ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, י״ב ניסן, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ויה״ר שימי הבטחון וימי האמונה בה׳ ובמשה עבדו יפעול בכאו״א מאתנו להיות חזקים באמונתנו לאתפשטותא דמשה שבכל דרא שבדורנו זה הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקלהל״ה נבג״מ זי״ע, ולא אמונה בדרך מקיף שאינו נוגע כלל לענינים בפועל, אלא בהנוגע לפועל להגן על מוסדות ועניני כ״ק מו״ח אדמו״ר בתוקף הדרוש וההכרחי, שאז בודאי כדונג ימסו ובנ״י יוצאים ביד רמה.

בברכה לחג פסח כשר ושמח.

... מה שהעיר במ״ש באגה״ק סוף סי׳ י״ב שישראל בטבעם הם רחמנים וגומלי חסדים מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו יתי׳ וכו׳ ובתניא סוף פרק א׳ כתוב שהם באות מנה״ב.

הנה מובן שהא והא איתנייהו. שמנפש האלקית שבישראל בטבעה רחמנות וגמ״ח מפני שנמשכת ממדותיו יתי׳ וכו׳, וגם הנה״ב בטבעה כן הוא, **ואפשרי** הדבר כי בישראל הנה״ב מעורבת טוב ורע. ויש להוסיף ביאור בזה ע״פ המבואר בכ״מ בדא״ח שהנה״ב שבישראל מתאמת ויש לה שייכות להנ״א שבישראל שלכן גם בה גוברת מדת הרחמנות והחסד אף שפשיטא שיש בה גם מדות הפכיות, כי אין הטעם דמעורב טו״ר בלבד מספיק לאמר מפני מה הנה״ב בישראל הם רחמנים וגומלי חסדים. ויש להמתיק לשכן רק בספ״א מוסיף **בתולדותם**, כי נפה״א באה אח״כ (שו״ע לאדה״ז מהד״ת סוס״ד).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ..... ג

ג) מאמר ד״ה החודש הזה לכם ראש חודשים וגו׳
מוצש״ק פ׳ צו, אור לי״ג ניסן (מאמר א), ה׳תשכ״ו..... ה

ד) מאמר ד״ה איתא בזוהר
מוצש״ק פ׳ צו, אור לי״ג ניסן (מאמר ב), ה׳תשכ״ו ..... יד

ה) מאמר ד״ה אנכי הוי׳ אלקיך
ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ו..... כא

ו) שיחת אחרון של פסח, ה׳תשכ״ו ..... כח

ז) רשימת דברי כ״ק אדמו״ר שליט״א
אור לי״ד ניסן ה׳תנש״א..... מט

ח) שיחת יום ועש״ק ערב פסח ה׳תנש״א
לאחרי תפילת מנחה..... נא

ט) משיחת יום אחרון של פסח ה׳תנש״א
בסעודת משיח ..... נז

י) משיחת אחרון של פסח ה׳תנש״א
בענין ״אימתי הן תמימות״ ..... סה

יא) לקוטי שיחות ערב פסח כרך יז ..... עה

יב) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... עח

יג) ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח..... עט

יד) שיעורי חומש יומי לשבוע חג הפסח..... פ

טו) שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח..... קיג

טז) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע חג הפסח..... קיד

יז) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... קכז

יח) לוח ״היום יום״ לשבוע חג הפסח..... קכח

יט) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... קלא

שיעורי רמב״ם

כ) – ג׳ פרקים ליום לשבוע חג הפסח ..... קלד

כא) – פרק אחד ליום לשבוע חג הפסח..... קפו

כב) – ספר המצוות לשבוע חג הפסח ..... רד

כג) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ב עד דף ד..... רו

כד) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מ, איוב פרק כא ..... רכב

כה) משניות – מסכת שבת
ביאור קהתי ..... רכד

כו) עין יעקב מסכת ראש השנה..... רלא

כז) מסכת בבא בתרא עם ביאורים
מדף עז עד דף פג..... רלב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כח) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רס

כט) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... רס

ל) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רסג

לא) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רע

לב) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רעא

לג) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רעא

לד) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... רעב

לה) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ..... רעג

לו) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רעד

לז) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רעה

לח) לוח זמנים לשבוע חג הפסח..... רעז

לט) קריאת התורה למנחת שבת קודש..... רעח

מ) סדר מצות הדלקת נרות לחג הפסח ושבת חוה״מ... רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. מוצאי שבת־קודש פרשת צו, אור לי"ג ניסן (מאמר א), ה'תשכ"ו

– מאה שנה להסתלקות־הילולא של אדמו"ר ה"צמח־צדק"* –

(הנחה בלתי מוגה)

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וּמֵבִיא הַ"צֶּמַח צֶדֶק" (בַּעַל הַהִלּוּלָא שֶׁנִּדְפַּס מֵחָדָשׁ זֶה־עַתָּה) מַאֲמַר רַז"ל בְּ"מִדְרַשׁ רַבָּה" עַל הַפָּסוּק "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר הֲוָי' אֱלֹקָיו, הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ", מִשֶּׁבָּחַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ קָבַע בּוֹ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וּמִשֶּׁבָּחַר בְּיַעֲקֹב וּבָנָיו קָבַע בּוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וּבוֹ עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת.

וּמִמְּשִׁיךְ אדמו"ר ה'צמח צדק' **בַּמַּאֲמָר**: **וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה** של השנה בה יצאו בני ישראל ממצרים **בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם**, ומציין למקור מאמר זה של רבותינו ז"ל **בְּפֶרֶק־קַמָּא** בפרק הראשון **דְּ"רֹאשׁ הַשָּׁנָה"** של מסכת ראש השנה בתלמוד, **וְ(אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּצִיּוּן הַ"מַּרְאֶה־מָקוֹם"**, המקור

ביאור בדרך אפשר

אודות ראש־חודש ניסן נאמר בתורה:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה חודש ניסן **לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה**[1], **וּמֵבִיא הַ"צֶּמַח צֶדֶק"** האדמו"ר השלישי בשושלת נשיאי חב"ד (**בַּעַל הַהִלּוּלָא** שנסתלק בי"ג ניסן בשנת תרכ"ו) **בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק זה **"הַחֹדֶשׁ"**[2] (**שֶׁנִּדְפַּס מֵחָדָשׁ זֶה־עַתָּה**[3] בחודש ניסן תשכ"ו) **מַאֲמַר רַז"ל בְּ"מִדְרַשׁ רַבָּה"**[4] **עַל הַפָּסוּק "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", הֲדָא הוּא דִכְתִיב**[5] זהו שכתוב **"אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר הֲוָי' אֱלֹקָיו, הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ", מִשֶּׁבָּחַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ קָבַע בּוֹ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים** באופן כללי, **וּמִשֶּׁבָּחַר בְּיַעֲקֹב וּבָנָיו** הקדוש־ברוך־הוא **קָבַע בּוֹ** בעם ישראל **רֹאשׁ־חֹדֶשׁ** מיוחד, ראש־חודש ניסן שהוא חודש **שֶׁל גְּאוּלָה, שֶׁבּוֹ** בחודש ניסן **נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וּבוֹ** בחודש ניסן **עֲתִידִין** בני ישראל **לְהִגָּאֵל** בגאולה העתידה לבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר**[6] בנבואת מיכה אודות הגאולה העתידה **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת.**

וּמִמְּשִׁיךְ אדמו"ר ה'צמח צדק' **בַּמַּאֲמָר**: **וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה** של השנה בה יצאו בני ישראל ממצרים **בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם**, ומציין למקור מאמר זה של רבותינו ז"ל **בְּפֶרֶק־קַמָּא** בפרק הראשון **דְּ"רֹאשׁ הַשָּׁנָה"**[8] של מסכת ראש השנה בתלמוד, **וְ(אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּצִיּוּן הַ"מַּרְאֶה־מָקוֹם"**, המקור

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא מוֹסִיף וּמְפָרֵשׁ: וְ)יָלִיף לָהּ דבר זה נלמד בגמרא **מִפָּסוּק**[9] בתהילים **"הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ" דְּגַבֵּי יוֹסֵף**, הכתוב המדבר ביוסף שהיה אסיר בבית הסוהר עד שסבלו סר ופסק **שֶׁהָיָה** יום צאתו מבית הסוהר **בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה**[10], **וּכְמוֹ־כֵן כָּאן** בצאת בני ישראל ממצרים **נֶאֱמַר** ביטוי דומה לביטוי האמור ביוסף **וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם**[11]. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן**, למרות שבני ישראל הפסיקו לעבוד את מצרים כבר בראש השנה **הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם הָיְתָה בְּנִיסָן שֶׁאַחַר־כָּךְ.**

ונשאלת השאלה:

וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁבִּתְשֻׁרֵי כבר **בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ (שֶׁזֶּהוּ** הפסקת העבודה **עִנְיַן בִּטּוּל סִבְלוֹת מִצְרַיִם, כְּמוֹ "הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ" דְּגַבֵּי יוֹסֵף, כְּשֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים), אַמַּאי לֹא הָיְתָה הַגְּאוּלָה עַד נִיסָן, שֶׁלָּכֵן הוּא** בגלל שהגאולה היתה בניסן **דַּיְקָא הַנִּקְרָא חוֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה?**

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וּמֵבִיא הַ"צֶּמַח צֶדֶק" (בַּעַל הַהִלּוּלָא) בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "הַחֹדֶשׁ" (שֶׁנִּדְפַּס מֵחָדָשׁ זֶה־עַתָּה) מַאֲמַר רַז"ל בְּ"מִדְרַשׁ רַבָּה" עַל הַפָּסוּק "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר הֲוָי' אֱלֹקָיו, הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ", מִשֶּׁבָּחַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ קָבַע בּוֹ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וּמִשֶּׁבָּחַר בְּיַעֲקֹב וּבָנָיו קָבַע בּוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וּבוֹ עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת. וּמִמְּשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר: וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, בְּפֶרֶק־קַמָּא דְּ"רֹאשׁ הַשָּׁנָה", וְ(אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּצִיּוּן הַ"מַּרְאֶה־מָקוֹם", אֶלָּא מוֹסִיף וּמְפָרֵשׁ: וְ)יָלִיף לָהּ מִפָּסוּק "הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ" דְּגַבֵּי יוֹסֵף, שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּכְמוֹ־כֵן כָּאן נֶאֱמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם הָיְתָה בְּנִיסָן שֶׁאַחַר־כָּךְ. וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁבִּתְשֻׁרֵי בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בִּטּוּל סִבְלוֹת מִצְרַיִם, כְּמוֹ "הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ" דְּגַבֵּי יוֹסֵף, כְּשֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים), אַמַּאי לֹא הָיְתָה הַגְּאוּלָה עַד נִיסָן, שֶׁלָּכֵן הוּא דַּיְקָא הַנִּקְרָא חוֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה.

---

*) יש לציין שכ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל המאמר בשעה 12:37 אחרי חצות - זמן ההסתלקות (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ס"ע 235, ובשוה"ג). המו"ל. 1) בא יב, ב. 2) אוה"ת בא ע' רסד ואילך. 3) בקונטרס בפ"ע (ב' ניסן תשכ"ו), "בקשר עם זה אשר השנה היא שנת המאה להסתלקות־הילולא כו'" - בתוספת איזה הערות ומ"מ מכ"ק אדמו"ר שליט"א שנדפסו בהתחלת הקונטרס. וראה גם השיחה בקשר למאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ס"ע 234 ואילך). 4) שמו"ר פט"ו, יא. 5) תהלים לג, יב. 6) מיכה ז, טו. 7) אוה"ת שם ריש ע' רסח. 8) יא, ריש ע"ב. 9) תהלים פא, ז. 10) ר"ה שם, סע"א. 11) וארא ו, ו.

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים עִנְיָנוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּא חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְדָרְשׁוּ רַז״ל[13] שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה שֶׁיְּהֵא בְּחוֹדֶשׁ נִיסָן, וְהַיְנוּ, שֶׁקְּבִיעַת חוֹדֶשׁ נִיסָן הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיְּהֵא בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְהַיְנוּ, לֹא שֶׁבְּבוֹא חוֹדֶשׁ נִיסָן אֲזַי נַעֲשֶׂה אָבִיב, אֶלָּא לְהֵפֶךְ, שֶׁבְּבוֹא הָאָבִיב אֲזַי קוֹבְעִים אֶת חוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא עִנְיַן הָאָבִיב (כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּמָקוֹם אַחֵר[14]).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּאַחַד הַמַּאֲמָרִים (שֶׁנִּמְצָאִים עַתָּה בִּדְפוּס)[15] בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[16] וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וָדָעַת גוֹ׳, שֶׁעַל זֶה דָּרְשׁוּ רַז״ל בַּגְּמָרָא[17] שֶׁקָּאֵי עַל שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, ״אֱמוּנַת״ זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳, ״עִתֶּיךָ״ זֶה ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳ וְכוּ׳, שֶׁהַלָּשׁוֹן ״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״ הוּא כְּאִלּוּ הֵם עִנְיָן אֶחָד [כִּי אִלּוּ הָיוּ שְׁנֵי עִנְיָנִים, הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר ״אֱמוּנָה״ (וְלֹא ״אֱמוּנַת״), ״אֱמוּנָה״ בִּפְנֵי־עַצְמָהּ וְ״עִתֶּיךָ״ בִּפְנֵי־עַצְמָהּ. וּכְמוֹ ״חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת״, שֶׁאַף שֶׁיֵּשׁ לְפָרְשָׁם כְּעִנְיָן אֶחָד[18], הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה בְּלָשׁוֹן וְנִקּוּד שְׁמוּרָה עַל הַסְּמִיכוּת, יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ״חוֹסֶן״ הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ וְ״יְשׁוּעוֹת״ הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט). וְכֵן ״חָכְמַת וָדָעַת״, שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם ו׳ הַמּוֹסִיף וּמְחַבֵּר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״ הוּא עִנְיָן אֶחָד]. וּמַקְדִּים לְבָאֵר, שֶׁקְּבִיעוּת הַמּוֹעֲדִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם תְּלוּיִים בִּזְמַן בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה, וּכְמוֹ חַג הַפֶּסַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר גוֹ׳ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב גוֹ׳, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י: חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאַבִּיהָ, ״אָבִיב״ לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבַשֵּׁל פֵּרוֹת, וְעַד שֶׁמְּעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה עַל הָאָבִיב, שֶׁאִם לֹא בִּשְׁלָה הַתְּבוּאָה מְעַבְּרִין, דִּקְרָא

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיוּבָן** הטעם שדווקא חודש ניסן הוא חודש הגאולה **בְּהַקְדִּים עִנְיָנוֹ** המיוחד **שֶׁל חוֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּא חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12] בתורה לגבי חגיגת חג הפסח בחודש ניסן, **שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְדָרְשׁוּ רַז״ל**[13] **שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה** כלומר, לחשב את קביעות השנה **שֶׁיְּהֵא** זמן האביב **בְּחוֹדֶשׁ נִיסָן, וְהַיְנוּ, שֶׁקְּבִיעַת חוֹדֶשׁ נִיסָן הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיְּהֵא בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְהַיְנוּ, לֹא שֶׁבְּבוֹא חוֹדֶשׁ נִיסָן אֲזַי נַעֲשֶׂה אָבִיב, אֶלָּא לְהֵפֶךְ, שֶׁבְּבוֹא הָאָבִיב אֲזַי קוֹבְעִים אֶת חוֹדֶשׁ נִיסָן** שיחול בזמן האביב דווקא, **שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁעִקָּרוֹ** עיקר תוכנו ומהותו **שֶׁל חוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא עִנְיַן הָאָבִיב (כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּמָקוֹם אַחֵר**[14]).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, על־פי חסידות, **כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּאַחַד הַמַּאֲמָרִים (שֶׁנִּמְצָאִים עַתָּה בִּדְפוּס)** בעת אמירת מאמר זה בשנת תשכ״ו **בִּדְפוּס** והופיע בסדרת ׳אור התורה׳)[15] **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[16] האמור בנבואת ישעיהו **וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וָדָעַת גוֹ׳,** פסוק **שֶׁעַל זֶה דָּרְשׁוּ רַז״ל בַּגְּמָרָא**[17] שמכוון **עַל שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, ״אֱמוּנַת״ זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳, ״עִתֶּיךָ״ זֶה ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳ וְכוּ׳,** ״חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות״, **שֶׁהַלָּשׁוֹן ״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״ הוּא כְּאִלּוּ הֵם עִנְיָן אֶחָד [כִּי אִלּוּ הָיוּ שְׁנֵי עִנְיָנִים, הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר** היה לפסוק **״אֱמוּנָה״ (וְלֹא ״אֱמוּנַת״** בלשון נסמך), ואם כן משמעות הדברים היתה **״אֱמוּנָה״ בִּפְנֵי־עַצְמָהּ וְ״עִתֶּיךָ״ בִּפְנֵי־עַצְמָהּ. וּכְמוֹ** צמד המילים **״חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת״** הנאמר בהמשך הפסוק, **שֶׁאַף שֶׁיֵּשׁ לְפָרְשָׁם כְּעִנְיָן אֶחָד**[18], וכאילו כתוב חוסן של ישועות, **הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה** המילה ״חוסן״ **בְּלָשׁוֹן וְנִקּוּד שְׁמוּרָה עַל הַסְּמִיכוּת, יֵשׁ לְפָרֵשׁ** את המשמעות של שתי המילים **גַּם שֶׁ״חוֹסֶן״ הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ וְ״יְשׁוּעוֹת״ הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט). וְכֵן ״חָכְמַת וָדָעַת״, שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים,** ״חכמה״ ענין בפני עצמו ״ודעת״ ענין בפני עצמו **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם ו׳ הַמּוֹסִיף וּמְחַבֵּר** את שניהם. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״ הוּא עִנְיָן אֶחָד,** כפי שיתבאר להלן].

וּמַקְדִּים אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ במאמר הנזכר **לְבָאֵר, שֶׁקְּבִיעוּת הַמּוֹעֲדִים** חג הפסח, חג השבועות וחג הסוכות בתקופות השנה **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם תְּלוּיִים בִּזְמַן בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה, וּכְמוֹ** למשל **חַג הַפֶּסַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19] בתורה לגבי המועד בשנה שבו חל חג הפסח **אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר גוֹ׳ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב גוֹ׳, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י: חוֹדֶשׁ הָאָבִיב,** הסיבה לכך שתקופה זו בשנה נקראת ׳אביב׳ היא משום **שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאַבִּיהָ,** בתחילת ההבשלה שלה **״אָבִיב״ לְשׁוֹן אָב,** וזמן זה הוא **בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבַשֵּׁל פֵּרוֹת, וְעַד שֶׁמְּעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה** ומוסיפים עוד חודש אדר **עַל הָאָבִיב,** כדי שחג הפסח ותקופת הבשלת התבואה יחולו בחודש ניסן **שֶׁאִם לֹא בִּשְׁלָה הַתְּבוּאָה** במהלך חודש אדר, לקראת

---

12) פ׳ ראה טז, א. 13) ר״ה כא, א. 14) ראה אוה״ת משפטים ע׳ א׳קפ ואילך. פינחס ע׳ א׳רטו ואילך. ספר החקירה צא, ב. 15) אוה״ת שבועות ע׳ עא ואילך. ע׳ עז ואילך. ע׳ עט ואילך. 16) ישעי׳ לג, ו. 17) שבת לא, א. 18) פי׳ הרד״ק - הובא באוה״ת שם ע׳ פ. 19) משפטים כג, טו.

ביאור בדרך אפשר

המעבר לחודש ניסן, **מְעַבְּרִין, דִּקְרָא כְּתִיב**[20] כי כתוב בפסוק במקרא שקביעות חג הפסח צריכה להיות דוקא **בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב**[21] תקופת הבשלת התבואה, ובכל אופן למדים מכאן על הקשר בין קביעות חג הפסח לזמן בישול התבואה. **וְכֵן חַג הַשָּׁבוּעוֹת נִקְרָא חַג הַקָּצִיר**[22], כי בתקופה זו בשנה קוצרים את התבואה **וְחַג הַסִּכּוֹת נִקְרָא חַג הָאָסִיף**[22] כי בתקופה זו אוספים את התבואה מהשדות לבתים.

וּמִזֶּה מהאמור על הקשר בין קביעות החגים לזמן בישול התבואה **יוּבָן שַׁיָּכוּת ׳סֵדֶר זְרָעִים׳** העוסק בענייני תבואה ופירות וההלכות הקשורות בכך **וּסְמִיכוּתוֹ לְ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳**, העוסק בענייני החגים, **כְּפִי שֶׁנִּרְמָז בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב** המובא לעיל **״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״** והמילה ׳אמונת׳ כתובה בנסמך ל׳מילה׳ ׳עתיך׳ ודבוקה בה, באופן שמדגיש את הקשר והחיבור ביניהם (**כְּמוֹ עִנְיָן אֶחָד**), **כֵּיוָן שֶׁקְּבִיעַת הַמּוֹעֲדִים** הזמן בשנה שבו חלים החגים (כדברי חכמינו ז״ל המובאים לעיל **״עִתֶּיךָ״ זֶה ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳**) **תְּלוּיָה בִּזְמַנֵּי גְּמַר** הבשלת **הַתְּבוּאָה** (**״אֱמוּנַת״ זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳**).

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן[23], **מַהוּ הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת** בפנימיות ותוכן העניינים **שֶׁל זְמַן בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה לְעִנְיַן** התוכן והמשמעות הפנימית של **הַמּוֹעֲדִים?**

ג) אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן עַל־פִּי בֵּאוּר עִנְיַן בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה וְעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁכִים עִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם כִּפְשׁוּטָם לְמַטָּה. כפי שממשיך ומפרט.

דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיַן הַזְּרִיעָה של זרעים בארץ (שעליו מדובר בסדר **׳זְרָעִים׳** במשנה) **שֶׁמִּזֶּה** כתוצאה מהזריעה **נַעֲשָׂה בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה, הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] בנבואת הושע **וּזְרַעְתִּיהָ לִי בָּאָרֶץ, דְּקָאֵי** הכוונה היא **עַל עִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] במקום אחר בהושע **זְרֹעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, וְקָאֵי** גם שם הכוונה **עַל כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת**[26], **וּבְכָל ׳תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי׳ הִיא** מצוות הצדקה **נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם (כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא**[27] וזה לשונו: ״ובזה יובן מה שהפליגו רבותינו ז״ל במאוד מאוד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצוות ובכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצווה סתם, כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה׳ שהיא היא המקיימת אותן ומתלבשת בהן להיכלל באור אין־סוף ברוך־הוא המלובש בהן ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצוות הצדקה שבכל המצוות אין מתלבש בהן רק כוח אחד מנפש החיונית בשעת מעשה המצוה לבד, אבל בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כוח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה׳ וגם מי שאינו נהנה מיגיעו, מכל־מקום הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו לה״).

וְהַזּוֹרְעִים את המצוות **הֵם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲלֵיהֶם נֶאֱמַר הַצִּוּוּי ״זְרֹעוּ״ גו׳. וּמְקוֹם הַזְּרִיעָה הוּא ״בָּאָרֶץ״, וְגַם זֶה** הארץ **קָאֵי** מכוון **עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאִים** בנבואת מלאכי **בְּשֵׁם ״אֶרֶץ חֵפֶץ״**[28], **שֶׁזֶּהוּ** הטעם לכך שבני ישראל נקראים ׳ארץ׳ הוא **מִצַּד הַבִּטּוּל** לאלוקות **וְקַבָּלַת עוֹל** מלכות שמים, **בְּחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה,** הדרגה התחתונה (והבסיסית) של יראת ה׳ **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** בבני ישראל, גם במי שאין להם יראת ה׳ בדרגות גבוהות, ובגלל שמבטלים עצמם, בני ישראל נקראים ׳ארץ׳. **וְעַל זֶה** קיום המצוות של בני ישראל שנמשל לזריעה **נֶאֱמַר**[29] בנבואת ישעיהו **הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה,** ומוסבר על כך בתורת החסידות שקיום המצוות על ידי בני ישראל נמשל (בכמה מובנים) לזריעת גרעינים בארץ

ביאור בדרך אפשר

1 כְּתִיב[20] בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב[21]. וְכֵן חַג הַשָּׁבוּעוֹת נִקְרָא
2 חַג הַקָּצִיר[22], וְחַג הַסִּכּוֹת נִקְרָא חַג הָאָסִיף[22].
3 וּמִזֶּה יוּבָן שַׁיָּכוּת ׳סֵדֶר זְרָעִים׳ וּסְמִיכוּתוֹ לְ׳סֵדֶר
4 מוֹעֵד׳, כְּפִי שֶׁנִּרְמָז בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״אֱמוּנַת
5 עִתֶּיךָ״ (כְּמוֹ עִנְיָן אֶחָד), כֵּיוָן שֶׁקְּבִיעַת הַמּוֹעֲדִים
6 (״עִתֶּיךָ״ זֶה ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳) תְּלוּיָה בִּזְמַנֵּי גְּמַר
7 הַתְּבוּאָה (״אֱמוּנַת״ זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳). וְלִכְאוֹרָה
8 אֵינוֹ מוּבָן[23], מַהוּ הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל זְמַן
9 בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה לְעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים.
10 ג) אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן עַל־פִּי בֵּאוּר עִנְיַן בִּשּׂוּל
11 הַתְּבוּאָה וְעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים בִּפְנִימִיּוּת
12 הָעִנְיָנִים, שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁכִים עִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם
13 כִּפְשׁוּטָם לְמַטָּה. דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיַן הַזְּרִיעָה
14 (׳זְרָעִים׳) שֶׁמִּזֶּה נַעֲשָׂה בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה, הוּא כְּמוֹ
15 שֶׁכָּתוּב[24] וּזְרַעְתִּיהָ לִי בָּאָרֶץ, דְּקָאֵי עַל עִנְיַן
16 הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] זְרֹעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, וְקָאֵי
17 עַל כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל
18 הַמִּצְוֹת[26], וּבְכָל ׳תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי׳ הִיא נִקְרֵאת
19 בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם (כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[27]). וְהַזּוֹרְעִים
20 הֵם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲלֵיהֶם נֶאֱמַר הַצִּוּוּי ״זְרֹעוּ״
21 גו׳. וּמְקוֹם הַזְּרִיעָה הוּא ״בָּאָרֶץ״, וְגַם זֶה קָאֵי
22 עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם ״אֶרֶץ חֵפֶץ״[28],
23 שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַבִּטּוּל וְקַבָּלַת עוֹל, בְּחִינַת יִרְאָה
24 תַּתָּאָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[29] הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ
25 יַעֲקֹב, יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל

---

20) בא יג, ד. 21) סנהדרין יא, ב ובפירש״י. 22) משפטים שם, טז. 23) ראה גם אוה״ת משפטים ע׳ א׳קעח. 24) הושע ב, כה. וראה תו״א בשלח סא, א. 25) הושע י, יב. 26) ב״ב ט, א. ירושלמי פאה פ״א ה״א. 27) פל״ז. 28) מלאכי ג, יב. 29) ישעי׳ כז, ו. וראה תו״א שמות נג, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[30] בדברי הרבי בהתוועדות ביום השבת, י״ב ניסן תשכ״ו, **שֶׁהַ״צֶּמַח צֶדֶק״ מְבָאֵר בַּאֲרוּכָּה בְּהַגָּהוֹתָיו לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** למאמר (ב״תורה אור״ לרבנו הזקן, פרשת שמות) הפותח בפסוק **״הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב״**[31], **שֶׁעִנְיַן הַזְּרִיעָה** (**״יַשְׁרֵשׁ״ גו׳**) **קָאֵי** מכוון **עַל כְּלָלוּת זְמַן הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה׳ בקיום המצוות, **וּבִפְרָט עַל מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** של בני ישראל **בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת** כאשר פעולת והשפעת המצוות לא ניכרת בגלוי, כשם שכאשר זורעים את הגרעין בארץ, הצמיחה עדיין לא נראית, **וְאִלּוּ הַצְּמִיחָה** (**״יָצִיץ וּפָרַח״ גו׳**) גילוי האלוקות בעולם שנפעל על ידי קיום המצוות **תִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא**, בימות המשיח, **שֶׁאָז יְקוּיִם הַיִּעוּד וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ׳ וְגו׳**[32] ״וראו כל בשר יחדיו כי פי ה׳ דיבר״, היינו שהאלוקות שיורדת ונמשכת לעולם על־ידי קיום המצוות, תאיר בגלוי.

וְזֶהוּ התוכן הפנימי של דברי חכמינו ז״ל **״אֲמוּנַת״ זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳, כִּדְאִיתָא** כמובא **בִּירוּשַׁלְמִי**[33] **״שֶׁמַּאֲמִין** היהודי הנוטע זרעים באדמה **בְּחֵי הָעוֹלָמִים** הקדוש־ברוך־הוא שחי לעולם **וְזוֹרֵעַ״**, לפי פשוטו, הכוונה שהאדם מתייגע וחורש וזורע מתוך אמונה שהקדוש־ברוך־הוא יצמיח את היבול, **וְלִפְי** פנימיות הדברים **הֵינוּ, שֶׁאַף** שֶׁהמקיים את המצוות **יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא** בעולם הזה **לֵיכָא**[34] **(וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַצְּמִיחָה** גילוי אלוקות בעולם על ידי מעשה המצוות **תִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח), **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא** המקיים את המצוות **עוֹשֶׂה אֶת** את התלוי בו), **שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ, שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בִּזְרִיעַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** מתוך אמונה שזהו רצון הקדוש־ברוך־הוא.

אָמְנָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר הַצְּמִיחָה גילוי האלוקות בעולם על־ידי מעשה המצוות **תִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא**, בימות המשיח, כאשר העולם לא יהיה העלם והסתר על האור האלוקי, **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ הֶאָרָה** מסויימת **מִזֶּה** האור שיאיר לעתיד לבוא **בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הָרְגָלִים**, חג הפסח, חג השבועות וחג הסוכות, **שֶׁנִּקְרָאִים מוֹעֲדִים** בנוסח התפילה והקידוש **לְשִׂמְחָה**[35], **וַהֲרֵי עִנְיַן הַשִּׂמְחָה הוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי** (בניגוד לעצבות שגורמת להתכווצות והתעלמות של כוחות הנפש), **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא בְּשִׂמְחָה, אֲזַי מְגַלֶּה אֶת הָאוֹצָרוֹת - הַתְּכוּנוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ** שבדרך כלל הן נעלמות כמו אוצרות שבדרך כלל הם גנוזים ונעלמים, **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁהַשִּׂמְחָה** מעצם מהותה **פּוֹרֶצֶת אֶת הַגְּדָרִים וְהַהַגְבָּלוֹת**[36] שבהם האדם נתון במצב רגיל, **לָכֵן מִתְגַּלֶּה בְּכָל עִנְיָנָיו כוּ׳**, ובכל כוחות הנפש שלו **אֲשֶׁר לוּלֵי הַשִּׂמְחָה הָיוּ בְּאוֹפֶן נִסְתָּר.**

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת הפנימית **דְּעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים לִזְמַנֵּי בִּשּׂוּל הַתְּבוּאָה, כַּמְּרוּמָז בְּמַה שֶׁכָּתוּב** בפסוק הנזכר הרומז לששת סדרי המשנה **״אֲמוּנַת״ (זֶה ׳סֵדֶר זְרָעִים׳)** ומילה זו נסמכת למילה **״עִתֶּיךָ״ (זֶה ׳סֵדֶר מוֹעֵד׳), שֶׁהוּא עִנְיָן אֶחָד (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), כִּי בִּזְמַנֵּי הַמּוֹעֲדִים** עניינו של סדר ׳מועד׳ במשנה **יֵשׁ הֶאָרָה מֵהַצְּמִיחָה** התגלות האור האלוקי **דְּלְעָתִיד־לָבֹא (בְּשׂוּל הַתְּבוּאָה,** עניינו של סדר ׳זרעים׳) **שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַזְּרִיעָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** בזמן הגלות, העבודה שכתוצאה ממנה יהיה הגילוי לעתיד לבוא.

---

30) שיחת ש״פ צו, י״ב ניסן ס״ט (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ו ע׳ 251). 31) ראה אוה״ת שמות ע׳ עז ואילך. ח״ז ע׳ ב׳תקלב ואילך. ח״ח ע׳ ב׳תתנד ואילך. 32) ישעי׳ מ, ה. 33) הובא בתוד״ה אמונת - שבת שם. 34) קידושין לט, ב. 35) נוסח תפלת העמידה וקידוש ליו״ט. 36) נתבאר בסה״מ תרנ״ז ע׳ רכג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ד) **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** ״חוֹסֶן״ גוֹ׳, זֶה ׳סֵדֶר נָשִׁים׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[37], דְּ״חוֹסֶן״ הוּא מְלְשׁוֹן חוֹזֶק[38], וַהֲרֵי הַחוֹזֶק הַיּוֹתֵר גָּדוֹל שֶׁבָּעוֹלָם הוּא כֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כֹּחַ הָ׳אֵין־סוֹף׳, הבלתי מוגבל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם. וְיָדוּעַ שֶׁגִּלּוּי כֹּחַ הָ׳אֵין־סוֹף׳ בָּעוֹלָם הַמּוּגְבָּל שלכאורה הוא דבר שלא ייתכן שהרי עולם מוגבל לא יכול להכיל התגלות של אין־סוף בלתי מוגבל, ומכל־מקום הקדוש־ברוך־הוא הפליא לעשות שבעולם המוגבל תהיה התגלות של אין־סוף, וגילוי זה הוּא כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ ׳סֵדֶר נָשִׁים׳, שֶׁאָז כאשר יש נישואין של איש ואשה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַהוֹלָדָה, בָּנִים וּבְנֵי בָּנִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁזֶּהוּ העובדה שעניין ההולדה לא נפסק אחרי פעם אחת אלא נמשך עד אין סוף דורות עִנְיַן גִּלּוּי כֹּחַ הָ׳אֵין־סוֹף׳ הבלי־גבול בתוך גדרי העולם המוגבל, כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ׳הֶמְשֵׁךְ שַׁמַּח תְּשַׁמַּח׳ קבוצת מאמרים שתחילתה בנוסח אחת משבע ברכות הנישואין ׳שמח תשמח רעים האהובים׳ שאמר הרבי הרש״ב בשנת תרנ״ז[39] לרגל נישואי בנו הרבי הריי״צ.

וְעִנְיָנוֹ של גילוי האין־סוף בעולם כפי שהוא בא לידי ביטוי בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, הוא כַּאֲשֶׁר הַלִּימוּד הוּא כְּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי כפי שצריך להיות, שֶׁאָז הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּ״תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ״[40], דיבור לשונו של האדם המדבר בדברי תורה הוא כעונה אחר דברי הקדוש־ברוך־הוא נותן התורה. ומוסבר על כך ב׳תורה אור׳ לאדמו״ר הזקן, ״שהתורה היא אמרתך אלא שלשוני תען כעונה אחר האומר מה שהוא אומר... להיות בחינת ביטול אצלם לדבר ה׳ המדבר בפיהם ולהיות רק כעונה אחר האומר שהוא עניין גילוי אור אין־סוף למטה כמו למעלה בבחינת ביטול ממש. ומזה יתבונן המשכיל ותיפול עליו אימה ופחד בעסק התורה בשומו ללבו כי דבר ה׳ הוא ממש שנאמרו למשה מסיני״,

ביאור בדרך אפשר

וכן שלימוד התורה הוא מתוך הבנה והכרה כי ״הֲלֹא כֹּה דְבָרִי דבר ה׳ בתורה כְּאֵשׁ״[41], שֶׁזֶּהוּ מעלות מיוחדות אלו בלימוד התורה הן מִצַּד כֹּחַ הָ׳אֵין־סוֹף׳ של חכמתו ורצונו האינסופיים של הקדוש־ברוך־הוא שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן אֵין בָּזֶה הַגְבָּלָה כְּלָל ומדובר בגילוי בלתי מוגבל.

ובהמשך הכתוב נאמר ״יְשׁוּעוֹת״ ודרשו חכמינו ז״ל זֶה ׳סֵדֶר נְזִיקִין׳. וְהָעִנְיָן התוכן הפנימי בָּזֶה, בקשר בין ׳ישועות׳ ל׳נזיקין׳ הוא כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[42] לאדמו״ר הזקן בְּנוֹגֵעַ לְרַב יְהוּדָה דְּכוּלְּהוּ תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה[43], כל לימודיו ומשנתו היו בסדר נזיקין שבמשנה שֶׁכַּוָּנָתוֹ של רב יהודה בָּעֵסֶק בלימוד התורה בִּנְזִיקִין הָיְתָה כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הַהֵיזֵק דִּלְעוּמַת־זֶה של הצד שהיפך הקדושה (הנקרא כך כלשון הכתוב בקהלת ׳את זה לעומת זה עשה אלוקים׳) מִ׳אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין׳ כדברי חכמינו ז״ל במשנה שהנזקים הבלתי רצויים נחלקים לארבעה סוגים כלליים (׳אבות׳) שלכל אחד מהם יש פרטים שֶׁהֵם ארבעת הבחינות ׳חָכְמָה־וּבִינָה׳ ׳תִּפְאֶרֶת־וּמַלְכוּת׳ דִּקְלִיפָּה המנגדות לבחינות אלו כפי שהן בספירות העליונות בצד הקדושה, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵסֶק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּ׳סֵדֶר נְזִיקִין׳, נַעֲשֶׂה נפעל עִנְיָן שֶׁל ״יְשׁוּעוֹת״, מדברים לא רצויים, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּבַטְּלִים אֶת כָּל הָ׳אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין׳ ארבעת הסוגים הכללים של ׳נזיקין׳ יַחַד עִם הַתּוֹלְדוֹת הפרטים וההסתעפויות שֶׁלָּהֶם כוּ׳.

ובהמשך הכתוב נאמר ״חָכְמַת״ ודרשו חכמינו ז״ל זֶה ׳סֵדֶר קָדָשִׁים׳. וְהָעִנְיָן התוכן בָּזֶה, בקשר בין ׳חכמת׳ ל׳קדשים׳ דְּהִנֵּה קָרְבָּנוֹת (׳קָדָשִׁים׳) הוּא עִנְיַן הַבְּרוּרִים ההפרדה בין הטוב לרע והעלאת הטוב לקדושה, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַקְרִיבִים בְּהֵמָה כקרבן וּמַעֲלִים אוֹתָהּ עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ לְרֵיחַ

1 ד) **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** ״חוֹסֶן״ גוֹ׳, זֶה ׳סֵדֶר
2 נָשִׁים׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[37], דְּ״חוֹסֶן״
3 הוּא מְלְשׁוֹן חוֹזֶק[38], וַהֲרֵי הַחוֹזֶק הַיּוֹתֵר גָּדוֹל
4 שֶׁבָּעוֹלָם הוּא כֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כֹּחַ
5 הָ׳אֵין־סוֹף׳, שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם. וְיָדוּעַ שֶׁגִּלּוּי כֹּחַ
6 הָ׳אֵין־סוֹף׳ בָּעוֹלָם הַמּוּגְבָּל הוּא כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ
7 ׳סֵדֶר נָשִׁים׳, שֶׁאָז יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַהוֹלָדָה, בָּנִים וּבְנֵי
8 בָּנִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן גִּלּוּי כֹּחַ
9 הָ׳אֵין־סוֹף׳, כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ׳הֶמְשֵׁךְ שַׁמַּח
10 תְּשַׁמַּח׳ תרנ״ז[39]. וְעִנְיָנוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, כַּאֲשֶׁר
11 הַלִּימוּד הוּא כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי, שֶׁאָז הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן
12 דְּ״תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ״[40], ״הֲלֹא כֹּה דְבָרִי
13 כְּאֵשׁ״[41], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד כֹּחַ הָ׳אֵין־סוֹף׳ שֶׁבַּתּוֹרָה,
14 שֶׁלָּכֵן אֵין בָּזֶה הַגְבָּלָה כְּלָל.
15 **״יְשׁוּעוֹת״** זֶה ׳סֵדֶר נְזִיקִין׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
16 כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[42] בְּנוֹגֵעַ לְרַב
17 יְהוּדָה דְּכוּלְּהוּ תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה[43], שֶׁכַּוָּנָתוֹ
18 בָּעֵסֶק בִּנְזִיקִין הָיְתָה כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הַהֵיזֵק
19 דִּלְעוּמַת־זֶה מִ׳אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין׳ שֶׁהֵם
20 ׳חָכְמָה־וּבִינָה׳ ׳תִּפְאֶרֶת־וּמַלְכוּת׳ דִּקְלִיפָּה,
21 וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵסֶק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּ׳סֵדֶר
22 נְזִיקִין׳, נַעֲשֶׂה עִנְיָן שֶׁל ״יְשׁוּעוֹת״, עַל־יְדֵי־זֶה
23 שֶׁמְּבַטְּלִים אֶת כָּל הָ׳אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין׳ יַחַד
24 עִם הַתּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם כוּ׳.
25 **״חָכְמַת״** זֶה ׳סֵדֶר קָדָשִׁים׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
26 דְּהִנֵּה קָרְבָּנוֹת (׳קָדָשִׁים׳) הוּא עִנְיַן
27 הַבְּרוּרִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַקְרִיבִים בְּהֵמָה וּמַעֲלִים

---

37) ראה גם אוה״ת שבועות ע׳ עא ואילך. 38) ראה רד״ק ישעי׳ עה״פ. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) פ״ח ערך חוסן. 39) סה״מ תרנ״ז ע׳ קעט. 40) תהלים קיט, קעב. וראה תו״א יתרו סז, ב. לקו״ת שה״ש כב, א. 41) ירמי׳ כג, כט. 42) ד״ה המגביהי לשבת (מקץ לח, ד). 43) ברכות כ, א.

ביאור בדרך אפשר

נִיחֹחַ ריח הגורם נחת־רוח **לַה׳, אֲזַי נַעֲשָׂה עִנְיַן הַבְּרוּרִים כוּ׳**[44] ונוצוצות הקדושה שבקרבנות מתבררים ועולים לקדושה. **וְזֶהוּ ״חָכְמַת״ זֶה ׳סֵדֶר קָדָשִׁים׳, כִּי** כדברי הזוהר **״בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ״**[45] עניין הבירורים הוא באמצעות החכמה (וכך מבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן (פרשת ויקרא): ״ועוד שזהו כענין בחכמה אתברירו שחכמה הוא המברר כל הבירורים להפריד הטוב מן הרע. והנה על־דרך־משל האדם המברר אוכל מתוך פסולת או הפסולת מן האוכל הרי אין מהותו נמצא בהמתברר כי־אם רק שעל ידו נעשה הבירור. וכן על־דרך־משל הבירור של הגבינה מה שנברר האוכל מתוך הפסולת דהיינו מן הקום ומי חלב ונעשה גבינה והיינו על־ידי עור הקיבה שנותנים בה כידוע. והנה עצמיות הטעם של עור הקיבה אינו נמצא ונרגש לא בהגבינה ולא בהקום... אף־על־פי־כן הוא פועל הבירור שמתברר האוכל מהפסולת וישתנה למעליותא. וכך הוא עניין בחכמה אתברירו שמברר הבירורים שיהיה נפרד הטוב מן הרע, מה שמקודם היה הטוב מעורב ברע לכן לא היה בו טעם על־דרך־משל ועל־ידי החכמה נעשה הבירור ויופרדו הסיגים והפסולת אז נתגלה הטוב כו׳. וזהו גם כן ענין המלח שהמלח מפליט הדם מן הבשר שמברר הפסולת מן האוכל לפי ששורשו מגבורות דאבא [בחינת החכמה נקראת ׳אבא׳] דבחכמה אתברירו ולכן אף שבעצמו אין בו טעם, עם כל זה הוא פועל טעם בהבשר. על־דרך הבירור וטעם הגבינה על־ידי המחבץ כו׳״).

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על **מַה שֶּׁבְּקָדָשִׁים הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם,** ולכן קרבנות היום נשרפים על גבי המזבח בלילה שאחרי היום, וקרבנות הנאכלים ׳ליום ולילה׳ נאכלים ביום ההקרבה והלילה שאחריו, היינו מוצאי היום **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּיּוֹם הָאָמוּר בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית** ״ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד״, יום שני וכן הלאה, **הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה**[46] ויום שני בא לאחר הלילה שהוא אור ליום שני, כמו ליל שבת הקודם ליום השבת **כִּי בְּרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הִיא בְּאוֹפֶן דִּ״בְרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא וַהֲדַר נְהוֹרָא״**[47], בתחילה חושך (׳ויהי ערב׳) ואחר כך אור

ביאור בדרך אפשר

(׳ויהי בוקר׳) **עַל־דֶּרֶךְ** מאמר הזוהר **קְלִיפָּה קָדְמָה לַפְּרִי**[48], ונבראה לפניו **אַף שֶׁהַפְּרִי הוּא עִקַּר הַמְּכֻוָּן** והקליפה היא רק טפל לפרי (וב׳לקוטי תורה׳ מבואר על כך: ״הנה נודע שהקליפה קדמה לפרי. ולא שהקליפה ממש קדמה לפרי חס־ושלום אלא שהאור וחיות המלובש בתוכו בבחינת גלות ונפל שמה משבירת הכלים, הנה הוא ממדרגות עליונות יותר מהפרי עצמה״). **אַךְ עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִתְגַּלֶּה הַפְּרִי,** התוכן והאור הפנימי **וְאֵיךְ שֶׁהַפְּרִי** אור הקדושה **הוּא הָעִקָּר** והמטרה והתכלית, **וְהַקְּלִיפָּה טְפֵלָה לוֹ, וְלָכֵן הַלַּיְלָה** המסמל את הקליפה **הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם** המסמל את הקדושה, והלילה טפל ליום.

וממשיך הכתוב **״וְדָעַת״** ואמרו חכמינו ז״ל **זֶה** רמז על **סֵדֶר ׳טְהָרוֹת׳. וְהָעִנְיָן** הפנימי **בָּזֶה,** בשייכות בין ׳דעת׳ ל׳טהרות׳ **דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם**[49] **שֶׁהַטּוּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת הַכָּתוּב הֵן כוּ׳ וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחוּקִים** שאין בהם טעם המובן בשכל האנושי, **שֶׁאֵין הַטּוּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה שֶׁתַּעֲבוֹר** ותתנקה **בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא כוּ׳** שהטבילה במי מקווה מטהרת את הטומאה, **וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה** כפי שהדברים נראים כלפי חוץ **לֹא נַעֲשָׂה שִׁנּוּי כְּלָל** באדם שנגע בטומאה וכד׳, **מִכָּל־מָקוֹם נִטְמָא כוּ׳** והוא זקוק לטהרה במים. **וְעִנְיָנוֹ** של הטומאה והטהרה **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁעִנְיַן הַטּוּמְאָה הוּא** נובע **מִבְּחִינַת מַקִּיפִים דִּקְלִיפָּה**[50] הבחינה שלמעלה מהתלבשות פנימית, ולכן גם כפי שהיא באה למטה היא באופן שאין לה הבנה בהיגיון, ודיני טומאה וטהרה הם ׳חוקים׳ שלמעלה מטעם ודעת. **וְזֶהוּ ״וְדָעַת״ זֶה ׳סֵדֶר טְהָרוֹת׳, שֶׁכְּדֵי לִפְעוֹל עִנְיַן הַטָּהֲרָה עַל־יְדֵי בֵּרוּר הַמַּקִּיף דִּקְלִיפָּה,** הפיכה לטוב והעלאה לקדושה אפילו של עניין ה׳מקיף׳ בקליפה שהוא חמור במיוחד **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַדַּעַת** של הקדושה, **שֶׁעוֹלָה וּמַגַּעַת בִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר** בבחינה העמוקה והפנימית של בחינת ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר

---

44) ראה גם תניא פל״ד. 45) ראה זח״ב (היכלות) רנד, סע״ב. ע״ח שער ח (שער דרושי נקודות) פ״ו. תניא אגרת הקודש סכ״ח. 46) חולין פג, א. 47) שבת עז, ב. 48) ראה זח״ב קח, ב. לקו״ת להאריז״ל ס״פ וישלח. של״ה יט, ב. לקו״ת שה״ש ט, ד. 49) סוף הל׳ מקוואות. 50) ראה גם לקו״ת שם, ג.

ביאור בדרך אפשר

הספירות (**לְמַעְלָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁמַּגַּעַת בְּחִינַת הַחָכְמָה** שקשורה בסדר נזיקין, כמבואר לעיל, וזאת אף שבסדר הספירות החכמה היא למעלה מהדעת שהרי סדר הספירות הוא חכמה־בינה־דעת)[51], **וְעַל־יְדֵי־זֶה** בכוח עניין ה׳דעת׳ **נַעֲשָׂה לֹא רַק בְּרוּר** ״**אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין**״, **שֶׁכְּלָלוּתָם** של ארבעת סוגי הנזקים הכלליים **הוּא בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת דִּקְלִיפָּה, אֶלָּא** נפעל **גַּם בְּרוּר** ועליה של **בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים דִּקְלִיפָּה** שהם כאמור דבר חמור יותר, בהקבלה לכך שבקדושה ה׳מקיף׳ נעלה יותר מה׳פנימי׳ (**וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ פָּרָשַׁת ״אַחֲרֵי״**[52], **בְּפֵרוּשׁ מַה שֶׁכָּתוּב**[53] **כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, ״עֲלֵיכֶם״ דַּוְקָא, מַה שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף** מלמעלה ולא יורד ונמשך להתגלות בפנימיות, **שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״יְכַפֵּר״** הקדוש־ברוך־הוא, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם״, פְּנִימִיּוּת שֶׁבָּכֶם,** שהיא בחינה יותר נמוכה **עַל זֶה נֶאֱמַר ״לִפְנֵי הֲוָי׳ תִּטְהָרוּ״, אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם** כי את הפנימיות גם האדם עצמו יכול לכפר ולטהר).

וְזֶהוּ התוכן הכללי של הפסוק **״וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וָדָעַת״, שֶׁקָּאֵי** מכוון **עַל שֶׁשָּׂה סִדְרֵי מִשְׁנָה, כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁפּוֹעֶלֶת בָּעוֹלָם** וכמבואר לעיל באריכות שבזה בא לידי ביטוי עניין התגלות האין־סוף הבלי־גבול בתוך העולם המוגבל. **וְהַהַתְחָלָה בָּזֶה** בפעולת התורה בעולם **הִיא בְּעִנְיַן** שני סדרי המשנה הראשונים הרמוזים במילים **״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״,** הסדרים **׳זְרָעִים׳ וּ׳מוֹעֵד׳, שֶׁזֶּהוּ שֶׁעִנְיַן** הפנימי של **הַמּוֹעֲדִים** והדבר בא לידי ביטוי בקביעותם בתקופת השנה **קָשׁוּר עִם זְמַן בְּשׁוּל הַתְּבוּאוֹת,** כמבואר לעיל באריכות, **כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא עִנְיַן הַזְּרִיעָה** של האור האלוקי, כי בזמן הזה הדבר לא נראה וניכר בגלוי, כשם שהגרעין הנזרע בארץ לא נראה וניכר בגלוי, **וְאִלּוּ עִנְיַן הַצְּמִיחָה (בְּשׁוּל הַתְּבוּאוֹת)** וגילוי האלקות בעולם בגלוי **יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח (**וְהֶאָרָה מִזֶּה** מאירה בזמן הגלות **בִּזְמַן הַמּוֹעֲדִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**).

ה) וְיֵשׁ לוֹמַר בְּ׳דֶּרֶךְ אֶפְשַׁר׳, שֶׁזֶּהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר של האמור לעיל על גילוי האלוקות בעולם לעתיד לבוא **עִם מַה שֶׁכָּתוּב** בתורה לגבי חודש ניסן **״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״, שֶׁחוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא חוֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וּבוֹ עֲתִידִין לְהִגָּאֵל** בגאולה העתידה לבוא, **שֶׁזֶּהוּ** הטעם הפנימי לכך שהגאולה ממצרים והגאולה העתידה הם בחודש ניסן **לְפִי שֶׁחוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, שֶׁבּוֹ מַתְחִיל בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה** וברוחניות הכוונה מתחיל להאיר גילוי אלקות בעולם, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָהּ שֶׁל הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, עִנְיַן הַצְּמִיחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה,** שפע של תבואה ופירות, **לְאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה** של בני ישראל **דְּ״הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ** בניו של **יַעֲקֹב״, שֶׁזּוֹהִי זְרִיעַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁזּוֹרְעִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא**[54], ששת אלפי השנים של קיום העולם (כמאמר חכמינו ז״ל) **וּבִכְּפָרָט בְּמֶשֶׁךְ** אותם שנים מתוך ששת אלפי השנים שהם **זְמַן הַגָּלוּת, כַּיָּדוּעַ** בתורת החסידות **שֶׁכָּל הַגִּילוּיִים** של האלוקות בעולם **שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת**[55].

---

1 שֶׁמַּגַּעַת בְּחִינַת הַחָכְמָה)[51], וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה
2 לֹא רַק בְּרוּר ״אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין״, שֶׁכְּלָלוּתָם
3 הוּא בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת דִּקְלִיפָּה, אֶלָּא גַּם בְּרוּר
4 בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים דִּקְלִיפָּה (וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר
5 בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ פָּרָשַׁת ״אַחֲרֵי״[52], בְּפֵרוּשׁ מַה
6 שֶׁכָּתוּב[53] כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר
7 אֶתְכֶם, ״עֲלֵיכֶם״ דַּוְקָא, מַה שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף,
8 שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״יְכַפֵּר״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״מִכָּל
9 חַטֹּאתֵיכֶם״, פְּנִימִיּוּת שֶׁבָּכֶם, עַל זֶה נֶאֱמַר ״לִפְנֵי
10 הֲוָי׳ תִּטְהָרוּ״, אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם).
11 **וְזֶהוּ** ״וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת
12 וָדָעַת״, שֶׁקָּאֵי עַל שֶׁשָּׂה סִדְרֵי מִשְׁנָה,
13 כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁפּוֹעֶלֶת בָּעוֹלָם. וְהַהַתְחָלָה
14 בָּזֶה הִיא בְּעִנְיַן ״אֱמוּנַת עִתֶּיךָ״, ׳זְרָעִים׳
15 וּ׳מוֹעֵד׳, שֶׁזֶּהוּ שֶׁעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים קָשׁוּר עִם זְמַן
16 בְּשׁוּל הַתְּבוּאוֹת, כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה
17 וּמִצְוֹתֶיהָ בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא עִנְיַן הַזְּרִיעָה, וְאִלּוּ עִנְיַן
18 הַצְּמִיחָה (בְּשׁוּל הַתְּבוּאוֹת) יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא
19 (וְהֶאָרָה מִזֶּה בִּזְמַן הַמּוֹעֲדִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל).
20 ה) **וְיֵשׁ** לוֹמַר בְּ׳דֶּרֶךְ אֶפְשַׁר׳, שֶׁזֶּהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר
21 עִם מַה שֶׁכָּתוּב ״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״,
22 שֶׁחוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא חוֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָה, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ
23 אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וּבוֹ עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, שֶׁזֶּהוּ לְפִי
24 שֶׁחוֹדֶשׁ נִיסָן הוּא חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, שֶׁבּוֹ מַתְחִיל
25 בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָהּ שֶׁל הַגְּאוּלָה
26 הָעֲתִידָה, עִנְיַן הַצְּמִיחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וּמָלְאוּ פְּנֵי
27 תֵבֵל תְּנוּבָה, לְאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ״הַבָּאִים
28 יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב״, שֶׁזּוֹהִי זְרִיעַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
29 שֶׁזּוֹרְעִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין
30 דְּהָוֵי עָלְמָא[54], וּבִכְּפָרָט בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, כַּיָּדוּעַ
31 שֶׁכָּל הַגִּילוּיִים שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ
32 הַגָּלוּת[55].

---

51) מאמרי אדמו״ר האמצעי במדבר ח״ד ע׳ א׳שצז. 52) כח, ב. 53) אחרי טז, ל. 54) ר״ה לא, א. וש״נ. 55) תניא רפל״ז.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר[56] הנזכר של אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **שֶׁתְּיבַת** המילה **״אָבִיב״ (שְׁמוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ נִיסָן, חֹדֶשׁ הָאָבִיב) מַתְחִילָה בְּאָלֶ״ף וְאַחַר־כָּךְ בֵּי״ת, א״ב כְּסִדְרָן (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** מראש האל״ף בי״ת לסופו), **וְלֹא כְּמוֹ תִּשְׁרֵי, שֶׁהוּא בַּסֵּדֶר דְּתשר״ק (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** מסוף האל״ף בי״ת לתחילתו), **וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר** הרבי הריי״צ **בַּאֲרוּכָּה בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר **״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״** משנת ה׳ש״ת[57], **שֶׁבְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת הִנֵּה נִיסָן הוּא** החודש של ספירת **חֶסֶד** הראשונה מבין המידות, **וְתִשְׁרֵי הוּא גְּבוּרָה** השנייה מבין המידות (בהתאם לכך שבחודש ניסן, חודש האביב, הסדר הוא מלמעלה למטה, מההתחלה והלאה).

וְזֶהוּ שֶׁהַגְּאוּלָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא, עָלֶיהָ נֶאֱמַר[58] **בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן, תִּהְיֶה בְּנִיסָן, לְפִי שֶׁתִּהְיֶה מִצַּד בְּחִינַת הַחֶסֶד**[59], **כְּדַעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**[60] **שֶׁפָּלִיג** החולק **עַל דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** האומר **אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין** ולדעת רבי אליעזר הגאולה תהיה רק אם בני ישראל יעשו תשובה, **וּסְבִירָא־לֵיהּ** והוא, רבי יהושע, סובר **שֶׁבְּכָל אוֹפֶן תִּהְיֶה הַגְּאוּלָה,** והתשובה היא לא תנאי לגאולה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[61] **חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְּכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ, ״חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם״ כּוֹכָבִים** שאין לה ערך **״וְלֹא בְּכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ״ לֹא בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים,** שנמשלו לכסף, **הֵינוּ, שֶׁהַגְּאוּלָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה מצד הקדוש־ברוך־הוא (כפי שהיה ביציאת מצרים).

אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן תִּהְיֶה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה גַּם הַמַּעֲלָה היתרון המיוחד **שֶׁבְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי (אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא,** התעוררות מלמטה, מצד האדם, **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה).**

ביאור בדרך אפשר

וְיִתֵּרָה מִזֶּה, לא זו בלבד שבגאולה העתידה יהיה גם גילוי בדרך ׳אתערותא דלתתא׳ (מלבד הגילוי בדרך ׳אתערותא דלעילא׳ שהוא עיקר עניינה, כאמור לעיל) אלא יתרון ה׳אתערותא דלתתא׳ מודגש בה גם בעניין נוסף **שֶׁבַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה נֶאֱמַר**[62] **רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן, ״בַּת״ דַּיְקָא,** הכתוב מדייק ואומר על בני ישראל בגאולה העתידה הכינוי ״בת״, ביטוי שמשמעו **בְּחִינַת מְקַבֵּל** כמבואר בקבלה וחסידות שהבן, זכר, הוא בחינת משפיע. והבת, נקבה, היא בחינת מקבל (והוא עניין ההתקרבות לאלוקות **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה), שֶׁבְּחִינַת ״בַּת״, שֶׁהִיא שֵׁם בַּ״ן הַמִּתְבָּרֵר,** על הכתוב (בפרשת וישלח, אודות המלך הדר, ממלכי אדום) ׳ושם אשתו מהיטבאל׳ מבואר בקבלה שבמילה ׳מהיטבאל׳ יש את האותיות מ״ה, ו׳יטבאל׳ בגימטריא ב״ן. ועניינם שכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף (היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א) הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה (45), וכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות ה״א (היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה) הגימטרייא של האותיות הללו היא ב״ן (52). והבירור של הטוב מן הרע הוא על ידי ששם מ״ה, המברר, שכנגד עולם התיקון, מברר את שם ב״ן שכנגד עולם התוהו, המתברר, ועל כך מוסבר כאן שבחינת ״בת״, שם ב״ן המתברר, **תִּתְעַלֶּה** לעתיד לבוא **יוֹתֵר מִבְּחִינַת ״אִמִּי״, בְּחִינַת בִּינָה (עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי)**[63].

וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת, דְּהִנֵּה, באותיות התורה **יֶשְׁנָן אַתְוָן בֵּינוֹנִין, רַבְרְבִין וּזְעִירִין,** אותיות בינוניות, גדולות וקטנות **וְיָדוּעַ וּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[64] בקבלה וחסידות **שֶׁ׳אַתְוָן זְעִירִין׳** אותיות קטנות **הֵן בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת, ׳אַתְוָן בֵּינוֹנִין׳** אותיות בינוניות (רגילות) **הֵם בְּ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳** פנים קטנות, בחינת המידות העליונות שביחס לבחינת

---

56) אוה״ת שם ע׳ רסא. וראה שם ע׳ רסב. אוה״ת סידור ע׳ שסח. 57) פ״ח (סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 28). 58) ישעי׳ ל, טו. 59) ראה גם אוה״ת בא שם (ע׳ רס). 60) סנהדרין צז, ב. 61) ישעי׳ נב, ג. 62) זכרי׳ ב, יד. 63) ראה אוה״ת שם ע׳ רעג. וראה ד״ה החודש דש״פ צו, י״ב ניסן (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ו ע׳ 239 ואילך). 64) ראה רמ״ז ומקדש מלך לזח״ג ר״פ ויקרא.

ביאור בדרך אפשר

המוחין, ולמעלה מזה, יש בהן אור מועט (שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגַת תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב), וְ׳אַתְוָן רַבְרְבִין׳ אותיות גדולות הֵן בִּסְפִירַת הַבִּינָה, מקור המידות וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה דַּוְקָא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, ׳אַתְוָן זְעִירִין׳, הָחֵל מֵאוֹת א׳ שֶׁהִיא הַתְחָלַת הָאוֹתִיּוֹת [שֶׁזֶּהוּ הָאָלֶ״ף דְּ״אָנֹכִי הֲוָיְ׳ אֶלֹקֶיךָ״[65], שֶׁשַּׁיָּךְ לְחוֹדֶשׁ נִיסָן, שבו הייתה יציאת מצרים שהיא הכנה למתן תורה שֶׁהוּא מתן תורה המתחיל באות אל״ף לְמַעְלָה מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם (בְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי) שֶׁמַּתְחִיל בָּאוֹת בֵּי״ת דְּ״בְּרֵאשִׁית״], הִנֵּה בְּ׳אָלֶ״ף זְעִירָא׳ שכיום הוא ׳קטן׳ יָאִיר לֶעָתִיד־לָבֹא אוֹר גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּ׳אָלֶ״ף רַבָּתִי׳ כיום, בזמן הגלות. וְעִנְיָן זֶה יִתְגַּלֶּה ויאיר ללא העלמות והסתרים בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, שֶׁאָז תִּהְיֶה הַקְּצִירָה

ביאור בדרך אפשר

אַנְפִּין׳ (שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגַת תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב), וְ׳אַתְוָן רַבְרְבִין׳ הֵן בִּסְפִירַת הַבִּינָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה דַּוְקָא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, ׳אַתְוָן זְעִירִין׳, הָחֵל מֵאוֹת א׳ שֶׁהִיא הַתְחָלַת הָאוֹתִיּוֹת [שֶׁזֶּהוּ הָאָלֶ״ף דְּ״אָנֹכִי הֲוָיְ׳ אֶלֹקֶיךָ״[65], שֶׁשַּׁיָּךְ לְחוֹדֶשׁ נִיסָן, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם (בְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי) שֶׁמַּתְחִיל בָּאוֹת בֵּי״ת דְּ״בְּרֵאשִׁית״], הִנֵּה בְּ׳אָלֶ״ף זְעִירָא׳ יָאִיר לֶעָתִיד־לָבֹא אוֹר גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּ׳אָלֶ״ף רַבָּתִי׳. וְעִנְיָן זֶה יִתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, שֶׁאָז תִּהְיֶה הַקְּצִירָה שֶׁלְּאַחֲרֵי הַזְּרִיעָה דִּכְלָלוּת מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, וְכָאמוּר לְעֵיל שֶׁתִּהְיֶה בְּחוֹדֶשׁ נִיסָן, שֶׁבּוֹ הָאָבִיב, חוֹדֶשׁ הָאָבִיב, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם עַל־יְדֵי גוֹאֵל רִאשׁוֹן, וּבוֹ בחודש ניסן עֲתִידִין בני ישראל לְהִגָּאֵל עַל־יְדֵי גוֹאֵל אַחֲרוֹן, הוּא גוֹאֵל רִאשׁוֹן[66], מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בַּעֲגָלָא דִּידָן במהירות (במושגים) שלנו.

1 מאורי אור א, נב. אוה״ת נח נה, ב. ביאוה״ז להצ״צ ח״א ע׳ רמא. ע׳ תתקא. סה״מ תר״ם ח״א ע׳ פב. 65) יתרו כ, ב.
66) ראה שמו״ר פ״ב, ד. זח״א רנג, א. שער הפסוקים להאריז״ל ויחי מט, י. תו״א ר״פ משפטים (עה, ב).

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ׳ ב

מבארת הגמרא: על כן יאמרו ׳הַמּוֹשְׁלִים׳, אֵלּוּ הצדיקים הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם, ׳בּוֹאוּ חֶשְׁבּוֹן׳ בּוֹאוּ וְנַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דהיינו הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ – את מה שמתבטל מלהרויח בשעה שעוסק במצוה, או שמחסר את ממונו בנתינת צדקה, אל מול שכר המצוה שעתיד לקבל. וְכֵן שְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ – שכר העבירה שביכולתו להשתכר על ידה, אל מול ההפסד, שיפסיד יותר לעתיד לבוא אם יעבור עליה. ׳תִּכְּנֶה וְתִכּוֹנֵן׳, כלומר, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, לחשב חשבונות אלו, אם כן תִּכָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְתִכּוֹנֵן לָעוֹלָם הַבָּא.

ממשיכה הגמרא ומבארת: ׳עִיר סִיחוֹן׳, אִם מֵשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר [–סיחן] זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה, דהיינו שמתפתה אחר יצרו ודברי האפיקורסים, כעייר שמהלך אחר תאוותו, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו – מה אומר על כך הפסוק ׳כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן׳ וְגוֹ׳, תֵּצֵא אֵשׁ מִן הצדיקים המְחַשְּׁבִין, וְתֹאכַל אֶת שֶׁאֵינָן מְחַשְּׁבִין, וכמבואר לעיל (עה.), שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו הגדול ממנו. ׳וְלֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחוֹן׳ היינו מִקִּרְיַת צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין – אילנות, ׳אָכְלָה עָר מוֹאָב׳ זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר יִצְרוֹ, כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה, שתאכל אותו האש והלהבה היוצאת מן הצדיקים. וכן תאכל את ׳בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנוֹן׳, אֵלּוּ נַסֵּי הָרוּחַ, שגבוהה רוחם כבמות ארנון, דְּאָמַר מַר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם. ׳וַנִּירָם׳, כלומר, אם אָמַר רָשָׁע, אֵין רָם, ׳אֲבַד חֶשְׁבּוֹן׳ אֲבַד חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כלומר, שאומר שכביכול אין דין ואין דיין, אם כן ׳עַד דִּיבֹן׳, כלומר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבֹא דִּין, ׳וַנַּשִּׁים

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ׳ א

פחות מארבע או יותר משמונה, אין הם מצטרפים. הרי שאף שבעיקריהן אין הם אלא שלשה גפנים, מכל מקום אחר שהשרישו הרי הם נחשבים לששה, והוא הדין בשלשה בדי אילן, שקנה את הקרקע.

הגמרא מסתפקת באופנים מסוימים, האם מצטרפים השלשה אילנות: בְּעֵי רַב פָּפָּא, מָכַר לוֹ שְׁנַיִם [–שני אילנות] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְאילן אֶחָד עַל הַמֵּצַר – על גבול שדהו, מַהוּ, האם אינם מצטרפים להיחשב שדה אילן, כיון שהאילן העומד על הגבול נחשב מופלג מן השנים ולא קנה את הקרקע, או שמא מצטרפים, וקנה הקרקע. ממשיכה הגמרא ומסתפקת: אם ננקוט כצד שקנה את הקרקע, עדיין יש להסתפק במכר לו שְׁנַיִם בְּתוֹךְ השדה שָׂלוֹ, וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – ואילן נוסף העומד בשדה חבירו, וקנה אותו המוכר עם הקרקע, ובעת מכר ללוקח אילן זה עם שני אילנות שבקצה שדהו, מַאי, האם אף באופן זה מצטרפים הם, או שמא כיון שבשני שדות הם עומדים, אינם מצטרפים. מסיימת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

בס"ד. מוצש"ק פרשת צו, אור לי"ג ניסן (מאמר ב), ה'תשכ"ו

– מאה שנה להסתלקות־הילולא של אדמו"ר ה"צמח־צדק" –

(הנחה בלתי מוגה)

1 **אִיתָא** בַּזֹּהַר[1] עַל הַפָּסוּק[2] וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה
2 שָׁנָה גוֹ', "מֵאָה שָׁנָה" כְּלָלָא דְּכוֹלָא כוּ'
3 מֵאַתַר עִלָּאָה, סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין כוּ', שֶׁזֶּהוּ
4 בְּחִינַת הַ'כֶּתֶר'. וּמְבָאֵר בָּזֶה בַּעַל הַהִלּוּלָא[3],
5 בְּהַקְדִּים בְּאוּר הַמַּאֲמָר דְ"פְּתַח אֵלִיָּהוּ"[4], אַנְתְּ
6 הוּא חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן כוּ' אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת
7 עֲשַׂר תִּקּוּנִין וְקָרִינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן. וַהֲיָנוּ,
8 שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁ"אַנְתְּ הוּא חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן",
9 שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיָנֵי מִסְפָּר, מִכָּל־מָקוֹם
10 נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמְבָאֵר[5] שֶׁקָּאֵי עַל
11 הַ'כֶּתֶר' שֶׁהוּא מְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים[6],
12 וְכָלוּל מִשְּׁנֵיהֶם, דְּהַיְנוּ שֶׁפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר הוּא
13 בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, וְחִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר
14 הוּא שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים, וְאִם־כֵּן מִצַּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
15 מִבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת "חַד
16 וְלָא בְּחוּשְׁבָּן", וּמִצַּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת שֹׁרֶשׁ
17 הַנֶּאֱצָלִים, שַׁיָּךְ בּוֹ בְּחִינַת חֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת.
18 וְעַל־פִּי־זֶה מְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה
19 מֵאָה שָׁנָה", שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,
20 הַנִּקְרָא "שָׂרָה", מִבְּחִינַת הַ'כֶּתֶר' (אֲתַר עִלָּאָה,
21 סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין), הֲרֵי זֶה הַמִּסְפָּר דְ"מֵאָה",
22 שֶׁכּוֹלֵל כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת בִּשְׁלֵמוּת
23 הַיּוֹתֵר מְשׁוּבָּח, עַד שֶׁגַּם כָּל אֶחָד כָּלוּל מֵעֶשֶׂר,

ביאור בדרך אפשר

1 **אִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[1] **עַל הַפָּסוּק**[2] בתחילת פרשת חיי שרה בספר
2 בראשית **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה גוֹ', "מֵאָה שָׁנָה" כְּלָלָא**
3 **דְּכוֹלָא כוּ' מֵאַתַר עִלָּאָה,** (המספר מאה שנה הוא בחינת) הכלל של
4 הכול (כלל שהכל כלול בו)... ממקום עליון, **סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין כוּ',**
5 סתום של כל הסתומים (בחינת נעלית,
6 עלומה, שלמעלה מהתגלות) **שֶׁזֶּהוּ**
7 **בְּחִינַת הַ'כֶּתֶר'** בחינת 'כתר עליון'
8 שלמעלה מעשר הספירות שראשיתם
9 היא החכמה (כשם שהכתר הגשמי הוא
10 מעל ראש האדם).
11 **וּמְבָאֵר בָּזֶה בַּעַל הַהִלּוּלָא**[3],
12 כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' (האדמו"ר
13 השלישי בשושלת נשיאי חב"ד שי"ג
14 ניסן הוא יום ההילולא שלו (נסתלק
15 בשנת תרכ"ו, מאה שנה לפני אמירת
16 מאמר זה – העוסק במעלת המספר
17 מאה – בשנת תשכ"ו) **בְּהַקְדִּים**
18 **בְּאוּר הַמַּאֲמָר דְ"פְּתַח**
19 **אֵלִיָּהוּ"**[4] המובא בהקדמה ל'תיקוני
20 זוהר' שתחילתה במילים 'פתח אליהו',
21 **אַנְתְּ הוּא חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן**
22 **כוּ' אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר**
23 **תִּקּוּנִין וְקָרִינָן לְהוֹן עֲשַׂר**
24 **סְפִירָן.** אתה, הקדוש־ברוך־הוא,
25 אחד ולא בחשבון (אחד מיוחד בפני
26 עצמו, לא אחד שאחריו מונים עוד
27 אחרים כמוהו), אתה הוצאת (עשית)
28 עשרה 'תיקונים' (לבושים) וקוראים
29 להם עשר ספירות **וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־**
30 **עַל־פִּי שֶׁ"אַנְתְּ הוּא חַד וְלָא**
31 **בְּחוּשְׁבָּן",** הקדוש־ברוך־הוא הוא
32 אחד שאין מונים אחריו עוד **שֶׁזֶּהוּ**
33 'אחד' במובן זה **לְמַעְלָה מִכָּל**
34 **עִנְיָנֵי מִסְפָּר** ולכן בשונה מכל דבר
35 ספור במספר מסויים שהוא מוגבל,
36 הקדוש־ברוך־הוא למעלה מזה,
37 **מִכָּל־מָקוֹם נִמְשָׁכוֹת** מתגלות
38 ו'יוצאות' **מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת**
39 הקדוש־ברוך־הוא פועל ומתגלה
40 באמצעות 'לבושים' וכוחות שיש להם
41 מספר, עשר ספירות. **וּמְבָאֵר**[5]
42 אדמו"ר ה'צמח צדק' **שֶׁקָּאֵי** בחינה
43 מכוונת **עַל הַ'כֶּתֶר' שֶׁהוּא מְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל** הבורא
44 **לַנֶּאֱצָלִים**[6] הנבראים, **וְכָלוּל** ה'כתר' **מִשְּׁנֵיהֶם,** יש בו גם בחינת 'בורא'
45 וגם' בחינת 'נברא', ולכן הוא 'ממוצע', בחינה המחברת בין הבורא והנבראים,
46 **דְּהַיְנוּ שֶׁפְּנִימִיּוּת** ו'עומק' **הַכֶּתֶר הוּא בְּחִינָה** הכי **תַּחְתּוֹנָה**
47 **שֶׁבַּמַּאֲצִיל** הבורא, **וְחִיצוֹנִיּוּת**
48 **הַכֶּתֶר הוּא שֹׁרֶשׁ** ומקור ותחילת
49 הענין של **הַנֶּאֱצָלִים, וְאִם־כֵּן**
50 **מִצַּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** ב'כתר' **מִבְּחִינָה**
51 **תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, הֲרֵי זֶה**
52 **בְּחִינַת "חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן"**
53 וה'כתר' הוא למעלה מלהיות נמנה
54 במספר, **וּמִצַּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** ב'כתר'
55 **מִבְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים** והוא
56 מקור לנבראים מוגבלים, **שַׁיָּךְ בּוֹ**
57 **בְּחִינַת חֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
58 ספירות במנין ומספר.
59 **וְעַל־פִּי־זֶה מְבָאֵר** אדמו"ר
60 ה'צמח צדק' **מַה שֶׁכָּתוּב** בפסוק
61 האמור **"וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה**
62 **שָׁנָה", שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ**
63 **בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** ספירת
64 המלכות (האחרונה מעשר הספירות
65 העליונות) כפי שהיא בעולם האצילות
66 (העליון מבין ארבעת העולמות
67 הכלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה)
68 **הַנִּקְרָא "שָׂרָה",** (על ספירת
69 המלכות מבואר בקבלה וחסידות שאין
70 לה אור וענין משלה והיא מקבלת את
71 אורה מהספירות שמעליה, ולכן היא
72 נמשלה לאשה המקבלת מהאיש
73 המשפיע), וכאשר ספירת המלכות
74 מקבלת הארה והשפעה **מִבְּחִינַת**
75 **הַ'כֶּתֶר'** (עליו נאמר בזוהר, כמובא
76 לעיל שהוא **אֲתַר עִלָּאָה, סְתִימָא**
77 **דְּכָל סְתִימִין** מקום (דרגה, בחינה)
78 עליון וסתום ועלום), **הֲרֵי זֶה**
79 **הַמִּסְפָּר דְ"מֵאָה", שֶׁכּוֹלֵל כָּל**
80 **הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת**
81 **בִּשְׁלֵמוּת הַיּוֹתֵר מְשׁוּבָּח,** עשר
82 הספירות כפי שהן בדרגה הכי
83 מושלמת והכי משובחת **עַד שֶׁגַּם**
84 **כָּל אֶחָד** מעשרת הספירות **כָּלוּל מֵעֶשֶׂר,** היינו שבכל אחת מהספירות
42 זו של 'אנת הוא חד ולא בחושבן'

---

1) ח"א קכג, א. 2) ר"פ חיי שרה. 3) בד"ה בזהר כו' ע"פ ויהיו חיי שרה - אוה"ת ר"פ חיי שרה (קו, ב ואילך). 4) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 5) ס"ד (אוה"ת שם קי, ב). 6) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א.

ביאור בדרך אפשר

מאירות האורות והעניינים של כל הספירות כולן **שֶׁלָּכֵן הוּא מִסְפַּר מֵאָה** המורכב מעשר פעמים עשר.

וּמוֹסִיף אדמו"ר ה'צמח צדק' **בְּהַגָּהָה**[7], **רְצוֹנוֹ־לוֹמַר: שֶׁכָּל בְּחִינָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבּוֹ,** היינו עשר הספירות כפי שהן בבחינת ה'כתר' **שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. אָמְנָם, הַמִּסְפָּר "מֵאָה" הוּא מִצַּד קַבָּלָתָהּ** מצד האור והשפע שספירת ה'מלכות' מקבלת **מִבְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים שֶׁבַּ'כֶּתֶר',** היא, כאמור לעיל, בחינת חיצוניות הכתר, שהיא שורש ומקור לנבראים **שֶׁלָּכֵן** בבחינה זו ה'כתר' הוא **הוּא בְּגֶדֶר מִסְפַּר הַסְּפִירוֹת** וכפי שהספירות הן בבחינה זו, הרי הן מוגדרות במספר מסויים, המספר עשר, **אֲבָל מִצַּד בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל,** היא, כאמור, בחינת פנימיות הכתר שבה מאירה הבחינה התחתונה של המאציל, הבורא, **הֲרֵי** ה'כתר' **אֵינוֹ בְּגֶדֶר סְפִירוֹת כְּלָל** ובוודאי שאין בו ספירות במספר מוגדר. **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם** בספירת המלכות כפי שיש בה הארה מ'כתר' **"(מֵאָה) שָׁנָה", לְשׁוֹן יָחִיד** ולא "שנים" לשון רבים, **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד קַבָּלָתָהּ גַּם מִבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל שֶׁבַּ'כֶּתֶר',** בנוסף לכך שיש הארה במלכות מחיצוניות הכתר, בחינה שהיא שורש ומקור לנבראים, לאמיתו של דבר יש המשכה במלכות גם מפנימיות הכתר, בחינה תחתונה שבמאציל שבכתר **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים שֶׁבַּ'כֶּתֶר',** חיצוניות הכתר מתלבשת בהארה שמפנימיות הכתר **וְהָיוּ** שתי בחינות אלו ב'כתר', בחינה התחתונה שבמאציל ובחינת שורש לנאצלים, **לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, עַד שֶׁהַ"מֵאָה"** הבחינה המסמלת את הספירות כפי שהן מוגדרות בענין המספר, **הֵם בְּחִינַת "שָׁנָה", לְשׁוֹן יָחִיד מַמָּשׁ** עומק ופנימיות הכתר (אנת הוא חד ולא בחושבן, בחינת יחיד) מאירה בחיצוניות ה'כתר' (השורש לעשר ספירות מוגדרות). וכאשר שתי בחינות ב'כתר' מתאחדות והיו לאחדים, אזי כשם שענין ה'אחד' וה"יחיד", "(מאה) שנה", מאיר ופועל בענין

1 שֶׁלָּכֵן הוּא מִסְפַּר מֵאָה. וּמוֹסִיף בְּהַגָּהָה[7],
2 רְצוֹנוֹ־לוֹמַר: שֶׁכָּל בְּחִינָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבּוֹ,
3 שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת.
4 אָמְנָם, הַמִּסְפָּר "מֵאָה" הוּא מִצַּד קַבָּלָתָהּ
5 מִבְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים שֶׁבַּ'כֶּתֶר', שֶׁלָּכֵן הוּא
6 בְּגֶדֶר מִסְפַּר הַסְּפִירוֹת, אֲבָל מִצַּד בְּחִינָה
7 הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, הֲרֵי אֵינוֹ בְּגֶדֶר סְפִירוֹת
8 כְּלָל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ("מֵאָה") שָׁנָה", לְשׁוֹן
9 יָחִיד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד קַבָּלָתָהּ גַּם מִבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה
10 שֶׁבַּמַּאֲצִיל שֶׁבַּ'כֶּתֶר', שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת שֹׁרֶשׁ
11 הַנֶּאֱצָלִים שֶׁבַּ'כֶּתֶר', וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, עַד
12 שֶׁהַ"מֵאָה" הֵם בְּחִינַת "שָׁנָה", לְשׁוֹן יָחִיד
13 מַמָּשׁ. וְדַוְקָא מִצַּד הֱיוֹתָן "שָׁנָה", לְשׁוֹן יָחִיד,
14 שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת "חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן", לָכֵן
15 הֵם בְּמִסְפָּר גָּדוֹל, שֶׁהוּא מִסְפַּר "מֵאָה", שֶׁזֶּהוּ
16 כְּפִי שֶׁמִּסְפָּר עֶשֶׂר הוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר שָׁלֵם
17 וּמְשׁוּבָּח, שֶׁכָּל אֶחָד גַּם־כֵּן כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, אֶלָּא
18 שֶׁהַ"מֵאָה" הֵם לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁמִּתְאַחֲדִים
19 וּמִתְכַּלְּלִים בִּבְחִינַת יָחִיד מַמָּשׁ (וְהַיְנוּ, שֶׁ"מֵאָה
20 שָׁנָה" הוּא מִסְפָּר אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים, הֵן
21 הָרִבּוּי דְּ"מֵאָה", וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"שָׁנָה" לְשׁוֹן יָחִיד,
22 כְּשֵׁם שֶׁסְּפִירַת הַכֶּתֶר הִיא סְפִירָה אַחַת שֶׁכּוֹלֶלֶת
23 שְׁנֵי עִנְיָנִים, שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים, וּבְחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה
24 שֶׁבַּמַּאֲצִיל).
25 ב) **וְעַל־פִּי** הָאָמוּר מִתְבָּאֵר גַּם כְּלָלוּת הַיִּחוּס
26 וְהַמַּעֲלָה דְּמִסְפַּר "מֵאָה".
27 **וּבְהַקְדִּים, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לִשְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּסְפָּר, מָצִינוּ**
28 **שֶׁזֶּהוּ מִסְפַּר עֶשֶׂר, כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּ'פַּרְדֵּס'**

ביאור בדרך אפשר

ה'מאה', כך גם לאידך גיסא, עניין המאה' שמבטא שלימות מיוחדת, מאיר ופועל בעניין ה'אחד' להיות בבחינת "מאה (שנה)", כפי שממשיך ומבאר, **וְדַוְקָא מִצַּד הֱיוֹתָן** הספירות כפי שהן ב'כתר' **"שָׁנָה", לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת "חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן",** בגלל המעלה המיוחדת והשלימות שיש בספירות שבבחינה העליונה שב'כתר', כאמור לעיל, **לָכֵן הֵם בְּמִסְפָּר גָּדוֹל, שֶׁהוּא מִסְפַּר "מֵאָה", שֶׁזֶּהוּ** כאשר עשר הספירות הופכות לבחינת "מאה", **כְּפִי שֶׁמִּסְפָּר עֶשֶׂר הוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר שָׁלֵם וּמְשׁוּבָּח, שֶׁכָּל אֶחָד** מהעשר **גַּם־כֵּן כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, אֶלָּא שֶׁהַ"מֵאָה"** למרות היותם מורכבים ממאה פרטים שונים, **הֵם לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁמִּתְאַחֲדִים וּמִתְכַּלְּלִים** כל מאה הבחינות **בִּבְחִינַת יָחִיד מַמָּשׁ (וְהַיְנוּ, שֶׁ"מֵאָה שָׁנָה" הוּא מִסְפָּר אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל** ומחבר **שְׁנֵי עִנְיָנִים, הֵן הָרִבּוּי דְּ"מֵאָה",** שנובע מכך שהספירות הן במעמד ומצב נעלה וכלולות זו בזו ובכל אחת יש הארה של כל הספירות, **וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"שָׁנָה" לְשׁוֹן יָחִיד** המדגיש שמדובר על הספירות כפי שהן בפנימיות הכתר, דבר אחד ויחיד, **כְּשֵׁם שֶׁסְּפִירַת הַכֶּתֶר** עצמה **הִיא סְפִירָה אַחַת שֶׁכּוֹלֶלֶת** כמבואר לעיל **שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים לגמרי, **שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים, וּבְחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל,** וכך גם לענין "מאה שנה" שבכך נכללת גם המעלה של "מאה", מעלת הספירות כפי שהן עשר פעמים עשר, וגם המעלה של "שנה", ענין האחדות כפי שהוא ב'כתר', "חד ולא בחושבן").

ב) וְעַל־פִּי הָאָמוּר בביאור המשמעות הפנימית העמוקה של "מאה שנה", **מִתְבָּאֵר גַּם כְּלָלוּת הַיִּחוּס** החשיבות **וְהַמַּעֲלָה** המיוחדת **דְּמִסְפַּר "מֵאָה",** כפי שיתבאר להלן.

וּבְהַקְדִּים, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לִשְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּסְפָּר, מָצִינוּ שֶׁזֶּהוּ מִסְפַּר עֶשֶׂר, כמבואר בספרי קבלה שהמספר עשר הוא 'מספר שלם' **כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּ'פַּרְדֵּס'** למקובל רבי משה קורדובירו

---

7) וכנראה שזהו מאמר של רבינו הזקן, שנעתק ע"י הצ"צ בתוספת ביאור והסבר, הן בפנים המאמר והן בחצאי עיגול.

ביאור בדרך אפשר

בִּתְחִלָּתוֹ[8] **(וְכֵן הוּא** לא רק על פי קבלה אלא גם **עַל־פִּי חֲקִירָה),** **שֶׁהַטַּעַם שֶׁהַסְּפִירוֹת** העליונות **הֵן בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר** דווקא, **"עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר"**[9] **הוּא, לְפִי שֶׁהַשְּׁלֵמוּת שֶׁל כָּל עִנְיָן, הֵן רוּחָנִי וְהֵן גַּשְׁמִי, הִיא כְּפִי שֶׁמּוּרְכָּב וְכָלוּל מֵעֶשֶׂר (כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר** בספר הפרדס **בַּאֲרוּכָה בְּכַמָּה פְּרָטִים וּבְכַמָּה אוֹפַנִּים). וְלָכֵן מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ (וְגַם בְּסִפְרֵי חֲקִירָה)**[10] **שֶׁכַּאֲשֶׁר נִשְׁלָם מִסְפַּר עֶשֶׂר, אֲזַי חוֹזְרִים וּמַתְחִילִים מֵאֶחָד.** כי המספר עשר מורה על שלימות. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁיֵּשׁ רַק עֶשֶׂר סְפִירוֹת,** המספר הכולל של כל הספירות הוא עשר, לא פחות ולא יותר, **אַף שֶׁיֵּשׁ עֶשֶׂר סְפִירוֹת בַּאֲצִילוּת, וְגַם בְּ'בְרִיאָה', וּב'יְצִירָה' וַ'עֲשִׂיָּה',** בכל אחד מארבעת העולמות הכלליים מאירות עשר ספירות בהתאם לענינו ומהותו של אותו עולם **וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ'בְרִיאָה' אֵינָן כְּמוֹ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** אלא הספירות בעולם הבריאה הן בעלות תוכן ועניין שונה מהספירות בעולם האצילות **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ'יְצִירָה' וַ'עֲשִׂיָּה'** שבכל אחד מעולמות אלו הספירות מאירות ופועלות באופן שונה מאשר הארתן ופעולתן בעולמות האחרים, **וְאִם־כֵּן הוּצְרְכוּ לִהְיוֹת אַרְבָּעִים סְפִירוֹת,** מאחר ובכל אחד מארבעה העולמות מאירות עשר ספירות שונות, המספר הכולל של הספירות היה צריך להיות ארבעים **וְלֹא רַק עֶשֶׂר סְפִירוֹת**[11] ולמה בכל זאת המספר הכולל של הספירות הוא עשר.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁלְּאַחֲרֵי עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** עם המעבר מעולם האצילות לעולם הבריאה, **מַתְחִיל סֵדֶר חָדָשׁ בְּעִנְיַן הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, כְּפִי שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּ'יְצִירָה' וַ'עֲשִׂיָּה',** שבכל אחד מארבעת העולמות הספירות מתחילות מחדש ואין זה המשך ישיר של הספירות בעולם הקודם, וכיוון שמדובר בעניין חדש, גם המניין מתחיל שוב מחדש ולכן בכל עולם יש מניין מיוחד של עשר ספירות בלבד, ולא מצרפים יחד את הספירות מעולמות שונים, ולכן לא מונים ארבעים ספירות אלא רק עשר, **וְכַיָּדוּעַ**[12] בתורת החסידות **הַמָּשָׁל מֵאוֹתִיּוֹת הַחוֹתָם** חותמת **כְּפִי שֶׁנֶּחְקָקוֹת עַל־גַּבֵּי הַשַּׁעֲוָה, וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁכִים לְמַטָּה יוֹתֵר כוּ' (כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָה בְּהֶמְשֵׁךְ** קבוצת מאמרים בנושא אחד **דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה**[13] של שנת תרצ"ו **מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר** הרבי הריי"צ). וכפי שמבואר ב'המשך' תער"ב לאדמו"ר הרש"ב:

"הנה כללות העשר ספירות שבעולמות אצילות־בריאה־יצירה־עשיה הן בבחינת מעלה ומטה כו', שהרי העשר ספירות ישנם בכל עולם ועולם, דכשם שיש עשר ספירות באצילות כמו כן יש עשר ספירות בבריאה ויצירה ועשיה, שהעשר ספירות דבריאה יצירה עשיה הן שנמשכים מהעשר ספירות דאצילות כו'. ומכל־מקום אינו דומה העשר ספירות דבריאה לגבי העשר ספירות דאצילות כו', וכמו שכתוב בהקדמת 'תיקוני זהר' דהעשר ספירות דבריאה הן בחינת דיוקנא דמלכא בחותמא [דיוקן המלך כפי שהיא בחותמת] ולאו דיוקנא דמלכא ממש כמו העשר ספירות דאצילות, ועשר ספירות דיצירה הן כמו דיוקנא דחותמא [דיוקן החותמת] בשעווה כו', באופן שהעשר ספירות דבריאה אינם כמהות העשר ספירות דאצילות כלל כו'".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁשְּׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר הוּא עֶשֶׂר וכאמור, המספר עשר נחשב מספר שלם. **וּלְאִידָךְ גִּיסָא** מצד שני **מָצִינוּ שֶׁשְּׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר הוּא הַמִּסְפָּר אֶלֶף** שבו יש עשר פעמים יחידות, עשרות ומאות, **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁ"אֶלֶף" אוֹתִיּוֹת אָלֶ"ף**[14]**, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁמַּגִּיעִים לַמִּסְפָּר**

---

8) שער ב (שער טעם האצילות) פ"א־ב. וראה גם לקו"ש ח"ל ע' 2. 9) ספר יצירה פ"א מ"ד. 10) ראה מדרש תדשא סימן א. חייט בפירושו למערכת האלקות פ"ג (ט, ב - בדפוס מנטובה, שי"ח) - הובא בפרדס שם פ"ב. קול יהודה לכוזרי מאמר ד. 11) ראה גם ד"ה ביום השמע"צ תשל"ד. שיחת ש"פ בראשית תשי"ז (תורת מנחם - התוועדויות חי"ח ע' 112). לקוטי ביאורים (לר"ה מפאריטש) על שער היחוד (קצד, סע"ד ואילך). 12) ראה אוה"ת ענינים ע' קלז. המשך תער"ב ח"א ע' עח. 13) תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 4). 14) ראה ב"ר פ"א, י.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמַּגִּיעִים לַמִּסְפָּר אֶלֶף, שֶׁזֶּהוּ שְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר, אֲזַי חוֹזְרִים וּמַתְחִילִים מֵאֶחָד (אָלֶ״ף)[15]. וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַמִּסְפָּרִים לְפִי סֵדֶר אוֹתִיּוֹת הָא״ב (דִּכְשֵׁם שֶׁאוֹתִיּוֹת הָא״ב הֵן אוֹתִיּוֹת בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ לָשׁוֹן הֶסְכֵּמִי שפה שנקבעה כי כך הסכימו ביניהם בני אדם, **אֶלָּא** לשון הקודש **נִתָּן מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּסְפָּרִים שֶׁעַל־פִּי סֵדֶר הָא״ב)**, שנקבעו כך מלמעלה, **שֶׁלְּפִי הַסֵּדֶר** של אותיות האל״ף בי״ת כשהן משמשות מספרים **דְּאי״ק בכ״ר**[16] כך שמונים יחידות, עשרות ומאות בזו אחר זו — אחד, עשר, מאה. שתיים, עשרים, מאתיים **[כַּמּוּבָא גַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[17] לאדמו״ר הזקן, **וּבָאֲרוּכָה בִּדְרוּשֵׁי הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּעִנְיַן ״קַדֵּשׁ־לִי כָּל בְּכוֹר״**[18], שם מבוארת באריכות המשמעות הפנימית של מנין זה הנרמז במילה ״בכר״, שתי יחידות, שתי עשרות ושתי מאות, ושייכותו לשלוש דרגות בנשמה ועוד (**שֶׁזֶּהוּ**, ״קדש לי כל בכור״, **עִנְיַן הַשַּׁיָּךְ לִיצִיאַת מִצְרַיִם**, כמפורש בתורה שהמצווה לקדש בכור ולפדותו קשורה בכך ש״כי הקשה פרעה לשלחנו (ממצרים) ויהרוג ה׳ כל בכור בארץ מצרים״, והרי נמצאים כעת בי״ג ניסן, סמוך לחג הפסח)], **הִנֵּה סִיּוּם כ״ז הָאוֹתִיּוֹת** של האל״ף בי״ת כולו (שמספרם הוא כ״ז **בְּיַחַד עִם הָאוֹתִיּוֹת הַסּוֹפִיּוֹת) הוּא בָּאוֹת צ׳ סוֹפִית, שֶׁמִּסְפָּרָהּ ט׳ מֵאוֹת**[19], **וּלְאַחֲרֵי־זֶה חוֹזְרִים וּמַתְחִילִים מֵאוֹת אֶלֶף, שֶׁזֶּהוּ הַמִּסְפָּר הַמִּסְפָּר״ אֶלֶף, כַּנַּ״ל [וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנוֹ הַמִּסְפָּר דִּרְבָבָה, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים. הָרִאשׁוֹן, מִלְּשׁוֹן רִבּוּי**[20]. **וְהַשֵּׁנִי, שֶׁזֶּהוּ מִסְפָּר רִבּוֹא (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] **וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן) שֶׁהוּא עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים**[22]**]. אֲבָל לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ הָעִנְיָן הַמְיוּחָד שֶׁבַּמִּסְפָּר ״מֵאָה״. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּסְפַּר ״מֵאָה״ הוּא הַשְּׁלֵמוּת הַיּוֹתֵר מְשׁוּבָּח שֶׁבַּמִּסְפָּר עֶשֶׂר, שֶׁכָּל אֶחָד כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ג) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[5]**, שֶׁעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַאֲמַר הַמִּשְׁנָה**[23] **בֶּן מֵאָה כְּאִילּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם, שֶׁנִּתְקַשּׁוּ הַמְּפָרְשִׁים מַה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ״בֶּן מֵאָה שָׁנָה״ הֵינוּ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מֵאָה שָׁנָה לַעֲבוֹד בָּהֶן אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, שֶׁבָּהֶם מְבָרֵר אֶת כָּל עֶשֶׂר כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁהַבְּרוּר הוּא בִּשְׁלֵמוּת, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי**

ביאור בדרך אפשר

[וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנוֹ הַמִּסְפָּר דִּרְבָבָה, עשרת אלפים, **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים. הָרִאשׁוֹן,** ׳רבבה׳ **מִלְּשׁוֹן רִבּוּי**[20], כלומר הרבה. **וְהַשֵּׁנִי, שֶׁזֶּהוּ מִסְפָּר רִבּוֹא (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] בספר דניאל לגבי מספרם הרב של המלאכים העומדים לפני הקדוש־ברוך־הוא **וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן)** ורבוא רבבות יקומו לפניו) **שֶׁהוּא** ׳רבבה׳ במשמעות של המספר **עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים**[22]**]**. ולפי המבואר עד כאן, עולה שהמספרים המורים על שלימות מיוחדת הם עשר ואלף (ורבבה) **אֲבָל לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ הָעִנְיָן הַמְיוּחָד שֶׁבַּמִּסְפָּר ״מֵאָה״?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּסְפַּר ״מֵאָה״ הוּא הַשְּׁלֵמוּת הַיּוֹתֵר מְשׁוּבָּח שֶׁבַּמִּסְפָּר עֶשֶׂר, שֶׁכָּל אֶחָד כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל ולכן כשעשר הספירות נמצאות במצב נעלה ביותר מספרם הוא מאה, כמבואר לעיל.

ג) וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **בַּמַּאֲמָר**[5]**, שֶׁעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַאֲמַר הַמִּשְׁנָה**[23] בפרקי אבות **בֶּן מֵאָה כְּאִילּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם, שֶׁנִּתְקַשּׁוּ הַמְּפָרְשִׁים מַה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ** ואיזה לימוד יש כאן לאדם במלאות לו מאה שנים?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ״בֶּן מֵאָה שָׁנָה״ הֵינוּ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לאדם **מֵאָה שָׁנָה לַעֲבוֹד בָּהֶן אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, שֶׁבָּהֶם מְבָרֵר** מפריד את הטוב מתוך הרע ומעלה אותו לקדושה, וכך הוא מעדן ומזכך **אֶת כָּל עֶשֶׂר כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ,** המקבילים לעשר הספירות העליונות, **וּבְאוֹפֶן שֶׁהַבְּרוּר** של כוחות הנפש

---

15) ראה של״ה שמח, א־ב. 16) ראה זהר חדש אחרי מח, ג. ועוד. 17) ר״פ ברכה*. 18) אוה״ת בא ס״ע שלד ואילך. 19) ראה עץ חיים שער לה (שער תיקון הירח) פ״ה. 20) ראה ראב״ע בהעלותך י, לו. 21) דניאל ז, י. 22) ראה ספר השרשים להרד״ק ערך רבב. 23) אבות ספ״ה.

---

*) בענין זה נזכר גם דרושי ״מה טובו אהליך״ (ראה אוה״ת בלק ע׳ א׳לג ואילך, בביאור דברי רבינו הזקן בלקו״ת ס״פ בלק).

ביאור בדרך אפשר

הוא בִּשְׁלֵמוּת, בירור של כל פרט ופרט, **שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁכָּל אֶחָד** **מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה** כדי למלא שליחות זו של בירור הכוחות **נִתְּנוּ לָאָדָם מִסִּפַּר הַשָּׁנִים** לחיות בעולם הזה, **הָחֵל מִשִּׁבְעִים שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] **יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, כְּנֶגֶד שֶׁבַע הַמִּדּוֹת** בנפש האדם (המקבילות לשבע המידות של הספירות העליונות – חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) **כְּפִי שֶׁכָּל אַחַת כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר** ובסך הכול שבעים, ובמהלך שבעים שנות חייו האדם יעסוק בבירור ועידון וזיכוך כל פרט במידות שלו **וִיתֵרָה מִזֶּה, "אִם בִּגְבוּרוֹת** חיי האדם יהיו **שְׁמוֹנִים שָׁנָה"**[24], **שֶׁזֶּהוּ כַּאֲשֶׁר נִתְּוַסֵּף גַּם הַבְּחִינָה הַשְּׁמִינִית,** הנעלית מהשבע, הנרמזת בכתוב **"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי"**[25], **וְכֵיוָן שֶׁכָּל אַחַת** מהשמונה **כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר, אֲזַי נַעֲשֶׂה הַמִּסְפָּר דְּ"שְׁמוֹנִים שָׁנָה", וְעַד שֶׁבָּאִים לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** של עבודת בירור כוחות הנפש, שהיא העבודה **דְּמִסְפַּר "מֵאָה", שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַהִתְכַּלְּלוּת דְּ'עֶשֶׂר' בְּכָל אֶחָד מֵעֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא,** בימות המשיח **שֶׁאָז תִּהְיֶה הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל כָּל הָעֶשֶׂר בְּחִינוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "כִּינוֹר שֶׁל עֶשֶׂר נִימִין"**[26] כמאמר חכמינו ז"ל: "רבי יהודה אומר, כינור של מקדש של שבעת נימין היה, שנאמר שובע שמחות [את] פניך, אל תיקרי שובע אלא שבע. ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר למנצח על השמינית, על נימא שמינית. של עולם הבא עשר, שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכינור, ואומר הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש".

וְזֶהוּ "בֶּן מֵאָה כְּאֵלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם"[27], **כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם שֶׁלּוֹ** נשמתו, עם כל פרטי כוחות נפשו **נִתְבָּרֵר בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת**[28], **שֶׁנִּתְבַּטֵּל הַהֶעְלֵם כוּ'**[29] **("עוֹלָם" מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם**[30]) וכעת אין אצלו העלם והסתר על אור נשמתו האלקית. **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה** הטעם **שֶׁלֹּא נִמְנוּ בַּמִּשְׁנָה** זו בפרקי אבות **מִסִּפַּר שָׁנִים לְאַחֲרֵי "בֶּן מֵאָה שָׁנָה", דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי גַּם** אפילו **בַּזְּמַן הַזֶּה יֶשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁמַּאֲרִיכִים יָמִים יוֹתֵר מִמֵּאָה שָׁנָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה, וּכְמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא [שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין**[31] **(בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַכְלָל שֶׁ"סְתָם מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר וְכוּ' סְתָם סִפְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן") כּוּלְּהוּ אַלִּיבָּא** כל המשניות הם בהתאם לשיטה **דְּרַבִּי עֲקִיבָא] שֶׁחַי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה**[32], **וְכֵן הִלֵּל הַזָּקֵן**[32] **כְּמוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה**[33] **[כְּפִי שֶׁנִּרְמָז**[34] **גַּם בַּפָּסוּק**[35] **"בְּשַׁגָּם הוּא בָּשָׂר", "בְּשַׁגָּם" בְּגִמַטְרִיָּא 'מֹשֶׁה', וּכְתִיב שָׁם**[35] באותו פסוק **וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָךְ הָיוּ יְמֵי חַיֵּי מֹשֶׁה], וְאִם־כֵּן הָיְתָה הַמִּשְׁנָה צְרִיכָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְבָאֵר גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי מֵאָה שָׁנָה** כי מאחר שיש אנשים שעוברים גיל זה, ראוי שהמשנה תיתן גם להם הוראות.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבַּמִּשְׁנָה מְדוּבָּר רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּבֵרוּר הָעוֹלָם כוּ', וְלָכֵן נִמְנוּ מִסִּפַּר הַשָּׁנִים עַד מֵאָה שָׁנָה, שֶׁאָז** כשהאדם מגיע

1 שֶׁכָּל אֶחָד מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, שֶׁבִּשְׁבִיל
2 זֶה נִתְּנוּ לָאָדָם מִסִּפַּר הַשָּׁנִים, הָחֵל מִשִּׁבְעִים
3 שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים
4 שָׁנָה, כְּנֶגֶד שֶׁבַע הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁכָּל אַחַת כְּלוּלָה
5 מֵעֶשֶׂר, וִיתֵרָה מִזֶּה, "אִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים
6 שָׁנָה"[24], שֶׁזֶּהוּ כַּאֲשֶׁר נִתְּוַסֵּף גַּם הַבְּחִינָה
7 הַשְּׁמִינִית, "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי"[25], וְכֵיוָן שֶׁכָּל
8 אַחַת כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר, אֲזַי נַעֲשֶׂה הַמִּסְפָּר
9 דְּ"שְׁמוֹנִים שָׁנָה", וְעַד שֶׁבָּאִים לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת
10 דְּמִסְפַּר "מֵאָה", שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַהִתְכַּלְּלוּת דְּ'עֶשֶׂר'
11 בְּכָל אֶחָד מֵעֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ לֶעָתִיד־
12 לָבֹא, שֶׁאָז תִּהְיֶה הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל כָּל הָעֶשֶׂר
13 בְּחִינוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "כִּינוֹר שֶׁל עֶשֶׂר נִימִין"[26].
14 וְזֶהוּ "בֶּן מֵאָה כְּאֵלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן
15 הָעוֹלָם"[27], כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם שֶׁלּוֹ נִתְבָּרֵר בְּתַכְלִית
16 הַשְּׁלֵמוּת[28], שֶׁנִּתְבַּטֵּל הַהֶעְלֵם כוּ'[29] ("עוֹלָם"
17 מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם[30]). וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁלֹּא נִמְנוּ
18 בַּמִּשְׁנָה מִסִּפַּר שָׁנִים לְאַחֲרֵי "בֶּן מֵאָה שָׁנָה",
19 דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה יֶשְׁנָם כָּאֵלּוּ
20 שֶׁמַּאֲרִיכִים יָמִים יוֹתֵר מִמֵּאָה שָׁנָה, וְעַל־אַחַת־
21 כַּמָּה־וְכַמָּה בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה, וּכְמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא
22 [שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין[31] (בְּהֶמְשֵׁךְ
23 לְהַכְלָל שֶׁ"סְתָם מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר וְכוּ' סְתָם
24 סִפְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן") כּוּלְּהוּ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא]
25 שֶׁחַי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה[32], וְכֵן הִלֵּל הַזָּקֵן[32] כְּמוֹ
26 מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה[33] [כְּפִי
27 שֶׁנִּרְמָז[34] גַּם בַּפָּסוּק[35] "בְּשַׁגָּם הוּא בָּשָׂר",
28 "בְּשַׁגָּם" בְּגִמַטְרִיָּא 'מֹשֶׁה', וּכְתִיב שָׁם[35] וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָךְ
29 הָיוּ יְמֵי חַיֵּי מֹשֶׁה], וְאִם־כֵּן הָיְתָה הַמִּשְׁנָה צְרִיכָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְבָאֵר גַּם בְּנוֹגֵעַ
30 לְמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי מֵאָה שָׁנָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבַּמִּשְׁנָה מְדוּבָּר רַק
31 בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּבֵרוּר הָעוֹלָם כוּ', וְלָכֵן נִמְנוּ מִסִּפַּר הַשָּׁנִים עַד מֵאָה

24) תהלים צ, י.25) שמיני ט, א. 26) ערכין יג, ב. 27) ראה גם אוה"ת חוקת ע' תתיז. 28) ראה גם אוה"ת שלח ע' תקכט. 29) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 87. ע' 307. ע' 322. 30) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ. 31) פו, א. 32) ספרי ברכה לד, ז. 33) ברכה שם. 34) ראה חולין קלט, ב ובפירש"י. 35) בראשית ו, ג.

ביאור בדרך אפשר

לגיל מאה **נִשְׁלֶמֶת הָעֲבוֹדָה בְּבֵרוּר הָעוֹלָם,** וכיוון שזה הנושא המדובר במשנה, אין צורך להמשיך ולעסוק בהוראות לגבי השנים שמבן מאה והלאה, **אֲבָל גַּם לְאַחֲרֵי־זֶה יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֲרִיכוּת יָמִים וְשָׁנִים, אֶלָּא שֶׁאָז מַתְחִילָה עֲבוֹדָה אַחֶרֶת כו׳** שבה אין המשנה הזו מדברת.

ד) **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם גּוֹדֶל הָעִלּוּי דְּ״מֵאָה שָׁנָה״ לְעִנְיַן הַהִסְתַּלְּקוּת** וחשיבות העניין של מלאות מאה שנה להסתלקות אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ (י״ג ניסן תרכ״ו – תשכ״ו). **וּבְהַקְּדִּים, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַהִסְתַּלְּקוּת יֶשְׁנוֹ הִלּוּךְ וַעֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה מֵחַיִל אֶל חָיִל,** כְּמַאֲמַר רַז״ל **בְּסִיּוּם וְחוֹתָם מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, ״תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר[36] יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל״,** הרי מפורש שגם בעולם הבא, הצדיקים הולכים ומתעלים מדרגה לדרגה. **וּבְנוֹגֵעַ לְנֶשֶׁיא וּמַנְהִיג יִשְׂרָאֵל,** כפי שהיה אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **הִנֵּה הֲלִיכָתוֹ וַעֲלִיָּתוֹ** מדרגה לדרגה בעולם הבא **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁ״בָּתַר רֵישָׁא גּוּפָא אָזִיל״[37],** אחרי הראש, הגוף הולך, וכשם שבפשטות כל הגוף הולך אחרי הראש, כך ברוחניות לגבי תלמידיו של הנשיא המנהיג הנחשבים כגופו **שֶׁהוֹלְכִים וּמִתְעַלִּים עִמּוֹ כָּל הַחֲסִידִים וְהַמְקוּשָׁרִים, וְעַד לְכָל אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכוּנֶה[38],** גם מי שאינו חסיד ומקושר ואפילו מי שהעובדה שנקרא בשם ״ישראל״ היא לגביו רק כינוי, **אִם הוּא רַק רוֹצֶה לִפְנוֹת (זִיךְ אַ קֶער טָאָן** להפנות את עצמו לכיוון זה) **וְלֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה אֲשֶׁר הוֹרָנוּ** הנשיא המנהיג **מִדְּרָכָיו[39]** ואז גם הוא הולך ומתעלה בעקבותיו.

ביאור בדרך אפשר

וּמוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִשְׁלְמוּ מֵאָה שָׁנָה מִיּוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת, הֲרֵי בְּוַדַּאי הָיָה אֶצְלוֹ אצל אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **הָעִנְיָן דְּ״מֵאָה שָׁנָה״** המבואר לעיל **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** וכעת בוודאי התעלה למדריגות גבוהות מאד. **וְכֵיוָן שֶׁ״לֹא יַעֲזוֹב צֹאן מַרְעִיתוֹ״[40]** גם לאחר ההסתלקות, **הֲרֵי עִלּוּי זֶה** שהתעלה הוא עצמו **נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה** בעולם הזה ומשפיע על תלמידיו ומקושריו ועל כל המעונינים לפנות לכיוון זה, **וּכְמוֹ כָּל הָעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים עִם פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,** אשר כדברי הזוהר שֶׁ״לֵּית תַּמָּן** אין שם (בשונה מחלק הנגלה שבתורה) **לֹא קוּשְׁיָא וְלֹא מַחְלוֹקֶת״ כו׳[41], וְלֹא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,** אלא ענייני התורה והאלקות מאירים שם בגלוי **הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים בְּדַרְכֵי נוֹעַם וּבְדַרְכֵי שָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ** על האדם מוטל **לְהוֹצִיאוֹ** את האור של פנימיות התורה ואת המעלות של יום ההסתלקות במלאות מאה שנה, ולגלות אותו **מִן הַכֹּחַ וּלְהָבִיאוֹ אֶל הַפּוֹעַל (שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹטְלִים אֶת עִנְיַן הַבְּחִירָה כו׳** וכדי שהדברים ישפיעו על האדם הוא נדרש לעשות את התלוי בו בבחירתו החופשית).

וּבָזֶה גּוּפָא עצמו **יֵשׁ עִנְיָן מְיוּחָד בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְּקוּת־הִלּוּלָא שֶׁל הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳, שֶׁעִנְיָנוֹ בַּסְּפִירוֹת הוּא סְפִירַת הַדַּעַת** הספירה השלישית משלושת הספירות של המוחין – חכמה, בינה, דעת **(כַּיָּדוּעַ[42] שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הוּא ׳חָכְמָה׳** ראשית והתחלת גילוי השכל, **וְאַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי** בנו של אדמו״ר הזקן, **עִנְיָנוֹ ׳בִּינָה׳[43],** הסתעפות השכל מנקודה לפרטים רבים **שֶׁלָּכֵן הָיָה**

---

36) תהלים פד, ח. 37) עירובין מא, א. 38) ע״פ לשון הכתוב - ישעי׳ מד, ה. וראה אג״ק אדמו״ר מהוריי״צ ח״ב ע׳ פ. 39) לשון אדה״ז - תניא אגה״ק סכ״ז. 40) ראה אג״ק אדמו״ר מהוריי״צ ח״א ע׳ קמא. ועוד. 41) רע״מ בזח״ג קכד, ב. הובא ונתבאר בתניא אגה״ק סכ״ו. 42) ספר השיחות תרצ״ז ע׳ 215. תרצ״ט ע׳ 322. תש״ב ע׳ 19. תש״ה ע׳ 60. 43) ראה

ביאור בדרך אפשר

אֶצְלוֹ אצל אדמו"ר האמצעי **הָעִנְיָן דִּ"רְחוֹבוֹת**[44] **הַנָּהָר"**[45], **הַרְחָבָה גְּדוֹלָה** באריכות דברים ובפירוט רב **בְּעִנְיָנִים שֶׁל הַבְּנָה וְהַשָּׂגָה דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא עִנְיָנוֹ שֶׁל הַ"צֶּמַח צֶדֶק", סְפִירַת הַדַּעַת,** עליה נאמר בזוהר שהיא **"מַפְתְּחָא דְּכָלִיל שִׁית"**[46] כלומר, כשם שמפתח מאפשר לפתוח דבר סגור וסתום, כך כוח הדעת הוא המאפשר לפתוח ולהפעיל את המידות מן ההעלם אל הגילוי, כי תוכן ענין הדעת הוא חלק זה במוחין ובהתבוננות שבו הרעיון השכלי מתחבר ומתקשר עם האדם עצמו ולא נשאר כדבר תיאורטי ומופשט אלא הופך להיות דבר שנוגע ואכפת לאדם. וככל שהרגשת השייכות האישית לענין הולכת ומתחזקת, כך ההתרגשות וההתפעלות של המידות הולכת וגוברת, ואילו ביחס לדבר שלא נוגע לו אישית האדם מתפעל ומתרגש הרבה פחות. ולכן כוח הדעת הוא המפתח הפותח ומגלה את המדות ונקרא "מפתחא דכליל שית", הכולל את ששת המדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד יסוד)**, וְעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּמַאֲמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק"**[47] **בְּעִנְיָן** מאמר חז"ל על הפסוק "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת", "אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים", **"דַּעַת, זֶה סֵדֶר טְהָרוֹת"**[48] **(תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת דְּשִׁיתָא** של ששה **סִדְרֵי מִשְׁנָה), הֲרֵי זֶה סִיּוּם הַבֵּרוּר (לֹא רַק שֶׁל בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, אֶלָּא) גַּם שֶׁל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים דִּקְלִיפָּה,** שמבחינה זו נובעת היפך הטהרה שבדינים אלה

ביאור בדרך אפשר

עוסק סדר טהרות **וּבְמֵילָא נַעֲשָׂה קִיּוּם הַיִּעוּד "אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה** שמצד ה'קליפה' המכסה ומסתירה על הקדושה **אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"**[49]**, וּלְאַחֲרֵי־זֶה** כאשר כבר אין בעולם העלם על אלקות **יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, כֵּיוָן שֶׁאֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה** ו'בירורים' של הפרדת הטוב מהרע **(שֶׁהֲרֵי "אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[50] **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ גו', וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, אֲפִילוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם**[51], גם לא תעבור בארץ, כי אין כל צורך בכך. כיון שאין שום התנגדות לצד הקדושה **כִּי־אִם "פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי"**[52]**, כְּפִי שֶׁהָיָה בַּזְּמַן שֶׁבּוֹ הִתְחִיל הָעִנְיָן דַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת**[53], כפי שסיפר אדמו"ר הזקן שבעת שהתבשר על שחרורו מהמאסר, ומאז התחילה הפצת החסידות בצורה רחבה, קרא בתהילים בפסוק זה "פדה בשלום נפשי" אותו אמר דוד המלך לגבי נצחון על אנשים שהיו נגדו לא על ידי מלחמה אלא בדרך של שלום, **וְנִמְשָׁךְ** ענין הפצת המעיינות בדרכי שלום **עַתָּה בְּאוֹפֶן שֶׁמַּגִּיעַ גַּם "חוּצָה", וְעַל־יְדֵי־זֶה** שמעיינות החסידות מגיעים 'חוצה' **"קָא אָתֵי מָר, דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא** זה מלך המשיח"[54], וכפי שסיפר הבעל־שם־טוב שעשה עליית נשמה והגיע להיכלו של המשיח ושאל אותו מתי יבוא, וענה לו – "לכשיפוצו מעיינותיך, המעיינות של תורת הבעל־שם־טוב, חוצה" **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** היינו כפשוטו בתוך גדרי העולם הזה התחתון.

גם לקו"ש חכ"ה ע' 349. 44) לשון הכתוב - וישלח לו, לז. 45) ראה זח"ג קמב, א. עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ד. וראה לקו"ת פ' ראה יח, ב. ובכ"מ. 46) זח"ב קעז, רע"א. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ד. ובכ"מ. 47) אוה"ת במדבר (שבועות) ע' עח ואילך - הובא ונתבאר במאמר האז', ד"ה החודש פ"ב ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 258 ואילך). 48) שבת לא, א. 49) זכרי' יג, ב. 50) בחוקותי כו, ו. 51) תענית כב, א. 52) תהלים נה, יט. וראה אוה"ת בחוקותי ע' רא. 53) ראה אג"ק אדמו"ר הזקן ח"א ע' צח. 54) אגה"ק דהבעש"ט נדפס (גם) בכתר שם טוב הוצאת קה"ת בתחילתו. ובכ"מ.

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[1]. וּמְדַיֵּק בָּזֶה אַדְמו"ר מַהֲרַ"ש בְּמַאֲמָרוֹ הָרִאשׁוֹן בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ[2], דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְלֹא נֶאֱמַר "אֲשֶׁר בָּרָאתִי יֵשׁ מֵאַיִן". שֶׁלְּכְאוֹרָה זֶהוּ בריאת העולם כ"יש" ודבר, מ"אין" - היא דבר **פֶּלֶא** וחידוש **גָּדוֹל יוֹתֵר מִיצִיאַת מִצְרַיִם** שהייתה דבר גדול מאד אבל לא בריאה חדשה של "יש" מ"אין" (וכפי שמבואר ב'שער היחוד והאמונה' שבספר התניא, פרק ב, שבריאה יש מאין היא חידוש עצום "והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף... בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף") וכיוון שכוונת הפסוק "אנכי ה' אלוקיך" היא לבטא את גדולת ה', מדוע נאמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא "אשר בראתי שמים וארץ" שהוא פלא וחידוש גדול הרבה יותר.?

וּמְבָאֵר הרבי מהר"ש במאמר הנזכר, **שֶׁלְּהָבִין זֶה** מדוע באמת יציאת מצרים נחשבת (במובן מסויים) פלא וחידוש גדול יותר מאשר בריאת העולם יש מאין **צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִילָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַנִּסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַנְהָגַת הַטֶּבַע,** שהרי יציאת מצרים הייתה נס **וּבְזֶה גּוּפָא** בעניין הניסים עצמו יש לבאר את **הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין הַנִּסִּים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבֵין שְׁאָר הַנִּסִּים כְּמוֹ הַנֵּס דְּאֶסְתֵּר** היינו נס פורים, ובאופן כללי הכוונה להבדל בין ניסים שלמעלה מגדרי הטבע, כמו נס יציאת מצרים, לניסים המלובשים בטבע כמו נס פורים, כפי שיתבאר להלן.

ב) וּבְאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, הַנְהָגַת הַטֶּבַע ההנהגה שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג ומנהל את העולם לפי הטבע **הִיא מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים,** שקשור במידת הגבורה, ועניינו העלם וצמצום על האור האלוקי **'אֱלֹקִים' בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[3]**, שֶׁמִּצַּד זֶה** בגלל שהנהגת העולם בדרך הטבע היא על־ידי שם אלוקים שמעלים על גילוי האור האלוקי ומגביל ומצמצם אותו **נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג,** העולם מתנהל בצורה קבועה ורגילה **יוֹם וָלַיְלָה קַיִץ וָחֹרֶף לֹא יִשְׁבּוֹתוּ**[4]**,** ללא הפסק וללא שינוי **שֶׁזּוֹהִי הַנְהָגַת הַטֶּבַע, לְלֹא נִסִּים כְּלָל** ללא כל שינוי מדרך הטבע.

וּלְמַעְלָה מִזֶּה הוא המצב שבו דרגה גבוהה יותר באלוקות באה לידי גילוי בעולם **הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם ש־ד־י, שֶׁעַל־זֶה פֵּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[5] ואמרו במדרש שמשמעות השם ש־ד־י הוא **שֶׁדַּי בֶּאֱלֹקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה,** האלוקות היא ללא גבול ויש בה די ומספיק לכל נברא (כפירוש רש"י על הפסוק (בפרשת לך־לך) "אני א־ל ש־ד־י", "אני הוא שיש באלוקותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני ואהי' לך לאלוקה ולפטרון, וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו כך די שלו, והכול לפי העניין") **שֶׁמִּשֵּׁם ש־ד־י** שמראה על גילוי אלוקות **נִמְשָׁכִים גַּם כֵּן נִסִּים, אֲבָל רַק נִסִּים נִסְתָּרִים**[6]**, הַיְינוּ, שֶׁמְּלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע,** כמו שהקורא את סיפור המגילה עלול שלא להבחין בנס ולחשוב **שֶׁמֵּאַהֲבַת אֶסְתֵּר עָשָׂה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל זֶה כּוּ'** לכן נס פורים וניסים דומים לו נחשבים "נסים נסתרים".

וּלְמַעְלָה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בניסים **הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם** כך שהקורא את סיפור המגילה עלול שלא להבחין בנס ולחשוב **שֶׁמֵּאַהֲבַת אֶסְתֵּר עָשָׂה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל זֶה כּוּ'** לכן נס פורים וניסים דומים לו נחשבים "נסים נסתרים".

וּלְמַעְלָה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בניסים **הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ', שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכִים**

---

1) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 2) ד"ה זה דליל שני דפסח תרכ"ו (נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' נ ואילך). 3) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ראשית חכמה שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ועוד. 4) ע"פ נח ח, כב. 5) ב"ר פמ"ו, ג. פרש"י לך לך יז, א. 6) ראה רמב"ן ובחיי ר"פ וארא. אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קנה. אוה"ת וארא ע' קלז.

ביאור בדרך אפשר

הָוָיָ׳, הנעלה יותר מהשמות ״אלוקים״ ו״ש־ד־י״ **שֶׁמְּמֻנּוּ** משם הוי׳ **נִמְשָׁכִים** ויורדים ומתגלים בעולם **נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע לְגַמְרֵי**, ואינם מלובשים בטבע ולא נסתרים כלל **כְּמוֹ הַנִּסִּים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהֵם נִסִּים גְּלוּיִים לְעֵין כֹּל** שהכול ראו שהיה נס למעלה מגדרי הטבע, **בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן טִבְעִי (דְּלֹא כְּמוֹ בַּנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע** שבהם יש מקום לטעות, כאמור לעיל). **אָמְנָם עַל־פִּי־זֶה** לפי המבואר לעיל שיש שלוש דרגות של התגלות אלוקית בהנהגת העולם: א) בדרך הטבע, בשם ״אלוקים״. ב) בניסים המלובשים בטבע, בשם ״ש־ד־י״. ג) בניסים היוצאים מגדרי הטבע, בשם הוי׳ **צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב**[7] בתורה בתחילת פרשת וארא, בדברי ה׳ אל משה רבנו ״**וָאֵרָא** נראיתי והתגליתי **אֶל אַבְרָהָם גו׳** וכן ליצחק ואל יעקב **בְּאֵ־ל ש־ד־י וּשְׁמִי הָוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם״, שֶׁהָיָה** בהתגלות האלוקית אל האבות **רַק הַגִּלּוּי דְּשֵׁם ש־ד־י, וְלֹא הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הָוָיָ׳**, ועל־פי האמור לעיל כאשר יש התגלות של שם ש־ד־י ואין התגלות של שם הוי׳, יכולים להיות רק ניסים נסתרים, המלובשים בטבע **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ** אצל האבות (**לֹא רַק נִסִּים נִסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע** שלפי האמור היא הנהגה בשם ש־ד־י, **אֶלָּא) גַּם נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, כְּמוֹ הַצָּלַת אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן נִמְרוֹד כו׳**[8], **שֶׁזֶּהוּ גַּם גְּלוּי שֶׁיּוֹצֵא מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע. וְלִכְאוֹרָה, עַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁנִּסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הָוָיָ׳ דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִשֵּׁם ש־ד־י נִמְשָׁכִים רַק נִסִּים נִסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֵיךְ הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָבוֹת נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּגְלָה אֲלֵיהֶם רַק שֵׁם ש־ד־י, וְלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם שֵׁם הָוָיָ׳ שֶׁמְּמֻנּוּ דַּוְקָא נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע. אַךְ הָעִנְיָן הוּא**[9], **שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁאֵצֶל הָאָבוֹת לֹא הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הָוָיָ׳, כְּלָל, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**[10] ״**וַיֵּרָא אֵלָיו הָוָיָ׳״, אֶלָּא הַפֵּרוּשׁ הוּא שֶׁשֵּׁם הָוָיָ׳ נִתְגַּלָּה אֶצְלָם בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשַׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ תְּחִילָה בַּשֵּׁם ש־ד־י, וְלֹא הָיָה אֶצְלָם גִּלּוּי שֵׁם הָוָיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה שֵׁם הָוָיָ׳ אֶצְלָם בְּדֶרֶךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, אֶלָּא יְדִיעַת הַמְּציאוּת בִּלְבַד. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק בֵּין הָוָיָ׳ דִּלְתַתָּא לַהָוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, כַּיָּדוּעַ**[11] **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[12] האמור בתורה לגבי שלוש עשרה מידות הרחמים **וַיִּקְרָא הָוָיָ׳ הָוָיָ׳ (ב׳ פְּעָמִים)**, הכתוב כופל את שם הוי׳ ואומר אותו פעמיים **שֶׁהֵם ב׳ שְׁמוֹת הָוָיָ׳**, בשתי דרגות שונות, **הָוָיָ׳ דִּלְתַתָּא** הוי׳ **נִמְשָׁכִים רַק מִשֵּׁם ש־ד־י** שהוא שם נעלה יותר, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִשֵּׁם ש־ד־י** כי הוא שם בדרגה נמוכה יותר, נשאלת השאלה: **אֵיךְ הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָבוֹת נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּגְלָה אֲלֵיהֶם רַק שֵׁם ש־ד־י, וְלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם שֵׁם הָוָיָ׳ שֶׁמְּמֻנּוּ דַּוְקָא נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע.?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[9], **שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה** בפסוק ״ושמי ה׳ לא נודעתי להם״ **שֶׁאֵצֶל הָאָבוֹת לֹא הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הָוָיָ׳ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**[10] **וַיֵּרָא אֵלָיו הָוָיָ׳, אֶלָּא הַפֵּרוּשׁ הוּא שֶׁשֵּׁם הָוָיָ׳ נִתְגַּלָּה אֶצְלָם** אצל האבות **בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשַׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ תְּחִילָה בַּשֵּׁם ש־ד־י**, ואחר כך האיר להם מתוך שם ש־ד־י **וְלֹא הָיָה אֶצְלָם גִּלּוּי שֵׁם הָוָיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה שֵׁם הָוָיָ׳ אֶצְלָם בְּדֶרֶךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, אֶלָּא יְדִיעַת הַמְּציאוּת בִּלְבַד** כפי שבדרך כלל בני אדם בעולם הזה מסוגלים לדעת ולהבין מושגים רוחניים כך שהם יודעים על המציאות של הדברים הללו אבל אין להם השגה ברורה, ובוודאי לא מוחשית כמו בדברים גשמיים, באשר למהות אותם דברים רוחניים. ומעין זה הייתה ההתגלות של שם הוי׳ לאבות (ככתוב ״וירא אליו ה׳״) לאחר שההארה משם הוי׳ התלבשה בשם ש־ד־י והאירה ממנו, בדרך של ״ידיעת המציאות״ ללא ״השגת מהות״ שהיא כמובן התגלות מוגבלת.

וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק ההבדל **בֵּין הָוָיָ׳ דִּלְתַתָּא לַהָוָיָ׳ דִּלְעֵילָא,** מבואר בקבלה וחסידות שבשם הוי׳ עצמו יש שתי דרגות – הוי׳ התחתון והוי׳ העליון **כַּיָּדוּעַ**[11] **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[12] האמור בתורה לגבי שלוש עשרה מידות הרחמים **וַיִּקְרָא הָוָיָ׳ הָוָיָ׳ (ב׳ פְּעָמִים)**, הכתוב כופל את שם הוי׳ ואומר אותו פעמיים **שֶׁהֵם ב׳ שְׁמוֹת הָוָיָ׳**, בשתי דרגות שונות, **הָוָיָ׳ דִּלְתַתָּא** הוי׳

---

7) וארא ו, ג. 8) ראה פרש״י נח יא, כח. ועוד. 9) ראה גם אוה״ת וארא ע׳ קיט ואילך. ח״ז ע׳ ב׳תקנ ואילך. ח״ח ע׳ ב׳תתפז ואילך. 10) ר״פ וירא (יח, א). 11) זח״א קלח, א (באד״ר). תו״א בשלח סא, ד. ובכ״מ. 12) תשא לד, ו.

ביאור בדרך אפשר

התחתון **וַהֲוָי׳ דִּלְעֵילָא,** הוי׳ העליון, **וּמֵהַחְלוּקִים שֶׁבֵּינֵיהֶם,** אחד הבדלים בין ״הוי׳ דלתתא״ ל״הוי׳ דלעילא״ הוא **שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן** של התגלות שם הוי׳ בדרך **שֶׁל הַכָּרָה וְהַשָּׂגָה בַּמְּציאוּת דְּשֵׁם הֲוָי׳ בִּלְבַד,** היינו ידיעה שהוא נמצא אך ללא הכרה קרובה ופנימית במהותו **וְהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְתַתָּא** שֶׁנִּתְגַּלָּה **לְהָאֲבוֹת** שהוא הדרגה התחתונה של שם הוי׳. **וְיֵשׁ אוֹפֶן שֶׁל הַכָּרָה וְהַשָּׂגָה** שאינו רק ״ידיעת המציאות״ אלא הכרה והשגה קרובה ופנימית **גַּם בְּמַהוּת דְּשֵׁם הֲוָי׳, וְהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָא** שם הוי׳ בדרגה העליונה שלו **שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה** ככתוב ״אנכי הוי׳״. **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן** המענה לשאלה האמורה איך היו אצל האבות ניסים כמו הצלת אברהם אבינו מכבשן האש והרי ניסים אלו באים משם הוי׳ ולא משם ש־ד־י ואיך יתכן **שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, כֵּיוָן שֶׁגַּם אֶצְלָם הָיָה** מצד אחד **גִּלּוּי שֵׁם הֲוָי׳ שֶׁמְּמֻנּוּ נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** מצד שני **נֶאֱמַר וּשְׁמִי הֲוָי׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם,** והתשובה היא **כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה אֶצְלָם גִּלּוּי שֵׁם הֲוָי׳ כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁעִנְיָן זֶה נִתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה דַּוְקָא** ואילו שם הוי׳ שהתגלה אל האבות היה שם הוי׳ לאחר שבא והתלבש בשם ש־ד־י, שהוא שם ״הוי׳ דלתתא״.

ג) **וְהִנֵּה כְּדֵי לִהְיוֹת גִּלּוּי שֵׁם הֲוָי׳ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִילָה הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם.** וְיוּבָן **בְּהַקְדִּים כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנּוֹסַף עַל הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם כִּפְשׁוּטָהּ, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[13] ״אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם״, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁקָּדְמָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן, אֵיךְ מְסוּפָּר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, אוֹדוֹת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁהָיְתָה מֶשֶׁךְ זְמַן רַב לְאַחֲרֵי־זֶה. וְעַל־כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הוּא גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְכָל הַדְּרָגוֹת, וְהוּא עִנְיָן הַיְּצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת, וְעַד שֶׁבָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָי׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָא. וְזֶהוּ שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה,**

ביאור בדרך אפשר

שם הוי׳ בדרגה העליונה כפי שהיה ביציאת מצרים **בְּהַקְדִּים כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנּוֹסַף עַל הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם כִּפְשׁוּטָהּ,** יציאת בני ישראל לחרות מעבדות אצל המצרים, **בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[13] אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם,** וקיימת ברוחניות לפני העולם ולמעלה מהעולם **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁקָּדְמָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם,** שהייתה בשנת ב׳תמ״ח לבריאת העולם, **וְאִם כֵּן, אֵיךְ מְסוּפָּר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, אוֹדוֹת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁהָיְתָה מֶשֶׁךְ זְמַן רַב** יותר מאלפיים וארבע מאות שנה **לְאַחֲרֵי־זֶה** אחרי בריאת העולם, והתורה קדמה לעולם.? **וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הוּא** לא רק כפשוטו יציאה ממצרים הגשמית אלא **גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת** גם בעולמות העליונים הרוחניים **וּבְכָל הַדְּרָגוֹת** שבעולמות עצמם, בכל עולם ובכל דרגה לפני עניינו, **וְהוּא עִנְיָן הַיְּצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת,** עולם הוא מלשון העלם והסתר, והדבר נכון גם לגבי העולמות העליונים הרוחניים שאמנם אין בהם גדרים והגבלות גשמיות והם לא נתונים תחת מגבלות של זמן ומקום גשמי, אבל גם לכל עולם ולכל דרגה רוחנית יש הגבלות משלהם, ו״יציאת מצרים״ היא כאשר יש יציאה ופריצה מהגדרים וההגבלות הללו **וְעַד** ליציאה מהמיצרים והגבולות עד כדי כך **שֶׁבָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָי׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָא,** גילוי נעלה מאד שלמעלה מגדרים והגבלות (ולכן הוא השורש והמקור לניסים גלויים, היוצאים מגדרי הטבע). **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַהֲכָנָה** וההקדמה **תְּחִילָה** כהכנה והקדמה לזה **הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם,** כפי שהולך ומבאר.

וְיוּבָן הטעם הפנימי לכך שיציאת מצרים היא ההכנה וההקדמה להתגלות

13) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב״ר פ״ח, ב. תנחומא וישב ד. וש״נ. זח״ב מט, א.

ביאור בדרך אפשר

הראויה **לְמַתַּן־תּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים,** לא רק הגשמיים אלא גם הרוחניים, כאמור לעיל, **נִתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה הָענְיָן דְּ״אָנֹכִי הְוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, הַיְינוּ, שֶׁשֵּׁם הְוָי׳ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת ״אֱלֹקֶיךָ״, כֹּחַךְ וְחַיּוּתְךָ,** כי ״אלוקים״ הוא גם לשון כוח (ככתוב ״ואת אילי הארץ לקח״) **וְחַיּוּתְךָ,** מקור החיות שלך, כלומר התגלות שם הוי׳ במובן זה שההארה והגילוי משם הוי׳ הנעלה יורדים עד כדי כך שהם ניכרים וחודרים גם בתוך העולם והאדם. ושם הוי׳ הנעלה הופך להיות הכוח והחיות של האדם והעולם באופן גלוי, ניכר ונרגש, **שֶׁנַּעֲשָׂה הָאֱלֹקוּת ״שֶׁלְּךָ״, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הְוָי׳ נִיכָּר** ונרגש בגלוי **גַּם בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהַגּוּף הַגַּשְׁמִי הוּא בְּצִיּוּר שֵׁם הְוָי׳, כַּיָּדוּעַ[14] שֶׁהָרֹאשׁ הוּא בְּחִינַת יוּ״ד, וְהַגּוּף (שֶׁהוּא אָרוֹךְ** בצורתו ומורה על המשכה מלמעלה למטה) **הוּא בְּחִינַת וָא״ו, וּב׳ הֵהִי״ן** שכל אחת מהן היא בגימטריא חמש, **הֵם ה׳ אֶצְבָּעוֹת הַיָּד וְהָרֶגֶל. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[15] שֶׁזֶּהוּ טַעַם הַהִילּוּךְ** של בני אדם **בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁהָרֹאשׁ גָּבוֹהַּ מֵהַגּוּף, דְּכֵיוָן שֶׁצִּיּוּר שֵׁם הְוָי׳ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַיּוּ״ד הוּא לְמַעְלָה מֵהַוָּא״ו,** במובן הרוחני, הרי כיוון שכל הדברים שבעולם הזה הגשמי ירדו ונשתלשלו מהמקור והשורש הרוחני שלהם **לָכֵן נַעֲשָׂה צִיּוּר** דמות ותבנית **גּוּף הַגַּשְׁמִי דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁהָרֹאשׁ הוּא לְמַעְלָה מֵהַגּוּף** (בשונה מגופות בעלי החיים ההולכים על ארבע כך שהגוף והראש שלהם הם באותו גובה). **וְהַיְינוּ, שֶׁענְיָן זֶה** שהראש יהיה יותר גבוה מהגוף **שַׁיָּךְ דַּוְקָא לְגוּפֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַטַּעַם שֶׁגַּם גּוּפֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם הֵם בְּצִיּוּר כָּזֶה, אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל** שינוי בין גוף של יהודי לגוף של גוי, להבדיל, **אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל עִנְיָן הַבְּחִירָה כו׳[16]** כי אם המעלה והיתרונות של בני ישראל (שבאים לידי ביטוי גם בגוף הגשמי) יהיו ניכרים כלפי חוץ, לא יהיה מקום לבחירה חופשית ובוודאי כל אחד יבחר בטוב.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב ״אָנֹכִי הְוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, וְלֹא נֶאֱמַר ״אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ יֵשׁ מֵאַיִן, אף־על־פי שמצד הפלא והחידוש, בריאת העולם יש מאין היא חידוש גדול יותר מאשר יציאת מצרים **כִּי הַהַקְדָּמָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הִיא יְצִיאַת מִצְרַיִם דַּוְקָא,** ולא בריאת העולם, **מִצַּד גּוֹדֶל הָעִלּוּי** המעלה הגדולה והמיוחדת שיש ביציאת מצרים (ואין בבריאת העולם) **בְּענְיָן הַיְצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים,** כולל גם כל ההגבלות הרוחניות, **עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה** בעולם הזה **גִּילּוּי** אלוקי של **שֵׁם הְוָי׳ דִּלְעֵילָא,** העליון, **שֶׁזֶּהוּ עִילּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ** מעלה ויתרון ללא יחס והשוואה **לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם.**

ד) וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר מהר״ש **בַּמַּאֲמָר[17] שֶׁמִּיָּד אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה** הנזכר שנאמר בליל ב׳ דחג הפסח תרכ״ו, **מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק. וְהָענְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשֵּׁם הְוָי׳ דִּלְעֵילָא הָיָה בְּהֶעְלֵם, לֹא הָיָה אִכְּפַת לַעֲמָלֵק כְּלָל, אַךְ כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי שֵׁם הְוָי׳ דִּלְעֵילָא לְמַטָּה, הִנֵּה זֹאת לֹא הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי שֵׁם הְוָי׳ דִּלְעֵילָא לְמַטָּה,** שהרי כאמור יציאת מצרים, היציאה מהגדרים וההגבלות, היא זו שהובילה להתגלות ״הוי׳

ביאור בדרך אפשר

1 כִּי עַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים, נִתְגַּלָּה
2 בְּמַתַּן־תּוֹרָה הָענְיָן דְּ״אָנֹכִי הְוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, הַיְינוּ,
3 שֶׁשֵּׁם הְוָי׳ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת ״אֱלֹקֶיךָ״, כֹּחַךְ וְחַיּוּתְךָ,
4 שֶׁנַּעֲשָׂה הָאֱלֹקוּת ״שֶׁלְּךָ״, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַגִּלּוּי
5 דְּשֵׁם הְוָי׳ נִיכָּר גַּם בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל כָּל אֶחָד
6 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהַגּוּף הַגַּשְׁמִי הוּא בְּצִיּוּר שֵׁם
7 הְוָי׳, כַּיָּדוּעַ[14] שֶׁהָרֹאשׁ הוּא בְּחִינַת יוּ״ד, וְהַגּוּף
8 (שֶׁהוּא אָרוֹךְ) הוּא בְּחִינַת וָא״ו, וּב׳ הֵהִי״ן הֵם
9 ה׳ אֶצְבָּעוֹת הַיָּד וְהָרֶגֶל. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[15]
10 שֶׁזֶּהוּ טַעַם הַהִילּוּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁהָרֹאשׁ
11 גָּבוֹהַּ מֵהַגּוּף, דְּכֵיוָן שֶׁצִּיּוּר שֵׁם הְוָי׳ הוּא בְּאוֹפֶן
12 שֶׁהַיּוּ״ד הוּא לְמַעְלָה מֵהַוָּא״ו, לָכֵן נַעֲשָׂה צִיּוּר
13 גּוּף הַגַּשְׁמִי דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁהָרֹאשׁ הוּא
14 לְמַעְלָה מֵהַגּוּף. וְהַיְינוּ, שֶׁענְיָן זֶה שַׁיָּךְ דַּוְקָא
15 לְגוּפֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַטַּעַם שֶׁגַּם גּוּפֵי אוּמּוֹת
16 הָעוֹלָם הֵם בְּצִיּוּר כָּזֶה, אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל עִנְיָן
17 הַבְּחִירָה כו׳[16]. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב
18 ״אָנֹכִי הְוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ
19 מִצְרַיִם״, וְלֹא נֶאֱמַר ״אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ״
20 יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי הַהַקְדָּמָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הִיא יְצִיאַת
21 מִצְרַיִם דַּוְקָא, מִצַּד גּוֹדֶל הָעִלּוּי בְּענְיָן הַיְצִיאָה
22 מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה
23 גִּילּוּי שֵׁם הְוָי׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁזֶּהוּ עִילּוּי שֶׁבְּאֵין־
24 עֲרוֹךְ לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם.
25 ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[17], שֶׁמִּיָּד אַחַר יְצִיאַת
26 מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה
27 מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק. וְהָענְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשֵּׁם הְוָי׳
28 דִּלְעֵילָא הָיָה בְּהֶעְלֵם, לֹא הָיָה אִכְּפַת לַעֲמָלֵק
29 כְּלָל, אַךְ כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי שֵׁם הְוָי׳
30 דִּלְעֵילָא לְמַטָּה, הִנֵּה זֹאת לֹא הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל
42 שֶׁגַּם גּוּפֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם הֵם בְּצִיּוּר כָּזֶה, ובחיצוניות לא ניכר
43 שינוי בין גוף של יהודי לגוף של גוי, להבדיל, אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל עִנְיָן

---

14) אוה״ת תזריע ח״ב ע׳ תקכד. סה״מ תרכ״ט ע׳ יח. תרנ״ו ע׳ שכ. תרצ״ז ע׳ 208. ובכ״מ. 15) ראה סה״מ תרנ״ו ס״ע שיט ואילך. 16) סה״מ שם בשוה״ג. 17) סה״מ תרכ״ו שם ס״ע נ. ע׳ נז.

ביאור בדרך אפשר

דלעילא״ (שהייתה בפועל במתן־תורה) **הִנֵּה זֹאת** גילוי כזה שמביא אלוקות אל תוך העולם שגם העולם והאדם יכירו שהכוח והחיות שלהם מקורה באלוקות **לֹא הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל לִסְבּוֹל, וּמִיַּד נִתְעוֹרֵר וְקָפַץ**[18] **לְנַגֵּד לָזֶה כּוֹ׳** וזה היה הגורם הרוחני הפנימי למלחמת עמלק בבני ישראל. **וְעַל זֶה נִצְטַוִּינוּ** מצוה מיוחדת בתורה **״כּוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק״ גו׳**[19], **וּמְסַיֵּם ״לֹא תִּשְׁכָּח״**[20], **שֶׁזֶּהוּ** כפל הלשון בפסוקים ״זכור״ ו״לא תשכח״ הוא **עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁמָּצִינוּ** כפל לשון דומה **גַּבֵּי שַׂר הַמַּשְׁקִים, שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ**[21], **דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן, דְּכֵיוָן שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף, מַהוּ עוֹד עִנְיָן עִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה**[22] הרי מובן מאליו שאם לא זכר, הרי שכח.? **וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה,** משמעות הדברים בעבודת ה׳ של כל אחד ואחד היא שהכתוב מתייחס למצב רוחני ירוד של האדם שיש בו חיסרון כפול כך **שֶׁלֹּא דֵּי מַה שֶׁאֵינוֹ מַמְשִׁיךְ הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** שאינו עובד את ה׳ ברמה כזו שמעשיו גורמים להמשכת וגילוי אלוקות בעולם כך שאיננו זוכר את הקדוש־ברוך־הוא **אֶלָּא עוֹד** חמור וגרוע יותר **״וַיִּשְׁכָּחֵהוּ״, שֶׁמִּתְעַסֵּק הַמַּשְׂכִּחִים בְּתַעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים עַל אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַיְינוּ,** לא זו בלבד שנהנה ומתענג מדברים גשמיים אלא **שֶׁעַל־יְדֵי מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי תַּאֲוֹות גַּשְׁמִיּוֹת בְּהִרְהוּרִים רַבִּים** של מחשבות על התאוות ועל דרכים להשיג את התאוות ולמלא ולהגשים את הרדיפה שלו אחרי הנאות גשמיות **כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה לֹא יָנוּחַ,** והוא עוסק בכך ללא הרף, **עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ שֶׁיִּשְׁכַּח לְגַמְרֵי עַל עֲבוֹדַת הְוָיָ׳ כּוֹ׳** כך שהחיסרון אכן כפול, גם ״לא זכר״ שמתרחק מעבודת ה׳ ולא ממשיך אלוקות, וגם סובל אפילו ממחלה לא מסוכנת אלא

ביאור בדרך אפשר

״וישכחהו״ ששוכח לחלוטין את עבודת ה׳. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּעֲמָלֵק,** שגם בו יש חיסרון כפול **שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁמְּנַגֵּד** שמתנגד **לְגִלּוּי וְהַמְשָׁכַת שֵׁם הְוָיָ׳** בעולם, **הֲרֵי הוּא גַּם מְנַסֶּה לְהַשְׁכִּיחַ** לגרום לבני אדם להתעלם ולשכוח אודות **גִּילּוּי אֱלֹקוּת שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לִפְנֵי־זֶה. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר** בתורה הציווי **זָכוֹר גו׳ לֹא תִּשְׁכָּח,** ציווי כפול **לְבַטֵּל ב׳ עִנְיָנִים הַנַּ״ל** ״זכור״ — כנגד רצונו ומגמתו של עמלק למנוע גילוי אלוקות בעולם, ו״לא תשכח״ כנגד רצונו ומגמתו של עמלק להשכיח את גילוי האלוקות שכבר נמשך.

ה) **וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר**[23], **שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק,** בעבודת ה׳ **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[24] **״בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם״,** כך שיציאת מצרים, וכך גם מלחמת עמלק, אינם דברים ששייכים אל העבר אלא בעלי משמעות בעבודת ה׳ של כל אחד בכל יום ויום **אֶלָּא שֶׁיֶּשְׁנָם חִילּוּקִים** הבדלים **וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת** ושונות זו מזו **בְּעִנְיַן הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁבַּעֲבוֹדָה בְּכָל יוֹם כּוֹ׳. וּמְבָאֵר זֶה** את הדרגות השונות בעניין יציאת מצרים **עַל־פִּי מָשָׁל מֵעִנְיַן הַחוֹלִי, שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּעִנְיַן הַחוֹלָאִים** המחלות **בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁיֶּשְׁנָם חִילּוּקִים וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת,** יש מחלות רבות ושונות, לא עלינו, ששונות זו מזו גם בדרגת החומרה של כל מחלה **כְּמוֹ חוֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁצָּרִיךְ רְפוּאוֹת חֲזָקוֹת כּוֹ׳,** יש מחלות מסוכנות שכדי לרפא אותן יש צורך בתרופות חזקות **וְחוֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה שֶׁגַּם בִּרְפוּאָה קַלָּה אֶפְשָׁר לְרַפְּאוֹתוֹ,** ויש מחלות לא מסוכנות שניתן לרפא בתרופה קלה **וְעַד** כדי כך **שֶׁיֵּשׁ חוֹלֶה שֶׁנֶּחְלָה מְעַט שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵמוּת שֶׁנֶּחְלָה מְעַט בִּשְׁלֵמוּת**

---

18) ראה תנחומא תצא ט. פרש״י תצא כה, יח. 19) תצא שם, יז. 20) שם, יט. 21) ס״פ וישב. 22) כקושיית הזהר — ח״א קצג, ב. וראה גם אוה״ת עקב ע׳ תקטו. סה״מ תרע״ח ע׳ שסז. פר״ת ע׳ סט. ד״ה ויענך תשי״ז (סה״מ תשי״ז ע׳ שא). 23) ס״ע נז ואילך. 24) משנה פסחים קטז, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַבְּרִיאוּת, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא חוֹלֶה, אֶלָּא שֶׁכְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ כדי לרפא חולה במצב קל כזה **אֵין צוֹרֶךְ בְּסַמְמָנֵי מַרְפֵּא,** תרופות, **אֶלָּא דַּי בִּשְׁמִירָה** זהירות והימנעות **מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל וְהֵזֵק הַבְּרִיאוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** בלבד, אם רק יימנע מדברים מזיקים **יַחֲזֹר לְאֵיתָנוֹ** ויבריא.

וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בְּרוּחָנִיּוּת בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ, במצב של חולי וחולשה רוחנית **דְּהִנֵּה, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה** כך שמצבו הרוחני ירוד וחמור עד כדי כך שהוא מוגדר כמחלה מסוכנת **הוּא מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּתַּאֲוֹוֹת הָאֲסוּרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם,** ועובר על דברים שהתורה אוסרת **וְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה** מצב רוחני ירוד שמוגדר כמחלה לא מסוכנת כל כך **הוּא מִי שֶׁנִּשְׁתַּקַּע בְּתַאֲוֹת הֵיתֵּר, דְּעִם הֱיוֹתָם דְּבָרִים מוּתָּרִים,** ואם כן לכאורה העיסוק בהם לא אמור להיות מוגדר כ״מחלה״ רוחנית, בכל זאת **הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַתַּאֲוֹוֹת** המותרות אמנם **מִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה חוֹלֶה בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ,** במחלות רוחניות, כי עיסוק מוגבר בתאוות, גם אם מדובר בדברים מותרים, עושה את האדם ״חולה״ במובן הרוחני וגורם לו **לִהְיוֹת אָסוּר וְקָשׁוּר** מחובר בקשר חזק מאד **בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** במידה כל כך חמורה **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהִפָּרֵד מֵאִתָּם כְּלָל וּכְלָל.**

אָמְנָם מצד שני, למרות שמדובר במצב חמור מאד הנחשב מחלה רוחנית **חוֹלֶה זֶה אֵין בּוֹ סַכָּנָה,** המחלה שלו לא נחשבת מחלה מסוכנת **כִּי זֶהוּ עַל־כָּל־פָּנִים תַּאֲוֹת הֵיתֵּר, וּבִרְפוּאָה קַלָּה** בתרופה קלה, לא חריפה במיוחד **אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵחֹלִי זֶה** ולחזור למצב בריא.

וְיֵשׁ חוֹלֶה רוחני **שֶׁרַק אֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁעֲנָיָנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת** בנמשל, במחלות רוחניות, מצב שבו אדם אינו חולה אפילו במחלה לא מסוכנת אבל אינו בשלימות הבריאות **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכִתְבֵי הָאַרִיז״ל**[25] **שֶׁ׳חוֹלֶה׳ בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל מ״ט שַׁעֲרֵי בִּינָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ שַׁעַר הַנּו״ן,** באופן כללי הכוונה לחמישים דרגות בספירת הבינה העליונה, והמושג נזכר בגמרא (מסכת ראש השנה דף כא) נ׳ שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר ״ותחסרהו מעט מאלוקים״ **שֶׁחוֹלִי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת,** כלומר שאין הוא סובל משום ״מחלה״ רוחנית, אלא שה״בריאות״ הרוחנית שלו לא מושלמת כי הוא שואף להגיע, היינו להבין ולהשיג, חמישים שערי בינה, ונכון לעכשיו הצליח להגיע רק למ״ט שערים (בגימטריא ״חולה״) **וְלָכֵן אֵינוֹ זָקוּק לְסַמְמָנֵי מַרְפֵּא,** תרופות, **כִּי־אִם לִשְׁמִירַת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְהַיְנוּ,** שיחזק את בריאותו הרוחנית הן במובן החיובי והן בהימנעות וזהירות מדברים לא רצויים **שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּעֲבוֹדַת ה׳,** שהיא פעולה חיובית, **וּבְשָׁמְרוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת וְלֹא לְהַרְהֵר בְּהֵפּוּךְ חַס־וְשָׁלוֹם,** זהירות לא לעשות ואפילו לא לחשוב, על דברים שהם היפך עבודת ה׳ **הֲרֵי הוּא חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּו״ן כוּ׳.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר גּוֹדֶל הַחִידּוּשׁ (דֶּער גְעוואַלְדִיקֶער אוֹיפְטוּ) **בְּעִנְיָן זֶה שֶׁמְּחַדֵּשׁ נָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ, וְנִמְשָׁךְ גַּם לְאַחֲרֵי־זֶה,** הדברים בתקפם עומדים גם הלאה **שֶׁהֲרֵי דִּבְרֵי צַדִּיקִים קַיָּמִים לָעַד**[26] **וּפוֹעֲלִים פְּעוּלָּתָם לְעוֹלָם,** והולך ומפרט מהו החידוש העצום האמור כאן.

---

25) טעמי המצוות פ׳ וירא. מאו״א ח, לה. לקו״ת ברכה צז, ב. ובכ״מ. 26) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מהוריי״צ ח״ב ע׳ תע. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת, הָחֵל מִ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[27], לאדמו״ר הזקן, שֶׁגִּילוּי שַׁעַר הַנּו״ן מתוך חמישים שערי בינה **אֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּכֹחַ עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵין בָּנוּ** בני האדם **כֹּחַ לְהַמְשִׁיכוֹ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה כו׳** למי שזוכה לכך (ולכן ספירת העומר בה האדם מברר את המידות שלו בעצמו מגיעה למספר מ״ט ולא יותר). **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות המבואר במאמרי החסידות של קודמיו שהאדם לא מסוגל להגיע לכך בכוחות עצמו **בָּא נָשִׁיא בְּיִשְׂרָאֵל - מִיַּד בִּתְחִלַּת נְשִׁיאוּתוֹ - וּפוֹסֵק, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁכָּל נִשְׁמָתָא וְנִשְׁמָתָא הֲוֵי קַיְּימָא בִּדְיוּקְנָאָה קַמֵּיהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא[28], שֶׁאָז הָיָה אֶצְלָהּ גַּם גִּילוּי שַׁעַר הַנּו״ן, לָכֵן גַּם בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, שֶׁנֶּחְסַר גִּילוּי שַׁעַר הַנּו״ן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ׳חוֹלֶה׳ בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, אֵינוֹ צָרִיךְ לְעִנְיָנִים שֶׁל רְפוּאוֹת, אֲפִילוּ לֹא רְפוּאָה קַלָּה, אֶלָּא מַסְפִּיקָה הַשְׁמִירָה מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כו׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּו״ן.**

וְזֶהוּ ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתָּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, תּוּכַל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ הָעֲבוֹדָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, לָצֵאת מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁלּוֹ, לֹא מִבְּעֵי בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חוֹלִי מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ׳חוֹלֶה׳ בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, שֶׁיּוּשְׁלַם אֶצְלוֹ גִּילוּי שַׁעַר הַנּו״ן. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁהַכֹּחַ לָצֵאת מִכָּל הַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר[30]. וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְעִנְיַן הָרְפוּאָה, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר[31] ״כִּי אֲנִי הֲוָיָ׳ רוֹפְאֶךָ״, רֵאשֵׁי־תֵבוֹת ׳אֲרִיךְ׳[32], שֶׁגַּם הִיא נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר[33].

ביאור בדרך אפשר

תורה (שבא לאחר ההקדמה וההכנה של יציאת מצרים, כמבואר לעיל) **נִתָּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיִּהְיֶה,** ובכלל זה גם כאשר יהיה במצב רוחני ירוד, חס־ושלום, ויהיה מוגדר כחולה מסוכן רחמנא־ליצלן, **תּוּכַל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ הָעֲבוֹדָה** הרוחנית **דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, לָצֵאת מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁלּוֹ,** ולהתעלות מעל המיצרים והגבולים המסתירים על עבודת ה׳ ולהשתחרר מהם ולהתגבר עליהם **לֹא מִבְּעֵי** אין צריך לומר **בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חוֹלִי** רוחני **מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ׳חוֹלֶה׳ בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט,** שגם על החיסרון הזה יהי׳ לו את הכוח והיכולת להתגבר **שֶׁיּוּשְׁלַם אֶצְלוֹ גִּילוּי שַׁעַר הַנּו״ן. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁהַכֹּחַ לָצֵאת מִכָּל הַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר[29], אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי,** שלמעלה מעשר הספירות, והיא מתייחסת אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. **וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְעִנְיַן הָרְפוּאָה,** שבו מדובר במאמר זה לעיל **שֶׁבָּהּ** אודות הרפואה **נֶאֱמַר[31]** בתורה **״כִּי אֲנִי הֲוָיָ׳ רוֹפְאֶךָ״,** שהיא נמשכת משם הוי׳, השם הנעלה הקשור בהנהגה למעלה מהטבע, כמבואר לעיל, ולשון הכתוב ״אני ה׳ רופאך״ הוא **רֵאשֵׁי־תֵבוֹת ׳אֲרִיךְ׳[32], שֶׁגַּם הִיא** בחינת ״אריך אנפין״ העליונה (שהיא הרצון העליון) **נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר[33]** כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות ש״אריך אנפין״ היא בחינה ב״כתר״ שלמעלה מ״סדר השתלשלות׳ של העולמות.

---

27) במדבר יב, א ואילך. 28) מובא בכ״מ בדא״ח. ולע״ע לא מצאתיו בל׳ זה. וראה זח״ג קד, א. זח״א צ, סע״ב. רכז, ב. רלג, ב. זח״ב צו, ב. זח״ג סא, ב. — הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בסה״מ תשי״א ע׳ 11. 29) ראה לקו״ת פינחס פ, ב. 30) ראה שם אמור לד, ד. 31) בשלח טו, כו. 32) מאו״א א, קכד ביאיר נתיב. וראה אוה״ת בשלח ע׳ תקפ. 33) חסר סיום המאמר (המו״ל).

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.

א. ימים האחרונים (כולל גם יום האחרון) של פסח באים בהמשך לימים הראשונים (עד ליום ראשון) של פסח - לא כמו שמיני־עצרת, שהוא "רגל בפני עצמו"[1], ואומרים בו "שהחיינו", מה־שאין־כן בימים האחרונים של פסח שבהם אין אומרים שהחיינו, ולא בגלל שאין צורך בכך, אלא כדברי רבינו הזקן ב'שולחן־ערוך'[2]: "כיון שכבר אמרו בשתי לילות הראשונים של פסח" - "אמרו" דייקא [ולא "שכבר אמר כו'"], שמשמעותו, שאמירת שהחיינו בימים הראשונים פוטרת את הימים האחרונים], והיינו, שכבר אמר אותו - את ברכת שהחיינו של שביעי ושמיני של פסח - "בשתי לילות הראשונים של פסח"[3].

כלומר: ברכת שהחיינו שאומרים בהתחלת החג, בעת הקידוש - לפני כל עניני הסדר "פסח (כולל גם המצה האחרונה, אפיקומן, שהיא זכר לפסח) מצה ומרור" - קאי על כל חג הפסח, הן הימים הראשונים והן הימים האחרונים.

ואף־על־פי שיש חילוק בין ימים הראשונים לימים האחרונים, שימים ראשונים עיקר ענינם הוא יציאת מצרים[4], ואילו ימים האחרונים עיקר ענינם הוא הגאולה העתידה לבוא[5] [שלכן אומרים בהפטרה ד'אחרון של פסח': "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"[6], "כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו'"[7], וכמו שכתב הרמב"ם[8] שהסיבה שנתאוו לימות המשיח היא בגלל שאז יקויים היעוד "מלאה הארץ דעה את ה'"], מכל־מקום, ברכת שהחיינו בימים הראשונים קאי גם על הימים האחרונים.

ב. והענין בזה - שגם הימים הראשונים דחג הפסח שעיקר ענינם הוא יציאת מצרים, יש להם שייכות לגאולה העתידה:

בליל א' דחג הפסח אומרים הלל - ד"אמר קרא[9] השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג טעון הלל" (ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו)[10], ועד שנקרא "הלל המצרי"[11], כיון שאומרים בו "בצאת ישראל ממצרים"[12].

אבל, גם בהלל יש שני חלקים: החלק הראשון - ששייך ליציאת מצרים, והחלק השני - ששייך לגאולה העתידה[13], שאותו אומרים בליל הפסח לאחרי כוס שלישי, ולאחרי אמירת "שפוך חמתך"[14], שזוהי ההכנה לגאולה העתידה.

וזהו גם מה שאומרים בחלקו השני של הלל:

"ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל"[15] - ב' פעמים ימין [לא כמו ביציאת מצרים שהיתה "ביד (חזקה) ובזרוע (נטויה)"[16], שהם יד ימין ויד שמאל[17]], כיון שקאי על לעתיד־לבוא, שאז תתגלה בחינת 'עתיק', ש"לית שמאלא בהאי עתיקא"[18], אלא כולו ימין[19];

---

1) סוכה מח, רע"א. וש"נ.
2) או"ח סת"צ סי"ב.
3) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ג סכ"ט (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 326). וש"נ.
4) אף שאומרים גם "כן .. יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים כו'".
5) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ע' 199). וש"נ.
6) ישעי' יא, א.
7) שם, ט.
8) הל' תשובה ספ"ט, והל' מלכים בסופן.
9) שם ל, כט.
10) פסחים צה, ב (ובפרש"י).
11) ברכות נו, א ובפרש"י.
12) תהלים קיד, א.
13) ראה פסחים קיח, א. הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לב (פיסקא "הללוי" בסופה). וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ג סי"ט (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 283).
14) שם עט, ו.
15) שם קיח, טז.
16) ואתחנן ה, טו. תבוא כו, ח.
17) ראה פע"ח שער חהמ"צ פ"ז. מ"ח מסכת ליל פסח פ"ז. סידור (עם דא"ח) רצג, ג ואילך.
18) זח"ג קכט, א. וראה שם רפט, א.
19) ראה תורת מנחם סה"מ תמוז ס"ע סא. וש"נ.

"אנא ה' הושיעה נא"[20], ולא רק "הושיעה" סתם, אלא באופן ד"הצליחה נא"[20],

וכן "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"[21] - ארבע פעמים, שכולל כל סדר ההשתלשלות (שנחלק לארבעה), ועד ל"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"[22] שיהיה לעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד[23] "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

ומזה מובן, שגם ביציאת מצרים ישנה כבר הגאולה העתידה - על־דרך שברכת שהחיינו של אחרון של פסח, שקשור עם הגאולה העתידה, נאמרת כבר בימים הראשונים דחג הפסח, הקשורים עם יציאת מצרים; וכן לאידך גיסא - שגם כאשר תהיה הגאולה העתידה אזי "מזכירין יציאת מצרים"[24].

ונמצא, שיציאת מצרים והגאולה העתידה קשורות זו בזו, שלכן, ביציאת מצרים כלולה כבר הגאולה העתידה, ובגאולה העתידה מזכירין יציאת מצרים, והחילוק ביניהם אינו אלא מהו העיקר ומהו הטפל.

ולכן נאמר[25] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי" לשון רבים[26], שיציאת מצרים הוא ענין אחד שנמשך מזמן יציאת מצרים עד לגאולה העתידה[27].

* * *

ג. על־פי האמור לעיל (סעיף א) שימים האחרונים דפסח קשורים בעיקר עם הגאולה העתידה - צריך להבין מהו ענינו של שביעי של פסח:

שביעי של פסח - קשור עם יציאת מצרים לא רק באופן של טפל, אלא באופן של עיקר, שהרי בשביעי־של־פסח היה קריעת ים־סוף, שזהו הגמר והשלימות[28] של יציאת מצרים[29].

ואם כן, מהי השייכות של שביעי של פסח, שקשור בעיקר עם יציאת מצרים - לימים האחרונים של פסח, שקשורים בעיקר עם הגאולה העתידה?

ועל כן צריך לומר, שהענין דקריעת ים־סוף שייך לענין הגאולה העתידה כפי שהיא ביציאת מצרים גופא, כדלקמן.

ד. ובהקדים ביאור כללות החילוק שבין יציאת מצרים לגאולה העתידה:

גם יציאת מצרים היתה גאולה שלימה - שהרי ביציאת מצרים ביררו את כל ניצוצות הקדושה, כמו שכתוב[30] "וינצלו את מצרים", "שעשאוה כמצודה שאין בה דגן .. כמצולה שאין בה דגים"[31], דקאי על הניצוצות של עלמא דאתגליא ("דגן") ושל עלמא דאתכסיא ("דגים"), כפי שפירש אדוני־אבי־מורי־ורבי ז"ל[32], ולכן ישנו איסור לחזור למצרים, כמו שכתוב[33] "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", כיון שליהודי אין מה לעשות במקום שלא נשארו ניצוצות קדושה שצריך לבררם, ולכן אסור לו להיות שם[34].

ובזה משתווה גאולת מצרים לגאולה העתידה - שאינה כמו שאר הגלויות, שבהן לא היתה גאולה שלימה, שהרי לא כל בני־ישראל יצאו מהגלות, ואדרבה, ה"סולת" נשאר בגלות[35], שמזה מוכח שעדיין נשארו ניצוצות קדושה שצריך לבררם, ואילו גאולת מצרים היתה גאולה שלימה[34].

אבל אף־על־פי־כן, גם לאחרי שבני־ישראל השלימו אמנם את עבודתם במצרים והוציאו משם את כל ניצוצות הקדושה, נשארה עדיין המציאות של מצרים, שלכן יציאת מצרים היתה צריכה להיות באופן

20) תהלים שם, כה.
21) שם, א.
22) שם, כט.
23) ישעי' מ, ה.
24) ברכות יב, סע"ב (במשנה).
25) מיכה ז, טו.
26) ראה זהר ח"א בהשמטות רסא, ב. ח"ג קעו, רע"א.
27) ראה רד"ה כימי צאתך דאחש"פ תרצ"א (תש"ח); שם פי"ב (סה"מ תרצ"א ע' רצא; ע' רעח (תש"ח ע' 159; ע' 164)).
28) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 34. שיחת אחש"פ שבהערה 3 סל"ב (תורת מנחם שם ע' 329). וש"נ.
29) חסר קצת (המו"ל).
30) בא יב, לו.
31) ברכות ט, ב.
32) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ער.
33) בשלח יד, יג. וראה מכילתא עה"פ.
34) ראה שער המצוות להאריז"ל ס"פ ראה. ל"ת וסה"ל ר"פ תצא.
35) ראה קידושין סט, ב. וש"נ.

ד"כי ברח העם"[36]. ועוד זאת, שגם לאחרי יציאת מצרים הוצרכו בני־ישראל ללכת לברר את העולם, החל מבירור המדבר כו';

מה־שאין־כן בגאולה העתידה, שאז יזדכך העולם, כמו שכתוב[37] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", וכתיב[7] "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי", וכמו שכתוב לפני זה: "וגר זאב עם כבש וגו' ונער קטן נוהג בם"[38], ועד שיתברר אפילו ה"צפעוני"[39] (שהוא ענין הרע שבנחש הקדמוני גופא[40]), "כי מלאה הארץ דעה גו'"[7].

ה. ועל־פי מה שכתוב במדרשי חז"ל[41] שאילו זכו (ולא היו הענינים שגרמו להיפך כו') היתה היציאה ממצרים באופן של גאולה שאין אחריה גלות [שלכן נאמר מיד לאחרי קריעת ים־סוף "עד יעבור עמך ה' עד יעבור גו'"[42], ב' פעמים, דקאי על ההעברה בים־סוף ועל ההעברה בירדן[43], ומיד לאחרי זה "תביאמו ותטעמו גו'"[44], באופן נצחי], הרי מובן, שביציאת מצרים ישנם כבר כל הענינים בדוגמת הגאולה העתידה.

וזהו הענין של קריעת ים־סוף - שביציאת מצרים גופא הרי זה בדוגמת הגאולה העתידה, כי:

החילוק בין יציאת מצרים לקריעת ים־סוף הוא - שביציאת מצרים נשארו עדיין פרעה עם ה"שלישים" וכו'[45], מה־שאין־כן בקריעת ים־סוף, ש"לא נשאר בהם עד אחד"[46]; ועל־דרך־זה בנוגע להצלת בני־ישראל - שביציאת מצרים נשאר עדיין אצל בני־ישראל הפחד ממצרים, מה־שאין־כן בקריעת ים־סוף[28]; וכן בנוגע לענין הבירור - שהרי אמרו רז"ל[47] ש"גדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים", באופן שלא בערך.

ו. ויש להוסיף, שהאמור לעיל שגם ביציאת מצרים ישנם הענינים דלעתיד־לבוא (בתור טפל), צריך להתבטא גם בעבודה בפועל, כמו כל הענינים (ועד שמצינו[48] שלמדים הלכה בפועל מפסוקים שמדברים אודות היעודים דלעתיד־לבוא).

וכמובן מהמבואר בהמשך 'וככה הגדול'[49] בפירוש מאמר רז"ל[50] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה כו'", גודל מעלת העבודה עתה, ועד שכל הגילויים דלעתיד־לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו כל משך זמן הגלות[51], והיינו, שעכשיו נעשה גם הענין עצמו, אלא שזהו כמו דבר המונח בקופסא, ובאופן שגם ה"מפתח" נמצא בידינו כו'[52].

וכן לאידך גיסא, שיש הוראה גם מהאמור לעיל שלעתיד־לבוא יהיה גם הענין דיציאת מצרים בתור טפל, וכפי שיתבאר לקמן (סעיף ח ואילך).

* * *

ז. מהענינים שבהם משתווה יציאת מצרים עם הגאולה העתידה[53] - שביציאת מצרים נאמר[54] "נעליכם ברגליכם", וכן בגאולה העתידה נאמר[55] "והדריך בנעלים" (שזהו השכר על קיום הציווי "נעליכם ברגליכם").

ומזה מובן, שכדי לבוא להשכר ד"והדריך בנעלים", צריכה להיות גם עכשיו העבודה הקשורה עם ענין הנעל.

---

36) שם, ה. וראה תניא ספל"א.
37) זכרי' יג, ב.
38) ישעי' יא, ו.
39) שם, ח.
40) ראה מצו"צ ורד"ק עה"פ.
41) ראה עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב. זח"ג רכא, א.
42) בשלח טו, טז.
43) ראה מכילתא ויל"ש (רמז רנב) ופרש"י עה"פ (מת"א).
44) שם, יז.
45) שם יד, ז.
46) שם, כח.
47) פרש"י שם טו, כב - ממכילתא בא יב, לו. ועוד.
48) ראה שבת סג, א (במשנה).
49) תרל"ז פט"ו ואילך.
50) אבות פ"ד מי"ז.
51) תניא רפל"ז.
52) ראה לקו"ת דברים א, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 198. וש"נ.
53) ראה גם שיחת אחש"פ שבהערה 5 סי"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ע' 205 ואילך).
54) בא יב, יא.
55) ישעי' יא, טו.

והענין בזה - כידוע שיש בנשמה גם בחינת רגל[56], ועד למדריגה התחתונה שברגל גופא - העקב שברגל,

- שזהו ענין ששייך במיוחד לזמן דעקבתא דמשיחא, שעל זה נאמר[57] "והיה עקב תשמעון", וכפירוש רש"י: "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון". ולכן ראינו אצל רבותינו נשיאינו שהשתדלו ביותר ("זיך פאַרלייגט") בנוגע לענינים הקשורים עם בחינת רגל שבנשמה כו' -

ועד לענינים הקשורים עם רגל כפשוטו, כולל גם ענין הנעל, שענינו להגן על הרגל מפני המזיקים כו'[58].

וענין זה קשור עם כל שלש הרגלים, החל מחג הפסח שהוא "ראש השנה לרגלים"[59] - שענינם קשור עם הליכה ברגל, שלכן, כל מי שאינו יכול להלוך ברגליו להר הבית פטור מעליה לרגל[60].

וזהו גם המנהג הטוב שהנהיגו בשלש הרגלים - שהולכים לבתי־כנסיות כדי לשמח יהודים כו'.

ומובן, שכל מי שמשמח יהודים על־ידי עבודתו מלמטה למעלה - אזי נותנים לו עניני שמחה מלמעלה, ובזכותו - גם לכל אלו הנמצאים בסביבתו.

וכבר נקבע הסדר - שכל אלו שהלכו לשמח יהודים, אומרים "לחיים" (ובזכותם ובתור טפל אליהם - גם שאר המסובים), ומתוך ניגון שמח[61].

* * *

ח. דובר אודות החילוק בין יציאת מצרים, שהיתה באופן ד"ברח העם", שהוצרכו לברוח מהרע ש"עדיין היה בתקפו"[36], שזהו אופן העבודה דאתכפיא, לגאולה העתידה, שאז יהיה מעמד ומצב דאתהפכא. ואף־על־פי־כן, גם ביציאת מצרים הובטח כבר אודות הגאולה העתידה ("אנכי אעלך גם עלה"[62]), כיון שהידיעה שסוף־כל־סוף יגיעו לאתהפכא נותנת כח בעבודת האתכפיא; וגם לעתיד־לבוא יזכירו את יציאת מצרים, כיון שגם במצב של אתהפכא יש צורך בענין הביטול המודגש באתכפיא. וזהו גם החילוק שבין "לחם עוני"[63] (אתכפיא) ל"מצה עשירה"[64] (אתהפכא)[65]. ועל־פי־זה מובן, שגם בזמן הזה שהחיוב הוא ב"לחם עוני" דוקא, שייך גם הענין של "מצה עשירה" (כפי שמצינו ש"בימיהם היו אוכלין מצה עשירה על סעודתן", "ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן"[66]; ומעין זה גם בזמן הזה, שבערב פסח מותר לאכול מצה עשירה[67]) - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי־שיחות' חלק ט"ז עמוד 122 ואילך.

ט. וההוראה מזה בעבודת האדם בכל יום:

אמרו חז"ל במשנה[68] "בכל דור ודור (ורבינו הזקן מוסיף[69]: "ובכל יום ויום") חייב אדם לראות (ראיה דייקא, שהיא תכלית ההתאמתות[70]) את עצמו כאילו הוא (עצמו) יצא (היום) ממצרים", וכפי שמבאר רבינו הזקן[69] שזהו ענין "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף .. בפרט בקבלת מלכות שמים בקריאת־שמע .. ולכן תקנו פרשת יציאת מצרים בשעת קריאת־שמע דוקא" (וזוהי הנתינת כח לעבודה במשך כל היום בכל כחות ולבושי הנפש כו').

---

56) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ס"ע 230. וש"נ.
57) ר"פ עקב.
58) ראה המשך וככה הנ"ל פק"ח ואילך.
59) ר"ה בתחלתה.
60) חגיגה בתחלתה.
61) יש לציין, שבליל אחש"פ, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לאלו שחזרו מה"תהלוכה": שיהי' הענין ד"ראשו על כרעיו ועל קרבו", לעבוד את ה' בשמחה (ראה לקמן סי"א ואילך).
62) ויגש מו, ד.
63) פ' ראה טז, ג.
64) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 3.
65) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ב ס"ג (תורת מנחם - התוועדויות ח"ה ע' 120).
66) מרדכי סוף פסחים בדיני הסדר.
67) טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סתע"א ס"ב (ס"ד).
68) פסחים קטז, ב.
69) תניא פמ"ז.
70) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' לז. וש"נ.

וענין זה יכול להיות בב' אופנים:

א) על־דרך הגאולה העתידה - שהרי אמרו רז"ל שאילו זכו היתה היציאה ממצרים באופן של גאולה שאין אחריה גלות (כנזכר לעיל סעיף ה) - ללא בלבולים מהיצר הרע, אפילו לא לפי שעה, כיון שכבר השלים את העבודה והיגיעה עם היפך הטוב, ולכן לא צריך להיות אצלו הענין ד"ברח העם", אלא מתוך מנוחה יכול לעבוד עבודתו באופן של עליה "מחיל אל חיל"[71] בעבודת ה' (בדוגמת המעמד ומצב דלעתיד־לבוא, כמובן ממה שכתב הרמב"ם[8] שהסיבה שנתאוו ימות המשיח היא לפי שאז יוכלו לעסוק בעניני עבודת ה' מתוך מנוחה והרחבה, ללא ענינים המבלבלים, לא מבחוץ, ועל־אחת־כמה־וכמה לא מבפנים).

ב) למטה מזה - כפי שהיתה היציאה ממצרים בפועל - באופן ד"ברח העם", לברוח מן הרע כו', ולכן הוצרכו לאחרי־זה להתחיל לעבוד ולהתייגע על עצמם ("האָרעוועָן מיט זיך"), שזהו תוכן הענין דספירת העומר במ"ט הימים שבין יציאת מצרים למתן־תורה, לברר ולזכך את נפש הבהמית מיום ליום, באופן ד"מעט מעט אגרשנו"[72], ולפעול שגם אצלה יהיה ענין העליה למעלה (היפך "רוח הבהמה היורדת היא למטה"[73]).

[וכן הוא פשטות הענין על־פי נגלה, כמו שכתב הר"ן בסוף פסחים בשם הגדה: "בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלקים על ההר הזה[74] .. לסוף חמשים יום, היו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה .. אנו .. מחשבין נ' יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן", והיינו, שמצות ספירת העומר היא שכר על הספירה שמנו אז. ועל־דרך שמצינו בנוגע לאבות שקיימו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה[75], שעל־ידי עבודתם בכח עצמם, המשיכו ופעלו אותם ענינים שיהיו באופן של ציווי מלמעלה].

ועל זה באה ההוראה בנוגע לשני אופני עבודה הנ"ל:

בנוגע לאלו שעבודתם היא באופן ד"ברח העם" (אתכפיא) - שזהו אופן העבודה ששייך לרובא דעלמא - שצריכים לידע שברור הדבר שסוף־כל־סוף יגיעו לשלימות העבודה דאתהפכא, שגם ה"א־ל זר אשר בקרבך"[76] יתהפך לטוב, וכמו שכתוב[77] "ואהבת גו' בכל לבבך", "בשני יצריך"[78], וכמו שכתוב ביעודים דלעתיד־לבוא "אז אהפוך אל עמים גו'"[79].

וכן בנוגע לאופן העבודה שהיא על־דרך הגאולה העתידה - שהרי אפילו אצל רובא דעלמא שעבודתם היא בבחינת אתכפיא, לא ימלט שלא יהיו זמנים מסויימים, ימים, שעות או על־כל־פנים רגעים, שבהם עומדים בתנועה של התעוררות כו', באופן שהיצר הרע אינו מבלבל כלל, כך, שיכול לעבוד עבודתו באופן של "בכל מאדך"[77], בלי גבול, "ופרצת"[80], בדוגמת לעתיד־לבוא - שגם אז צריך להיות אצלם הענין דזכירת יציאת מצרים, כדי שתהיה העבודה בשלימות.

ועל־דרך־זה בנוגע ליחידי סגולה שהם במדריגת צדיקים שכללות עבודתם היא באופן דאתהפכא - צריך להיות אצלם גם הענין דאתכפיא, לא רק מצד ענין ה"ערבות", "שכל ישראל ערבים זה לזה"[81] [ועל־דרך המובא[82] שגם האריז"ל היה אומר כל פרטי הוידויים ד"אשמנו כו'", מצד ענין הערבות], אלא גם בשביל שלימות עבודת עצמם, כי "הצדיק (שהגיע כבר למעמד ומצב דאתהפכא) נקרא עבד ה' .. (ש)כבר עבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי .. לבו חלל בקרבו", ואין אצלו המעלה ד"עובד

71) תהלים פד, ח.
72) משפטים כג, ל.
73) קהלת ג, כא.
74) שמות ג, יב.
75) יומא כח, ב. וש"נ.
76) ראה שבת קה, ב.
77) ואתחנן ו, ה.
78) ספרי ופרש"י עה"פ. ברכות רפ"ט.
79) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
80) ויצא כח, יד.
81) שבועות לט, סע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת בחוקותי כו, לז.
82) סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל פ"א (דרמ"צ כח, ב). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 105. וש"נ.

אלקים", "לשון הוה" (היפך הענין ד"לא עבדו"[83]), על־ידי "עבודה ועמל גדול"[84], שאז ישנו גם הענין ד"לפום צערא אגרא"[85].

ועל־דרך שמצינו שגם אצל צדיקים צריך להיות ענין התשובה, כמאמר[86] משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא. ומובן, שאף־על־פי שזוהי מדריגה נעלית בתשובה, שעל זה נאמר[87] "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (כמבואר ב'לקוטי תורה' ריש פרשת האזינו) - הרי כל אופני התשובה הם ענין אחד, כך, שגם תשובה זו היא למעלה מכללות ענין התורה ומצוות, כמו תשובה כפשוטה, שעל ידה נעשה "אהוב ונחמד קרוב וידיד", ועד ש"מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו"[88].

* * *

י. על־דרך האמור לעיל (סעיף ב) שבימים הראשונים דחג הפסח (שעיקרם הוא הענין דיציאת מצרים) נרמזת כבר הגאולה העתידה, הנה גם בימים האחרונים (שעיקרם היא הגאולה העתידה) נרמזת גם יציאת מצרים - כי: בשביעי של פסח היתה קריעת ים סוף, שאז נתבטלה אצל בני־ישראל יראת מצרים[28], ועל־ידי־זה נשלמה היציאה ממצרים; ובאחרון של פסח אומרים בהפטרת היום: "והיה ביום ההוא יוסיף גו' שנית ידו גו'"[89] - נוסף על הפעם הראשונה שהיתה ביציאת מצרים, כסיום הכתוב[90]: "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים".

וזהו שגם בימים האחרונים ישנו ענין המצה וד' כוסות - בדוגמת ימים הראשונים:

ובהקדים - שבימים האחרונים ענין המצה הוא רק באופן של רשות (ולא כמו בימים הראשונים שזהו חיוב מן התורה)[91], ועל־דרך־זה בנוגע לד' כוסות, שגם בימים הראשונים אינם מן התורה, אלא מדרבנן[92], ועל־אחת־כמה־וכמה שבימים האחרונים הרי זה רק ענין של רשות, אבל אף־על־פי־כן, הרי ידוע גודל הענין ד'רשות' כו'[93], וכן כללות העילוי של דברי סופרים שחביבים יותר מדברי תורה[94], כמבואר בדרושי חודש תשרי[95] בנוגע למעלת ניסוך המים שמדברי סופרים לגבי ניסוך היין (ונטילת ד' מינים) שמן התורה, וכן בנוגע למעלת ענין ה"הקפות", אף שאינו אלא מנהג.

ובכן: באחרון של פסח נהגו להוסיף סעודה שלישית (גם כשאינו חל בשבת), כפי שסיפר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[96], שהבעל־שם־טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח, וסעודה זו היתה נקראת "משיח'ס סעודה". וכן נקבע המנהג - והולך ומתפשט - לשתות ד' כוסות בסעודה זו[97].

וכללות הענין בזה - שישנם כמה וכמה ענינים שנתגלו ונקבעו לאחרונה דוקא, וכדברי כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[98], שעכשיו נקל יותר להגיע למדריגות נעלות כו' מאשר לפני חמישים או שבעים שנה (שזהו מספר השנים שנקט כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר אז, בשנת תש"ה).

ועל־דרך־זה בנוגע למנהגים הנ"ל באחרון של פסח, שבו מאיר גילוי המשיח, וזהו התוקף שעל־ידו יכולים לצאת לעולם (כלשון כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר, כפי שכבר נדפס[99]), לעשות ממנו דירה לו יתברך, ועד שנמשך ומתגלה הענין ד"כוסי רויה"[100], כסא דדוד מלכא משיחא[101].

* * *

83) מלאכי ג, יח.
84) ראה תניא פט"ר.
85) אבות פ"ה מכ"א.
86) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
87) קהלת יב, ז.
88) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד־ז.
89) ישעי' יא, יא.
90) שם, טז.
91) ראה פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סל"ב.
92) ראה שם קיז, סע"ב. תוס' שם קח, ריש ע"ב. שו"ע שם סתע"ב סי"ד.
93) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 33. וש"נ.
94) ראה ע"ז לה, א ובפרש"י. ירושלמי שם פ"ב ה"ז. ועוד.
95) לקו"ת דרושי סוכות עט, ד ואילך. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רסח, א ואילך.
96) שיחת יום אחש"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109). - נעתק ב"היום יום" כב ניסן, אחש"פ.
97) שיחת יום אחש"פ תרח"ץ בתחלתה (סה"ש תרח"ץ ע' 277). - נעתק ב"היום יום" שם.
98) שיחת ליל שש"פ תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה ע' 91).
99) שיחת אחש"פ תרצ"ה ס"ב (סה"מ תשי"א ע' 240). - נעתק ב"היום יום" כג ניסן, אסרו חג.
100) תהלים כג, ה.
101) ראה יומא עו, א.

יא. כללות הענין דיציאת מצרים קשור עם קרבן פסח, כמו שכתוב[102] "זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל", וענין זה היה נוגע לא רק למי שנתחייב בעונש ונפטר ממנו על־ידי קרבן פסח, אלא אפילו למי שלא נתחייב בעונש כלל, ד"מאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע"[103].

ובנוגע לקרבן פסח - הנה ההכנה לאכילת הפסח היתה צריכה להיות באופן ד"צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו"[104], ונתבאר בזה במכתב הכללי[105], שצליית הפסח באש הוא ענין "פסילי אלהיהם (שהרי ה"שה" היה העבודה־זרה של מצרים[106]) תשרפון באש"[107], והיינו, שצריך לבטל לא רק את ה"ראש" של העבודה־זרה, אלא גם את כל החלקים שבה, ולעשות מכל הענינים פסח לה', "ראשו על כרעיו ועל קרבו", כולו כאחד[108], באותה האש שחודרת את כולו.

יב. ויש להוסיף ולבאר דיוק לשון הכתוב "ראשו על כרעיו גו'" - "כרעיו" דייקא, ולא כהלשון הרגיל, שהניגוד לראש הוא רגל, כמו בנוגע לציור קומת האדם, שנחלק לראש גוף ורגל, ואילו כאן לא נאמר "רגליו", אלא "כרעיו" דוקא:

ובהקדמה - שכדי להבין את החילוק שבין רגל לכרעיים, יש למצוא מקום שבו מופיעים שני הלשונות, ושם יכולים לראות על מה נאמר הלשון "רגל", ועל מה נאמר הלשון "כרעיים", ומזה יובן גם בנוגע להדגשת הכתוב "ראשו על כרעיו" דוקא.

ובכן, בדברי חכמים במשנתם מצינו במסכת תמיד אריכות גדולה בנוגע לעבודת קרבן תמיד, ושם נזכר גם "רגל" בפני עצמו ו"כרעיים" בפני עצמם[109], ומבואר במפרשים[110], ש"רגל" הוא החלק העליון המחובר לגוף, שזהו הירך, ואילו החלק התחתון, מן הברך (צומת הגידין) ולמטה, נקרא בשם "כרעיים", על שם הכריעה.

ומזה מובן בנוגע לדיוק לשון הכתוב גבי צליית הפסח - "ראשו על כרעיו" דוקא:

אף שהכוונה היא על כל הרגל, מכל־מקום ההדגשה בזה היא - לא על החלק העליון שברגל, שמעלתו שאין לך אבר שיש בו ריבוי בשר כל־כך[111], אלא על החלק התחתון שבו נעשית הכריעה, שענינו בעבודה הרוחנית הוא ענין הביטול, בניגוד לראש, שמורה על ההבנה וההשגה.

יג. והענין בזה:

גם כאשר נמצאים בדרגת העבודה ד"כי ברח העם" (כנ"ל סעיף ח) - אין להמתין עד שיתעלו תחילה למדריגה נעלית יותר, אלא תיכף ומיד צריך להיות הענין דיציאת מצרים (שהרי תמיד, בכל מעמד ומצב, ישנו החיוב דקריאת־שמע, שענינו הוא יציאת מצרים), על־ידי הקרבת קרבן פסח, שענינו - ביטול כל עניני עבודה־זרה, והתמסרות מוחלטת להקדוש־ברוך־הוא שחודרת כל הענינים, "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

- בנוגע לאכילת הפסח, הרי כיון שמספיק לאכול כזית [ואדרבה: אם רצונו לאכול את כל הפסח לבדו, יש פלוגתא אם הפסח נשחט על היחיד[112]], נמצא, שלא כל מי שאוכל מהראש, אוכל גם מכרעיו וקרבו, ולא כל מי שאוכל מכרעיו וקרבו אוכל גם מהראש.

אבל, זהו רק בנוגע לאכילת הפסח, שנעשה דם ובשר כבשרו, שזהו ענין העבודה הפרטית במשך כל היום - שבזה יש אמנם חילוקי מדריגות, שהרי אינו דומה מעמד ומצב האדם בעת תפילת שמונה־עשרה, ש"לא ירמוז בעיניו וכו'"[113], או מעמדו ומצבו בעת לימוד השיעורים שלו בתורה, או בשעה שעוסק

102) בא יב, כז.
103) פרש"י שם, כב.
104) שם, ט.
105) די"א ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ד ס"ע קג ואילך).
106) מכילתא שם, כא. שמו"ר פט"ז, ב־ג. זח"ג רנא, א.
107) עקב ז, כה. וראה זהר שם.
108) פסחים עד, א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י הי"א.
109) פ"ד מ"ב.
110) ראה תויו"ט (ותפא"י) שם.
111) ראה תוד"ה בעל - בכורות מה, א.
112) פסחים צא, א.
113) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"ג ס"ז. וש"נ.

בעבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[114] ו"בכל דרכיך דעהו"[115], שאז צריכה להיות העשיה בחמש אצבעות היד באופן שיהיה כלי בדרך הטבע - ככל פרטי החילוקים שבזה על־פי תורה;

מה־שאין־כן בנוגע לצליית הפסח - שזהו ענין ביטול העבודה־זרה, "פסילי אלהיהם תשרפון באש", על־ידי אש דקדושה, "הוי' אלקיך אש אוכלה הוא"[116], שהיא "אש אוכלת אש"[117], שמבטלת את האש דלעומת־זה - הרי זה צריך להיות כולו כאחד, "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

ודוקא באופן כזה נפעל הענין הכללי של יציאת מצרים, שיוצאים "משעבוד לגאולה"[118], מ"עבדי פרעה" ל"עבדי הם"[119] - שהרי התנאי לענין ד"פסח על בתי בני ישראל" הוא "זבח פסח", שיש בו ענין מיוחד שלא מצינו דוגמתו בשאר הקרבנות, אפילו לא בקרבן עולה שהוא "כולה כליל" לה'[120], שבו נאמר[121] "ונתח אותו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו", ואילו קרבן פסח צריך להיות באופן ד"ראשו על כרעיו ועל קרבו" דוקא. ועוד זאת, שבקרבן פסח יש חיוב כרת[122], והיינו, שללא קרבן פסח אין אצלו ענין של חיות (ולא רק שיש חיות, אלא שצריכים לדעת איך לחלק את החיות בכל האברים); כדי להיות יהודי חי ("אַ לעבעדיקער איד"), עליו להקריב קרבן פסח, שזוהי ראשית העבודה - יראה וקבלת־עול[123] והתמסרות להקדוש־ברוך־הוא שחודרת את כל מציאותו בשוה, "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

יד. אך עדיין יכולים לשאול:

כיצד יכולים לפעול את אותה מסירות־נפש הן ב"ראשו" והן ב"כרעיו" - בה בשעה ש"ראשו" ו"כרעיו" נבראו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא באופן שהם חלוקים זה מזה, כך, ש"כרעיו" (על שם הכריעה) הוא אבר שמהותו הוא ענין המסירות־נפש, ואילו הראש ענינו על־פי תורה הוא הבנה והשגה דוקא [החל מהבנה והשגה בלימוד התורה, ועד להבנה והשגה הדרושה להענין ד"בכל אשר תעשה"[124], שאף שצריך להיות "בלא לב ולב"[125], הרי בכל זאת צריך להיות בזה איזה ענין של הבנה והשגה], ואם כן, איך אפשר לפעול בשניהם את אותה מסירות־נפש?!

והמענה על זה:

אמרו רז"ל[126] "פסח נאכל על השובע", שזהו ענין מיוחד שמצינו בקרבן פסח[127], גם לגבי שאר הקרבנות, שאכילתם צריכה להיות באופן ד"למשחה"[128] - "לגדולה"[129].

ועל־פי ביאור ה'צמח צדק' בהגהות לתניא דיבור־המתחיל משביעין אותו[130] בגודל מעלת ענין השובע, מובן, שאמיתית ענין השובע הוא דוקא כאשר השביעה באה מלמעלה (שהרי לולי זאת, הרי כעבור משך זמן חוזר להיות רעב), וכיון שזהו ענין שבא מלמעלה, הרי זה נמשך ובא בכל האברים בשוה (ועל־דרך התוקף שנפעל על־ידי גילוי המשיח בנוגע לפעולה בעולם (כנזכר לעיל סוף סימן י) - לא רק ב"זמן חרותנו", אלא גם במשך כל השנה כולה).

טו. וענינו בעבודת היום - ההתמסרות הכללית להקדוש־ברוך־הוא בהתחלת היום באמירת "מודה אני לפניך" שהיא באופן שחודרת בכל האברים בשוה, "ראשו על כרעיו ועל קרבו", כי ה"מודה אני" הוא מצד הענין ד"החזרת בי נשמתי", שזוהי נקודת החיות שהיא בכל האברים בשוה, כך, שבכולם חודרת אש הקדושה בשוה.

---

114) אבות פ"ב מי"ב.
115) משלי ג, ו.
116) ואתחנן ד, כד.
117) יומא כא, ב.
118) נוסח הגש"פ (פיסקא "לפיכך").
119) בהר כה, מב. שם, נה.
120) פרש"י יתרו יח, יב.
121) ויקרא א, יב.
122) בהעלותך ט, יג.
123) ראה תניא רפמ"א.
124) פ' ראה טו, יח.
125) דברי הימים־א יב, לג ובפרש"י. ויק"ר פכ"ה, ב. וראה לקו"ת שלח מב, רע"ד. דרושי ר"ה סג, ד. ובכ"מ.
126) פסחים ע, רע"א.
127) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"כ ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ח ע' 15). וש"נ.
128) קרח יח, ח.
129) ספרי ופרש"י עה"פ. זבחים צא, א. וש"נ.
130) ראה קיצורים והערות לתניא ע' מח ואילך.

וכמו־כן בהתחלת עבודת היום, כאשר האדם נעשה "בר פועל" - שאצל יהודי הרי זו עבודת התפלה, שצריכה להיות בהתחלת היום (אפילו קודם לימוד התורה), כמאמר אבא בנימין שתהא תפלתי סמוכה למיטתי[131] - הנה ההתחלה היא באופן ד"הודו להוי"[132], הודאה כללית שחודרת את כל מציאותו בשוה, "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

ולהעיר, שישנם הטוענים ש'איפכא מסתברא': בשלמא בסוף היום, לאחרי שכבר קיים כמה וכמה מצוות, ועסק והתייגע בעניני העבודה במשך כמה וכמה שעות, י"ב, ט"ז או י"ח שעות - אזי יכול לפעול על עצמו לעמוד בתנועה של מסירות־נפש באופן ד"ראשו על כרעיו ועל קרבו"; מה־שאין־כן בהתחלת היום, כאשר זה־עתה ניעור משנתו, ועדיין לא נטל ידיו, שאז, על־פי תורה, שורה רוח טומאה על ראשי אצבעותיו[133] - איך שייך לומר "מודה אני" מתוך התמסרות להקדוש־ברוך־הוא באופן של "ראשו על כרעיו ועל קרבו"?!

אך האמת היא - שיש מעלה מיוחדת בהתחלת היום דוקא, כמבואר ב'תורה אור'[134] בפירוש הכתוב[135] "וישכם לבן בבוקר", שבבוקר מאיר בחינת לובן העליון כו', שזוהי מדריגה שלמעלה מכל המדידות וההגבלות של סדר השתלשלות, ומבחינה זו נמשך כח לכל אחד מישראל - שהוא בן אברהם יצחק ויעקב, והרי בן יורש הכל, גם אם הוא תינוק בן יומו[136] - שיוכל להתמסר להקדוש־ברוך־הוא בכל מציאותו, "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

וכאשר התחלת היום היא באופן כזה, הרי זה פועל על כל עבודת היום, עד לאמירת "בידך אפקיד רוחי"[137] בסיום היום, שנעשית הכנה לעבודת היום שלאחרי־זה, שתהיה באופן נעלה יותר, כמו שכתוב[71] "ילכו מחיל אל חיל".

* * *

טז. בנוגע לשיעור בתניא כפי שנחלק על־ידי כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר לימי השנה, כל יום חלק השייך לו - הנה בשיעור היומי מדובר אודות ענין המסירת־נפש[138].

וענין זה מתאים עם פתגם ה'צמח־צדק'[139], ששביעי של פסח הוא "ראש־השנה" על ענין המסירת־נפש, כיון שבו היתה המסירות־נפש של נחשון בן עמינדב שקפץ לתוך הים עד שהגיעו המים למעלה מצווארו כו'[140], ובמילא הרי זה שייך גם לאחרון של פסח, שהוא יום־טוב שני דשביעי של פסח.

ובפרטיות יותר:

בהתחלת השיעור[141] מדובר אודות ה"אהבה הטבעית המסותרת .. לדבקה בה' ולא ליפרד .. בשום אופן אפילו במסירת נפש ממש".

וממשיך: "ועסק התורה ומצוות והתפילה הוא גם־כן ענין מסירת נפש ממש, כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה, שאינה מהרהרת בצרכי הגוף, אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפילה .. והיו לאחדים ממש, שזהו כל עסק הנשמות בגן־עדן כו'".

יז. ולהעיר, שהמוזכר אודות "עסק הנשמות בגן־עדן", נוגע גם לעבודת בני־ישראל למטה, כי: על־ידי עבודת בני־ישראל למטה ניתוסף עילוי גם אצל הנשמות שבגן־עדן, ועל־דרך שעל־ידי עבודת בני־ישראל ניתוסף עילוי אצל המלאכים (שגם אצלם יהיה ענין ההילוך, כמו בנשמות[142]), שלכן "חברים מקשיבים לקולך"[143], כדרשת חז"ל[144] שקאי על המלאכים שבאים לשמוע ולקבל מהנשמות כו'.

---

131) ברכות ה, ב.
132) דברי הימים־א טז, ח.
133) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ג ס"ב. וש"נ.
134) ס"פ ויצא.
135) ויצא לב, א.
136) נדה מג, סע"ב ואילך (במשנה).
137) תהלים לא, ו.
138) ראה גם שיחת אחש"פ תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ע' 98).
139) שיחת ליל שש"פ תש"ג סס"ו (סה"ש תש"ג ע' 92).
140) סוטה לז, א. מכילתא בשלח יד, כב. ועוד.
141) פמ"א (נח, א).
142) ראה תו"א ס"פ וישב. ובכ"מ.
143) שה"ש ח, יג.
144) ראה שהש"ר עה"פ.

וכן לאידך, ש"עסק הנשמות בגן־עדן" שיושבים ונהנין מזיו השכינה[145], פועל גם בעבודת בני־ישראל למטה - שתהיה באופן של חירות ומנוחה, שזהו כללות המעמד ומצב דימות המשיח, שתלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות[51].

וענין זה קשור גם עם המנהג דאמירת "יזכור" (ביחד עם ענין הצדקה כו'[146]) בזמנים מיוחדים (כולל גם באחרון של פסח[147]) - שפועל עילוי בהנשמות שבגן־עדן.

והרי אמירת "יזכור" היא גם עבור הנשמות שאינן צריכות כפרה, וכידוע מנהג החסידים להזכיר גם את כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר (וכן את רבותינו נשיאינו שלפניו, בנוגע לאלו שהכירו אותם)[148], כך, שזהו ענין שפעולתו היא עבור האומר ("עס טוט אויף פאַר דעם וואָס זאָגט דאָס")[149]; אבל בהכרח לומר שענין זה נותן כח גם עבור אלו שאותם מזכירים בנוסח דאמירת "יזכור".

וכפי שדובר[150] בענין "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"[151], שכאשר "זרעו בחיים", שהולכים "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד"[152], הרי זה מוסיף בחיים שלו.

יח. ויש להוסיף, שענין המסירות־נפש שמבואר בשיעור תניא היומי הוא באופן שכולל את כל הזמנים שבהם עובד יהודי את הקדוש־ברוך־הוא - כללות "עסק התורה ומצוות והתפילה" במשך כל ימי חייו, מאז ש"אתה נפחתה כו'" עד הזמן ש"אתה עתיד ליטלה ממני"[153] (כפי שמביא בהמשך השיעור היומי), "בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה", וכן גם הזמן שנמצאים בגן־עדן - "כל עסק הנשמות בגן־עדן", עד הזמן ש"אתה עתיד .. להחזירה בי לעתיד לבוא"[153], כאשר יקויים היעוד[154] "הקיצו ורננו שוכני עפר", בביאת מלכא משיחא.

וענין זה הוא על־דרך האמור לעיל בנוגע למסירות־נפש של קרבן פסח, באופן ד"ראשו על כרעיו ועל קרבו", החל מעבודת הראש ועד לעבודת הרגל, כפי שנעשית אצל כל אחד ואחד מישראל בעבודתו הפרטית, ובצירוף כולם יחד נעשית קומה שלימה.

ובכל זה ניתוסף באחרון של פסח מצד התוקף דמשיח, שפועל ש"יוסיף אד' שנית ידו לקנות את שאר עמו גו' מאשור וממצרים גו' ומאיי הים"[89], ובאופן שפועלים תכלית העליה אצל כולם, גם אצל אלו שהיו תחילה בתכלית הירידה שאין למטה ממנה, ואף־על־פי־כן נעשה גם אצלם הענין ד"והדריך בנעלים"[55], ועד ש"מטו רגלין ברגלין"[155], ודוקא שם נמשכת תכלית השלימות דלמעלה.

והרי אמיתית ענין השלום נעשה על־ידי לימוד התורה, ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"[156], וכן על־ידי קיום המצוות, שכללותן היא מצות הצדקה, שנקראת מצוה סתם[157], שענינה קירוב שני קצוות, מקצה העניות עד קצה העשירות, על־ידי הנתינה שבינתיים.

ועל־ידי לימוד התורה וקיום המצוות, כפי שהם חדורים בעבודת התפילה, מתוך שמחה וטוב לבב, נמשכת ברכת ה' בכל הפרטים, "מטל השמים ומשמני הארץ"[158] בשוה, ברוחניות ובגשמיות גם יחד.

* * *

יט. ענין המסירות־נפש המודגש בשיעור תניא היומי (כנ"ל סעיף ט"ז) - מודגש גם בשיעור חומש היומי[159]:

---

145) ברכות יז, א.
146) שו"ע אדה"ז או"ח סש"ז סכ"ד.
147) שם סתכ"ט ס"ח.
148) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קפד.
149) ראה גם לקו"ד ח"א מ, ריש ע"ב.
150) שיחת יו"ד שבט ס"ה ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 23 ואילך).
151) תענית ה, ב.
152) לשון אדה"ז - אגה"ק סכ"ז (קמו, א).
153) נוסח ברכת אלקי נשמה.
154) ישעי' כו, יט.
155) זח"ב רנח, א ובמק"מ שם.
156) משלי ג, יז.
157) תניא פל"ז (מח, ב).
158) תולדות כז, כח.
159) בסיום השיחה נזכר גם אודות שיעור תהלים היומי - "הודו לה' וגו'" (מזמור קז), ע"פ המבואר בדרושי בעל הגאולה די"ב־י"ג תמוז.

בהתחלת שיעור חומש היומי - משלישי עד רביעי בפרשת שמיני - נאמר[160] "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח גו' וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם", והיינו, שאש הקדושה, "הוי' אלקיך אש אוכלה הוא"[116], שעל־ידה פועלים הענין ד"פסילי אלהיהם תשרפון באש" (כנ"ל סעיף י"א) - נמשכת ומתגלה למטה ופועלת על כל העם הענין ד"ויפלו על פניהם", שזהו ענין המסירות־נפש.

וזהו החידוש בשיעור חומש היומי לגבי השיעור של היום שלפניו - שבו נאמר רק "וירא כבוד ה' אל כל העם"[161], שזהו ענין שנפעל בראיית העיניים בלבד, ולא בשאר האברים, ובודאי לא ברגל, ואילו כאן מודגשת הפעולה על כל מציאות האדם, "ראשו על כרעיו ועל קרבו" - שזהו ענין ד"ויפלו על פניהם".

ולא עוד אלא שענין זה הוא באופן שמשה רבינו בטוח שכל אחד מישראל יכול להגיע לזה (אם רק ירצה בכך) - כפי שמפרש רש"י[161] (שפירושו הוא "פשוטו של מקרא" ו"יינה של תורה" בבת אחת[162]) שכאשר "היו ישראל נכלמים כו'" בגלל שלא ירדה שכינה, אמר להם משה "זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'"[163],

והוסיף לומר, שאין זה בזכותו אלא בזכות אהרן - "אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שעל־ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם"[161],

ומובן, שאי־אפשר לומר שמשה אמר זאת רק בכדי לפייס דעתו של אהרן, או מצד ענוותנותו - שהרי ענין זה נאמר ב"תורת אמת", ומה גם שענינו של משה הוא אמת[164],

[וכמבואר במדרשי חז"ל[165] שמצד מדת האמת של משה, לא היתה יכולה להיות אצלו ההנהגה ד"אוהב שלום ורודף שלום"[166] כמו אצל אהרן, שהיה משנה מן האמת כדי לעשות שלום, ולכן, במיתת אהרן נאמר[167] "ויבכו גו' כל בית ישראל", האנשים והנשים, ולא כמו שכתוב במיתת משה "ויבכו בני ישראל"[168], האנשים בלבד],

ועל כן צריך לומר, שענין המסירות־נפש אצל כל בני־ישראל נעשה על־ידי עבודת אהרן דוקא - "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"[166], וכמו שכתוב[169] "בהעלותך את הנרות גו' יאירו שבעת הנרות", שפעל את ענין המסירות־נפש דקדושה בכל שבעת הסוגים שבנשמות ישראל[170], והוא ענין ההעלאה שעל־ידי עבודת התפילה (מה־שאין־כן משה שענינו תורה, כמו שכתוב[171] "זכרו תורת משה עבדי"), והיינו, שהתורה עצמה (משה) אומרת שעל־ידי עבודת התפילה אפשר להגיע לדרגא נעלית כזו שאי־אפשר להגיע אליה על־ידי לימוד התורה.

כ. ויש להוסיף ולהדגיש שענין המסירות־נפש שאודותיו מדובר בשיעורי היום הוא באופן של נשמה בגוף בריא ושלם דוקא:

בשיעור היומי בתניא מדובר אודות "ענין מסירת נפש ממש" שב"עסק התורה ומצוות והתפילה" על־ידי נשמה בגוף דוקא. - אמנם נזכר גם הענין ד"אתה עתיד ליטלה ממני", "בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה", שאז ישנו "עסק הנשמות בגן־עדן", אבל העבודה עצמה נעשית דוקא על־ידי נשמה בגוף לאורך ימים ושנים טובות, ודוקא על־ידה פועלים עילוי גם אצל הנשמות שבגן־עדן (כנזכר לעיל סעיף י"ז), אלא שעבודת הנשמה בהיותה בגוף צריכה להיות מתוך מסירת נפש, שזהו גם תוכן הענין דיציאת מצרים - "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף"[69], אבל לא באופן שהיה אצל נדב ואביהוא [שאף שגדלה

---

160) ט, כד.
161) שם, כג.
162) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 104. ע' 125. וש"נ.
163) שם, ו.
164) ראה ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א ואילך. קיא, סע"א. שמו"ר פ"ה, יו"ד. תנחומא שמות כח. קרח יא. ועוד.
165) ראה תנחומא (באבער) הוספות לפ' חוקת ב. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 255. וש"נ.
166) אבות פ"א מי"ב.
167) חוקת כ, כט ובפרש"י.
168) ברכה לד, ח ובפרש"י.
169) ר"פ בהעלותך.
170) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.
171) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

מעלתם ביותר, ועד שמשה אמר לאהרן "שהם גדולים ממני וממך"[172], הרי אין זה סדר העבודה], אלא נשמה בגוף דוקא.

וענין זה מודגש גם בהמשך שיעור חומש היומי - שלאחרי המאורע דנדב ואביהוא, "הזהיר את הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש"[173], "יין ושכר אל תשת גו' בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו"[174], כיון שהעבודה צריכה להיות באופן של נשמה בגוף בריא ושלם דוקא.

[ומובן שאין זה בסתירה להמאמר "תוקפא דגופא חולשא דנשמתא"[175], שזהו בנוגע לתוקף רצון ותאוות הגוף כו', מה־שאין־כן "היות הגוף בריא ושלם" ש"מדרכי (עבודת) ה' הוא"[176]].

כא. וזוהי כללות ההוראה דאחרון של פסח - יום־טוב שני דשביעי של פסח שקשור עם ענין המסירות־נפש (כנזכר לעיל סעיף ט"ז), שזהו התוקף שבו יוצאים לפעול בעולם (כנזכר לעיל סעיף י).
וזוהי גם המעלה המיוחדת של דרא דעקבתא דמשיחא, שבו מודגש ביותר ענין המסירות־נפש[177],

- אלא שזוהי מסירות־נפש מתוך הרחבה, כמו בקריעת־ים־סוף, שבה היה הענין דביזת הים שהיתה גדולה יותר מביזת מצרים[47] -

שעל־ידי־זה פועלים את הגאולה האמיתית והשלימה, בביאת משיח בפועל ובגלוי, למטה מעשרה טפחים.

* * *

כב. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור־המתחיל והניף ידו על הנהר וגו'.

* * *

כג. המאמר של ה'צמח־צדק'[178] שנזכר לעיל[179] - הגיע לכאן באורח פלא לפני ימים אחדים, על־ידי רב ממדינת איראַן (שזוהי פרס) שעלה לארץ ישראל, ובין אנשי עדתו היה יהודי ממדינת אַלג'יר, שברשותו היה "ביכל" המאמרים של ה'צמח־צדק' (מבלי לדעת באיזה אופן הגיע אליו), ובראותו שהענינים הכתובים בו הם קשים עבורו - מסרו לרב, והרב - שכנראה היו לו עוד הרבה ספרים ללמוד... - שלחו לכאן.
- ב"ביכל" זה ישנם מאמרים שנמצאים גם בביכלאַך נוספים, אבל יש בו גם מאמרים (כולל המאמר הנ"ל) שלא מצאתי בביכלאַך נוספים.

ובסיום המאמר[180] מבאר ה'צמח־צדק' הענין ד"מצה עשירה" ו"לחם עוני" כפי שהוא בעבודת ה', ועל־פי־זה יש לבאר גם ענין בנגלה דתורה.

כד. בנוגע ל"עיסה שנילושה במי פירות"[181] - הנה ב'שולחן־ערוך' של רבינו הזקן[182] [שמוסיף על ה'שולחן־ערוך' של המחבר, ומבאר גם טעמי ההלכות שנוגעים לפסק־דין[183]] מבואר ש"אינו יוצא בה ידי חובה . . מפני שהיא מצה עשירה, והתורה אמרה לחם עוני[63]. ועוד, שאין יוצאין אלא במצה שהיתה יכולה לבוא לידי חימוץ אם לא היה משמרה מחימוץ"[184] (ו"עיסה שנילושה במי פירות, אפילו שהתה כל היום בלא עסק עד שנתפחה, אין זה חמץ").

---

172) פרש"י פרשתנו (שמיני) יו"ד, ג.
173) פרש"י שם, ב.
174) פרשתנו שם, ט.
175) ראה זח"א קפ, ב. קמ, ב. סה"מ תש"ט ס"ע 63. וראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ב ס"ל (תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 357). וש"נ.
176) רמב"ם הל' דעות רפ"ד (וראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ס"ע 215. וש"נ).
177) ראה ד"ה ונחה עליו דאחש"פ תשכ"ה פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ע' 188). וש"נ.
178) נדפס לאח"ז באוה"ת דרושים לפסח ע' תנג ואילך.
179) במאמר פ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ס"ע 314).
180) אוה"ת שם ע' תס.
181) בשיחה זו נכלל גם המשך הביאור משיחת ש"פ שמיני (המו"ל).
182) או"ח רסתס"ב.
183) ראה "הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.
184) "כמשנ"ת בסי' תנ"ג".

ומוסיף לאחרי זה[185]: "עיסה שנילושה במים עם מי פירות, אף־על־פי שהיא יכולה לבוא לידי חימוץ (שהרי "מי[186] פירות שנתערב בהם מים אפילו כל שהוא, הרי אלו .. ממהרים להחמיץ העיסה יותר ממים לבדם .. (ו)קשה לשמרה מחימוץ"[187]), אין יוצאין בה ידי חובה אם שמרה מחימוץ ואפאה מיד, מפני שהיא מצה עשירה".

ועל־פי־זה מובן מדוע לא מספיק הטעם ש"אין יוצאין אלא במצה שהיתה יכולה לבוא לידי חימוץ", אלא יש צורך בטעם ד"מצה עשירה" (שאינה "לחם עוני") - כי מצד הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ, היו יכולים לצאת ידי חובה גם במצה שנילושה במי פירות עם מים, ורק בגלל שהיא "מצה עשירה" אין יוצאים בה ידי חובה.

אבל עדיין צריך להבין: מדוע הוצרך רבינו הזקן להביא הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ?

בשלמא מה שכתוב בסימן תנ"ג[188] "דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו אם עשאן מצה" - הרי זה בנוגע לדגן שממנו נעשית העיסה, שצריך להיות "מאחד מחמשת מיני דגן", ולא מ"מיני קטניות וכיוצא בזה שאינם באים לידי חימוץ"; אבל בנוגע לעיסה - הרי גם לולי הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ, אין יוצאים ידי חובה בעיסה שנילושה במי פירות מפני שהיא מצה עשירה.

ואם כן, למה הביא רבינו הזקן את הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ, ולא הסתפק בטעם דמצה עשירה - כמו ה'מחבר'[182], שהביא רק הטעם "מפני שהיא מצה עשירה, וקרא כתיב לחם עוני", ולא הביא כלל הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ? - והרי ידוע[189] גודל הדיוק ב'שולחן־ערוך' של רבינו הזקן אפילו בנוגע לייתור תיבה אחת, וכל־שכן כמה תיבות!

כה. והנה, ה'בית יוסף'[182] כתב "ראיתי מי שכתב שאינו יוצא במצה הנילושה בשמן ויין ודבש בלבד .. לפי שאנו צריכים שימור מחמץ, וכל שאינו מחמיץ אין יוצאין בו ידי מצה .. ומי פירות בלבד אין מחמיצין, ודבר נכון הוא". וכתב על זה הרמ"א ב'דרכי משה': "רצונו לומר דמטעם זה אינו יוצא, אבל בלאו הכי, נמי אינו יוצא, דהא הוה מצה עשירה".

אמנם, יכולה להיות מציאות של מצה שנילושה במי פירות שלא יהיה לה דין של מצה עשירה, ואף־על־פי־כן אין יוצאין בה ידי חובה, בגלל שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ:

איתא בגמרא במסכת פסחים[190]: "יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר, תלמוד לומר כו'", ופריך, "ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה" (דהא נילושה בשמן), ומשני "רביעית היא ומתחלקת היא לכמה חלות", והיינו, שכיון שנילושה במעט שמן, "רביעית שמן לעשרים חלות גדולות", "אין כאן עושר".

וכיון שעל־פי תורה יש מציאות של עיסה שנילושה במי פירות (שמן) שאינה מצה עשירה - כשנילושה במעט שמן - לכן יש צורך גם בטעם הזה שאינה יכול לבוא לידי חימוץ.

אלא, שמציאות כזו היא מילתא דלא שכיחא, כי בדרך כלל, כאשר הלישה היא במעט שמן, מוסיפים מים, ואז הרי זה ממהר להחמיץ.

[ולכן הוצרך המהרש"א לבאר ש"אין להקשות כיון דלא היה בכמה חלות רק רביעית שמן, על־כרחך גם מים היו בו[191], ואם כן הוה ליה מי פירות עם מים, דממהר יותר להחמיץ, ואמאי יוצא בהם בפסח" - "דיש לומר דשאני התם דכהנים זריזין הן כו'"].

---

185) שם ס"ו.
186) שם ס"ג.
187) ועד שיש מציאות ש"אין להם תקנה אלא לשורפם כו'" (ראה סתס"ד ס"א).
188) ס"א.
189) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 74. וש"נ.
190) לח, ב (ובפרש"י).
191) ולכן לא פריך בגמרא "ותיפוק לי' דהוה מצה שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ" - כי בודאי שגם מים היו בו.

ועל־פי־זה מובן מדוע הסתפקו רוב הפוסקים בטעם דמצה עשירה, ולא הזכירו את הטעם שאינו בא לידי חימוץ - כיון שהצורך בטעם זה הוא רק במציאות רחוקה; ואילו רבינו הזקן הוסיף גם טעם זה - כדי להבהיר גם מציאות רחוקה זו.

אמנם, כד דייקת שפיר בדברי רבינו הזקן, הנה מאריכות וסגנון לשונו בנוגע למצה עשירה [לא בהתחלת הסימן, בנוגע לעיסה שנילושה במי פירות בלבד, שבו הובא הטעם דמצה עשירה כבדרך אגב, שהרי בלאו־הכי אין יוצאין בה ידי חובה מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ, אלא בסעיף ו', בנוגע לעיסה שנילושה במים עם מי פירות, שאין יוצאין בה ידי חובה רק בגלל היותה מצה עשירה] - "אף־על־פי שהיא יכולה לבוא לידי חימוץ, (אף־על־פי־כן) אין יוצאין בה ידי חובה .. מפני שהיא מצה עשירה", משמע, שעיקר הטעם שאין יוצאין ידי חובה במצה שנילושה במי פירות הוא - בגלל שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ, ורק כשיש בה גם מים, שאז יכולה לבוא לידי חימוץ, יש טעם נוסף שבגללו אין יוצאין בה ידי חובה - "מפני שהיא מצה עשירה".

וצריך להבין, מדוע שינה רבינו הזקן מדברי ה'מחבר' להוסיף הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ - לא רק בשביל להבהיר מציאות רחוקה, אלא בתור טעם עיקרי?

ולאידך גיסא, כיון שלדעת אדמו"ר הזקן עיקר הטעם הוא לפי שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ - למה הביא את הטעם דמצה עשירה (לא רק בסעיף ו', בנוגע לעיסה שנילושה במי פירות עם מים, שבה מוכרחים להטעם דמצה עשירה, אלא) מיד בהתחלת הסימן, בנוגע לעיסה שנילושה במי פירות בלבד, שעיקר הטעם שאין יוצאים בה ידי חובה, הוא בגלל שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ?!

[בשלמא ה'מחבר', שמדגיש בהתחלת הסימן "מי פירות בלא מים אין מחמיצין כו'", ומיד בסעיף שלאחרי זה: "מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ" - הוצרך להזכיר מיד ש"היא מצה עשירה, וקרא כתיב לחם עוני"; מה־שאין־כן אדמו"ר הזקן, שלא הזכיר בהתחלת הסעיף אודות תערובות מים - היה לו להביא הענין ד"מצה עשירה" רק בסעיף ו'].

כו. לכאורה היה אפשר לבאר דברי רבינו הזקן, על־פי דעת המהר"ל[192], שמלבד הציווי ד"לחם עוני"[63], ישנו גם הציווי "בערב תאכלו מצות"[193], ומי שיש לו רק מצה עשירה (שיש בה גם מים ולכן יכולה לבוא לידי חימוץ), יאכלנה בליל פסח כדי לקיים על־כל־פנים מצות "בערב תאכלו מצות", אף שלא יקיים מצות "לחם עוני".

ועל־פי־זה מובן מדוע מביא רבינו הזקן ב' הטעמים - כיון שהן ב' מצוות, והיינו, שכוונת רבינו הזקן לומר שב"עיסה הנילושה במי פירות" אינו מקיים מצות "לחם עוני", "מפני שהיא מצה עשירה", וגם אינו מקיים מצות "בערב תאכלו מצות", לפי ש"אין יוצאין אלא במצה שהיתה יכולה לבוא לידי חימוץ".

אבל באמת אי אפשר לומר כן - שהרי אדמו"ר הזקן לא סבירא־ליה כהמהר"ל[194]:

האיסור דאכילת מצה בערב פסח - כדאיתא ב'ירושלמי'[195] "כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו" - הוא רק במצה שאדם יכול לצאת בה ידי חובה בלילה.

ולפי דברי המהר"ל הנ"ל שמי שיש לו רק מצה עשירה, יאכלנה בליל פסח כדי לקיים על־כל־פנים מצות "בערב תאכלו מצות", אסור לאכול בערב פסח גם מצה עשירה (שיש בה גם מים ולכן יכולה לבוא לידי חימוץ), כיון שיכול לצאת בה ידי חובה "בערב תאכלו מצות".

וכיון שרבינו הזקן פוסק להדיא שבערב פסח מותר לאכול מצה עשירה[196] [ואינו מחלק[197] בין מצה שנילושה במי פירות בלבד (שגם לדעת המהר"ל מותר לאוכלה בערב פסח, כיון שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ), למצה שנילושה במי פירות עם מים[198]], על־כרחך צריך לומר, שאינו סובר כדעת המהר"ל

192) גבורות ה' פמ"ח.

193) בא יב, יח.

194) ראה הנסמן בלקו"ש חט"ז ע' 122 הערה 5 בסופה (משיחה זו).

195) פסחים פ"י ה"א - הובא בתוד"ה לא יאכל פסחים צט, ב.

196) סתנ"ה סל"ג. סתע"א ס"ד.

197) אף שי"ל שרמזו במ"ש בסוף הסעיף "כמו שנתבאר בסי' תס"ב עיין שם כל פרטי דין זה", והרי שם נתפרש חילוק זה.

198) פרטי השקו"ט בזה - ראה לקו"ש שם בשוה"ג.

ש"בערב תאכלו מצות" הוא ציווי בפני עצמו שאפשר לקיימו גם על־ידי אכילת מצה עשירה שאינה "לחם עוני".

[ורק בדוחק יש לומר שרבינו הזקן כתב את שני הטעמים הנ"ל באופן שיתאים גם לדעת המהר"ל, למרות שלא סבירא־ליה כוותיה (כפי שמצינו דוגמתו בכמה וכמה מקומות בנגלה דתורה)].

כז. ויש לבאר דברי רבינו הזקן שמביא הטעם שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ בתור טעם עיקרי:

הדין שצריך להיות מצה שיכולה לבוא לידי חימוץ - למדים כבר ממה שנאמר בפרשת בא[199] "ושמרתם את המצות": "מצה שצריכה שימור"[200], ואילו הדין ד"לחם עוני" נאמר רק בפרשת ראה[63].

וקדימה זו היא לא רק מצד סדר הכתובים (שאין זה מכריח את הסדר בתורה שבעל־פה[201]), אלא גם מצד סדר הזמנים - כי:

הציווי ד"לחם עוני" שב'משנה תורה' - נאמר רק בשנת הארבעים, ואילו במשך ל"ט השנים שהיו במדבר, היה רק הציווי ד"ושמרתם את המצות".

[ולהעיר, שגם להדעה שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר הקריבו פסח אחד בלבד[202] - אין זו הוכחה שגם מצות אכילת מצה לא קיימו במשך הארבעים שנה.

ואף שלא היו יכולים לצאת ידי חובת מצה על־ידי ה"מן", כיון שהמצה צריכה להיות מחמשת מיני דגן[188] (ואף שה"מן" נקרא "דגן שמים"[203], הרי אין זה מחמשת מיני דגן[204]) - הרי היו יכולים לקנות מתגרי אומות העולם חמשת מיני דגן ולעשות מהם קמח (על־דרך שמצינו[205] בנוגע למנחות, שקנו את הקמח מתגרי אומות העולם)].

ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לפסח מצרים שהיה לפני מתן־תורה, "לפני הדיבור" - הרי בודאי שהיה אז רק הציווי ד"ושמרתם את המצות", ולא הציווי ד"לחם עוני"[206].

ונמצא, שתחילת הציווי לאכול מצה היה באופן שאפשר להיות גם מצה עשירה, והיה צריך רק שתוכל לבוא לידי חימוץ (ורק לאחרי־זה ניתוסף הציווי ד"לחם עוני", ששולל מצה עשירה), ואם כן, זהו העיקר. ולכן מביא אדמו"ר הזקן ענין זה בתור טעם עיקרי.

כח. אמנם, ביאור הנ"ל, שרבינו הזקן מביא את הצורך שיוכל לבוא לידי חימוץ כטעם עיקרי, בגלל שבמצרים או במדבר לא היה עדיין החיוב ד"לחם עוני", הוא דוחק גדול - כי הענינים דפסח מצרים או גם הפסח שבמדבר שנתבארו בדברי חז"ל, אינם אלא בבחינת "דרוש וקבל שכר"[207], אבל אין זה ענינו של רבינו הזקן ב'שולחן־ערוך' להבהיר ענין מסויים בגלל פסח מצרים.

אך יש לבאר זה על־פי הביאור בפנימיות התורה - בנוגע לרוחניות הענינים:

ובהקדים הידוע שגם למעלה יש "מתיבתא דרקיעא"[208] שבה עוסקים בלימוד התורה, וכמובא בדרושי חסידות[209] הלשון שהאבות ומשה רבינו יושבים בגן־עדן יותר משלושת אלפים שנה ולומדים תורה.

וידועה השאלה בזה - איך שייך שלמעלה ילמדו ויפלפלו בתורה שמדברת אודות ענינים גשמיים?

אך הענין הוא - שלימוד התורה למעלה הוא בנוגע לרוחניות הענינים, שזהו עיקר ענין התורה, וכדברי השל"ה[210], שהעולם טועים ואומרים שהתורה מדברת בתחתונים ורומזת בעליונים, אבל האמת היא להיפך, שהתורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים.

---

199) יב, יז.
200) ירושלמי פסחים פ"ב ה"ד. וראה לקו"ש שם הערה 20.
201) כפי שמצינו בכ"מ שהסדר בתורה שבע"פ שונה מהסדר בתושב"כ.
202) פרש"י בהעלותך ט, א.
203) תהלים עח, כד. וראה יומא עו, א.
204) ראה ראב"ע בא יב, טו. תו"ש מילואים לפ' בשלח ע' 299. וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חי"ט ע' 56. וש"נ.
205) ראה תוד"ה קרבו - מנחות מה, ב. תו"ש שם ע' 301. וש"נ.
206) ראה לקו"ש הנ"ל ע' 122 הערה 4.
207) סוטה מד, א. וש"נ.
208) ראה ב"מ פו, א. ועוד.
209) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.
210) יג, ב ואילך. קסא, א ואילך. וראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

[ולדוגמא: מה שכתוב בתורה "יד ה'" וכיוצא בזה - הנה נוסף לכך ש"הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות, ודברה תורה כלשון בני אדם"[211], הרי אדרבה: העיקר הוא הענין ד"יד ה'" כפי שהוא למעלה, ומזה נמשך ענין הגבורה והצמצום. ועל־דרך־זה בנוגע למה שכתוב בפשטות הכתובים "ויאמר אלקים יהי אור"[212], ומזה נמשך האור למטה, וכן "תדשא הארץ דשא עשב גו'"[213] וכיוצא בזה, שדבר הוי' הוא למעלה שלא בערך אפילו מהרוחניות של העשב, ועל־אחת־כמה־וכמה מהעשב כפשוטו].

ועל זה אמרו רז"ל[214] "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", היינו, שכדי לזכות ללמוד את הענינים למעלה כפי שהם ברוחניות הענינים, צריך לבוא עם "תלמודו בידו", שזהו לימוד עניני התורה כפי שהם בפשטות הענינים[215].

ולכאורה: כיון שהלימוד בגן־עדן הוא ברוחניות הענינים - מהו הצורך ב"תלמודו בידו" בנוגע לפשטות הענינים?

ועל כן צריך לומר, שגם הלימוד בפשטות הענינים קשור עם הלימוד ברוחניות הענינים, ומזה מובן גם לאידך גיסא, שעל־ידי הלימוד ברוחניות הענינים ניתוסף גם בלימוד פשטות הענינים.

ועל־דרך־זה בנדון־דידן, שעל־פי ביאור ענין "מצה עשירה" כפי שהוא ברוחניות הענינים כפי שנתבאר בפנימיות התורה [במאמר ה'צמח־צדק' הנ"ל - מיוסד על מאמר של רבינו הזקן - שבו מבאר כללות ענין המצה "שהוא הכח והעוז לבחינת יציאת מצרים", וכיון ש"יסוד כל התורה הוא בחינת יציאת מצרים"[216], הרי מובן שענין המצה, שעל־ידה באים לבחינת יציאת מצרים, הוא ענין כללי], יתבארו דברי רבינו הזקן ב'שולחן־ערוך' הנ"ל באופן חד וחלק. וכמדובר כמה פעמים[217] שבכגון־דא מודגש הקישור והשייכות של נגלה וחסידות כו'.

כט. תוכן הביאור - ש"לחם עוני" שנילוש רק במים, שאין בהם טעם[218], מורה על העבודה מצד קבלת עול, אתכפיא, ו"מצה עשירה", שנילושה בשמן ויין כו', שיש בהם טעם, מורה על שלימות העבודה מצד טעם ודעת, שעל־ידי־זה נשלל בדרך ממילא האפשריות לענין של רע (אתהפכא)[65], ולכן, ביציאת מצרים, כשיוצאים מהמעמד ומצב ד"עבדי פרעה" ונעשים "עבדי ה'", צריכה להיות העבודה מתוך קבלת־עול[219] ("לחם עוני") שנותנת מקום לרע - יכול לבוא לידי חימוץ [והוא ענין קבלת מלכותו יתברך[220] - "יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה"[221], ללא עירוב מציאות האדם, כמאמר רז"ל[222] מאן דמחוי במחוג קמי מלכא[223]], וזהו הקשר בין מצה עשירה ושלילת האפשרות שיבוא לידי חימוץ, שבפנימיות הענינים תלויים זה בזה - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי־שיחות חלק ט"ז עמוד 124 ואילך[181].

ועל־פי־זה יש לבאר דברי רבינו הזקן, שמביא הטעם שצריך להיות האפשריות שיוכל לבוא לידי חימוץ כטעם עיקרי, וביחד עם זה מביא הטעם דמצה עשירה, אף שלכאורה אין מקומו כאן (גבי עיסה

---

211) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

212) בראשית א, ג.

213) שם, יא.

214) פסחים נ, א. וש"נ.

215) לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ.

216) אוה"ת שם ע' תנו.

217) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 174. וש"נ.

218) ולכן רק השותה מים לצמאו חייב לברך, משא"כ אם אינו שותה לצמאו אינו מברך, כיון שהמים מצד עצמם אין להם טעם (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סר"ד סי"ג. וש"נ).

219) אמנם, זהו רק בהתחלת העבודה, דכיון ש"עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), אינו יכול להתחיל להיות "עבד ה'" אלא ע"י ההתעסקות עם עצמו, לכפות את הרע, ולמנוע ממנו ענין של הגבהה וחימוץ; אבל לאחרי שישנה כבר העבודה מתוך קב"ע - אזי נדרש ממנו לעבוד עבודתו גם בחב"ד שבנפשו, ולהתייגע בהבנה והשגה בלימוד התורה עד מקום שידו מגעת, ובלשון רבינו הזקן (תניא רפ"ד): "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה", וכפי שפוסק בהלכות תלמוד תורה (פ"א ה"ד) ש"כל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה כו'", והיינו, שאף שלמד תורה כל ימיו, מ"מ, כיון שלא הי' זה כפי יכולת השגתו, צריך לחזור ולירד למטה כו'.

220) לא מצד הבנה והשגה, אלא מצד גזירת מלך, ש"פורץ גדר" (פסחים קי, א. וש"נ), גם כאשר אין לזה מקום בשכל.

221) ראה ברכות יג, א. מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.

222) חגיגה ה, ב.

223) שזהו ענין מיוחד בנוגע למלך דוקא, שהתורה העניקה לו יפוי כח למעלה מהגבלות התורה - שהעונש על העדר קבלת מלכותו אינו לפי ערך החטא, אלא אפילו על דבר קל ביותר, חייב מיתה.

שנילושה במי פירות בלבד, שבלאו־הכי אין יוצאים בה ידי חובה, כיון שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ), אלא בסעיף ו' (גבי עיסה שנילושה במי פירות עם מים, שיכולה לבוא לידי חימוץ, ורק מפני שהיא מצה עשירה אין יוצאים בה ידי חובה) - כי בפנימיות הענינים, החסרון דמצה עשירה הוא שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ, כאמור, שהתחלת העבודה צריכה להיות (לא מצד הבנה והשגה, אלא) באופן של קבלת עול דוקא, שזהו מעמד ומצב שנותן מקום לחמץ ורע, ויש צורך בהתעסקות ושמירה כו'.

ל. אך על־פי־זה צריך להבין, מדוע אין יוצאים ידי חובה במצה שנילושה במים עם מי פירות, מאחר שיכולה לבוא לידי חימוץ, ואדרבה, ממהרת להחמיץ?!

ויש לומר הביאור בזה, שלאחרי שנאסרה מצה שנילושה במי פירות מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ, אזי נעשית "מצה עשירה" דבר האסור בעצם, גם כשמערב מים במי פירות, שאז יכול לבוא לידי חימוץ, ובמילא בטל הטעם שבגללו היה תחילת האיסור, כך, ש"מצה עשירה" נחשב גם כמו טעם בפני עצמו.

ועל־דרך שמצינו בכמה גזירות דרבנן, שגם לאחרי שבטל טעם האיסור, הרי זה נשאר דבר האסור בעצם[224].

וכידוע הדוגמא לזה מדיני סוכה [והרי בכמה ענינים ילפינן זה מזה, כמו החיוב לאכול בסוכה בלילה הראשונה, ש"למדין בגזירה־שוה מחג המצות, נאמר כאן בחג הסוכות בחמשה עשר יום לחודש, ונאמר להלן בחג המצות בחמשה עשר יום לחודש, מה ט"ו יום האמור להלן לילה הראשונה חובה לאכול כזית מצה .. אף ט"ו האמור כאן חובה לאכול בסוכה"[225]] - בנוגע לסיכוך בנסרים שיש בהם ארבעה, שגם כאשר "הפכן על צידיהן", שהוא פחות משלושה - פסולה, דכיון שיש שם פסול עליהן, "נעשו כשפודין של מתכת" הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן[226].

לא. וביאור הענין בעבודת האדם:

לכאורה אינו מובן: כיון שמי פירות מורה על הבנה והשגה שפועלת אתהפכא, איך יתכן שעל־ידי עירוב מים יוכל להחמיץ?!

אך הענין הוא - שגם מי שעבודתו היא באופן של מצה עשירה, מתוך הבנה והשגה ועריבות ("געשמאַק") כו', הרי גם עליו אמרו חז"ל[227] "אל תאמין בעצמך כו'", ולכן צריך להזהר שהיצר הרע לא יערב מעט מים - מים שאינם על־פי תורה[228] - שהוא ענין ישות עצמו, שאז, הנה לא זו בלבד שיכול לבוא לידי חימוץ, אלא אדרבה, שממהר להחמיץ יותר מאשר מי שלא הגיע לדרגת העבודה ד"מצה עשירה", כיון שההבנה וההשגה שלו יכולה להיות מנוצלת באופן הפכי, כמו שכתוב[229] "חכמים המה להרע", היינו, שמנצלים את החכמה כדי להרע (נוסף על החסרון שיכול להיות מצד עצם ההגבלה של ענין ההבנה וההשגה, לעשות רק מה שמונח ומתקבל ("וואָס עס לייגט זיך") בשכלו).

וכללות הענין בזה - כידוע ש"כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו"[230], וכמבואר בספרי מוסר וספרי חסידות[231] שמי שנמצא במדריגה נעלית יותר צריך להזהר שלא יפול למטה יותר, כי כל הגבוה יותר, כשנופל, נופל למטה יותר, וכמו שאדם הנופל ממדרגתו אזי יכול להיות גרוע יותר מחיה רעה, וכמו כן יהודי שיש לו נפש אלקית, יכול לגרום הרס וחורבן חס־ושלום, על־ידי ניצול כחות אלקיים שלא כדבעי, שלא בערך יותר מאשר אינו־יהודי, שהוא מוגבל בכחות הטבע בלבד. ועל־דרך־זה אצל בני־ישראל גופא - כמאמר רז"ל[232] "תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה", מה־שאין־כן עם הארץ, וכן אמרו[233] "שגגת תלמוד עולה זדון", היינו, "ששגגות נעשות להם כזדונות".

---

224) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב.
225) שו"ע אדה"ז או"ח סתרל"ט סי"ז.
226) סוכה יד, ב ובפרש"י.
227) אבות פ"ב מ"ד. ברכות כט, א.
228) ראה אבות פ"א מי"א.
229) ירמי' ד, כב.
230) סוכה נב, סע"א.
231) ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' מח. אדהאמ"צ בלק ריש ע' א'תקצב. אסתר ס"ע שנא. וש"נ.
232) שבת קיד, א.
233) ב"מ לג, ב.

לב. וההוראה מזה - בנוגע לכללות הענין דיציאת מצרים:

יש זמנים שיהודי נמצא במעמד ומצב שאינו שייך לענין בלתי רצוי, בגלל התעסקותו בתורה ומצוות, ש"מצוה .. אגוני מגנא", ו"תורה (בעידנא דעסיק בה) מגנא (מן הפורענות) ומצלא" (מיצר הרע שלא יכשילנו לחטא)[234]. אבל אף־על־פי־כן, צריך להזהר תמיד מהיצר הרע ש"לפתח חטאת רובץ"[235].

ולכן מוכרח להיות הענין דיציאת מצרים ברוחניות בעבודה היום־יומית, כאמור לעיל (סעיף ט) ש"בכל דור ודור (וכפי שמוסיף רבינו הזקן) ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים",

ולא רק פעם אחת ביום, אלא פעמיים בכל יום, הן בשחרית, במעמד ומצב של אור, והן בערבית, כששורר חושך, שאי־אפשר לראות וצריך למשש באפילה כו' ("טאַפּן אַ וואַנט"...) - שזהו ענין אמירת קריאת־שמע פעמיים בכל יום, כפי שמבאר רבינו הזקן[69] "שהיא בחינת יציאת מצרים, ולכן תקנו פרשת יציאת מצרים בשעת קריאת־שמע דוקא .. מפני שהן דבר אחד ממש", ועד להשלימות של היציאה מכל המיצרים וגבולים, שזהו ענין ד"בכל מאדך"[77] (כמו שנתבאר לעיל במאמר[236]).

ועל־ידי־זה נעשית שלימות העבודה במשך כל היום בלימוד התורה וקיום המצוות, ואז באה הגאולה האמיתית והשלימה - "היום אם בקולו תשמעו"[237], על־ידי משיח צדקנו.

* * *

לג. דובר אודות קרבן פסח, שאכילתו (מלבד שחיטתו) היא מצוה בפני עצמה (אף שהשחיטה והאכילה מעכבים זה את זה, ולא בא מתחילתו אלא לאכילה), וגם אינה נכללת במצות אכילת בשר קדשים - לפי שהיא בזמן בפני עצמה (שחיטה - ביום י"ד, ואכילה - בליל ט"ו[238]), ויש בה תנאים מיוחדים ("לאכול בשר הפסח .. בתנאיו כו'"[239]). וכן בנוגע לפסח שני, שאכילתו אינה נכללת במצות אכילת פסח ראשון - להיותה ב"זמן" בפני עצמה, שלולי הפסח אינו זמן מיוחד, ולא כמו אכילת פסח ראשון, שהוא בזמן שמיוחד גם בלא האכילה, להיותו הזמן דיציאת מצרים. ולכן רק פסח ראשון טעון הלל באכילתו - להיותו "לילה המקודש לחג"[240]. ובפנימיות הענינים: פרטי הציוויים באכילת הפסח הם מפני שפסח הוא ענין כללי בחיי בני־ישראל - יציאה מעבדי פרעה לעבדי ה'[241], שנעשית על־ידי שחיטת הפסח, שהוא ענין המסירות־נפש בשחיטת העבודה־זרה של מצרים, ובאופן שהמסירות־נפש נעשית דם ובשר כבשרו, שזהו ענין אכילת הפסח - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט"ז עמוד 102 ואילך.

* * *

לד. בנוגע לסדר הכנת המצה - שהיא מהענינים העיקריים של חג הפסח, כמובן ממאמר רז"ל[242] "בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", ובפרט שבזמן הזה רק מצה היא

---

234) סוטה כא, א (ובפרש"י).

235) בראשית ד, ז.

236) פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 316).

237) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.

238) ולהעיר, שאף להדעה שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות (זבחים נו, ב), הרי המציאות של הקרבן פסח צריכה להיות עד הבוקר, שלכן, יש אומרים שלדברי הכל אינו נעשה נותר אלא בעמוד השחר. ראה אנציק' תלמודית ערך אכילת פסחים ס"ו (כרך א ע' תשצב ואילך). וש"נ.

239) סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נו.

240) פסחים צה, ב.

241) וכמ"ש במ"ת "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים גו'", "שתהיו משועבדים לי" (יתרו כ, ב ובפרש"י), ובאופן ש"שטרי קודם" (פרש"י בהר כה, נה), ומאז הנה כל המציאות של בנ"י היא המציאות דתורה - "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", וזה גופא - "בשביל התורה שנקראת ראשית" (פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית), וכפי שאומרים בנוסח תפלת ערבית: "כי הם חיינו ואורך ימינו", וכדברי ר"ע (ברכות סא, ב) שבנ"י הם כמו דגים שהים הוא מקום חיותם, ו"כיון שעולין ליבשה (פורשין מדברי תורה) מיד מתים" (ע"ז ג, ב), ולא כמו ברואים שביבשה, שמקבלים חיותם מן היבשה, אבל לא באופן שמציאותם היא מציאות היבשה, ורק דגים בים, מציאותם היא מציאות הים, שלכן, לדעת רשב"ג, כל שהוא מבריית המים אינו חוצץ (מקואות פ"ו מ"ז. ידים פ"ב מ"ב), כיון שמציאותו היא מציאות המים. ואף שאין הלכה כמותו, הרי פסקינן כוותי' בהא דזבחים כב, א - כידוע השקו"ט בזה (ראה אג"ק חכ"ז ע' שסח בהערה ד"ה אין. וש"נ).

242) נוסח הגש"פ - ממכילתא בא יג, ח.

מדאורייתא[243], וכמו שנתבאר לעיל (סעיף כ"ט) שכללות הענין דיציאת מצרים נפעל על־ידי המצה דוקא, שהיא "לחמא עניא" - מצינו במשנה[244] "שלש נשים לשות כאחת כו' שלש נשים עוסקות בבצק כאחת וכו'", וכמבואר בכתבי האריז"ל[245] השייכות לנשים דוקא.

ויש להוסיף ולבאר הענין גם בפשטות - שזהו לפי שכללות הגאולה ממצרים היתה על־ידי נשי ישראל:

אמרו רז"ל[246] "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים" - החל מה"מילדות העבריות", שפרה ופועה[247], שלא התפעלו מגזירת פרעה כו', ואדרבה, "ותחיין את הילדים"[248], "מספקות להם מים ומזון"[249], ועל־דרך־זה בנוגע לכל נשי ישראל, שהשתדלו בהענין ד"כן ירבה וכן יפרוץ"[250], ולא התייראו לילך ולילד בשדה, מתוך בטחון שהקדוש־ברוך־הוא ידאג למזון התינוקות, כפי שאכן היה בפועל - ש"מלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש", שנאמר[251] "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור"[252], וכך העמידו ריבוי עצום של ילדים, כמו שכתוב[253] "רבבה גו' ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים", "בעדרי עדרים"[254] - "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מ(נשים ו)טף"[255], ויצאו ממצרים "ביד רמה"[256], ובעת קריעת ים־סוף, "כשנגלה הקדוש־ברוך־הוא על הים, הם הכירוהו תחילה"[254].

ועד כדי כך, שאפילו משה רבינו, שהיה "שקול כנגד כל ישראל"[257], ורועה נאמן (שבחר בו הקדוש־ברוך־הוא לרעות את עם ישראל, לאחרי שבחנו במרעה צאן, וראה שהוא ראוי לכך[258]), הנה גם לידתו היתה בזכות בת ישראל - כמסופר בגמרא[259] ש"עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו[260], אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה וכו'", ובגלל זה שינה הנהגתו ו"עמד והחזיר את אשתו" (וכתוצאה מזה "עמדו כולם והחזירו את נשותיהן"), ועל־ידי־זה נולד משה (שהרי רק משה נולד לאחרי־זה, כי אהרן ומרים כבר נולדו לפני זה).

לה. ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[25] - שגם הגאולה העתידה לבוא, תהיה בשכר נשים צדקניות שבדור:

לפי כל הסימנים על "עקבות משיחא" שנאמרו בדברי חז"ל (בסוף מסכת סוטה ומסכת סנהדרין[261]) - הנה דורנו זה הוא דרא דעקבתא דמשיחא, שעליו נאמר[262] שהוא הגלגול של הדור שיצא ממצרים.

ובהתאם לכך צריכה להיות הנהגת נשי ישראל בדורנו כמו הנהגת הנשים צדקניות שבאותו הדור - להעמיד ילדים כאלו שלא זו בלבד שיכירו את הקדוש־ברוך־הוא, אלא עוד זאת, ש"יכירוהו תחילה", לפני האבות, ואדרבה: הם יודיעו זאת להאבות, כמו שכתוב[263] "והשיב לב אבות על בנים", ומפרש רש"י: "על־ידי בנים".

- ולא כדעת הטועים שזהו ענין ששייך לגדולים דוקא; זוהי טענת פרעה: "לכו נא הגברים ועבדו את ה'"[264], ואילו משה רבינו אומר: "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו גו' כי חג ה' לנו"[265], כלומר, כדי לחגוג עם הקדוש־ברוך־הוא צריכים להעמיד את "נערינו" כמו שצריך להעמיד את "זקנינו", וכשם שצריכים להתייגע עם "בנינו", כך צריכים להתייגע עם "בנותינו", מבלי לחלק בין נער לזקן, בן לבת.

ואף שישנה גזירת פרעה לחנך את הילדים באופן המתאים למנהגי המדינה, כידוע[266] בפירוש "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון"[260] - לא מתפעלות הנשים מגזירה זו, "כי חיות הנה"[267], הן מקבלות חיות מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ומוכנות לילך לשדה וכו'.

---

243) פסחים קכ, א.
244) שם מח, ב.
245) בליקוטי הש"ס לפסחים שם.
246) סוטה יא, ב. שמו"ר פ"א, יב.
247) שמות א, טו.
248) שם, יז.
249) פרש"י עה"פ - מסוטה שם. שמו"ר שם, טו.
250) שם, יב.
251) האזינו לב, יג.
252) סוטה שם. שמו"ר שם, יב. וראה גם ספרי עה"פ.
253) יחזקאל טז, ז.
254) סוטה ושמו"ר שם.
255) בא יב, לז.
256) בשלח יד, ח.
257) מכילתא שבהערה 171.
258) ראה שמו"ר פ"ב, ב.
259) שם יב, א.
260) שמות א, כב.

וכאשר מחנכים את הילדים באופן כזה, אזי לא צריכים לדאוג לפרנסה, אלא בוטחים בהקדוש־ברוך־הוא שיפרנס אותם בהרחבה - למעלה מדרך הטבע או בדרך הטבע, כפי שירצה,

ובודאי שהקדוש־ברוך־הוא מקיים את הבטחתו - "ויניקהו דבש מסלע גו'", היינו, לא סתם מזונות, באופן של צורך ב"סידורא דפת"[268], "הזורע והחורש כו'"[269], אלא באופן שהקדוש־ברוך־הוא נותן מזון מוכן, ללא פסולת, ומזון משובח, כמו דבש ושמן, כדברי חכמי הרפואה שעל־ידם נעשה גידול הגוף במהירות יותר, וכידוע גם במעלת הדבש שכל דבר שנופל לתוכו מתהפך לדבש כו'[270],

ובנוגע לדאגות הפרנסה - בבוא הזמן - משאירים זאת להקדוש־ברוך־הוא שהוא "זן ומפרנס לכל"[271], ומסתפקים בעשיית כלי על־ידי "אצבע קטנה"[272], ויתירה מזה - כמו שכתוב[273] "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", וכפירוש רבינו הזקן[274] ש"יכלכלך" הוא מלשון כלי, והיינו, שגם את ה"כלי" עושה הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.

ובודאי יש אפשרות קרובה למעשה בפועל לעשות כל ענינים אלו, ומתוך שמחה וטוב לבב.

ואז - "כימי צאתך מארץ מצרים", יוצאים מהגלות, "ביד רמה"[256], "בריש גלי"[275], בקרוב ממש, על־ידי משיח צדקנו.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

לו. דובר במאמר[276], שלאחרי שישנו הענין של פתיחת צינור ושביל כו', אזי נקל יותר לפעול המשך הענין כו'.

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לגאולה הכללית, שלאחרי פתיחת הצינור של הגאולה ממצרים (אף שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה[277]) אזי נקל יותר לפעול את הגאולה העתידה לבוא - כן הוא גם בנוגע לגאולה הפרטית:

לאחרי שישנה כבר ההתחלה שכמה וכמה מבני־ישראל יצאו ממדינה ההיא ונסתדרו באופן חסידותי בכפר חב"ד - הרי זו פריצת גדר, ועד לדרך סלולה, עבור כל אלו שנמצאים עדיין שם, שבקרוב ממש יצאו בהמון ויבואו לארצנו הקדושה, ומתוך שמחה יתאחדו עם קרוביהם וידידיהם שנמצאים כבר בכפר חב"ד[278].

ועד שנעשית דרך המלך - שבה הולכים לקראת מלכו של עולם - לבוא לקיום היעוד "קהל גדול יבואו הנה"[279], ו"שמחת עולם על ראשם"[280], בעגלא דידן.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש, ניגון הכנה, ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי"].

* * *

---

261) צז, א.
262) ראה ל"ת וסה"ל להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ'.
263) מלאכי בסופו.
264) בא יו"ד, יא.
265) שם, ט.
266) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ד סל"ג (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 339). וש"נ.
267) שמות שם, יט.
268) שבת עד, ריש ע"ב.
269) שם עג, סע"א (במשנה).
270) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ז ס"ע קצח ואילך). וש"נ. וראה גם תו"א קו, ד.
271) נוסח ברכה הא' דברהמ"ז.
272) ראה קה"ר ושהש"ר בתחלתם.
273) תהלים נה, כג.
274) ראה סה"מ עזר"ת ע' קז. תפר"ח ע' כח. תרצ"ט ע' 21. סה"מ קונטרסים ח"ב שלח, סע"ב.
275) ת"א עה"פ.
276) פ"ט (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 325 ואילך).
277) זו"ח ר"פ יתרו.
278) ראה גם תורת מנחם שם ע' 284. וש"נ.
279) ירמי' לא, ז.
280) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

לז. כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר היה נוהג להזכיר אודות ג' השיעורים דחת"ת, - והשיעורים הם: חומש - ללמוד בכל יום חלק מפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ביום ראשון - מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני - משני עד שלישי, וכן הלאה, ועד לסיום הפרשה ביום השבת; תהלים - כפי שנחלק לימי החודש; ותניא - כפי שחילק לימי השנה, וכבר נדפס ב"מורה שיעור" -

באמרו - בהתוועדות של חג הפסח[281] - שזהו ענין שנוגע בנפש, וממשיך כל הענינים הנצרכים.

עד כאן דברי הרב.

ומובן, שכל זה הוא בהוספה על לימוד הנגלה והחסידות בשקידה והתמדה, ובלשון רבינו הזקן ב'תניא'[282]: "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה", בשמחה ובטוב לבב, וכל המוסיף, מוסיפין לו בברכת ה', בגשמיות וברוחניות גם יחד.

[לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה - חילק כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א להנאספים שיחיו בידו הקדושה מ"כוס של ברכה".

וטרם צאתו אמר:]

יתן ה' יתברך קיץ שמח, ותמיד בריא ("אַ געזונטער תמיד").

281) שיחת יום אחש"פ תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ע' 96 ואילך).

282) פל"ד (מג, ריש ע"ב).

אגרות קודש

ב"ה, ג' דחוהמ"פ, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש אודות האברך שמואל שי' גורעוויטש והטעמים לנסיעתו לכאן, ולפלא קצת הדבר - כיון שרואים שבמקום שהם נמצאים נמצאת ישיבה ויש לה אפשריות גדולה ביותר והוא בגדר מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, והראי' שאין אחרים עושין אותה ואפילו מבין אנ"ש אין הפעולות במילואן המוכרח לא בכמות ולא באיכות (אף שבטח גם צוק העיתים סיבה לזה, אבל גם סיבות אחרות בדבר), ובמילא מובן מכל זה שעל כל פנים אלו שזכו לזה והצליחו לקחת חלק בעבודה קדושה זו, על כל השאר לעודדם ולחזקם ולסייע להם בכל האפשריות, ותמורת זה הנה מבאר הוא במכתבו איך שטוב וישר שיעזוב הנ"ל חלקו היפה שהצליחה אותו ההשגחה העליונה לסייע בחיזוק והתפתחות הישיבה ולחפש "גדולות ונפלאות" מעבר לים כו' וכו'.

ומ"ש שמה יהי' התכלית כיון שיכול הנ"ל לעשות לעצמו בהוספת ידיעה בחסידות וכו' הרי אם גם הי' אמת הדבר, שאי אפשר לעשות לעצמו אלא ע"י נסיעה מעבר לים - עדיין מסופקני (והוא ספק קרוב לודאי) מאי כדאי ביותר אפילו בשבילו, אם למלאות שליחות ההשגחה העליונה בעבודה בישיבת אהלי יוסף צחק או להעשות בקי וידען בנגלה ובחסידות יותר מאשר הוא עתה.

ובפרט שכיון שכותב רבינו הזקן בתו"א בתחלתו שע"י צדקה (שגם צדקה רוחנית בכלל) נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, הרי השעה אחת שלומד באוסטראלי' אם בנגלה או בחסידות, ביחד עם התעסקות בהנ"ל יצליח בה כלימוד **אלף** שעות במקום אחר, כיון ששם לא תהי' התעסקות זו, ובפרטי פרטיות - שעדיין לא קבלתי ידיעות שהאברכים והת' שבאוסטרלי' מנצלים את כל הזמנים הפנוים לתורה ועבודה שבלב זו תפלה, וכיון שיש מקום להוסיף במקומם עתה למה לו להחסיר בהפעולות בהישיבה ועי"ז להחסיר בהשפעת ההצלחה לעצמו, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר...

בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א
אור לי"ד ניסן ה'תנש"א

לאחרי מכירת חמץ

חג הפסח כשר ושמח, ולהמשיכו על כל השנה כולה[1],

כולל ובמיוחד – המשכת כל עניני ברכה באופן תמידי, כמו ברכת טל – שמתחילים לומר ביום ראשון דפסח[2] – ש"לא מיעצר"[3], כך יהיו כל הברכות וההמשכות בטוב הנראה והנגלה לכלל ישראל באופן ש"לא מיעצר",

ועד להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה[4], גאולה שאין אחרי' גלות[5] ("לא מיעצר").

ובפשטות – שתיכף ומיד שומעים קול השופר דמשיח[6], ולפנ"ז קולו של אליהו הנביא זכור לטוב, מבשר הגאולה[7], שאומר שהגאולה כבר באה, כדאיתא בילקוט שמעוני[8] "בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים[9] הגיע זמן גאולתכם".

ובפרט בעמדנו בשנה מיוחדת שבראשי־תיבות שלה נרמז ענין הגאולה – "הי' תהא שנת אראנו נפלאות" (או "נפלאות אראנו") – שתיכף ומיד נעשה ה"אראנו נפלאות", "אראנו" דייקא, שרואים בעיני בשר ה"נפלאות" דהגאולה האמיתית והשלימה ("כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[10]), ובאופן ד"הי' תהא", "בהווייתו יהא"[11], שמורה על התוקף והנצחיות.

ובכל זה נוסף גם המעלה דשנה זו בענין ה"חזקה"[12] – שהתחלת השנה (ר"ה) היתה באופן משולש, ג' ימים רצופים דיו"ט ושבת, וכן ימים ראשונים דחג הסוכות ושמע"צ ושמח"ת באופן משולש, ג' פעמים משולש, ושייך במיוחד לחג הפסח שיש בו שלשה דברים עיקריים, פסח מצה ומרור[13] – שנעשה התוקף ד"חזקה" בכל הענינים האמורים.

ויה"ר והוא העיקר – שמהדיבור בכל זה (ששייך לפסח, כדאיתא בכתבי האריז"ל[14] ש"פסח" הוא "פה סח") יומשך ויבוא המעשה בפועל תיכף ומיד, כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח מחר, בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" בדיבור (כמ"ש[15] "ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח במעשה בפועל בבית המקדש השלישי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו' הרי"י שי' פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר

---

1) להעיר מהפתגם הידוע שרבינו הזקן לא הכניס בסידורו (בסוף ההגדה) "חסל סידור פסח", כיון שהפסח אינו מסתיים אלא נמשך תמיד, בכל השנה (סה"ש תש"ג ע' 75).

2) בתפלת מוסף. – ולהעיר, שמעיקר הדין היו צריכים להתחיל בלילה הראשון (בתפלת ערבית), "אלא לפי שבתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת", לכן קבעו להתחיל ביום, כדי שיהי' בפירסום הכי גדול (ראה ט"ז או"ח סקי"ד סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"א).

3) תענית ג, א. – וטעם הדבר, כיון שהמשכתו בדרך אתערותא דלעילא, דלא כגשם שהמשכתו בדרך אתערותא דלתתא (ראה תו"א בשלח סה, ג. לקו"ת האזינו עג, ב ואילך), ולכן שייך לחג הפסח (וחודש ניסן) שענינו אתעדל"ע (ראה לקו"ש ח"א ע' 234. ח"ב ע' 545).

4) להעיר מהשייכות ד"טל" לגאולה העתידה – טל שעתיד להחיות בו את המתים (שבת פח, ב. ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב. תנחומא (באבער) תולדות יט).

5) מכילתא בשלח טו, א (הובא בתוס' פסחים קטז, ב). פסיקתא רבתי ויל"ש שבהערה 8.

6) ראה פרדר"א ספל"א. ירושלמי תענית פ"ב ה"ד. אותיות דר"ע אות ט'.

7) ראה פרש"י בחוקותי כו, מב. תיב"ע וארא ו, יח. יל"ש ר"פ פינחס. עירובין מג, ב. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב.

8) ישעי' רמז תצט – מפסיקתא רבתי פל"ה.

9) "ענוים" דייקא – מעלת הביטול, ששייך במיוחד לחג הפסח ("זמן חרותנו") שנקרא בתושב"כ "חג המצות", כידוע ש"מצה" ענינה ביטול (ראה לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ).

10) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך (ח"א) עה"פ (ע' תפז).

11) ראה ברכות יג, א. מגילה ט, א. יז, ריש ע"ב. בכורות ד, ב.

12) ראה גם מכתב י"א ניסן שנה זו.

13) ד"כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו" (הגדה של פסח פיסקא "רבן גמליאל הי' אומר" – ממשנה פסחים קטז, א־ב).

14) פע"ח שער חג המצות פ"ז. ובכ"מ.

15) הושע יד, ג. סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח".

1 שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד'
2 ימים[16].

3 ואח"כ פנה להערב קבלן (ר"מ שי' הכהן
4 ריבקין), ואמר: ותתכוננו לברך הברכה המשולשת,
5 ברכת כהנים, בבית המקדש השלישי, בחג הפסח זה.

6 וסיים: תודה רבה, וחג הפסח כשר ושמח.

16) ראה פסחים צו, א ובפרש"י (שגם פסח דורות צריך ביקור ד' ימים). — וראה פרטי הדעות והשקו"ט בזה בתורה שלימה עה"פ בא יב, ו (אות קמג). ובמילואים אות יב. אנציק' תלמודית ערך ביקור מומים ע' קסג (וראה שו"ת תורת חסד סכ"ג, שדין ביקור ד' ימים הוא רק למצוה (לכתחילה), אבל גם אם נשחט בלא ביקור ונמצא תמים כשר).

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו מכ"ה וכ"ז ניסן... הנה כבר מסרתי ובפרטיות ע"י הרה"ח כו' הרנ"ן שי' שעל כל אחד ואחד מהם להתעסק בכל המרץ ובכל הכחות בענין חינוך האברכים הבאים ממרוקה, כי עתה זהו התפקיד הקדוש לעשות מדינה זו מקום קבול, לתורת הבעש"ט ותלמידיו ובעיקר לתורת החסידות חב"ד, ובהם הדבר תלוי שיהיו התי' הצנורות והשלוחים להפיץ המעיינות בכל המדינה ע"י האברכים שבאו אליהם, וחבל על כל רגע ורגע שאין מנצלים אותם במילואם לשליחות קדושה זו.

ויש מקום לומר שאם יתחנכו האברכים הנ"ל כדבעי, הנה אפשר יהי' לפעול על ידם על כל אחינו הספרדים הנמצאים עתה במבוכה גדולה, ולדעתי על פרשת דרכים, וכידוע המצב שלהם הן באה"ק ת"ו והן במרוקה וסמוכותי', וכשהשגחה העיונה בחרה בד' וה' אנשים וניתנה להם האפשריות להקים מאות אלפי חסידים במשך זמן קצר ה"ז דבר מבהיל ביותר, ולמרות כל זה הנה נמשך כמה חדשים וגם שנים... ועד מתי תהי' הנהגה כזו? כי ה"ז עומד אחר כתלנו וכו', ומובן ופשוט ג"כ שגודל שכר כל העוסק בזה כדבעי אין די באר הן בענינים הרוחנים והן בענינים הגשמים ובריאות הגוף עאכו"כ.

מובן אשר כל האמור לעיל לא רק אליו הדברים מכוונים אלא שליח הוא לפרסם את זה בין כל חבריו הר"מ והר"י, והלואי שיפעלו הדברים מתאים לאותו המצב כמו שהוא ויהי' שליח למהר הדבר ככל האפשרי.

בברכה לבריאות ולהצלחה בכל הנ"ל.

נ.ב. בהנוגע לסברתו ליסע לכאן לימים הנוראים הבע"ל, הנה בכלל נכון הדבר אף כי במה נחשב הוא לגבי הענינים הנאמרים לעיל, ויודיע לכאן את השמות וכל הידיעות הצריכות וישלחו לו את הדרישה. - מובן שכ"ז הוא אם זוג' תי' מסכמת ע"ז.

ב"ה, כ"ו ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש בפרטיות בהנוגע לעניני... הנה מובן שאין להתנצל על כתבו, ואדרבה כל המפרט בזה ה"ז משובח, וכבר ידוע הדיוק שציווי רז"ל שצריך אדם לאמר בלשון נקי', והראי' שעקם הכתוב (פסחים ג, ע"א) הנה עקם הכתוב דוקא בפרשת נח ששם הוא סיפור דברים אבל בפרשת שמיני וכיו"ב שהוא ציווי ודין, הנה דבר הכתוב ברורות, שמזה מובן שכמו שחייב אדם לאמר בלשון נקי', במקרה הא' כך וכו'...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט.

בס"ד. שיחת יום ועש"ק ערב פסח ה'תנש"א

– לאחרי תפלת מנחה –

א. המעלה המיוחדת דחג הפסח בקביעות שנה זו (בהוספה על קביעות חג הפסח בט"ו בניסן) – שחל ביום השבת[1].

ובב(הקביעות דפסח ב)יום השבת גופא נוסף עילוי מיוחד מצד הברכה ד"שבת הגדול" שלפניו – כידוע[2] שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין", כל ששת ימי השבוע עד ליום השבת, ועד בכלל, שגם יום השבת מתברך מהשבת שלפניו[3], ועוד יותר מבשאר ימי השבוע, בגלל הצד השוה ששניהם ימי השבת. ואם בכל שבת נמשכת ברכה לשבת שלאחריו, ב"שבת הגדול" בודאי נמשכת ברכה גדולה לשבת שלאחריו שבו חל חג הפסח.

ועילוי נוסף בקביעות שנה זו – שחג הפסח הוא בפרשת שמיני[4].

ויש לבאר התוכן וגם הקשר והשייכות דהמעלות בחג הפסח בשנה זו (קביעותו ביום השבת, הברכה המיוחדת משבת הגדול, ופרשת שמיני), כולל ובמיוחד בנוגע לערב פסח, שמלבד היותו ערב (יו"ט, ובימים טובים גופא "ראשון לרגלים"[5]) פסח, ניתוסף בו בשנה זו שהוא גם ערב שבת, וערב שבת שמתברך משבת הגדול[6], ובפרשת שמיני[7], כדלקמן.

ב. פסח שחל בשבת:

שבת (יום השביעי לבריאת העולם) – קשור ומורה על שלימות העולם, כמארז"ל[8] "מה הי' העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה", היינו, שלאחרי גמר בריאת העולם בששת ימי בראשית הי' העולם חסר מנוחה, ובשבת נשלם (החסרון שבעולם – שלימות) העולם.

ופסח (שבו נגאלו ממצרים) – קשור ומורה על דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כי, גם שלימות העולם היא עדיין בבחינת "מצרים" מלשון מיצר וגבול[9], והשלימות האמיתית היא בהגאולה מהמיצר וגבול ד(שלימות ה)עולם, באופן של דילוג (פסח ע"ש הדילוג והפסיחה[10]) למעלה מגדרי העולם.

ובקביעות שנה זו שחג הפסח חל בשבת מתחברים ב' המעלות (פסח ושבת) גם יחד[11] – שהדרגא שלמעלה מהעולם (פסח) נמשכת וחודרת גם בגדרי העולם (שבת). ובסגנון אחר: לא זו בלבד שישראל נגאלים ויוצאים ממצרים, היינו, שמתעלים לדרגא שלמעלה מהעולם, אלא יתירה מזה, שמעלים את העולם עצמו לדרגא שלמעלה מגדרי העולם.

---

1) ובפרטיות יותר – הן יום ראשון דפסח והן יום אחרון של פסח*, היינו, שההתחלה והסיום** דחג הפסח (שכוללים כל הימים שבינתיים) ביום השבת.

2) זהר ח"ב סג, ב. פח, א.

3) כלומר, נוסף על הברכה שיש ביום השבת עצמו, כמ"ש (בראשית ב, ג) "ויברך אלקים את יום השביעי", נמשכת בו תוספת ברכה מהשבת שלפניו.

4) ושייך גם (ובמיוחד) ליום השבת (שבו חל חג הפסח) – שנוסף על לימוד שיעורי חת"ת בפרשת שמיני, ישנה הקריאה בתורה במנחת שבת בפרשת שמיני.

5) ר"ה ד, א.

6) להעיר שהתגלות הברכה מיום השבת על (כל ימי השבוע ו)יום השבת שלאחריו – שמודגשת בענין ה"מן" (ראה זהר שם) – היא בערב שבת שבו ירד המן גם בשביל יום השבת, כמ"ש "ויברך אלקים את יום השביעי", "ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגלת, ובששי לחם משנה" (פרש"י עה"פ).

7) להעיר מהשייכות דפרשת השבוע לערב שבת – שעיקר הזמן דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום הוא בערב שבת (שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ו), ומזה מובן שגם בערב שבת שחל בו פסח (שאין בו קריאת שמו"ת דפ' שמיני) מודגשת השייכות לפרשת שמיני.

8) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמתנות כהונה שם (ד"ה שאנן) בשם "חז"ל".

9) ראה תו"א בשלח סד, א. יתרו עא, ד. ובכ"מ.

10) ראה פרש"י בא יב, יא. שם, יג. ועוד. וראה לקו"ת צו יג, ד ואילך. ועוד.

11) ויש לומר, שמעין זה ישנו גם בכל חג הפסח – שנקרא בכתוב (גם) בשם שבת, כמ"ש (אמור כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת", שפירושו ממחרת חג הפסח (מנחות סב, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ). ומודגש בגלוי כשחג הפסח חל בשבת, שאז התחלת הספירה היא גם "ממחרת השבת" כפשוטו, ביום ראשון בשבוע, "תמימות כששת ימי בראשית" (ראה קה"ר פ"א, ג ובפי' מ"כ. וראה לקו"ש חי"ב ע' 96 ואילך).

---

*) בחו"ל. ובאה"ק – שביעי של פסח בערב שבת.

**) ובאה"ק – אסרו חג.

ג. שבת (שבו חל פסח) שמתברך מ"שבת הגדול":

ענינו של "שבת הגדול" ("גדלות" בענין ה"שבת") – שנוסף על שלימות העולם (ענינו של שבת) נמשכת ונעשית בו "גדלות" שלמעלה מהעולם, היינו, שהעולם עצמו מתעלה לדרגא שלמעלה מהעולם, כמודגש בה"נס גדול" ד"למכה מצרים בבכוריהם"[12] (שעש"ז נקרא "שבת הגדול"[13]), שהנס אינו באופן של שידוד הטבע (למעלה מהטבע), אלא באופן שחודר בטבע גופא לשנותו ולהפכו ("למכה מצרים בבכוריהם")[14].

ויש לומר, שתוכן הברכה שנמשכת מ"שבת הגדול" לחג הפסח[15] בכל שנה, הוא, שגם הדרגא שלמעלה מהעולם (פסח) תומשך ותתגלה בגדרי העולם, ע"ד ובדוגמת ה"נס גדול" ד"שבת הגדול"; וענין זה הוא בהדגשה יתירה בפסח שחל בשבת – שהברכה שמקבל חג הפסח מ"שבת הגדול" ניכרת בגלוי בהקביעות דחג הפסח ביום השבת, שבו מודגש החיבור דהדרגא שלמעלה מהעולם עם העולם.

ד. פרשת שמיני:

"שמיני" – מורה על דרגא שלמעלה מהעולם, כי, מציאות העולם (גם השלימות דהעולם) קשורה עם מספר שבע, שבעת ימי בראשית שהם שבעת ימי ההיקף, ומספר שמיני קשור עם דרגא שלמעלה מהעולם[16], ורומז על עניני הגאולה[17] – גאולה מהמדידה והגבלה דגדרי העולם.

[ולהעיר, שהמעלה ד"שמיני" מודגשת גם בחג הפסח (נוסף לכך שבשניהם מודגש הדילוג למעלה מהעולם) – ששמיני של פסח (בחו"ל[18]) שייך במיוחד (יותר משאר ימי הפסח) להגאולה העתידה לבוא ע"י משיח צדקנו, שלכן מפטירין בנבואת הגאולה "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"[19], ואוכלים "סעודת משיח", כידוע ומפורסם המנהג המקובל מהבעש"ט[20]].

ו"שמיני" הוא גם מלשון שומן[21], ש"מפעפע בכולו" (כהפס"ד בשו"ע[22]) – שבזה מרומז שהעילוי ד"שמיני" שלמעלה מהעולם הוא גם

---

12) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים, פרש"י ומצו"ד עה"פ.

13) תוס' שבת פז, ב (ד"ה ואותו). שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תל.

14) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך. – ומבאר שם (ע' 47) שנס כזה דוקא נקרא "נס גדול", ע"ד מ"ש "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו", ודרשו חז"ל "אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו", היינו, שהגדלות האמיתית ניכרת בשינוי והפיכת הטבע גופא (וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 359 ואילך).

15) שנקרא שבת סתם (כנ"ל הערה 11), ומתברך מ"שבת הגדול". – ולהעיר, שא' הטעמים שנקרא "שבת הגדול" הוא "להודיע .. כי יש יום אחריו סמוך ונראה שנקרא שבת ואינו גדול כמוהו, והוא יום טוב של פסח שנקרא גם כן שבת" (ספר אורים גדולים (אזמיר תקי"ח) למוד כד – הובא בשו"ת שמן המור (ליוורנו תקנ"ג) חיו"ד סט"ו). וראה גם סה"ש תשמ"ח שם (ע' 361).

16) ראה כלי יקר ריש פרשתנו (שמיני). שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. הובאו ונתבארו בד"ה ויהי ביום השמיני בסה"מ תרע"ח ע' רסט ואילך. תש"ד ע' 191 ואילך. תש"ה ע' 167 ואילך. ועוד.

17) כמארז"ל (ערכין יג, ב) "כינור .. של ימות המשיח שמונה" (וראה ד"ה ויהי ביום השמיני שבהערה הקודמת. לקו"ת תזריע כא, ד. ועוד).

18) ובארץ ישראל נמשך ומתגלה העילוי ד"שמיני של פסח" ב"שביעי של פסח"* – שלכן אוכלים סעודת משיח (ענין הגאולה, שמיני) בשביעי של פסח**.

19) ישעי' יא, א ואילך (וראה סה"ש תרצ"ו ע' 140 – הקשר לסעודת משיח).

20) "היום יום" כב ניסן. ספר השיחות: תרצ"ו שם; תרח"ץ ע' 277; קיץ ה'ש"ת ע' 75. 80; תש"ב ע' 109 ואילך; תש"ג ע' 118.

21) ראה (בנוגע "שמיני עצרת") לקו"א להה"מ סח, סע"ב. אור תורה להה"מ צה, ב. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתיז. סה"מ תרצ"ו ע' 41. וש"נ.

22) יו"ד סק"ה ס"ה.

ויש לומר ע"ד הרמז שדין זה שנאמר בחלק יו"ד דהשו"ע, "מפעפע בכולו", בכל ד' חלקי השו"ע, היינו, שעבודת האדם בכל פרטי הענינים שבכל ד' חלקי השו"ע חדורה בענין ה"שמן" ("שמיני") שבתורה, פנימיות התורה.

[ובפרטיות יותר – שנוסף על המשכת ופעולת ה"שמן" ("דעה את ה'" – "יורה דעה") ב"אורח חיים" דבנ"י, ישנו הענין ד"אבן העזר", ש"הקב"ה עוזרו"*** ונותן לו כח וחוזק ד"אבן" לפעול המשכת ופעולת השמן גם בדיני ממונות שבחושן משפט, עניני העולם].

וע"י שלימות העבודה בהמשכת וגילוי השמן בכל ד' חלקי השו"ע בכל פרטי הענינים שבעבודת האדם (גם בעניני העולם, דיני ממונות שבחושן משפט), נעשית גם ההמשכה והגילוי בהעולם עצמו, בכל ארבע כנפות הארץ, ועי"ז נעשית הגאולה

---

*) ובזה מרומז שגם בחו' "שמיני" (ובפרט שמיני של פסח) שלמעלה מהעולם נמשכת ומתגלה וחודרת בבחו' "שביעי" שבגדרי העולם.

**) ראה שיחת אחש"פ תרח"ץ (סה"ש תרח"ץ ע' 283) בשם הצ"צ: בשביעי של פסח מפטירין בשירת דוד לפי שבשביעי של פסח ובאחרון של פסח ישנו גילוי משיח בן דוד, ולכבוד משיח אומרים שירת דוד. – ויש לומר, שב"שירת דוד" (כפי שנאמרת לכבוד דוד מלכא משיחא) נרמזת גם שירה העשירית – שלימות הגאולה כפי שהיא בבחינת "העשירי יהי' קודש", "עלי עשור" שלמעלה גם מ"כינור של ימות המשיח שמונה" (ערכין שם).

***) ויש לומר, שה"עזר" קשור עם ענין הנישואין (שפרטי הדינים שבו נתבארו בחלק אה"ע) – "עזר כנגדו" – שרומז על שלימות היחוד דבנ"י עם הקב"ה (איש ואשה).

באופן של שומן שמפעפע בכולו, היינו, שנמשך וחודר בגדרי העולם[23].

ומעלה יתירה בקביעות שנה זו שקורין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים[24], שאז ניתוסף הדגשה יתירה בב' הענינים ד"שמיני" — הן במעלת דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כיון שהענין ד"שמיני" חוזר ונכפל בעילוי אחר עילוי שמונה פעמים, והן בהמשכה והגילוי בגדרי העולם ("שמן" ש"מפעפע בכולו"), כיון שהענין ד"שמיני" גופא הוא באופן של "שומן", כידוע[25] הפתגם "שמיני שמונה שמינה" (שכאשר קורין "שמיני" שמונה פעמים אזי השנה כולה היא שמינה).

ה. וביאור הענין דחיבור דרגת האלקות שלמעלה מהעולם עם העולם (הצד השוה והנקודה המשותפת בפרטי הענינים הנ"ל בקביעות שנה זו) — בעבודת האדם:

ידוע שעבודת האדם נחלקת לב' אופנים כלליים: (א) עבודת הצדיקים — עבודה מסודרת ("תמידים כסדרם") כפי שנקבע הסדר בבריאת האדם באופן "אשר עשה האלקים את האדם ישר"[26], (ב) עבודת בעלי תשובה — באופן של הוספה ("מוספים כהלכתם") ודילוג ("לדלג שור"[27]) לגבי סדר הבריאה, שעי"ז באים לדרגא שלמעלה מגדרי הבריאה, כמארז"ל "מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורין אין עומדים שם"[28],

דכל בנ"י — שבאים מכל ארבע כנפות הארץ לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ורואים את "חושן המשפט" שבין שמונת בגדי כהן גדול.

23) ויש לומר, שגילוי והמשכת בחי' "שמיני" בגדרי העולם מודגש גם בהקריאה בתורה* במנחת שבת בפרשת שמיני.

24) במנחת שבת הגדול, בשני וחמישי בשבוע שלפני חג הפסח, במנחת שבת דיום ראשון דחג הפסח, ובמנחת שבת דאחרון של פסח, ובשני וחמישי שלאחרי הפסח, ובשבת פרשת שמיני.

25) הובא ונתבאר במכתב ערב פסח, תש"ד**. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 395. שם ע' 413 ואילך.

26) קהלת ז, כט.

27) ע"פ לשון הכתוב שמואל־ב כב, ל. תהלים יח, ל. וראה לקו"ת דרושי שבת שובה סה, א. ובכ"מ.

28) ברכות לד, ב.

*) שני"ז נענשית המשכת הענין שאודותיו קורין בתורה – "כאדם הקורא לחבירו שיבוא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבוא אליו כו'" (תניא ספל"ז).

**) נדפס באגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רעח ואילך.

ויתירה מזה ש"אין יכולין לעמוד בו"[29].

ומהחילוקים שביניהם בזמני השנה — שבת ופסח: שבת (שלימות העולם) שייך (בעיקר[30]) לעבודת הצדיקים, ופסח (דילוג למעלה מהעולם) שייך (בעיקר[31]) לעבודת בעלי תשובה[32] בדרך דילוג, כמ"ש[33] "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות", דילוג וקפיצה למעלה מסדר השתלשלות[34], ע"ד ובדוגמת הדילוג שבעבודת התשובה[35].

29) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. הובא בלקו"ת בלק עג, סע"א. ובכ"מ.

30) אף ששייך גם לעבודת התשובה, כמארז"ל (ב"ר ספכ"ב) "כך היא כחה של תשובה .. מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת", "דריש שבת מלשון תשובה" (יפה תואר שם. וראה אגה"ת ספ"י: "שבת אותיות תשב").

31) אף ששייך גם לעבודת הצדיקים, כדלקמן הערה 35.

32) להעיר מזח"ב מ, ב: "כתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם גו', וכתיב אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפורים הוא כו'", היינו, שלקיחת השה דקרבן פסח בעשור לחודש שייכת ליום הכפורים***. — נתבאר בד"ה קול דודי הב' תשל"ו.

33) שה"ש ב, ח.

34) ד"ה קול דודי בלקו"ת שה"ש טו, ב ואילך; מאמרי אדה"ז תקס"ט ס"ע מז ואילך. ד"ה הנ"ל תשל"ו. ובכ"מ.

35) ואף שמבואר בכ"מ בהחילוק שבין תשרי לניסן, שתשרי ענינו עבודת התשובה, וניסן ענינו עבודת הצדיקים (ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג'. ועוד) — ה"ז בנוגע להתעוררות ונתינת־כח לעבודה, שבחודש תשרי העבודה היא (בעיקר) מצד התחתון בכח עצמו ("אני לדודי (ואח"כ) ודודי לי" (שמודגשת בעיקר בבעלי תשובה), ובחודש ניסן העבודה היא (בעיקר) מצד הגילוי מלמעלה ("דודי לי (ואח"כ) ואני לו"), אבל בנוגע לעבודה עצמה — מודגשת תנועת הדילוג שבעבודת הבעלי תשובה**** בחודש ניסן דוקא, שענינו הנהגה נסית שלמעלה מהטבע (משא"כ חודש תשרי שענינו הנהגה טבעית), אלא שהדילוג נעשה מצד הגילוי מלמעלה ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם")*****, היינו, שהגילוי מלמעלה באופן של דילוג פועל דילוג בעבודת האדם****** ("הקב"ה מדלג .. (וכתוצאה מזה) ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש דרך דילוג וקפיצה"). ועצ"ע.

***) עוד ענין בהשייכות דיוהכ"פ לפסח – ראה לקוטי לוי"צ בראשית ע' צדד. תורת מנחם תפארת לוי"צ בראשית אות לט).

****) ובפרטיות יותר: הן הדילוג שבתשובה כפשוטה – כביצי"מ כפשוטו, שכיון שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, הוצרכו לדלג ולברוח מהרע, כמו בעל תשובה שצריך זהירות יתירה; והן הדילוג שבתשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים" – כביצי"מ בעבודה הרוחנית, שגם לאחרי שלימות העבודה צריך לצאת מהמיצרים וגבולים לדרגא שלמעלה ממדידה והגבלה.

*****) כיון שאין זה ביכולת האדם מצד עצמו: ביצי"מ כפשוטו – מפני היותם בשפל המצב, וביצי"מ ברוחניות (גם בדרגות נעלות) – מפני ההגבלה דגדרי הנבראים.

******) וע"ד המבואר בשיטת ר' יהושע שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (ר"ה יא, א), שס"ל שנגאלין גם בלא תשובה (סנהדרין צז, ב) – שגם התשובה באה עי"ז ש"הקב"ה מעמיד להם מלך כו'" (סנהדרין שם), היינו, ע"י הגילוי מלמעלה (ראה אוה"ת בא ע' רס ואילך).

ומזה מובן שבקביעות שנה זו שפסח חל בשבת [שמורה שהדילוג שלמעלה מהעולם נמשך וחודר בגדרי העולם (כנ"ל ס"ב), ומודגש גם בשאר הפרטים שבקביעות שנה זו, הן בהשייכות לשבת הגדול, והן בפרשת שמיני (כנ"ל ס"ג־ד)] — מודגש החיבור דעבודת הצדיקים ועבודת בעלי תשובה גם יחד.

והענין בזה — שנוסף על העילוי והשלימות דעבודת הצדיקים, "ועמך כולם צדיקים"[36], שלימות שמצד גדרי הבריאה, ניתוסף בעבודה גם השלימות דעבודת התשובה שלמעלה מגדרי הבריאה, כמודגש בהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו ש"אתא[37] לאתבא צדיקייא בתיובתא"[38].

ו. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בעבודה המיוחדת דערב פסח:

העבודה המיוחדת בערב פסח היא הקרבת קרבן פסח אחר חצות ואחר שחיטת תמיד של בין הערביים, ומעין זה גם בזמן הזה, ע"י אמירת "סדר קרבן פסח" אחר תפלת מנחה שכנגד תמיד של בין הערביים, כמ"ש[39] "ונשלמה פרים שפתינו", ולכן "צריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו"[40].

וב"סדר קרבן פסח" יש דבר תמוה[41] — שסיומו וחותמו בענין שהוא (לכאורה) היפך השלימות דקרבן פסח: "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר"?!

ויש לומר, שהתוכן הפנימי ד"סדר קרבן פסח" מרומז בסיומו וחותמו ("הכל הולך אחר החיתום"[42]) ש"אם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" — למעליותא:

"קרבן פסח", "הקרבן הוא קרוי פסח ע"ש הדילוג והפסיחה.. כל עבודותיו דרך דילוג וקפיצה"[43] — מורה על הקירוב להקב"ה (קרבן מלשון קירוב[44], כללות העבודה) באופן של דילוג וקפיצה. ו"סדר קרבן פסח" — שהדילוג וקפיצה (אינו ענין חד־פעמי, אלא) נעשה סדר קבוע בעבודתו, היינו, שהעבודה התמידית היא באופן של דילוג וקפיצה בעילוי אחר עילוי.

וסיום וחותם (גמר ושלימות וסך־הכל) ד"סדר קרבן פסח": "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" — שגם כאשר עבודתו היא באופן של דילוג וקפיצה, מגיע למסקנא ש"לא עלה לו", היינו, שביחס למעמדו ומצבו האמיתי ("לו") אין זה נחשב לעלי' (דילוג וקפיצה) לגבי סדר העבודה ע"ד הרגיל, "עד שמביא אחר" — קירוב להקב"ה בדרך דילוג וקפיצה (קרבן פסח) באופן אחר לגמרי, "אחר" למעליותא[45], שלא בערך כלל לגבי עבודתו הקודמת, דילוג וקפיצה גם לגבי הדילוג וקפיצה דקרבן פסח גופא.

ועפ"ז מובן שב"סדר קרבן פסח" מודגש הענין ד"לאתבא צדיקייא בתיובתא" — שגם לאחרי שלימות העבודה ע"ד הרגיל (עבודת הצדיקים), כולל גם לאחרי שנעשה בעבודת הצדיקים סדר רגיל דדילוג וקפיצה, נדרשת ובמילא נעשית שלימות נעלית יותר ע"י דילוג וקפיצה שבאין ערוך לגמרי.

ויש להוסיף, שבהקרבת הפסח בערב שבת (כבקביעות שנה זו) מודגש יותר שהדילוג וקפיצה שלמעלה מהעולם (פסח) נמשך וחודר בגדרי העולם (ערב שבת, שלימות העולם).

---

36) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

37) ראה זהר ח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ד"ה והניף ידו וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ תשי"א ע' 43 ואילך. שם ע' 45 ואילך).

38) ויש לומר, שענין זה מודגש גם בהלוחות שיהיו בביהמ"ק השלישי — לא רק לוחות ושברי לוחות, עבודת התשובה לאחרי הירידה דשבירת הלוחות, אלא גם לוחות ראשונות כפי שהם בשלימותן (לפני השבירה), עבודת הצדיקים, וביחד עם זה, גם לוחות שניות, שמורה על השלימות דעבודת התשובה בעבודת הצדיקים, שזהו"ע "לאתבא צדיקייא בתיובתא".

39) הושע יד, ג. וראה סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח" (נתבאר בלקו"ש שבהערה 41).

40) סידור אדה"ז לאחרי "סדר קרבן פסח".

41) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש ערב פסח תשמ"ט.

42) ברכות יב, א.

43) פרש"י שבהערה 10.

44) ראה סה"מ תרנ"ח ע' ריא. ה'שי"ת ע' 119 ואילך. וש"נ.

45) ע"ד מ"ש בהגדה "אני הוא ולא אחר" — שה"אחר" הוא למעלה מ"מלאך" "שרף" ו"שליח" שנזכרו לפנ"ז ("אני ולא מלאך אני ולא שרף אני ולא השליח, אני הוא ולא אחר"), דרגא רביעית שקאי על עולם האצילות שלמעלה מג' עולמות בי"ע (ראה סה"מ תש"ה ע' 150), ויתירה מזה — "מביא אחר" הוא למעלה מה"אחר" ששוללים ב"אני הוא ולא אחר"*.

*) ויש לומר, ש"מביא אחר" הוא למעלה גם מבחי' "אני הוא (ולא אחר)" כפי ששייך ל"אחר" הנשלל ("ולא אחר").

ז. ועוד והוא העיקר – שכללות הענין דחג הפסח (שמתחיל בהקרבת קרבן פסח) אינו נשאר בעולם המחשבה או בעולם הדיבור שלמעלה מעולם המעשה, אלא נמשך וחודר בגדרי עולם העשי' הגשמי – במעשה בפועל, עי"ז שתיכף ומיד ממש נעשית הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז מקריבים הפסח במעשה בפועל כפשוטו ממש.

וענין זה מודגש בסיום וחותם אמירת "סדר קרבן פסח" – שגם לאחרי העילוי ד"ונשלמה פרים שפתינו", "שתעלה קריאתו במקום הקרבתו", הרי, לפי־ערך העילוי והשלימות דהקרבת קרבן פסח במעשה בפועל ה"ז כמו ש"הפסח (שע"י אמירת סדר קרבן פסח) נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" – קרבן פסח אחר שאינו בערך כלל – הקרבת קרבן פסח במעשה בפועל.

ויש לומר, ש"מביא אחר" רומז גם על העבודה שעל ידה באים להקרבת הפסח בפועל ממש בגאולה האמיתית והשלימה – עבודת התשובה (שמביאה את הגאולה[46]), שענינה להפוך "אחר" (לעו"ז) ל"אחד" (קדושה), הפיכת רי"ש לדל"ת, עי"ז שבמקום חיבור ב' הקוין (קו העליון עם קו הימין) מוסיפים נקודת היו"ד, שרומז על נקודת היהדות שבכאו"א מישראל.

ועוד ועיקר – שלא מסתפקים בב' הקוין שבאות דל"ת (ד"אחד"), שרומזים למחשבה ודיבור, היינו, כפי שהפסח הוא במחשבה ודיבור שלמעלה מעולם המעשה, אלא "המעשה הוא העיקר"[47], הקרבת הפסח במעשה בפועל.

וענין זה[48] נעשה ע"י הוספת קו שלישי שנפסק מב' הקוין (שעל ידו נעשה מדל"ת ה"א[49]), שרומז על המעשה שהוא בהפסק מהדיבור והמחשבה, להורות על ריחוק הערך לגבי דיבור ומחשבה – ריחוק הערך והפסק למעליותא (שהרי תכלית המכוון דמחשבה ודיבור הוא בשביל המעשה שהוא העיקר), כמרומז בפסוק "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו[50]", ג' עולמות בי"ע שכנגד מחשבה דיבור ומעשה, שההפסק ד"אף (עשיתיו)" מוסיף ומרבה בחי' נעלית יותר שבאין ערוך – כמרומז גם באות ה' (שנעשית ע"י הוספת קו השלישי), דרגא חמישית[51], "חמישית לפרעה"[52], "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[53], שנמשכת ומתגלה וחודרת בעוה"ז שנברא באות ה'[54] – ה' ד"י־ה" שבשם הוי', ועד לאות ה' כפי שהיא בפ"ע – בחינה החמישית (ה'), שלמעלה מד' אותיות שם הוי'.

וענינו בעבודת האדם – שסדר העבודה הוא שצריך להיות הפסק בין המחשבה והדיבור להמעשה בפועל, כדי לחזור ולהתבונן עוה"פ כיצד לעשות את המעשה בפועל בתכלית השלימות ובהוספה לגבי המחשבה והדיבור[55], ועד"ז בהנהגתו של הקב"ה (כביכול) – שגם לאחרי המחשבה והדיבור ע"ד הגאולה, חוזר ומתבונן עוה"פ כדי

---

46) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה – מסנהדרין צז, ב (ולדעת ר"י – באה התשובה ע"י ההתעוררות מלמעלה, כנ"ל בשוה"ג הג' להערה 35).

47) אבות פ"א מי"ז.

48) בהבא לקמן – ראה תו"א מג"א צה, סע"ב. לקו"ת בלק סז, סע"א. סה"מ תרנ"ח וה'שי"ת שם. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, סע"ב ואילך. קונטרס משיחות ש"פ ויגש ה' טבת שנה זו ס"ה.

49) להעיר, שדל"ת הוא מלשון דלות, ולכן צריך לעשות מדל"ת ה"א, וע"ד מ"ש (תהלים קטז, ו) "דלותי (דל"ת) ולי יהושיע" (אות ה', שרומז על הקב"ה (זח"ג רצז, ב)).

50) ישעי' מג, ז.

51) נוסף על הדרגא הרביעית – עולם האצילות.

52) לשון הכתוב – ויגש מז, כד. וראה לקו"ת שה"ש כד, ריש ע"ד.

53) זח"א רי, א. וראה לקו"ת שם.

54) כדרשת חז"ל על הפסוק "כי בי־ה הוי' צור עולמים"*, "אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד .. כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם .. בה"י בראם, הוי אומר העולם הזה בה"י"** (מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א – הובא בפרש"י בראשית ב, ד).

55) ע"ד (ובמכ"ש וק"ו) ההוספה בהיגיעה בלימוד התורה כשצריך לפסוק הלכה למעשה בפועל (ראה סה"מ תרס"ו ע' שצ ואילך. ע' תכא).

*) וי"ל ש"צור עולמים" רומז על החוזק והתוקף ("צור") כדי שימשך בעולם.

**) והמשך המאמר: "ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה (שפתוח מתחתיו) שכל הרוצה לצאת (ממנו לתרבות רעה) יצא, ומ"ט תלי' כרעי', דאי הדר בתשובה מעלין לי' (בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו)" – מנחות שם (ובפרש"י). ובחגיגה שם: "מה ה"א פתוח מכל צד כך פותח פתח לכל בעלי תשובה", היינו, שהפתח לתשובה הוא גם מלמטה, דלא כבמנחות, שהפתח לתשובה הוא "בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו", ולא ב"פתח התחתון דנפיק בי'", ד"לא מסתיינא מילתא" (ובכמה נוסחאות בפרש"י: "כמו שהא פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה"). – וצע"ק שבסה"מ קונטרסים רמב, א (שבהערה 48) מביא שאות ה' רומז לתשובה מירושלמי חגיגה, ולא ממנחות, אף שתוכן המאמר ע"ד רגל השמאלי שהוא קו קצר שנפסק מהגג שייך יותר להסוגיא דמנחות שהפתח לתשובה הוא בפתח שבין הרגל להגג. ואכ"מ.

שהגאולה במעשה בפועל תהי' בתכלית השלימות ובהוספה[56].

ובפרט ע"י ההוספה בצדקה עתה (נוסף על ההשתדלות בנתינת הצדקה במשך שלושים יום שלפני הפסח[57]) — "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה[58]", שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו במעשה בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, כמ"ש "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[59], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[60], ו"כספם וזהבם[61] אתם"[62], ובאים "עם ענני שמיא"[63] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[64], "ונאכל[65] שם מן הזבחים ומן הפסחים"[66].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א שי' שטר של דולר, ע"מ לתתו (או חילופו) לצדקה. ואח"כ אמר:]

ח. נסיים בברכה — ברכת חג הפסח כשר ושמח, כולל גם היותו "ראשון לרגלים"[5], שרומז על העלי' לרגל לביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך".

ומברכה לברכה — להודות לכל אלו שהביעו איחוליהם וברכותיהם (ברכה מלשון המשכה[67]) הטובות, וכבר מילתי' אמורה — כל המברך מתברך[68], ובברכתו של הקב"ה שתוספתו מרובה על העיקר[69].

ובהמשך לזה — כאן המקום לאשר גם קבלת המכתבים דבקשות ברכה, פדיונות וכו', שהביאו אותם כו' על הציון דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ויה"ר שיהיו בשורות טובות תמיד כל הימים,

ומתחיל בענין שהזמן גרמא — סיום ההכנות לפסח, כולל ובמיוחד אמירת "סדר קרבן פסח",

ועאכו"כ בעניני הפסח עצמו, אמירת ההגדה, ובפרט ה"שלשה דברים[70].. פסח מצה ומרור"[71] — בביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו, תיכף ומיד ממש.

---

56) ובפרט לאחרי אריכות הגלות, שניתוסף ריבוי גדול ב"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", הרי בודאי שצ"ל הוספה בכל עניני הגאולה.

57) שו"ע אדה"ז ריש הל' פסח.

58) ב"ב יו"ד, א.

59) ישעי' כז, יב.

60) כמ"ש ביצי"מ — בא י, ט.

61) כולל גם כסף וזהב רוחניים, אהבה ויראה (תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ), שנקראים "גדפין" (כנפים), שעל ידם מתעלית העבודה באופן ד"פרחא לעילא" (תקו"ז ת"י (כה, ב). תניא ספל"ט. פ"מ).

62) ישעי' ס, ט.

63) דניאל ז, יג — בנוגע למשיח (סנהדרין צח, א). ועד"ז בנוגע לכאו"א מישראל — "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" (ישעי' ס, ח. וראה שמו"ר ספנ"א. ועוד).

64) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.

65) נוסח ברכת "אשר גאלנו" (ממשנה פסחים קטז, ב).

66) ואף שבארץ ישראל כבר עבר הזמן דהקרבת הפסח — י"ל, שתהי' האכילה* מן הזבחים ומן הפסחים שהקריב אליהו הנביא, ש"אמרו עליו שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אע"פ שהוא שמם שהרי בקדושתו הוא עומד" (עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ג סכ"ג).

*) עיקר ענינו של הפסח – ש"לא בא מתחילתו אלא לאכילה" (פסחים עו, ב – במשנה).

67) תו"א מקץ לז, ג.

68) ראה סוטה לח, ב. ירושלמי ברכות ספ"ח — הובא בתוס' חולין מט, א (ד"ה ואברכה).

69) ב"ר פס"א, ד. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 422 ואילך.

70) ויש לומר שהם כנגד השלשה דברים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמ"ח (ריש אבות).

71) הגדה של פסח פיסקא "רבן גמליאל הי' אומר" (ממשנה פסחים קטז, א־ב).

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' ב

כמה מיני ארזים, כִּדְרִבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמְרֵי בֵּי רַב – אמרו בני בית מדרשו של רב, עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא יט) בענין קיבוץ הגלויות, שמתנבא הנביא בשם ה' "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שֶׁמֶן אָשִׂים וְגו' בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו".

הגמרא מתרגמת את שמות האילנות המנויים בפסוק, לשמות שהיו בקיאים בהם: אֶרֶז, היינו אַרְזָא. שִׁטָּה, היינו תּוּרְנִיתָא. הֲדַס, היינו אָסָא. עֵץ שֶׁמֶן, היינו אַפַּרְסְמָא, שהוא עץ שרף שממנו עושים זפת. בְּרוֹשׁ, היינו בְּרָתִי. תִּדְהָר, היינו שָׁאנָא. וּתְאַשּׁוּר, היינו שׁוּרְבִּינָא.

שואלת הגמרא: והרי הָנֵי – אלו המנויים בפסוק שִׁכְעָה הָוֵי. משיבה הגמרא, כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, הוֹסִיפוּ חכמים עֲלֵיהֶן – על המנויים בפסוק, את האַלּוֹנִים, אַלְמֻוּגִים, אַלְמֻוּגִים, שאף הם מיני ארזים. מבארת הגמרא, אַלּוֹנִים, היינו בּוּטְנֵי. אַלְמֻוּגִים, היינו בְּלוּטֵי. אַלְמֻוּגִים, היינו

בס"ד. משיחות יום אחרון של פסח* (בסעודת משיח) ה'תנש"א.

א. מהמעלות המיוחדות דחג הפסח בקביעות שנה זו: בנוגע לימי השבוע – שהתחלתו (יום ראשון דפסח) וסיומו (יום אחרון של פסח – בחוץ לארץ, ובארץ ישראל – אסרו חג[1]) ביום השבת, ובנוגע לפרשת השבוע – בפרשת שמיני.

והקשר והשייכות שביניהם (הקביעות בשבת ובפרשת שמיני) מודגש יותר בהשינוי בהקריאה דפרשת שמיני (שחל בה חג הפסח) בגלל הקביעות דפסח בשבת – שכאשר חג הפסח חל ביום השבת קורין "ויהי ביום השמיני" (במשך שלשה שבועות) שמונה פעמים[2]. וכידוע הפתגם "שמיני שמונה שמינה"[3], שכאשר קורין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים, נעשית השנה כולה (שמתחילה מחג הפסח, "ראש[4] השנה לרגלים"[5]) שנה שמינה, היינו, שהענין דשמיני נמשך באופן של קביעות ("חזקה"[6]) על ובכל השנה כולה.

וכיון שכל עניני התורה (ובנדו"ד הקביעות דהימים טובים) הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שיש קשר ושייכות בין הקביעות דחג הפסח בשבת לקביעותו בפרשת שמיני (שבהם חל חג הפסח).

וצריך להבין הקשר והשייכות דהקביעות דחג הפסח בשבת ובפ' שמיני – דלכאורה שבת ושמיני הם ב' ענינים שונים, כידוע[7] שיום השבת הוא א' משבעת ימי בראשית, שבעת ימי ההיקף, ויום השמיני הוא למעלה משבעת ימי ההיקף, ועד כדי כך, ש"כל מספר ז' חול ומספר שמיני קודש .. כי מספר זה מיוחד אליו ית'"[8], היינו, שגם דרגת הקדושה דיום השבת שייכת לעולם, שלימות העולם, כמארז"ל[9] "מה הי' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה", ואינה בערך[10] לגבי הקדושה דשמיני שלמעלה מהעולם, "מיוחד אליו ית'".

ב. ויש לבאר תחילה מעלת הקביעות דפסח שחל בשבת שמצינו בנוגע לספירת העומר:

על הפסוק[11] "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה", איתא במדרש[12] "אימתי (הן תמימות) בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", ופירש במתנות כהונה (בשם הרוקח[13]):

---

*) כולל גם שיחת ליל אחרון של פסח – לקהל שי' שחזרו מה"תהלוכה", כנהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בנ"י שבבתי־כנסיות ובתי־מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבנ"י שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

1) ולהעיר, שכשחל בשבת אין בו חמץ כלל, והסעודות דשבת הם באכילת מצה דוקא, שבזה ניכר יותר ההמשך והשייכות לחג הפסח.

2) ובארץ הקודש – (במשך ב' שבועות*) חמשה פעמים. וי"ל, שבפעם החמישית נשלם עיקר הענין (וכולל גם העילוי דפעם השמינית) – ע"ד המבואר בכ"מ (סידור שער הל"ג בעומר דש, א ואילך) שבספירת הוד שבהוד, ספירה החמישית, נשלם עיקר הענין דספה"ע (כולל גם העילוי דיום החמישים).

3) הובא ונת' בלקו"ש ח"ז ע' 297. שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ה ותשמ"ח. ועוד.

4) ריש מס' ר"ה. שם ד, א.

5) ולהיותו "ראש השנה לרגלים" – נמשך ממנו נמשך על ובכל הרגלים (ובכל הימים שביניהם) עד ל"ראש השנה לרגלים" שלאח"ז (בכל השנה). כלומר, נוסף לכך שמכל רגל ויו"ט נמשך ענינו הכללי של היו"ט ("מועדים לשמחה") עד הרגל שלאחריו** (ראה לקו"ת ברכה צח, ב), נעשית ההמשכה הכללית לכל הרגלים ב"ראש השנה לרגלים".

6) להעיר מהדגשת התוקף ד"חזקה" בג' ימים רצופים של קדושה בהקביעות דראש השנה***, בר"ה לחסידות (י"ט כסלו), ובימי הפורים**** (הקיום דקבלת התורה על כל השנה) – ג"פ.

7) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. הובא ונת' בד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח, תש"ד ותש"ה. ועוד.

8) כלי יקר ריש פרשתנו (שמיני). הובא ונת' בד"ה ויהי ביום השמיני הנ"ל.

9) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמת"כ שם.

10) ע"ד ובדוגמת ריחוק הערך דחול לגבי קודש.

11) אמור כג, טו.

12) קה"ר פ"א, ג. – ועד"ז במנחות סה, ב (ובפרש"י): "כתוב אחד אומר תספרו חמישים יום, וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה, הא כיצד, כאן ביו"ט שחל להיות בשבת (מיתוקם שבע שבתות תמימות תהיינה), כאן ביו"ט שחל להיות בחול (מיתוקם קרא בחמישים יום ולא שבועות שלימות)". אבל שם אפ"ל שריב"ז אמר כן להבייתוסי לדחותו בקש, ולי' לא ס"ל הכי (ראה לקו"ש חי"ב ע' 96 הערה 6).

13) בהלכות עומר סרצ"ה.

---

*) להעיר שחזקה היא גם בב' פעמים – לדעת **רבי** (ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ), ששייך במיוחד לא"י, "כל רבי **מארץ ישראל**" (סדר תנאים ואמוראים בסופו. ועוד. וראה הוספות לתו"א קיז, ד. ובכ"מ).

) וענינו הפרטי של היו"ט (בחג הפסח – "זמן חרותנו") עד ליו"ט **זה בשנה שלאח"ז (ראה גם התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 80. ועוד).

***) ובחוץ לארץ – גם בימים ראשונים דחג הסוכות, ובשמע"צ ושמח"ת – ג"פ (גם) בהתחלת השנה.

****) ובחוץ לארץ – גם ב"זמן מתן תורתנו", שב' הימים דיו"ט הם מיד לאחרי יום השבת.

"כשבא ר"ח ניסן בשבת, יבוא פסח בשבת ויתחילו בספור במוצאי שבת, ואז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית"[14].

ונתבאר במק"א[15] שאף שהפירוש ד"ממחרת השבת" הוא (לא ממחרת השבת שבפסח, כדעת הבייתוסים, אלא) "ממחרת היו"ט"[16] (גם כשפסח חל באמצע השבוע, כברוב השנים), והפירוש ד"שבתות תמימות" הוא (לא "תמימות כששת ימי בראשית", אלא) שבועות שלימות במנינם (שלא החסיר יום אחד[17]) ובמעת לעת ("בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב"[18]) — מ"מ, כיון שהכתוב מדייק "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה", מובן, שכאשר פסח חל בשבת ומתחילים לספור במוצאי שבת ("ממחרת השבת" כפשוטו) נעשית שלימות גדולה יותר בה"שבתות תמימות", "תמימות (גם) כששת ימי בראשית", תמימות שבתמימות[19].

ודרוש ביאור והסבר: מהו הטעם שהציווי דספירת העומר שבכל השנים נכתב בתורה בלשון שמדגיש שלימות יתירה ששייכת בשנים מיוחדות שבהם חל פסח בשבת — "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות" — שהתחלת הספירה היא "ממחרת השבת" (כפשוטו), "ואז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית"?

ומסתבר לומר, שהשלימות דשבת (שנרמזת בלשון הכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות") שייכת לכללות הענין דספירת העומר בכל השנים[20], אלא שענין זה מתגלה בהדגשה יתירה כשפסח חל בשבת[21], ומזה למדים גם בנוגע לכללות הענין דספירת העומר בשאר השנים, כדלקמן.

ג. ויובן בהקדם הדיוק בלשון הכתוב "וספרתם לכם ממחרת גו'" (ממחרת היום שלפניו, ולא מיום פלוני[22]) — שספירת העומר היא ממחרת הפסח — דלכאורה צריך להבין:

ידוע שחג הפסח (ע"ש הדילוג והפסיחה[23]) ענינו גילוי אלקות שלמעלה מהעולם — "נגלה[24] עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (בכבודו ובעצמו[25]) וגאלם", משא"כ ספירת העומר ענינה עבודת האדם בבירור והעלאת ז' המדות (שכלולים מז', מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות, שבכל יום ממ"ט הימים נעשה הבירור דמדה פרטית), הן בירור המדות שבנפש האדם, והן בירור העולם כולו שנברא ע"י ז' המדות דלמעלה (כמ"ש בנוסח התפלה שלאחרי ספה"ע: "שיטהרו נפשות עמך ישראל .. ואטהר ואתקדש בקדושה של מעלה, ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות").

וכיון שפסח וספה"ע הם ענינים שונים וחלוקים זמ"ז — מהי ההדגשה שספירת העומר היא ממחרת (בסמיכות ובהמשך ל)הפסח?

ויש להוסיף, ששאלה זו מודגשת יותר בדיוק הלשון "ממחרת השבת" (ולא ממחרת היו"ט), שחג הפסח נקרא כאן בשם "שבת" — שהרי החילוק בין ימים־טובים (שהתחלתם בחג הפסח, "ראש השנה לרגלים"[4]) לשבת, הוא, שקדושת הימים־טובים תלוי' בב"ד (עבודת האדם), כמ"ש[26] "מועדי ה' אשר תקראו אותם", "קרי בי' תקראו אתם"[27], "ישראל אינהו דקדשינהו לזמנים"[28], משא"כ שבת ש"מקדשא וקיימא"[29] (מלמעלה), ואעפ"כ מדגיש הכתוב שספירת העומר (עבודת האדם) היא "ממחרת (בסמיכות ובהמשך ל)השבת"?

---

14) ו"בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" — לסימן נקט, שהמשמרות דישוע ושכני' לא עבדו בין פסח לעצרת כשחל פסח בשבת (מ"כ בשם הרוקח שם). וראה לקמן הערה 36.

15) לקו"ש חי"ב שם. חכ"ב ע' 145.

16) מנחות סה, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ.

17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סכ"ג.

18) מנחות סו, א. תו"כ ופרש"י עה"פ.

19) להעיר, שהתואר "תמימות" מורה על שלימות יתירה, ע"ד דרז"ל (ערכין לא, א) בפירוש "שנה תמימה", "להביא את חודש העיבור", שגם לולי חודש העיבור נחשבת שנה שלימה, ומזה מובן גם הפירוש "שבתות תמימות", שלימות יתירה בהשבתות, ע"ד שבת בשבתו (ראה אוה"ת אמור ע' תתעא. המשך תרס"ו ע' ריח).

20) גם כשהתחלת הספירה אינה ממחרת השבת כפשוטו, שאז השבתות אינם תמימות כששת ימי בראשית.

21) שמתחילים לספור "ממחרת השבת" כפשוטו, ואז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית.

22) כבהמשך הכתוב — "מיום הביאכם את עומר התנופה".

23) ראה פרש"י בא, יב, יא. שם, יג. ועוד.

24) נוסח הגש"פ.

25) "כבודו הוא בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לפני הצמצום כו', ובעצמו היינו בחי' עצמות אוא"ס שלמעלה גם מבחי' מל' דא"ס כו'" (סה"מ אעת"ר ע' עה. ועוד).

26) אמור כג, ב.

27) פרש"י ר"ה כה, א (ד"ה אתם).

28) ברכות מט, א.

29) ביצה יז, א.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בהדגשת השייכות דספירת העומר לחג הפסח (שספה"ע היא ממחרת הפסח) מרומז התוכן והחידוש שבספירת העומר – שעבודת האדם (ספה"ע) היא (לא רק בענינים השייכים לגדרי האדם והעולם, אלא גם) בהמשכת וגילוי הענינים שלמעלה מגדרי האדם והעולם, היינו, שעניני חג הפסח שלמעלה מהעולם שנתגלו ע"י הקב"ה, יומשכו ויתגלו בפנימיות (באדם ובעולם) ע"י עבודת האדם, שעי"ז ישנם ב' המעלות גם יחד: גילוי אלקות שלמעלה מהעולם, וביחד עם זה, נמשך וחודר בגדרי העולם וע"י עבודת האדם בעולם.

וענין זה מרומז ומבואר בפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום":

"ממחרת השבת" פירושו מבחי' שלמעלה מהשבת[30], היינו, בחי' שלמעלה גם מהשלימות דעולם (שבת), למעלה לגמרי מגדרי העולם. וזהו הטעם שהכתוב מדגיש השייכות לחג הפסח בלשון "ממחרת השבת" ולא "ממחרת היו"ט" – להורות על מעלת הגילוי דחג הפסח שהוא למעלה (לא רק מיו"ט, שתלוי בעבודת בנ"י, אלא למעלה גם) משבת ש"מקדשא וקיימא", למעלה לגמרי מגדרי העולם.

ועז"נ "וספרתם לכם ממחרת השבת" – שהעבודה דספה"ע היא להמשיך מהבחי' שלמעלה מגדרי העולם, "ממחרת השבת", שתתגלה ותחדור בגדרי העולם, "שבע שבתות", ועי"ז "(שבע שבתות) תמימות תהיינה", כיון שב"שבע שבתות" (גדרי העולם) נמשך ונתגלה ועד שנעשים חדורים בהשלימות האמיתית ("תמימות") שלמעלה מגדרי העולם.

וממשיך בכתוב "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" – שעי"ז באים לבחי' שלמעלה יותר מהשבת השביעית ("ממחרת השבת השביעית"), שזהו"ע שער החמישים ("תספרו חמישים יום") דבינה, שבאין ערוך לשבעת המדות שבהם נברא העולם, וזוהי השלימות האמיתית דהעולם שנעשית ע"י העבודה דספה"ע ("שבע שבתות תמימות תהיינה")[31] – שנמשך ומתגלה בו גם הבחי' שלמעלה מגדרי העולם, שזהו הגילוי דמתן־תורה[32].

ה. וענין זה ניכר בגלוי בפסח שחל בשבת:

ובהקדים – שאף שבמדרש נתפרש רק השלימות דימי הספירה, שכש"יתחילו בספור במוצאי שבת, ואז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית", מ"מ, כיון שמעלה זו היא כשחל פסח בשבת, מסתבר לומר, שהשלימות היא גם בפסח עצמו[33], כי, להפירוש ד"שבתות תמימות" "כששת ימי בראשית", הפירוש ד"(ממחרת ה)שבת" (פסח) הוא "(ממחרת) שבת בראשית"[34] (פסח שחל בשבת).

וההסברה בזה:

בנוגע לחג הפסח – כשחל בשבת ניכר בגלוי הדילוג והפסיחה (פסח) גם לגבי השלימות דשבת ("ממחרת השבת"[35]), היינו, דילוג ופסיחה למעלה מגדרי העולם.

ובנוגע לימי הספירה – שכשהתחלת הספירה היא במוצאי שבת ("ממחרת השבת" כפשוטו) ואז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית, ניכר בגלוי שהבחי' שלמעלה מגדרי העולם ("ממחרת השבת") נמשכת וחודרת בגדרי העולם ("ימי בראשית").

ומזה מובן שב' הקצוות שבכללות הענין דספה"ע (בכל השנים) – גילוי בחי' שלמעלה מהעולם, "ממחרת השבת", והמשכתה בגדרי

30) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך ספיה"ע ע' תקעט ואילך. וש"נ.

31) ומעין זה בכל שבת – שנוסף על הקדושה שמלמעלה, "מקדשא וקיימא", נמשכת קדושה נעלית יותר ע"י עבודת האדם, כמ"ש "זכור את יום השבת לקדשו" (יתרו כ, ח), "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג), ובלשון חז"ל (שבת קיח, סע"א) "המענג את השבת" (ראה אוה"ת אמור שם). וראה לקמן הערה 46.

32) ראה לקו"ת במדבר יו"ד, ד ואילך. וראה גם אוה"ת לתהלים (יהל אור) עה"פ תורת ה' תמימה (ע' סו ואילך).

33) ואדרבה: הקביעות דפסח בשבת היא סיבת השלימות דימי הספירה.

34) מנחות סה, ב.

35) לא רק "ממחרת (למעלה מ)היו"ט" שתלוי בעבודת בנ"י, אלא גם "ממחרת (למעלה מ)השבת" ש"מקדשא וקיימא" (כנ"ל ס"ד). – ולהעיר, שהפירוש "ממחרת היו"ט" הוא בתושבע"פ, ע"י הלימוד דבנ"י בהדרשות שהתורה נדרשת בהם, משא"כ "ממחרת השבת" הוא הפירוש הפשוט בתושב"כ (גילוי מלמעלה) שגם הצדוקים מודים בה.

העולם, "שבע שבתות" — ניכרים בגלוי ובהדגשה בפסח שחל בשבת[36].

ו. ובפרטיות יותר — מודגשת השלימות דימי הספירה בפסח שחל בשבת בימי הספירה שבחג הפסח עצמו:

ימי הספירה שבחג הפסח — מיום שני דפסח ("ממחרת השבת") עד אחרון של פסח (בחוץ לארץ, ובארץ ישראל אסרו חג) — הם שבעה ימים שהם שבוע אחד[37], שבו נשלמת הספירה (והבירור) דכל פרטי שבעת המדות שבמדת החסד (מחסד שבחסד עד מלכות שבחסד), המדה הראשונה והעיקרית — "יומא דאזיל עם כולהו יומין"[38] (מעין ודוגמת השלימות דכל ימי הספירה[39]).

וכשהקביעות דשבעת ימי הספירה דחג הפסח (מיום שני דפסח עד אחרון של פסח) היא בהתאם לשבעת ימי השבוע (כשפסח חל בשבת) ניכרים בגלוי ובהדגשה ב' הקצוות שבספה"ע:

גילוי בחי' שלמעלה מהעולם, "ממחרת השבת" — ביום ראשון דפסח שחל בשבת, דילוג ופסיחה גם לגבי שלימות העולם (שבת), ועאכו"כ ביום אחרון של פסח (גמר ושלימות חג הפסח[40]) שחל בשבת, שניכר בגלוי עוד יותר שהוא למעלה מגדרי העולם לגמרי, להיותו יום שמיני דפסח[41], בחי' שמיני שלמעלה משבעת ימי ההיקף (אפילו ביחס לשבעת ימי הפסח שענינם דילוג ופסיחה, למעלה מהעולם);

והמשכתה בגדרי העולם, "שבע שבתות" — שהדילוג ופסיחה בפסח (שחל בשבת) עצמו [שעיקרו מיום שני דפסח, דילוג ופסיחה גם לגבי יום ראשון דפסח[42], והולך ומוסיף בהדילוג ופסיחה במשך שבעה ימים] הוא בשבעת ימי השבוע, גדרי העולם, ולא עוד אלא שנמשך בשבעת המדות שבמדת החסד שעל ידה נעשה בנין העולם, כמ"ש[43] "כי אמרתי עולם חסד יבנה", ומזה מובן גם בנוגע לבנין העולם ע"י עבודת האדם, שעיקרו ע"י העבודה בבירור מדת החסד.

ז. ובפרטיות יותר (בחג הפסח עצמו) — בנוגע לאחרון (שמיני) של פסח שחל בשבת:

לכל לראש — שבחי' שמיני שלמעלה משבעת ימי ההיקף דפסח, נמשכת וחודרת ביום השבת, שבו נעשית השלימות ("ויכולו"[44]) דכל ששת ימי בראשית, שלימות העולם (כולל ובמיוחד — שלימות העולם שע"י עבודת האדם, כמארז"ל[45] "כל האומר ויכולו בערב שבת .. נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"[46]).

ועוד ועיקר:

---

36) ועפ"ז י"ל הרמז בה"סימן" ד"תמימות" — "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם": "ישוע", אותיות "רישע", ש"ע נהורין, רומז על דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, בחי' סוכ"ע, ו"שכני'", אותיות "שכינה", רומז על דרגת האלקות ששוכנת ומתלבשת בעולם, בחי' ממכ"ע.

והסדר הרגיל (ברוב השנים) הוא ש"ישוע ושכני'" באים בין פסח לעצרת, היינו, שהמשכת בחי' "ממחרת השבת" ב"שבע שבתות" (ע"י העבודה דספה"ע שבין פסח לעצרת) היא באמצעות "ישוע ושכני'", השתלשלות וירידה מבחי' סוכ"ע ("ישוע") לבחי' ממכ"ע ("שכני'").

ו"אימתי הן תמימות (תכלית השלימות בב' הקצוות, דרגא הכי נעלית, שחודרת בגדרי העולם) בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" — שההמשכה והגילוי ד"ממחרת השבת" ב"שבע שבתות" (בין פסח לעצרת) אינה ע"י ההשתלשלות דסוכ"ע וממכ"ע ("ישוע ושכני'"), אלא באופן שדרגת האלקות שלמעלה מהעולם נמשכת ומתגלה וחודרת בגדרי העולם, כי, הגילוי ד"ממחרת השבת" הוא מדרגא נעלית יותר גם מבחי' סוכ"ע (ששייך לעולמות, "סובב כל עלמין"), ולכן נמשכת וחודרת בגדרי העולם שלא ע"י אמצעות בחי' סוכ"ע וממכ"ע.

37) ד"מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי" (מנחות סו, א).

38) ראה זח"ג קג, א־ב. קצא, ב. לקו"ש ח"ה ע' 174 בשוה"ג. וש"נ.

39) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 32 (בביאור הטעם הפנימי להידור דאכילת מצה שרוי' באחרון של פסח — מעין ודוגמת השלימות דשתי הלחם בחג השבועות שלאחרי כללות העבודה דספה"ע).

40) כולל גם תיקון והשלמת (גם מלשון שלימות) העבודה דכל ימי הפסח — ע"ד "מאסף לכל המחנות" (ראה התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 108 ואילך. ועוד).

41) כפי שנקרא בכ"מ (ראה לדוגמא: רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ח. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סתצ"ב ס"ח (סת"צ סי"ב)).

42) משא"כ הדילוג והפסיחה דיום ראשון דפסח הוא ביחס למעמד ומצב שלפני פסח.

43) תהלים פט, ג. וראה סה"מ תש"ח ריש ע' 273. וש"נ.

44) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

45) שבת קיט, רע"ב.

46) ראה אוה"ת בראשית (כרך ג) תקו, ב: "כי מצד מע"ב פי' ויכולו השמים הוא ע"ד לכל תכלה ראיתי קץ, שהכח המאיר בהם הוא בבחי' גבול ותכלית, אך עי"ז שאומר ויכולו ומעיד על מע"ב ה"ז מכלל קיום מצות שבת, והיא בבחי' רחבה מצותך מאד, בלי גבול, א"כ עי"ז ממשיך המשכת אור א"ס ממש במע"ב, ולכן שפיר נעשה שותף להקב"ה". ובהמשך הענין מביא מתו"א (יתרו סט, סע"ג ואילך) ש"השבת עצמו נק' שבת בראשית.. וע"י קיום המצוות ממשיך בהשבת.. מלמעלה מבחי' ראשית" — דיש לומר, שזהו ע"ד הענין ד"ממחרת השבת", למעלה מבחי' השבת.

אחרון של פסח הוא יו"ט שני (של גליות) דשביעי של פסח, שבו הי' (גמר ושלימות היציאה ממצרים[47] ע"י) קריעת ים סוף[48].

ומבואר בדרושי חסידות[49] שבקריעת ים סוף נעשה החיבור דים ויבשה, עלמא דאתכסייא ועלמא דאתגלייא, אצילות ובי"ע, ובזה גופא בב' אופנים: (א) דעת הזהר[50] שהחיבור הוא באופן של העלאה מלמטה למעלה, (ב) דעת האריז"ל[51] שהחיבור הוא באופן של המשכה מלמעלה למטה. ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[52] — שהחיבור הוא בב' האופנים, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

ומזה מובן שגם בקריעת ים סוף (ענינו של שביעי של פסח, שאחרון של פסח הוא היו"ט שני שלו) מודגש גילוי בחי' שלמעלה מהעולם שנמשכת וחודרת בגדרי העולם — כיון שהחיבור דים (בחי' למעלה מהעולם) ויבשה (עולם) הוא הן באופן של גילוי והמשכה מלמעלה, שבזה מודגשת מעלת האור למעלה מגדרי העולם, והן באופן של העלאה מלמטה למטה, שבזה מודגשת המשכתו מצד ובגדרי העולם.

ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם בהחיבור דשביעי של פסח ואחרון של פסח (ב' ימים דיו"ט א') [53] — שהיו"ט דשביעי של פסח הוא מן התורה, שבו מודגש בעיקר הגילוי מלמעלה, והיו"ט דאחרון של פסח הוא מדרבנן[54], שבו מודגשת בעיקר ההמשכה והפעולה מצד ובגדרי העולם, שעי"ז נוסף עילוי גדול יותר, כמובן ממארז"ל[55] "חמורים וערבים דברי סופרים יותר מדברי תורה"[56].

ח. עפ"ז יש לבאר גם הקשר והשייכות דהקביעות דפסח בשבת לקביעותו בפרשת שמיני:

אע"פ ש"שבת" ו"שמיני" הם ב' דרגות שונות וחלוקות זמ"ז, ששבת מורה על שלימות העולם, ושמיני מורה על בחי' שלמעלה מהעולם (כנ"ל ס"א) — הרי השבת דפסח (שעליו נאמר "ממחרת השבת") הוא באופן של דילוג ופסיחה למעלה משלימות העולם, בחי' שמיני[57].

ומזה מובן שבחי' "ממחרת השבת" (בחי' שמיני) שניכרת בגלוי בפסח שחל בשבת (דילוג ופסיחה גם לגבי שלימות העולם) היא בהדגשה גדולה יותר בשבת דפסח שבפרשת שמיני — שמיני שבשמיני.

ובפרטיות יותר — הקשר והשייכות דהקביעות דפסח בשבת ובפרשת שמיני (דילוג והפסיחה גם לגבי שלימות העולם שבשבת, בחי' שמיני) מודגש בהקריאה ד"ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים (כנ"ל ס"א), בחי' השמינית שבבחי' שמיני גופא[58], ומהם — במנחת שבת[59] דיום ראשון דפסח (עליו נאמר "ממחרת השבת"), ו(עוד יותר) במנחת שבת[59] דיום שמיני דפסח[60].

וענין זה מודגש גם בהשלימות שבימי הספירה, "שבע שבתות תמימות תהיינה", "תמימות כששת

---

47) באופן שנתבטל לגמרי האפשרות דפחד ממצרים, כיון ש"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" (בשלח יד, ל).

48) להעיר ממ"ש בהפטורת אחרון של פסח: "והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר גו' כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים" (ישעי' יא, טו־טז) — שזהו תוכן הענין דקריעת ים סוף (שקורין בתורה בשביעי של פסח), ובאופן נעלה יותר (ראה לקו"ת צו טז, ד ואילך. ובארוכה — המשך והחרים תרל"א. ובכ"מ).

49) סידור (עם דא"ח) שער חהמ"צ רפט, ד ואילך. ובארוכה — המשך והחרים תרל"א.

50) ח"ב מח, ב.

51) פע"ח שער חהמ"צ פ"ח.

52) עירובין יג, ב. וש"נ.

53) ועד"ז בארץ ישראל — החיבור דשביעי של פסח (כפי שכולל גם הענינים דאחרון של פסח) ואסרו חג (ובפרט ש"אסרו חג" הוא מלשון קשירה, ועד לקשירה "בעבותים").

54) ועאכו"כ אסרו חג בארץ ישראל.

55) ראה סנהדרין פח, ב — במשנה. ירושלמי שם פי"א ה"ד. ועוד.

56) ויש לומר, שהמעלה דדברי סופרים שבאחרון של פסח (ובאה"ק — באסרו חג) נמשכת ופועלת גם בשביעי של פסח, כיון שהשייכות שביניהם (ובפרט השייכות ד"אסרו חג"*, קשירה בעבותים) היא באופן שמשפיעים זה על זה.

57) ראה אוה"ת אמור ס"ע קסז: "הפי' ממחרת השבת מבחי' שלמעלה מהשבת.. וע"ד למנצח על השמינית כו'".

58) ויש לומר, שגילוי זה ישנו כבר גם בהתחלת הזמן דפרשת שמיני, כיון שיודעים מלכתחילה שיקראו "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים.

59) להעיר, שמנחת שבת, "רעוא דרעוין", היא דרגא יותר נעלית בשבת גופא — ע"ד ובדוגמת הבחי' ד"ממחרת השבת".

60) ובארץ הקודש — בהקריאה דפרשת שמיני כולה ב(שחרית ד)שבת אסרו חג, שבה מסיימים וחותמים (בארץ הקודש) הקריאה בפרשת שמיני**.

---

*) ואולי י"ל שהמעלה ד"אסרו חג" (ובנדו"ד, הקשירה בעבותים ליום שלפניו) ישנה גם באחרון של פסח (כיון שיו"ט שני מוסיף, ולא גורע ח"ו).

) ודוגמתו בחו"ל – שהקריאה ד"ויהי ביום השמיני" במנחת שבת דאחרון של פסח היא בפעם **החמישית, שבה נשלם עיקר הענין, כנ"ל הערה 2.

ימי בראשית", עי"ז שבגדרי העולם ("ימי בראשית") נמשכת הבחי' שלמעלה מהעולם ("ממחרת השבת") — ששבעת ימי השבוע (מיום ראשון עד יום השבת) דשבוע הראשון שקשור עם מדת החסד, מדה הראשונה והעיקרית שבה נעשה בנין העולם, הם בפרשת שמיני[61], שחדורים בהגילוי דבחי' שמיני שלמעלה מהעולם[62].

ט. ויש להוסיף ולבאר גם המעלה דקביעות שנה זו (שפסח חל בשבת ובפרשת שמיני) — בנוגע להדגשת ענין הגאולה באחרון של פסח:

נוסף לכך שחג הפסח ("זמן חרותנו") בכללותו הוא התחלת ושורש[63] לכל עניני הגאולה, עד לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, עלי' נאמר[64] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" — מודגשת הגאולה העתידה (בחג הפסח עצמו) בעיקר (בימים האחרונים דפסח, ובפרט) באחרון של פסח[65], כי:

א) אחרון של פסח הוא יום שמיני דפסח, וידוע ש"שמיני" קשור עם ענין הגאולה, כמארז"ל[66] "כינור .. של ימות המשיח שמונה".

ב) באחרון של פסח מפטירין בענינו של משיח — "ויצא[67] חוטר מגזע ישי וגו'", ושאר הפסוקים שלאח"ז בתיאור מעלותיו של המשיח ("ונחה עליו רוח ה' וגו' והריחו ביראת ה' וגו'"[68]), ובתיאור מצב העולם בימות המשיח ("וגר[69] זאב עם כבש וגו'"[70]).

ג) באחרון של פסח (לאחרי מנחה) אוכלים סעודת משיח[71] (כולל גם שתיית ד' כוסות שהם כנגד ד' לשונות של גאולה[72]), כמנהג[73] הבעש"ט[74] שנתגלה ונתפרסם ע"י כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (בישיבת תומכי תמימים), ונתפשט ביותר ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, עד שבדורנו זה[75] נעשה מנהג פשוט והולך ומתפשט אצל רבים מבנ"י (ועד לכל אשר בשם ישראל יכונה[76]) בכל תפוצות ישראל[77].

ד) ועוד וג"ז עיקר — שהשייכות דאחרון של פסח לגאולה מרומזת גם בספירת העומר:

נתבאר לעיל (ס"ד) שכללות הענין דספה"ע הוא להמשיך בעולם ("שבע שבתות") הבחי'

---

61) ובפרטיות יותר — הן השבוע דמדת החסד והן השבוע דמדת הגבורה הם בפרשת שמיני*, וגם השבוע דמדת התפארת מתברך מפרשת שמיני, היינו, שהעבודה דספה"ע בג' המדות חג"ת (עיקר המדות)** שייכת לפרשת שמיני.

62) ולהעיר, ש"שמיני" הוא גם מלשון שומן, שמפעפע בכולו, שרומז על הגילוי וההמשכה בגדרי העולם (ראה גם שיחת ערב פסח שנה זו ס"ד).

63) ראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב.

64) מיכה ז, טו.

65) ראה גם לקו"ש ימים אחרונים של פסח שנה זו ס"ה.

66) ערכין יג, ב.

67) ישעי' יא, א. — ומקדימים הפסוקים שלפנ"ז (יו"ד, לב-לד) ע"ד מפלתו של סנחריב שהיתה ב(ליל ה)פסח (מגילה לא, א ובפרש"י. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סת"צ ס"ח (סי"ג)), וסומכים לזה הגאולה העתידה שאף היא תהי' בפסח, דקיי"ל כר' יהושע (ר"ה יא, רע"א) שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (ראה מחזור ויטרי במקומו).

ולהעיר מהשייכות דסנחריב וחזקיהו (שגאולתו היתה ע"י מפלת סנחריב) לגוג ומגוג ומשיח — כמארז"ל (סנהדרין צד, א) "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג".

*) ובארץ הקודש – השבוע דמדת הגבורה מתברך מפרשת שמיני.

**) ובארץ הקודש – העבודה דספה"ע בב' הקוין דימין (חסד) ושמאל (גבורה), המשכה והעלאה.

ויש להוסיף, שאף שבפועל לא נעשה חזקיהו משיח, ולאח"ז הי' החורבן והגלות [כמרומז גם בפסוק "והלבנון באדיר יפול" (בהמשך ההפטורה (שם, לד)) שדרשוהו חז"ל על חורבן ביהמ"ק (גיטין נו, רע"ב)] — ה"ז ירידה צורך עלי', כדי שהגאולה ע"י משיח תהי' באופן נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין ערוך, שלכן, "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני" (כמ"ש בסיום ההפטורה (שם יב, א)), נחמה בכפלים (איכ"ר ספ"א).

68) שם יא, ב-ג.

69) שם, ו.

70) כולל ובמיוחד "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (שם, ט) — שמציאות העולם ("הארץ") תהי' חדורה ומכוסה לגמרי ב"דעה את ה'" שלמעלה מגדרי העולם.

71) שבזה מודגש שענינו של משיח הוא בגילוי (לא רק באמירת ההפטורה בדיבור, מעשה זוטא, אלא גם) במעשה בפועל, באכילה ושתי'.

72) ירושלמי פסחים פ"י ה"א. ועוד.

73) "היום יום" כ"ב ניסן, אחרון של פסח. ובכ"מ.

74) להעיר משייכותו של הבעש"ט להגאולה — כדברי מלך המשיח שביאתו תלוי' בהפצת המעיינות דהבעש"ט חוצה (אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו).

75) ג' דורות, שעי"ז נעשה תוקף הנצחיות, ע"ד מ"ש (ישעי' נט, כא) "לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך גו' עד עולם", ועד ש"מחזרת על אכסניא שלה" (ב"מ פה, א).

76) ל' הכתוב — ישעי' מד, ה. וראה לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך. וש"נ.

77) ובארץ ישראל אוכלים סעודת משיח (וד' כוסות) בשביעי של פסח. — ולהעיר שגם הפטורת היום ב"שירת דוד" קשורה עם הגילוי דמשיח בן דוד, ונאמרת לכבוד משיח (סה"ש תרח"ץ ע' 283 — בשם הצ"צ), ועד"ז קריאת היום בשירת הים, שסיומה וחותמה ע"ד הגאולה העתידה — "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך גו' מקדש אדנ-י כוננו ידיך", כש"ה' ימלוך לעולם ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" (בשלח טו, יז-יח ובפרש"י).

ד"ממחרת השבת", בחי' שלמעלה משלימות העולם (למעלה משבת), "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום", שזהו"ע המשכת וגילוי שער הנו"ן דבינה. ובזה מודגשת השייכות לגאולה העתידה – שהרי עיקר ושלימות המשכת וגילוי שער הנו"ן[78] דבינה (בחי' שלמעלה מהעולם לגמרי, וביחד עם זה, באופן שיומשך ויחדור בגדרי העולם) יהי' בגאולה העתידה (שאז תהי' גם השלימות דמתן־תורה ביום החמישים – "תורה חדשה מאתי תצא"[79]).

[ועפ"ז יש לבאר הטעם (הפנימי) ש"אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון[80] שיבנה ביהמ"ק כו'"[81] – שהרי הטעם ש"עכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש .. לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה"[81], שייך גם בשאר המצוות שהם זכר למקדש, ואעפ"כ לא מצינו בהם מנהג מיוחד להתפלל תיכף שיבנה בית המקדש – כיון שהתוכן דספירת העומר הו"ע המשכת וגילוי שער הנו"ן ששייך במיוחד לגאולה העתידה[82]].

וכיון שבאחרון של פסח נשלמת הספירה דשבוע הראשון והעיקרי, מעין ודוגמת שלימות כללות הענין דספה"ע (כנ"ל ס"ו) – מודגשת בו ביותר השייכות לגילוי שער הנו"ן בגאולה העתידה.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהספירה הפרטית דאחרון של פסח – מלכות שבחסד – שגמר ושלימות (כל פרטי הספירות שבמדת) חסדו של הקב"ה הוא החסד הכי גדול ועיקרי דגאולה האמיתית והשלימה ע"י מלך המשיח, שעל ידו תתגלה מלכותו של הקב"ה בכל העולם (שנבנה ע"י מדת החסד), כמ"ש "ה' ימלוך לעולם ועד"[83], "והיתה לה' המלוכה"[84], "והי' ה' למלך על כל הארץ גו'"[85].

י. וכל זה בהדגשה יתירה באחרון של פסח דשנה זו – שחל בשבת ובפרשת שמיני:

א) בנוגע למעלת היום – שמיני של פסח – מודגשת יותר השייכות לגאולה מצד ענינו של יום השבת, ששירו של יום השבת ("מזמור שיר ליום השבת") הוא "מזמור[86] שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[87], ומצד פרשת השבוע – "ויהי ביום השמיני", שנוסף על השייכות ד"שמיני" לגאולה, מודגשת השייכות לגאולה גם בתוכן הפרשה ע"ד השראת השכינה במשכן, שעיקרה ושלימותה בביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[83], בגאולה העתידה.

ב) בנוגע להפטורת היום (שהיא סיום וחותם הקריאה) – בענינו של משיח – מודגשת השייכות לגאולה גם בקריאת היום (שההפטורה היא סיומה וחותמה) שכשחל בשבת מוסיפים ומתחילים הקריאה מ"עשר תעשר"[88], שבזה נרמזת שלימות הגאולה הקשורה עם מספר עשר (למעלה גם מ"שמיני"[89]) – "עלי עשור"[90].

ג) בנוגע לסעודת משיח – נוסף בהשייכות לגאולה גם מצד סעודה שלישית דיום השבת, "רעוא דרעוין"[91], שבו מודגש עיקר הענין ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[92]. ועוד וג"ז עיקר – שמסעודת משיח באים תיכף ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא"[93] במוצאי שבת

---

78) ומרומז ב"(כימי צאתך מארץ מצרים) אראנו נפלאות" – נו"ן פלאות (זח"א רסא, ריש ע"ב).

79) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

80) ובכמה סידורים (וכ"ה בסידורו של רבינו הזקן) – "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש כו'". וי"ל שההוספה בנוסח זה על הנוסח "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" – שאין זה (רק) בלשון של בקשה ותפלה (ועד להמשכת רצון חדש – "יהי רצון" (נסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 121)), אלא (גם) בלשון של ודאות.

81) שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סי"א (מתוס' מגילה כ, סע"ב).

82) ובפשטות י"ל – שכיון שאופן קיום מצות ספה"ע (ספירת הימים) בזמן הזה שוה ממש לאופן קיומה בזמן שביהמ"ק הי' קיים (דלא כשאר המצוות שעושים זכר למקדש, שהחילוק בין זמן הזה לזמן שביהמ"ק הי' קיים הוא גם באופן הפעולה), לכן יש צורך להדגיש שאין זה אלא זכר למקדש – עי"ז ש"מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתיקונה".

83) שמזכירים בשירת הים בהקריאה דשביעי של פסח (כנ"ל הערה 77).

84) עובדי' בסופו.

85) זכרי' יד, ט.

86) תמיד בסופה.

87) וכמ"ש בברכת המזון ד(סעודת משיח שב)יום השבת: "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

88) פ' ראה יד, כב.

89) ושייך גם ל"ויהי ביום השמיני" שקורין במנחה – ש"נטל עשר עטרות" (שבת פז, ב. פרש"י ריש פרשתנו).

90) תהלים צב, ד. וראה ערכין שם.

91) זח"ב פח, סע"ב.

92) ראה המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמב ואילך).

93) סידור האריז"ל במקומו. ועוד. וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 387 ואילך.

קודש[94], היינו, שהגילוי דמשיח ב"סעודה" הוא באופן כפול, ו"כפל"[95] שייך ורומז לגאולה[96].

ד) ובנוגע לספירת העומר — סיום השבוע הראשון והעיקרי, מעין ודוגמת השלימות דספה"ע שעי"ז נמשך גילוי שער הנו"ן, שעיקרו ושלימותו בהגאולה העתידה — הרי, ע"פ האמור לעיל (ס"ד־ו) שבפסח שחל בשבת מודגשת השלימות דספה"ע [בב' הקצוות: הן בהדרגא שלמעלה מהעולם, "ממחרת השבת גו' חמישים יום", והן בהמשכה וגילוי בגדרי העולם, "ימי בראשית"], מודגשת בו יותר גם השלימות דגילוי שער הנו"ן שבגאולה העתידה.

יא. ויה"ר שבעמדנו בסעודת משיח באחרון של פסח שחל בשבת ובפרשת שמיני, שבה מודגש ביותר ענין הגאולה — תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.

ובפשטות — שההמשך דסעודת משיח בהתוועדות זו יהי' ביחד עם משיח צדקנו[97], ועאכו"כ ברכת המזון שבסיום הסעודה שתהי' ע"י דוד מלכא משיחא, כמארז"ל (בנוגע לסעודה דלעתיד לבוא) "לאחר שאוכלין ושותין נותנין .. כוס של ברכה לברך .. אומר לו לדוד טול וברך, אומר להן אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר[98] כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא"[99], "כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק, שנאמר[100] כוסי רוי', רוי' בגימטריא הכי הוי"[101].

ולאח"ז יהי' ההמשך וגמר ושלימות קיום המצוה דספירת העומר (לא באופן ד"זכר למקדש", אלא) "כתיקונה" (כיון שבינתיים "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה") — בביהמ"ק השלישי, שיבנה במהרה בימינו, תיכף ומיד ממש.

94) כש"מלוין את המלך" (שו"ע אדה"ז או"ח ס"ש ס"ב) — שאז נמצאים עדיין יחד עם המלך, "שבת המלכה" (שם סרס"ב ס"ד).

95) כולל גם ה"כפל" דשבת — "כל עיסקא דשבתא כפול" (מדרש תהלים צב, א. וראה לקו"ת ר"פ בשלח. ובכ"מ).

96) ראה פדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד.

97) כולל גם שתיית הד' כוסות, וניגוני שמחה* — שיהיו כנגד ד' לשונות של גאולה באופן ש"נודה לך שיר חדש.. גאל ישראל" (לשון עבר).

98) תהלים קטז, ג.

99) פסחים קיט, ב.

100) תהלים כג, ה.

101) יומא עו, א.

*) לאחרי חלק זה דהשיחה – צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן (שמונת־עשרת) הניגונים של רבותינו נשיאינו. וניגנו: "שלש תנועות" (דהבעש"ט המגיד ואדה"ז). "בני היכלא" (לאדמו"ר הזקן). ה"קאפעליע" (לאדמו"ר האמצעי). "ימין ה'" (להצ"צ). "לכתחילה אריבער" (לאדמו"ר מהר"ש). ניגון הכנה (לאדמו"ר מהורש"ב). "הבינוני" (לאדמו"ר מהוריי"צ). "אתה בחרתנו" (לכ"ק אדמו"ר שליט"א). **(המו"ל).**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר שקינא לה. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – כך נאמרו הדברים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה וואף לְמִשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף**, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִפּוּרָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְּתֵיהּ בְּזִמַּן הַזֶּה שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, **לֹא תִּיסַּתְּרֵי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי** – אל תתיחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה בלא עדים לא יאמר כך לאשתו, משום **דֵּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה** – שמא הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה **דְּאָמַר** בשם רבי אליעזר **קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמִיסְתַּתְּרָא** – והאשה תתיחד עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה **וְלֵיכָּא הָאִידְנָא מִי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ** – ואין בזמן הזה מי סוטה לבודקה, **וְקָאֲסַר לָהּ עֵילָּוֵיהּ אִיסּוּרָא דְּלְעוֹלָם** – ומספק תהיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי – מפני מה נקרא ציווי הבעל לאשתו 'קינוי', משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים** – הקינוי גורם שאחרים יכעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת הגמרא מדבריו, **אַלְמָא קָסָבַר** שקִינּוּי **עַל פִּי עַצְמוֹ** – שאין צריך לקנאות בפני עדים, **וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** – ולכן האנשים לא ידעו שקינא לה, **וְאָמְרִי מַאי דְּקַמָּא דְּקָא בָּדְלָה** – ויאמרו מפני מה היא מתרחקת מהאנשים, **וְאָתוּ לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ויבואו לידי כעס ומריבה עמה. **וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר,** נקרא 'קינוי' משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ** – שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא **אַלְמָא קָסָבַר** כמשנתנו שקִינּוּי **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים**, וממילא **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** ואינם באים עם האשה לידי כעס, **וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם האשה.

בס"ד. משיחת אחרון של פסח* ה'תנש"א.

– בענין "אימתי הן תמימות" –

א. "מצות עשה מן התורה שיספור כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר, שנאמר[1] וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, ואומר[2] שבעה שבועות תספר לך וגו', ודרשו חכמים[3] יכול בב"ד כמו ביובל.. ת"ל וספרתם לכם, כדי לסופרה לכל אחד ואחד"[4]. ו"צריך למנות הימים וגם השבועות, שנאמר[5] תספרו חמישים יום, כלומר עד חמישים, ואומר שבעה שבועות תספר לך.. יספור שניהם.. ואם לא עשה כן לא יצא י"ח מן התורה"[6].

וממש"נ "תמימות תהיינה" – למדים (א) שהספירה היא בלילה, לפי ש"א"א[7] להתחיל הספירה ביום הבאתו ממש, שנאמר תמימות תהיינה, ואין אתה מוצא תמימות אלא כשמתחיל לספור בערב.. וה"ה ספירת שאר הימים שאינה אלא בלילה[8], שמן הסתם ספירת כל הימים הם שוין", (ב) ש"אם[9] שכח לספור בלילה אחת.. הפסיד ממצות ספירת העומר לגמרי כשחיסר ממנו יום אחד[10], שנאמר תמימות תהיינה".

כלומר: הפירוש ד"(שבע) שבתות תמימות (תהיינה)" אינו "שבועות (שבעת ימי השבוע) המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[11] – שהרי התחלת הספירה ("ממחרת השבת") אינה "ממחרת שבת בראשית" (באחד בשבת), אלא "ממחרת היו"ט"[12], גם כשחל באמצע השבוע – אלא הפירוש הוא שבע שבועות (שבוע להתחלת הספירה) שלימות, מ"ט ימים, לילה ויום.

ב. ופירוש נוסף בדברי חז"ל – ש"שבתות תמימות" הם שבועות שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית:

"תני רבי חייא כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות, בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם"[13].

ומבואר במפרשים[14]: "בזמן שבא בשבת ר"ח ניסן ויצא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, ואז יהיו השבתות תמימות, כי שבועות יהי' באחד בשבת, ויהי' מאחד בשבת ט"ז בניסן שהחלו לספור עד אחד בשבת של חג השבועות ז' שבועות תמימות" (שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית).

ומ"ש "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" – "לסימן נקט.. כי ישוע תשיעי למשמרות, ושכני' עשירי למשמרות, וכ"ד משמרות מתחדשות בשבתות, וראש המשמרות הוא יהויריב ומתחיל שבת באחד בניסן, ובשבת שני שלפני פסח ידעי', ובשבת של פסח כל המשמרות שוות כל ימות הפסח, ולשבת מוצאי פסח יכנס חרים ואחריו כו' שבת שהוא ערב עצרת יכנס ישוע, ולא יעבוד עד

---

*) בתור השתתפות ב"כינוס תורה" שמתקיים באסרו־חג.

1) אמור כג, טו.

2) פ' ראה טז, ט.

3) ספרי עה"פ ראה שם. הובא בפר"ח או"ח ר"ס תפט. וראה מנחות סה, ב ובתוד"ה וספרתם שם.

4) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תפט.

5) אמור שם, טז.

6) שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

7) שם ס"ג.

8) "אבל אם שכח לספור בלילה ונזכר ביום יספור בלא ברכה, לפי שי"א שאם לא נקצר העומר בלילה קוצרין אותו ביום.. לפיכך יספור בלא ברכה שספק ברכות להקל" (שם).

9) שם סכ"ג.

10) ולהדעות "שהספירה אינה אלא בלילה, שאף אם שכח לספור בלילה א"צ לספור ביום.. אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום להשלים מספר המ"ט יום" (שם סכ"ד).

11) לשון רש"י מנחות סה, רע"ב.

12) מנחות שם. תו"כ ופרש"י עה"פ. מגילת תענית פ"א. ושם: "יכול (או אינו אלא) ממחרת שבת בראשית וכו'" – כמה דעות בהילפותא ש"ממחרת השבת" פירושו "ממחרת היו"ט" (וראה לקמן ס"ב). – ולהעיר, שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"א) שולל דעת "אלו הטועים.. (ש)ממחרת השבת הוא שבת בראשית" (לא ע"י הראיות שהובאו בגמרא, אלא ע"י ראי' שלו) ממש"נ "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי", "תלה הכתוב היתר אכילתם לחדש.. במחרת הפסח כו'" (ראה כס"מ ולח"מ שם. הר המורי' שם). ואכ"מ.

13) פסיקתא דר"כ פי' ח. פסיקתא רבתי פי"ח. קה"ר פ"א, ג. יל"ש אמור שם (רמז תרמג). – וראה ס' העיטור סוף הל' מצה ומרור: "אימתי הן תמימות בזמן שאתה מונה מבערב, ובהגדה אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם".

14) ראב"ן ספ"ר. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. עיטור שם. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם).

לאחר עצרת, כי ביום העצרת כל המשמרות שוות, הנה אין עבודת ישוע ושכני' בין פסח לעצרת, אבל אם יארע ניסן ופסח בג' בשבת או בה', יכנסו ישוע ושכני' בין פסח לעצרת לעבודה, וגם לא יהיו תמימות, כי יש למנות מג' ועד ג' ומה' עד ה'.. ואפילו אם יהי' פסח באחד בשבת.. יכנס ויעבוד שכני' קודם עצרת כו'"[15].

ויש להוסיף, שפירוש זה הוא גם ע"פ דרשת ריב"ז בהסוגיא[16] ע"ד אופני הלימוד ש"ממחרת השבת" פירושו "ממחרת היו"ט" — "כתוב אחד אומר תספרו חמשים יום (משמע ימים ולא שבועות), וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה (שבועות[17], ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת), הא כיצד, כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (מתוקם שבע שבתות תמימות תהיינה, שבע שבתות תמימות כסדרן), כאן ביו"ט שחל להיות באמצע שבת" (חמשים יום ולא שבועות שלימות, דלא בעינן שבע שבתות תמימות מאחד בשבת ועד שבת, אלא בחמשים בעלמא באיזה יום שישלימו) [18] — ש"שבע שבתות תמימות תהיינה" מתקיים כשפסח חל בשבת, שאז השבועות הם תמימות כסדרן (מא' בשבת עד שבת).

[ומסתבר לומר, שדרשת ריב"ז ("כאן ביו"ט שחל להיות בשבת", "מתוקם שבע שבתות תמימות תהיינה") אינה דיחוי בעלמא שנאמר להבייתוסי, כהדברים שאמר לו תחילה באופן של "דיחוי בעלמא"[19] — שהרי לאחרי שהבייתוסי לא קיבל ה"דיחוי בעלמא", באמרו "רבי בכך אתה פוטרני", השיב לו ריב"ז "לא תהא תורה שלימה שלנו (לדחות אדם בקנה ובקש[20]) כשיחה בטלה שלכם" (דלנו יש ראי' ולכם אין ראי'), ואמר לו הראי' מהתורה "כתוב אחד אומר וכו'", כלומר, לימוד ע"פ אמיתתה של תורה[21]].

ולהעיר, שהדרשה דריב"ז היא הראשונה וקודמת[22] לשאר הדרשות שבהמשך הסוגיא, ובטעם הדבר[23] יש לומר, שע"פ דרשה זו מובן הטעם שהתורה כתבה "ממחרת השבת", ולא "ממחרת היו"ט" (אף שיש נתינת מקום לטעות הבייתוסים שספירת העומר היא ממחרת השבת דוקא) — כי, כשהתחלת הספירה היא "ממחרת השבת" כפשוטו (כשפסח חל בשבת) אזי מתקיים הכתוב "שבע שבתות תמימות תהיינה", תמימות כסדרן, כימי

---

15) ובמאירי סוף פסחים מפרש זה באופן אחר (ששייך להפירוש ד"תמימות" בנוגע להמנין מבערב) — "יש אומרים שכל שספר ביום קודם שעת מוסף תמימות הן, ממה שאמרו.. אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם, ר"ל בתוך ימי הספירה, והם משמרה תשיעית ועשירית, וזהו כשמונה מבערב או בשחרית, הא כל שנתאחר עד הערב פעמים שישוע ושכני' ביניהם, כגון שחל ניסן בשבת ושמשו שתי משמרות עד הפסח, ועוד שבעה לשבעה שבועות, ונמצא ישוע לשבת שלפני עצרת שהוא יום אחד בשבת, וכל שספר בלילה או בשחרית לא נכנסה עדיין משמרת שכני' שהרי לא היתה באה עד לאחר התמיד, אבל אם עכב כל כך הרי משמרת שכני' באה בתוך הספירה".

16) מנחות סה, סע"א ואילך (וראה מגילת תענית שם).

17) כ"ה ל' רש"י שם: "וכתוב אחד אומר שבועות" (אף שבכתוב נאמר "שבתות") — כי פירוש "שבתות" בכתוב זה הוא "שבועות" (ת"א. הובא בפרש"י שם, טז), כמפורש בקרא "שבעה שבועות תספר לך".

18) מנחות שם ובפרש"י ורבינו גרשום.

19) פרש"י שם.

20) ועד"ז בפי' הרשב"ם ב"ב קטז, רע"א: "לא תהא תורה שלימה שלנו כו', איני צריך לדחותך בקש".

ושם: "ומיהו מעיקרא לא הי' חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי תורה", ואילו בנדו"ד "דיחוי בעלמא קאמר לי' משום דהוא הי' אומר דברי הבל" (פרש"י מנחות שם) — שגם לולי הטעם ש"אסור לגלות להם טעמי תורה" הי' דוחהו כיון שהי' אומר דברי הבל [דלא כבב"ב שלא הי' אומר "דברי הבל", אלא "קל וחומר שאתם דנין מעצמכם שיש עליו תשובה"* (רשב"ם שם)], ואעפ"כ, כיון שלא קיבל הדחי', הוצרך להשיב לו התשובה האמיתית ע"פ תורה (ראה שבת ל, ב).

21) בלקו"ש חי"ב (ע' 96 הערה 6) מבואר שאפשר לומר שגם ילפותא זו אינה אלא מענה להבייתוסי לדחותו בקש, ולי' לא ס"ל הכי. ועפ"ז יתורץ (א) פשיטות ריב"ז "מנין לכם", (ב) הרי גם לריב"ז הפי' ד"ממחרת השבת" הוא (כפשוטו) כשפסח חל בשבת, (ג) בתו"כ לא הובאו דברי ריב"ז. — אבל, גם ע"פ המבואר כאן [כפי שמסתבר מפשטות הסוגיא שרק בתחילה דחהו בקש, ואח"כ (כשאמר הבייתוסי "רבי בכך אתה פוטרני") אמר לו הטעם האמיתי] יש לתרץ בהנ"ל: (א) בנוגע לפשיטות ריב"ז "מנין לכם" — הרי כמה תנאים פליגי באופן הלימוד שהפירוש הוא "ממחרת היו"ט", ושלילת הסברא "או אינו אלא ממחרת שבת בראשית", (ב) ריב"ז ס"ל שכיון שהתורה כתבה "ממחרת השבת" ולא "ממחרת היו"ט", עכצ"ל, שיש ענין מיוחד מ"ממחרת השבת" כפשוטו, ביו"ט שחל להיות בשבת, אלא, שמצות ספה"ע היא גם ביו"ט שחל להיות באמצע השבוע, (ג) והטעם שדרשה זו לא הובאה בתו"כ — ראה לקמן הערה 33.

22) כידוע שגם סדר בתורה הוא בתכלית הדיוק (ראה של"ה חלק תושבע"פ כלל לשונות (תב, ב)).

23) נוסף על הטעם הפשוט שכל הדרשות שבהסוגיא שוללות דעת הבייתוסים שאומרים שאין קצירת העומר במוצאי יו"ט, וריב"ז הוא זה ש"ניטפל להם.. ואמר להם שוטים מניין לכם כו'", ובהמשך לדרשת ריב"ז שקצירת העומר היא גם במוצאי יו"ט, באות שאר הדרשות, "רבי אליעזר אומר אינו צריך וכו'".

*) ולהעיר מהגהות הב"ח לתוס' ב"ב (קטו, ב – ד"ה מלמד), שלפי ר"ת גם בתחילה **לא** דחהו בקש כו' (בסיפור דב"ב שם).

בראשית, מאחד בשבת עד שבת; אלא שמהכתוב "תספרו חמישים יום" למדים "דלא בעינן שבע שבתות תמימות מאחד בשבת ועד שבת, אלא בחמישים בעלמא, באיזה יום שישלימו"[24].

ג. ופירוש נוסף בדברי חז"ל — ש"תמימות" קאי על זמן שביהמ"ק קיים:

"תני[25] רבי חייא שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום"[26].

ומסתבר לומר, שב' הפירושים של רבי חייא ("בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", ו"בזמן שישראל עושין רצונו של מקום") שייכים זל"ד[27].

ויש לבאר זה ע"פ גירסת "הראשונים שהגיהו (בלשון המדרש "תני רבי חייא.. אימתי הן תמימות, בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם") בזמן שיש ישועה דשכינה ביניהן, כלומר, בזמן שביהמ"ק קיים מקריבין העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת"[28], וזהו גם הפירוש ד"תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום", שאז ביהמ"ק קיים, ומקריבין העומר ושתי הלחם.

כלומר: כיון שמצות ספה"ע תלוי' בהקרבת העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת[29] (כמ"ש "וספרתם לכם גו' מיום הביאכם את עומר התנופה גו' עד ממחרת השבת השביעית והקרבתם גו' לחם תנופה שתים גו'"), לכן, קיומה בשלימותה ("אימתי הן תמימות") אינו אלא בזמן שביהמ"ק קיים, משא"כ בזמן שאין ביהמ"ק קיים, ואין הקרבת העומר ושתי הלחם, לא מקיימים מצות ספה"ע בשלימותה, ויתירה מזה, לכו"כ דעות קיומה בזמן הזה אינו אלא תקנת חכמים, "זכר למקדש"[30].

ד. והנה, כיון שג' הפירושים [תמימות במנינם (מנין שלם של ימים, לילה ויום), תמימות כימי בראשית (שבועות שמתחילות מאחד בשבת ומסיימות בשבת), ותמימות שע"י הקרבת העומר ושתי הלחם בזמן שביהמ"ק הי' קיים] הם באותה תיבה — "תמימות" — מסתבר לומר שיש קשר ושייכות ביניהם[31].

ויש לומר, שהם ג' דרגות ב"תמימות" זו למעלה מזו:

פירוש הא', תמימות במנינם — "תמימות" לעיכובא, שצריכה להיות וישנה בכל שנה.

פירוש הב', תמימות כימי בראשית — שלימות יתירה[32] ב"תמימות" ("תמימות שבתמימות")

---

24) ראה לקו"ש חי"ט ע' 4 הערה 26, שהטעם שריב"ז ענה להבייתוסי דרשה זו דוקא, ולא שאר הדרשות שבהסוגיא (ובפרט ש"כולהו (גם דריב"ז) אית להו פירכא בר מתרתי" (מנחות סו, א)) — כי רק מדרשה זו מוכח שצ"ל קביעות ד"יו"ט שחל להיות באמצע השבוע" (דלא כטענת הבייתוסי שיתקנו שתהי' הקביעות דפסח בשבת (עיי"ש)). וי"ל עד"ז בנוגע להדרשה דריב"ז עצמו (לא רק בתור מענה להבייתוסי) — שרק ע"פ דרשה זו מתורץ הטעם שהתורה כתבה "ממחרת השבת", כבפנים.

25) ויק"ר פכ"ח, ג — הובא בילקוט המכירי לתהלים מזמור סח (ומסיים "וכן במדרש קהלת"). וראה לקמן הערה 27.

26) בויק"ר הוצאת מרגליות שם, שברוב כת"י במקום "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" איתא "בזמן שאין ישוע ושכני' באות בהן", אבל, בכמה כת"י ובהדפוסים שלפנינו הגירסא היא "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום"*.
ולהעיר, שהצמח־צדק (אוה"ת אמור ע' קסז) מביא (ומבאר ומקשר) ב' המדרשים — "אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום", ו"אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" (וראה בארוכה לקו"ש חי"ב ע' 98 ואילך).

27) ראה פי' מתנות כהונה לויק"ר שם: "בילקוט תהלים** הגי' כך (בזמן שישראל עושין) רצונו של מקום, בזמן שיש ישוע ושכני' ביניהם, והכי גרסינן בילקוט" (אלא שכותב שצ"ל בזמן שאין כו').

28) הובא בראב"ן וראבי"ה שם (אלא שמסיימים "וליתא, אלא הכי פירושא כו'", כנ"ל ס"ב).

29) ראה שו"ת הרדב"ז (סי' אלף שכז), בטעם שאין מברכים שהחיינו בספה"ע, כי ספירה היא הכנה לעצרת. ועד"ז באבודרהם סדר תפלות חול (שער ג'). מהרי"ל סדר ברכת העומר. ועוד. — ויש דעות שאם לא ספרו ספה"ע אין מקריבין שתי הלחם (ראה שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סקי"ט. ועוד). וראה לקמן הערה 47.

30) מנחות סו, א ובתוד"ה זכר למקדש. בעל המאור, רא"ש ור"ן סוף פסחים (ועוד — נסמנו בס' ספה"ע (להר"צ שי' כהן) פ"א). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ב: "וכן עיקר".

31) כידוע הראי' מ"שעטנז" — ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. וש"נ.

32) דוגמא לדבר: דרשת חז"ל (ערכין לא, א) בפי' "שנה תמימה", "להביא את חודש העיבור" — שלימות יתירה, שהרי שנה פשוטה (שאין בה חודש העיבור) היא גם שנה שלימה (ראה גם אוה"ת שם כרך ג' ע' תתעא).

---

*) בהערות ותיקונים דהר"ש באבער (לפסדר"כ שם) כותב שהמעתיקים לא הבינו כוונת המאמר "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", וכתבו במקום תיבות אלו "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום". אבל, סברא זו – שהמעתיקים יעשו שינוי גדול כזה (בגלל אי־הבנתם) – תמוהה ביותר ומופרכת, כפשוט.

) בהערות ותיקונים (לבאָבער) שם: "מה שציין ילקוט תהלים טעות הוא, כי לא נמצא המאמר הזה בילקוט תהלים". אבל, אין להוכיח מילקוט תהלים **שלפנינו כיון שבו לא נמצא **כל המאמר** (לא רק הגירסא שמביא המ"כ), ונכצ"ל, שהיתה בידו גירסא כזו בילקוט תהלים (כמו בילקוט, שכותב "והכי גרסינן בילקוט", אף שבילקוט שלפנינו גירסא שונה). ונצ"ע ואכ"מ.

שאינה לעיכובא[33], ושייכת רק כשפסח חל בשבת[34] (ושניהם שייכים גם בזמן הזה).

ופירוש הג', תמימות שתלוי' בהקרבת העומר (ושתי הלחם) — תכלית השלימות ד"תמימות", ששייכת בזמן שביהמ"ק קיים.

אבל, ביאור זה אינו מספיק, כי, החילוק שבין ג' הפירושים הוא לא רק באופן ומעלת ד"תמימות" (היינו, שלכל הפירושים ה"תמימות" הוא באותו הדבר, והחילוק הוא רק באופן ומעלת ה"תמימות"), שלימות ע"ד הרגיל, שלימות יתירה, ותכלית השלימות, אלא החילוק שביניהם הוא גם (ובעיקר) בגדר החיוב ד"תמימות":

בתמימות במנינם (פי' הא') — גדר ה"תמימות" הוא במעשה הספירה, שפעולת האדם בספירת ה"שבע שבתות" (מ"ט ימים) היא בשלימות מבלי להחסיר יום אחד;

בתמימות כימי בראשית (פי' הב') — גדר ה"תמימות" הוא (גם ובעיקר) בשבתות (שבועות) עצמם, שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית (דבר שאינו תלוי בספירת השבתות ע"י האדם);

ובתמימות בזמן שביהמ"ק קיים (פי' הג') — גדר ה"תמימות" אינו שייך למעשה הספירה (כבתמימות במנינם), ועאכו"כ שאינו שייך להשבועות עצמם (כבתמימות כימי בראשית), אלא להספירה לעומר דוקא?

ה. ונוסף לזה — דרוש ביאור גם בפרטי הפירושים:

א) כיון שה"תמימות" (לכל הפירושים) היא במצות ספירת העומר שע"י האדם ("וספרתם לכם גו' שבע שבתות תמימות") — צריך להבין תוכנה וענינה של השלימות דמצות ספירת העומר שנעשית עי"ז שהשבועות (שסופרים לעומר) הם (מא' בשבת עד שבת) כימי בראשית (פירוש הב'), אף שאין הדבר תלוי בהספירה דהאדם[35] אלא בקביעות הימים?

ב) בפירוש הב' (תמימות כימי בראשית) והג' (תמימות שע"י הקרבת העומר) — צריך להבין: למה נאמרו בלשון סתום הדורש ביאור (ועד שנחלקו המפרשים בביאור הדברים) — "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", ו"בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" — ולא נאמרו בלשון ברור, "בזמן שפסח חל בשבת", ו"בזמן שמקריבין העומר"?

ו. ויש לבאר תחילה הגדר דמצות ספירת העומר — המציאות דספירת הימים (ובזה גופא — הספירה עצמה, והימים הנספרים), והמצוה דספירת הימים.

ובהקדמה:

נתבאר במק"א[36] שספירה[37] כשלעצמה (לולי המצוה) אינה מציאות (דבר בעל תוכן וחשיבות), והמצוה לספור עושה את הספירה למציאות, ע"ד "מצוותי' אחשבי'"[38].

ונפק"מ לדינא[39] — בעבד שנשתחרר וקטן שהגדיל באמצע ימי הספירה:

ובהקדם — שההכרח דתמימות במנינם, שאם שכח לספור לילה א' אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, הוא (בעיקר) לפי שהחסרון דספירת לילה א' הוא חסרון בהמציאות (לא רק מצד הדין וההלכה בתורה) דספירת הימים הבאים, ולדוגמא: מי ששכח ולא ספר בליל ט', אינו יכול לספור למחרתו "היום עשרה ימים לעומר", כיון שלא קיימת מציאות של ספירת יום עשירי אם לא קדמה המציאות דספירת ט' ימים לפניו[40].

33) ולכן לא הובאה בתו"כ — מדרש הלכה.

34) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 145.

35) משא"כ התמימות שבזמן שביהמ"ק קיים — קשורה עם פעולת האדם בהקרבת העומר (ובמילא גם הספירה לעומר), כפשוט.

36) ראה לקו"ש ח"א ע' 271 ואילך. ח"ח ע' 54 ואילך.

37) כלומר: לא מספר, אלא ספירה, שעל ידה לא נתחדש מאומה, כיון שהמספר ישנו גם לולי הספירה.

38) ביצה כז, ב (בפרש"י ד"ה חלה). בכורות יו"ד, א. וראה אנציק' תלמודית מע' אסורו חשובו.

39) כלשון הרגיל בש"ס: "מאי בינייהו".

40) כלומר: החסרון דיום התשיעי אינו גורע מאומה בספירת שמונת הימים שלפנ"ז שבהם קיים מצות ספה"ע ("לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה"* — שו"ע אדה"ז שבהערה 9. וראה גם שבלי הלקט סרל"ד (בהגה"ה מכת"י). פרמ"ג (א"א) לשו"ע או"ח סתפ"ט סקי"ג), כי אם בנוגע להימים שלאח"ז, שבהעדר ספירת יום התשיעי אינו יכול להמשיך ולספור "עשרה ימים".
ועפ"ז מובן הטעם שמברכים על ספה"ע בכל לילה (לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה), אף שיתכן שיחסיר בספירת הימים שלאח"ז** (כיון שאין זה גורע בספירת הימים שלפנ"ז, כנ"ל).

*) משא"כ להדעות שכל מ"ט הימים הם מצוה אחת (ראה חינוך מצוה שז. ב"ח לטאו"ח סתפ"ט. ועוד).

**) דלא כבספירת זבה שאין מברכים בגלל החשש שמא תסתור ראייתה (ראה תוד"ה וספרתם שבהערה 3. תוד"ה וספרה – כתובות עב, א. וראה חזק יעקב או"ח שם סק"ו. ועוד).

ועפ"ז יש מקום לומר שעבד שנשתחרר באמצע ימי הספירה אינו יכול לספור בברכה (אף שספר כל הימים שלפנ"ז), דכיון שמציאות הספירה אינה אלא מצד המצוה, הרי הספירה שספר לפנ"ז (שאינה ציווי התורה) אינה מציאות כלל, ואיך יברך ויספור "היום עשרה ימים לעומר" כשלא היתה מציאות של ספירת ט' ימים לפנ"ז.

ועד"ז בקטן שהגדיל – דאף שגם בקטנותו קיים מצות ספה"ע מדרבנן (מדין חינוך), ו"מצוותי' (גם מדרבנן) אחשבי'" למציאות דספירת ימים, מ"מ, כיון שהחיובים דרבנן (לכמה דעות[41]) אינם אלא על ה"גברא", ולא על ה"חפצא", יש מקום לומר שחיוב הספירה (מצוה) מדרבנן לא אחשבי' לספירת הימים בנוגע לחיובים מן התורה[42], ולא יוכל לברך בברכה[43], כיון שביחס להחיוב שנתחדש כשהגדיל, לא קיימת מציאות של ספירת ימים לפנ"ז[44].

ויש להוסיף, שנפק"מ גם בנוגע לגדולים – כשיבוא משיח צדקנו (ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"[45]) באמצע ימי הספירה, ויבנה ביהמ"ק ונקיים מצות ספה"ע כתיקונה[46], מן התורה[47], האם יוכל להיות ההמשך דספה"ע (בברכה[48]) מן התורה בהמשך להמציאות דספירת הימים מצד החיוב מדרבנן בזמן הזה (לרוב הדעות שספה"ע בזמן הזה היא מדרבנן[30]).

אבל, יותר נראה לומר, שהפירוש ד"מצוותי' אחשבי'" (ובנדו"ד, שהמצוה עושה הספירה למציאות חשובה[49]) הוא, שציווי התורה ע"ד ספירת הימים עושה הספירה למציאות בעולם גם אצל זה שאינו מצווה לספור (כדלקמן).

ועפ"ז י"ל שכל מי שנתחייב בספה"ע באמצע ימי הספירה יכול לספור בברכה, כי, ספירת הימים

---

41) ראה שו"ת צעפ"נ (ירושלים תשכ"ה) סל"ג ובהנסמן במפענח צפונות קונטרס "מאה סברות" בתחלתו. אתוון דאורייתא כלל יו"ד. וראה תניא פ"ח. – נתבאר בארוכה בשיחות אחש"פ והתוועדויות שלאח"ז תשל"ו.

42) ונפק"מ גם בזמן הזה שמצות ספה"ע (גם בגדולים) אינה אלא מדרבנן (נסמן לעיל הערה 30) – דכיון שבדרבנן גופא יש חילוק בין חד דרבנן לתרי דרבנן (ראה תוד"ה ור"י – מגילה יט, ב. ועוד), יש לומר, שספירת הימים מצד תרי דרבנן (חינוך למצוה שחיובה מדרבנן) אינה נחשבת למציאות בנוגע לחד דרבנן (ספה"ע בגדולים).

43) אף שבקטנותו ספר בברכה מדרבנן.

44) במנחת חינוך (מצוה שו) מביא החקירה בעבד שנשתחרר וקטן שהגדיל בנוגע לחיוב ופטור ("מי נימא דבחיוב ופטור תליא מילתא, וכיון שהי' פטור אף שמנה מ"מ כיון שמצוה א' היא ומקודם לא נתחייב גם עתה אינו חייב.. או דלמא כיון שמנה אף שהי' בפטור מ"מ לא בטל החשבון כו'"), ומסיק, שכיון ש"המחוייב מדרבנן מוציא החיוב מה"ת.. בקטן שנתגדל דעכ"פ הגיע לחינוך קודם, בודאי מועיל אז הזמן שמחויב מדרבנן להיות חייב אח"כ מה"ת, ואין החשבון בטל". אבל, החקירה שבפנים אינה בנוגע לחיוב ופטור, אלא בנוגע להמציאות דספירת הימים (שלכן גם להדעה שהספירה דכל יום היא מצוה בפ"ע צ"ל המציאות דספירת הימים שלפנ"ז), ולכן השאלה היא גם בקטן שהגדיל שספר מצד החיוב דחינוך.

45) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

46) שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סי"א (מתוס' מגילה כ, סע"ב).

47) ראה גם השקו"ט בזה בתשובה שבסו"ס נמוקי או"ח (להרה"צ כו' ממונקאטש), וש"נ. – ושם מסיק שהספירה תהי' דאורייתא.

[ואף שבשנה זו לא הקריבו העומר בט"ז בניסן – משמע מדבריו, שספה"ע תלוי' גם בהקרבת שתי הלחם בשבועות (וכמפורש בס' שנסמנו לעיל הערה 29. וראה גם ס' המכריע סי' יח. ועוד), וכיון שנבנה המקדש צ"ל ספירה לפני הקרבת שתי הלחם בחג השבועות.

ואולי י"ל, שלאחרי שיבנה ביהמ"ק יחשב ההמשך ספה"ע גם "מיום הביאכם את עומר התנופה" (אף שבפועל לא הקריבו העומר) – דחשיב כמו שלא הקריבו העומר בפועל (מאיזה סיבה שתהי') בזמן שביהמ"ק קיים, שגם אז בודאי מקיימים מצות ספירת העומר "מיום הביאכם את עומר התנופה" (מזמן ההבאה, ולא מההבאה בפועל), כיון שישנו ביהמ"ק שבו יכולים להביא העומר, ועד"ז בנדו"ד, שלאחרי שנבנה ביהמ"ק חשיב (מכאן ולהבא) "מיום הביאכם את עומר התנופה". ועצ"ע ואכ"מ].

48) ושקו"ט נוספת בנוגע להברכה (גם אם ספירת הימים היא מציאות לולי המצוה) – דכיון שהברכה קשורה במיוחד עם עניני כוונות [החל מהכוונה הכללית ד"דע לפני אתה עומד", והכוונה הפרטית דלילה זה*] והמשכות (ברכה מלשון המשכה) שכל מציאותם אינה אלא מצד המצוה, יש לחקור כיצד יוכלו להיות הכוונות וההמשכות שע"י הברכה** על מצוה מן התורה בימים שלאח"ז ללא הקדמת הכוונות וההמשכות בימים שלפנ"ז, דכיון שלא היו אלא מדרבנן, יש מקום לומר שאינם חשובים למציאות לגבי כוונות והמשכות שע"י הברכה על מצוה מן התורה***.

49) נוסף לכך שהספירה כשלעצמה היא מציאות של דיבור בה"א מוצאות הפה, ועד שעקימת שפתיו הוי מעשה (סנהדרין סה, א).

---

*) כמ"ש רבינו הזקן בסידורו – השוה לכל נפש – "יכוין לספירה של אותו הלילה ולתיבה אחת של "אנא בכח" ותיבה אחת של מזמור "אלקים יחננו" ואות א' מפסוק ישמחו", ועוד.

**) אבל בנוגע לכוונת המצוה (שמכוין לצאת י"ח מצות ספה"ע) – יכול לכוין לצאת י"ח המצוה כמות שהיא, מדרבנן או מן התורה (ויש שהעירו על הנוסח בכמה סידורים "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה" – שכיון שבזמן הזה אינה אלא מדרבנן, לא יאמרו "מצות עשה" (דמשמע מצוה מן התורה), אלא "מצות ספירת העומר" סתם (ראה הנסמן בס' ספה"ע הנ"ל ע' קפ־קפא)).

***) ושאלה זו היא גם בזה"ז, בקטן שנתגדל באמצע ימי הספירה, להדעות שגם בזה"ז ספה"ע היא מדאורייתא (רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד. ועוד).

שספר לפני זמן החיוב, אף שאינה מצוה, ה"ה מציאות בעולם (כיון שיש ציווי בתורה ע"ד ספירת הימים), ולכן יכול שפיר לברך ולספור "היום עשרה ימים לעומר", כי המציאות דספירת תשעה ימים (אף שאינה ספירה של מצוה), מאפשרת קיום המצוה דספירת העומר מיום העשירי ואילך[50].

ז. וביאור הענין:

מצוה (לא רק קיומה בפועל, אלא גם הציווי כשלעצמו) — מכריחה מציאות של חפצא (ולדוגמא: "מצות תאכלו"[51] — בהכרח שיש בעולם חפצא של "מצות"), ולא רק חפצא סתם, אלא חפצא בעלת חשיבות — שאינו סתם חפצא שנמצא בעולם, אלא חפצא שמציאותו מוכרחת מצד ציווי התורה, חפצא שהתורה מתייחסת אליו [ובעומק יותר: חפצא שנחשב ל"מציאות" גם בעולמו של המצַווה, משא"כ לולי הציווי, אין חשיבות למציאות הנבראים ביחס למציאות הבורא[52]], גם אם בפועל לא תתקיים המצוה בהחפצא.

כלומר: נוסף לכך שקיום המצוה משנה החפצא שבעולם להיות חפצא דקדושה[53], הרי, ציווי התורה כשלעצמו (גם לולי קיום המצוה) עושה החפצא שבעולם למציאות חשובה (לגבי עניני העולם סתם), גם אם לא תתקיים בו המצוה, שלא יהי' חפצא דקדושה, אלא חפצא בעולם.

50) ושאני גר שנתגייר — דכיון ש"כקטן שנולד דמי" (יבמות כב, א. וש"נ), הרי המציאות דספירת הימים שלפנ"ז היא כמו ספירה של אדם אחר* (אבל המציאות ספירת הימים כשלעצמה, היתה יכולה להחשב להמציאות דיום העשירי, אף שלא היתה שייכת ל(מציאות ד)מצוה כלל).

51) בא יב, טו.

52) ודוגמתו בה"גברא" — שהציווי אליו עושה אותו למציאות בעולמו של המצַווה, משא"כ לולי הציווי, במכ"ש וק"ו מריחוק הערך דאיש פשוט לגבי חכם גדול, שאינו נחשב בעיניו למציאות, אא"כ מצווהו לעשות דבר עבורו (ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 30 ואילך. וש"נ).

53) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

*) וזה ש"היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר קיים פרו' ורבו'", "אע"ג דלענין כמה דברים אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" – "כיון דבנכריותו קיים דזרעו מיוחס אחריו באותה שעה מיפטר נמי כשנתגייר" (תוד"ה ר"י יבמות סב, א), כלומר, למציאותו החדשה ע"פ תורה ("כקטן שנולד") מצטרפת רק **מציאות תורנית** קודמת (שגם בנכריותו זרעו מיוחס אחריו **מדין תורה**), אבל מציאות סתם (ספירת הימים שאינה שייכת כלל **למצות** ספה"נ) אינה מצטרפת (ואינה שייכת) למציאותו החדשה לאחרי הגיור. ועצ"ע.

ועד"ז י"ל בנוגע ל"ספירה" שכל מציאותה (לא רק חשיבות יתירה במציאות שישנה בלאה"כ, כבשאר מצוות התורה) נעשית מצד המצוה, היינו, שציווי התורה ע"ד ספירת הימים עושה ספירת הימים (לכל לראש) למציאות בכלל (שהרי ספירה כשלעצמה אינה מציאות), ועד למציאות בעלת חשיבות יתירה שהתורה מתייחסת אלי' (מציאות גם בעולמו של המצַווה) — שהמציאות דספירת הימים (שנעשית ע"י ציווי התורה) קיימת גם אם לא תתקיים בה מצות הספירה (שיספרם מי שאינו בר־חיובא).

[וי"ל דוגמא לדבר ב"מספר"[54] — "שור או כבש או עז כי יולד והי' שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'"[55] — שעצם העובדה שהתורה מתייחסת למספר הימים דהשור, עושה את מספר הימים דהשור למציאות חשובה בעולם, גם כשאין הדבר נוגע להקרבתו לקרבן, בשור של גוי (גם אם לא ימכרנו לישראל), וכיו"ב].

ח. ונמצא, שבמצות ספירת העומר ישנם ג' ענינים:

א) המציאות דספירת הימים — מציאות בעולם שנעשית מצד הציווי דספירת הימים (משא"כ לולי הציווי אין הספירה נחשבת למציאות).

ב) מציאות חשובה דספירת הימים — לא סתם מציאות בעולם, אלא חפצא שהתורה מתייחסת אליו (כבכל המצוות שמציאות החפצא שלהן נעשית מציאות המוכרחת מצד ציווי התורה[56]).

[ובפרטיות יותר: הספירה — כל מציאותה היא מצד הציווי (שלולי הציווי אינה מציאות כלל), והימים — הם מציאות גם בלאה"כ, וע"י הציווי לספור הימים נעשים הימים מציאות חשובה (נוסף

54) ועד"ז בנוגע ל"ספירה", אלא שב"מספר" מדובר בנוגע לחשיבות דהמציאות (כדלקמן בפנים), להיותו מציאות בלאה"כ, וב"ספירה" מדובר בנוגע להמציאות עצמה.

55) אמור כב, כז. — ולהעיר, שפסוק זה הוא ההקדמה לפרשת המועדים שקורין (גם) ביום שני דפסח, יום ראשון דספה"ע ("בשני אית לן למקרי שור או כשב, משום דכתיב בי' וספרתם לכם, ובשני מתחילין לספור את העומר" — תויו"ט מגילה פ"ג מ"ה).

56) והחידוש במצות ספירת העומר — בענין הא' — שכל מציאות הספירה (מציאות סתם, לא רק חשיבות יתירה במציאות שישנה בלאה"כ, שמציאות זו היא גם מציאות שמוכרחת מצד ציווי התורה) היא מצד המצוה, כדלקמן בפנים.

על מציאותם בעולם שקיימת בלאה"כ) — חפצא שמוכרחת מצד ציווי התורה].

ג) ולאח"ז באה המצוה דספירת העומר (קיומה בפועל) — לא רק מציאות בעולם סתם, ולא רק מציאות שמוכרחת מצד ציווי התורה, אלא מצוה ממש — שספירת הימים [הן הספירה (הפעולה), והן הימים (הנפעל)] נעשית חפצא של קדושה.

ט. עפ"ז יש לבאר גם תוכן מצות ספירת העומר:

מצות ספירת העומר היא הכנה והכשרה לחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", כמ"ש החינוך[57] "משרשי המצוה.. לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמ"ש[58] אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והוא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה.. נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד.. וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו.. כי המנין מראה באדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא"[59].

ומאריכות הלשון "מפני התורה נבראו שמים וארץ.. כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה וגו'", משמע, שההכנה לקבלת התורה ע"י ספירת העומר היא לא רק בנוגע להגברא (בנ"י), "שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה.. להראות בנפשנו החפץ הגדול כו'", אלא גם בנוגע להחפצא דהעולם שבו מקיימים התורה, שמציאות העולם אינה אלא התורה, "מפני התורה נבראו שמים וארץ"[60] — שגם ענין זה מודגש במצות ספירת העומר.

57) מצוה שו. וראה גם מו"נ ח"ג פמ"ג.

58) ירמי' לג, כה.

59) ומקור הדברים במדרש ("הגדה") — הובא בעיטור (שבהערה 13). ר"ן (שבהערה 30). ועוד — "בשעה שאמר להן משה רבינו ע"ה תעבדון את האלקים על ההר הזה, אמרו לו ישראל, משה רבינו, אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר"*.

60) ועפ"ז מובן הטעם שהחינוך מדגיש ומוסיף גם "שמים וארץ", אף שתוכן הביאור הוא בנוגע לישראל.

*) בעיטור ובר"ן שם: "**בזמן הזה** שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן". ומלשון החינוך (והרמב"ם בספרו מו"נ) משמע שטעם זה הוא "משרשי המצוה" **מן התורה** (ולהעיר מהשקו"ט בנוגע לספה"ע במדבר שלא הקריבו העומר (ראה אוה"ח אמור כג, טו. הנסמן בס' ספה"ע הנ"ל ע' ב-ח). ואכ"מ).

ועפ"פ הנ"ל — יש לומר הביאור בזה:

יחודה של מצות ספירת העומר משאר מצוות התורה — בשתים: (א) המצוה עושה החפצא דספירת הימים למציאות, היינו, שפעולת המצוה היא לא רק הוספת חשיבות יתירה בחפצא שישנו בעולם לפנ"ז, אלא בעצם מציאותו, שהמצוה יוצרת מציאות החפצא בעולם, (ב) המצוה היא בהזמן עצמו — ספירת (הימים והשבועות[61]) הזמן (משא"כ בשאר המצוות — גם במצות שהזמן גרמא, הזמן רק גורם חיוב המצוה, אבל המצוה עצמה היא פעולה בדבר אחר (אכילת מצה, ישיבה בסוכה, וכיו"ב) שנעשית בזמן זה)[62].

ויש לומר, שבב' ענינים אלו מודגשת כללות הפעולה דמתן תורה:

א) במציאות החפצא (דספירת הזמן) בעולם שנעשית ע"י המצוה — מודגש שמציאות החפצא בעולם אינה אלא מצד (בשביל) התורה, שהרי לולי הציווי אין מציאות של ספירה;

61) ושאני ספירת זבה — שאף שנאמר (מצורע טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים"**, "אינו מהענין הזה (דספה"ע), אלא לומר שלא ישכחוהו" (רמב"ן ובחיי אמור כג, טו), "אינו אלא השגחה בימים", "שיתנו לב על הימים, ולא שיתחייבו למנותם בפה ולברך על מנינם"*** (חינוך מצוה של), "ימים אלו נספרין (מיוחדים משאר הימים) במה שהם טהורים ומכוונים מזולתם, אבל השבע שבתות, מה ענין ספירתם מכוון שיהא נשתנה מזולתו אם לא דזה הוי ספירה ממש כו'" (משך חכמה פ' אמור ד"ה תספרו חמישים יום), כלומר, יחודם של ימים אלו משאר ימים אינו אלא בספירתם בלבד.

62) וי"ל שהחידוש שבמצות ספירת העומר (במציאות הספירה, ובקיומה בהזמן) הוא גם לגבי מצות ספירת מ"ט שנים וז' שמיטות לקדש יובל ("כמו שימנה כל איש ואיש ממנו ימי העומר"****, מ"ט ימים וז' שבועות (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קמ. חינוך שם)) — כי, הספירה דשמיטה ויובל היא בכל משך הזמן, וכיון שישנו המנין דכללות המשך הזמן (מבריאת העולם עד סוף כל הדורות), הרי החידוש בהספירה דשמיטה ויובל אינו אלא בתוכן המנין (מנין מיוחד לשמיטה ויובל), משא"כ בספה"ע החידוש הוא בהמנין עצמו, שמכל ימי השנה מונים מ"ט ימים (ז' שבועות) בלבד, שיחודם משאר הימים אינו אלא בספירתם בלבד.

**) להעיר מהמבואר בזהר (חז"ג צז, סע"א ואילך) ש"וספרתם לכם גו' שבע שבתות" הוא ע"ד ובדוגמת ספירת ז' ימים דטהרת אשה לבעלה, הטהרה דכנס"י להקב"ה כהכנה להנישואין דמתן־תורה. וראה אוה"ת אמור ע' קסט ואילך.

***) משא"כ להדעות **שאי אפשר** לברך על ספירת זבה שמא תראה ותסתור ספירתה (ושאני ספה"ע, שכל יום הוא מצוה בפ"ע, כנ"ל הערה 40 ובשוה"ג).

****) ולהעיר מתוס' שבשוה"ג להערה 40: "ושמא ב"ד סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר". וראה גם פי' הראב"ד ור"ש משאנ"ץ לתו"כ בהר כה, ז. רמב"ן אמור כג, טו.

וזוהי ההכנה להפעולה דמתן־תורה בהחפצא דכללות העולם — שיהי' ניכר שכל מציאותו אינה אלא "בשביל התורה", ובלשון הגמרא בסוגיא דמתן־תורה[63]: "מאי דכתיב[64] ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" ("הששי משמע הששי המיוחד.. ששי בסיון שניתנה בו תורה"[65]), היינו, שקבלת התורה ("ישראל מקבלים התורה") עושה המציאות ד"מעשה בראשית", ועז"נ[66] "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה".

ב) ובהמצוה שהיא בהזמן עצמו (ספירת הזמן) — כיון שזמן הוא (לא חפצא פרטי בעולם, אלא) גדר העולם, כידוע שבריאת הזמן (שגם הוא "נברא"[67]) היתה ביחד עם (וחלק מ)בריאת העולם, כמו המקום, כי גדר העולם הוא מקום וזמן[68], נמצא, שפעולת המצוה דספירת הזמן[69] היא (לא בנוגע לחפצא פרטי שבעולם, אלא) בנוגע לגדר העולם (מציאות הזמן);

וזוהי ההכנה וההכשרה והנתינת־כח להפעולה דשאר המצוות — שהפעולה דכל מצוה בהחפצא הפרטי שבעולם השייך למצוה זו היא לאחרי ובהמשך להפעולה בגדר העולם (זמן) ע"י המצוה דספירת העומר.

י. ויש לומר, שג' הענינים שבמצות ספירת העומר [מציאות הספירה שנעשית ע"י הציווי, מציאות חשובה ד(הספירה וד)הימים בהוספה על המציאות שישנה לפנ"ז, וחפצא דקדושה (כנ"ל ס"ח), שהם ג' שלבים בפעולת המצוה בגדר העולם כהכנה למתן תורה (כנ"ל ס"ט)] — מתאימים לג' הפירושים־ענינים ד"תמימות" שבמצות ספירת העומר:

א) המציאות דספירת הימים ש(מצ"ע אינה מציאות, ו)נעשית ע"י המצוה — מודגשת בהפירוש דתמימות במנינם (כנ"ל ס"א) — שהשלימות היא (רק) בהספירה שע"י האדם, גם כשאינה מתאימה למנין ימי השבוע, מא' בשבת עד שבת, מציאות דספירת ימים שאינה אלא מצד המצוה.

ב) החשיבות היתירה שמוסיפה המצוה בהמציאות שישנה לפנ"ז, שהיא (בעיקר[70]) בהימים הנספרים (שמציאות הימים ישנה גם לולי הציווי, וע"י הציווי לספור הימים, נעשים מציאות חשובה) — מודגשת (בעיקר) בהפירוש תמימות כימי בראשית (כנ"ל ס"ב) — כשהספירה דהאדם (שמצ"ע אינה מציאות) מתאימה להספירה שמצד הבריאה, ספירת שבע שבועות[71] שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית, כיון שספירת ימי בראשית היא מציאות שקיימת גם לולי המצוה דספירת העומר, וע"י המצוה דספירת העומר נעשית בה חשיבות יתירה.

ג) והחפצא דקדושה — כיון שנעשית ע"י קיום המצוה בפועל (דלא כמציאות הספירה, ומציאות חשובה דהימים, שנעשים מצד הציווי עצמו, גם לולי הקיום בפועל), ה"ז תלוי בקיום המצוה כתיקונה. וענין זה מודגש בהפירוש דתמימות שע"י הקרבת העומר בזמן שביהמ"ק קיים (כנ"ל ס"ג) — כיון שקיום המצוה כתיקונה תלוי בהקרבת העומר בביהמ"ק.

יא. עפ"ז מתורצות גם השאלות האמורות לעיל (ס"ד־ה) בנוגע לג' הפירושים בתמימות:

---

63) שבת פח, א. וראה גם ע"ז ג, א. ושם (בהתחלת הענין) מובא גם הפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה (בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה, והיינו תורה, דכתיב והגית בו יומם ולילה, וכתיב אלה דברי הברית — פרש"י) חוקות שמים וארץ לא שמתי" (מלכתחילה).

64) בראשית א, לא.

65) פרש"י שם.

66) תהלים עו, ט.

67) ראה מו"נ ח"ב פ"ל. הנסמן בלקו"ש ח"י ס"ע 176.

68) ראה שעהיוה"א פ"ז. לקו"ת בחוקותי מא, ב. ברכה צח, א. ובכ"מ. — וראה לקו"ש חכ"ו ע' 61 ואילך.

69) הן עשיית החפצא למציאות בעולם — ע"י הציווי, והן עשיית החפצא שבעולם לחפצא דקדושה — ע"י קיום המצוה.

70) וי"ל ששייך גם בהספירה — דאף שע"י הציווי נעשית הספירה למציאות, כיון שהספירה מצ"ע אינה מציאות, הרי, ביחד עם זה (ולאח"ז) נעשית גם מציאות חשובה שמוכרחת מצד ציווי התורה (כנ"ל ס"ז).

71) כלומר, ספירת חלק מסויים בזמן (ולא ספירת כללות הזמן, כביובל, כנ"ל הערה 62), באופן המתאים גם לספירת ימי בראשית.

72) ויש בזה מה שאין בזה: במציאות הספירה שנעשית ע"י הציווי מודגשת יותר הפעולה דציווי התורה (מלמעלה למטה) — שלולי ציווי התורה אין מציאות דספירת הימים; ובהחשיבות היתירה דהימים ע"י הציווי מודגש יותר שציווי התורה חודר בגדרי העולם (מלמטה למעלה) — שמציאות שקיימת בלאה"כ משתנה ונעשית מציאות חשובה שמוכרחת מצד ציווי התורה.

ג' הפירושים בתמימות הם (לא גדרים שונים, כי אם) גדר וענין אחד – שלימות (תמימות) בהכשרת העולם למתן־תורה ע"י המצוה דספירת הזמן (גדר העולם), אלא שבענין זה ישנם ג' שלבים (פירושים): ב' שלבים ע"י הציווי עצמו (לפני קיום המצוה) – שהציווי עושה (א) מציאות הספירה, (ב) חשיבות יתירה בהימים הנספרים[72], ושלב נוסף (העיקרי) ע"י קיום המצוה – שגדר העולם נעשה חפצא דקדושה.

ועפ"ז מובן תוכן השלימות במצות ספירת העומר כשהשבועות הם תמימות כימי בראשית – דאף שעיקר המצוה דספירת העומר היא ספירת האדם, מ"מ, כיון שתוכן המצוה דהמשכת קדושה בספירת הזמן היא בנוגע לגדר העולם (זמן), ה"ז בשלימות יתירה כשהמציאות דספירת הזמן ע"י האדם מתאימה לספירת הזמן גם מצד גדרי העולם, תמימות כימי בראשית.

ובביאור דיוק לשון המדרש (בפירוש הב' והג') "אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" (ולא בזמן שפסח חל בשבת), ו"אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" (ולא בזמן שמקריבין העומר) – יש לומר, שבלשון זה מרומז הקשר והשייכות שבין הפירושים דתמימות, שבכל א' מב' הפירושים מרומז גם הפי' השני:

הטעם שהפירוש דתמימות כימי בראשית, כשפסח חל בשבת (פי' הב'), נאמר ברמז וסימן בהלשון "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" – יש לומר, שבזה מרומזת גם התמימות שבזמן שביהמ"ק קיים (פי' הג') – שהמשמרות דישוע ושכני' לא נכנסים לעבודה בין פסח לעצרת, אלא משמרות אחרות עובדים בביהמ"ק, היינו, שמדובר בזמן שביהמ"ק קיים, שאז מקיימים המצוה כתיקונה.

והטעם שהפירוש דתמימות שע"י הקרבת העומר (בזמן שביהמ"ק קיים) נאמר בלשון "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" – יש לומר, שבזה מרומזת גם התמימות שבספירת הזמן, גדר העולם (מתאים לפי' הב' דתמימות כימי בראשית) – כיון הפעולה ד"עושין רצונו של מקום" פועלת גם במציאות העולם[73] שנעשית בתכלית השלימות[74] (כמפורש בקרא[75] "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו", ומבואר בריבוי מאמרי חז"ל[76]), ובמילא, גם ספירת הזמן (גדר העולם) היא בתכלית השלימות, ואז נעשית גם המשכת הקדושה שע"י המצוה (חפצא דקדושה) בתכלית השלימות[77].

יב. ויה"ר שתקויים התפלה שמתפללים מיד לאחרי ספה"ע: "הרחמן הוא יחזיר לנו את עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו" – "לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש.. לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתיקונה"[46].

וע"פ האמור שספירת הימים היא מציאות בעולם גם כשאין מצוה לספור הימים[78] – "נקיים המצוה כתיקונה" גם כשמשיח צדקנו יבוא באמצע ימי הספירה (ועכ"פ לפני יום האחרון דספה"ע), כיון שהמציאות דספירת הימים שלפנ"ז, מאפשרת המשך וגמר ספירת הימים באופן שמקיימים מצות ספירת העומר כתיקונה, מן התורה[79].

ואז תהי' השלימות ד"תמימות" בכל ג' הפירושים האמורים: תמימות במנינם, תמימות

---

73) ויומתק יותר ע"פ דיוק הלשון "עושין רצונו של מקום" – שהקב"ה נקרא בשם "מקום", ע"ש ש"הוא מקומו של עולם" (ב"ר פס"ח, ט. וש"נ) – שבזה מודגש ענין המקום, גדר העולם.

74) להעיר, שגם הפירוש "אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" הוא בהמשך להתחלת המאמר: "שבועות חוקות קציר ישמר לנו (ירמי' ה, כד. וראה פרש"י ורד"ק עה"פ), ישמור לנו מרוחות רעות ומטללין רעים, ואימתי באלו שבע שבועות שבין פסח לעצרת" – "דורש תמימות בלא חסרון השייך לעניני תבואה" (מ"כ שם), היינו, שהפירוש ד"תמימות" הוא בנוגע לשלימות העולם.

75) ר"פ בחוקותי.

76) ולדוגמא: "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתם גשמים יורדין מאוצר טוב" (ב"ב כה, ב). וראה תו"כ ופרש"י עה"פ: "אילני סרק עתידין לעשות פירות". ועוד.

77) להעיר, שלעתיד לבוא תהי' הקרבת הקרבנות בשלימות נעלית יותר מאשר בזמן שביהמ"ק הי' קיים – "כמצות רצונך" – כיון שכל עניני העולם שמהם מביאים הקרבנות* (ובנדו"ד – הקרבת העומר) בתכלית השלימות (ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ).

78) להעיר מלשון אדה"ז שם: "עכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש ואין בספירה זו עשיית מצוה כלל, שהמצוה הוא לספור לעומר כו'".

79) להעיר מלשון אדה"ז בהתחלת הסימן: "מצוה עשה מן

---

*) ובפרטיות – כל ד' הסוגים דדומם צומח חי ומדבר, שהרי, נוסף על הקרבנות עצמם שבאים מן החי והצומח, מקריבים גם מלח, דומם, והאדם (ה"גברא") המקריב, מדבר.

1 **כימי בראשית, ותמימות שע"י הקרבת העומר —**
2 **שלימות** משולשת[80] **(שמודגשת גם בהקביעות**
3 **דכללות השנה**[81]**), בגאולה** השלישית **ובביהמ"ק**
4 השלישי, **"במהרה בימינו אמן סלה"**[82].

התורה כו'"*, אף שבהמשך הסימן מסיק שהעיקר כהדעות שסהפ"ע בזמן הזה היא מדרבנן. — ואולי י"ל, שבזה נרמז, שגם לאחרי התחלת ספה"ע מדרבנן (בזמן הזה), יתכן (ולכאורה דוחק גדול לומר כן) שהמשכה וסיומה יהי' "מן התורה" — כשתתקיים התפלה שמתפללים לאחרי הספירה (שכבר התחילו הספירה מדרבנן) ש"יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה", ו"נקיים (המשך) המצוה (באותה שנה) מן התורה".

80) להעיר מהדגשת מספר שלש בעניני העומר — ש"קוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלשה מגלות.. אומר להם הקוצר.. שלש פעמים על כל דבר ודבר" (רמב"ם שם הי"א — ממנחות סג, ב. סה, א).

81) שהתחלת השנה בג' ימים רצופים דקדושת יו"ט ושבת, ובחו"ל גם בסוכות ושמע"צ ושמח"ת — ג"פ ג' ימים רצופים. ולהעיר, שגם ב' הימים דר"ח אייר — החודש שכל הימים שבו הם ימי ספירת העומר — הם בהמשך ליום השבת (ערב ר"ח), ג' ימים רצופים; וגם ב' הימים דחג השבועות (בחו"ל) — יום החמישים לאחרי ובהמשך למ"ט הימים דספה"ע — הם בהמשך ליום השבת, ג' ימים רצופים.

82) נוסח "הרחמן" שאומרים אחרי הספירה.

*) ומודגש יותר **בהשינוי** מלשון הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב) שכותב (רק) "מצות עשה לספור", אף שס"ל שספה"ע היא מדאורייתא גם בזמן הזה (כנ"ל בשוה"ג להערה 48).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א צנמ"ס כו' מוה"ר משה שי'

שלום וברכה!

מאשר הני קבלת מכתבו מיום הראשון, ואולי לא ביארתי דברי במכתבי הקודם כדבעי, והוא:

בהנוגע לשו"ת סי' א. הדגשתי בכתבי שאין מקילין אפילו בשעת הדחק **בגזירה** דשמא יטיל וכיון דלא גזרינן גזירה לגזירה הרי דיעה זו מוכח דאיסור הטלת חוטי צמר בטלית של פשתן הוא דאורייתא.

בשו"ת סנ"ח. במצה ישנה, הנה נשמט במכתבי בהראי' דמערבין לכל השנה, שאפילו שבת הגדול ניתר על ידי זה, הנה לאחרי התיבות שבת הגדול צ"ל שלש התיבות "אפילו דשנת עיברו", שזהו יותר מי"ב חדש.

דא"ג מה שהביא כת"ר בתשובה זו ראי' דמצה מצ"ע צריך להיות בה טעם מחולין קד א', לפלא שלא ציין לברכות ל"ח ב שמפורש הדבר [ש]צ"ל טעם מצה, משא"כ בחולין ששם הטעם שהמחוה אין זה לחם עוני, כסגנון הלשון בגמרא, או משום דלא הוי לחם כלל (עיי"ש בהגהות שיטה מקובצת ובצפנת פענח על הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז' הלכה ו' והלכה ב').

כן מה שדייק בתשובה שם בדברי הירושלמי מדוע נימא דמצה ישנה לא נזהר בה מחמץ, הרי מפורש בהש"ס שם שהוא מכיון שלא עשאה לשם פסח (ע"ד משנה סוכה פרק א' משנה ב') - ועפ"ז תומתק ראיית הראב"ן, שעד"ז ממש הוא במצת העירוב שכיון שכל השנה אין שומרים אותה מחימוץ גם היא צריכה ביעור.

בכבוד רב ובברכה.

לקוטי שיחות – ערב פסח כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

הקדמת תענית בכורות בערב פסח שחל בשבת

כאשר ערב פסח חל בשבת, קובעת ההלכה[1], שתענית בכורות נדחה מערב פסח ליום חמישי שלפניו, ולא ליום שישי ערב שבת קודש, כי משום כבוד השבת אין קובעים מלכתחילה תענית בערב שבת[2].

מתעוררת השאלה[3]: אדם שלא צם ביום חמישי – מפני ששכח וכדו' – האם עליו לצום ביום שישי, ערב שבת קודש[4] (שהרי אין קובעים תענית בערב שבת קודש רק (א) לכתחילה (ב) לציבור, ואילו בענייננו (א) זה בדיעבד, כי נמצאים כבר אחרי יום חמישי, (ב) מדובר על יחיד[5])?

הסבר השאלה הוא: את הקדמת התענית ניתן להסביר בשני אופנים:

א) הצום ביום חמישי הוא תשלומין לערב פסח (שבת), אך בעצם קיימת החובה על ערב פסח (שבת) עצמו.

לפי זה יוצא, שמי שלא צם ביום חמישי, לא הוסרה מעליו חובת התענית, והוא חייב להשלימה בערב שבת.

ב) אמנם, מלכתחילה הקדמת התענית היא ענין של תשלומין לערב פסח (והתענית מוקדמת ליום חמישי, ולא ליום שישי, מסיבה צדדית בלבד, שאין קובעים תענית ביום שישי), אך לאחר שהתענית כבר נקבעה ליום חמישי, הרי זהו הזמן של חובת התענית.

ענין הדומה לכך קיים בדיני סוכה[6]: לגבי נסרים שיש בהם ארבעה טפחים ו"הפכן על צידיהן", שהם "פחות משלושה"[7] טפחים, קיימות שתי דעות. לפי דעה אחת[8] הסכך כשר, כי "הפכן על צידיהן". ואילו הדעה השניה קובעת: "פסולה", כי למרות שהפכן על צידיהן, בכל זאת "יש שם פסול עליהן", מפני ש"יש בהם ארבעה", ולכן "נעשו כשיפודין של מתכת", הפסולים לסכך "בכל ענין".

ולפי ההסבר השני, מי שלא צם מסיבה כלשהי ביום חמישי, אינו צריך להשלים את התענית ביום שישי, כי הזמן של חובת התענית כבר עבר[9].

ב.

הוכחות מתענית אסתר ומקיום סיום מסכת ביום ה' בלבד

לכאורה, ניתן ללמוד זאת מהלכה מפורשת לגבי תענית אסתר: כאשר פורים חל ביום ראשון, מוקדמת התענית מי"ג אדר ליום חמישי שלפניו[10], וכאשר "חל בו (ביום חמישי) ברית מילה – פוסק הרמ"א[11] – מותר לאכול על המילה, ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים". מזה ברור, שבהקדמת התענית ליום חמישי אין הכוונה שיום זה הוא המועד החייב בתענית, אלא שהוא מהוה תשלומין בלבד ליום השבת, ולכן אפשר להשלים את התענית ביום שישי[12].

לפי זה צריך לומר, שכך הוא גם לגבי תענית בכורות[13].

אך יש הוכחה, שחובת תענית בכורות הועתקה וחלה על יום חמישי:

פשט המנהג, שבמקום לצום בערב פסח, משתתפים הבכורות בסיום מסכת – סעודת מצוה – וחובת התענית פוקעת[14]. וכאשר חל ערב פסח בשבת, מנהג ישראל הוא לקיים את הסיום ביום חמישי.

---

1) רמ"א או"ח סת"ע ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

2) ראה מג"א שם סק"א. שם סרמ"ט סק"ז (ושו"ע אדה"ז שם סי"ב). סתרפ"ו סק"ג.

3) בהבא לקמן – ראה ס' ערב פסח שחל בשבת (אה"ק, תשל"ד).

4) ובפרט שיש אומרים שערב פסח שחל בשבת מתענים הבכורות ביום ו' – ראה ברכ"י סת"ע סק"ד. ועוד.

5) ראה שע"ת לסתרפ"ו.

6) סוכה יד, ב. ע"ד השאלה בגזירות דרבנן בכלל. האם נעשו איסור בעצם או רק משום הטעם – ראה צפע"נ לרמב"ם הל' חו"מ פ"ו ה"ב.

באופן אחר קצת: האם התענית ביום ה' הוא בגדר דחוי', או שמעיקרא התקנה (בקביעות זו) היא להתענות ביום ה' – ראה בארוכה (לענין התעניות וכו' ד"מאחרין ולא מקדימין" – מגילה ה, א במשנה): צפע"נ הפלאה בהשמטות נד, סע"א ואילך. שו"ת דווינסק ח"ב סל"א-לב. שו"ת ווארשא (נ.י.) ח"א סמ"ד. שו"ת אבני נזר או"ח סתכ"ו.

7) רש"י שם. וראה מהרש"א שם.

8) וי"ל דאח"כ חזר בו, עיי"ש.

9) מכיון שי"א (שו"ע סת"ע שם) דבקביעות זו אין מתענים כלל – אי"צ להשלים לאחר זמנו.

10) רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ה. טושו"ע או"ח סתרפ"ו ס"ב.

11) סתרפ"ו שם.

12) ומ"ש בט"ז שם (סק"ב) שלא יתענה בע"ש ויאכל סעודת המילה בלילה – הוא רק משום דס"ל דגם יחיד אין להתענות בע"ש מפני כבוד השבת. וראה שע"ת שם, דמי ששכח להתענות ביום ה' גם הט"ז מודה דשפיר מתענה ביום ו', עיי"ש.

13) ראה ח"י סת"ע סק"ד: וגם אפשר להתענות תענית בע"ש. ולהעיר גם מפמ"ג (א"א) שם סק"ג דאיסטניס בכור שצם בע"פ, וע"פ חל בשבת - יתענה רק ביום ו'.

14) כבר שקו"ט באחרונים בזה. וראה לקמן הערה 17.

אכן, אם יום חמישי נעשה למועד התענית, מובן שההשתתפות בסיום ביום חמישי מבטלת את חובת הצום שביום זה, ולאחריו אין קיימת חובת התענית.

אבל אם יום חמישי הוא יום תשלומין לחובה החלה לאחריו – בערב פסח שחל בשבת – כיצד מבטל הסיום ביום חמישי את חובת התענית המוטלת על יום אחר – ערב פסח (שבת)?! לפי הסבר זה הרי הוא צריך היה לצום ביום שישי או לערוך סיום נוסף ביום שישי?!

ג.

חובת התענית בשבת עוברת ליום חמישי

לכאורה יש לדחות את ההסבר, כפי שאומרים כמה "אחרונים"[15], שהסיום בערב פסח לא רק מתיר את האכילה, אלא יש לומר, שהסיום הוא גם במקום התענית: תענית בכורות היא כדי לעשות "זכר לנס שניצלו ממכת בכורות"[16], וסיום המסכת וסעודת מצוה מהוים בעצמם "זכר לנס..."[17].

לפי זה די בסיום ביום חמישי אף אם נאמר שזהו רק תשלומין לערב פסח, כי על־ידי הסיום יוצאים ידי חובת עשיית "זכר לנס...".

אך אין זה מדויק, כי דוקא לפי דעה זו (שהסיום עצמו הוא "זכר לנס..."), צריך היה לקיים סיום גם ביום שבת ערב פסח. כי אם אפשר לקיים "זכר לנס..." ביום שנקבע לכך מלכתחילה (בסמוך לזמן התרחשות הנס), מדוע יצאו ידי חובה ב"זכר" הנעשה יומיים או יום לפני כן?

את החובה לקיים בכלל את הסיום ביום חמישי, ולא לצאת ידי חובה בקיום סיום בשבת־ערב־פסח, אפשר להסביר: כיון שביום חמישי חלה חובת התענית, אי־אפשר להמירה בסיום (וזכר לנס) שייערך יום או יומיים מאוחר יותר[18]. אך היה צריך להיות מנהג (ולפחות – להידור מצוה) לקיים סיום, "זכר לנס...", בערב פסח עצמו – שבת.

ומזה שאין מוצאים מנהג לעשות סיום גם ביום השבת, מוכח, כדלעיל, שביום זה, וכן ביום שישי, אין נשארת חובת התענית ועשיית זכר לנס, כי חובה זו בוטלה והועברה ליום חמישי.

(ההלכה שאת תענית אסתר אפשר להשלים ביום שישי, כדלעיל, אינה מהוה הוכחה, כי יש מספר הבדלים בין תקנות חז"ל השונות, וברור שאין הכרח שתקנות דרבנן תהיינה זהות זו לזו בדיוק בכל פרטיהן,

ובפרט בענינו יש סיבה להבדיל בין תענית אסתר לתענית בכורות: תענית אסתר נקבעה בזמנה – בי"ג אדר, כי ביום זה "נקהלו לעמוד על נפשם"[19] – והקדמתה מהוה חידוש והוספה על התקנה העיקרית – תשלומין. ואילו תענית בכורות היא מעיקרה דחויה, כי זמנה הוא בט"ו ניסן, זמן מכת בכורות, אך "מקדימין בי"ד משום דאי־אפשר ביום־טוב"[20] – ואם כך, גם התקנה העיקרית דחויה מאותה סיבה כמו של "אי אפשר בשבת"),

ד.

ההבדל בתוצאה לגבי בכור קטן שהגדיל

בהבנת מהותו של שינוי מועד התענית תלויה גם תוצאה מעשית – 'נפקא מינה' להלכה – לגבי קטן שהגדיל בערב פסח שחל בשבת: נוהגים שהאב צם במקום בנו בכורו הקטן[21], ואם בנו בכורו נעשה גדול בערב פסח שחל בשבת – האם צריך האב לצום ביום חמישי, או לא[3]?

אם נאמר, שיום חמישי נעשה למועד חובת התענית, הרי שביום זה (י"ב ניסן) הבן עדיין קטן, והאב חייב לצום.

אך אם החובה עדיין חלה ביום י"ד ניסן – שבת, והתענית ביום חמישי היא רק תשלומין לשבת, יוצא, שהאב אינו מועיל בתעניתו ביום חמישי במקום בנו, כי בזמן החיוב (שבת – י"ד ניסן) הבן כבר גדול, והאב אינו יכול להוציאו ידי חובת תעניתו, ולא ייתכנו תשלומין.

לפי זה יש יתרון לפי הדעה שזמן התענית עבר ליום חמישי: אם זה ענין של תשלומין, הרי בכור קטן שהגדיל בערב פסח שחל בשבת נותק בכלל מן הענין של תענית בכורות, שהרי אביו אינו יכול להוציאו ידי חובתו, כדלעיל, וגם אם הוא עצמו יצום ביום חמישי, בהיותו קטן, הרי יש דיון[22] אם מצוה שעושה קטן בתורת חינוך יכולה להוציאו ידי חובת מצוה המוטלת עליו כגדול (ובענינו – החובה החלה עליו כשהגדיל ביום שבת, ערב פסח).

---

15) שו"ת ערוגת הבושם או"ח סקל"ט.

16) טור או"ח ר"ס תע. שו"ע אדה"ז שם.

17) ועפ"ז מתורץ בפשטות זה שהתענית נפקע ע"י הסיום (ומותר לאכול כל היום) – אף דמי ששכח ואכל בתענית צבור משלים בתענית (או"ח ר"ס תקסח). וכשקו"ט באחרונים.

18) ומובן ג"כ שאין לחייב הבכורים לעשות סיום בע"פ שחל בשבת "זכר לנס כו'" ולבטל התענית לגמרי.

19) ר"ת הובא ברא"ש ור"ן ריש מגילה. טור או"ח סתרפ"ו.

20) ברכ"י סת"ע סק"ז.

21) רמ"א סת"ע שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

22) ראה לדוגמא – הגהות רעק"א לאו"ח סקפ"ו ס"ב. ציונים לתורה (להר"י ענגל) כלל יב. ועוד.

ה.

השאלה לגבי קטן שהגדיל, בכל הענינים המוקדמים בתשלומין

אך יש לומר, שגם אם הקדמת התענית היא תשלומין לערב פסח, לא יחסר ענין התענית אצל בכור קטן שהגדיל ביום י״ד ניסן שחל בשבת.

כדי להבין זאת יש להקדים: כאמור: כאשר פורים חל ביום ראשון, מוקדמת תענית אסתר ליום חמישי, וזהו ענין של תשלומין בלבד. ומתעוררת השאלה: כיצד יוכל קטן שהגדיל בי״ג אדר (כאשר פורים חל ביום ראשון) לצאת ידי חובת תענית אסתר? הרי, כאמור, יש דיון אם תעניתו בקטנותו (י״א אדר) כחינוך יכולה להוציאו ידי חובתו בגדלותו (י״ג אדר)?

שאלה זו קיימת בכל הענינים שעליהם נאמר ״מקדימין ולא מאחרין״[23], אם נאמר שאלה הם תשלומין בלבד: כיצד יכול קטן שהגדיל ביום החיוב לצאת ידי חובת ענינים אלו כגדול?

לדוגמא: כאשר פורים של ערים מוקפות חומה (ט״ו אדר) חל בשבת, מקדימים בהן את קריאת המגילה לי״ד אדר[24]. ואם אלה הם תשלומין[25] לחובה החלה בט״ו אדר – בשבת – כיצד צריך לנהוג קטן שהגדיל בט״ו אדר[26]?

ו.

החובה במועד המוקדם - כהכשר מצוה

ויש להסביר בענין זה: כשם שחייבים לומר שקטן (וכך, ואף יותר מכך[27] מי שמתכונן[28] להתגייר) חייב ללמוד את הלכות המצוות: (תפילין, קריאת שמע וכדומה, שיהא חייב לקיימן מיד כשיהיה גדול) עוד לפני שנהיה גדול, שהרי אם ידחה זאת לזמן היותו בן י״ג יום אחד, לא ידע אז כיצד לקיימן. כלומר, חלה עליו חובה להתכונן בהיותו קטן לקיים את המצוות שיחולו עליו כשיהיה גדול[29] – בדומה לענין מכשירי מצוה[30] –

בדומה לכך יש לומר בענינו: מוטלת על הקטן חובה לקרוא מגילה בי״ד אדר

– שהרי אי אפשר לומר (ובשום מקום אין מוצאים דבר תמוה כזה) שקטן זה חייב במגילה בשנים הקודמות (בגלל חינוך) ובשנים הבאות, ודוקא בשנה זו הוא פטור! וכן קשה לומר שהוא חייב זאת בגלל חינוך – למרות שבשנים הקרובות יקראו בט״ו – בגלל שקביעות כזו תחול בשנים מאוחרות יותר! אלא, סביר לומר, שחלה עליו חובת מגילה כדי לצאת ידי החובה המוטלת עליו כגדול ביום ט״ו.

כלומר, קריאת המגילה בהיותו קטן אינה רק בגלל ענין החינוך, אלא תקנת חכמים חלה על הקטן מלכתחילה כהכשרה לחובתו כגדול[31].

וכך גם בענינו: גם אם נאמר שתענית בכורות ביום חמישי היא תשלומין ליום השבת, בכל זאת אפשר לומר, שקטן שהגדיל ביום י״ד ניסן חייב לצום ביום חמישי[32] (י״ב ניסן) כהכשרה לחובה שתחול עליו כגדול ביום י״ד.

(משיחת י״א ניסן תשל״ד)

---

23) מגילה ה, א (במשנה).

24) משנה ריש מגילה. רמב״ם הל׳ מגילה ספ״א. טושו״ע או״ח סתרפ״ח ס״ו.

25) ראה רש״י מגילה (ה, א ד״ה ערב שבת) ״ערב שבת זמנם הוא.. להכי נקט האי לישנא דתשמע מינה הואיל ותקנו להן חכמי ישראל שאחר כנה״ג להקדים משום דרבה ה״ה לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו ואע״פ שהוא שלא בזמנן הוי כזמנן״ [וראה הגהות חשק שלמה למגילה שם: כיון דרבנן עקרו הקריאה מיום השבת תו אינו מוטל על יום שבת שום חיוב קריאה. וראה הערה הבאה]. אבל מסקנת הגמ׳ שם היא ד״מאי ערב שבת זמנם (רק) לאפוקי מדרבי״ (ולא שהוא זמנם לכל דבריו). וראה תשב״ץ ח״ג סי׳ רחצ: והא דלא קרינן מגילה.. אריא דאיסורא הוא דרביע עלייהו.. ויום שלפניו לקריאה.. אינן אלא לתשלומין דידי׳ כו׳.

אבל להעיר מטו״א מגילה שם, דרק לרבה התקנה לקרות ביום ו׳ הוא מחכמים שאחר כנה״ג, אבל לר״י אנשי כנה״ג עצמם תקנו כן, עיי״ש. וראה לקו״ש [המתורגם] ח״ז (ע׳ 52 ובהערות שם) שי״ל, שהתקנה של קריאת מגילה (גם לרבה) היתה לאחרי שגזרו גזירה דרבה. – אלא שמ״מ מקום לשאלה (ע״ד הנ״ל בפנים ס״א ובהערה 6): האם התקנה (של אנשי כנה״ג) לקרוא את המגילה ביום ו׳ (כשחל בשבת) הוא באופן של דחי׳ לבד, או שהתקנה מצד עצמה היא לקרוא אז – ראה לקו״ש שם הערה 16.

26) ראה שקו״ט בהגהות חשק שלמה למגילה שם – עפמ״ש בטו״א (שהובא בהערה הקודמת) האם חיוב דקריאת מגילה בע״ש כשחל בשבת הוא מדברי קבלה (אנשי כנה״ג) או רק דרבנן. אבל גם אם הוא דרבנן יש מקום להשאלה (כדלעיל בפנים ס״א והערה 6), וכמ״ש שם בעצמו (נעתק בהערה הקודמת): וכן לאידך – גם אם הוא תקנת אנשי כנה״ג יש מקום לשאלה, כנ״ל בהערה הקודמת.

27) שהרי עכו״ם אסור ללמוד תורה.

28) ראה חדא״ג מהרש״א שבת לא, א ד״ה א״ל. שו״ת רעק״א סמ״א. שד״ח כללים ג, סקנ״ה (כו). שם פאת השדה ג, סוסק״ה.

29) ראה גם לקו״ש ח״ז ע׳ 240. חכ״ו ע׳ 75 ואילך.

30) להעיר מדעת ר״א (שבת רפי״ט. ובכ״מ) דגם מכשירי מצוה דוחים את השבת.

31) וכיון דמלכתחילה בעת ציווי מקרא מגילה (דמד״ס הוא) תקנו כן – אולי י״ל דיכול להוציא את הגדול אף שהוא עדיין בקטנותו.

32) ולפי״ז אביו א״צ להתענות במקומו.

בראשית לג, יא: קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח:

סט

יעקב בחי' תפארת, אמר, "כי חנני אלקים" זהו מצד שייכות דתפארת לגבורה - שנמתק הגבורות, "וכי יש לי כל" זהו מצד שייכות דתפארת לחסד

יעקב הוא בחי' תפארת[1], תפארת כולל הכל, שמחבר חסד וגבורה לכן נקרא כל, וכמו שאמר יעקב יש לי כל. כ"ל הוא האותיות האמצעיות דסדר האל"ף בי"ת, והוא תפארת שבאמצע.

ואותיות כ"ל שבאמצע האל"ף בי"ת הם בסדר ישר, ואותיות ל"ך שהם באמצע האל"ף בי"ת וכו' הם בסדר הפוך, והיינו תפארת שבאמצע המחבר חסד וגבורה.

הנה מצד שייכותו לחסד, שחסד הוא בסדר ישר, הוא כ"ל.

ומצד שייכותו לגבורה, שגבורה הוא בסדר הפוך[2] למפרע, הוא ל"ך.

(כידוע בהאל"ף בי"ת[3] דתשר"ק, שבשם ע"ב היוצא מהג' פסוקים[4] ויסע ויבא ויט, שבפסוק ויבא חושבין האותיות למפרע).

ולכן יצחק מדת[5] הגבורה, כשבירך את יעקב, תפארת, בשם אלקים דגבורה אמר על יעקב לך, ויתן לך[6] כו', כי מה שתפארת הוא ל"ך האותיות שבאמצע האל"ף בי"ת, אך הם למפרע, הוא מצד שייכותו דתפארת לגבורה.

ועשו אמר ליעקב יהי לך אשר לך[7], אמר גם כן לך, כי עשו הוא בחי' גבורות, הנה שייכותו דיעקב, תפארת, אליו, כי הרי קראו אחי, הוא לך.

אך אמר ב' פעמים לך, שעשו רצה שגם הצד השני שבתפארת שייכותו לחסד יהי' גם כן שייך לגבורה, ולכן אמר ב' פעמים לך.

ויעקב, תפארת, השיבו כי חנני אלקים, הוא, ששם אלקים דגבורה חנני, ולא רק שם אלקים עצמו אלא אפילו חילופו באותיות שלאחריו במוכ"ן[8] שהוא דין גמור, גם כן חנני, שהוא מספר במוכ"ן.

ועיין במאורי אור מע' חנון[9]. ולא יוקשה מה שהקשה ביאיר נתיב שם[10] כי הפירוש הוא כך במאורי אור, שבמוכ"ן שהוא חילוף אלקים שהוא דין, הנה על ידי חנון נמתק גם במוכ"ן, והוא מצד השרש דחנון שהוא התיקון השלישי[11] מי"ג תיקוני דיקנא, הנה בתיקון השלישי (בחי' יעקב שהוא השלישי[12] באבות, והוא התיקון דעובר על פשע, שהוא בחי' תפארת כמו שכתוב[13] ותפארתו עבר על פשע) הוא נמתק.

זהו התשובה על פעם א' לך שאמר עשו, מצד שייכות דתפארת לגבורה.

ועל פעם ב' לך שאמר עשו, שעשו רצה שגם שייכותו דתפארת לחסד יהי' גם זה גבורה, השיבו יעקב שאינו כך אלא וכי יש לי כל, כל דוקא היפך דלך, שכל זה הוא בסדר ישר, והוא שייכות דתפארת לחסד.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות־דברים עמוד נה

---

1) ראה עץ חיים שער תיקון הנוקבא (שער ל"ד פ"ה) כלל יט. תורה אור פ' נח יא, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב. לעיל סימן טז הערה 6.

2) ראה גם לעיל סימן ז.

3) ראה תורת מנחם התוועדויות חלק לז (ה'תשכ"ג חלק ג) עמוד 253. ספר המאמרים ה'תשל"ז ד"ה החודש. שיחות קודש ה'תש"ל ריש פרשת חיי שרה. ה'תשל"ד פרשת תולדות סעיף ב'. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סוף סימן רג.

4) ראה סוכה דף מה ע"א רש"י ד"ה אני והוא. קהלת יעקב ערך עב. פירוש: בפרשת בשלח (פרק יד, פסוקים יט־כא) יש ג' פסוקים, ובכל אחד יש בדיוק ע"ב אותיות, סך הכל רי"ו אותיות, ומצרפין ג' אותיות ביחד — אות א' מכל פסוק — ופסוק יט "ויסע" חושבין האותיות באופן ישר (חסד), בפסוק כ "ויבא" חושבין בסדר הפוך (גבורה), ובפסוק כא "ויט" חושבין באופן ישר (תפארת), ויוצאים מהפסוק ע"ב שמות, דבכל אחד ג' אותיות. (וראה תורת מנחם — ספר המאמרים תשח"י עמוד שיא־ב. לעיל סימן ז. ח. לקמן סימן צא).

5) ראה פרדס (שער כג) הכינויים פרק ד'. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 101 ואילך.

6) בראשית כז, כח. "ויתן לך אלקים וגו'".

7) שם לג, ט. "ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך".

8) מובא בפרי עץ חיים שער חג המצות פ"א וז"ל: "בסוד חילוף שם אלקים . . שאם הי' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (פרשת פקודי דף רסב.), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים". ע"ש. דהאותיות שאחר אלהי"ם הוא במוכ"ן (אחר אות אלף הוא אות ב', ואחר אות ל' הוא מ' וכן הלאה), ומורה על דינים וגבורות שהוא יותר תחתון ודין משם אלקים ע"ש, ומבאר כאן דזהו חנני" (בגי' 118, כמנין במוכ"ן) דממתיק השם במוכ"ן.

9) וז"ל שם: חנון עם האותיות בגי' במוכ"ן רמז לחילוף אלהי"ם שנתחלף הדין לרחמים.

10) וז"ל: עיין בכוונת של פסח (מובא לעיל הערה 8) שמשמע שם שזה השם במוכ"ן הוא בחי' דין בלי מיתוק וצ"ע.

11) ראה פרי עץ חיים שער השופר פ"ה (מובא במחזור לראש השנה בסדר תשליך), דהי"ג מדות שבפסוקים מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע וגו' (מיכה ז, יח), הם כנגד י"ג מדות ה' ה' אל רחום וחנון וגו' (שמות לד, ו־ז), והוא: א) "מי אל כמוך", ב) "נשא עון", ג) "ועבר על פשע" וכו', והסדר בי"ג מדות הם: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון" וכו'. נמצא דמדה ד"חנון" הוא כנגד "ועובר על פשע".

12) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן כב. לקמן סימן קמ.

13) משלי יט, יא.

א. יש עוד טעם מה שהי' הדבור ביום אחד לחודש, וההקרבה בי"ד לחודש, כי הפסח הוא עבודת השי"ת והעבודה הזאת היא שאנו עובדין לו שהוא יתברך אחד ואין זולתו ולפיכך ראוי לעבוד אותו, ולפיכך כל ענין עבודת הפסח שהי' הקרבן אחד בכל צד מפני שהוא לאל אחד יתברך.

ולפיכך פירשנו בחיבור גבורות השם (פ' ל"ה) שהי' הקרבן הזה כל ענין שלו שיהי' אחד.

הראשון, שהרי נאמר בפירוש (שמות יב, מו) בבית אחד יאכל שאסור לחלקו ולאכול אותו בשתי חבורות, שלא יהי' נחלק קרבנו של הש"י שהוא עבודה לאל אחד.

והשני (שמות יב, מו) ועצם לא תשברו בו שלא יהי' נחלק בעצמו, כי העצם הוא בנין בעל חי, ולא הי' נחלק עיקר בנין בעל חי שהם עצמות שעליהם נסמך הבעל חי.

השלישי (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא ומבושל כי אם צלי אש, כי הבשר הוא מבושל נעשה פרורים מחולקים עד שנחלק לגמרי, רק צלי אש, כי כל זמן שהוא צלי נתקשה ונעשה חלקיו אחד, ולפיכך צלי אש דוקא, ועוד מצותו שיהי' בן שנה אחת ולא שתים, ושם מבואר באורך עוד יותר.

לפיכך המצוה באחד לחודש, כי באחד מורה על התחלה, ובפרט אחד לחודש ניסן שהוא התחלת העולם, ובהתחלה הש"י אחד, וזה שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, ולא כתיב יום ראשון כמו שכתוב אח"כ, על שם שהי' הקב"ה אחד ולא נבראו המלאכים עד יום השני, אבל יום הראשון הי' הש"י אחד ושמו בלבד, ולפיכך מצות התורה על הקרבן באחד לחודש, כי האחד בחודש מורה על התחלת העולם אשר בו הי' הש"י אחד, והתורה שהיתה גם כן בתחילת הבריאה כי נבראת קודם העולם, לכך מצות התורה ביום זה שהוא התחלה ליקח הפסח לעבוד לאל אחד, לכך ראוי ביום זה שתצוה התורה שיקח הפסח לעבוד הש"י שהוא אחד.

אמנם שחיטת הפסח הי' בי"ד, כי אימתי יהי' ה' אחד ושמו אחד כשיסלק יצר הרע מן העולם אשר היצר הרע מסית אחר עבודת אלילים, והיצר הרע עצמו קראו חז"ל אל אחר כמו שכתוב (תהלים פא, י) לא יהי' בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע והוא נקרא אל זר, וכן אומר במסכת ברכות אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יקרא קריאת שמע, ומה ענין קריאת שמע ליצרו, אבל פירוש זה כי היצר הרע הוא עבודת אלילים באדם, כי ראוי הי' שיהי' היצר טוב בלבד אשר הוא מביא לעבודת הש"י, אבל יצר הרע הוא שניות ליצר טוב ומביא לידי שניות ונקרא עבודת אלילים, וכאשר יקרא קריאת שמע ויהי' דבק באחדותו יתברך יהי' מסלק השניות הוא יצר הרע, ולפיכך לעתיד בסלוק יצר הרע מן העולם אז לא יהי' שום שניות ואז יהי' ה' אחד לגמרי, ולפיכך אחר ביעור שאור וחמץ שהוא מורה סילוק היצר הרע מן העולם אז ישחטו הפסח שהוא עבודה אל הש"י שהוא אחד לגמרי.

לכך אמרו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ אחר שעבר י"ג יום, כי אחד מספרו י"ג אז מתחיל לבדוק חמץ, כי כאשר יגיע זמן שיהי' האחדות בעולם אז בודקין החמץ בחורין ובסדקין לבער אותו ולסלקו מן העולם, כי אע"ג שאמרנו כי אחר שיסולק השאור מן העולם אז יהי' ה' אחד ושמו אחד, וסלוק השאור הוא גורם לאחדות הש"י שיהי' נגלה בעולם, מ"מ סיבת סילוק השאור שהוא היצר הרע, כאשר הזמן ראוי שיהי' הש"י אחד ואז יסולק יצר הרע מן העולם, ואז יהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יהי' נמצא ונגלה שום עבודת אלילים, אבל על כל פנים יהי' קודם הזמן ראוי שיהי' ה' אחד, ולפיכך התחלת הביעור הוא אחר י"ג מיד, כאשר הגיע י"ג, כי מספר אחד הוא י"ג ואז תיכף ומיד בודקין החמץ.

ואין זה דומה אל אחד בחודש, כי האחד הוא התחלה ומורה על האחדות שהי' בתחלה מצד שלא היו נמצאים המלאכים ושאר דברים שהם עובדים, אבל לעתיד שיהי' הש"י אחד, לא מצד ההתחלה שהוא אחד רק שהכל עובדים אל הש"י, ולפיכך כאשר הגיע הזמן של י"ג שהוא אחד דהיינו תיכף בלילה אז בודקין החמץ והוא התחלה לבער החמץ, וכאשר החמץ מסולק מן העולם אז שחיטת הפסח כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד כי יעבדו הכל לאחד.

דרוש נאה לשבת הגדול – הגדה של פסח – מהר"ל מפראג

ב. בפרשת בא (יב, ג-ד) כתוב **ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית וגו' ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו.**

יש לומר בדרך אפשר דמרומז כאן בקרא הג' בתי מקדשות, דמבואר במהרש"א (פסחים פח) דהג' בתי מקדשות כנגד האבות, בית ראשון כנגד אברהם, בית שני כנגד יצחק, ובית שלישי כנגד יעקב עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' הי' חסר ה' דברים (יומא כא:) הארון הכפורת האורים ותומים וכו' עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' נחרב ע"י שנאת חנם (יומא ט:) וכמבואר גם בהסוגיא דקמצא בר קמצא (גיטין נו:).

וכל זה מרומז בקרא, וזהו "ויקחו להם איש שה", דבני ישראל המשולים לשה "שה פזורה ישראל" (ירמי' נ, יז), "יקחו", "לבית אבות" הבתי מקדשות כנגד "אבות", והפסוק ממשיך בנוגע הג' בתי מקדשות, וזהו "שה לבית" זה קאי על בית ראשון ורמז בתיבת ש"ה נוט' שלמה המלך דהוא בנה בית ראשון, ואח"כ יהי' בית שני וזהו "ואם ימעט הבית", בית השני יהי' "ימעט" דיחסר חמש דברים כנ"ל, והי' מיעוט לפי ערך בית ראשון, ואח"כ נחרב הבית שני ע"י שנאת חנם, וזהו שהפסוק ממשיך "ולקח **הוא ושכנו**" דע"י האחדות יתקרב קץ הגאולה, וזהו "הקרוב אל ביתו" דע"י השלום יתקרב בנין בית השלישי שיהי' נצחי לעולם ועד.

פרי דוד

◆ יום ראשון י"ג ניסן ◆

ט (א) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". **וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.** לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הָיוּ כָּל עִנְיְנֵי הַמִּשְׁכָּן בִּשְׁלֵמוּתָם, קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְכוּ' וְכֵן כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְעַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ הִקְרִיב כְּבָר קָרְבָּנוֹת, שֶׁהֲרֵי "כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים (שֶׁ)הֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ" - הִנֵּה כָּל עִילּוּיִים אֵלּוּ לֹא הִסְפִּיקוּ עֲדַיִן, וְהָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר ("מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ") - יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, שֶׁאָז נִתְקַיְּמָה הַבְּרָכָה דְּ"וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ . . תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ גוֹ' וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ".

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בַּמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", דְּקָאֵי עַל כָּל בֵּית יְהוּדִי, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָּ"ה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַבַּיִת מִתְנַהֵל וְחָדוּר בַּאֲוִירָה יְהוּדִית, וּמוּאָר בְּאוֹר דְּ"נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", עַל־יְדֵי כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וּבְמִיּוּחָד עַל־יְדֵי הַדְּלָקַת נֵרוֹת־שַׁבָּת־קֹדֶשׁ - שֶׁהֲעֲבוֹדָה בְּכָל זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּהֶישֵׂגִים הַקּוֹדְמִים, אֶלָּא מוֹסִיף וּמַעֲלֶה בַּקֹּדֶשׁ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז.

כלי יקר – עוז והדר

ט (א) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** זֶה יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים (רש"י).

נִרְאֶה מִזֶּה שֶׁגַּם יוֹם זֶה הוּא מִכְּלַל יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וְזֶה אֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב אוֹמֵר (לעיל ח לג) "כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם", וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹם זֶה מִלּוּאִים לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, מִכָּל מָקוֹם מָה עִנְיַן חִנּוּךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: **וְאוּלַי** לְפִי שֶׁרָצָה לוֹמַר כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַהוּא נִרְאָה ה' אֲלֵיהֶם (פסוק ד) וְלֹא בַּיָּמִים הַקּוֹדְמִים, עַל כֵּן הֶצְרַךְ לִתֵּן טַעַם 'מַה יּוֹם מְיָמִים' (ע"פ ב"מ נט:), לְפִי שֶׁהָיָה יוֹם זֶה **'שְׁמִינִי'**, דָּבָר זֶה גָּרַם לוֹ קְדֻשָּׁה בְּיֶתֶר שְׂאֵת, כִּי כָּל מִסְפַּר שֶׁבַע חֹל וּמִסְפַּר שְׁמִינִי קֹדֶשׁ, כִּדְעַת הַמִּדְרָשׁ (ילקוט רמז רמא) הָאוֹמֵר שֶׁכָּל קְלוּסוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה בְּ'אָז', "וּמֵאָז בָּאתִי לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ" (שמות ה כג), "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה" (שם טו א) כו', כִּי 'אָז' הֵינוּ אֶחָד רוֹכֵב עַל שִׁבְעָה, וְהוּא לְהַשְׁלִיט אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל כָּל שִׁבְעַת כּוֹכְבֵי לֶכֶת וְעַל כָּל הַנִּמְצָאִים שֶׁנִּתְהַוּוּ בְּשִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וְעַל כֵּן נִרְאָה לָהֶם ה' בְּיוֹם זֶה דַּוְקָא מִצַּד הֱיוֹתוֹ שְׁמִינִי, כִּי מִסְפַּר זֶה מְיֻחָד אֲלֵיהוּ יִתְבָּרַךְ. וְזֶה טַעַם הַקָּרְבָּן שֶׁאֵינוֹ מְרֻצֶּה כִּי אִם מִן "יוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה" (להלן כב ב), וְזֶה טַעַם שֶׁהַמִּילָּה שֶׁבַּשְּׁמִינִית דּוֹחָה הַשַּׁבָּת שֶׁבַּשְּׁבִיעִי, כִּי הָרוּחָנִי דּוֹחֶה הַגַּשְׁמִי:

וּמַה שֶׁיּוֹם שְׁמִינִי זֶה נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת (שבת פז:), רָמֶז לְמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ערכין יג:) 'כִּנּוֹר שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה שְׁמוֹנָה נִימִין, וְשֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא עֲשָׂרָה נִימִין', לְפִי שֶׁלִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ "נִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר" כִּי ה' אֶחָד רוֹכֵב עַל שִׁבְעָה כּוֹכְבֵי לֶכֶת מַנְהִיגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁיִּהְיוּ מְפֻשָּׁטִים מִן הַחֹמֶר לְגַמְרֵי יִתְוַסֵּף בָּהֶם הַשָּׂגָה שֶׁיַּכִּירוּ כֹּחַ מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ עַל כָּל נִבְדָּלִים הָעֶלְיוֹנִים הַכְּלוּלִים בְּמִסְפַּר תִּשְׁעָה בְּסוֹד אָרוֹן תִּשְׁעָה וְכַפֹּרֶת טָפַח, וְאָז הַשְּׁמִינִי יַעֲלֶה לְמִסְפַּר עֲשָׂרָה. עַל כֵּן בָּא הָרֶמֶז בְּיוֹם שְׁמִינִי זֶה שֶׁנָּטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת, לוֹמַר כִּי יֵשׁ בּוֹ מֵעֵין שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא, כִּי שָׁם יִרְאוּ אֶת כְּבוֹד "ה' עַיִן בְּעַיִן" (ישעיה נב ח), וְכֵן בְּיוֹם זֶה נֶאֱמַר (פסוק ד) **כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם**:

וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא מְצִינוּ שֶׁדִּבֵּר אֶל הַזְּקֵנִים כְּלוּם, וְאִם כְּדִבְרֵי הַמְפָרְשִׁים שֶׁדִּבֵּר לְאַהֲרֹן בִּפְנֵי זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אַהֲרֹן מֵעַצְמוֹ נִכְנָס לַעֲבוֹדָה (רש"י), הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת צַו (לעיל ח ג) "וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל" וְגוֹ', וְשָׁם הִכְנִיסוֹ לַעֲבוֹדָה בִּפְנֵי כָּל הָעֵדָה, וּמָה הָיָה צָרִיךְ לָזֶה כָּאן שֵׁנִית:

וְנִרְאֶה לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר פָּרָשַׁת (צַו) [וַיִּקְרָא] (לעיל ד יג, טו) "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ, וְסָמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר", וּכְמוֹ כֵּן בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר אֵלּוּ שֶׁבָּאוּ לְכַפָּרָה עַל "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים" (בראשית לז לא) וְעַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (תו"כ), מִסְתָּמָא עָשׂוּ בּוֹ כְּכָל הַתּוֹרָה הַמְפֹרֶשֶׁת בְּפָרָשַׁת (צַו) [וַיִּקְרָא] בְּחַטַּאת הַקָּהָל, עַל כֵּן קָרָא לַזְּקֵנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר כָּאן שֶׁסָּמְכוּ יְדֵיהֶם, מִכָּל מָקוֹם מִסְתָּמָא עָשׂוּ הַסְּמִיכָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל חַטַּאת הַקָּהָל קָרְבָּנוֹ פַּר, שֵׁאנִי הָכָא שֶׁחָטְאוּ בְּשָׂעִיר וְעֵגֶל, עַל כֵּן רָצָה ה' שֶׁיְּבִיאוּ שָׂעִיר וְעֵגֶל: תורה ב

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ֣ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃

ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵב קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **קַח־לְךָ עֵגֶל** • לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 19)

קַח לְךָ עֵגֶל (ט, ב) **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָּ"ה . . עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב אַהֲרֹן פַּר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (תצוה כט, א), וּלְשֵׁם מַה הִקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי שְׁלַבִּים בַּכַּפָּרָה. (**א**) "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ.. וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין". (**ב**) "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה', וּמְרָצֶה וְחָבִיב . . כְּקֹדֶם הַחֵטְא . . לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ".

(ג) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃

ג וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמַּלֵּל לְמֵימַר סִיבוּ צָפִּיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמַּר בְּנֵי שָׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא׃

כלי יקר – עוז והדר

(ב) **קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת.** יֵשׁ מַקְשִׁים לָמָּה **עֵגֶל** שֶׁל אַהֲרֹן בָּא **לְחַטָּאת**, וְעֵגֶל שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּא **לְעֹלָה** (פסוק ג). וְאָמְרוּ בָּזֶה לְפִי שֶׁבְּחֵטְא הָעֵגֶל לֹא חָטָא אַהֲרֹן בְּמַחְשָׁבָה, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי לֹא נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל, וְעִקַּר חֶטְאוֹ הָיְתָה בַּמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה הָעֵגֶל בְּפֹעַל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב לה) "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן', אֶלָּא לְהוֹרוֹת בָּא שֶׁאַהֲרֹן לֹא חָטָא כִּי אִם בַּעֲשִׂיַּת הָעֵגֶל וְלֹא בְּמַחְשָׁבָה, עַל כֵּן קָרְבָּנוֹ **עֵגֶל לְחַטָּאת** הַמְכַפֵּר עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁחָטְאוּ גַּם בְּמַחְשָׁבָה, כִּי וַדַּאי לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה נִתְכַּוְّנוּ, עַל כֵּן קָרְבָּנָם **עֵגֶל לְעֹלָה** הַבָּא עַל חֵטְא הַהִרְהוּר (ויק"ר ז ג):

וּמַה שֶׁקָּשֶׁה עַל פֵּרוּשׁ זֶה, הֲלֹא יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ גַּם בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי "הִשְׁתַּחֲווּ" לוֹ "וַיִּזְבְּחוּ" לוֹ (שמות שם ח), וְלָמָּה לֹא הֵבִיאוּ לְכַפָּרָה 'עֵגֶל לְחַטָּאת'. נִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁעַל חֵטְא הַזְּבִיחָה הֵבִיאוּ לְכַפָּרָה **הַשָּׂעִיר**, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יז ז) "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים", וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁזָּבְחוּ יִשְׂרָאֵל לַשְּׂעִירִים שֶׁאָמַר לְשׁוֹן 'עוֹד'. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁעַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בָּעֵגֶל 'וַיִּזְבְּחוּ לוֹ' קָאֵי, כִּי זְבִיחָה זוֹ וַדַּאי הָיְתָה לַשְּׂעִירִים "לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ" (ע"פ דברים לב יז), כִּי כָּל הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא הָיָה מַעֲשֶׂה שָׁטָן "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם" (ע"פ ישעיה יג כא), עַל כֵּן נֶאֱמַר **קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת**, אֲבָל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא זָבַח לוֹ כְּלָל הֵבִיא **עֵגֶל לְחַטָּאת**, לְכַפֵּר עַל מַה שֶּׁעָשָׂה הָעֵגֶל:

וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּקָּרְבָּן שֶׁל אַהֲרֹן **וְהַקְרֵב לִפְנֵי ה'**, וּבְקָרְבַּן הָעָם נֶאֱמַר (פסוק ד) **לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'**, יֵשׁ אוֹמְרִים לְפִי שֶׁהַזְּבִיחָה כְּשֵׁרָה בְּזָרִים (ברכות לא:) אֲבָל לֹא הַהַקְרָבָה. וְלִי נִרְאֶה, לְפִי שֶׁ"זִבְחֵי אֱלֹהִים" תַּכְלִיתָם לְהָבִיא לִידֵי "רוּחַ נִשְׁבָּרָה" (תהלים נא יט), וְיִשְׂרָאֵל חָטְאוּ גַּם בְּרוּחַ הַהִרְהוּר, עַל כֵּן נֶאֱמַר בָּהֶם **לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'**, שֶׁאַחַר הַזְּבִיחָה יִהְיוּ לִפְנֵי ה'. אֲבָל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא חָטָא בְּמַחְשָׁבָה, עַל כֵּן מִיָּד אַחַר קִיחַת הָעֵגֶל לְחַטָּאת נֶאֱמַר **וְהַקְרֵב לִפְנֵי ה'**, כִּי מִיָּד וְתֵכֶף נַעֲשָׂה קָרוֹב אֶל ה' אַחַר מַעֲשֵׂה הַקִּיחָה: תורה ג

(ג) **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר.** מַה שֶּׁצִּוָּה מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן שֶׁיְּדַבֵּר אֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא צִוָּה הוּא בְּעַצְמוֹ לָהֶם, לְפִי שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַרְאוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאַהֲרֹן נָקִי מִן חֵטְא הָעֵגֶל, דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ יְצַוֶּה הוּא לָהֶם **קְחוּ לָכֶם עֵגֶל** לְכַפָּרָה, וְהֲרֵי יֹאמְרוּ לוֹ 'טֹל קוֹרָה' כו' (ע"פ ב"ב טו):

אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ עַל דֶּרֶךְ 'קְשֹׁט עַצְמְךָ תְּחִלָּה' כו' (ב"מ קז:), לְפִיכָךְ מִתְּחִלָּה **קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר**, לְקַשֵּׁט אֶת עַצְמְךָ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר**, שֶׁיִּתְקַשְּׁטוּ גַּם הֵמָּה, וְאָז גַּם הֵמָּה יְכוֹלִין לְקַשֵּׁט אֲחֵרִים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן **לֵאמֹר**:

קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת. לְכַפָּרָה עַל מַה שֶּׁזָּבְחוּ זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים (ראה דברי רבינו פסוק ב), לְכָךְ נֶאֱמַר (פסוק ד) **לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'**, וְלֹא לַשְּׂעִירִים כְּדַרְכָּם שֶׁעָשׂוּ בַּזְּבִיחָה לְעֵגֶל כָּאָמוּר:

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דְּרָשׁוּ, 'מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מִן אַהֲרֹן, אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה אַתֶּם יֵשׁ בְּיָדְכֶם מִתְּחִלָּה וְיֵשׁ בְּיָדְכֶם מִסּוֹף, בַּתְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז לא) "וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים", בַּסּוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ח) "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", יָבוֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבוֹא עֵגֶל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל, אֲבָל אַהֲרֹן לֹא הָיָה לוֹ חֵלֶק כִּי אִם בָּעֵגֶל', עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה הוֹצִיא אֶת אַהֲרֹן מִכְּלַל מַעֲשֶׂה דְּשָׂעִיר עִזִּים, וְהָלֹא גַּם לֵוִי הָיָה בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא, וְאַדְּרַבָּה שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק גָּדוֹל בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא יוֹתֵר עַל אֶחָיו כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק "שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים" (בראשית מט ה). וְעוֹד לָמָּה הִזְכִּיר לְשׁוֹן קֶדֶם וְסוֹף, הָיָה לוֹ לוֹמַר אַתֶּם יֵשׁ בְּיָדְכֶם שְׁנֵי עֲבֵרוֹת, וְלָמָּה תְּלָה הֶעָוֹן בְּמָקְדָּם וּמְאֻחָר. וְעוֹד מָה עִנְיַן כַּפָּרַת שָׂעִיר עִזִּים לְכַפָּרַת עֲוֹן הָעֵגֶל. גַּם פָּסוּק **וִיקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'** (פסוק ה) צָרִיךְ בֵּאוּר, כִּי לֹא פֹּרֵשׁ בּוֹ לְהֵיכָן קָרְבוּ. וּמַהוּ שֶׁאָמַר (פסוק ו) **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ**, מַה יַּעֲשׂוּ עוֹד נוֹסָף עַל מַה שֶּׁכִּבֵּר עָשׂוּ:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בְּהֶתֵּר סִפְּקוֹת אֵלּוּ, שֶׁבַּעַל מִדְרָשׁ זֶה סוֹבֵר שֶׁהָא בְּהָא תָּלְיָא, שֶׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל 'וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים' הָיָה סִבָּה גַּם

(ד) וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

ד וְתוֹר וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח אֲרֵי יוֹמָא דֵּין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלִי לְכוֹן:

רש"י ◄ כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם • לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכָךְ קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה.

(ה) וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעֲמֹדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ:

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

ז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעִבֵּד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפֵּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעִבֵּד יָת קָרְבַּן עַמָּא וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ:

כלי יקר – עוז והדר

לְמַעֲשֵׂה עֵגֶל, יַעַן כִּי מֵהַיְדוּעַ שֶׁמִּדַּת הַקִּנְאָה שֶׁהָיְתָה בַּאֲחֵי יוֹסֵף גָּרְמָה לָהֶם אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל 'וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים', וּמֵאָז נִשְׁתָּרְשָׁה בְּתוֹכָם מִדַּת הַקִּנְאָה לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט ט) "כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי", הִיא קִנְאַת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְצוּיָה בֵּין יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת יוֹתֵר מִבְּכָל הָאֻמּוֹת, עַד שֶׁיָּצָא הָעֵגֶל הַזֶּה מִתּוֹךְ שֶׁרַבִּים קִנְּאוּ "בְּמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה" כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְכֵן בְּאוֹתוֹ זְמַן רַבִּים קַנְּאִים פָּגְעוּ בּוֹ, "וְזֹאת תּוֹרַת הַקִּנְאֹת" לַחְשֹׁב עָלָיו "עֲלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה" לוֹ כְּדֵי לִפְרֹק עֻלּוֹ מֵעֲלֵיהֶם וּלְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם הָעֵגֶל הַזֶּה "הָעָצָב נִבְזֶה הָאֲחוּז בְּחַבְלֵי" בּוּז, כִּי הַקִּנְאָה הַמְסֻבֶּבֶת פְּרוּד הַלְּבָבוֹת הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם שֶׁנִּפְרְדוּ "אִישׁ מֵעַל אָחִיו", כִּי בִּטְּלוּ מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (להלן יט יח), וְזֶהוּ הַחֵטְא הַקּוֹדֵם הַמּסבב גַּם הַמְּאֻחָר, שֶׁלְּסוֹף פָּנוּ עֹרֶף גַּם אֶל ה' וּבִטְּלוּ מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו ה). וּמִטַּעַם זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ר לח ו) שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה הַנַּח לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד יז) "חֲבוּר עֲצַבִּים אֶפְרָיִם הַנַּח לוֹ", אֲבָל "חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ" (שם י ב), וּבֵאוּר דָּבָר זֶה תִּמְצָא יָפֶה וּמְתֻקָּן בְּחִבּוּרִי עוֹלְלוֹת אֶפְרַיִם חֵלֶק א' מַאֲמָר כ"ג, וּמִשָּׁם תּוּכַל לְהָבִין מַה שֶּׁתָּלָה בַּעַל מִדְרָשׁ זֶה שְׁנֵי מִינֵי עָוֹן אֵלּוּ בְּקוֹדֵם וּבְמְאֻחָר, כִּי אַחַת גּוֹרֶרֶת חֲבֶרְתָּהּ, וְכֵן מָצִינוּ בְּיָרָבְעָם שֶׁעָשָׂה הָעֲגָלִים מִקִּנְאָתוֹ בְּמַלְכוּת שְׁלֹמֹה (מלכים א' יב כח):

וּבְהַצָּעָה זוֹ מְיֻשָּׁב מַה שֶּׁלֹּא הָיָה אַהֲרֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת לוֹ חֵלֶק בְּכַפָּרָה שֶׁהוּא עַל הַקּוֹדֵם 'וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים', דְּהַיְנוּ פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת שֶׁהָיוּ בֵּין הָאָבוֹת, כִּי כְּבָר תִּקֵּן אַהֲרֹן זֶה בְּמַה שֶּׁאָחַז בְּמִדַּת הַשָּׁלוֹם (ראה אבות פ"א מי"ב), כִּי "שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב" (שמואל א' טו כב):

וְכֵן יִשְׂרָאֵל רָאוּ לְתַקֵּן שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם זֶה, זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וּגוֹ'**, כִּי כְּשֶׁרָאוּ כָּל הָעֵדָה שֶׁהֵם צְרִיכִין לְכַפָּרָה עַל 'וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים' שֶׁגָּרְמָה לָהֶם הַקִּנְאָה וּפֵרוּד הַלְּבָבוֹת, וְעַל הַמְּאֻחָר וְהוּא מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָל יָדוֹ נִתְרַחֲקוּ מֵעַל "ה' וּפָנוּ" אֵלָיו "עֹרֶף וְלֹא פָנִים", הִנֵּה זוּלַת הַקָּרְבָּן רָאוּ לְתַקֵּן כָּל זֶה בְּמַעֲשֶׂה מַמָּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וַיִּקְחוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה**, הַיְנוּ הַקָּרְבָּנוֹת, **וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה**, שֶׁקָּרְבוּ זֶה אֶל זֶה בְּקִרּוּב הַלְּבָבוֹת "וְקִיְּמוּ וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת" בְּאַחְוָה וְרֵעוּת לְתַקֵּן חֵטְא 'הַקּוֹדֵם' מַעֲשֵׂה שְׂעִיר עִזִּים הַבָּא מִתּוֹךְ פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת, וְאַחַר כָּךְ תִּקְּנוּ גַּם חֵטְא 'הַמְּאֻחָר' **וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'**, כִּי פָּנוּ אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ פָּנִים וְלֹא עֹרֶף:

וְכַאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה כֹּשֶׁר לְבָבָם זֶה עִם זֶה וְכִי הָיוּ שְׁלֵמִים עִם ה', הָיָה הַדָּבָר יָשָׁר מְאֹד בְּעֵינָיו, כִּי טוֹב הוּא יוֹתֵר מִן הַבָּאַת קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב", וְעַל זֶה אָמַר מֹשֶׁה **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ**, כִּי לֹא צִוָּה "ה" עַל דִּבְרֵי עוֹלָה וְזָבַח" כִּי אִם לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל ה' (ע"פ ירמיה ז כב־כג), כִּי בְּ**זֶה הַדָּבָר'** מִעֵט מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, לוֹמַר כָּזֶה תַּעֲשׂוּ גַּם לְדוֹרוֹת, "וּמִי יִתֵּן וְהָיָה זֶה לְבַבְכֶם כָּל הַיָּמִים", כִּי בִּזְכוּתוֹ **וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'**, כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם פּוֹנִים פְּנֵיכֶם מוּל הַשְּׁכִינָה כָּךְ "יֵאָר ה' פָּנָיו" אֲלֵיכֶם, 'כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת כָּךְ בָּא לֵרָאוֹת' (ע"פ חגיגה ב.): תורה ד

רש"י◄ **קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ •** (ת"כ) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ!'. **אֶת חַטָּאתְךָ • עֵגֶל בֶּן בָּקָר. וְאֶת־עֹלָתֶךָ •** אַיִל. **קָרְבַּן הָעָם •** שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד.

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:

ח וּקְרֵב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכֵס יָת עֶגְלָא דְּחַטָּאתָא די לֵהּ:

(ט) וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

ט וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

(י) וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

י וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כָּלְיָתָא וְיָת חִצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(יא) וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה:

יא וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגוֹ' •** לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֶׁל מִלּוּאִים; וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר.

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יב וּנְכֵס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת דְּמָא וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **וַיַּמְצִאוּ •** לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה.

כלי יקר – עוז והדר

(ז) **וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם.** כַּפָּרָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן כְּפוּלָה, אַחַת כְּנֶגֶד מַה שֶׁחָטָא הוּא, שֵׁנִית מַה שֶׁהֶחֱטִיא גַּם אֶת הָעָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב כא) "כִּי הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה". אֲבָל בְּכַפָּרַת הָעָם לֹא נֶאֱמַר כִּי אִם **וְכַפֵּר בַּעַדְם**, כִּי הַמָּה תְּלוּיִין בּוֹ וְהוּא לֹא תָּלוּי בָּהֶם. וְעוֹד שֶׁכַּפָּרַת אַהֲרֹן הוּא בְּעֶצֶם כַּפָּרַת הָעָם, כִּי בִּזְמַן שֶׁמְּנַהִיגֵי יִשְׂרָאֵל מִתְקָנִים אָז כָּל הָעָם מִתְקָנִים, וְקִלְקוּלָם הוּא אַשְׁמַת הָעָם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ד ג) "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם" (ראה רש"י שם), כִּי 'שְׁגֻגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זְדוֹן' (אבות פ"ד מי"ג), וּבִזְמַן שֶׁהוּא חוֹטֵא גַּם בִּשְׁגֻגָה אָז שִׁגְגָתוֹ סִבָּה 'לְאַשְׁמַת הָעָם' שֶׁיֶּאְשְׁמוּ גַּם בְּמֵזִיד, עַל כֵּן כַּפָּרָתוֹ הוּא כַּפָּרַת כָּל הָעָם:

דְּבָר אֶחָד, **וּבְעַד הָעָם** קָאֵי עַל **קָרְבַּן הָעָם**, וּמַה שֶׁזִּכְרוּ כָּאן אֵצֶל כַּפָּרָתוֹ, לוֹמַר לְךָ שֶׁכַּפָּרַת אַהֲרֹן תְּלוּיָה בְּכַפָּרַת הָעָם, שֶׁאִם יִתְכַּפֵּר הָעָם אָז גַּם לְךָ יֵשׁ כַּפָּרָה, אָמְנָם אִם לֹא יִתְכַּפֵּר הָעָם אָז גַּם לְךָ אֵין כַּפָּרָה וְתַקָּנָה, כִּי 'כָּל הַמַּחְטִיא אֶת הָרַבִּים חֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ' (אבות פ"ה מי"ח), 'וְאֵין מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָרַב בְּגַן עֵדֶן וְתַלְמִידוֹ בַּגֵּיהִנֹּם' (יומא פז.), לְפִיכָךְ אֵין לוֹ כַּפָּרָה כִּי אִם בִּתְנַאי זֶה שֶׁיְּכַפֵּר גַּם **בְּעַד הָעָם** אֲשֶׁר הֶחֱטִיא:

וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאַהֲרֹן לֹא הָיָה צָרִיךְ כַּפָּרָה כִּי אִם עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא עַל חֵטְא הַהִרְהוּר כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה בַּפְּסוּק **קַח לְךָ עֵגֶל** (פסוק ב), וְהָעָם הָיוּ צְרִיכִין גַּם כֵּן כַּפָּרָה עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בְּכַפָּרַת אַהֲרֹן **וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם**, לוֹמַר לְךָ שֶׁגַּם הָעָם צְרִיךְ אֶל כַּפָּרָתְךָ עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה, אֲבָל בְּכַפָּרַת הָעָם שֶׁהֵבִיאוּ עֵגֶל לְעוֹלָה לְכַפֵּר גַּם עַל חֵטְא הַמַּחְשָׁבָה, נֶאֱמַר **וְכַפֵּר בַּעַדָם** לְבַד, כִּי אַהֲרֹן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַפָּרָה עַל הַהִרְהוּר, כִּי לֹא חָטָא בְּמַחְשָׁבָה כְּלָל כִּי אִם בְּמַעֲשֶׂה, וּבְלִי סָפֵק שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם אֱלֹהוּת: תורה ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 54)

לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְּמָנָה (רש"י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִלּוּ בְּחַטָּאת נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זְרִיקַת דַּם הַחַטָּאת הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם, וְאִלּוּ זְרִיקַת דַּם הָעוֹלָה הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת כְּלִי שֶׁבּוֹ נִתּוּן הַדָּם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ" ("הוֹשָׁטָה וְהַזְּמָנָה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמְזֻמָּן לִזְרִיקָה; וְאִלּוּ בְּחַטָּאת הָיָה צֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה נוֹסֶפֶת לְאַחַר מְסִירַת הַדָּם - טְבִילַת אֶצְבַּע.

(יג) וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

יג וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאֵבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא׃

(יד) וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃

יד וְחַלִּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא׃

(טו) וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֵת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן׃

רש"י ◄ וַיְחַטְּאֵהוּ • עָשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת. כָּרִאשׁוֹן • כְּעֵגֶל שֶׁלּוֹ.

טו וְקָרֵב יָת קָרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְנָכְסֵהּ וְכַפַּר בִּדְמֵהּ כְּקַדְמָאָה׃

(טז) וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃

רש"י ◄ וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט • הַמְפֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ"וַיִּקְרָא" (ביצה כ).

טז וְקָרֵב יָת עֲלָתָא וְעָבְדַהּ כִּדְחֵזֵי׃

◆ יום שני י"ד ניסן ◆

(יז) וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר׃

רש"י ◄ וַיְמַלֵּא כַפּוֹ • הִיא קְמִיצָה. מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

יז וְקָרֵב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא׃

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיַּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יח וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד׃

רש"י ◄ וְהַמְכַסֶּה • חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב.

יט וְיָת תַּרְבֵּיָא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיָתָא וְחָפֵי גַּוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא׃

(כ) וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה׃

רש"י ◄ וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת • לְאַחַר הַתְּנוּפָה נִתְּנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם, נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה.

כ וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבֵּיָא עַל חֲדָוָתָא וְאַסֵּק תַּרְבֵּיָא לְמַדְבְּחָא׃

(כא) וְאֵת חֵזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה:

כא וְיָת חֲדְוָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרֵם אַהֲרֹן אֲרְמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא די פַּקִּיד מֹשֶׁה:

(כב) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרֲכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:

כב וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבְרֵכִנּוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י ◄ **וַיְבָרֲכֵם** • בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. **וַיֵּרֶד** • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בְּפָרְשַׁת שְׁמִינִי

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו גו' וַיְבָרֲכֵם

וַיְבָרֲכֵם – בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא (ט, כב. ובפירוש רש"י)

בַּמְּפָרְשִׁים הִקְשׁוּ עַל פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י: א. הֲרֵי עַל מִצְוַת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ רַק לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, וּמַדּוּעַ מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרָכָה כָּאן הִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. ב. מַדּוּעַ מְפָרֵט "יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא", הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים כּוֹלֶלֶת ג' בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתִרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּחָדָא מִתּוֹרָצֶת בַּחֲבֵירְתָּהּ; וְהַכַּוָּנָה בְּ"וַיְבָרֲכֵם", הִיא לֹא שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן אֶת **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, אֶלָּא שֶׁבָּחַר אַהֲרֹן **בִּרְצוֹנוֹ** לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עֵת בִּפְסוּקֵי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, "יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא" [לְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ רַק לְרַשִּׁ"י הַמְּפָרֵשׁ "פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדֶרֶךְ הַהֲלָכָה. כִּדְמוּכָח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּשַּׁ"ס שֶׁ"וַיְבָרֲכֵם" קָאֵי עַל **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים].

דְּהִנֵּה, הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן הָיְתָה הוֹכָחָה עַל כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, וּכְמוֹ שְׁכָתַב רַשִּׁ"י עַל הַפְּסוּק מִשְּׁכַן הָעֵדוּת (סוף פרשת פקודי) "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הַקָּבָּ"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֵרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם".

וְזֶהוּ תּוֹכֶן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּירֵךְ אַהֲרֹן אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יְבָרֶכְךָ ה'** – הַבְּרָכָה תַּגִּיעַ מֵהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאַחֲרֵי כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הַקָּבָּ"ה שֶׁ"פָּנַי יֵלֵכוּ" – "אֲנִי בְּעַצְמִי" (תשא לג, יד ורש"י שם).

יָאֵר – "יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), וְהַיְנוּ שֶׁתִּשְׁכּוֹן וְתִשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהוּא עַל־יְדֵי שֶׁ"**יִשָּׂא**" – "יִכְבּוֹשׁ כַּעֲסוֹ" (רש"י שם, כו), הַיְינוּ שֶׁיְּכַפֵּר הַקָּבָּ"ה עַל חֵטְא הָעֵגֶל.

(כג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:

כג וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבְרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא:

רש"י ◄ **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'** • לָמָּה נִכְנְסוּ? מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן יְרִידָה וּבִיאָה טְעוּנוֹת בְּרָכָה: מַה יְרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה, אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה. הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל'! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי'? מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם** • אָמְרוּ: "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" (תהלים צ), 'יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם'. לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוּ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עָוֹן הָעֵגֶל'! לְכָךְ אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם וְתֵדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 237)

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (ט, כג) 'עַם', מִלְּשׁוֹן גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת, מוֹרֶה עַל בְּחִינָה נְמוּכָה. בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת **יִשְׂרָאֵל** (הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת), וַעֲבוֹדַת הַ'מַּטָּה' מַמְשִׁיכָה אוֹר מִסֵּדֶר

הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הָיְתָה הַשְּׂרָאָה זוֹ מִצַּד **הַקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן נִמְשְׁכָה בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְהֶתְאֵם לַכְּלָל שֶׁכָּל הַגְּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר - הִגִּיעַ הַגִּלּוּי גַּם לְ'עַם'.

◆ יום שלישי ט"ו ניסן ◆

(כד) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:**

רש"י ◄ **וַיָּרֹנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

כד **וּנְפַקַת אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבֵּיָא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבָּחוּ וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:**

י (א) **וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:**

א **וּנְסִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְּהֵן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֶשָּׁתָא נוּכְרֵיתָא דִּי לָא פַּקִּיד יָתְהוֹן:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 99)

אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם (י, א) כָּתַב בְּ'אוֹר הַחַיִּים', שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ מִ'כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ', תְּשׁוּקָה עַזָּה לַהקָּבָּ"ה. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי כְּתִיב "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", וּמִשְּׁמָע שֶׁעָבְרוּ עַל רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת לַה' (קְטֹרֶת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת) עַד **שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לְצִוּוּי**; כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ **בְּדָרָךְ מְמֵילָא** בְּהַתְאָמָה מְלֵאָה לִרְצוֹן ה', כִּי רְצוֹנוֹ הָפַךְ לִרְצוֹנָם שֶׁלָּהֶם.

כלי יקר – עוז והדר

י (א) **וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם.** בְּמַהוּת חֵטְא זֶה רַבּוּ הַדֵּעוֹת, בַּיַּלְקוּט (רמז תקכד) מַסִּיק בְּשֵׁם רַבִּי מָנִי, עַל שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן, וְעַל יְדֵי שֶׁנִּכְנְסוּ בְּלֹא רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ מְחֻסְּרֵי בְּגָדִים וְהָיוּ הַמְּעִיל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בָּנִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל שֶׁלֹּא נָשְׂאוּ נָשִׁים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִים וְאוֹמְרִים מָתַי יָמוּתוּ שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ וַאֲנִי וְאַתָּה נַנְהִיג שְׁרָרָה עַל הַצִּבּוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים (תנחומא אחרי ח) שֶׁעָוֹן הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן גָּרְמָה לָהֶם, וְדָרְשׁוּ עַל זֶה פָּסוּק (שמות כב ט) "יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ":

וְכָל הַדֵּעוֹת הַלָּלוּ אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְצָת סָמֶךְ מִפְּסוּקִים אֲחֵרִים, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי מִקְרָא זֶה מַכְחִישׁ כָּל הַדֵּעוֹת הָהֵם, שֶׁנֶּאֱמַר **וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם**, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֵטְא אַחֵר כִּי אִם זֶה:

עַל כֵּן חָל עָלַי חוֹבַת בֵּאוּר לְהַמְלִיץ בְּעַד כָּל הַדֵּעוֹת הַלָּלוּ, וְלוֹמַר שֶׁכֻּלָּם מָצְאוּ לָהֶם סֶמֶךְ מִן פָּסוּק זֶה, לְפִי שֶׁקָּשֶׁה לָהֶם הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל א ז) "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ" וְגוֹ', 'שֶׁמִּצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט' (יומא נג.), וְאֵיךְ יֹאמַר **אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם.** וְאֵין לוֹמַר כִּדְבְרֵי מַהַר"י אַבַּרְבַּנֵאל שֶׁהָיָה לָהֶם לִקַּח אֵשׁ הַקְּטֹרֶת מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה, שֶׁהֲרֵי צִוּוּי זֶה הָיָה "אַחֲרֵי מוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן" (להלן טז א), וְשָׁם נֶאֱמַר (פסוק יב) "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'" וְגוֹ'. עַל כֵּן רָאוּ לְפָרֵשׁ **אֵשׁ זָרָה** זוֹ עַל צַד הַזָּרוּת וְהָרָמָז עַל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּרְמְזוּ בְּ**אֵשׁ זָרָה**:

כִּי דַּעַת הָאוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ, סוֹבֵר שֶׁ**אֵשׁ זָרָה** זֶה מְדַבֵּר בְּיַיִן הַבּוֹעֵר בָּאָדָם כְּאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה יא) "מְאַחֲרֵי בַּנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם", וְהוּא דְּלֵקָה מַמָּשׁ מִן הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף בְּקִרְבָּם הַיַּיִן, וְאַף עַל פִּי שֶׁפָּרְשַׁת "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ" (פסוק ט) עֲדַיִן לֹא נֶאֱמְרָה לָהֶם, מִכָּל מָקוֹם עַל דֶּרֶךְ "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ" (מלאכי א ח, ראה סוכה נ.) הָיָה לָהֶם לֵידַע מִסְּבָרָא "כִּי אֵין לָבוֹא בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" וְהוּא שִׁכּוֹר:

וּרְאָיָה גְּדוֹלָה לְדֵעָה זוֹ, מַה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד יא) "וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ", 'מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לִשְׁלִיחַת יָד עַל מַה שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְזָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה מִתּוֹךְ לֵב גַּס שֶׁל מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה' (ויק"ר כ י), וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שם) שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעָרְבֵב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה וְהַמִּתִּין לָהֶם עַד יוֹם זֶה. וְקָשֶׁה 'מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם' (ע"פ ב"מ נט:), וְעוֹד שֶׁהֲרֵי גַּם יוֹם זֶה נִקְרָא 'שִׂמְחַת לִבּוֹ', שֶׁכֵּן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (תענית כו:) "'בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" (שה"ש ג יא) זֶה מַתַּן תּוֹרָה, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" זֶה חֲנֻכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ', וְהָיָה לוֹ לְהַמְתִּין עוֹד:

אֶלָּא לְפִי שֶׁבְּיוֹם זֶה חָזְרוּ וְשָׁנוּ בְּאֵוּלָתָם, **וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה** אֲשֶׁר בָּעֲרָה בְּקִרְבָּם מִצַּד הַיַּיִן, וּמִתּוֹךְ רֹב שִׁתְיָה בָּאוּ לִפְנֵי "ה' אֲשֶׁר לֹא כִּדָּת", עַל כֵּן לֹא רָצָה ה' לְהַמְתִּין לָהֶם עוֹד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר בְּעֵינֵיהֶם כְּהֶתֵּר, כִּי 'הָעוֹבֵר עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ הֻתְּרָה לוֹ' (יומא פו:). וְעַל כֵּן נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בָּנָיו צִוּוּי

(ב) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה:**

ב **וּנְפָקַת אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ:**

רש"י ◄**וַתֵּצֵא אֵשׁ•** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"וַיִּקְרָא רַבָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת שמיני, מברכים החודש אייר תשכ"ו)

עִם הֱיוֹת שֶׁמַּדְרֵגָתָם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הָיְתָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְעַד כְּדֵי־כָּךְ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ", וְהַקַּבָּ"ה קָרָאם "בִּקְרוֹבַי - בִּבְחִירַי", בְּכָל זֹאת נֶעֱנְשׁוּ בְּעוֹנֶשׁ חָמוּר בְּיוֹתֵר, בִּגְלַל הָעֹדֶר הַ"בִּיטּוּל" הָרָאוּי לְרַבָּם - שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בְּפָנָיו.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - לַמְּרוֹת כֹּחוֹ הָרַב בַּתּוֹרָה כַּנַּ"ל - הוּא הָאוֹמֵר שֶׁ"הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל", שֶׁהַבִּיטּוּל לְרַבּוֹ הוּא דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְגִילּוּי הַשְּׁכִינָה לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה הַהוֹרָאָה, שֶׁאַל יֹאמַר אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל: לְמָדָן אֲנִי וְתַלְמִיד־חָכָם הִנְנִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה בָּטֵל לְרַב וּלְחַכּוֹת שֶׁיּוֹרֶה לִי הֲלָכָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן בַּהֲלִיכוֹת עוֹלָם, וְהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֵלֵךְ בָּהּ בַּעֲבוֹדַת ה' - וְהֵלֹא בְּכוֹחִי לְהוֹרוֹת לְעַצְמִי!

- כִּי מִי לָנוּ גָּדוֹל כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, וּבְכָל־זֹאת זֶה הָיָה **כָּל** חֶטְאָם, "**לֹא** מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן **אֶלָּא** עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן", וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לֹא רַק לָהֶם, אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לְהֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל.

לְאִידָךְ גִּיסָא: דּוֹרְשִׁים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה דַּוְקָא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא - וְעַד שֶׁכָּל כּוּלּוֹ יִהְיֶה חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה.

- וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ רַשִׁ"י וְאוֹמֵר "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ**": יַיִן הוּא בְּחִינַת בִּינָה - הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה,

---

כלי יקר – עוז והדר

"בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ' (להלן שם ג) בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר "יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ" (ע"פ ישעיה נח ה), כִּי אָז הוּא בָּא בְּהִכָּנְעָה לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ, לֹא מִתּוֹךְ לֵב גַּס, "כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה" (חבקוק ב ה):

וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא נָשְׁאוּ נָשִׁים, הָיָה אֵשׁ הַתַּאֲוָה בּוֹעֵר בָּהֶם, כִּי כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי מְלֵא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה מִן אֵשׁ זָרָה (ראה קידושין כט:), 'וּבְרוּתְחִין קִלְקְלוּ בְּרוּתְחִין נִדּוֹנוּ' (ע"פ סנהדרין קח:), וְכֵן מָצִינוּ בַּגְּמָרָא (קידושין פא.) 'נוּרָא בֵּי עַמְרָם' כּוּ' עַל חֶמְדַּת נָשִׁים הַבּוֹעֵר בְּקִרְבּוֹ כְּאֵשׁ בְּעֶרֶת:

וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁהָיוּ חֲסֵרִים מְעִיל, יָדוּעַ שֶׁהַמְּעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע (ערכין טז.), וְאֵלּוּ סִפְּרוּ לָשׁוֹן הָרַע עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאָמְרוּ 'מָתַי יָמוּתוּ שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ' וְכוּ', רָצוּ בָּזֶה שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהִיוֹת מַנְהִיגִים כִּי אִם מִצַּד זִקְנָתָם, לֹא מִצַּד מַעֲלָתָם, וְכָל מְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע מַקְרִיב אֵשׁ זָרָה "גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כו יח) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת" (ראה רמב"ם דעות פ"ז ה"ד), וְהַיְנוּ זִיקֵי דִּנּוּר כִּי יָצָא "כַּבָּרָק חִצּוֹ", וְעַל כֵּן דִּינוֹ בְּאֵשׁ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קב ג-ד) "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים", וְלָכֵן נִדּוֹנוּ גַּם הֵמָּה בְּאֵשׁ, וְאִלּוּ הָיוּ לְבוּשֵׁי מְעִיל הָיָה מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם עַל לָשׁוֹן הָרַע:

וְיִכְלֹל דְּמִיּוֹן הָאֵשׁ מִדַּת גַּסּוּת הָרוּחַ, כִּי כָּל גַּס רוּחַ רוֹצֶה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה כְּטֶבַע הָאֵשׁ הָעוֹלָה לְמַעְלָה, וְעַל כֵּן דִּינוֹ בְּאֵשׁ כַּמְּבֹאָר לְמַעְלָה בְּפָרָשַׁת צַו (ו ג) עַל אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ויק"ר ז ו) "הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ" (לעיל שם ב) 'כָּל הַמִּתְגָּאֶה נִדּוֹן בְּאֵשׁ', וּבְנֵי אַהֲרֹן הֵגִיסוּ לִבָּם בְּהַקְרָבָה זוֹ, וְהַיְנוּ **אֵשׁ זָרָה.** וְדָבָר זֶה יִכְלֹל הַרְבֵּה דֵּעוֹת, הֵן דַּעַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ שְׁתוּיֵי יַיִן דְּהַיְנוּ מִתּוֹךְ לֵב גַּס. הֵן דַּעַת הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא נָשְׂאוּ נָשִׁים, בַּעֲבוּר רֹב גַּסּוּת רוּחָם, בְּחָשְׁבָם כִּי "אֵין עַל עָפָר מִשְׁלָם" (ע"פ איוב מא מה). הֵן דַּעַת הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה זֶה מִזֶּה, בַּעֲבוּר רֹב גַּסּוּת רוּחָם. הֵן דַּעַת הָאוֹמֵר שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן, כִּי לְרֹב גַּסּוּת לֹא נָטְלוּ רְשׁוּת מִמֹּשֶׁה. הֵן לְדַעַת הָאוֹמֵר 'וַאֲנִי וְאַתָּה נַנְהִיג שְׁרָרָה' כּוּ':

וּמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בָּנִים, נִרְאֶה שֶׁסּוֹבֵר גַּם הוּא כְּדַעַת הַמִּדְרָשׁ הָאוֹמֵר שֶׁנִּפְקַד עֲלֵיהֶם עָוֹן הָעֵגֶל, וּלְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ הִיא הַמִּדָּה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים" (שמות לד ז), וְלִכְבוֹד אַהֲרֹן הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְגָבָה דִּילֵיהּ מִן בְּנֵי בָנִים, אַךְ לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בָּנִים נִפְקַד הָעָוֹן עֲלֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁבִּשְׁעַת שִׂימַת **אֵשׁ זָרָה** הָיוּ מְהַרְהֲרִין בְּאֵשׁ הָעֵגֶל כִּי הִשְׁלִיךְ שָׁם אַהֲרֹן הַזָּהָב "וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה", וְחָשְׁבוּ שֶׁעַל יְדֵי הָאֵשׁ זָרָה נַעֲשָׂה הַנֵּס הַהוּא, כָּךְ הִרְהֲרוּ בְּשִׂימַת אֵשׁ זֶה שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם נֵס עַל יָדוֹ, וַה' יָדַע מַחֲשָׁבוֹת לִבָּם כִּי אֵשׁ זָרָה הֵמָּה מַקְרִיבִים לְפָנָיו, עַל כֵּן דָּנָם בְּאֵשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בָּעֵגֶל (שם לב ב) "וַיִּשְׂרֹף אוֹתוֹ בָּאֵשׁ":

וְדַעַת הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיוּ רְחוּצֵי יָדַיִם וְרַגְלַיִם, סוֹבֵר שֶׁהֵיְנוּ **אֵשׁ זָרָה,** לְפִי שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מִן הַכִּיּוֹר הָיוּ חֹלִין בִּמְקוֹם קֹדֶשׁ, וְעַל כֵּן נִקְרָא הָאֵשׁ **אֵשׁ זָרָה,** כִּי הַזָּרוּת הֵפֵךְ הַקְּדֻשָּׁה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כב י) "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", לְכָךְ נֶאֱמַר **אִישׁ מִחְתָּתוֹ,** כְּאִלּוּ הָיְתָה מַחְתָּה שֶׁלּוֹ שֶׁאֵין בָּהּ צַד קְדֻשָּׁה, וְכָל זֶה מִצַּד שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, וְעַל שֶׁחָטְאוּ בַּמַּיִם עַל כֵּן נִדּוֹנוּ בְּאֵשׁ הַשּׁוֹלֶטֶת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם מְצוּיִין לְכִבּוֹתוֹ: תורה ב

ו"**שתויי** יין" פֵּירוּשוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים וַחֲדוּרִים הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְהַחֵטְא הוּא - שֶׁנִּכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ** בְּצִיּוּר זֶה: הַחִסָּרוֹן שֶׁל "שְׁתוּיֵי יַיִן" אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֵת הַכְּנִיסָה **לַמִּקְדָּשׁ** - אֲבָל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, הֲרֵי אַדְּרַבָּה, צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה:

מִקְדָּשׁ הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאָז עוֹמֵד הָאָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, וּמָאן דְּמַחְוֵי בְּמָחוֹג קַמֵּי מַלְכָּא וְכוּ' - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל "כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ", אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ וִיגִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"שְׁתוּיֵי יַיִן" שֶׁכָּל מְציאוּתוֹ מְמוּלֵאת וַחֲדוּרָה בְּשֵׂכֶל הַתּוֹרָה.

- וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעָאִי שֶׁאָמְרָה לוֹ מַטְרוֹנִיתָא, שֶׁפָּנָיו הָיוּ דּוֹמִים לִפְנֵי "שְׁתוּי יַיִן". וְאָמַר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁתַּלְמוּדוֹ מְצוּי בְּיָדוֹ - וְהֵינוּ דְּזָה שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת הָיָה נִרְאֶה כִּ"שְׁתוּי יַיִן", הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ הָיְתָה כְּפִי הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, וּברוּחָנִיּוּת הָיָה "שְׁתוּי יַיִן" - חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה -

וְהִנֵּה זֶה שֶׁבִּזְמַן הַתְּפִלָּה (בַּמִּקְדָּשׁ), מִתְבַּטֵּל הָאָדָם מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי כַּנַּ"ל - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וּפוֹעֵל שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ אַחַר־כָּךְ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא, תִּהְיֶה בְּבִיטּוּל הָרָאוּי, עִם שֶׁהִיא גַּם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כִּדְבָעֵי.

אָמְנָם נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יִתְּכֵן הַחִיבּוּר שֶׁל שְׁנֵי הַפָּכִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה: הֶרְגֵּשׁ שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד, וּבִיטּוּל מְצִיאוּתוֹ וְכוּ'? - הַתְּשׁוּבָה נִיתֶּנֶת בְּהֶמְשֵׁךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י לְהַלָּן: "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ **בֶּן־בַּיִת** וְכוּ'" - מִכֵּיוָן שֶׁהַמְּדוּבָּר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם "בֶּן־בַּיִת" שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם הַכֹּחַ לְחַבֵּר ב' הַהֲפָכִים, שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּבְיִחַד עִם זֶה לִהְיוֹת בַּבִּיטּוּל הַמַּתְאִים וְכוּ': עַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִפְעֲלוּ אֶת הַחִיבּוּר (דְּב' הַהֲפָכִים) שֶׁל עוֹלָם וָאֱלִקּוּת, הָעוֹלָם מִתְנַהֵג עַל־פִּי פְּסַק־דִּין שֶׁל הַלּוֹמֵד וּמִסְקָנָתוֹ בְּלִימוּדוֹ, וּכְדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל עַל הַפָּסוּק לָאֵ־ל גּוֹמֵר עָלָי, וּמְקָרֵב עַל־יְדֵי־זֶה אֶת קִיּוּם הַיִּעוּד "וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל **בָּשָׂר** יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ' דִּבֵּר". בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 51)

שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה . . שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ

(רש"י י, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֲרֵי הַחֵטְא מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הֵם הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בְּנֹגַהּ לְצִוּוּי ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְעֵיל בְּסָמוּךְ נֶאֱמַר לְגַבֵּי הַשְּׂרָאַת הַשְּׁכִינָה "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'"; וּמִזֶּה שֶׁלְּשׁוֹן **זֶה עַצְמוֹ** מוֹפִיעַ גַּם בִּבְנֵי אַהֲרֹן, מוּכָח שֶׁאַף עֲבוֹדָתָם גְּרְמָה גִּלּוּי הַשְּׁכִינָה. לָכֵן מְפֹרָשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ הָיְתָה כִּדְבָעֵי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בְּאֹפֶן הַנְּהָגָתָם בָּעֲבוֹדָה זוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 49 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וגו'

וַתֵּצֵא אֵשׁ – . . רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ, תֵּדַע שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (י,ב. ובפירוש רש"י)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת נֶאֱמָן, מְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח חֲנוּיוֹת וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בִּשְׁתִיקָה, וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מַה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנוּיוֹת, אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. (ויקרא רבה)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי כַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּהַעְתָּקָתוֹ מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ'", דְּמִמַּה־נַּפְשְׁךָ, אִם כַּוָּנָתוֹ רַק לְצַיֵּן לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הַוָה לֵיהּ לְקַצֵּר וְלוֹמַר "מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה", וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהוֹדִיעַ גַּם אֶת תּוֹכֶן הַמָּשָׁל, הֲרֵי אֵין דַּי בִּתְחִלַּת הַמָּשָׁל שֶׁהֵבִיא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִדְבָרָיו אֵלּוּ מִתְרַץ מִפְּנֵי מַה נֶעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וַהֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ עַל הָאִסּוּר דִּשְׁתִיַּת יַיִן, וְעַל זֶה תֵּרֵץ מִמָּשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, דְּזֶה שֶׁהֶעֱנִישׁוֹ הַמֶּלֶךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוּזְהַר עַל כָּךְ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּהִיוֹתוֹ "**בֶּן בַּיִת**" שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לְהָבִין **מֵעַצְמוֹ** - גַּם מִבְּלִי אַזְהָרָה מְפוֹרֶשֶׁת - שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הָיוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הִנֵּה מֵעַצְמָם יָדְעוּ הַנְהָגוֹת בֵּיתוֹ, גַּם כְּשֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל זֶה בְּפֵרוּשׁ.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אִתְיַקַּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן:

רש"י◄ **הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְגוֹ'** • (זבחים קטו) הֵיכָן דִּבֵּר? "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט).

אַל תִּקְרֵי "בִּכְבֹדִי", אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי! יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת

בְּמְיַדְּעָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְךָ. עַכְשָׁיו, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ! (ת"כ. ויקרא רבה). **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן•** (שם ושם) קִבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ, וּמַה שָׂכָר קִבֵּל? שֶׁנִּתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן. **בִּקְרֹבַי•** בִּבְחִירַי. **וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד•** כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס; אִם כֵּן בְּאֵלּוּ, כָּל־שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אַל תִּקְרֵי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֶלָּא 'מִמְּקַדָּשֶׁיךָ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ח"ח ע' קעג)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן (י, ג) מַשְׁמַע מֵהַפָּסוּק שֶׁמֹּשֶׁה יָדַע עַל מַה שֶׁעוֹמֵד לְהִתְרַחֵשׁ וְאִלּוּ אַהֲרֹן לֹא יָדַע. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְכָךְ: מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁמֹּשֶׁה הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. וְאַהֲרֹן הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם לְמַעְלָה. עוֹד מְבֹאָר, שֶׁעָצָם יְדִיעַת הָרַע יְכוֹלָה לִגְרֹם נֵזֶק לָאָדָם, וְאִלּוּ בְּדַרְגּוֹת אֱלֹקִיּוּת שֶׁאֵין לָהֶם כָּל קֶשֶׁר לְרַע, אֵין יְדִיעַת הָרַע גּוֹרֶמֶת לְנֵזֶק. לָכֵן מֹשֶׁה יָדַע עַל הַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ, כִּי מֹשֶׁה הוּא בִּבְחִינַת אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָם וּיְדִיעַת הָרַע לֹא מַזִּיקָה לוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אַהֲרֹן עָצָם הַיְּדִיעָה הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַזִּיק לוֹ, לָכֵן לֹא יָדַע מֵהַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ.

(ד) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

ד **וּיקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח אֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יָת אֲחוּכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:**

רש"י◄ **דֹּד אַהֲרֹן•** עֻזִּיאֵל אֲחִי עַמְרָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". **שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְגוֹ'•** כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב אֶת הַשִּׂמְחָה.

כלי יקר – עוז והדר

(ג) **הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ.** פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י 'וְהֵיכָן דִּבֵּר, "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" (שמות כט מג) אַל תִּקְרֵי בִּכְבוֹדִי אֶלָּא בִּמְכֻבָּדַי'. וְאֵין צָרֵךְ לָזֶה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּאן **וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד**, אִם כֵּן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב כָּךְ הוּא, 'וְנִקְדַּשׁ', רָצָה לוֹמַר הַבַּיִת יִהְיֶה נִקְדָּשׁ, בְּדָבָר שֶׁהוּא 'כְּבוֹדִי', שֶׁעַל יָדוֹ **אֶכָּבֵד עַל פְּנֵי כָל הָעָם**, וְאֵין זֶה כִּי אִם בִּקְרוֹבֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי "כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב" בְּיוֹתֵר "אֵל" הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִמֶּנּוּ יִלְמְדוּ כָּל הַפְּחוּתִים מֵעֶרְכּוֹ קַל וָחֹמֶר לוֹמַר 'אִם אֵשׁ אָחֲזָה בְּלַחִים מַה יֵּעָשׂוּ קוֹצִים יְבֵשִׁים כְּסוּחִים' (ע"פ ילקוט רמז עו), וְאָז יִקְחוּ כֻּלָּם מוּסָר, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ **עַל פְּנֵי כָל הָעָם**:

וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י 'אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיַדְּעָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בְךָ, עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ'. "וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵיפֹה" שֶׁהֵם גְּדוֹלִים. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכָּךְ בֵּאוּר הָעִנְיָן, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹחֵז בִּשְׁנֵי קְצָווֹת, הַקָּצָה הָאֶחָד הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים יוֹתֵר מִבְּזוּלָתָם, הַקָּצָה הַשֵּׁנִי שֶׁמַּעֲנִישָׁם אֲפִלּוּ עַל שְׁגִיאָה קְטַנָּה (ראה ב"ק נ). וְכָל זֶה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מֵהֶם קַל וָחֹמֶר הַנִּזְכָּר כָּל הַפְּחוּתִים מֵעֶרְכָּם, מַה שֶּׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לִלְמֹד קַל וָחֹמֶר זֶה אִם הָיָה מַעֲנִישׁ אֵיזוֹ אָדָם בֵּינוֹנִי, אוֹ אִם הָיָה מַעֲנִישׁוֹ עַל אֵיזוֹ עָוֹן גָּדוֹל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר **וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד**, מַשְׁמָע שֶׁכֻּלָּם יִהְיוּ נִזְהָרִים בִּכְבוֹדִי מֵאָז וָהָלְאָה, כִּי כֻּלָּם יִקְחוּ מוּסָר בְּקַל וָחֹמֶר זֶה, וְאִם לֹא הָיוּ גְּדוֹלִים גַּם מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ, אָז לֹא יַגִּיעַ מוּסָר זֶה לְכֻלָּם, כִּי הַגְּדוֹלִים מֵעֶרְכֶּם יֹאמְרוּ לֹא תַּגִּיעַ בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה, וְלֹא יִקַּח מוּסָר זֶה כִּי אִם לַפְּחוּתִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ לַשָּׁוִים לָהֶם בְּמַדְרֵגָה לֹא יַגִּיעַ כִּי כָּל אֶחָד יִטְעֶה לוֹמַר אֲנִי גָּדוֹל מֵחֲבֵרַי, זוֹלַת מִי שֶׁהוּא פָּשׁוּט שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בּוֹ שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכֻּלָּם מִמֶּנּוּ יִקַּח מוּסָר לַכֹּל, וְזֶהוּ עִנְיָן קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כִּי מֵאָז יִרְאוּ אֶת ה' קְדוֹשָׁיו. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ**, בְּמִי שֶׁהוּא קָרוֹב אֵלַי יוֹתֵר מִזּוּלָתוֹ בּוֹ אֶקָּדֵשׁ, כִּי עַל יָדוֹ **עַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד**, יַגִּיעַ הַמּוּסָר לְכֻלָּם. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (להלן טז א) "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ", לְפִי שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים אֶל ה' יוֹתֵר מִזּוּלָתָם עַל כֵּן 'וַיָּמֻתוּ':

וְזֶהוּ טַעַם "וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה" (במדבר יא א) שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ילקוט רמז תשלב) 'בַּקְצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה', וּכְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ק ס.) 'אֵין הַפֻּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם כִּי אִם בַּעֲבוּר הָרְשָׁעִים וְאֵינוֹ מַתְחִיל כִּי אִם בַּצַּדִּיקִים' כו', וּבֵאוּר הַדָּבָר, שֶׁלְּכָךְ מַתְחִיל בַּצַּדִּיקִים בַּעֲבוּר שֶׁיִּקְחוּ הָרְשָׁעִים מוּסָר. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ו) **וְאַחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ וְגוֹ'**, יִפְחֲדוּ וְיִרְאֲגוּ לְנַפְשָׁם שֶׁלֹּא יִקְרֶה לָהֶם כַּאֲשֶׁר קָרָה לְאֵלּוּ, בְּרֹאוֹתָם כִּי לֹא יִשָּׂא ה' פְּנֵי אִישׁ. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר: תורה ד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

המשימה של כל 'לוי'

עַל הַפָּסוּק "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" (י, ד), מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

מָצִינוּ שֶׁבְּמַעֲשֶׂה זֶה דְּ"הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת" - נִצְטַוּוּ קְרוֹבֵי הַמֵּת, הַלְוִיִּים.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ כּוֹ' אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוֹ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ כּוֹ' וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עוֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְּשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה' חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כּוֹ' כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לְכֹהֲנִים לְלִוִּיִּם".

וְהִנֵּה אִישׁ זֶה שֶׁ"נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ" וְהוּא בִּבְחִינַת "לֵוִי", יָכוֹל לַחְשׁוֹב, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁ"נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" עָלָיו לַעֲסוֹק רַק בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּקְדוּשָׁה, אַף בְּעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים בְּ"סוּר מֵרָע" וּ"לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא" - מוּטָב שֶׁיַּעַסְקוּ בָּזֶה אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וַעֲדַיִן לֹא פָּרְקוּ מֵעַל צַוָּארָם "הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים".

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁכְּדֵי "לֹא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה", שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ לְ"הַעֲבִיר אֶת הַמֵּת" וּלְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא. וּבְצִוּוּי זֶה "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ" נִצְטַוּוּ הַלְוִיִּים דַּוְקָא. דְּאַף שֶׁהֵם מוּרָמִים מֵעָם, וּמוּבְדָּלִים "לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ" - עֲלֵיהֶם לַעֲסוֹק בְּהַעֲבָרַת הָאִיסּוּר וְהַ"לִכְלוּךְ", "מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה". וְרַק בְּאוֹפָן זֶה יָכְשַׁר הָעוֹלָם לִהְיוֹת מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ה) **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכָתְּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:**

ה וּקְרִיבוּ וּנְטָלֵנוּן בְּכִתֵּגֵיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה:

רש"י ◄ **בְּכָתְּנֹתָם** • שֶׁל מֵתִים, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם, אֶלָּא נִשְׁמָתָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חוֹטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ).

(ו) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:**

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פֵּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת יָקִדְתָּא דִי אוֹקִיד יְיָ:

רש"י ◄ **אַל־תִּפְרָעוּ** • אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן, שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. (מו"ק יד ב) אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **וְלֹא תָמֻתוּ** • הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תָּמוּתוּ. **וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל** • מִכָּאן, שֶׁצָּרָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מֵטֶלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ.

(ז) **וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ**

ז וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְקוּן דִּילְמָא תְּמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה:

(ח) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

ח וּמַלִּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ט) **יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וְגוֹ'.** סְמוּךְ צִוּוּי זֶה לְכָאן, לְפִי 'שֶׁלֹּא נִבְרָא הַיַּיִן כִּי אִם לְנַחֵם בּוֹ הָאֲבֵלִים' (עירובין סה.), וְיִחְשֹׁב אַהֲרֹן שֶׁבְּאֲבֵלוֹ לְפָחוֹת מֻתָּר לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, עַל כֵּן הִזְהִירוֹ כָּאן שֶׁאֲפִלּוּ בְּאֲבֵלוֹ אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ דֶּרֶךְ שִׁכְּרוּת:

ט חֲמַר וּמְרַוֵּי לָא תִּשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיְךָ עִמָּךְ בְּמֵעֲלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְמוּתוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **יַיִן וְשֵׁכָר•** יַיִן כְּדֶרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ. **בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד•** (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן 'בִּיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד', וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם: 'בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד', מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד.

(י) **וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:**

י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא:

רש"י◄ **וּלְהַבְדִּיל•** כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם עָבַד — עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה (זבחים יז. ת"כ)◆

(יא) **וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ**

יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

רש"י◄ **וּלְהוֹרֹת•** לִמֵּד שֶׁאָסוּר שִׁכּוּר בְּהוֹרָאָה (ת"כ). יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ... וְלֹא תָמֻתוּ" (במדבר יח). כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה.

כלי יקר – עוז והדר

וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ עַל **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן** (פסוק ג) 'שֶׁקִּבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ שֶׁנִּתְיַחֵד לוֹ לְבַדּוֹ דִּבּוּר זֶה', רָמַז כָּאן 'שֶׁנִּקְרָא שִׁכּוֹר כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ' (עירובין סד.), עַל כֵּן נִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּבּוּר, לְהוֹרוֹת לוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל כָּךְ שִׁכּוֹר עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא יִהְיֶה כָּל זְמַן מְיֻשָּׁב בְּדַעְתּוֹ עַד שֶׁיּוּכַל לְהָשִׁיב. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ח) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר**, בְּמִלַּת 'לֵאמֹר' חָתַם לוֹ כָּל הָעִנְיָן, לוֹמַר לְךָ שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן תָּמִיד 'לֵאמֹר' וּלְהָשִׁיב לַמֶּלֶךְ בָּרוּךְ הוּא, וְכָל מִצְוָה זוֹ בָּאָה לוֹ בִּזְכוּת **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן**:

דָּבָר אַחֵר, רָמַז כָּאן לְמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שם סה.) 'נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד', לְפִיכָךְ נִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּבּוּר, כְּמֶלֶךְ הַמְגֻלֶּה לְעַבְדּוֹ אֵיזוֹ סוֹד וְלֹא רָצָה שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ אֲחֵרִים, וְרָמַז לוֹ שֶׁלֹּא יוּכַל הָאָדָם לָבֹא "בְּסוֹד ה'" כִּי אִם בִּתְנַאי זֶה שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנִּכְנַס יַיִן יָצָא הַסּוֹד, עַל כֵּן נִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּבּוּר, כִּמְגֻלֶּה לוֹ לְבַד אֵיזוֹ סוֹד וּמִזְּהִירוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יַיִן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְגַלֶּה הַסּוֹד:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהַשְּׁתִיקָה יֵשׁ לְסָפֵק בָּהּ אִם הוּא שׁוֹתֵק וּמִצְטַעֵר וְקוֹרֵא תִּגֹּר בְּלִבּוֹ עַל מִשְׁפְּטֵי ה', אוֹ אִם הוּא שׁוֹתֵק וְשָׂמֵחַ בְּלִבּוֹ כְּמִדַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁשְּׂמֵחִין בְּיִסּוּרִין (ראה יומא כג.), עַל כֵּן נִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּבּוּר, כְּדֵי לְגַלּוֹת עַל טֹהַר מַחְשַׁבְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי 'אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ כִּי אִם מִתּוֹךְ שִׂמְחָה' (שבת ל.), וְדִבּוּר זֶה הֵינוּ שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו הַשְׁכִינָה מִתּוֹךְ שִׂמְחַת לְבָבוֹ, וּבָזֶה נוֹדַע לַכֹּל כִּי הָיָה שָׂמֵחַ בְּיִסּוּרִין כְּמִדַּת הַצַּדִּיקִים:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁדִּמִּימָה זוֹ הִיא הוֹרָאָה שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּעֵל בְּכָל הַמְאֹרָעוֹת שֶׁבַּגּוּפוֹת, וּבְוַדַּאי כֻּלּוֹ שִׂכְלִי כְּאֶחָד מִצְּבָא הַמָּרוֹם, כִּי מִצַּד הַשֵּׂכֶל אֵין הָאָדָם מִתְפַּעֵל מֵהֶם, עַל כֵּן דִּין הוּא לְהִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּבּוּר בְּלֹא אֶמְצָעִי, כִּי גַּם הוּא נַעֲשָׂה רוּחָנִי כְּמֹשֶׁה מִצַּד דְּמִימָה זוֹ:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁאִזְהָרַת הַשְׁתִּיָּה יֵשׁ בָּהּ רָמֵז אֶל הַשְׁתִּיקָה, כִּי כָּל שִׁכּוֹר מַרְבֶּה דְּבָרִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג כט-ל) "לְמִי שִׁיחַ" וְגוֹ' "לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן" וְגוֹ', וּכְתִיב (זכריה ט יז) "וְתִירוֹשׁ יְנוּבֵב בְּתֻלּוֹת", עַל כֵּן בִּזְכוּת **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן** נִתְיַחֵד אֵלָיו דִּבּוּר זֶה, כִּי עַל יָדוֹ לֹא יִרְבֶּה בְּשִׂיחָה בְּטֵלָה אוֹ מַזֶּקֶת, כִּי הַלָּשׁוֹן הָרַע תִּלָּתֶא קְטִיל (ערכין טו.), לְכָךְ נֶאֱמַר **וְלֹא תָמֻתוּ**, מִלְּבַד מַה שֶּׁהַשִּׁכְרוּת מֵמִית בְּטֶבַע כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יד יב) "יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתוֹ דַּרְכֵי מָוֶת", **יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר**, סוֹף תֵּבוֹת **שֵׁכָר**, כִּי עַל יְדֵי הַשֵּׁכָר הַכֹּל בְּעֵינָיו לְמִישׁוֹר, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל מַסֶּכֶת יוֹמָא פֶּרֶק יוֹם כִּפּוּרִים (עד.) 'כָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּכוֹסוֹ כָּל הָעֲרָיוֹת דּוֹמוֹת בְּעֵינָיו לְמִישׁוֹר שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג לא) "יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים"', וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַחֲרִיתוֹ דַּרְכֵי מָוֶת', כִּי הָאַחֲרִית מִן 'יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר' הוּא אוֹתִיּוֹת 'שֵׁכָר', וְהוּא 'דַּרְכֵי מָוֶת', כִּי הוּא מֵמִית הֵן בְּדֶרֶךְ עֹנֶשׁ הֵן בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע:

וְרֶמֶז בְּפָרָשָׁה זוֹ אֵימָתַי אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ, הוּא שֶׁאָמַר **בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד**, רָמַז שֶׁשִּׁכּוֹר אָסוּר לָבֹא אֶל הֵיכַל מֶלֶךְ יִתְבָּרַךְ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו (ברכות לא.). וְאֵימָתַי מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ, כְּשֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת הַקֹּדֶשׁ בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (פסחים קו.) מִן פָּסוּק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (שמות כ ח) 'זָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן' כוּ', וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל** בִּכְנִיסָה וּיִצִיאָה. וְאַף גַּם זֹאת לֹא יִשְׁתֶּה אוֹתוֹ דֶּרֶךְ שִׁכְרוּת עַד שֶׁיִּהְיוּ 'כָּל הָעֲרָיוֹת הַטְּמֵאוֹת עָלָיו לְמִישׁוֹר', אֶלָּא יִשְׁתֶּה בְּאֹפֶן שֶׁיּוּכַל **לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר**, וּבְאֹפֶן שֶׁיּוּכַל **לְהוֹרֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַחֻקִּים** וְלֹא יִטְעֶה בְּהוֹרָאָתוֹ: תורה י

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח

ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר
יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן
הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן
הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי
כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם
מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ה בְּעֵת הַהִיא אָמַר
יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת
צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית:
ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: ה כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיְלִדִים בַּמִּדְבָּר
בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם וְאִם
כֵּן, לֹא הָיָה מִי מֵהַנִּמּוֹלִים לִהְיוֹת רָאוּי
וְהָגוּן לָמוּל זוּלָתוֹ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה בְּמַעֲשֶׂה הַמְּרַגְּלִים אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי
הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־
בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם
מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַד
הַזְּמַן הַהוּא כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם
בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־
הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם
בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם:
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם
גַּלֹּתִי הַסְרוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם
מֵעֲלֵיכֶם לְפִי שֶׁיָּצְאוּ הָאָבוֹת מִמִּצְרַיִם
וְהָיוּ הַבָּנִים עֲרֵלִים כְּמוֹ הַמִּצְרִיִּים,

וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ה כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיְלִדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם

גִּלֹּתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ: יד וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: | כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

עטרת מרים

וְהָעֲרֵלָה חֲרָפָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל על שם 'גלותי' מלשון גלגל וסבוב עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב אחר חצות היום קרוי ערב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר מדגן הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת יום ראשון של הַפֶּסַח אחר הקרבת העומר מַצּוֹת וְקָלוּי שבלים צלויים בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בגופו של יום, לא בלילה שלפניו, עם כל הַלַּיְלָה הולך אחר היום: יב וַיִּשְׁבֹּת פסק הַמָּן מִמָּחֳרַת אף כי מיום מיתת משה בשבעה באדר פסק המן מלידה, מכל־מקום היו נוזנים בגם ממן שבכליהם, וּבְאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן לכן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ בגבול יריחו וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה חֲלוּצָה מתערה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה בְּאֹתָ לַעֲזוֹר לָנוּ אוֹ אִם לַעֲזוֹר לְצָרֵינוּ בָּאתָ: יד וַיֹּאמֶר | לֹא בָּאתִי לַעֲזוֹר לְאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי שַׂר של יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּאִים צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי לְעֶזְרָתְךָ, כִּי אָדָם יָכוֹל לְהַלְחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתָפְשָׂהּ לְהַפִּיל הַחוֹמָה, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: | כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: כדי שֶׁאִישׁ לֹא יַרְאֵם אֶת מְבוּא הָעִיר: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

◆ יום רביעי ט"ז ניסן ◆

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה סְגָנֵי

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה מִפְּנֵי שֶׁמָּצְאוּ שֶׁהָיָה גָּלוּל בְּתוֹכָהּ שֶׁסִּיּוּמָהּ אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד מָקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת כְּתוּבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה סְגָנֵי

עטרת מרים

כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה כִּסְגַן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף הַשּׁוֹעֲרִים לְהוֹצִיא
מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא
הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׂדְמוֹת בְּמִישׁוֹר קִדְרוֹן וְנָשָׂא
אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל כי שָׁם הָיָה מְקוֹם טוּמְאָה: ה וְהִשְׁבִּית בִּיטֵל
אֶת־הַכְּמָרִים כֹּהֲנֵי עֲבוֹדָה־זָרָה
אֲשֶׁר נָתְנוּ אֲשֶׁר הֶעֱמִידוּ מַלְכֵּי
יְהוּדָה וַיְקַטֵּר לְהִיוֹת מְקַטְּרִים
בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת
יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים
לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת
וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם גַּם אוֹתָם
הִשְׁבִּית: ו וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה
מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־
נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל
קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר שְׂרֵפָה עַד
שֶׁהָיְתָה דַּק כְּעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־
עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם שֶׁהָיוּ
עוֹבְדִים לָהֶם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי
הַקְּדֵשִׁים בָּתֵּי הַזִּמָּה אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים מְיוּחָדוֹת לְזֹנוּת
אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים יְרִיעוֹת
לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא לִירוּשָׁלִַם
לְהַחֲזִירָם בִּתְשׁוּבָה אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים
מִזֶּרַע אַהֲרֹן מֵעָרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ
כֻּמָּרִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה וַיְטַמֵּא אֶת־
הַבָּמוֹת הִשְׁלִיךְ שָׁם גְּבֵלוֹת וְכַדּוּמָה
אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָמְדוּ מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר
שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים

עטרת מרים

אֲשֶׁר עָמְדוּ מוּל הַשְּׁעָרִים וַאֲשֶׁר בְּפֶתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר
אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּבוֹא אֶל הָעִיר בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ
כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת עוֹד לְשָׁרֵת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם כִּי לֹא הוּכְשְׁרוּ עוֹד
לָעֲבוֹדָה כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת מְנָחוֹת הַנֶּאֱפוֹת מַצּוֹת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קֳדָשִׁים
בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר
הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה
כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר
שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי
אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
לַיהוָה בִּירוּשָׁלִַם: כד וְגַם אֶת־
הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־
הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל
| הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ
לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר בַּעֲבוּר הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית
יְהוָה כִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה הִיְתָה סִיבָּה לְכָל
זֶה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו
מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־
לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ
בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־
קָם כָּמֹהוּ:

הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־
הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי
הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים
הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם
וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׂדְמוֹת קִדְרוֹן
וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: ה וְהִשְׁבִּית אֶת־
הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר
בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־
הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת
וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם: ו וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה
מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן
וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ
אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־
בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים
לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת
אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִַם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל | הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא:

יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתָּאֲרוּ סִיבוּ יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתָּאֲרַת מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קֻדָּשׁ קוּדְשִׁין הִיא:

רש"י◄ **הַנּוֹתָרִים** • מִן הַמִּיתָה. מְלַמֵּד, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֲוֹן הָעֵגֶל. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ", וְאֵין 'הַשְׁמָדָה' אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) "וָאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל"; וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְּלָה מֶחֱצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא". **קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין, וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן. **אֶת־הַמִּנְחָה** • זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן. **וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהּ לְדוֹרוֹת, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מִנְחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 275)

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְּלָה מֶחֱצָה (רש"י י, יב) סִפֵּר כ"ק מו"ח אַדְמו"ר, שֶׁמהר"י סלנטר שָׁאַל אֶת הָרַבִּי מַהֲרַ"שׁ, מַדּוּעַ מַאֲרִיכִים חֲסִידִים כָּל־כָּךְ בַּתְּפִלָּה, וְעָנָהוּ, שֶׁיִּדּוּעָה הַפְּלוּגְתָּא אִם תְּפִלָּה עוֹשָׂה מֶחֱצָה אוֹ כֻּלָּהּ, וְלָכֵן מַאֲרִיכִים בִּתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁגַּם מֶחֱצָה תַּסְפִּיק. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: עַל יְדֵי אֲרִיכוּת הַתְּפִלָּה מַגִּיעִים בְּדַרְגָּה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְ'רַגְלֵי' הַדַּרְגָּה הָעֶלְיוֹנָה הֵם כְּנֶגֶד **כָּל** הַדַּרְגּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

(יג) וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צֻוִּיתִי:

יג וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ הִיא מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדִית:

רש"י◄ **וְחָק־בָּנֶיךָ** • אֵין לְבָנוֹת חֹק בְּקָדָשִׁים. **כִּי־כֵן צֻוִּיתִי** • בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ (ת"כ. זבחים קא).

(יד) וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יד וְיָת חֲזֵיָא דַאֲרַמּוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרְשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנָתָיךְ עִמָּךְ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ אִתְיְהִיבוּ מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה** • שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר. **תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר** • וְכִי אֶת הָרִאשׁוֹנִים אָכְלוּ בְּמָקוֹם טָמֵא? אֶלָּא, הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזְקְקָה אֲכִילָתָם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֲבָל אֵלּוּ אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ הַקְּלָעִים, אֲבָל צְרִיכִים הֵם לְהֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהַכְנִיס שָׁם מְצֹרָעִים (שם נה). מִכָּאן, שֶׁקָּדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ** • (ת"כ) אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּחֵלֶק, אֲבָל בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחֶזֶה וְשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ" — חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת.

(טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

טו שׁוֹקָא דְּאַפְרְשׁוּתָא וְחֲזֵיָא דַאֲרַמּוּתָא עַל קָרְבָּנֵי תַרְבֵּיָא יַיְתּוּן לַאֲרַמָּא אֲרַמָּא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ לְקַיָּם עָלָם כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ:

רש"י◄ **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה** • לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם". תְּנוּפָה — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה — מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק, וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. **עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים** • מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שִׁלְשָׁתָן בְּ"צַו אֶת אַהֲרֹן".

◆ יום חמישי י"ז ניסן ◆

(טז) וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֵף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃

רש"י◄ **שְׂעִיר הַחַטָּאת•** שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׂעִיר עִזִּים וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (בת"כ), יֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנִּגְּעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף, לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה: "וְאֹכְלוּהָ מַצּוֹת". **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ•** שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׂרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? כָּךְ הוּא בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' (ועיין זבחים קי"א הגירסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם הכי ומפני מה לא נאכלו). **עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר•** בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. **לֵאמֹר•** אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי!.

טז וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא מִתְבַּע תָּבְעֵי מֹשֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד וּרְגֵז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתְּאָרוּ לְמֵימָר׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 182)

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר (י, טז) בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת (לא, כא) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "וַיִּקְצֹף . . בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת". וּמַה שֶׁלֹּא כָּתַב כֵּן כָּאן – יֵשׁ לוֹמַר: הַחִלּוּק בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הוּא דָּבָר הַתָּלוּי בִּסְבָרָא, וּבְזֶה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד מֵהֶם טוֹעֶה. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁלָּמְדְנוּ **שָׁם** שֶׁטָּעָה מִפְּנֵי הַכַּעַס, יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן גַּם כָּאן.

(יז) מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃

רש"י◄ **מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ•** וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכַלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ?! וּמַהוּ אוֹמֵר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה?. **כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא•** וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו. אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?. **וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ'•** שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. **לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה•** מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁחַטַּאת שְׂמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ.

יז מָדֵין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יְהַב לְכוֹן לְסַלָּקָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ׃

(יח) הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי׃

רש"י◄ **הֵן לֹא־הוּבָא וְגוֹ'•** שֶׁאִלּוּ הוּבָא הָיָה לָכֶם לִשְׂרָפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹ'". **אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ•** הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים. **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי•** לָכֶם בַּמִּנְחָה.

יח הָא לָא אִתְּעַל יָת דְּמַהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דִי פַקֵּדִית׃

(יט) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה׃

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן•** אֵין לְשׁוֹן "דִּבּוּר" אֶלָּא לְשׁוֹן עֹז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'". אֶפְשָׁר, מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר? הָא יָדַעְתָּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ

יט וּמַלִּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יָת חַטָּאתְהוֹן וְיָת עֲלָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פּוּן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא דֵּין הַתַּקֵּן קֳדָם יְיָ׃

בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'". חֲרֵי כְּשֶׁרָצָה, דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים! זוֹ מָצָאתִי בְּ'סִפְרֵי' שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי. הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ • מַהוּ אוֹמֵר? (זבחים קא) אֶלָּא, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה • אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בָּנַי, אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים, שֶׁאֲנִי חַיָּב לְהִיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כָּאֵלּוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהַכֹּהֵן מְטַמֵּא לָהֶם. וְאָכַלְתִּי חַטָּאת • וְאִם אָכַלְתִּי, הַייטַב וְגוֹ'?. הַיּוֹם • (שם) אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֵתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה. הַייטַב בְּעֵינֵי ה' • אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דוֹרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 106)

אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דוֹרוֹת (רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהַהֵתֶר לֶאֱכֹל קֳדָשִׁים בַּאֲנִינוּת הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בִּשְׂמְחָה עַל יְדֵי מִנְהֲגֵי אֲבֵלוּת (בְּדוֹמֶה לַצִּוּוּי "רֹאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ"), וְאִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דוֹרוֹת. עַל כָּךְ הֵשִׁיב לוֹ אַהֲרֹן, שֶׁהַהוֹרָאָה לְהִמָּנַע מֵאֲבֵלוּת אֵינָהּ אֶלָּא **לִפְנֵי ה'**, בְּמָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ **לִפְנֵי ה'** וְלָכֵן אֵין לְאוֹכְלָם (מִלְּבַד קָדְשֵׁי שָׁעָה, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם הָיְתָה הוֹרָאָה מְיֻחֶדֶת)..

(כ) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו: פ** כ **וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:**

רש"י ◄**וַיִּיטַב בְּעֵינָיו •** (ת"כ) הוֹדָה, וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שָׁמַעְתִּי'.

◆ יום שישי י"ח ניסן ◆

יא (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:** א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:**

כלי יקר – עוז והדר

(יט) **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטֹּאתָם וְגוֹ'.** מֹשֶׁה קָרָא תִּגֹּר עַל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר **מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת** (פסוק טז־יז), וְאַהֲרֹן הִתְנַצֵּל אֶת עַצְמוֹ וְאָמַר **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם.** וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ כִּדְבְרֵי מַהַר"י אַבְּרַבְּנֵאל, שֶׁשָּׁעִיר זֶה שֶׁנִּשְׂרַף הַיְנוּ "שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת" הָאָמוּר לְמַעְלָה (ט ג) שֶׁהָיָה קָדְשֵׁי שָׁעָה, וּלְכָךְ לֹא רָצָה אַהֲרֹן לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ לְפִי שֶׁחָשַׁב בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים 'שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים' (רש"י פסוק יז), כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים אֵין לָהֶם חֵלֶק בְּאוֹתוֹ עֲבֵרָה, אֲבָל בְּשָׂעִיר זֶה שֶׁהָיָה כַּפָּרָה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שְׁזָבְחוּ שָׁם וְבִחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה (ט ב) בַּפָּסוּק "קַח לְךָ עֵגֶל", וְחִטָּא זֶה הָיָה אַהֲרֹן הַגּוֹרֵם וְדוֹמֶה כְּאִלּוּ הָיָה לוֹ חֵלֶק בָּהּ, עַל כֵּן אֵין דִּין שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַהֲרֹן כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים, כִּי דּוֹמֶה כְּאִלּוּ גַּם הוּא הָיָה מִן הַבְּעָלִים, וּמֵאַחַר שֶׁרָאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁאֲבִיהֶם לֹא רָצָה לֶאֱכֹל עַל כֵּן לֹא אָכְלוּ גַּם הֵמָּה מִמֶּנּוּ וּשְׂרָפוּהוּ:

וְזֶה בְּאוּר הָעִנְיָן, כִּי מֹשֶׁה קָצַף **עַל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר הַנּוֹתָרִים** מִן הַמִּיתָה שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁנִּשְׂרְפוּ עַל שֶׁהִקְרִיבוּ "אֵשׁ זָרָה" (פסוק א), וְחָשַׁב מֹשֶׁה כִּי גַּם אֵלּוּ הִקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה, כִּי מֵאַחַר שֶׁדִּין הַחַטָּאת לַאֲכִילָה וְהֵמָּה שְׂרָפוּהוּ, וַדַּאי אֵשׁ זֶה שֶׁשְּׂרָפוּהוּ בּוֹ אֵשׁ זָרָה הוּא, עַל כֵּן קָצַף עֲלֵיהֶם וְאָמַר הָיָה לָכֶם לִזְכֹּר מַה שֶּׁקָּרָה לַאֲחֵיכֶם וְלָמָּה "הוֹתַרְתֶּם", וְהָיָה לָכֶם לֶאֱכְלוֹ כִּי **אַתָּה נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה** (פסוק יז) 'שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים' (רש"י):

וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ וְגוֹ', רָצָה לְהוֹכִיחַ בְּמוֹפֵת שֶׁחַטָּאת זֶה הָיָה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ יִתְכַּן שֶׁבְּיוֹם זֶה שֶׁהִקְרִיבוּ בְּנֵי חַטָּאתָם וְעוֹלָתָם שֶׁל צִבּוּר לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, **תִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה** שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם יָמוּתוּ שְׁנֵי בָּנַי, שֶׁאִם כְּבָר הָיוּ רְאוּיִן לִשְׁלִיחוּת יָד וְהֻמְתִּין לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה (ויק"ר כ ט), הָיָה לוֹ לְהַמְתִּין גַּם "יוֹם זֶה שִׂמְחַת לִבּוֹ" שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ (ראה תענית כה:). אֶלָּא וַדַּאי שֶׁרָצָה ה' שֶׁבְּיוֹם זֶה יִמָּחֶה עָוֹן הָעֵגֶל מִכֹּל וָכֹל, מִישְׂרָאֵל וּמֵאַהֲרֹן בְּיוֹם אֶחָד, כִּי אַהֲרֹן "יִשָּׁלֵם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ" (ע"פ שמות כב ט, ראה תנחומא אחרי ח), וְיִשְׂרָאֵל מִתְכַּפְּרִים בְּחַטָּאת וְעוֹלָה, וְזֶה מוֹפֵת שֶׁהַחַטָּאת בָּא עַל עָוֹן הָעֵגֶל, וְאִם כֵּן אִם **אָכַלְתִּי** מֵ**חַטָּאת** זֶה **הַיּוֹם הַייטַב בְּעֵינֵי ה'**, הֲלֹא גַּם אֲנִי מִן הַבְּעָלִים, וּמֵאַחַר שֶׁאֲנִי לֹא אָכַלְתִּי גַּם בָּנַי לֹא רָצוּ לְאָכְלוֹ לִכְבוֹדִי. **וַייטַב** הַדָּבָר הַזֶּה בְּעֵינֵי מֹשֶׁה: תורה כ

יא (א) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם.** מִלַּת 'אֲלֵיהֶם' צָרִיךְ בֵּאוּר, כִּי מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁחוֹזֵר לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שֶׁיִּהְיוּ

רש"י◄ **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן•** לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. **לֵאמֹר אֲלֵהֶם•** אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֵאמֹר אֲלֵהֶם"? לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

(ב) **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:**

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חַיְתָא דִּי תֵּיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה, לְפִי שֶׁהֵשִׁיבוּ בִּדְמִימָה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה. **זֹאת הַחַיָּה•** לְשׁוֹן חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים, לְפִיכָךְ, הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **זֹאת הַחַיָּה•** מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹּאכְלוּ. "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'", אַף בְּשַׂרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לָהֶם, וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף", וְכֵן בַּשָּׁרָצִים: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". **זֹאת הַחַיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה•** (מנחות כ) מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

מַה שֶּׁלֹּא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָאִיסּוּר דַּאֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת מִיַּד לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה - אֶפְשָׁר לְתָרֵץ בְּפֵשְׁטוּת, שֶׁבִּתְקוּפָה זוֹ לֹא הָיָה עִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל:

בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַסְמוּכָה לְמַתַּן־תּוֹרָה - חָנוּ יִשְׂרָאֵל בִּסְבִיבוֹת הַר סִינַי, כְּלוֹמַר, בְּמִדְבַּר סִינַי (עַד לַשָּׁנָה הַבָּאָה). וּמִכֵּיוָן שֶׁבִּמְקוֹם מִדְבָּר אֵינָם בְּנִמְצָא כְּלָל בַּעֲלֵי־חַיִּים, כְּגוֹן: גָּמָל, שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת, וְכֵן עוֹפוֹת, כְּמוֹ "נֶשֶׁר" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה,

כלי יקר – עוז והדר

גַּם הַבְּהֵמָה שְׁלוּחִים בְּמִצְוָה זוֹ לְפִי שֶׁכֻּלָּם הֶשְׁוּוּ בִּדְמִימָה, אֵינוֹ מְחֻוָּר, כִּי לֹא נִזְכְּרוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר קֹדֶם זֶה. גַּם הַפָּסוּק אוֹמֵר (לעיל י ג) "וַיֹּדֹם אַהֲרֹן", אֲבָל לֹא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר שֶׁנִּרְמַז בְּמִלַּת **'אֲלֵיהֶם'** עִנְיָן יָקָר מְאֹד, וּבָא לְמַעֵט כָּל הָאֻמּוֹת, וְהוּא כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּתְבוּ רַבִּים מִן הַמְפָרְשִׁים עִנְיָן אִסּוּרֵי הַמַּאֲכָלוֹת, שֶׁיֵּשׁ שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁהַבְּהֵמָה בְּרִיאוּת הַגּוּפוֹת וּרְפוּאָתוֹ, כִּי הַמַּאֲכָלִים הָהֵם מוֹלִידֵי לֵחוֹת רָעוֹת, וּלְדֵעָה זוֹ נָטָה הָרַמְבַּ"ן (פסוק יג). וְאֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי כָּל הָאֻמּוֹת "אֹכְלֵי בְּשַׂר הַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר" וְכָל הַטְּמֵאִים, כֻּלָּם חֲזָקִים אַף בְּרִיאִים אֵין כּוֹשֵׁל בָּהֶם, וְאוֹכְלֵיהֶם 'לֹא חֹלִי וְלֹא מַרְגִּישׁ' (ע"פ יומא כב):

אֶלָּא דַּאי שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין הַכַּוָּנָה בָּהֶם כִּי אִם אֶל רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ, כִּי הֵם מְשַׁקְּצִים הַנֶּפֶשׁ הַטְּהוֹרָה וּמְגָרְשִׁים רוּחַ טָהֳרָה וּקְדֻשָּׁה מִן הָאָדָם, וּמוֹלִידִין אֲטִימַת הַשֵּׂכֶל וּתְכוּנַת הָאַכְזָרִיּוּת, כֵּן כָּתַב בָּעֵקֶדָה (שער ס) וּבַמַּהַר"י אַבְּרַבְּנֵאל. וְהָרְאִיָּה עַל זֶה, שֶׁפָּרָה שֶׁנּוֹלְדָה מֵחֲמוֹר אֲסוּרָה כִּי הַיּוֹצֵא מִן הַטְּמֵא טָמֵא (בכורות ה:), שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהַמּוֹלִיד נוֹתֵן תְּכוּנָה רָעָה שֶׁבּוֹ בַּנּוֹלָד מִמֶּנּוּ. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ נֶאֱמַר (פסוק ד) **אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה**, וּמֵ"ם שֶׁל 'וּמִמַּפְרִיסֵי' מְיֻתֶּרֶת, כִּי הָיָה לוֹ לוֹמַר 'מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמַפְרִיסֵי פַּרְסָה', אֶלָּא שֶׁמִּלֵּי מִלֵּי קָתָנֵי וְהָכִי קָאָמַר, **אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ** אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ כָּל סִימָנֵי טָהֳרָה, וְהֵינוּ אִם הוּא נוֹלָד וּבָא **מִמַּעֲלֵה הַגֵּרָה** לְבַד כְּגוֹן פָּרָה מִגְּמָל, אוֹ **מִמַּפְרִיסֵי פַּרְסָה** לְבַד דְּהַיְנוּ פָּרָה מֵחֲזִיר, כָּךְ פֵּרְשׁוּ הַקַּדְמוֹנִים, וְכֵן נָתְנוּ טְעָמִים בְּכָל הַסִּימָנֵי טְמֵאָה שֶׁכֻּלָּם מוֹרִים עַל קֹשִׁי הַבָּשָׂר וּמְזֶג רַע שֶׁבּוֹ הַמּוֹלִיד תְּכוּנוֹת רָעוֹת בְּגוּף הָאוֹכֵל, וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (איוב יד ד) "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא", וְכִי אֶפְשָׁרִי שֶׁמִּן דָּבָר טָמֵא יֵצֵא טָהוֹר, וְכִי "לֹא אֶחָד" הוּא הַמּוֹלִיד וְהַנּוֹלָד, כִּי 'הָעֻבָּר יָרֵךְ אָבִיו הוּא' (ראה חולין נח.):

וְזֶהוּ שֶׁמַּסִּיק בְּזִיקְרָא רַבָּה (יג ב) 'מְשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר שְׁנֵי חוֹלִים כוּ', כָּךְ הָאֻמּוֹת שֶׁאֵינָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא "כִּיְּרָק עֵשֶׂב" הִתִּיר לָהֶם אֶת הַכֹּל (ע"פ בראשית ט ג), אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא צִוָּה לָהֶם **זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ'** (פסוק ב). וְאוּלַי מִטַּעַם זֶה אָמַר **זֹאת הַחַיָּה**, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסַיֵּם בִּ**בְהֵמָה**, מִכָּל מָקוֹם הִתְחִיל בְּ'חַיָּה' לוֹמַר שֶׁכָּל הַרְחָקוֹת אֵלּוּ הֵם לְצֹרֶךְ הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּקְרֵאת 'חַיָּה' (בראשית ב ז):

הִנֵּה מִדְּרָשׁ זֶה מַסְכִּים מִכָּל צַד לִדְבָרֵינוּ, דְּאִם לֹא כֵּן "מָה" רָאָה "עַל כָּכָה" לִתֵּן טַעַם עַל מִצְוָה זוֹ לָמָּה לֹא נִתְּנָה לָאֻמּוֹת יוֹתֵר מֵעַל כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁרָצָה לְתָרֵץ יִתּוּר לְשׁוֹן שֶׁל **'אֲלֵיהֶם'** שֶׁבָּא לְמַעֵט הָאֻמּוֹת, וְלוֹמַר לְךָ שֶׁמִּסְתָּמָא אֵין שׁוּם גּוֹי רוֹצֶה לְקַיֵּם שׁוּם מִצְוָה אִם לֹא שֶׁיּוֹדַע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תּוֹעֶלֶת גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֲרֵי עַל כָּל פָּנִים אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז י) "וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ", וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הָאֻמּוֹת לַחְשֹׁב שֶׁטַּעַם אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת לְשֵׁם בְּרִיאוּת הַגּוּפוֹת וְיִרְצוּ גַּם הַבְּהֵמָה לְהִתְנַהֵג עַל פִּי הָרְפוּאָה, עַל כֵּן אָמַר לְשׁוֹן **'אֲלֵיהֶם'**, לוֹמַר לְךָ דַּוְקָא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא יֵשׁ תּוֹעֶלֶת בִּמְצִוָּה זוֹ, אֲבָל לָאֻמּוֹת אֵין תּוֹעֶלֶת בִּשְׁמִירַת מִצְוָה זוֹ כִּי בְּלָאו הָכִי אֵינָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: תורה ב

וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה "כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" - אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְהִיר מִיָּד עַל אִיסּוּר אֲכִילָתָם, מִכֵּיוָן שֶׁבְּלַאו־הָכִי לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת אֶפְשָׁרוּת כְּלָל לְאָכְלָם.

וּבְנוֹגֵעַ לְ"נָחָשׁ" ("כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן") שֶׁנִּמְצָא בַּ"מִדְבָּר" [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב גוֹ'"] - הֲרֵי הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא יוֹדֵעַ שֶׁבְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם הָלַךְ לִפְנֵיהֶם "עַמּוּד עָנָן", שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה "לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן לַהֲרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וּכְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא אוֹדוֹת קִיּוּם מִצְוַת סוּכָּה "לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹרוֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", וּבְדַאי הִסְבִּיר לוֹ אָבִיו שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"עָנְנֵי כָּבוֹד" שֶׁהִקִּיפוּ אֶת מַחֲנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁבַּשֶּׁטַח דְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ בַּנִּמְצָא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וְלָכֵן, לְכָל־לְרֹאשׁ בָּאוּ עִנְיָנִים שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא - נִדְבַּת הַמִּשְׁכָּן וַהַקָּמָתוֹ כוּ', וְרַק אַחַר־כָּךְ נִצְטַוּוּ עַל אִיסּוּר אֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעֵל בַּזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה - כַּאֲשֶׁר יִתְקָרְבוּ לִמְקוֹם יִשּׁוּב, לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאָז תִּהְיֶה בְּאֶפְשָׁרוּתָם לִקְנוֹת מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

(ג) כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

ג כָּל דִּי סְדִיקָן פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָן טְלִפִּין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:

רש"י◄ **מַפְרֶסֶת•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. **פַּרְסָה•** פלאנט"ה בְּלַעַ"ז. **וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע•** שֶׁמֻּבְדֶּלֶת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנִין, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמְטַלְפָא טְלִפִּין", שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאֵינָן שְׁסוּעוֹת וּמֻבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְּמַטָּה מְחֻבָּרוֹת (חולין עא)**. מַעֲלַת גֵּרָה•** מַעֲלָה וּמִקִּיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעָיָהּ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְשׁוֹ וּלְטָחֲנוֹ הָדֵק. **גֵּרָה•**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 222)

מַפְרֶסֶת פַּרְסָה . . מַעֲלַת גֵּרָה (יא, ג). **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בִּשְׁנֵי הַקּוּבִּים שֶׁל חֶסֶד (יָמִין מְקֻרָבֶת) וּגְבוּרָה (שְׂמֹאל דּוֹחָה), שֶׁאָז מוּכָח שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא מִצַּד טִבְעוֹ. **מַעֲלַת גֵּרָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁבּוֹחֵן שוּב וְשׁוּב הַאִם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת, הוּא אָכֵן, טוֹב וְנָחוּץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי 'סִמָּנִים' הַלָּלוּ – נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הִיא 'בְּהֵמָה טְהוֹרָה'.

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ד בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

כלי יקר – עוז והדר

(ד) **אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא.** הָיָה לוֹ לוֹמַר 'כִּי פַּרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס', שֶׁזֶּה עִקַּר טַעַם אֶל הַטְּמִאָה, וְכֵן בְּשָׁפָן וְאַרְנֶבֶת קָשֶׁה זֶה, וּבַחֲזִיר אָמַר (פסוק ז) **כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא**, הָיָה לוֹ לוֹמַר 'כִּי אֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה', וְלָמָּה הִתְחִיל בְּכֻלָּם בְּסִימַן טָהֳרָה שֶׁלָּהֶם: **וּבֵאוּר** עִנְיָן זֶה, שֶׁסִּימַן טָהֳרָה שֶׁבְּכֻלָּם מוֹסִיף טֻמְאָה עַל טֻמְאָתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּעֵשָׂו שֶׁנִּמְשָׁל לַחֲזִיר שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת טְלָפָיו לְהַרְאוֹת כְּאִלּוּ כָּשֵׁר וְתוֹכוֹ מָלֵא "תֹּךְ וּמִרְמָה" (ב"ר סה א), וְזֶה מוֹרֶה עַל כָּל מִי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ כְּמִדַּת הַצְּבוּעִים הַמַּרְאִים אֶת עַצְמָם כְּשֵׁרִים, וְהֵמָּה בְּלִי סָפֵק גְּרוּעִים מִן הָרָשָׁע הַגָּמוּר שֶׁתּוֹכוֹ וּבְרוֹ שָׁוִין לְרָעָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק "וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם" (בראשית לז ד). וְעַל כֵּן הַפְרָסַת פַּרְסָה בַּחֲזִיר הוּא סִימָן טֻמְאָה, לְפִי שֶׁבְּפַרְסָה זוֹ הוּא יָכוֹל לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת וּלְהַרְאוֹת כְּאִלּוּ הוּא כָּשֵׁר, וְכֵן בְּהֵיפֶךְ זֶה בְּגָמָל וְשָׁפָן וְאַרְנֶבֶת. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִדּוֹת אֵלּוּ אֵינָן שֶׁיָּכִין בְּבְהֵמוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֵם מוֹלִידִים תְּכוּנָה רָעָה זוֹ בְּגוּף הָאוֹכְלָם, כִּי "כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ" (ע"פ ירמיה ב ג) לִהְיוֹת מִן כִּתּוֹת הַצְּבוּעִים הַמַּרְאִים אֶת עַצְמָם כְּשֵׁרִים כְּמוֹ עֵשָׂו וַחֲבֵרָיו:

וְזֶה מְיֻשָּׁב מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (יג ה) **אֶת הַגָּמָל** זוֹ בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלז ח) "בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֵּם לָךְ גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ". **וְאֶת הַשָּׁפָן** זוֹ מָדַי, **כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא**, שֶׁמְּגַדֶּלֶת צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ב יט) "וּמָרְדְּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ". **אַרְנֶבֶת** זוֹ יָוָן, **כִּי מַעֲלֵת גֵּרָה הִיא**, אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס כַּד חָזֵי לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק קָאֵים עַל רַגְלוֹהִי וּמְבָרְכוֹ כוּ' (ראה יומא סט.). **הַחֲזִיר** זוֹ אֱדוֹם, שֶׁ**מַפְרִיס פַּרְסָה**,

(ה) וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֽוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ה וְיָת טַפְזָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ו) וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הֽוּא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם:

ו וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְקָא פִּשְׁרָא הִיא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן:

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הֽוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:

ז וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסָתָא הוּא וּמַטִּילְפָן טִלְפִין פַּרְסָתֵהּ וְהוּא פִּשְׁרָא לָא פָּשֵׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ח מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י◄ **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ** • אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימַן טָהֳרָה, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כל הענין בתורת כהנים). **מִבְּשָׂרָם** • עַל בְּשָׂרָם בְּאַזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. **וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ** • יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן כא) "אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" — כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין, קַל־וָחֹמֶר מֵעַתָּה: וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה - לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה - לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגָּעוּ"? בָּרֶגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (ר"ה יז).◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 58)

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (רש"י יא, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁחוֹבַת הַטָּהֳרָה מִתְיַחֶסֶת לָרֶגֶל דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל בְּפָרָשַׁת בֹּא עַל הַפָּסוּק "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - "קְרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּכְסוּת". וּמֵאַחַר שֶׁמָּטָּל עַל הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ, מוּבָן שֶׁעָלָיו לְהִטָּהֵר, שֶׁהֲרֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּטֻמְאָה אֵין בְּכֹחָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם.

כלי יקר – עוז והדר

מַרְאֶה עַצְמוֹ כָּשֵׁר, **וְגֵרָה לֹא יִגָּר**, שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל צַדִּיקִים אֶלָּא הוֹרְגָן כוּ'. וְיֵשׁ לְהִתְפַּלֵּא עַל מִדְרָשׁ זֶה, "מָה" רָאָה "עַל כָּכָה" לְהוֹצִיא כָּל הַמִּקְרָאוֹת הָאֵלּוּ מִפְּשׁוּטָם:

אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְתָרֵץ אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת **'כִּי'** שֶׁהִזְכִּיר, שֶׁעָשָׂה מִן הַסִּימָן טָהֳרָה טַעַם עַל הַטֻּמְאָה, וּבְלִי סָפֵק שֶׁכַּוָּנַת הַפָּסוּק לְרַמֵּז עַל מִדַּת הַצְּבוּעִים שֶׁסִּימָן טָהֳרָה שֶׁלָּהֶם מוֹסִיף לָהֶם טֻמְאָה, וְזֶה לֹא יִצְדַּק בַּבְּהֵמוֹת כְּלָל כִּי אִם בָּאָדָם, עַל כֵּן רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁכָּל הָאוֹכֵל מֵהֶם מְקַבֵּל טִבְעָם, כִּי הַדָּבָר הַנֶּאֱכָל יָשׁוּב לְטֶבַע הָאוֹכֵל, וְהֵבִיא רְאָיָה מִן הַמְפָרְסְמִים, שֶׁכָּל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת אֵלּוּ הָאוֹכְלִים מִן אַרְבַּע מִינִים אֵלּוּ כֻּלָּם קִבְּלוּ טִבְעָם שֶׁהֵם מַרְאִים אֶת עַצְמָם כִּכְשֵׁרִים כְּאֵלּוּ כַּוָּנָתָם לְהֵטִיב לְיִשְׂרָאֵל, וְתוֹכָם רַע וְמַר כִּי כָּל מַחֲשַׁבְתָּם "רַק רַע כָּל הַיּוֹם", וְיִשְׂרָאֵל לֹא נִזְהֲרוּ מֵהֶם בְּרֹאוֹתָם כִּי הֵם מְגַדְּלִים קְצָת צַדִּיקִים, וּבֶאֱמֶת שֶׁלְּצֹרֶךְ הֲנָאָתָם עָשׂוּ כֵּן וְתוֹכָם הָיוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל:

וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר **'אֶת הַגָּמָל** זוֹ בָּבֶל', אֵין כַּוָּנָתוֹ לְפָרֵשׁ הַמִּקְרָא וּלְהוֹצִיאוֹ מִפְּשׁוּטוֹ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שֶׁתֹּאַר הַגָּמָל מָצוּי בְּמַלְכוּת בָּבֶל, כִּי כְּשֵׁם שֶׁהַגָּמָל מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא וּמִצַּד זֶה הוּא נִרְאֶה כָּשֵׁר, כָּךְ מַלְכוּת בָּבֶל הֶרְאוּ אֶת עַצְמָם כְּגוֹמְלֵי חֲסָדִים עִם יִשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר 'אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתָּ לָנוּ' וְגוֹ', לוֹמַר לְךָ שֶׁהַגְּמוּל הַהוּא הָיָה עַל צַד הַזִּיּוּף. וְכֵן מְדֵי וְיָוָן שֶׁהָיוּ מְקָרְבִים הַצַּדִּיקִים כְּמָרְדְּכַי וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהַכֹּל עַל צַד הַזִּיּוּף. וְכֵן אֱדוֹם עוֹשִׂים כְּמַעֲשֵׂה הַחֲזִיר, שֶׁמַּרְאִין טַלְפֵיהֶם כִּכְשֵׁרִים לוֹמַר שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶם בְּגֵזֶל לִקַּח מָמוֹן יִשְׂרָאֵל בִּזְרוֹעַ, וְהֵם הוֹרְגִים אוֹתָם, וְאֵין לְהַאֲרִיךְ מִזֶּה יוֹתֵר, וְעַל צַד הַמְּלִיצָה עָשָׂה סָמֶךְ מִן גָּמָל לְבָבֶל וְשָׁפָן לְמָדַי כוּ'. וּמִכָּל מָקוֹם לְעוֹלָם אֵין כַּוָּנָתוֹ לְפָרֵשׁ הַמִּקְרָאוֹת חוּץ מִפְּשׁוּטָם: תורה ה

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ:

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן:

רש"י ◄ **סְנַפִּיר** • אֵלּוּ שֶׁשֶׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׂת** • אֵלּוּ קְלִפִּין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ".

(י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם:

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא מִכֹּל רִחְשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי בְמַיָּא שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י ◄ **שֶׁרֶץ** • בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות יט אלול תש"א – מתוך 'לקראת שבת')

סִימָנֵי הַכַּשְׁרוּת – בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם . . כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (יא, ט־יב)

כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (נדה נא, ב).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דָּגִים הַנִּמְצָאִים תָּמִיד בְּמָקוֹם חִיּוּתָם – מַיִם, רוֹמְזִים לְיוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, וְהִיא מְקוֹם חִיּוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם קַשְׂקַשִּׂים וּסְנַפִּירִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵינָם מֵעֵקֶר הַדָּג, וְאֵינָם אֶלָּא טְפָלִים וּמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַגּוּף: קַשְׂקַשִּׂים שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמֵּגֵן עַל הַדָּג, וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

וְזֶה מוֹרֶה, עַל עִנְיָנִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָם מִגּוּף הַלִּימוּד, אֲבָל נִצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוּד: קַשְׂקֶשֶׂת – יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת עַל הַלִּימוּד, כְּמוֹ קַב חוּמְטִין הַמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרֶה עַל כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאַף הוּא עִנְיָן הַמּוּכְרָח. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּמַה דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלִּכְאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לִכְתּוֹב סְנַפִּיר, כִּי כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, אֶלָּא "אָמַר קְרָא מִשּׁוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", שֶׁהַסְּנַפִּיר עִנְיָנוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה – כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה עַל־זֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה, דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁהוּא יְרֵא־שָׁמַיִם – יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, הוּא בְּוַדַּאי יְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כָּךְ צָרִיךְ לִנְהוֹג. אֲבָל יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – מִי שֶׁמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאַת־שָׁמַיִם הוּא דָּג טָמֵא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת".

(יא) וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ:

יא וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵּיכְלוּן וְיָת נְבִלְתְּהוֹן תְּשַׁקְּצוּן:

רש"י ◄ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ** • לֶאֱסֹר אֶת עֵרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם (חולין צט). **מִבְּשָׂרָם** • אֵינוֹ מֻזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. **וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ** • (שם סו) לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסְּנָנָן. יַבְחוּשִׁין מושיירונ"ש בְּלַעַ"ז.

(יב) כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

יב כֹּל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:

רש"י ◄ **כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ'** • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ לַיַּבָּשָׁה; הִשִּׁירָן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם", הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלִיָּתוֹ, מֻתָּר.

(יג) וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה:

יג וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאַכְלוּן שִׁקְצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וַעַזְיָא:

רש"י◄ לֹא יֵאָכְלוּ • (שבת קיד) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לְקָטַנִּים, שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל־יָדְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין - בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין. כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד.

(יד) וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ:

יד וְדַיְתָא וְטָרָפִיתָא לְזַנָּהּ:

(טו) אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

טו יָת כָּל עוּרְבָּא לְזַנֵּהּ:

(טז) וְאֵת בַּת הַיַّעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:

טז וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא וְנָצָא לְזַנּוֹהִי:

רש"י◄ הַנֵּץ • אישפרוי"ר.

(יז) וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף:

יז וְקַרְיָא וְשָׁלֵי נוּנָא וְקִפּוֹפָא:

רש"י◄ הַשָּׁלָךְ • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֶה (פי' מגביה) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתַּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וְשָׁלֵינוּנָא. כּוֹס וְיַנְשׁוּף • הֵם צואיטי"ש הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין ייב"ו.

(יח) וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָם:

יח וּבַוְתָא וְקָאתָא וּיַרְקְרֵקָא:

רש"י◄ תִּנְשֶׁמֶת • הִיא קלב"א שורי"ץ וְדוֹמָה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה; וְתִנְשֶׁמֶת הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים הִיא דּוֹמָה לָהּ, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם וְקוֹרִין לָהּ טלפ"א.

(יט) וְאֶת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף:

יט וְחַוָּרִיתָא וְאִבּוּ לְזַנָּהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא:

רש"י◄ הַחֲסִידָה • זוֹ דַּיָּה לְבָנָה ציגוני"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת. הָאֲנָפָה • הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית. וְנִרְאָה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ היירו"ן. הַדּוּכִיפַת • תַּרְנְגוֹל הַבָּר

כלי יקר – עוז והדר

(יג) **וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף.** 'מִן' מַשְׁמָע מִקְצָת מִמִּנּוּ דְּהַיְנוּ הַמְּעוּט, לְפִי שֶׁבְּעוֹפוֹת אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חולין סג) שֶׁהַטְּהוֹרִים מְרֻבִּים מִן הַטְּמֵאִים עַל כֵּן מָנָה הַטְּמֵאִים, וּבִבְהֵמוֹת טְמֵאִים מְרֻבִּים עַל כֵּן מָנָה הַטְּהוֹרִים בְּפָרָשַׁת רְאֵה (דברים יד ד-ה). וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, לְפִי שֶׁיְּסוֹד הָעָפָר יוֹתֵר עָב וְגַס וּמוֹלִיד עֲכִירַת הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר מִן הָאֲוִיר, וְהַבְּהֵמוֹת יֵשׁ בָּהֶם חֵלֶק גָּדוֹל מִן יְסוֹד הָעָפָר יוֹתֵר מִן יְסוֹד הָאֲוִיר, וּמִטַּעַם זֶה אֵינָן יְכוֹלִין לָעוּף בַּאֲוִיר, עַל כֵּן הַטְּמֵאִים מְרֻבִּים לְרֹב עַפְרוּרִית שֶׁבָּהֶם, וְעַל צַד הַזְּרוּת נִמְצָא בָּהֶם גַּם טְהוֹרִים "זְעִיר שָׁם". וּבְהֶפֶךְ זֶה הָעוֹפוֹת יֵשׁ בָּהֶם חֵלֶק גָּדוֹל מִיסוֹד הָאֲוִיר הַזַּךְ וְהַדַּק יוֹתֵר מִיסוֹד הֶעָפָר, עַל כֵּן רֻבָּם טְהוֹרִים, וְעַל צַד הַזְּרוּת נִמְצְאוּ בָּהֶם קְצָת טְמֵאִים וְהֵמָּה מְעַטִּים, כִּי הָאָרֶץ מְגַדֶּלֶת גַּשְׁמִיּוּת וְהָאֲוִיר מְגַדֵּל טָהֳרָה וְרוּחָנִיּוּת: **לְכָךְ** נֶאֱמַר (להלן כ כה) "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר", הִקְדִּים בַּבְּהֵמוֹת הַטְּהוֹרִים וּבָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִים, לְפִי שֶׁכָּל בּוֹרֵר דָּבָר מִתּוֹךְ חֲבֵרוֹ בּוֹרֵר הַמּוּעָט מִתּוֹךְ הַמַּרְבֶּה, וּכְאִלּוּ אָמַר שֶׁיַּבְדִּיל בַּבְּהֵמוֹת הַטְּהוֹרִים מִתּוֹךְ הַטְּמֵאִים, וּבְהֶפֶךְ זֶה בָּעוֹפוֹת: תורה יד

וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַעַ"ז הרופ"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ דּוּכִיפַת? שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבָּלְתּוֹ. "וְנַגַּר טוּרָא", נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאֲחָזוֹ" (דף ס"ג).

(כ) כֹּ֣ל שֶׁ֗רֶץ הָעוֹף֙ הַהֹלֵ֣ךְ עַל־אַרְבַּ֔ע שֶׁ֥קֶץ הֽוּא־לָכֶ֖ם׃

כ כֹּל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דְּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַדַּקִּים הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁים וַחֲגָבִים.

(כא) אַךְ֙ אֶת־זֶ֣ה תֹּאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל שֶׁ֣רֶץ הָעוֹף֑ הַהֹלֵ֣ךְ עַל־אַרְבַּ֗ע אֲשֶׁר־לוֹ֙ כְּרָעַ֣יִם מִמַּ֔עַל לְרַגְלָ֖יו לְנַתֵּ֥ר בָּהֵ֖ן עַל־הָאָֽרֶץ׃

כא בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דְּמְהַלַּךְ עַל אַרְבַּע דִּי לֵהּ קַרְצוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא׃

רש"י◄ עַל אַרְבַּע • עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם. מִמַּעַל לְרַגְלָיו • סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד אַרְבַּע רַגְלָיו, וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט"א, אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טָהֳרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֻלַּיִן, אֵלּוּ כְּרָעַיִם הַכְּתוּבִים כָּאן, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ. וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹאשָׁן אָרֹךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ 'חָגָב'; וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

(כב) אֶת־אֵ֣לֶּה מֵהֶם֮ תֹּאכְל֒וּ אֶת־הָאַרְבֶּ֣ה לְמִינֹ֗ו וְאֶת־הַסָּלְעָ֥ם לְמִינֵ֖הוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּ֥ל לְמִינֵ֖הוּ וְאֶת־הַחָגָ֑ב לְמִינֵֽהוּ׃

כב יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוֹבָא לִזְנַהּ וְיָת רְשׁוּנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגּוֹלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַגָּבָא לִזְנוֹהִי׃

(כג) וְכֹ֣ל שֶׁ֗רֶץ הָעוֹף֙ אֲשֶׁר־לוֹ֙ אַרְבַּ֣ע רַגְלָ֔יִם שֶׁ֥קֶץ הֽוּא־לָכֶ֖ם׃

כג וְכֹל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּי לֵהּ אַרְבַּע רַגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ' • (ת"כ) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ – טָהוֹר.

(כד) וּלְאֵ֣לֶּה תִּטַּמְּא֗וּ כָּל־הַנֹּגֵ֤עַ בְּנִבְלָתָם֙ יִטְמָ֔א עַד־הָעָֽרֶב׃

כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ וּלְאֵלֶּה • (ת"כ) הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן. תִּטַּמְּאוּ • כְּלוֹמַר, בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה.

(כה) וְכָל־הַנֹּשֵׂא֙ מִנִּבְלָתָ֔ם יְכַבֵּ֥ס בְּגָדָ֖יו וְטָמֵ֑א עַד־הָעָֽרֶב׃

כה וְכָל דְּיִטּוֹל מִנִּבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא, חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה֙ אֲשֶׁ֣ר הִוא֔ מַפְרֶ֥סֶת פַּרְסָ֖ה וְשֶׁסַ֑ע אֵינֶ֣נָּה שֹׁסַ֔עַת וְגֵרָה֙ אֵינֶ֣נָּה מַעֲלָ֔ה טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶ֑ם כָּל־הַנֹּגֵ֥עַ בָּהֶ֖ם יִטְמָֽא׃

כו לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטַלְפִין לֵיתָהָא מַטְלְפָא וּפִשְׁרָא לֵיתָהָא מַסְקָא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב׃

רש"י◄ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת• כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת. כָּאן לַמֶּדֶךְ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבְעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

(כז) וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כז וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ עַל־כַּפָּיו• כְּגוֹן: כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם• לְמַגָּע.

(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ס

כח וּדְיִטּוֹל יָת נִבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ:

כט וְדֵין לְכוֹן מְסָאֲבָא בִּרְחַשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא חֵלְדָא וְעַכְבְּרָא וְצָבָא לִזְנוֹהִי:

רש"י◄ וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא• כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא לְטֻמְאָה מַמָּשׁ; לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וְלִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. הַחֹלֶד• מושטיל"ה. וְהַצָּב• פויי"ט, שֶׁדּוֹמֶה לִצְפַרְדֵּעַ.

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת:

ל וְיָלָא וְכֹחָא וְחֵלְטֵיתָא וְחֻמְטָא וְאָשׁוּתָא:

רש"י◄ וְהָאֲנָקָה• הריצו"ן. וְהַלְּטָאָה• לישרד"ה. וְהַחֹמֶט• לימצ"א. וְהַתִּנְשָׁמֶת• טלפ"א.

(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

לא אִלֵּין דִּמְסַאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

(לב) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל עֲלוֹ מֵהֶם ׀ בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר:

לב וְכֹל דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאָב מִכָּל מָאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דִּי תִתְעֲבֵד עֲבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְעַל וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי:

רש"י◄ בַּמַּיִם יוּבָא• (יבמות עה) וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה. עַד הָעָרֶב• וְאַחַר־כָּךְ — וְטָהֵר• בְּהָעֲרֵב הַשֶּׁמֶשׁ.

◆ שבת קודש י"ט ניסן ◆

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ:

לג וְכָל מָאן דַּחֲסַף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּהּ כֹּל דִּי בְגַוֵּהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵהּ תְּתַבְּרוּן:

רש"י◄ אֶל־תּוֹכוֹ• אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ (חולין כד)• כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא• הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶּׁבַּאֲוִירוֹ (סִפְרִים אֲחֵרִים: צָרִיךְ לוֹמַר: 'בְּתוֹכוֹ')• וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ• (ת"כ) לְמֵד שֶׁאֵין לוֹ טָהֲרָה בְּמִקְוֶה.

(לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מָיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא:

לד מִכָּל דְּמִתְאֲכֵל דִּי יַעֲלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאֵב וְכָל מַשְׁקֶה דִּי יִשְׁתֵּתִי בְּכָל מָאן יְהֵי מְסָאֵב:

רש"י◄ **מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל•** מוּסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא – יִטְמָא; וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא – יִטְמָא. לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֵכְשָׁר וּמִתְקַבֵּל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, וּמִשֶּׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם וַאֲפִלּוּ נָגוּב; וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה, מַכְשִׁיר זְרָעִים לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם, אוֹ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי – יִטְמָא הָאֹכֶל'. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֹכֶל", אֹכֶל וּמַשְׁקֶה מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ אֲבִי הַטֻּמְאָה וְהַכְּלֵי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁהַשֶּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נָגַע הַשֶּׁרֶץ בַּפַּת: הַתַּנּוּר – רִאשׁוֹן, וְהַפַּת – שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלִּטָּמֵא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נָגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן; וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְּלְשׁוּ; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם. וּמַהוּ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם"?. וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה (ת"כ. יומא פ), שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת'.

(לה) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם:

לה וְכֹל דִּי יִפֹּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאֵב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן:

רש"י◄ **תַּנּוּר וְכִירַיִם•** (כלים יא) כֵּלִים הַמִּטַּלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ, וְשׁוֹפֶת אֶת הַקְּדָרָה עַל נֶקֶב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה. **יֻתָּץ•** שֶׁאֵין לִכְלִי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'מְצַוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם', תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם"; אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן – רַשַּׁאי.

(לו) אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:

לו בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית כְּנִישׁוּת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב:

רש"י◄ **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם•** הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד. **יִהְיֶה טָהוֹר•** הַטּוֹבֵל בָּהֶם – מִטֻּמְאָתוֹ. **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא•** (ת"כ) אֲפִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ מַעְיָן וּבוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם, יִטְמָא. שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל־וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל־וָחֹמֶר שֶׁיַּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלִّטָּמֵא, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא".

(לז) וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא:

לז וַאֲרֵי יִפֹּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע זְרוּעַ דִּי יִזְדְּרַע דְּכִי הוּא:

רש"י◄ **זֶרַע זָרוּעַ•** זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זַרְעוֹנִין. "זָרוּעַ" שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ: (דניאל א) "וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרְעוֹנִים". **טָהוֹר הוּא•** לְמִדְּךָ הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא הֶכְשֵׁר וְנִתְקַן לְקָרוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם.

(לח) **וְכִי יִתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ס**

לח וַאֲרֵי יִתְיַהֲבוּן מַיָּא עַל (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

רש"י ◄ **וְכִי יִתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע.** לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ. שֶׁאִם תֹּאמַר: "יֵשׁ הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר", אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֶכְשֵׁר!. **מַיִם עַל זֶרַע.** בֵּין מַיִם בֵּין שְׁאָר מַשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזֶּרַע בֵּין הַזֶּרַע נָפַל לְתוֹכָן; הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים". **וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו.** אַף מִשֶּׁנֶּגַב מִן הַמַּיִם, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לְהִיוֹת עָלָיו שֵׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיָּרַד עָלָיו הֶכְשֵׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 74)

וְכִי יִתַּן מַיִם עַל זֶרַע . . טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, לח) **מַאֲכָל יָבֵשׁ** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' 'יְבֵשָׁה'. **מַאֲכָל רָטֹב** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ חַיּוּת וְ'לַחְלוּחִית'. וּמַאֲכָל אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם, שֶׁכֵּן הַטֻּמְאָה נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל מִשָּׁם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי נְגִיעָה בְּמַאֲכָל לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם: "לִנְגִיעַת הַנָּכְרִים אֵין לָחוּשׁ, כִּי רוּחַ טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִתְאַוָּה לִשְׁרוֹת אֶלָּא . . בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁנִּסְתַּלֵּק".

(לט) **וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

לט וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוֹן לְמֵיכָל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתַּהּ יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **בְּנִבְלָתָהּ.** (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר.

(מ) **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

מ וּדְיֵכוּל מִנְּבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נְבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ.** חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "יְכַבֵּס בְּגָדָיו". **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ.** יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר: (לקמן כב) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל"? לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת (נדה מב). **וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב.** אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל, צָרִיךְ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ.

(מא) **וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:**

מא וְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכֵל:

רש"י ◄ **הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ.** (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַיַּתּוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוֹלִין וְאֶת הַזִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל, אֲבָל מִשֶּׁיָּצְאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ, הֲרֵי נֶאֱסְרוּ. **לֹא יֵאָכֵל.** לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. וְאֵין קָרוּי "שֶׁרֶץ" אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד.

(מב) **כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:**

מב כֹּל דְּמְהַלֵּךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דְּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוּת רַגְלָאִין לְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לָא תֵּיכְלֻנּוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן:

רש"י ◄ **הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן.** זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן", שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מְעָיו. **כֹּל הוֹלֵךְ.** לְהָבִיא הַשְּׁלִשׁוּלִין וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. **הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע.** זֶה עַקְרָב. **כֹּל.** לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית אשקרבו"ט בְּלַע"ז וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. **מַרְבֵּה רַגְלַיִם.** זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן וְקוֹרִין צינטפיד"ש.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הֶעֵצָה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "נוֹפֵל עַל מֵעָיו"

כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו (יא, מב. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁנְּקַט הַכָּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנָּחָשׁ דַּוְקָא "לְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (זהר חלק א לה, ב) "נָחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". וּמַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין הַיֵּצֶר־הָרַע בָּא לְאָדָם לְפַתּוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ עַל מֵעָיו", שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ בְּתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּבְעִנְיָנִים אַרְצִיִּים, אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוֹמַר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאַת הַתּוֹרָה "שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָּרָא אֵלֶּה" (ישעיה מ, כו), שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת רֹאשׁוֹ, וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגַדְלוּת הָאֵ־ל, אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם לְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיֵּצֶר־הָרַע לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, עַד שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ" עַל מֵעָיו, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאֲוֹוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (שבת קה, ב) "כָּךְ אוּמָנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר־הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ וְכוּ' עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ עֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה".

וְהֶעֱצָה לְהִנָּצֵל מִזֶּה הִיא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיְנֵי "מָרוֹם" וְ"שָׁמַיִם" שֶׁהוּא הֶעֱסֵק בַּתּוֹרָה בִּכְלָל וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּפְרָט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי־שיחות חלק ד' עמוד 9־1038), דִּכְשֶׁ"מֵּרִים" רֹאשׁוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מֵ"הַנָּחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע".

(מג) **אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם:**

מג **לָא תְשַׁקְּצוּ יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן:**

רש"י◄ **אַל־תְּשַׁקְּצוּ•** בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְאֵין שִׁקּוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן וְלֹא תִטַּמְּאוּ, בַּאֲכִילָתָם. **וְנִטְמֵתֶם בָּם•** אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין בָּהֶם בָּאָרֶץ, אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה.

(מד) **כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:**

מד **אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא:**

רש"י◄ **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה. **וְהִיִּיתֶם קְדֹשִׁים•** לְפִי שֶׁאֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וּבָעוֹלָם הַבָּא. **וְלֹא תִטַּמְּאוּ וְגוֹ'•** לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה; וְכָל לָאו — מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: אָכַל פּוּטִיתָא — לוֹקֶה אַרְבַּע, נְמָלָה — לוֹקֶה חָמֵשׁ, צִרְעָה — לוֹקֶה שֵׁשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לב, עמוד 66 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַזְהָרוּת בְּבֵל תְּשַׁקְּצוּ לְטָהֲרַת הַנֶּפֶשׁ

אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם גו' וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי (יא, מג־מד)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, לְאַחֲרֵי שֶׁמּוֹנֶה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם "בִּכְלָל אַל

כלי יקר – עוז והדר

(מד) **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים וְגוֹ'.** לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שבת קד.) 'הַבָּא לִטַּהֵר מְסַיְּעִין לוֹ, הַבָּא לִטַּמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ', אֲבָל מִכָּל מָקוֹם אֵין מְסַיְּעִין לוֹ, לָכֵן נֶאֱמַר אֵצֶל הַבָּא לִטַּהֵר **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים**, דֶּרֶךְ הוֹדָעָה, לוֹמַר שֶׁאִם תַּתְחִילוּ לְהִתְקַדֵּשׁ מִלְּמַטָּה אָז וַדַּאי **וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים**, כִּי אֲנִי מְקַדֵּשׁ אֶתְכֶם מִלְּמַעְלָה וּמְסַיֵּעַ לָכֶם כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ קְדוֹשִׁים כָּמוֹנִי **כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.** אֲבָל אֵצֶל הַבָּא לִטָּמֵא אָמַר **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם**, וְלֹא אָמַר 'וִהְיִיתֶם טְמֵאִים', לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִלְּתָא דִּפְסִיקָא, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדָם מַתְחִיל בְּקַלְקָלָה מִכָּל מָקוֹם שֶׁמָּא לֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו אַחַר שֶׁאֵין מְסַיְּעִין לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, אֶלָּא 'פּוֹתְחִין לוֹ' כִּי הַפֶּתַח פָּתוּחַ לוֹ וְאֵין סוֹגֵר בַּעֲדוֹ:

וְעַל צַד הָרֶמֶז אָמַר **וְנִטְמֵתֶם** חָסֵר אֶל"ף, לוֹמַר לְךָ שֶׁיְּחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּרוּךְ הוּא סָר מִמֶּנּוּ וְאֵין לוֹ חֵלֶק בְּטָמְאָתוֹ, וּמַעֲשָׂיו יְרַחֲקוּהוּ: תורה מה

תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם", "כָּל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ" דַּוְקָא שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁאֲסָרוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", "מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ", וְלֹא כָּתַב כֵּן לְגַבֵּי דְּבָרִים הַמִּפּוֹרָשִׁים בִּקְרָא שֶׁהֵם בְּ"בַּל תְּשַׁקְּצוּ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה הִשְׁמִיעֲנוּ גֶּדֶר הַזְּהִירוּת מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם בְּ"בַל תְּשַׁקְּצוּ" מִדִּבְרֵיהֶם.

דְּהִנֵּה הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", הֵם דְּבָרִים "שֶׁנֶּפֶשׁ רוֹב בְּנֵי אָדָם קַהָה מֵהֶן כּוּ' מִתְאוֹנֶנֶת מֵהֶם" (לשון הרמב"ם כאן הלכה כט), וְאִם כֵּן יֵשׁ מָקוֹם לִתְמוֹהַּ, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְהִיר שֶׁצָּרִיךְ לְהִמָּנַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כַּאֲשֶׁר בְּלַאוֹ־הָכִי טֶבַע רוֹב בְּנֵי אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶם?

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הָרַמְבַּ"ם, שֶׁכַּוָּנַת הָאָדָם בִּזְהִירוּתוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לֹא רַק מִצַּד טֶבַע גּוּפוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַנִּזְהָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה" הַיְינוּ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לִקְדוּשַׁת וְטָהֳרַת הַנֶּפֶשׁ.

(מה) כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׃

מה אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא׃

רש"י ◄ **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם** • עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם. [דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכָאן כְּתִיב: "הַמַּעֲלֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמְלֵא לֹא הֶעֱלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׂרָצִים כִּשְׁאָר אֻמּוֹת — דַּיָּם, וּמַעֲלִיוּתָא הִיא גַּבַּיְהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"].

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ׃

מו דָּא אוֹרַיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכֹל נַפְשָׁתָא חַיְתָא דִּרְחֵשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דִּרְחֵשָׁא עַל אַרְעָא׃

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכָלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃ פפפ

מז לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאַכְלָא וּבֵין חַיְתָא דִּי לָא מִתְאַכְלָא׃ פ פ פ

כלי יקר – עוז והדר

(מה) **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם וְגו'.**

עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י קָשֶׁה לָמָּה פֵּרֵט זֶה בְּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר מִצְוֹת. וְעוֹד יֵשׁ כַּמָּה שִׁנּוּיִים בֵּין **הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ** (פסוק מג) וּבֵין **הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ** (פסוק מד) הַדָּבוּק בְּיוֹתֵר בַּקַּרְקַע שֶׁאֵין הִלּוּכוֹ נִכָּר, כִּי בּוֹ נֶאֱמַר **עַל הָאָרֶץ** וְלֹא בַּשּׁוֹרֵץ. וּבְרוֹמֵשׂ הִזְכִּיר טֻמְאָה אֵצֶל הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק מד) **וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם**, וּבַשּׁוֹרֵץ אָמַר **וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם** (פסוק מג):

עַל כֵּן אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁ"כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב" בְּיוֹתֵר אֶל הָאָרֶץ וְרָחוֹק הוּא מִן הָאֲוִיר יֵשׁ בּוֹ חֵלֶק גָּדוֹל מִן הָעַפְרוּרִיּוּת מִן אוֹתָן הַגְּבוֹהִים קְצָת מִן הָאָרֶץ, כִּי הוּא פּוֹנֶה וּמַבִּיט אֶל מְקוֹר חוֹצְבוֹ. וְזֶה טַעַם שֶׁאֵין הָאָדָם הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, כִּי חֶצְיוֹ גַּשְׁמִי וְחֶצְיוֹ רוּחָנִי "וּפָנָה לְמַעְלָה". וּלְשׁוֹן 'טֻמְאָה' גָּרוּעַ מִן לְשׁוֹן 'שִׁקּוּץ' הַמּוֹרֶה עַל דָּבָר נִתְעָב אֶל הָאָדָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין טֻמְאָה בְּעַצְמוּתוֹ, לְפִיכָךְ **הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ** וְנִגְרָר עָלֶיהָ שֶׁאֵין הִלּוּכוֹ נִכָּר, יֵשׁ בּוֹ חֵלֶק גָּדוֹל מִן הָעַפְרוּרִיּוּת, לְפִיכָךְ הוּא מְטַמֵּא הַנֶּפֶשׁ בְּיוֹתֵר. וּלְפִי שֶׁהַגּוּף עָלוּל בְּיוֹתֵר לְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַנֶּפֶשׁ, עַל כֵּן אָמַר **בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ** שֶׁהוּא רָחוֹק קְצָת מִן הָאָרֶץ **אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם**, שֶׁאֵינָן גּוֹרְמִין לַנֶּפֶשׁ כִּי אִם שִׁקּוּץ וְלֹא טֻמְאָה, **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם**, הֵינוּ הַגּוּף הָעָלוּל בְּיוֹתֵר וּמְקַבֵּל גַּם הַטֻּמְאָה. אֲבָל **הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ** שֶׁהוּא גָּרוּעַ מִמֶּנּוּ, נֶאֱמַר בּוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם**, וְקַל וָחֹמֶר לַגּוּף וְקַל וָחֹמֶר לְשִׁקּוּץ:

וְנָתַן טַעַם לַדָּבָר, **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, מָקוֹם נָמוּךְ, אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת (קידושין סט.), כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶתְכֶם מִן הָעַפְרוּרִיּוּת הַשּׁוֹלֵט בְּיוֹתֵר בְּמָקוֹם נָמוּךְ שֶׁאֵין הָאֲוִיר שׁוֹלֵט שָׁם כִּבְמָקוֹם גָּבוֹהַּ, עַל כֵּן תִּהְיוּ זְהִירִים בְּיוֹתֵר מִן **הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ**. וְזֶה טַעַם נְכוֹן וּבָרוּר:

וְטַעַם הַשְּׁחִיטָה יוֹכִיחַ, כִּי הַשְּׁחִיטָה בָּאָה לְהָסִיר טֻמְאַת הָעַפְרוּרִיּוּת שֶׁבַּבְּהֵמָה שֶׁנּוֹצְרָה מִן הָאָרֶץ, אֲבָל הַדָּגִים שֶׁנּוֹצְרוּ מִן הַמַּיִם שֶׁמְּקוֹרָם טְהֹרָה אֵינָן צְרִיכִין שְׁחִיטָה כְּלָל אֶלָּא בַּאֲסִיפָה לְבַד סַגִּי, וְהָעוֹפוֹת שֶׁנּוֹצְרוּ מִן הָרְקָק עֵרוּב עָפָר וּמַיִם דַּי לָהֶם בְּסִימָן אֶחָד לְמַעוּט הָעַפְרוּרִיּוּת שֶׁבָּהֶם (ראה חולין כז:). וּמַה שֶׁהַמַּיִם מְבִיאִים טֻמְאָה עַל הָאוֹכֶל, תִּמְצָא מְבֹאָר לְקַמָּן פָּרָשַׁת חֻקַּת (במדבר יט כא) בְּסוֹד הַפָּרָה שֶׁמְּטַמֵּאתָה הַטְּהוֹרִים וּמְטַהֶרֶת הַטְּמֵאִים: תורה מו

חֲסִלַּת פָּרָשַׁת שְׁמִינִי

רש"י◄ **לְהַבְדִּיל.** לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנֶה, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן. **בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר.** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֲצִיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ. **וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת.** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֶׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקו"ש כרך ז ע' 65, משיחת שבת פרשת שמיני תשכ"ה)

כְּבָר הִסְבַּר פְּעָמִים רַבּוֹת, שֶׁשֵּׁם הַפָּרָשָׁה מַכִּיל אֶת תְּכֻנָּהּ שֶׁל כָּל הַפָּרָשָׁה וְהַפְּסוּקִים שֶׁבָּהּ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אֶת סִיּוּמָהּ, בְּבְחִינַת "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין הַמִּלִּים וְהַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" לְבֵין שֵׁם הַפָּרָשָׁה "שְׁמִינִי"? וּלְהֵיפָךְ: "שְׁמִינִי" הוּא מִסְפָּר מְקֻדָּשׁ, וּמִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבִּ"שְׁמִינִי" - אַף, בְּיֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מִלְּשׁוֹן "שֶׁמֶן" - נָטַל יוֹם זֶה עֶשֶׂר עֲטָרוֹת, וְכַאֲשֶׁר מְדֻבָּר עַל דַּרְגָּה כֹּה נַעֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר לַגַּבָּיהּ "לֹא יְגוּרְךָ רָע", כֵּיצַד תִּתָּכֵן טֻמְאָה, שֶׁבְּגִינָהּ יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהַבְדָּלָה "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר"?

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: כַּאֲשֶׁר עוֹסְקִים בְּהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר הַמִּתְבַּטֵּאת בְּדַקּוּת, כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, כָּךְ שֶׁנִּתָּן לַחֲשֹׁב שֶׁהַטָּמֵא הוּא טָהוֹר, וּבְכָל זֹאת נִדְרָשִׁים לְהַבְדִּיל וּלְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא טָמֵא וְלִדְחוֹתוֹ - לְשֵׁם כָּךְ יֵשׁ צֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מְיֻחֶדֶת, דַּוְקָא מֵהַדַּרְגָּה הַנַּעֲלִית שֶׁל "שְׁמִינִי":

בְּדַרְגָּה שֶׁל "שִׁבְעַת יְמֵי **הַבְּנָיִן**", בְּדַרְגַּת "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת", קָשֶׁה לְהַבְדִּיל כָּרָאוּי בְּסָפֵק דַּק כְּחוּט הַשְּׂעָרָה. אַדְּרַבָּה: הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהוּא הַ"פִּקֵּחַ", עוֹטֶה "גְּלִימָה שֶׁל מָשִׁי", אִיצְטְלָא דִּקְדוּשָׁה, וְטוֹעֵן כְּלֵפֵי הָאָדָם:

כֵּיוָן שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לָאָדָם, הֲרֵי זֹאת כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יְבָרֵר וְיַזְכִּךְ אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַטָּמוּן בַּדָּבָר, וְאִם כָּךְ - טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כֵּיצַד תּוּכַל לְהִמָּנַע מִשְּׁמוּשׁ בְּמַאֲכָל וְלִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבּוֹ? אָמְנָם, יֵשׁ סָפֵק, שֶׁמָּא הַדָּבָר אָסוּר, אַף מַדּוּעַ עָלֶיךָ לַחֲשֹׁשׁ לְכָךְ? וּבְכֹלָּל - כָּךְ טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כַּאֲשֶׁר שׁוֹחֲטִים בְּהֵמָה, הֲרֵי זוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה. רֹב הַשְּׁחִיטוֹת הֵן כְּשֵׁרוֹת, וּמַדּוּעַ לְהַעֲלוֹת חֲשַׁשׁ וּמִשּׁוּם כָּךְ לִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר?

אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לִיהוּדִי דַּרְגָּה שֶׁל "שְׁמִינִי" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יֵשׁ לוֹ רָצוֹן אֲמִתִּי שֶׁלֹּא לַעֲבֹר חַס־וְשָׁלוֹם עַל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אַף כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, וְיֵשׁ לְכָךְ תֹּקֶף הַנַּעֲלֶה מֵהַגְּבָלוֹת הַשֵּׂכֶל - אָז אֵין נִכְנָעִים לְפִתּוּיֵי הַיֵּצֶר, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִכָּנִיעַ אֶת הָרְצוֹן הָעַצְמִי שֶׁל הַיְּהוּדִי, שֶׁהוּא 'לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת' בַּנֶּפֶשׁ.

כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל סָפֵק שֶׁל חֵטְא, הַתְּשׁוּבָה קָשָׁה וַעֲמֻקָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל חֵטְא וַדַּאי, וּמִשּׁוּם כָּךְ עֶרְכּוֹ שֶׁל קָרְבַּן חַטָּאת הוּא דַּוְקָא (דַּוְקָא, אוֹ פָּחוֹת), וְעֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם - שְׁתַּיִם (שְׁנֵי סְלָעִים - 48 דַּנְקָא). וְכָךְ גַּם לְגַבֵּי הִמָּנְעוּת מֵאִסּוּר מִלְּכַתְּחִלָּה, שֶׁכְּדֵי לְהִשָּׁמֵר מִסְּפֵק אִסּוּר, וּבִמְיֻחָד מִסְּפֵק שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ "לְהַבְדִּיל" בּוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ בְּדַרְגַּת "שְׁמִינִי". זֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר בֵּין פָּרָשַׁת שְׁמִינִי לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ - "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר": עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרְרִים אֶת דַּרְגַּת הַ"שְׁמִינִי" שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים, אַף כַּאֲשֶׁר הַהִגָּיוֹן שׁוֹנֶה מֵהָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, בְּכָל זֹאת עוֹמְדִים בְּתֹקֶף וְכוּ' - אָז מַגִּיעִים לִ"וְיָלְדָה זָכָר", שִׁיר חָדָשׁ, בִּלְשׁוֹן **זָכָר**, בְּגְאוּלָה הָעֲתִידָה, גְּאוּלָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גְּלוּת (לְמַעְלָה מִשִּׁנּוּיִים), בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

הפטרה לשבת חול המועד פסח

יחזקאל פרק לז

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב | סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ:

שי למורא

א) יַד ה', כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה. **וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ ה',** הוֹצִיא אוֹתִי מִמְּקוֹמִי בְּרָצוֹן ה', וְלֹא מִדַּעְתִּי הָלַכְתִּי שָׁמָּה. **וַיַּנִּיחֵנִי,** רוּחַ ה' שָׁם אוֹתִי. **וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת,** אָמְרוּ רז"ל, שֶׁהָעֲצָמוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ מִבְּנֵי שֵׁבֶט אֶפְרַיִם, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי הַקֵּץ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָלְכוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת. כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים" (ד"ה א' ז, כא. וראה סנהדרין דף צב, ב). **ב) סָבִיב סָבִיב,** סָבִיב לַבִּקְעָה הֶעֱבִיר אוֹתוֹ. וְלֹא הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹּהֵן.

עטרת מרים

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה **וַיּוֹצִיאֵנִי** מִמְּקוֹמִי **בְרוּחַ יְהוָה** בִּרְצוֹן הַמָּקוֹם **וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה** הָעֵמֶק **וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת** מִבְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת: **ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה **סָבִיב** | **סָבִיב** לַבִּקְעָה, וְלֹא הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ **וְהִנֵּה הַמָּה רַבּוֹת מְאֹד** עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה **וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה** הַאִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ **הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי** מִי

בֶּן אָדָם, כְּנוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. (ראה פירוש רש"י ומצודות ביחזקאל ב,א). **הֲתִחְיֶינָה,** הַאִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ. **אַתָּה יָדָעְתָּ,** כְּאוֹמֵר, לְפִי הַטֶּבַע אֵין

עטרת מרים

יֱהוֹוָה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיּוּ: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי אֲשֶׁר עֲלֵיכֶם קְרוּם שֶׁל עוֹר וְאַחַר־כַּךְ וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וַחֲיִיתֶם וְתִשְׁאַרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים וְיָדַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה וְהַכֹּל בְּיָדִי: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל מִן הָרוּחַ וְהָאִוִּיר הַנּוֹשֵׁב כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ נִדְנוּד וּתְנוּעָה מֵהָעֲצָמוֹת שֶׁהָיוּ טוֹפְחִין זֶה לָזֶה וַתִּקְרַבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵצֶל מְקוֹם חִבּוּרוֹ: ח וְרָאִיתִי וְהִנֵּה נִתּוּן עֲלֵיהֶם גִּדִּים וּבָשָׂר עָלָה עַל הַגִּדִּים וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ הַחַיּוּנִי עֲדַיִן אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוֹה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לְשוּט בְּאֵי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוֵּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה אוֹת וְסִימָן עַל כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה הֲמָה הִנֵּה הַגּוֹלִים אֹמְרִים עַד שֶׁלֹּא תָבוֹא הַגְּאוּלָה כְּבָר נִהְיוּ מֵתִים וְיָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ נִגּוּר עָלֵינוּ וּמַה תּוֹעֶלֶת לָנוּ עִם הַגְּאוּלָה כִּי לֹא נִחְיֶה עוֹד שֵׁנִית כְּשֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים: יב לָכֵן הִנָּבֵא שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהַחֲיוֹתָם שֵׁנִית וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ בְּזְמַן הַגְּאוּלָה אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם חַיִּים וְקַיָּמִים אַתֶּם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא בְּגִלְגּוּל וְדֶרֶךְ מְחִילוֹת. וְהַפְּסוּק הַזֶּה מוֹכִיחַ כִּי בְּחוּץ לָאָרֶץ יִחְיוּ כְּמוֹ מֵתֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן גַּם אַתֶּם תִּרְאוּ הַגְּאוּלָה:

שי למורא

מָקוֹם לוֹמַר שֶׁיִּחְיוּ, אוּלַם אִם רְצוֹנְךָ שֶׁיִּחְיוּ הֲרֵי יִחְיוּ, וְאִם כֵּן אַתָּה הַיּוֹדֵעַ. ו) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים, אֶתֵּן עַל הָעֲצָמוֹת גִּידִים (מֵיתְרִים) לְחַבֵּר וּלְקַשֵּׁר הָעֲצָמוֹת זֶה בְּזֶה. וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר, אֶעֱשֶׂה עֲלֵיכֶם קְרוּם שֶׁל עוֹר. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳, שֶׁכָּל הַיְכֹלֶת בְּיָדִי. ז) וְהִנֵּה רַעַשׁ, וְהִנֵּה הָיָה רַעַשׁ וּתְנוּעָה. וּמִזֶּה הָיָה גַּם הַשְׁמָעַת קוֹל. וַתִּקְרַבוּ עֲצָמוֹת, כְּמוֹ וַתִּקְרַבְנָה הָעֲצָמוֹת. עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ, כָּל עֶצֶם הִתְקָרֵב אֶל הָעֶצֶם שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בּוֹ בַּזְּמַן שֶׁהָיָה חַי. ח) וְרוּחַ אֵין בָּהֶם, וַעֲדַיִן לֹא הָיָה בָּהֶם רוּחַ חַיִּים. ט) מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ, כָּל מָקוֹם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָשׁוּט לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, מִשָּׁם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ. וּפְחִי, כְּמוֹ "נִפַּח בְּאַשׁ פֶּחָם" (ישעיה נד.טז). וּמִלְּשׁוֹן "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב.ז).

יא) הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וגו׳, כְּלוֹמַר, הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה, רֶמֶז וְדֻגְמָא הֵם לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּצָרוֹתֵיהֶם. שֶׁהֲרֵי הֵם אוֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ כַּצָּרוֹת, אָבְדָה תִּקְוָתֵנוּ, וּמַה נִּצְפֶּה לִישׁוּעָה עוֹד. יב) הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם וגו׳, כְּלוֹמַר, הִנֵּה הִתְחִיָּה בָּעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה בַּבְּקָעָה, הִיא לְאוֹת עַל הַתְּחִיָּה וְהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם, אֶתֵּן בָּכֶם רוּחַ חַיִּים וְתִשָּׁאֲרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים. וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם, וְאוֹשִׁיב אֶתְכֶם בִּמְנוּחָה עַל אַדְמַתְכֶם. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי, וְאָז תֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי ה׳ הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי, אֲנִי דִּבַּרְתִּי, וַאֲנִי עָשִׂיתִי כְּפִי שֶׁדִּבַּרְתִּי. נְאֻם ה׳, מַאֲמַר ה׳.

ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחִיִּיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחִיִּיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּדִּים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוֹה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי בְּעֵת אֶפְתַּח אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

שי למורא

א) וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֶאֱסָפִים אֵלָיו מֵעֵת הִמָּלְכוֹ, אָמַר כָּאן שֶׁהוֹסִיף עוֹד לֶאֱסֹף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשַׁלְמִי (סנהדרין פרק י' הלכה ב') לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ סָמַךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לַסַּנְהֶדְרִין. וּרְאֵה רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד' הֲלָכָה ז'. **ב) מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה,** הִיא "קִרְיַת יְעָרִים", שֶׁלְּשֵׁם הַעֲלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית שֶׁמֶשׁ. **אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' וגו',** אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לָאֲרוֹן שֵׁם, וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֶׁיִּהְיֶה ה' צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו. **ג) אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה,** לִכְבוֹד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עָשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ לְצֹרֶךְ הֶדְיוֹט. אֲבָל טָעוּ בַּדָּבָר, כִּי לֹא זֶהוּ הַכָּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "בַּכְּתֵף יִשְׂאוּ" (במדבר ז,ט) עַל יְדֵי הַלְּוִיִּם. **נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה,** הָעֲגָלָה הָיְתָה רְתוּמָה לַבָּקָר, וְהֵם נֹהֲגוּ בָּהּ. **ד) וַיִּשָּׂאֻהוּ וגו',** הַבָּקָר נָשְׂאוּ אֶת הָעֲגָלָה עִם הָאָרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו. **ה) בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים,** בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְּרוֹשִׁים. **ו) וַיִּשְׁלַח עֻזָּה,** הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. **כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר,** כִּי שִׁמְּטוּהוּ הַבָּקָר וְנִעֲנְעוּהוּ. **ז) וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה,** עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי־אִם לַלְּוִיִּם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה לוֹ לִדְרֹשׁ קַל־וָחֹמֶר, אִם הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שֶׁהָיָה בְּעֶבְרָם בַּיַּרְדֵּן בִּזְמַן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. **עַל הַשַּׁל,** עַל הַשִּׂכְחָה וְהַשְּׁגָגָה. **עִם אֲרוֹן,** סְמוּךְ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. **ח) וַיִּחַר לְדָוִד,** עַל עַצְמוֹ חָרָה לוֹ, כְּדֶרֶךְ הַמֵּצֵר וְנִבְהָל. **ט) אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי וגו',** כִּי חָשַׁב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ. **י) וַיַּטֵּהוּ דָוִד,** הִטָּה אוֹתוֹ מִדַּרְכּוֹ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. **הַגִּתִּי,** שֶׁהָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת. וְהָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים, כְּכָתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים". **יא) וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדֹם,** אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ

עטרת מרים

א כְּשֶׁהִמְלִיכוּ אֶת דָּוִד בְּחֶבְרוֹן נֶאֱסְפוּ עָלָיו רַבִּים, וְזוֹ הָיְתָה אֲסִיפָה שְׁנִיָּה, לָזֶה אָמַר **וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף הָאָרוֹן: ב** וַיֵּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: ה וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה הֲלֹא אִי אֶפְשָׁר לְהִיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ: י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד נְטֹה אוֹתוֹ מִדַּרְכּוֹ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי לֵוִי

הפטרה לפרשת שמיני

בשמואל ב פרק ו

ו א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף: ב וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: ה וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה: י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית

עטרת מרים

הָיָה וּמִן הַשּׁוֹעֲרִים הָיָה (ד"ה־א טו כא), וּקְרָאוֹ גִּתִּי לְפִי שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּגַת שֶׁלִּשָּׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם לְעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים פְּסִיעוֹת וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא שׁוֹר פַּטָּם: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד מְלַבֵּשׁ עָשׂוּי כִּרְמוּת הָאֵפוֹד שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ בּוּזָתָה אוֹתוֹ בְּלִבָּהּ כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מַדְרֵךְ הַמֶּלֶךְ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם הַבָּאִים עִם הָאָרוֹן לְכָל־הַמָּוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל אֶחָד חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר מָנָה יָפָה בָּשָׂר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת כְּלִי אֲשֶׁר יָשִׂימוּ בָּהּ הַיַּיִן, וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

שי למורא

יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָּנִים בְּכֶרֶם אַחַת, וְכַכָּתוּב בְּ"דִבְרֵי הַיָּמִים" רִבּוּי הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם. יב) עִיר דָּוִד, לְעִיר דָּוִד. יד) מְכַרְכֵּר, מְרַקֵּד מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. אֵפוֹד בָּד, מְעִיל עָשׂוּי מִפִּשְׁתָּן. טז) מְפַזֵּז, גַּם הוּא עִנְיַן רִקּוּד (בִּפְזִיזוּת וּמְהִירוּת). וַתָּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ, כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מַדְרֵךְ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּכָה אֲפִלּוּ לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. יט) לְאִישׁ, כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. וְאֶשְׁפָּר, מָנָה יָפָה שֶׁל בָּשָׂר.

עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי שִׁלֹּשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם לְכָל־הַמָּוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' ב

הגמרא מביאה דעה נוספת בדעת שמואל: **רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, מִשְּׁמוֹנֶה וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אמות, דהיינו, לכל הפחות שמונה אמות חוץ מן עובי האילן, ועד שש עשרה אמות, ולא עד בכלל, שבשיעור זה הרי הם מצטרפים וקנה קרקע עמהם.

הגמרא מביאה ראיה ממשנה לדעת רב נחמן: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, לֹא תִּפְלוֹג עָלֵיהּ דְּרַב נַחְמָן** – אל תחלוק על דעת רב נחמן, שאמר בשם שמואל שעד שש עשרה אמות הרי הם מצטרפים, **דִּתְנַן מַתְנִיתִין כְּוָתֵיהּ** – שהרי שנינו במשנה במסכת כלאים (פ"ד מ"ט) כמותו. **דִּתְנַן, הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – כרם שנטוע שורות שורות, ובין כל שורה ושורה ישנו מרחק של שש עשרה אמות שלימות, **מוּתָּר לְהַכִּיא זֶרַע לְשָׁם** – מותר לזרוע ביניהם, כיון שאין הגפנים מצטרפים להיחשב כרם. מה שאין כן אם היה בין השורות פחות משש עשרה אמות, אסור לזרוע ביניהם, כיון שנחשב שזורע בכרם, והרי זה כלאים.

רבי יהודה מסייע ממעשה שהיה, לדעת תנא קמא: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּצַלְמוֹן בְּאֶחָד שֶׁנָּטַע אֶת כַּרְמוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – בין כל שורה ושורה היה מרחק של שש עשרה אמות, **וְהָיָה הוֹפֵךְ שְׁעַר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לְצַד אֶחָד** – והיה לוקח את הענפים של שתי שורות, והופכם לצד אחד, כלומר, שאם היו שורות הגפנים ממזרח למערב, היה לוקח את שיער השורה הצפונית והופכה לדרום, ושל הדרומית והופכה לצפון, וכך בכל הכרם, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַנִּיר** – והיה זורע את החרישה הריקנית, כלומר, בין שתי השורות שפינה מהם את הענפים והפכם לצד השני, שכעת נמצא שיש ביניהם מרחק של שש עשרה אמה, מה שאין כן לו לא היה הופכם הרי נמצא שהענפים ממעטים משש עשרה אמה, ונחשב כרם שאסור ליטע בתוכו. **וּלְשָׁנָה אַחֶרֶת הָיָה הוֹפֵךְ אֶת הַשַּׁעַר לְמָקוֹם הַזֶּרַע** – ובשנה שלאחר מכן, היה הופך את הענפים לצד השני, **וְזָרַע אֶת הַבּוֹר** – והיה זורע כעת את הריווח שהיה בור מחרישה וזריעה בשנה הקודמת, **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּהוּ**, כיון שיש בין האילנות מרחק רב של שש עשרה אמות, מה שאין כן לו לא היה מהפך את הענפים, היו הענפים ממעטים את השש עשרה אמה והיו השורות מצטרפים לכרם, וכדברי רב נחמן בשם שמואל, שכל שיש ביניהם פחות משש עשרה אמה הרי הם מצטרפים.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, **אֲנָא לֹא יָדַעְנָא** – אין דעתי להלכה כמשנה זו, **אֶלָּא עוּבְדָא הָוָה**

שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג ניסן פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום רביעי - ט"ז ניסן** פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד ניסן פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום חמישי - י"ז ניסן** פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו ניסן פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום שישי - י"ח ניסן** פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט ניסן פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נד, פרק מ אך... עד עמ' 108, למטה בעו"הז.

פֶּרֶק מ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שעליית התורה והמצוות, שיהודי לומד ומקיים, תלויה בכוונה וברצון המביאים ללימוד תורה ולקיום מצוות: אם כוונתו ורצונו הם באהבה ויראה הבאות מתוך הבנתו העמוקה בגדלות ה' – עולות אז תורתו ומצוותיו בעשר ספירות "עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה; אך, אם הן אהבה ויראה טבעיות – עולות התורה והמצוות בעשר ספירות "עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ברם, אם כשהוא לומד תורה ומקיים מצוות, חסר ה"לשמה" של אהבה ויראה, גם אם אינו "שלא לשמה" ממש (בגלל פניה עצמית), אלא מתוך "מצות אנשים מלומדה", מפני שהוא רגיל מקטנותו ללמוד תורה ולקיים מצוות – אין בכוח לימוד התורה וקיום המצוות שלו, לעלות "קדם ה'", (לפני ה'). ואילו – הסביר רבנו הזקן – כשהוא חוזר ולומד אותה תורה "לשמה" – מצטרף הלימוד הקודם שהיה חסר בו ה"לשמה", ללימוד "לשמה" הנוכחי, וגם הוא עולה למעלה יחד עם הלימוד הנוכחי שלמד "לשמה".

אַךְ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר וְלָמַד דָּבָר זֶה לִשְׁמָהּ – שלא חזר ולמד "לשמה" את מה שלמד קודם מצד "מצות אנשים מלומדה", וחסר ה"לשמה" באותו לימוד, **אֵין לְמוּדוֹ עוֹלֶה אֲפִלּוּ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַמְּאִירוֹת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה וְהָעֲשִׂיָּה,** – לא זו בלבד שאין לימודו עולה בעשר ספירות "עולם הבריאה", אלא גם אינו עולה בעשר ספירות "עולם היצירה" וגם לא בעשר ספירות "עולם העשיה", **כִּי הַסְּפִירוֹת הֵן בְּחִינוֹת אֱלֹהוּת, וְהֵן** – בספירות, **מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְיַחֵד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ,** – ובאם לימודו היה עולה בעשר הספירות, היה זה אומר שלימודו עולה באור אין־סוף ברוך־הוא, **וּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסַלְקָא וּלְמֵיקָם קֶדֶם ה',** – אין בכוח לימודו לעלות ולעמוד "קדם ה'", לפני אור אין־סוף ברוך־הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים',** – ב"תיקוני זוהר". **רַק לְמוּדוֹ עוֹלֶה לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹרִין שֶׁהֵן חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת** – ה"ספירות" הן הפנימיות והאלקות של העולמות, ואילו ה"היכלות" וה"מדורין" הם חיצוניות העולמות – ענין של "עולם" ולא ענין של "אלקות", שֶׁבָּהֶן – ב"היכלות" וב"מדורין", **עוֹמְדִים הַמַּלְאָכִים; וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק כ, שֶׁמֵּהַתּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וּמֵהַמִּצְוֹת בְּלִי כַּוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה,** – ומכיוון שגם מהתורה והמצוות בלי כוונה, נבראים מלאכים, משמעות הדבר, שאין התורה והמצוות נכללות ב"ספירות" שהן אלקות, אלא הן ענין שמקומו בחיצוניות העולמות. המלים "שלא בכוונה" ב"שער הנבואה" האמור, אין משמען שלא היתה לו כל כוונה ומחשבה כלל ורק הסתפק בעצם אמירת המלים ועשיית המצוות, שכן – **וְכָל הַמַּלְאָכִים הֵם בַּעֲלֵי חֹמֶר וְצוּרָה.** – דבר המורה, שהדבר שממנו נבראו (הלימוד או המצוה), היה לו נוסף ל"חומר" (עצם הדיבור והעשיה), גם "צורה" (– פירוש המלות, המודעות לעשיית המצוה וכיוצא בזה) – אלא שחסר ה"לשמה". שכן, מ"חומר" המצוה, נברא ה"חומר" של מלאך, ומ"צורת" המצוה, –"צורת" המלאך; והעובדה שב"עולם היצירה" או ב"עולם העשיה", נברא מלאך בעל חומר וצורה, מראה, שלמצוה או ללימוד התורה אודותם מדבר רבי חיים וויטאל, יש גם חומר וגם צורה, ומה שנקרא "שלא בכוונה", הוא רק מפני שחסר בהן ה"לשמה"[1]; ובכל זאת עולות תורה זו ומצוות אלו ב"חיצוניות העולמות" בלבד – דרגת המלאכים, ולא בספירות – "פנימיות העולמות". האמור לעיל מתייחס כאמור לתורה ולמצוות שחסר בהן הכוונה "לשמה", אך אין הן נלמדות ונעשות במפורש "**שלא** לשמה". **אֲבָל תּוֹרָה** – שנלמדה, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – אלא לשם דבר אחר, **בְּגוֹן** – שהוא לומד כדי **לִהְיוֹת תַּלְמִיד־חָכָם וּכְהַאי גַּוְנָא** וכדומה, **אֵינָהּ עוֹלָה** – תורה זו, **כְּלָל לְמַעְלָה** – היא אינה עולה **אֲפִלּוּ לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹר הַמַּלְאָכִים דִּקְדֻשָּׁה,** – כי הרי חיצוניות העולמות היא ענין של קדושה. **אֶלָּא נִשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי שֶׁהוּא מְדוֹר הַקְּלִפּוֹת;** במקום זה נשארת התורה שנלמדה מתוך פניה, כי עצם הפניה באה מצד הקליפה. **הגהה** *(**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**

ליקוטי אמרים

פרק מ אך כל זמן שלא חזר ולמד דבר זה לשמה אין לימודו עולה אפי' בי"ס המאירות בעולם היצירה והעשיה כי הספירות הן בחי' אלהות ובהן מתלבש ומתייחד אור א"ס ב"ה ממש ובלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' כמ"ש בתיקונים רק לימודו עולה להיכלות ומדורין שהן חיצוניות העולמות שבהן עומדים המלאכים וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער הנבוא' פ"ב שמהתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ומהמצות בלי כוונה נבראים מלאכים בעולם העשייה וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה אבל תורה שלא לשמה ממש כגון להיות ת"ח וכה"ג אינה עולה כלל למעלה אפי' להיכלו' ומדור המלאכים דקדושה אלא נשארת למטה בעו"הז הגשמי שהוא מדור הקליפות*

---

1. הפירוש ב"וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה" הוא מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשם אביו הרה"ג הרה"ח ר' לוי יצחק ז"ל, רבה של יקטרינוסלב.

חֵלֶק ג דַּף לא עַמּוּד ב וְדַף קכא עַמּוּד ב, עַיִן שָׁם: הַהִיא מִלָּה סַלְקָא וּבַקְעָא רְקִיעִין כו' – אותה מלה עולה ו"בוקעת רקיעים" וְאִתְעַר מַה דְּאִתְעַר – ומתעורר מה שמתעורר: אִי טַב טַב כו', – אם המלה היא טובה (דיבור של תורה וכדומה) – מתעורר טוב כו', עַיִן שָׁם; וְדַף קה עַמּוּד א: מִלָּה דְּאוֹרַיְיתָא אִתְעֲבִיד מִנֵּיהּ קָלָא וְסָלִיק כו'; – מדיבור של תורה מתהווה קול שעולה למעלה, וְדַף קסח עַמּוּד ב: קָלִין דְּאוֹרַיְיתָא וּצְלוֹתָא סָלְקִין לְעֵילָא וּבָקְעִין רְקִיעִין[2] כו' – קולות התורה והתפילה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים"): מכל הדברים האמורים שב"זוהר" אנו רואים, שדיבורי התורה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק[3]: "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" – על פסוק זה אומרים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" **שתחת** השמש, אין לאדם יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה איננה תחת השמש, אלא **למעלה** מהשמש – ואילו ב"זהר" נאמר על פסוק זה: דַּאֲפִלּוּ עֲמָלָא דְּאוֹרַיְיתָא, אִי עָבִיד בְּגִין יְקָרֵיהּ כו'. – שאפילו עמל תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד, הוא גם כן עמל ש"תחת השמש", וגם עליו נאמר "מה יתרון". וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: – חכמינו ז"ל[4]: "אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ", פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. – כלומר: לימודו היה "לשמה" והתורה שלמד עלתה למעלה; ואילו כשהלימוד הוא "שלא לשמה" – נשארת אז התורה למטה בעולם הזה.

ליקוטי אמרים

הגה"ה

(כמ"ש בזהר ח"ג דף ל"א ע"ב ודף קכ"א עמוד ב' ע' שם ההיא מלה סלקא ובקעא רקיעין כו' ואתער מה דאתער אי טב טב כו' ע"ש ודף ק"ה ע"א מלה דאורייתא אתעביד מיניה קלא וסליק כו' וד' קס"ח ע"ב קלין דאורייתא וצלותא בקעין רקיעין כו'):

למטה בעו"הז הגשמי שהוא מדור הקליפות*

וכמ"ש בזהר על פסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש דאפילו עמלא דאורייתא אי עביד בגין יקריה כו' וז"ש אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו פי' שלא נשאר למטה בעו"הז.

יום שני י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 108, ואף דאורייתא וקב"ה... עד עמ' נה, הוא גשמי.

על כל פנים, למדנו שאם הלימוד הוא מצד "מצות אנשים מלומדה", למרות שאין הלימוד לשם פניה, אלא שחסר בו ה"לשמה" של אהבה ויראה – אין אותו לימוד עולה למעלה בספירות העליונות. מדוע, באמת, אין תורה זו עולה למעלה? – התורה והקב"ה הם הרי דבר אחד לגמרי, שהרי התורה היא רצונו של הקב"ה, והרצון העליון הרי הוא למעלה מהספירות העליונות, מדוע, איפוא, על התורה להזדקק ל"בוונה" כדי להתעלות על ידה בספירות שבעולמות ה"יצירה" וה"בריאה"? אמנם, הספירות הן אלקות, אבל התורה היא הרי רצון העליון שהוא למעלה מהספירות?! ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

ואף דאורייתא וקב"ה כולא חד שהוא ורצונו אחד הרי קב"ה איהו ממלא כל עלמין בשוה ואעפ"כ אין העולמות שוים במעלתם והשינוי הוא מהמקבלים בב' בחי' הא' שהעליונים מקבלים הארה יותר גדולה לאין קץ מהתחתונים והשנית

וְאַף דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד, שֶׁהוּא הקב"ה, וּרְצוֹנוֹ – תורה, אֶחָד – מדוע, איפוא, כשחסרה ה"בוונה" של "לשמה" בתורה שהוא לומד, אין בכוח תורה זו לעלות למעלה בעשר ספירות? – מסביר רבנו הזקן להלן: דיבורו של אדם המדבר דברי התורה, הוא דיבור גשמי, ולכן למרות שמדובר כאן בדברי קדושה, שהחיות האלקית שבהם אינה מכוסה **באותם** לבושים המכסים את החיות של שאר הדברים הגשמיים שבעולם הזה, אך כיוון שהחיות האלקית המחיה בדרך כלל את הדברים הגשמיים, היא חיות מצומצמת – הרי דבר זה קיים גם בדיבורים הגשמיים של תורה. ולכן אין דיבורים אלה יכולים לעלות בספירות העליונות שהן אלקות. ורק אם יש בהם הכוונה **הרוחנית** של אהבה ויראה – מעלות אז האהבה והיראה את דברי התורה לספירות ומתבטא בהם הרצון העליון **בגילוי** – חֲדֵי קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא – הקב"ה, אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בְּשָׁוֶה, – נמצא בכל העולמות בשווה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין הָעוֹלָמוֹת שָׁוִים בְּמַעֲלָתָם; וְהַשִּׁנּוּי – שבין עולם אחד למשנהו, הוּא מֵהַמְקַבְּלִים, – את החיות האלקית, בְּב' בְּחִינוֹת: – בשתי בחינות מתבטא ההבדל שבין עולם אחד למשנהו: הָאַחַת, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים – העולמות והנבראים העליונים, מְקַבְּלִים הָאָרָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהַתַּחְתּוֹנִים; מקבלים הארה גדולה בהרבה מאשר ההארה שמקבלים העולמות והנבראים התחתונים; וְהַשֵּׁנִית, – הבחינה השניה, בה מתבטא ההבדל

---

2. "בזהר שם: סלקין לעילא ובקעין רקיעין. ונ"ל שגם כאן צ"ל כן (והוא השמטת המעתיק) ובפרט שבב' הציונים שלפ"ז בהגהה זו מדייק **דסליק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **3.** קהלת א, ג. **4.** פסחים נ, א.

שבין עליונים ותחתונים, הוא: **שֶׁמְּקַבְּלִים** – העליונים, **בְּלִי לְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים כָּל־כָּךְ כְּהַתַּחְתּוֹנִים;** – ההארה שמקבלים העליונים, היא בלי כל כך הרבה לבושים ומסכים, כמו שהדבר בקבלת ההארה על ידי התחתונים: **וְעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הַשָּׁפָל** – ושפלותו מתבטאת **בְּכ' בְּחִינוֹת:** – האמורות: **כִּי הַחֶאָרָה שֶׁבּוֹ** – החיות האלקית המחיה את העולם הזה, **מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלָכֵן הוּא חָמְרִי וְגַשְׁמִי, וְגַם זֹאת,** – ונוסף לכך הבחינה השניה, **הִיא** – ההארה המצומצמת, מלובשת בו **בְּלְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּקְלִפַּת נֹגַהּ לְהַחֲיוֹת כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** – וכפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שכל הדברים הטהורים והמותרים שבעולם הזה, מקבלים חיות מ"קליפת נוגה", ויכולים להיות מנוצלים גם לטוב ולקדושה וגם להיפך מכך, **וּבִכְלָלָם הוּא** – בתוך כל הדברים הטהורים שבעולם הזה, **נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְדַבֶּרֶת שֶׁבָּאָדָם; וְלָכֵן, כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת** – הנפש החיונית, **דִּבְרֵי תוֹרָה וּתְפִלָּה בִּלֹּא כַוָּנָה, אַף שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת קְדוֹשׁוֹת, וְאֵין קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית מָסָךְ מַכְבִּיל כְּלָל לְהַסְתִּיר וּלְכַסּוֹת עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁהִיא מַסְתֶּרֶת וּמְכַסָּה עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת דְּבָרִים בְּטֵלִים,** – כשמדברים דברים בטלים, מכסה קליפת נוגה ומסתירה על קדושתו של הקב"ה, **וְשֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּהוֹרִים,** – שגם בהם מכסה קליפת נוגה במידה רבה ביותר על קדושת הקב"ה שבהם; **דְּאַף דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ**[5], – למרות שאין מקום פנוי מהקב"ה, הרי שהוא יתברך נמצא בנפש החיונית גם בשעה שהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים. כיצד, איפוא, שייך לומר, שקליפת נוגה תכסה שם בכלל על קדושתו של הקב"ה? אומר על כך רבנו הזקן: **מִכָּל־מָקוֹם אִיהוּ סְתִימוּ דְּכָל סְתִימִין**[6], – הקב"ה הוא ה"מסתתר" מכל המסתתרים, **וְנִקְרָא "אֵל מִסְתַּתֵּר"**[7], – שהוא מסתיר עצמו מהנבראים, **וְגַם הַהֶאָרָה וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ מִסְתַּתֶּרֶת בִּלְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה וְנִסְתַּתְּרָה בִּלְבוּשׁ נֹגַהּ;** – התלבשות והסתתרות זו בלבוש קליפת נוגה היא, בנפש החיונית כשהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים, בהם החיות האלקית לבושה בלבושים ומסכים המסתירים; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּאוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל דִּבְרֵי תוֹרָה וּתְפִלָּה, דְּאַדְרַבָּה** – להיפך, **קְלִפַּת נֹגַהּ מִתְהַפֶּכֶת לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בִּקְדֻשָּׁה זוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[8] – הרי, שבדיבורי תורה ותפילה, לא זו בלבד שלא קיימים בהם הלבושים והמסכים של קליפת נוגה, אלא להיפך, קליפת נוגה עצמה נהפכת על ידי דיבורים אלה לקדושה – ובאשר לבחינה השניה, שבגלל הלבושים והמסכים הרבים, העולם הזה הוא עולם השפל, הרי בכך, שונים לגמרי דיבורי התורה והתפילה מאשר שאר עניני העולם הזה; ואילו בנוגע לבחינה הראשונה, שההארה האלקית המחיה את עניני העולם הזה, היא מצומצמת ביותר – שווים דיבורי התורה והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים גשמיים – ובלשון ה"תניא": **מִכָּל־מָקוֹם הַהֶאָרָה שֶׁבָּהֶן** – בדיבורי התורה והתפילה, **מִקְּדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִיא בִּבְחִינַת צִמְצוּם עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, מֵאַחַר שֶׁהַקּוֹל וְהַדִּבּוּר הוּא גַּשְׁמִי.** – ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד), בכל זאת, אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר שההארה האלקית שבהם – מצומצמת ביותר.

ליקוטי אמרים

שמקבלים בלי לבושים ומסכים רבים כ"כ כבתחתונים ועו"הז הוא עולם השפל בב' בחי' כי ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלבשה בקליפת נוגה להחיות כל דברים הטהורים שבעו"הז ובכללם הוא נפש החיונית המדברת שבאדם ולכן כשמדברת דברי תורה ותפלה בלא כוונה אף שהן אותיות קדושות ואין קליפת נוגה שבנפש החיונית מסך מבדיל כלל להסתיר ולכסות על קדושתו ית' המלובשת בהן כמו שהיא מסתרת ומכסה על קדושתו ית' שבנפש החיונית כשמדברת דברים בטלי' ושבנפש החיונית שבשאר בעלי חיים הטהורים דאף דלית אתר פנוי מיני' מ"מ איהו סתימו דכל סתימין ונק' אל מסתתר וגם ההארה והתפשטות החיות ממנו ית' מסתתרת בלבושים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה ונסתתרה בלבוש נוגה משא"כ באותיות הקדושות של דברי תורה ותפלה דאדרבה קליפת נוגה מתהפכת לטוב ונכללת בקדושה זו כנ"ל מ"מ ההארה שבהן מקדושתו ית' היא בבחי' צמצום עד קצה האחרון מאחר שהקול והדבור הוא גשמי

---

5. תיקוני זוהר, תיקון נז; צא, ב. **6.** הקדמה לתיקוני זהר. **7.** ישעי' מה, יב. **8.** לעיל פרק לה, לז, ועוד.

יום שלישי ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נה, אבל בתפלה בכוונה... עד עמ' נו, בפרע"ח.

אֲבָל בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה וְתוֹרָה בְּכַוָּנָה לִשְׁמָהּ – שהוא מתפלל ולומד תורה מתוך כוונה "לשמה", הֲרֵי הַכַּוָּנָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הוֹאִיל וְהִיא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לָהֶן, – לאותיות התורה והתפילה שהוא אומר, שֶׁמַּחֲמָתָהּ וּכְסִבָּתָהּ הוּא מְדַבֵּר אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, לָכֵן הִיא – הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה, מַעֲלָה אוֹתָן – את דיבורי התורה והתפילה, עַד מְקוֹמָהּ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה אוֹ – בעשר ספירות דִּבְרִיאָה, לְפִי מַה שֶּׁהִיא הַכַּוָּנָה בְּדַחֲילוּ וּרְחִימוּ שְׁכַלִּיִּים – יראה ואהבה שכליות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם הבריאה", אוֹ טִבְעִיִּים כו', – או יראה ואהבה טבעיות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם היצירה", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – הרי שהכוונה הרוחנית מעלה את אותיות הדיבור, שמצד עצמן הן אותיות גשמיות, בעשר ספירות "עולם היצירה", או "עולם הבריאה"; וְשָׁם – בעשר הספירות, מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, הַמְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד וּבְכַוָּנָתָן, – שכן, גם בכוונה קיים הרצון העליון, שהקב"ה רוצה שיהודי ידבק עצמו אתו על ידי אהבה ויראה, אוֹ – הרצון העליון המלובש, בִּתְפִלָּה וּבְכַוָּנָתָהּ, אוֹ בְּמִצְוָה – שהוא מקיים, וּבְכַוָּנָתָהּ, – מאיר הרצון העליון בְּהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ, – ומתגלה שם, מַה שֶּׁלֹּא יָכוֹל לְהָאִיר וּלְהִתְגַּלּוֹת בְּלָל בְּעוֹד הָאוֹתִיּוֹת – של תורה ותפילה, וְהַמִּצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, – הארת והתגלות הרצון העליון באותיות התורה והתפילה או במצוה, כשהן עדיין בעולם הזה הגשמי, אינה דומה כלל להארה ולהתגלות הרצון העליון, בשעה שהן עולות למעלה בעשר ספירות עולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְּצָתָהּ, – לא ממנה ואף לא מקצת ממנה – מההארה כפי שהיא מאירה בעשר הספירות (כשאותיות התורה והתפילה והמצוה עולות למעלה) – לא תוכל להתגלות כשאותיות התורה והתפילה הן עדיין בעולם הזה הגשמי – ודבר זה הוא כך, עַד עֵת קֵץ הַיָּמִין, – של לעתיד־לבוא, שֶׁיִּתְעַלֶּה – אז, הָעוֹלָם מִגַּשְׁמִיּוּתוֹ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגוֹ'"[9], – וכפי שמסיים הפסוק "וראו כל בשר יחדיו", שכולם יראו כבוד ה', כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[10] בַּאֲרִיכוּת. – לעתיד לבוא, יאיר הרצון העליון בהתגלות, בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה. ברם, עד אז, הרי הארת הרצון העליון המאירה בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה, אינה דומה כלל ואינה בערך להארת והתגלות הרצון העליון בשעה שהתורה והמצוות עולות למעלה. הנהה בהגהה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית התורה והמצוות ב"עת **רצון**" – מתהווה התכללות במדות שבאותם עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על־ידי־זה השפעה של חסדים למטה בעולם הזה); אלא, כפי שמסיים רבנו הזקן, עיקר ה"יחוד" של המדות, יוצרות המצוות ב"עולם האצילות". *(וְשָׁם מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה גַּם־כֵּן הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן הַנַּעֲשֶׂה בְּכָל מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהוּא יִחוּד – התאחדות והתכללות, מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, – מן הספירות שבאותם עולמות, שֶׁנִּכְלָלוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים, – שנהיה טוב בלבד, עַל־יְדֵי עֵת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם, בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא – על ידי התעוררות הבאה מלמטה – הִיא – ההתעוררות מלמטה, עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה אוֹ עֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁבָּהֶן מְלֻבָּשׁ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. – ההתגלות של אותו רצון – "עת רצון" – מביאה להתכללות במדות ולהמתקת הגבורות. אַךְ עִקַּר הַיִּחוּד – המתהווה על ידי תורה ומצוות, הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, מְיֻחָדוֹת בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְשָׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְהֶאָרָתָן לְבַד

ליקוטי אמרים

אבל בתפלה בכוונה ותורה בכוונה לשמה הרי הכוונה מתלבשת באותיות הדבור הואיל והיא מקור ושרש להן שמחמתה ובסיבתה הוא מדבר אותיות אלו לכן היא מעלה אותן עד מקומה בי"ס דיצירה או דבריאה לפי מה שהיא הכוונה בדחילו ורחימו שכליים או טבעיים כו' כנ"ל ושם מאיר ומתגלה אור א"ס ב"ה שהוא רצון העליון ב"ה המלובש באותיות התורה שלומד ובכוונתן או בתפלה ובכוונתה או במצוה ובכוונתה בהארה גדולה לאין קץ מה שלא יכול להאיר ולהתגלות כלל בעוד האותיות והמצוה בעו"הז הגשמי לא מינה ולא מקצתה עד עת קץ הימין שיתעלה העולם מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות* ובזה יובן היטב הא דדחילו ורחימו נקראי' גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוף הן זרועות

הגהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלובש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מעלה בעולם האצילות ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחדו' במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס

---

9. ישעי' מ, ה. **10.** בפרק לו.

ליקוטי אמרים

הִיא מְאִירָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּכָל עוֹלָם מֵהֶן לְפִי מַעֲלָתוֹ. וְאַף שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מֵאֲצִילוּת, – כיצד, איפוא, בכוחו של אותו אדם להביא את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"? – **מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ,** – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלובש בתורה, **וְהוּא הוּא** – הרצון העליון, **עַצְמוֹ הַדָּבָר הֲלָכָה וְהַתּוֹרָה שֶׁעוֹסֵק בָּהּ, הוּא** – הרצון העליון, הוא **אֱלֹהוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף הַמַּאֲצִיל בְּרוּךְ־הוּא,** – שהאציל את עשר ספירות "עולם המאציל", **שֶׁהוּא** – אור אין־סוף, **וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וּבִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הֶאֱצִיל מִדּוֹתָיו הַמְיֻחָדוֹת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – הרי שהרצון העליון הוא מקור המדות, **וְעַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹנוֹ הַמִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי עֶסֶק תּוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ, הֵן** – המדות, **נִכְלָלוֹת זוֹ בָּזוֹ וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים, בְּעֵת רָצוֹן זוֹ):** – **וּכְזֶה** – במה שלמדנו, שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות למעלה, ושם מתגלה הרצון העליון ומתהווה על ידי כך יחוד העליון – **יוּבָן הֵיטֵב, הָא דְּדְחִילוּ וּרְחִימוּ נִקְרָאִים "גַּדְפִּין" דְּדֶרֶךְ מָשָׁל,** – מה שיראה ואהבה נקראות "כנפיים" למשל, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[11]: **"וּכְשִׁתַּיִם יְעוֹפֵף"** – הכוונה לשני הענינים של אהבה ויראה, **[וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַיִּחוּדִים פֶּרֶק יא], שֶׁהַכְּנָפַיִם בָּעוֹף הֵן** – כמו, **זְרוֹעוֹת הָאָדָם כוּ';** – כשם ששתי המדות אהבה ויראה מכונות "זרועות האדם", למשל: "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא" (=חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית) – כך ה"כנפיים" בעוף, מכוונות לאהבה ויראה; **וּבַתִּקּוּנִים פֵּרֵשׁ,** – בספר "תיקוני זוהר" פירשו: **שֶׁהָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **נִקְרָאִים "בָּנִים", וְאִם לָאו** – אם חסרות האהבה והיראה בתורה ובמצוות, **נִקְרָאִים "אֶפְרוֹחִים", דְּלָא יָכְלִין לְפַרְחָא.** – שאין באפשרותם לפרוח, מפני שחסרות להם הכנפיים, ובענינו: חסרות האהבה והיראה. מדוע, אכן, נקראות אהבה ויראה, בשם "כנפיים"? **הגהה** – מה שרבנו הזקן אומר כאן, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין), מפני שכשם שהכנפיים אינן עיקר העוף, הן משמשות רק לצורך זה, שעל ידן יוכל העוף לעוף ולפרוח – כך גם אהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות, כפי שרבנו הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט: ***(וּבְתִקּוּן מ"ה,** – כתוב: **הְעוֹפָא הוּא מט"ט,** – "עוף" הוא בחינת "מט"ט", וכשם שהעוף מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם בבחינת מט"ט: **רֵישָׁא דִּלֵּיהּ - י',** – הראש של בחינת מט"ט, הוא ה"יו"ד" משם הוי' – בחינת חכמה, עליה רומזת האות יו"ד, **וְגוּפָא - וָא"ו,** הגוף של בחינת מט"ט, הוא ה"וא"ו" משם הוי' – בחינת המדות שהן במספר ששה, ולכן הן מרומזות באות ו', **וּתְרֵין גַּדְּפִין - ה' ה' כוּ',** – שתי הכנפיים הן שתי ה"הא"ין" משם הוי', שהן בחינות בינה ומלכות, **וְהַיְנוּ עוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁנִּקְרָא מט"ט,** – כפי הידוע, רומזת בחינת מט"ט, ל"עולם היצירה" הנקרא "מט"ט", **וּבוּ**[12] – ב"עולם היצירה", **הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת שֶׁבַּמִּשְׁנָה, וְרֵישָׁא דִּלֵּיהּ הֵן הַמּוֹחִין וּבְחִינוֹת חָכְמָה בִּינָה דַּעַת,** – **כענין הראש בכמה מקומות**, שהוא בחינת המוחין חכמה־בינה־דעת. ולגבי ענין המשנה שמקומה ב"עולם היצירה", הרי זה: **שֶׁהֵן פְּנִימִיּוּת הַהֲלָכוֹת וְסוֹדָן וְטַעֲמֵיהֶן,** שכן במשנה הרי ישנם גם ענינים אלה, **וּתְרֵין גַּדְּפִין דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – ושתי הכנפיים (**שענינם לעופף בהם כבכמה מקומות** – הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א) המכוונות

הגהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלובש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מעלה בעולם האצילות ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחדו' במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארתן לבד היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלובש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא ורצונו אחד וברצונו ית' האציל מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים בעת רצון זו):

הגהה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ותרין גדפין ה' ה' כו' והיינו עולם היצירה שנקרא מט"ט ובו הן גופי הלכות שבמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובחי' חב"ד שהן פנימיות ההלכות וסודן וטעמיהן ותרין גדפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה היצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות*

ובזה יובן היטב הא דדחילו ורחימו נקראי' גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוף הן זרועות האדם כו' ובתיקונים פי' שהעוסקים בתורה ומצות בדחילו ורחימו נקראים בנים ואם לאו נק' אפרוחים דלא יכלין לפרחא* כי כמו שכנפי העוף אינם עיקר העוף ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אגפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפיי' אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם

---

11. ישעי' ו, ב. **12.** "אולי צ"ל: וא"ו [שאז מתורץ כו"כ בהג"ה זו. וק"ל]. - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

ליראה ואהבה – **הֵן ה' עִלָּאָה,** – **שידוע בכמה מקומות – שֶׁהִיא רְחִימוּ,** – שהן: ה' עילאה (ה"הא" הראשונה שבשם הוי') שכפי הידוע בכמה מקומות, היא מרמזת ל"אהבה", **וְה' תַּתָּאָה** – **שידוע בכמה מקומות – הִיא יִרְאָה תַּתָּאָה,** – וה"הא" השניה שבשם הוי', מרמזת, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"יראה תתאה" (המדריגה התחתונה שביראה), שהיא – **עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּפַחַד ה',** כְּפַחַד הַמֶּלֶךְ **דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁהִיא** – יראה זו, היא **יִרְאָה חִיצוֹנִית וְנִגְלִית;** מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן **יִרְאָה עִלָּאָה,** – המדריגה העליונה שביראה, שהיא **יָרֵא בֹּשֶׁת,** – הוא ירא מחמת בושתו מגדלות ה', **הִיא** מֵ"הַנִּסְתָּרוֹת – השייכות לַה' **אֱלֹהֵינוּ",** **וְהִיא** – "יראה עילאה" זו, **בְּחָכְמָה עִלָּאָה** – שעליה מרמזת יו"ד שֶׁל שֵׁם **הַוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא):** מכל האמור אנו למדים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין); ובהתאם למה שלמדנו שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות – יובנו הדברים היטב: **כִּי כְּמוֹ שֶׁכְּנָפַי הָעוֹף אֵינָם עִקַּר הָעוֹף, וְאֵין חִיּוּתוֹ** – של העוף, **תָּלוּי בָּהֶם כְּלָל,** – בכפניים שהרי העוף יכול לחיות גם בלי הכנפיים, **כְּדִתְנַן:** – כפי שלמדנו[13]: **"נִטְּלוּ אֲגַפֶּיהָ** – **כְּשָׁרָה",** – גם כשניטלו כנפיו – העוף כשר, **וְהָעִקָּר** – של העוף, **הוּא רֹאשׁוֹ וְכָל גּוּפוֹ, וְהַכְּנָפַיִם אֵינָם רַק מְשַׁמְּשִׁים לְרֹאשׁוֹ וְגוּפוֹ לְפַרְחָא בְּהוֹן;** – הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; **וְכָךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵן עִקַּר הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן, עַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵיהֶן,** – על ידי התורה והמצוות, **וְהַדְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – והיראה והאהבה, **הֵם מַעֲלִים אוֹתָן** – את התורה והמצוות, **לְמָקוֹם שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ הָרָצוֹן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְהַיִּחוּד, שֶׁהֵן** – המקום הוא, עולמות **יְצִירָה וּבְרִיאָה.** – ולכן נקראות אהבה ויראה "גדפין" (כנפיים), מפני שהן מעלות את התורה והמצוות, כשם שהכנפיים מרימות את העוף למעלה. **הגהה** על מה שרבנו הזקן אמר, שהמקום בו מתגלה הרצון אור אין־סוף ברוך־הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – ומבהיר בהגהה ***(אוֹ אֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיָּה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּקְדֻשָּׁה,** – שב"עולם העשיה", **מְקוֹם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – גם שם, יכולה להיות עליית המצוות והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול **מלכות** שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשיה", **וְכֵן מִקְרָא.** – המצוה שב"מקרא" היא לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", כי דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", **אֲבָל בַּמִּשְׁנָה מִתְגַּלֶּה הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּיצִירָה,** – כי משנה היא הרי פסק ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", **וּבַתַּלְמוּד בִּבְרִיאָה.** – ב"תלמוד" מתגלה יחוד אור אין־סוף ברוך־הוא, ב"עולם הבריאה"[14], **דְּהַיְינוּ,** – משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר ההתגלות הוא להיפך – "מקרא" בעולם התחתון ביותר – "עשיה", "משנה" בעולם עליון יותר – "יצירה", וכך הלאה? – אלא משמעות הדבר היא: **שֶׁבְּלִמּוּד מִקְרָא מִתְפַּשֵּׁט** – ומתגלה, **הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאֲצִילוּת עַד הָעֲשִׂיָּה, וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם העשיה", כפי שהדבר ב"מקרא", **וּבְתַלְמוּד עַד הַבְּרִיאָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר ב"משנה", **כִּי כֻּלָּן** – גם מקרא, גם משנה וגם תלמוד, הן **בַּאֲצִילוּת.** – והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות"; ההבדל מתבטא רק בכך, עד היכן מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין־סוף. **אֲבָל קַבָּלָה אֵינָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת כְּלָל מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו

ליקוטי אמרים

כי כמו שכנפי העוף אינם עיקר העוף ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אגפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפי' אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם מעלים אותן למקום שיתגלה בו הרצון אור אין סוף ברוך הוא והיחוד שהן יצירה ובריאה*

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב וקבלת שכר והיום לעשות' כתי' ולמחר

הגהה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ותרין גדפין ה' ה' כו' והיינו עולם היצירה שנקרא מט"ט וכו הן גופי הלכות שבמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובחי' חב"ד שהן פנימיות ההלכות וסודן וטעמיהן ותרין גדפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

הגהה

(או אפילו בעשיה ב"ס דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

---

13. "במשנה: 'נשתברו' (חולין פ"ג מ"ד). אלא שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג)" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

14. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה,

והתגלות, ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'):** – למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה – כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתרי"ג המצוות, מדוע, איפוא, הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? –

יום רביעי ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 110, והנה אף דדחילו... עד עמ' נו, באריכות.

וְהִנֵּה, אַף דִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, **הֵם גַּם־כֵּן מִתַּרְיַ"ג מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרָאִין** – התורה והמצוות, **"גַּדְפִּין",** – כנפיים, **לִהְיוֹת כִּי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הִיא הָעֲבוֹדָה מֵאַהֲבָה.** – הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא האהבה כשלעצמה, אלא שהאהבה תביא לעבודת ה'. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) – כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. **וְאַהֲבָה בְּלִי עֲבוֹדָה,** – אהבה שאיננה מביאה ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא "תכלית" לעצמה – **הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, **לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא** – ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו השכינה" – תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, **וְקַבָּלַת שָׂכָר,** – באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; **וְ"הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", כְּתִיב, וּ"לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"**[15]**.** – והרי כתוב "היום" לעשותם, "היום" – בעולם הזה הוא הזמן ל"מעשה", ל"עבודה", ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" – נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. **וּמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ, לִטְעֹם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא,** – "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא, **אֶלָּא עֲדַיִן נַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה וּצְמֵאָה לַה' וְכָלְתָה אֵלָיו כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ מַרְוֶה צְמָאוֹנוֹ** – לאלקות, **כְּמֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעוֹמֵד בַּנָּהָר וְצוֹעֵק: "מַיִם! מַיִם"! לִשְׁתּוֹת, כְּמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[16]**: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם",** – חכמינו ז"ל מפרשים: "מים" היינו "תורה" – "אין מים אלא תורה"[17] – ואותו "צמא" שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירווה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – מדוע, איפוא, קובל עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, ובלשון ה"תניא": **כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ** – של הפסוק "הוי כל צמא", שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינוֹ מוּבָן, דְּמִי שֶׁהוּא צָמֵא וּמִתְאַוֶּה לִלְמֹד, פְּשִׁיטָא שֶׁיִּלְמֹד מֵעַצְמוֹ, וְלָמָּה לוֹ** – איפוא, **לַנָּבִיא לִצְעֹק עָלָיו "הוֹי"?** – אלא, משמעות המלה "צמא" כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה) כשלעצמה, משום "תכלית" – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה"תכלית" היא ה"עבודה" הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שבל יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירווה את צמאונו לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:**

ליקוטי אמרים

סוף ברוך הוא והיחוד שהן יצירה ובריאה*

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב וקבלת שכר והיום לעשות' כתי' ולמחר לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשיטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש במ"א באריכות:

הגהה

(או אפילו בעשיה בי"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי', משנה כו'. - אבל הפי' בזה: דהיינו שבלימוד... ראה תו"א יז, רע"א". **15.** עירובין כב, א. **16.** ישעי' נה, א. **17.** בבא קמא יז, א.

יום חמישי י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נו, פרק מא ברם... עד עמ' 112, ותפילין.

פֶּרֶק מא. כפי שמובא בדף־השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם **הלב**, מתוך אהבת ה' ויראת ה'; **אהבת ה'** היא השורש לקיומן של כל מצוות־העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו – שבגלל זה הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא מתדבק עם הקב"ה; **יראת ה'** היא שורש לקיומן של כל מצוות הלא־תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציוויו של הקב"ה.

בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין), על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי נשמה.

בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא **ראשיתה ועיקרה** של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של מצוות־עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות־העשה, ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", שכן, יש לשרת את הקב"ה באופן של **עבודה** דוקא (**עבודת ה'**), ככתוב: "**ועבדתם** את ה' אלקיכם", "ואותו **תעבודו**", כמו **עבד** המשרת את אדונו. ובעבודת עבד נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת ה' ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה). **בְּרֶם, צָרִיךְ לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – ולתשומת לב מתמדת את **רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה** – עבודת ה', **וְעִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אַף שֶׁהַיִּרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְ"סוּר מֵרַע"** – למרות שיראת ה' היא השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא־תעשה, **וְהָאַהֲבָה** – היא שורש, **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** – לקיום מצוות־עשה, **אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא דַּי לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לְכַבְּדָהּ לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** – גם לשם קיומן של מצוות־העשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'" תישאר חבויה עמוק בלבו; **וּלְפָחוֹת צָרִיךְ** – לשם קיום המצוות, **לְעוֹרֵר תְּחִלָּה הִירְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,** – המביאה, **שֶׁלֹּא לִמְרֹד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות). **שֶׁתְּהֵא** – יראה זו, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ אוֹ מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים.** – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על־כל־פנים"), **דְּהַיְנוּ** – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה **זו**? – על ידי שהוא מביא את עצמו **לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים** – כדי לעורר יראת ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת **הדעת**, ואילו אם אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן במחשבתו, בלי העמקת הדעת, **בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא** – מלכותו, היא, **"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"** - **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא מעוררת יותר מורא ופחד מהמלך, **וְאִיהוּ "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"** – הקב"ה "ממלא" את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית. חיות **זו** אפשר שתהא מורגשת בנבראים, ונבראים אפשר שתהיה להם השגה והבנה בחיות אלקית **זו**, **וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין",** – והקב"ה "סובב" כל העולמות, הוא מחיה אותם גם בחיות שאינה מורגשת בנבראים ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות **זו**; **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא",** – אומר הקב"ה, **וּמַנִּיחַ הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה ומלך **שלהם**, אלא, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל,** – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", **וְעָלָיו בִּפְרָט,** – מייחד הקב"ה את מלכותו, **כִּי חַיָּב אָדָם לוֹמַר**[2]**: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם,** – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך,

ליקוטי אמרים

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל

---

1. ירמי' כו, כד. **2.** סנהדרין פרק ד, משנה ה.

הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, כי כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו על **עם** ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו **במיוחד** בתור יחיד. **וְהוּא גַּם הוּא מְקַבֵּל עָלָיו** – מצדו, **מַלְכוּתוֹ, לִהְיוֹת מֶלֶךְ עָלָיו,** – שהקב"ה יהיה מלך עליו, **וּלְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי עֲבוֹדַת עֶבֶד,** – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה רצון אדונו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, **ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת": "**וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו**[3], **וּ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ**" – הוא רק, **כְּבוֹדוֹ", וּמַבִּיט עָלָיו,** – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, **וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב** – הקב"ה בוחן רגשותיו ורעיונותיו הפנימיים של האדם, **אִם עוֹבְדוֹ כָּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – האדם, **לַעֲבֹד לְפָנָיו בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם", **כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.** – כמי שעומד בעצמו לפני מלך. **וְיַעֲמִיק** – ויתעמק, **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ וְיַאֲרִיךְ בָּהּ כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגַת מֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש ביכולתו להקדיש להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: **לִפְנֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ הַמִּצְוָה, כְּמוֹ** – למשל, **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִלִּין.** – **לפני** שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות. להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאינה התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור **לפני** עבודת ה' **בכלל** – אלא התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות **זו** קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

ליקוטי אמרים

עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין

יום שישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 112, וגם יתבונן איך... עד עמ' נז, ליודעים.

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – כל העולמות, **הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה, **הוּא מְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחָכְמַת הַתּוֹרָה,** – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן מלובש רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין־סוף ברוך־הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, **אוֹ בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ,** – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, **וּבִקְרִיאָתוֹ** – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, **אוֹ בִּלְבִישָׁתוֹ** – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, **הוּא מַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ עָלָיו, דְּהַיְנוּ עַל "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ,** – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי, **לִכְלֵל וְלִבְטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זו

ליקוטי אמרים

וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיו' וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך

---

3. בראשית כח, יג.

תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – **וְדַרְךְ פְּרָט,** – באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: **בִּתְפִלִּין** – על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, **לִבְטֵל וְלִכְלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְלֻבָּשׁוֹת דֶּרֶךְ פְּרָט בְּפָרָשִׁיּוֹת:** "קֹדֶשׁ", **"וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ",** – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלובשות חכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה[4]; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא שבשתי פרשיות אלו. **דְּהַיְנוּ** – במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, **שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ,** – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; **וְכֵן לִבְטֵל וְלִכְלֵל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ,** – החלק השלישי שבמוח, **הַכּוֹלֵל** – מוח הדעת כולל בתוכו, **חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ,** – מוח הדעת כולל אותן ועל־ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, **בִּבְחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן** – בבחינת ה"דעת" שלמעלה, **הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, הַמְלֻבָּשׁ** – הדעת העליון מלובש, **בְּפָרָשִׁיּוֹת: "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", וְהַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ**[5]: – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: **לְשַׁעְבֵּד הַלֵּב וְהַמֹּחַ כוּ';** – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט. **וּבַעֲטִיפַת צִיצִית, יְכַוֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הִיא** – למרות שמלכותו היא, **"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וְכוּ',** – אף על פי כן[6] יכוון ויפעול, **לְיַחֲדָהּ** – את מלכותו יתברך, **עָלֵינוּ עַל־יְדֵי מִצְוָה זוֹ,** – של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עלינו קבלת מלכות שמים. **וְהוּא** כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[7]. – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שפי'[8] – שלפני השימה אין לו מלך ועתה **הוא** משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו מלך, ועכשיו **הוא** שם על עצמו מלך. **וַאֲזַי,** – כשהוא יתבונן בהאמור, **אַף אִם בְּכָל זֹאת לֹא תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ,** – לפני הקב"ה, **מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּהִתְגַּלּוּת מַחֲשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, וְקַבָּלָה זוֹ** – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, **הִיא** – הרי, **אֲמִתִּית בְּלִי שׂוּם סָפֵק, שֶׁהֲרֵי הִיא** – קבלה זו, **טֶבַע נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמְרֹד בַּמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יִתְבָּרֵךְ** – בהקב"ה **הֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד אוֹ הַמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה מַחֲמַת קַבָּלָה זוֹ** – של מלכות שמים, **וּמַחֲמַת הַמְּשָׁכַת הַיִּרְאָה שֶׁבְּמֹחוֹ, נִקְרָאוֹת** – תורה ומצוות אלו, **בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה",** – עבודה שלימה היא דוקא זו שבאה מתוך יראה מהקב"ה, כפי שנלמד להלן – **כְּכָל עֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ וּמַלְכּוֹ.** – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם לוֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ,** – בלי יראה כלל, **כְּדֵי לְדַבְּקָה בּוֹ** – יתברך, **עַל־יְדֵי תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו - אֵינָהּ נִקְרֵאת** – עבודה זו, **בְּשֵׁם עֲבוֹדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה** – הרי, **אָמְרָה**[9]: **"וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוּ'",** –

ליקוטי אמרים

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלובש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו

---

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפע"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה. 6. "כנ"ל בראש הפרק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. דברים יז, טו. 8. ראה לקוטי תורה מסעי צ, ד. 9. שמות כג, כה.

הרי שנאמר "**ועבדתם**", לשון **עבודה**, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, "**וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְגוֹ'**"[10]; – גם כן לשון **עבודה**, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר [פָּרָשַׁת בְּהַר]: "כְּהַאי תּוֹרָא דְּיַהֲבִין עֲלֵיהּ עַל בְּקַדְמִיתָא בְּגִין לְאַפְּקָא מִנֵּיהּ טַב לְעָלְמָא כו'**, – כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, **הָכִי נָמֵי אִצְטְרִיךְ לְבַר נַשׁ לְקַבָּלָא עֲלֵיהּ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּקַדְמִיתָא כו'**, – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), **וְאִי הַאי לָא אִשְׁתַּכַּח גַּבֵּהּ - לָא שַׁרְיָא בֵּיהּ קְדֻשָּׁה כו'"**; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [**וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא' שָׁם דַּף קיא עַמּוּד כ**] – נאמר: **שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת** – בעבודת ה', **בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, וְהֵן: בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן"**. – **עבד** – שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; **בן** – עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. **וְאַף דְּיֵשׁ** – מדריגה של "**בֵּן**" **שֶׁהוּא** – בד בבד, **גַּם־כֵּן "עֶבֶד", הַרֵי אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לְמַדְרֵגָה זוֹ בְּלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה עֲלָאָה, כִּידוּעַ לַיּוֹדְעִים.** – כלומר: גם מדריגה **זו** של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל פנים, רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבו – יעורר לכל הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, **ירגיש** יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

ליקוטי אמרים

תעבודו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום שבת קודש י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, כנ"ל.

וְהִנֵּה, אַף מִי שֶׁגַּם בְּמֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוּשָׁה, – שההתבוננות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו כראוי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – **מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ מִמְּקוֹר חֶצְבָּהּ, מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשיה", ובעולם זה עצמו – מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, **אַף־עַל־פִּי־כֵן, מֵאַחַר שֶׁמִּתְכַּוֵּן בַּעֲבוֹדָתוֹ** – בקיום תורה ומצוות, **כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַמֶּלֶךְ** – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, **הֲרֵי זוֹ עֲבוֹדָה גְּמוּרָה,** – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", **כִּי הַיִּרְאָה וְהָעֲבוֹדָה** – יראה, ועבודת השי"ת, **נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת** – נפרדות, **בְּמִנְיַן תַּרְי"ג,** – 613 מצוות, **וְאֵינָן מְעֻכָּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.** – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא **מהרהר** בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. **וְעוֹד,** – יתירה מזו, **שֶׁבְּאֱמֶת מְקַיֵּם גַּם מִצְוַת יִרְאָה** – לא רק מצות ה"עבודה", **בְּמָה** – על ידי, **שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַיִּרְאָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שבמחשבתו הוא **מהרהר** אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, **כִּי בְּשָׁעָה וְרֶגַע זוֹ עַל־כָּל־פָּנִים מוֹרָא שָׁמַיִם**

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחתונו' די"ם דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע

---

10. דברים יג, ה.

עָלָיו, עַל־כָּל־פָּנִים כְּמוֹרָא בְּשַׂר־וָדָם הֶדְיוֹט לְפָחוֹת שֶׁאֵינוֹ מֶלֶךְ, הַמַּכִּיט עָלָיו, שֶׁנִּמְנַע בַּעֲבוּרוֹ מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן בְּעֵינָיו, – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך, כי־אם בשר־ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה שהוא מדהדר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, **שֶׁזּוֹ** – ביטוי פשוט זה של מורא, **נִקְרֵאת יִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו[11]: "יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם כּוֹ',** – וכשתלמידיו שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: **תֹּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאַנִי אָדָם כּוֹ'".** – הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה נקרא **מורא** שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר־ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. **רַק שֶׁיִּרְאָה זוֹ נִקְרֵאת "יִרְאָה תַּתָּאָה"** – "יראה תחתונה" וכן **וְ"יִרְאַת חֵטְא"** – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי־אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא **שֶׁקּוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ[12],** – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"[13], ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן, אנו לומדים[14]: "אם אין חכמה אין יראה"[15], ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה עליונה, יראה זו באה **אחרי** קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה") ואילו **וְ"יִרְאָה עִלָּאָה" הוּא "יִרְא בִּשֶׁת" כּוֹ',** – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', **דְּאִית יִרְאָה וְאִית יִרְאָה כּוֹ'.** – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדריגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. **אֲבָל בְּלִי יִרְאָה כְּלָל** – אם אין אפילו "יראה תתאה" **לָא פָּרְחָא לְעֵילָא** – אין עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, **בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ,** – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, **כְּמוֹ שֶׁהָעוֹף אֵינוֹ יָכוֹל לִפְרֹחַ בְּכָנָף אֶחָד[16], דְּדִחֵילוּ וְרִחֵימוּ הֵן תְּרֵין גַּדְפִּין** – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, **[כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים']**. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפין") של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה והמצוות לעלות למעלה. **וְכֵן הַיִּרְאָה לְבַדָּהּ** – בלי אהבה, **הִיא כָּנָף אֶחָד, וְלָא פָּרְחָא בָּהּ לְעֵילָא,** – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, **אַף שֶׁנִּקְרֵאת "עֲבוֹדַת עֶבֶד".** – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת "בֵּן",** – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – **לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית עַל־כָּל־פָּנִים** – להקב"ה, **הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, שֶׁתְּהֵא בְּהִתְגַּלּוּת מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים, לִזְכֹּר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; **וְזֹאת תִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה אוֹ הַמִּצְוָה הַזּוֹ,** – שהוא עומד להתעסק בהן: **לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – כפי שלמדנו,

ליקוטי אמרים

זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו' אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

---

11. ברכות כח, ב. **12.** ראה אבות פרק ג משנה ט. **13.** ברכות יז, א. **14.** ראה בתחילת פרק מג באריכות. **15.** אבות פרק ג משנה יז.

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיום 'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד'".

שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק **שנפשו** תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות **כל** ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על־ידי־זה מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא־בריך־הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא־בריך־הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי' – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות **כל** ישראל" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא־בריך־הוא), הנוצרת על־ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור **כל** ישראל.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

כבוד משתתפי בלימוד שיעור הגמרא בבית הכנסת צמח
צדק נוסח האר"י פה ניו יארק, ובפרט לומדי
השיעור הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסקים בצ"צ
מוה"ר יחזקאל ומוה"ר גרשון
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מודיע אשר בש"ק הבע"ל ראש לחדש זיו, מסיימים מסכת ראש השנה. ויהי רצון, בנוסח המקובל והמסורתי, שכשם שמסיימים מסכת זו כן יעזרם השי"ת להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד ולמד לשמור לעשות ולקיים וכו', ויהי' הלימוד מתוך הרחבת הדעת, ובאופן שבלימוד התורה יורגש נותן התורה, וכמבואר בכ"מ במאמרי תורת החסידות פנימיות התורה נשמתא דאורייתא.

ומענינא דיומא בסיום המסכת:

פוטר הי' רבן גמליאל אפילו עם שבשדות ולא מיבעיא הני דקיימי הכא, אדרבה הני אניסי הני לא אניסי, דתני כו' עם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה אלא כו' לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות וכו'.

ויש להסביר הקס"ד וגם המסקנא, דענין התפלה ושליח צבור המתפללים המוציא אותם - היינו בקשת צרכי האדם והיורד לפני התיבה הוא שלוחם, שלכן לכאורה פשוט, וע"פ מרז"ל, דזכין לאדם אפילו שלא בפניו, ולא מיבעיא ועאכו"כ כשיש להמזכה איזה קשר עם אותו שכוונתו לזכותו. וזהו טעם הקס"ד אשר הש"ץ פוטר אפילו עם שבשדות אף שאין ביניהם כל קשר, כי הרי זכין לאדם שלא בפניו, ולא מיבעיא הני דקיימי הכא - שהמזכה נמצא על יד מקבל הזכות.

ומקשה על זה דיש סברא להיפך, אדרבה, הני אניסי הני לא אניסי, והוא ע"פ הידוע דאף דמזכין לאדם שלא בפניו, אבל אין מזכין לו בעל כרחו, וכיון דלא אניס ואעפ"כ לא סידר תפלתו, ה"ז

המשך בעמוד הבא

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח.

יום חמישי י"ג ניסן

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקַר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

המשך מהעמוד הקודם

מענין בעל כרחו. אבל כיון שאינו בע"כ ממש, ורק שניכר שאינו מחשיב את ענין התפלה, רק בדומה לבעל כרחו, הנה מביא ראי' לחזק דבריו וסברתו זו, ובמכש"כ וק"ו.

ובהקדם החילוק דברכת כהנים ותפלה, שהתפלה תלוי' באדם, שהרי היא שהוא מתחנן ומבקש, ומובן שכפי שמכין את עצמו לזה - יהי' ג"כ מילוי שאלתו, משא"כ ברכת כהנים שהכהנים מברכים בשליחותו של מקום ובציוויו, וכמ"ש כה תברכו וגו', וכתפלת כהנים לאחר נשיאת כפים, עשינו מה שגזרת עלינו. ומזה מובן שהכנת האדם אינו נוגע בזה, כי היד ד' תקצר גם מבלי שיכין האדם א"ע לכך, ואעפ"כ הנה תני דעם שאחורי הכהנים אינם בכלל הברכה, זאת אומרת - שאע"פ שהברכה באה מהקב"ה, הכנה במקצת צ"ל גם מצד המתברך, לכה"פ שיעמוד פנים כנגד פנים, שזהו מורה על הקירוב הדעת להענין, ולא באופן אחר, ואם בברכה הבאה מלמעלה כך, ואין הכהנים יכולים לזכות אותם העומדים מאחוריהם כיון דלא אניסי בזה, הרי עאכו"כ שהדין כן הוא בתפלה שעיקרה הכנת האדם לעבודתו - וכמ"ש ולעבדו בכל לבבכם - איזהו עבודה שבלב זו תפלה (תענית ב' א) ולכן המסקנא דלא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות כו'.

ומזה מובן ג"כ הנעוץ בתחלתן ותחלתן בסופן - דכללות התורה וגם בכל חלק מסויים ממנה. שכמו שבסיום המסכת משתוים שני הקצוות, הברכה הבאה מלמעלה במתנת חנם, ומילוי צרכי האדם התלוי בעבודתו ויגיעתו, כי תורה **אחת** היא לנו - שכל עניני' כלולים זה מזה. הנה כמו שהוא בעבודה נפש - כן הוא גם בזמן. שישנו שני סוגים, וכתחלת המסכת - ששני סוגים בראשי שנים, אותם שבאים מלמעלה מבלי עבודת האדם, וכמו אחד בתשרי שהוא מהתחלת הבריאה, ואחד בניסן שנקבע ביציאת מצרים שבזכות האמונה וכו' נגאלו כו' (משא"כ שאר ראשי השנים התלוים בטבע הבריאה). וגם שני סוגים אלו כלולים זה מזה, כי באחד בתשרי ר"ה להמלכת ממה"מ הקב"ה - שמלכותא דארעא שר"ה שלה הוא באחד בניסן - הוא כעין (ומשתלשל) ממלכותא דרקיע.

בכבוד ובברכה שירבה השי"ת ויגדיל מספר המשתתפים בהשיעורים ויאדיר את הלימוד וכמ"ש יגדיל תורה ויאדיר.

יום ראשון

יום ראשון — **יג ניסן** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובעטיפת ציצית . . . נז לאדונו ומלכו.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״. נִסְתַּלֵּק שְׁנַת תרכ״ו בְּלִיוּבאַוִיטְשׁ, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד.

מִסִּפּוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ]: הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִיל לִכְתֹּב ׳נִגְלֶה׳ וְ׳דַא״ח׳ [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יום שני

יום שני — **יד ניסן** — ה׳תש״ג

בְּדִיקַת חָמֵץ אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: משא״כ . . . נז ליודעים.

בְּבֵית רַבֵּנוּ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרַב לְמַרְשֶׁה, אֶלָּא לִמְכֹּר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ וּבְעֶרֶב קַבְּלָן.

בַּאֲפִיַּת הַשְּׁמוּרָה עֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] נוֹכֵחַ, וְאוֹמֵר גַּם כֵּן הַלֵּל, וְהָיָה מַפְסִיק – גַּם בְּאֶמְצַע פֶּרֶק – לְהוֹרוֹת בְּהַנּוֹגֵעַ לְהַלִּישָׁה, אֲפִיָּה וּכְהַאי גַּוְנָא [=וְכַדּוֹמֶה].

יום שלישי

יום שלישי — **טו ניסן, א דחג המצות** — ה׳תש״ג

לְמָרוֹר וַחֲזֶרֶת – הֵן חְרֵיין וְהֵן סַאלַאט [=חַסָּה].
קִדּוּשׁ בַּעֲמִידָה. הֵא לַחְמָא – הַהֵא בְּצִירֵי. בְּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר מְכַוְּנִים גַּם עַל מָרוֹר שֶׁבַּכּוֹרֵךְ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ״ל.

בסדר הראשון הי׳ אאמו״ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי׳ מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג–ד אחר חצות, והי׳ מאריך בביאור ההגדה.

אדמו״ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואָס ער זאָגט א דאנק דיר ג–ט פאר מיין רפואה, איז ער דאָך געווען קראנק. אָבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.

בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] מְקַצֵּר בִּכְדֵי לֶאֱכֹל הָאֲפִיקוֹמָן לִפְנֵי חֲצוֹת, אֲבָל בַּשֵּׁנִי הָיָה מַאֲרִיךְ. מַתְחִיל לִפְנֵי שָׁעָה ט, וְגוֹמְרוֹ בְּשָׁעָה ג־ד אַחַר חֲצוֹת, וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּבֵאוּר הַהַגָּדָה.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר: מֵכְלָא דִּמְהֵימְנוּתָא [=״מַאֲכַל הָאֱמוּנָה״] – לַיְלָה הָרִאשׁוֹן; מֵכְלָא דְּאַסְוָתָא [=״מַאֲכַל הָרְפוּאָה״] – לַיְלָה הַשֵּׁנִי. כַּאֲשֶׁר הָרְפוּאָה מְבִיאָה (גּוֹרֶמֶת) אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁאוֹמֵר ״תּוֹדָה לְךָ ה׳ עַל רְפוּאָתִי״ – הוּא הָיָה הֲרֵי חוֹלֶה; אַךְ כְּשֶׁהָאֱמוּנָה מְבִיאָה אֶת הָרְפוּאָה – מִלְּכַתְּחִלָּה לֹא חוֹלִים.

יום רביעי

יום רביעי — **טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר** — ה'תש"ג

לֵיל ב' דְּחַג הַמַּצּוֹת – קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּכָל יוֹם טוֹב.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, אוֹמֵר לִפְנֵי "מַה נִּשְׁתַּנָּה": "אַבָּא, אֶשְׁאַל אוֹתְךָ אַרְבַּע קוּשְׁיוֹת". וּסְמוּכוֹת לָזֶה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וָאֵם, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת אָבִי מוֹרִי כו' אִמִּי מוֹרָתִי כו'.

יום חמישי

יום חמישי — **יז ניסן, שני לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח" – "זֶה" מוֹרֶה עַל מַדְרֵגָה דִּקְדֻשָּׁה, "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה" – וְכָל הַמַּרְבֶּה כו', "זֶה" שֶׁלּוֹ הוּא מְשֻׁבָּח.

יום שישי

יום ששי — **יח ניסן, שלשה לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

שְׁנַת תר"ח אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מַאֲמָר עַל הַפָּסוּק "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה גוֹ'", כֶּסֶף הוּא הַנִּשְׁמָה, עַל שֵׁם שֶׁהִיא תָּמִיד בְּכִסֻּף [=בְּגַעְגּוּעִים] וּתְשׁוּקָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וּכְדִכְתִיב "רוּחַ הָאָדָם הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה", דְּאָדָם הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְהַנִּשְׁמָה נִתּוּנָה בְּהַלְוָאָה לְהָאָדָם, וּכְתִיב "יָמִים יָצָרוּ גוֹ'", דְּיֵשׁ מִסְפָּר קָבוּעַ כו', וְחָסֵר יוֹמָא חָדָא – חָסֵר לְבוּשָׁא חָדָא [וּכְשֶׁחָסֵר יוֹם אֶחָד – חָסֵר לְבוּשׁ אֶחָד].

שבת קודש

שבת — **יט ניסן, ארבעה לעומר** — ה'תש"ג

גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִל, מִזְמוֹר לְדָוִד, דָּא הִיא סְעוּדָתָא, וְיִתֶּן לָךְ – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פַּעַם פֵּרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה – גְּלוּת שֶׁנִּמְשַׁל לְלַיְלָה – הַיָּה – הָאַחֲרוֹן – מִכָּל הַלֵּילוֹת – גְּלֻיּוֹת שֶׁקְּדָמוּהוּ.

היום יום . . .

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין - לְשׁוֹן מֵרוּק, נִקָּיוֹן וְטָהֳרָה - אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת - לֹא נִגְמַר הַמֵּרוּק בָּהֶם, כִּי הֲרֵי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה שֶׁהֵי פְּעָמִים - מֵרוּק גּוּף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ אוֹ מַצָּה - הַיְנוּ כִּי גַּם אַחַר הַגָּלוּת, הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַצָּה בִּטּוּל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, חָמֵץ יֵשׁוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מַצָּה - שֶׁיְּעֻבַּר רוּחַ הַטֻּמְאָה.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת - כָּל הַמְקַנֵּא פָּנָיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלְיוֹת הַרְבֵּה בְּחִינוֹת בַּקְנָאָה: קִנְאַת סוֹפְרִים וְהַדּוֹמֶה - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מָרוֹר - קִנְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה, עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז״ל כָּל צַדִּיק נִכְוֶה מֵחֲפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגִּלּוּיִים שֶׁעַל־יְדֵי הַגָּלְיוֹת - אוֹכְלִין - בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, וְיֵשׁ הִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְתַעֲנוּג הָעַצְמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּגִּיעַ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְהִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הָעַצְמִי - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לִבְחִינַת תַּעֲנוּג הָעַצְמִי.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח ניסן, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח״י ניסן - שנתקבל באיחור זמן רב - הנה כבקשתו אזכירו ואת כל אלו שכותב אודותם על הציון של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, וכמדומה שמלפני כמה זמן כתב אלי ע״ד כל הנ״ל ולכן פלא שאינו מזכיר במכתבו זה ע״ד לימודו בתורת הנגלה ולימוד בפנימיות התורה שנקראת בלשון הזהר הק׳ נשמתא דאורייתא היא תורת החסידות, שהרי התורה היא חיינו ואורך ימינו ואין דבר יוצא מדי פשוטו שהיא חיינו גם בעוה״ז הגשמי, והיא היא הצנור והכלי לקבלת ברכות השי״ת בהמצטרך לאדם ולב״ב שיחיו.

ואף שגדול באין ערוך ההתעסקות בהפצת התורה שכותב אודותה במכתבו, אבל גם על זה נאמר הלא פרוס לרעב לחמך גו׳ כי תראה ערום וכיסיתו, ופירשו בתד״א שהכוונה כשרואים אדם רעב לתורה וערום מן המצות צריך להשביע רעבונו זה ולכסות מערומיו אלו, וסיום הכתוב הוא ומבשרך לא תתעלם, כי צריך להוסיף מזמן לזמן בעצמו הן בלימוד התורה והן בקיום המצות בהידור כי הרי אלו הם הענינים שבגופו, והשי״ת מזמין לכל אחד היכולת שיכול לעשות שני הענינים גם יחד.

בנוגע לפרטיות הענינים אודותם כותב, הנה צריך הי׳ הוא וכן זוגתו תי׳ להפריש בכל יום חול קודם התפלה לצדקה וזוגתו תחי׳ נוסף על זה גם קודם הדלקת נרות בכל ערב שבת וערב יום טוב איזה פרוטות לצדקה הכנסת כלה ומוסד של חינוך על טהרת הקדש, ומדתו של הקב״ה מדה כנגד מדה אלא שכ״פ ככה בענין שידוכין ותוספת ביראת שמים של הבנים והבנות, והשי״ת יצליחו לבשר טוב בכל הנ״ל ומתוך בריאות הנכונה.

בברכה לבשו״ט.

כלי שרת מקדשים דם פסול

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק ג, הלכה יט: וּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין דָּם הַפָּסוּל לִקָּרֵב.

הביא קרבן 'אשם תלוי' (על ספק חטא) ולאחר שנזרק הדם על המזבח נודע לו שלא היה במעשהו חטא, הקרבן כשר והבשר נאכל (כי בשעת הזריקה היה הספק קיים "והוה ליה אשם תלוי כשר" - רש"י). ואם עדיין לא נזרק הדם, לדעת חכמים הקרבן נפסל (כי מאחר שלא חטא הקרבן מיותר) והדם יישפך והבשר יישרף, אך לדעת רבי יוסי, הדם יזרק והבשר יאכל (כריתות כג, ב) כי כלי שרת מקדש את הדם שבתוכו ונעשה כשר לזריקה (שם כד, ב). ופסק הרמב"ם כרבי יוסי (כסף משנה).

והקשו אחרונים (לחם משנה, בית שמואל אבהע"ז סי' קכד סק"ב):

להלן (פ"ד הי"ט) כתב הרמב"ם: "המביא אשם תלוי ונודע לו שלא חטא... אחר שנזרק הדם – הבשר יאכל לכהנים ככל האשמות". ומשמע שרק אם נודע לו לאחר זריקת הדם הבשר יאכל לכהנים, אבל אם נודע לו קודם הזריקה - אף שהדם נמצא בכלי שרת – הבשר יישרף, ואילו כאן כתב שכלי שרת מקדשים דם הפסול!

ותירץ ה'שפת אמת' (כריתות שם. וכן הוא ב'טהרת הקדש' זבחים פז, ב):

הרמב"ם בפירוש המשנה (כריתות פ"ו מ"א) ביאר (ממשמעות הגמרא) שלדעת רבי יוסי הדם ייזרק והבשר יאכל משני טעמים. א. 'כל העומד להיזרק - כזרוק'. כלומר, הדם הנמצא בכלי וראוי להיזרק הרי הוא כנזרק והידיעה שלא חטא באה אחר הזריקה. ב. כלי שרת מקדש את הפסול להיקרב. וצריך את שני הטעמים, כי משום 'כל העומד להיזרק...' הרי כאשר נודע שלא חטא, הדם אינו עומד להיזרק, ורק משום שכלי שרת מקדשים את הדם, עומד הוא להיזרק גם לאחר שנודע שלא חטא. ואילו מצד הטעם שהדם מתקדש בכלי (אם אין אומרים ש'כל העומד להיזרק...') – אמנם הדם ייזרק, אך בזריקה שאין בה כפרה אין הבשר נאכל, ורק משום ש'העומד להיזרק כזרוק' – הרי זה כנודע לאחר הכפרה שהקרבן כשר והבשר נאכל.

והרמב"ם נקט להלכה שכלי שרת מקדש את הדם הפסול (כפי שכתב כאן) והדם ייזרק, אבל אינו סובר ש'כל העומד להיזרק כזרוק', ולכן כשנודע קודם הזריקה שלא חטא – אף שהדם ייזרק (כי הכלי קידשו), הזריקה אינה מכפרת ואינה מתירה את הבשר לאכילה, ולכן כתב (להלן בפ"ד) שרק אם "נודע לו אחר שנזרק הדם, הבשר ייאכל" כי בנודע לו קודם הזריקה, הבשר לא ייאכל.

איזו מליקה מטהרת מידי נבילה?

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק ז, הלכה א: כָּל הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה שֶׁמָּלְקוּ, מְלִיקָתָן פְּסוּלָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ הָעוֹף פָּסוּל, אֵינוֹ כְּנִבֵּלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְטַמְּאָה. וְכֵן אִם מָלַק בַּלַּיְלָה... אֵינָם כִּנְבֵלָה.

נבילת עוף טהור מטמאה את אוכלה בכניסתה ל'בית הבליעה', וקרבנות העוף הטעונים מליקה, המליקה מוציאתן מידי טומאת נבילה. ושנינו (זבחים סח, א) שגם אם המליקה אינה כהלכה (שנעשתה על ידי כהן פסול לעבודה או בלילה) והקרבן פסול, הרי היא מטהרת מידי נבילה.

והגמרא (שם סט, א) מבארת זאת:

נבילת עוף מטמאה ב'בית הבליעה' רק אם במיתת העוף לא ניתר איסור שהיה עליה בחיים, אבל מליקה מתירה את האיסור שהיה בעוף קודם (הקרבה על המזבח ואכילת כהנים), ולכן אינה מטמאה טומאת נבילה. ולא רק מליקה כהלכה המתירה את הקרבת העוף על המזבח (לאחר שבהיותו חי לא היה ראוי להקרבה) אלא גם מליקה פסולה מטהרת מידי נבילה כי המליקה מתירה לענין ש'אם עלה למזבח לא ירד' בדיעבד, בעוד שבהיות העוף חי, אינו ראוי להקרבה אפילו בדיעבד, ו'אם עלה למזבח - ירד'.

וכתבו התוספות (שם סח, א ד"ה מלק, בביאור הראשון) שהלכה זו היא לדעת רבי שמעון (שם פד, א) שמליקה בלילה מתירה בדיעבד להקריב את קרבן העוף אם עלה למזבח, אך לדעת רבי יהודה מליקה בלילה פוסלת את ההקרבה גם בדיעבד ואם עלו למזבח ירדו, ואם מלק בלילה יטמא העוף ב'בית הבליעה'.

ולפי זה, העירו אחרונים (תוס' יו"ט זבחים פ"ז מ"ה. קרן אורה שם סט, א. ועוד):

הרמב"ם (לעיל פ"ג ה"ו) פסק כדעת רבי יהודה שבהמת קדשים שנשחטה בלילה 'אם עלתה - תרד', ואיך כתב כאן שאם מלק בלילה אינו כנבילה ואינו מטמא בבית הבליעה?

ותירצו (ע"פ דברי התוספות שם, בתירוצם השני): לדעת רבי יהודה, רק בבהמה קרבן שנשחט בלילה אי אפשר להקריבו גם בדיעבד, אבל בעוף גם אם נמלק בלילה - לא ירד מהמזבח אם העלוהו בדיעבד. ולכן, זו מליקה המתירה את האיסור (שבחייו אם עלה למזבח - ירד) ואינה מטמאת ב'בית הבליעה'.

הביטול מוריד, אך לא מוסיף

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק ח, הלכה א: חַטַּאת הָעוֹף שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעוֹלַת הָעוֹף . . אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא - כֻּלָּן יָמוּתוּ.

בהלכות תרומות (פט"ו ה"ב) פסק הרמב"ם שחבית של תרומה שהתערבה במאה חביות של חולין ונפלה אחת מהן לים, הותרו שאר החביות ואין חוששים שהתרומה עדיין

נמצאת ביניהן אלא מניחים שהיא זו שנפלה. וכן פסק (הלכות ע"ז פ"ז ה"י) לגבי טבעת של עבודה־זרה שהתערבה בטבעות אחרות.

ולפי זה יש לתמוה, מדוע בהלכה זו לגבי בהמת חטאת שהתערבה בבהמות עולה ימותו כולן, ואין אומרים שהראשונה שמתה היא החטאת ויקריבו את כל השאר כעולה?

והביאור:

הטעם לכך שמקילים ואומרים שהאיסור הוא שנפל, הוא משום שמדין תורה האיסור בטל ברוב ומעיקר הדין כולם מותרים, אלא שמדרבנן החמירו וקבעו שדבר חשוב אינו בטל. ומאחר וזוהי חומרא מדרבנן, כאשר נפל אחד מתוך התערובת, הקילו והתירו את השאר.

והנה, בכל מקום שנאמר דין ביטול ברוב, פירושו הוא שירד מהמיעוט שם האיסור, אך אין בכוח הרוב להחיל עליו שם חדש. ולכן דין ביטול ברוב מועיל רק כאשר אין צריכים להחיל על הדבר שם חדש על ידי התערובת, כגון באיסור שהתערב בהיתר, שדי בכך שירד ממנו שם האיסור וממילא מותר לאוכלו, אך אם תתערב בהמת חולין בבהמות קדשים לא נוכל לומר שעל ידי ביטול ברוב נעשית הבהמה עולה או חטאת, שכן לא מצאנו בדין ביטול ברוב שהמיעוט יקבל את מעלת הרוב.

ולכן, חבית תרומה שהתערבה בחולין ומדאורייתא בטלה ברוב ואינה נחשבת תרומה ומותר לאוכלה, הרי כאשר אחת מהן נפלה לים, בזה אף חכמים לא החמירו, אך חטאת שהתערבה בעולה אין די בכך שירד ממנה שם חטאת, כי איך נקריבה על המזבח בתורת עולה והיא איננה עולה, ולכן אין עצה להקריבן אלא ימותו כולן.

(לב יוסף ע' 237)

האם ליקוט הלבונה נחשב 'עבודה'?

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק יא, הלכה א: כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁקְּמָצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, הֲרֵי הֵן פְּסוּלוֹת; וְכֵן אִם לִקֵּט הַלְּבוֹנָה - פָּסַל.

בגמרא (מנחות יג, ב) הובאו דברי רבי ינאי שאם אחד מן הפסולים לעבודה (ראה משנה מנחות ו, א) ליקט את הלבונה מעל סולת המנחה כדי להקטירה, פסל את המנחה. ואף שליקוט הלבונה אינו 'עבודה', הרי זה נכללת ב'הולכה' (שהיא אחת העבודות בהקרבת המנחה), כי אמנם אין המלקט זז ממקומו אך על ידי "שליקטה ונתנה לכהן מיעט בהילוך הכהן" (רש"י, מנחות יג, ב).

ומוסיפה הגמרא (שם) שזהו רק למאן דאמר "הולכה שלא ברגל - שמה הולכה", ולכן אף שהמלקט לא זז ממקומו אלא הושיט את הלבונה לכהן וקירבה אל המזבח, הליקוט נחשב חלק מה'הולכה' שהרי מיעט בהילוך הכהן (ע"פ רש"י הנ"ל).

וכתב ה'ליקוטי הלכות' (מנחות שם, זבח תודה, ד"ה משום) שלפי זה המנחה נפסלה דווקא אם המלקט (הפסול לעבודה) הושיט את הלבונה לכהן, אבל אם לא הושיט ולא קירבה למזבח, אלא הכהן נטלה מידו לא נפסלה, שהרי לא עשה שום 'הולכה'.

וה'משנה למלך' הקשה:

הרמב"ם (לעיל פ"א הכ"ג) פסק ש"הולכה שלא ברגל אינה הולכה", ואם כן מדוע ליקוט הלבונה על ידי הפסול לעבודה פוסל את המנחה, והרי הולכה שלא ברגל אינה 'הולכה'?

ומבאר ה'זבח תודה' (שם):

אמנם, רבי ירמיה פירש הלכה זו לפי דעת הסובר 'הולכה שלא ברגל שמה הולכה', אבל למסקנה מבארת הגמרא הלכה זו מטעם אחר – כי ליקוט הלבונה עצמו נחשב 'עבודה חשובה', כי בלעדי הליקוט אי אפשר להקריב את המנחה.

ולפי זה מובן מה שפסק הרמב"ם שליקוט הלבונה ע"י מי שאינו כשר לעבודה פוסל את המנחה כי הליקוט עצמו נחשב 'עבודה' (ולא בתור חלק מה'הולכה' שהרי לדעת הרמב"ם 'הולכה שלא ברגל אינה הולכה'), ואם כן, גם אם המלקט לא הושיט את הלבונה לכהן אלא שימש כ'מדף' לכהן שנטל ממנו את הלבונה – פסל את המנחה.

'וכפר עליו' - ולא על חברו

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק טו, הלכה ט: שֶׁחָטָה לְשֵׁם מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל - לֹא חַטָּאת, וְלֹא עוֹלָה, וְלֹא שְׁאָר קָרְבָּנוֹת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁמָּא מְחֻיָּב הוּא, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

בהלכה הקודמת כתב הרמב"ם שאע"פ שהשוחט קרבן חטאת לשם אדם אחר שאינו הבעלים הקרבן פסול, כנלמד מהכתוב 'וכפר עליו' – ולא על חברו, הרי זה דווקא כאשר גם חברו מחויב חטאת כמוהו, אך אם חברו מחויב קרבן אחר כגון עולה, אין המחשבה לשמו פוסלת.

ולפי המבואר בהלכה זו יש להקשות: מדוע לא נאמר שהקרבן פסול בכל אופן, הרי יתכן שגם חברו מחויב חטאת אלא שאינו יודע?

והביאור:

כאשר אדם יודע בחברו שהוא מחויב קרבן ושחט את החטאת לשם כך, כוונתו דווקא לשם אותו קרבן שהלה מחויב בו, וכאשר הוא יודע שחברו חייב עולה כוונתו רק לשם חיוב העולה ולא לשם חיוב אחר. ולכן אפילו אם נניח שמחויב גם חטאת ואינו יודע מכך, מכל־מקום הקרבן כשר ואין זה בכלל 'וכפר עליו' ולא על חברו, שהרי לא התכוון לשם כפרת החטאת של חברו.

אך כאשר אינו יודע שחברו חייב קרבן כלשהו, הרי הקרבן מיועד עבור כל חיוב שאולי חייב בו, ובמקרה זה החטאת פסולה מספק, שמא אכן חברו חייב חטאת והרי זה

בכלל 'וכפר עליו – ולא על חברו'.

ולכן מדגיש הרמב"ם כאן שמדובר באופן ששחט 'לשם מי שאינו מחויב קרבן כלל, לא חטאת ולא עולה ולא שאר קרבנות', כי דווקא כאשר יודע שחברו אינו חייב כלל קרבן ומכל־מקום שחט את החטאת עבורו, אזי הקרבן פסול.

(אבן האזל)

האם אפר חמץ שנשרף מותר בהנאה? יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ז

הלכות פסולי המוקדשין פרק יט, הלכה יד: כָּל הַנִּשְׂרָפִין לֹא יִקָּבְרוּ. וְכֵן כָּל הַנִּקְבָּרִין לֹא יִשָּׂרְפוּ; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחְמִיר בִּשְׂרֵפָתָן, חֲרֵי חֵקֶל בְּאֶפְרָן - שֶׁאֵפֶר הַנִּקְבָּרִין אָסוּר.

הרמב"ם פסק כחכמים (תמורה לד, א) שאין להחמיר ולשרוף איסורי הנאה הטעונים קבורה, כיון שאפרם אסור בהנאה, ואם נתיר לשורפם יש לחשוש שמא יבואו ליהנות מהאפר (רש"י שם ד"ה מאי טעמא).

ולפי זה תמה ה'מגן אברהם' (א"ח סי' תמה סק"א) על דברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פ"ג הי"א) "כיצד ביעור חמץ, שורפו או פורר וזורה לרוח או מטיל לים", שפסק כדעת חכמים שחמץ הוא מה'נקברים' ולא מה'נשרפים', וכן כתב ה'טור' (שם) שלדעת הרמב"ם אפר החמץ אסור בהנאה כי הוא "הולך לשיטתו שפוסק כחכמים", ואם כן איך התיר לשרוף את החמץ?

ותירץ:

לדעת הרמב"ם האיסור לשרוף את ה'נקברים' הוא רק אם כוונתו ליהנות מהאפר, אבל כשאין לו כוונה ליהנות מהאפר מותר לשרוף ולא גזרו שמא יבוא ליהנות, ולכן התיר לשורפו.

וה'תורת חסד' (או"ח סי' כא ס"ק ו. וכן ביארו באבני מלואים, שו"ת סי' יט והגרע"א בהגהותיו לאו"ח סי' תמה) ביאר:

ה'נשרפים' אפרם מותר בהנאה כי התורה ציוותה לשורפם וכשנעשתה המצוה - הלך האיסור, אבל ה'נקברים' שהתורה לא הצריכה לשורפם - איסורם נמשך לעולם, וחכמים גזרו לקוברם כדי שלא יבואו להיכשל בהם (תוספות תמורה לג, ב ד"ה הנשרפין), ואין לשורפם שמא יבואו ליהנות מהאפר. אבל חמץ, גם לדעת חכמים שהשבתתו בכל דבר, מצוה להשביתו וקיום המצוה הוא הן על ידי קבורה והן על ידי שריפה, וכיון שקיים מצות 'תשביתו' הלך איסור החמץ ואין איסור ליהנות מהאפר לאחר שריפתו.

ופסק אדמו"ר הזקן (א"ח שם ס"ח) כהבנת ה'מגן אברהם' בשיטת הרמב"ם, ש"הפחמים והאפר של החמץ אסורים בהנאה", כי הנקברים אפרם אסור, ועם זאת אפשר לבער את החמץ בשריפה, ואדרבה, "המנהג במדינות אלו" לשרוף את החמץ.

מתי התירו 'שבות' במקדש? שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ז

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ב, הלכה ד: הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - מְלַבְּנִין עֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל בְּאֵשׁ מִבַּעֲרֵב, וּלְמָחָר מְטִילִין אוֹתָן לַמַּיִם, כְּדֵי לְהָפִיג צִנָּתָן; שֶׁאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ; אוֹ מְעָרְבִין מַיִם חַמִּין בְּמֵי הַמִּקְוֶה, עַד שֶׁתָּפוּג צִנָּתָן..

האיסור להטיל עששיות מלובנות במים הוא משום 'מצרף', "שכן לוטשי הברזל עושים, מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת ומכבין אותו במים כדי לחסמו" (הל' שבת פי"ב ה"ב). ומסקנת הגמרא (יומא לד, ב) היא שהטלת העששיות כדי לחמם את המים היא צירוף מדרבנן, כי עששית אינה כלי ואין ב'צירוף' משום גמר מלאכת הכלי ('מכה בפטיש'), ומותר להטילה במים כי "אין שבות במקדש" (תוס' שם, ד"ה הני מילי).

והנה, כתב הרמב"ם בדיני שמירת המקדש (הל' בית הבחירה פ"ח הי"ב), הכהנים היו בודקים את העזרה בלילי שבת לא כדרך שהיו עושים בחול, כשאבוקות של אור בידיהם, אלא לאור נרות הדלוקים מערב שבת, כי אסור לטלטל את האבוקות. ותמה ה'כסף משנה' (שם): הרי טלטול נר בשבת הוא שבות ו'אין שבות במקדש', וביאר: כיון שאפשר לעשות בהיתר ולבדוק בנרות הדלוקים מערב שבת, לא התירו שבות לענין זה.

והקשה עליו ה'משנה למלך' (שם) מדברי הרמב"ם כאן, שהתירו להטיל עששיות של ברזל מלובן למי המקוה כדי להפיג צינתם כי אין שבות במקדש, ואם כדברי ה'כסף משנה' למה התירו, הרי אפשר להפיג את הצינה על ידי עירוב מים חמים שהוחמו מערב יום הכפורים (ראה הל' שבת פכ"ב ה"ה)?

ומבאר ה'מעשה רוקח' (שם):

אכן, אם די לו לכהן הגדול בעירוב מים חמים שהוחמו מערב יום הכפורים, יש לעשות כן, אך אם הוא חלש כך שאין המים חמים במידה מספקת שיוכל לטבול בהם, הטילו עששיות של ברזל שהתלבנו באש.

וה'תורת חסד' (א"ח סי' יד סקי"א) ביאר על פי דברי הירושלמי (יומא פ"ג ה"ה):

בהטלת עששיות מלובנות במים אמנם יש משום שבות, אבל יש לאסור גם עירוב מים שהוחמו מערב יום הכפורים, כדי שלא ייראה כאילו הכהן טובל במים שאובים. וכיון שיש מקום לאסור כל אחת משתי האפשרויות, אין עדיפות לפעולה אחת על השניה ויש להתיר את שתיהן.

שיטת חב"ד היא "ההליכה בדרכי נועם ובשבילי האהבה – אבל מבלי להעלים על האמת".

אגרות קודש כרך יד עמודים תצה־ו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ג־י"ט ניסן תשע"ז

יום א' י"ג ניסן ה'תשע"ז

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דמים הניתנין על מזבח החיצון ונתן מתנה אחת אם כיפר.

1 **א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[2], אִם נָתַן**
2 **מַתָּנָה אַחַת בִּלְבַד - כִּפֵּר. וַאֲפִלּוּ בְּחַטָּאת[3] - מַתָּנָה**
3 **אַחַת הִיא הָעִקָּר, וּשְׁאָר הָאַרְבַּע[4] מַתָּנוֹת לְמִצְוָה.**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ -**
5 **שְׁפִיכַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ הִיא הָעִקָּר.**

2) המזבח שבעזרת הכהנים, שמקטירים עליו את הקרבנות וזורקין את דמם. 3) כבית הלל זבחים שם ובגמרא שם לז: מבואר נימוקם, כי כתוב בתורה בדיני חטאת שתי פעמים קרנת בלי ואו ומשמע לשון יחיד, ופעם אחת קרנות מלא [=עם וא"ו], הרי עוד שתיים וביחד ארבע, שלוש למצוה ואחת לעכב (בדיני הקרבנות כלל בידינו, שכל דבר שציוותה התורה פעם אחת נאמר רק למצוה, אבל בדיעבד אינו מעכב, אלא אם כן נצטוו עוד פעם או שכתובה שם מלה המורה על עיכוב), מפני שאי אפשר לכפרה בלי זריקת דם כלל. ושאר הקרבנות נלמדים מחטאת. 4) כלומר, מה שנשתייר מהארבע אחרי שנתן האחת.

6 **ב. וְכָל הַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה[5] שֶׁנִּתְּנָן בִּשְׁפִיכָה - יָצָא;**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה – יצא, שנאמר ודם זבחיך ישפך".

בסיום מסכת פסחים תלתה הגמ' את מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא, האם ברכת הפסח פוטרת את של זבח (ר"י) או שלא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו (ר"ע), וקבעה שלדעת רבי ישמעאל זריקה (מעשה הזבח) בכלל שפיכה (מעשה הפסח), ולדעת ר"ע לא זו בכלל זו ולא זו בכלל זו. והקשה ב'כסף משנה' שהרי כאן הרמב"ם פסק כרבי ישמעאל ששפיכה בכלל זריקה, אבל בהלכות חמץ ומצה (פ"ח ה"ז) פסק כר"ע שאין ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת את של פסח. ותירץ הצל"ח שהרמב"ם סובר כפירוש רבינו חיים כהן, שהביאו התוספות, שטעמו של ר"י הוא שהפסח עיקר והזבח טפל, ולכן ברכת הפסח פוטרת את של זבח. אבל צריך להבין, לפי זה מהי סברת ר"ע והרמב"ם שברכת הפסח אינה פוטרת את של זבח, והרי פשוט לכו"ע כירושלמי שהזבח טפל לפסח.

וי"ל הביאור בזה: רבי ישמעאל ור"ע חלוקים האם במצוות התורה שלא התפרש גדרן, יש לפרשן בגדרי הנותן או בגדרי המקבל. ולדוגמא מחלוקתם במכילתא בפירוש הפסוק "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר", ר"י אומר: מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו, ר"ע אומר על הן הן ועל לאו הן. כי מצד גדרי המקבל ישנו הבדל בין מצוות־עשה ללא־תעשה, שאת אלה הוא עושה ואת אלה הוא אינו עושה, ולכן לר"י אמרו על הן הן ועל לאו לאו, אבל לשיטת ר"ע מתחשבים בגדרי הנותן, ומצד הקב"ה הרי כל ציווי בין הוא מצוות־עשה או שהוא לא־תעשה, עניינו הוא קיום רצונו של הקב"ה, ולכן ענו על הן הן ועל לאו הן, היינו שגם בלאו היתה תשובתם מכוונת לקיום רצונו של הקב"ה. (ועיין־שם בעוד חמש מחלוקות שביניהם המתבארות בשיטה זו).

ומעתה תובן מחלוקתם בעניין הפסח והזבח, לדעת ר"י בענייני הרשות אנו מתחשבים בגדרי המקבל, ומתחשבים ברצונו להחליט מה עיקר אצלו ומה טפל. אבל בענייני המצוות שאינן תלויות ברצונו כי־אם שהוא מחויב לעשותן, הרי היא טפלה רק במה שעשתה אותה התורה טפל ותו לא. כך גם הזבח טפל רק בזה שלפעמים אינו קרב ובא רק בחול בטהרה ובמועט, אבל כשקרב נעשה חשוב ואינו טפל לפסח, ולכן גם לר"י "בירך על של פסח, פטר את של זבח" רק בדיעבד.

(על־פי הדרן על מסכת פסחים, הגש"פ ע' תנט)

5) זריקה פירושה, שהכהן עומד רחוק מהמזבח וזורק בכוח למזבח את הדם שבמזרק. ושפיכה היינו שעומד בצד המזבח ושופך עליו את הדם. אשם, עולה ושלמים ניתנים בזריקה, בכור, מעשר ופסח בשפיכה וחטאת ניתנת באצבע.

8 **ג. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[6], אִם חִסַּר**
9 **אַחַת מֵהֶן - לֹא כִּפֵּר, אֶלָּא כֻּלָּן הֵן עִקַּר הַכַּפָּרָה;**
10 **שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הִקְפִּיד עַל מִנְיָנָן, שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע**
11 **פְּעָמִים.**

6) מזבח הזהב שעמד בהיכל ועליו מקטירים בכל יום את הקטורת ומזים עליו דם פר ושעיר של יום הכיפורים ושל שאר פרים ושעירים שבשרם אינו מוקטר ואינו נאכל אלא נשרף.

12 **ד. חַטָּאת שֶׁנָּתַן מִמְּנוּ מַתָּנָה אַחַת וּמִתּוּ הַבְּעָלִים -**
13 **יַשְׁלִים אַרְבַּע מַתָּנוֹת לְאַחַר הַמִּיתָה[7].**

7) והטעם, מפני שהראשונה כיפרה והשלוש הנותרות הן רק למצוה ואינן מעכבות, לפיכך אין לה דין חטאת שמתו בעליה, וגומרים את המצוה.

ה. אֲבָל אִם נָתַן הָאַחַת בַּיּוֹם - לֹא יִתֵּן הַשָּׁלֹשׁ בַּלַּיְלָה[8].

8) מפני שהדם נפסל בשקיעת החמה.

ו. וְאִם נָתַן אַחַת בִּפְנִים וְהִשְׁלִימָן בַּחוּץ - חַיָּב[9] מִשּׁוּם מַעֲלֶה בַּחוּץ[10].

9) כרת. 10) שהרי מתנות אלו מצוה לעשותן בפנים, לפיכך אנו קוראים בה (ויקרא יז, ט) "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת האיש ההוא מעמיו". שם. רבינו שינה את הסדר שבגמרא, שם הסדר: לילה, מיתה, חוץ. ורבינו סידר: מיתה, לילה, חוץ, לפי חומרת דיניהם: מיתה - נותן לכתחילה; לילה - לא יתן, אבל אם נתן אינו חייב כרת; חוץ - ענוש כרת.

ז. הָיָה מַזֶּה[11] וְנִקְטָעָה יָדוֹ[12] שֶׁל מַזֶּה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ דָּם לַאֲוִיר הַמִּזְבֵּחַ - לֹא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה[13].

11) בחטאת העוף ובחטאות הפנימיות (פרים ושעירים הנשרפים) כתוב בתורה לשון הזאה, היינו מזה באצבע מרחוק. 12) ונעשה בעל מום ופסול לעבודה. 13) שההזייה נגמרת כשהדם נוגע במזבח ואז המזה היה בעל מום.

ח. שְׁנָה מַתַּן קָרְבָּנוֹת[14] בְּחַטָּאת, בֵּין בְּחַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים[15] בֵּין בְּחַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ[16] - נִפְסָל. אֲבָל בִּשְׁאָר קָדָשִׁים - כְּשֵׁרִין[17].

14) הסדר הנכון בחטאות הוא, להתחיל בקרן דרומית מזרחית ואחריה מזרחית צפונית, צפונית מערבית, ולבסוף מערבית דרומית ואם שינה מסדר זה נפסל הקרבן. 15) שמזים את דמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב שבהיכל. 16) שדמה נזרק על המזבח שבעזרה, שהיא חוץ להיכל. 17) ולא נתבאר טעמו של ההבדל בין חטאת לשאר קרבנות.

ט. נָתַן הַדָּם מִן הַקֶּרֶן וְלִפְנִים[18], בֵּין בְּחַטָּאת בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - פָּסוּל.

18) ארבע הקרנות שבפינות מזבח החיצון, ארכן אמה ורחבן אמה ודם החטאות נותן הכהן כנגדן בחציו העליון של המזבח. וכן שתי המתנות של שאר הקרבנות ניתנות נגד הקרנות היינו אמה מכאן ואמה מכאן בחציו התחתון של המזבח. ומלמדנו רבינו כאן, שאם נתן הדם בשטח שהוא לפנים מן הקרן, היינו שלא כנגד הקרן - פסול, בין במזבח החיצון ובין בפנימי.

י. דָּם שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתֵּן אוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ[19] שֶׁנְּתָנוֹ לְמַטָּה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתְּנוֹ לְמַטָּה[20] וּנְתָנוֹ לְמַעְלָה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתְּנוֹ בִּפְנִים בַּהֵיכָל[21] וּנְתָנוֹ עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, אוֹ הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן שֶׁנְּתָנָן לִפְנִים בַּהֵיכָל, אוֹ שֶׁנָּתַן דַּם הַנִּתָּנִין בַּחוּץ עַל הַכֶּבֶשׁ[22] שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[23] - חֲרֵי בְּשַׂר הַזֶּבַח פָּסוּל[24]. וְאַף עַל פִּי כֵן, נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים[25] בּוֹ; כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ שֶׁלֹּא לִמְקוֹמוֹ - חֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ לְכַפֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[26]? כְּשֶׁהָיָה זֶה הַזּוֹרֵק כָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה[27]; אֲבָל אִם קִבֵּל הַכָּשֵׁר[28] וְנָתַן לַפָּסוּל[29], וְנָתַן הַפָּסוּל אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה, וְאֶת הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ בִּפְנִים, אוֹ שֶׁנָּתַן עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד - לֹא נִפְסַל בְּשַׂר הַזֶּבַח, אִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ[30], אֶלָּא יַחֲזֹר הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל[31] שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ וְיִזְרֹק הַדָּם בִּמְקוֹמוֹ.

19) חטאת בהמה ועולת העוף. 20) שאר הקרבנות הנעשים בחוץ. 21) פר ושעיר של יום הכיפורים, ופרים ושעירים הנשרפים המבוארים בהלכות מעשה הקרבנות ובשרם נשרף בבית הדשן שמחוץ לחומת ירושלים. 22) ולא על המזבח ממש. 23) פירוש, או שלא כנגד היסוד במזבח ממש. במשנה מדות פרק ג, א שנינו: "והיסוד (של מזבח החיצון) היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב. ואוכל (תופס) בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת". ויוצא מזה שבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד ואם זרק בקרן זו את דם הניתנים למטה מחצי המזבח הקרבן פסול. בזבחים נו: ונז: למדו דין זה מהכתוב (ויקרא ד, ז) "אל יסוד מזבח העולה". 24) וגם האימורים פסולים. 25) ואינו חייב להביא קרבן אחר. 26) שבשר הזבח נפסל ואין לו תקנה. 27) ובדיעבד כיפר ולפיכך הדם שנשאר נעשה שיריים ופסול לזריקה. 28) כלומר, אפילו אם קיבל הכשר, שהרי קבלת כהן פסול בוודאי אינה עושה שיריים (לחם משנה). 29) אפילו פסול טמא שעושה שיריים. 30) בצוואר הבהמה. 31) קבלת הדם הראשונה אף על פי שקיבל כשר לא עשתה שיריים את הדם הנשאר, מפני שקבלה בלי זריקה אינה עושה שיריים והזריקה הייתה פסולה.

יא. דְּמֵי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ, בֵּין דָּם בְּדָם[32] בֵּין כּוֹסוֹת בְּכוֹסוֹת[33]: אִם נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת[34] בְּנִתָּנִין מַתָּנָה אַחַת - יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת. וְכֵן הַנִּתָּנִין מַתַּן אַרְבַּע[35] בְּנִתָּנִין מַתַּן אַרְבַּע - יִתֵּן הַכֹּל מַתַּן אַרְבַּע. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת בְּנִתָּנִין מַתַּן שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע - יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת[36]. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה בְּנִתָּנִין לְמַטָּה - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה[37], וְהַזְּבָחִים פְּסוּלִין. אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ שְׁיָרֵי הַחַטָּאת[38] עִם דַּם הָעוֹלָה, שֶׁמְּקוֹם הַכֹּל לְמַטָּה - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה[39].

32) בכלי אחד נתקבל דם של שני קרבנות. 33) בכלי כוס יש דם מקרבן אחד אלא שנתערבו הכוסות. 34) כגון דם בכור בדם מעשר. 35) דם חטאות בלבד ניתן מתן ארבע, והמדובר כאן בתערובת דמן של שתי חטאות. 36) "כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון, אם נתן מתנה אחת בלבד כיפר". ואסור ליתן מן התערובת יותר ממתנה אחת כדי שלא יעבור במעשה על "לא תוסיף", אבל אם נותן פחות

ועובר על "בל תגרע" הרי אינו עושה מעשה. 37) כעין מרזב היה עובר על פני כל רצפת העזרה ופתוח לחוץ ומים עוברים בו. 38) שנתן ארבע המתנות במקומן, וטעונין שפיכה על יסוד המזבח שהוא למטה. 39) אף על פי ששניהם מקומם למטה. מפני שדם העולה טעון זריקה על קיר המזבח ושיירי חטאת נשפכים ישר על היסוד ואסור לשפוך אותם על הקיר, כדי שיזובו על היסוד, כר' יוחנן ורב יהודה שם פא.

יב. וְאִם לֹא שָׁאַל, אֶלָּא נָתַן מִן הַתַּעֲרוּבוֹת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. נָתַן לְמַעְלָה וְשָׁאַל - יִתֵּן לְמַטָּה[40], וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עָלוּ לוֹ.

40) ברייתא שם פא: "נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו (רבי אליעזר וחכמים) מודים שיחזור ויתן למטה".

יג. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּנִּתָּנִין בַּחוּץ - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה. וְאִם לֹא שָׁאַל וְלָקַח דַּם הַתַּעֲרֹבֶת וְנָתַן מִמֶּנּוּ בִּפְנִים וּבַחוּץ, בֵּין שֶׁנָּתַן בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ אוֹ בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - הַכֹּל כָּשֵׁר[41]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר דָּמִים הַנִּתָּנִים בַּחוּץ, חוּץ מִן הַחַטָּאת; אֲבָל דַּם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים: אִם נָתַן בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - כָּשֵׁר[42], נָתַן בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ - פְּסוּלָה. שֶׁדַּם חַטָּאת שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל, אֲפִלּוּ חַטַּאת יָחִיד הַנֶּאֱכֶלֶת[43] - אֲסוּרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וגומר. וְהוּא[44] שֶׁיָּבוֹא דֶּרֶךְ שַׁעַר הַהֵיכָל, שֶׁנֶּאֱמַר: יוּבָא - דֶּרֶךְ בִּיאָה[45]; אֲבָל אִם הִכְנִיסוֹ בְּפִשְׁפֵּשׁ[46] אוֹ דֶּרֶךְ חַלּוֹן אוֹ גַג - אֵינוֹ נִפְסָל.

41) כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא ור' אליעזר, המחלוקת היא בפירוש הכתוב (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף". חכמים סוברים חטאת דווקא, אבל שאר קרבנות אינם נפסלים בכך, ורבי עקיבא, ששיטתו לדרוש כל אות שבתורה, מרבה מהמלה "וכל" את כל הקרבנות (שם פב.). 42) ואפילו לא נתן בפנים נתכפרו הבעלים. 43) כי פשוטו של מקרא אפשר לפרש בחטאות ציבור שדמן טעון הזייה בפנים ומצוותן בשריפה. 44) וזה נאמר. 45) רגילה. 46) דלת צדדית קטנה.

יד. פַּר הֶעְלֵם[47] וּשְׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁדָּמָם נִכְנַס לַהֵיכָל[48], אִם הִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - נִפְסָל; שֶׁבִּמְקוֹם זֶה פְּנִימָה[49] שֶׁל מְקוֹמָן הוּא[50]. וְכֵן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁדָּמָם נִכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, אִם הִכְנִיס דָּמָם לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהִזָּה מִמֶּנּוּ[51] וְהוֹצִיאוֹ לַהֵיכָל, וְחָזַר וְהִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - נִפְסָל[52], וְאֵינוֹ גּוֹמֵר מִמֶּנּוּ הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; כֵּיוָן שֶׁיָּצָא[53] יָצָא[54]. וְכֵן אִם גָּמַר הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהוֹצִיאָן לַהֵיכָל, וְהִזָּה מִקְּצָת הַזָּיוֹת וְהוֹצִיאָן חוּץ לַהֵיכָל[55], וְחָזַר וְהִכְנִיסָן לַהֵיכָל - אֵינוֹ גּוֹמֵר הַזָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָא הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ נִפְסָל[56].

47) שגגו בית דין והורו שחלב וכדומה מותר ועשה הציבור על פי הוראתם, מביאים פר לחטאת ודמו טעון הזייה בהיכל על הפרוכת. ואם טעו בעבודה זרה ועשה הציבור, מביאים שעיר לחטאת. 48) מצוותם בכך. 49) כתוב בתורה (שם יח), "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה", משמע שאם הובא נפסל הקרבן, ופנימה - זה קודש הקדשים. 50) מקומם בהיכל, וקודש הקדשים הוא לפני מן ההיכל. 51) מקצת הזיות ולא גמר הכל. 52) פסול יוצא, אף על פי שדם זה מקומו בהיכל כמצוותו. 53) מחוץ לקדש הקדשים לפני גמר הזיותיו. 54) נפסל ביוצא, ואף על פי שסופו לצאת להיכל - עכשיו מקומו בקודש הקדשים. 55) לעזרה. 56) פסול וודאי.

טו. חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם לַחוּץ - הַפְּנִימִי כָּשֵׁר[57] וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ. נִכְנַס אֶחָד מֵהֶם לַהֵיכָל וְהִזָּה מִמֶּנּוּ שָׁם - אַף הַחִיצוֹן פָּסוּל[58]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ; אֲפִלּוּ מִקְּצָת דָּמָהּ אִם נִכְנַס לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ - נִפְסְלָה.

57) ובגמרא למדו דין זה מהכתוב (שם ו, כג) "אשר יובא וגומר לא תאכל"; הנכנס פוסל (גם מה שלא נכנס) ואין היוצא פוסל את החלק שלא יצא. 58) כחכמים שם שדרשו את הכתוב (שם) יובא "מדמה" ואפילו מקצת דמה, מכיוון שלא כתבה התורה "דמה".

טז. דַּם חַטָּאת שֶׁהִכְנִיסוֹ לְכַפֵּר בּוֹ בִּפְנִים וְלֹא כִּפֵּר, אֶלָּא הוֹצִיאוֹ וְלֹא הִזָּה מִמֶּנּוּ בִּפְנִים כְּלוּם: אִם הִכְנִיסוֹ בְּשׁוֹגֵג - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ בַּחוּץ, שֶׁהֲרֵי לֹא כִּפֵּר בַּקֹּדֶשׁ; וְאִם הִכְנִיסוֹ בְּמֵזִיד - פָּסוּל[59].

59) ובכיפר בין במזיד בין בשוגג - פסול.

יז. הִכְנִיס[60] הַחַטָּאת עַצְמָהּ לַהֵיכָל - כְּשֵׁרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ - וְלֹא בְּשָׂרָהּ.

60) שם צב: ואפילו הכניסה קודם קבלת הדם - כשרה.

יח. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁפִּרְכְּסָהּ וְנִכְנְסָה לַהֵיכָל - כְּשֵׁרָה[61].

61) שם, מפני שלא הובאה אלא נכנסה מאליה, והתורה אמרה: אשר יובא.

יט. הִכְנִיס דַּם חַטַּאת הָעוֹף לַהֵיכָל בְּצַוָּארָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַצַּוָּאר חָשׁוּב כִּכְלִי[62].

62) בבהמה אמרנו בהלכה יז שכשרה אף על פי שגם הדם נכנס, אבל בחטאת העוף שואל ר' אבין, מפני שאין דמה טעון קבלה בכלי אלא הכהן מזה ישר מהצוואר אפשר לומר שזה כאילו הכניס הדם בכלי.

כ. נִשְׁפַּךְ[63] דַּם חַטַּאת הָעוֹף וַאֲסָפוֹ[64] - הֲרֵי זֶה

סָפֵק[65] אִם הַכְּלִי פּוֹסֵל בְּדָמָהּ אוֹ אֵינוֹ פּוֹסֵל; לְפִיכָךְ תִּשָּׁרֵף[66], כְּכָל חַטַּאת הָעוֹף שֶׁהוּא סָפֵק.

63) ישר מהצוואר על הרצפה. 64) לכלי. 65) בעייא שלא נפתרה שם, אם כוונת התורה היא שגם חטאת העוף אינו טעון כלי ומותר להזותו ישר מהצוואר, או התורה אוסרת להשתמש בכלי. 66) מוסב גם אל הדין שבהלכה יט. אבל הבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, כדי שלא יקריב חולין בעזרה.

כא. חַטָּאת[67] שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְנָתַן מַתָּנָה אַחַת מִכָּל כּוֹס וָכוֹס - שְׁיָרֵי אַרְבַּעְתָּן נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת מִכּוֹס אֶחָד - שְׁיָרֵי אוֹתוֹ הַכּוֹס נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, וּשְׁאָר הַכּוֹסוֹת נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה[68].

67) שמצוותה ארבע מתנות. 68) שאין לדם זה דין שיריים שמצוותם להישפך ליסוד המזבח. ולמדו זה מהכתוב (ויקרא ד, כו) "ואת דמו ישפוך" ולא כל דמו. וההיגיון מחייב להעמיד את הכתוב "כל דמו" בנתן מד' כוסות והכתוב "ואת דמו" בכוס אחת.

כב. דָּם שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ דְּמֵי חֵלִין - לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ, וְאִם הִזָּה - פָּסוּל[69]. נָפַל מַיִם לְתוֹךְ הַדָּם שֶׁבַּמִּזְרָק, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם - כָּשֵׁר. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ דַם חֵלִין - אוֹמְדִין אוֹתוֹ אִלּוּ הָיוּ מַיִם: אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל דָּם שֶׁבַּמִּזְרָק עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מַרְאֵיהוּ מַרְאֵה דָם - הֲרֵי זֶה לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינָם רְאוּיִין לְבַטֵּל מַרְאֵיהוּ - יַזֶּה מִמֶּנּוּ.

69) אפילו אם יש בו מראה דם. במשנה שנינו: "דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר". ואמר ר' יוחנן שם: "לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם, אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל", פירוש כל טיפה שנפלה בטלה במים ונפסלה ואינה חוזרת לכשרותה. זה נקרא "דיחוי".

כג. דַּם הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם פְּסוּלֵי הַמִּזְבֵּחַ[70] אוֹ בְּדַם הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ בַּשְּׁחִיטָה[71] - יִשָּׁפֵךְ הַכֹּל לָאַמָּה. וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת חוּץ מֵאֶחָד - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה[72]. וְכָל אוֹתָן הַזְּבָחִים פְּסוּלִים. נִתְעָרֵב בְּדַם הַתַּמְצִית[73] - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה[74]; וְאִם לֹא שָׁאַל וְנָתַן - כָּשֵׁר.

70) כגון בעלי מומים, רובע ונרבע ונעבד כאליל. 71) השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 72) ואף על פי שאין בדם הפסול כדי לבטל את הכשר, והטעם, שגזרו חכמים שמא יבואו להתיר גם כשרבו דמי הפסולים על הכשרים. ולא גזרו על תערובת בדם חולין (ראה הלכה כב), מפני שלא שכיח שימצא דם חולין בעזרה וחכמים לא גזרו במקרים שאינם שכיחים - "מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן". 73) דם שאינו דם הנפש, ופסול לזריקה על המזבח. 74) דם התמצית גם כן שכיח וגזרו בו.

כד. הָאֵמוּרִין[75] וְאֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת[76], וְהַקְּמָצִים[77] וְהַלְּבוֹנָה[78] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת[79] אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת[80], אִם זָרַק אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים בֵּין בַּיָּד[81] בֵּין בִּכְלִי, בֵּין בְּיָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים.

75) חלקי הבהמה שמקטירים אותם על המזבח. 76) כל איבריהן, שעולה כולה נשרפת על המזבח. 77) מנחה באה מן הקמח והכהן קומץ ממנה מלא חפניו ומקטיר על המזבח. 78) מין סממן רוחני. כל מנחה, חוץ למנחת סוטה ומנחת חוטא, נותנים עליה לבונה והיא נקטרת עם הקומץ. 79) כגון מנחת כהן שכולה נשרפת שנאמר (ויקרא ו, טז): וכל מנחת כהן כליל תהיה. 80) אחר הקמיצה. 81) שהוציאם מכלי השרת וזרקם ביד על המזבח.

כה. הַיַּיִן וְהַמַּיִם[82] שֶׁנִּסְּכָן בֵּין בִּקְעָרָה בֵּין בְּהִין[83] בֵּין בִּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת[84] - כְּשֵׁרִים. נִסְּכָן בִּכְלֵי חֹל אוֹ בְּיָדוֹ - פְּסוּלִין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היין והמים שניסכן בין בקערה בין בהין, בין בשאר כלי שרת כשרים, ניסכן בכלי חול או בידו פסולין".

ובפנימיות העניינים צריך להבין, הרי ניסוך היין הוא עניין הבינה, וניסוך המים הוא עניין החכמה. בשלמה לניסוך המים צריך כלי, כי הוא עניינה של הבינה - המשכת השכל בכלים, אבל בנוגע לניסוך המים – בחינת חכמה, מה ההכרח שתבוא בכלי דווקא, ולא עוד אלא ש"ניסכן בידו פסולין".

והביאור בזה: חכמה ובינה הם אמנם עניינים שונים, ולפעמים גם הפכים זה מזה, כי חכמה עניינה ביטול, נקודה בלבד (מיצר), ובינה עניינה הרחבה (רחובות הנהר – מרחב). יחד עם זאת, ישנו קשר ושייכות ביניהם, כי החכמה אינה באה להתגלות אמיתית ללא בינה, ולכן ניסוך המים צריך להיות בכלי דווקא, כלומר המשכת אור החכמה בכלי הבינה.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה, סי' נ)

82) שמנסכים על המזבח. 83) כלי מדה שנתקדש. 84) שלא בכלים המיוחדים להם.

כו. אֵיבָרִים שֶׁסִּדְּרָן, וְכֵן קֹמֶץ שֶׁסִּדְּרוֹ, וְסִדֵּר הָעֵצִים שֶׁל מַעֲרָכָה לְמַעְלָה מֵהֶם[85], אוֹ שֶׁסִּדְּרָן מִצִּדֵּי הָעֵצִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ[86] אוֹ אֵין דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ; לְפִיכָךְ לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן לְכַתְּחִלָּה, וְאִם עָשָׂה - הֲרֵצָה.

85) כלומר, עליהם. 86) בגמרא שם נאמר נימוק זה רק בקומץ, אבל באיברים הבעייה היא אם "על העצים" שנאמר בתורה הכוונה "על" ממש או סמוך לעצים, כדי שתאחז בהם האש (לחם משנה).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר אם כל המזבח ראוי לשחיטת העולה, הדברים שאם יעלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו.

א. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ שְׁחָטָן בַּצָּפוֹן[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ - מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמִּזְבֵּחַ רָאוּי לִשְׁחִיטַת הָעוֹלָה וּשְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים.

2) מחלוקת תנאים במשנה זבחים נח. ופסק כר' יוסי.

ב. עוֹלָה[3] שֶׁשְּׁחָטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ לְמַטָּה וְהֶעֱלָה אוֹתָהּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - יַפְשִׁיט אוֹתָהּ וּינַתְּחֶנָּה בִּמְקוֹמָהּ[4], וּמוֹרִיד הַקְּרָבִים וּמְדִיחָן לְמַטָּה[5] וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן, וּמוֹרִיד הָעוֹר וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֲנִים[6].

3) משנה שם פד. 4) שם ובגמרא שם פה. מחלוקת אם יש הפשט וניתוח בראשו של מזבח בקרבנות כשרים או לא, והאוסר מעמיד את המשנה בפסולים, שאם עלו לא ירדו, ואם יוריד לא יוכל להעלותם, לכן מפשיט ומנתח במקומם. ורבינו סתם, וברור שסובר שגם כשרים מפשיט ומנתח בראש המזבח. וכן כתב בפירושו על המשנה, שכל הראוי למזבח אם עלה למזבח אין מורידים אותו שלא לצורך. 5) ברייתא שם. משום כבודו של המזבח אינו מדיח שם. 6) כי עור עולה ניתן לכהנים, שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה", וכן עורות קדשי קדשים אחרים (משנה שם קג.).

ג. וְכֵן זְבָחִים[7] שְׁחוּטִים[8] שֶׁעָלוּ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַפְשִׁיטָן וּמְנַתְּחָן בִּמְקוֹמָן, וּמוֹרִיד הַקְּרָבַיִם וּמְדִיחָן בַּמַּיִם וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן[9], וּמוֹרִיד אֶת הָעוֹר וְאֶת הַבָּשָׂר וְנוֹתְנוֹ לַבְּעָלִים, וְחוֹזֵר וּמַקְטִיר אֶת הַשְּׁאָר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יוֹרִיד הַכֹּל, אֶלָּא יַפְשִׁיט וּינַתֵּחַ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ? שֶׁכָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים[10], אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יֵרֵד[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי?[12] תַּלְמוּד לוֹמַר: הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ. מָה עוֹלָה, שֶׁהִיא רְאוּיָה לָאִשִּׁים[13], אִם עָלְתָה - לֹא תֵרֵד; אַף כָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים, אִם עָלָה - לֹא יֵרֵד.

7) שלמים. 8) וכל־שכן אם נשחטו בראש המזבח. 9) פירוש, את החלב שעליהם שמקטירים אותו על המזבח. 10) להקטירו על המזבח "אשה לה'". 11) אע"פ שבשעה שעלה אינו מוכן עדיין להקטרה. 12) בשר קדשים העומד לאכילה ולא להקטרה, נקרא גם כן "אינו ראוי". 13) כדעת ר' יהושע במשנה שם פג. ולא כרבן גמליאל שאומר: "כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד". ומחלוקתם בדם ונסכים, שהם ראויים למזבח, אבל לא לאשים (להקטרה על האש).

ד. עוֹלָה שֶׁהֶעֱלָהּ חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - תֵּרֵד[14], שֶׁעֲדַיִן אֵינָהּ רְאוּיָה[15].

14) משנה שם פד. 15) אבל כשנשחטה נקראה ראויה, אלא שמחוסרת הכנה.

ה. וְכֵן קֹמֶץ[16] מִנְחָה שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת. וְכָל אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[17] שֶׁעָלוּ - יֵרְדוּ, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין מִתְּחִלָּתָן[18].

16) שם פג: 17) בעלי חיים האסורים להקרבה, כגון נעבד כאליל, טריפה, רובע ונרבע. 18) לא היו ראויים אף שעה אחת להעלותם על המזבח.

ו. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה אוֹ נִשְׁפַּךְ דָּמָהּ אוֹ שֶׁיָּצְאַת[19] חוּץ לָעַזָּרָה[20], אִם עָלְתָה - תֵּרֵד[21].

19) במשנה שם "ויצא דמה", נראה שטעות־סופר כאן, וצ"ל שיצא, היינו דם, אבל יצאו אימורים אם עלו לא ירדו לדברי הכל (ברייתא שם סח: ובכמה מקומות), וכן כתב רבינו בהלכה ז: וזבח שיצא חוץ לעזרה... לא ירדו. 20) ונפסל ביוצא. 21) שם פה. מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, ופסק כר' יהודה.

ז. אֲבָל קָדָשִׁים[22] שֶׁלָּנוּ אוֹ[23] שֶׁלָּן הַדָּם[24] אוֹ הַבָּשָׂר[25] אוֹ הָאֵמוּרִים[26], וְזֶבַח שֶׁיָּצָא חוּץ לָעַזָּרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא אוֹ נִפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[27] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם[28] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי[29], אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הַטְּמֵאִים וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ, הוֹאִיל וּרְאוּיִין בַּעֲבוֹדַת קָרְבָּן הַבָּא בְּטֻמְאָה[30], וְשֶׁנָּתַן דָּמוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּדָּרוֹם[31] אוֹ שֶׁנִּתְקַבֵּל דָּמָם בַּדָּרוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּסוּלִים, אִם עָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יֵרְדוּ.

22) משנה שם פד. 23) פירוש, כגון. 24) דם נפסל בשקיעת החמה (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות ה"א, ולמעלה פ"א הל"ה). 25) בשר עולה. 26) נפסלים בעליית עמוד השחר (שם הלכה ב). 27) שחט וחישב לזרוק את הדם אחרי זמנו. 28) חישב בשחיטה לזרוק את הדם שלא במקום שקבעה תורה. 29) שחטו לשם קרבן אחר, ואפילו חטאת ופסח, ששנינו (שם ב.) שפסולים שלא לשמם. 30) בקרבן ציבור. 31) הכסף־משנה מתפלא, שהרי במעילה ב: אמרו שלדעת ר' יהודה האומר נשחטה בלילה ונשפך דמה אם עלו ירדו, הכל מודים שגם נשחטו בדרום ירדו, ורבינו פוסק בהלכה ו כר' יהודה, ואם־כן למה פסק כאן שאם עלו לא ירדו. ונראה שרבינו הסתמך על הגמרא זבחים קכ. וגרס כגירסת התוספות שם: "קדשי קדשים ששחטם בדרום, אין מועלים בהם. ואם עלו לא ירדו. ואיבעיא להו, ירדו מהו שיעלו וכו'" (אבן האזל).

ח. כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ[32] - הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ[33]. וּכְשֵׁם שֶׁאִם עָלוּ - לֹא יֵרְדוּ, כָּךְ אִם יָרְדוּ - לֹא יַעֲלוּ[34] שְׁנֵיהֶן[35], שֶׁהֲרֵי פְּסוּלִין הֵם.

32) שנפסל אחר שנכנס לעזרה (רש"י שם) או אחר שנשחט ונתקדש (תוספות שם ד"ה כל). 33) ר' שמעון במשנה שם. רבינו סובר, שכלל זה דברי הכל הוא, ולמדוהו מן הכתוב: "כל הנוגע במזבח יקדש" (ראה למעלה הלכה ג),

ור' יהודה חולק רק בנשחטה בלילה, נשפך דמה או יצא דמה, מפני שנתמעטו מהכתוב (ויקרא ו, ב) "זאת... היא העולה" (ברייתא שם). 34) משנה שם. 35) שנית.

1 **ט. וְאִם מָשְׁלָה[36] בָּהֶם הָאוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיָּרְדוּ -**
2 **יַעֲלוּ[37] שְׁנִיָּה וְיַשְׁלִים הַקְּטָרָתָן.**

36) אחזה. לקמן בפרק יח הלכה כא בדין פיגול ונותר וטמא, כתב רבינו: "משמשלה האור ברובם", ונראה שגם בפסול לינה הדין כן, ורש"י כאן פירש מקצתה, ראה משנה־למלך כאן. 37) נעשו לחמו של אש המזבח. מימרה של עולא שם פה:

3 **י. קֹמֶץ[38] שֶׁנִּתְפַּגֵּל[39] וּמִקְצָתוֹ בָּאָרֶץ וּמִקְצָתוֹ מָשְׁלָה**
4 **בּוֹ הָאוּר - יַעֲלֶה כֻּלּוֹ[40].**

38) שם מג: 39) בשעת קמיצה חישב להקטירו או לאכול שיריים למחר. 40) ואפילו אם החלק שמונח למטה לא עלה כלל. והטעם, שכל הקומץ חשוב כדבר שלם. רב אחאי שם לפי דעת עולא.

5 **יא. אֵיבָרִים וַחֲלָבִים וּקְמָצִים שֶׁלָּנוּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל**
6 **מִזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ לָנוּ בָּעֲזָרָה[41], וְאִם יָרְדוּ - לֹא יַעֲלוּ;**
7 **אֲבָל אִם לֹא יָרְדוּ - מַקְטִירִין אוֹתָן לְעוֹלָם[42].**

41) ונפסלו בלינה, פסק כרבא שם פז. "לינה מועלת בראשו של מזבח". 42) שהרי לא גרע מלן על הרצפה והעלה למזבח.

8 **יב. וַאֲוִיר מִזְבֵּחַ[43] - כַּמִּזְבֵּחַ[44]. וְאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים**
9 **שֶׁהֶעֱלָן קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[45] - לֹא יֵרְדוּ[46], שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ**
10 **לַחְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ[47].**

43) שם פז: ופח. 44) בעיא של ריש לקיש שם. ומפרש רב אשי, שאם אדם עומד על המזבח ואוחז בידו את הקדשים הפסולים, ברור הדבר, שהאויר כמזבח. והבעיא היא אם הכהן עומד על הרצפה, והפסול בראש קנה באוירו של המזבח. הבעיא לא נפשטה, ודעת רבינו שגם בספק אם עלה לא ירד. 45) הזריקה קובעת קדושתם של אימורי קדשים קלים ומתירתם להקטרה, אבל לפני זריקה האימורים פסולים להקטרה. 46) מימרא של עולא שם פג: 47) מכיון שסופם להקטרה בלי כל מעשה בגופם.

11 **יג. הִפְרִישׁ[48] שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת[49] לְאַחֲרָיוּת[50], וְשָׁחַט אֶת**
12 **שְׁנֵיהֶם, וְקָדַם וְהֶעֱלָה אֵמוּרִים שֶׁל אֶחָד מֵהֶם קֹדֶם**
13 **זְרִיקָה[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יֵרְדוּ[52].**

48) מעילה ז: 49) הוא־הדין בחטאות (כ"מ). 50) שאם יאבד האחד יתכפר בשני. 51) ואחר־כך זרק את דמו של השני (רש"י שם, וראה ראב"ד כאן). 52) שזריקת דמו של זה אינה מתירה את אימוריו של השני.

14 **יד. הַזֶּבַח הַפָּסוּל וְהַנְּסָכִים[53] הַפְּסוּלִים שֶׁעָלוּ לַמִּזְבֵּחַ**
15 **- הַזֶּבַח לֹא יֵרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי**
16 **לָאִשִּׁים, וְהַנְּסָכִים יֵרְדוּ[54]. וְכֵן נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי**
17 **עַצְמָן[55] שֶׁנִּפְסְלוּ וְעָלוּ - יֵרְדוּ[56].**

53) היין שמנסכים כשמביאים קרבנות, דיניהם מפורטים בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות. 54) כר' יהושע ור' שמעון (שם פג.). 55) אדם שהתנדב להביא נסכים. 56) שם פד. פסק כר' יהושע, נגד דעת רבן גמליאל ור' שמעון.

18 **טו. עוֹף[57] שֶׁמְּלָקוֹ זָר וְעָלָה - לֹא יֵרֵד[58]; וְקֹמֶץ**
19 **הַמִּנְחָה שֶׁקְּמָצוֹ זָר וְעָלָה - יֵרֵד[59]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה**
20 **פָּסוּל וְזֶה פָּסוּל - זֶה כְּאִלּוּ לֹא נִתְקַדֵּשׁ כְּלָל. וְאֶחָד**
21 **הַזָּר וְאֶחָד שְׁאָר הַפְּסוּלִים[60].**

57) שם סט. 58) מפני שמליקה כשרה בזר בבמה (לפני שנבנה המשכן בשילה, וכן אחר חורבנו עד שנבנה בית המקדש בירושלים, מותר היה לכל אדם לבנות במה ולהקריב עליה קרבנות לה') לכתחילה, לפיכך במקדש לא תרד. 59) ואע"פ שקמיצה בבמה היא בזר, במקדש תרד. ואין זה דומה למליקה, כי קמיצה בכלי שרת לא היתה בבמה. גמרא שם. 60) בגמרא המדובר בזר, אבל אין נימוק להבדיל בין זר ובין פסולים אחרים, כגון בעל מום, חלל או אונן. ראה כסף־משנה.

22 **טז. וְאִלּוּ אִם יַעֲלוּ - יֵרְדוּ: כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָאִשִּׁים.**
23 **בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, מוֹתַר**
24 **הָעֹמֶר[61] וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[62] וְלֶחֶם הַפָּנִים[63]**
25 **וְהַקְּטֹרֶת, וְצֶמֶר שֶׁבְּרֹאשֵׁי כְּבָשִׂים וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן**
26 **הַתְּיָשִׁים וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים, וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם**
27 **בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִים[64], אִם עָלוּ - יֵרְדוּ.**

61) ביום ששה עשר בניסן, מקריבים מנחה מסולת שעורים מתבואה חדשה, מקטירים את הקומץ, והמותר לאכילת כהנים. ראה דיני עומר בפרק ז בהלכות תמידין ומוספין. 62) שמביאים בחג השבועות עם שני כבשי שלמים, שהם קרבנות ציבור והכהנים אוכלים אותם. 63) שתים עשרה חלות שמניחים על השולחן שבהיכל בכל יום שבת, ונאכלות לכהנים ביום שבת שלאחריו. 64) זה נמשך לכל הדברים המפורטים למעלה, החל מצמר שבראשי כבשים.

28 **יז. קֹמֶץ[65] שֶׁמִּצָּה שַׁמְנוֹ[66] עַל הָעֵצֶם[67] וְיָרַד הָעֵצֶם -**
29 **יַחֲזִירוּ[68]; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק[69], שֶׁמָּא חִבּוּרֵי עוֹלִין**
30 **כְּעוֹלִין[70] הֵם חֲשׁוּבִין.**

65) מנחות כג. 66) קצת מן השמן שבסולת המנחה. 67) כך היא גירסת רבינו שם (רש"י וראב"ד גורסים "עצים"). 68) עצם לבדה שירדה לא תעלה (למעלה הלכה טז), אבל אם מזה עליה שמן מן הקומץ, מעלים אותה מפני השמן שעליה. 69) בעיא של רבא שלא נפשטה. 70) הקומץ אם ירד יעלה, ולפיכך גם השמן המחובר אליו עולה, והעצם שעליה נשפך עולה ביחד עמו (לחם־משנה).

31 **יח. מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְקַדֵּשׁ פְּסוּלִין בֵּין רְאוּיִין לוֹ בֵּין**
32 **שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לוֹ; אֲבָל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ**
33 **אֶלָּא פְּסוּלִין הָרְאוּיִין לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁעָלוּ לוֹ זְבָחִים שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יֵרְדוּ.**
34 **עָלְתָה לוֹ קְטֹרֶת זָרָה[71] - תֵּרֵד, שֶׁאֵין הַקְּטֹרֶת זָרָה[72]**
35

53) היין שמנסכים כשמביאים קרבנות, דיניהם מפורטים בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות. 54) כר' יהושע ור' שמעון (שם פג.). 55) אדם שהתנדב להביא נסכים. 56) שם פד. פסק כר' יהושע, נגד דעת רבן גמליאל ור' שמעון.

רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[73]. אֲבָל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁעָלָה לוֹ קֹמֶץ מִנְחָה, בֵּין כָּשֵׁר בֵּין פָּסוּל - לֹא יֵרֵד[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרָאוּי לוֹ, כָּךְ הַכֶּבֶשׁ[75] וּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת[76] מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶם, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּכֵּלִים: כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ. מִשֶּׁיַּגִּיעַ לַכֶּבֶשׁ דָּבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא יֵרֵד, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל. וְכֵן כְּשֶׁיַּגִּיעַ לִכְלִי שָׁרֵת כָּל דָּבָר הָרָאוּי לוֹ - מִתְקַדֵּשׁ, וְלֹא יִפָּדֶה לְעוֹלָם[77], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[78].

71) שהיא זרה למזבח החיצון, שהרי אין מקטירים קטורת לעולם. 72) המלה זרה מיותרת, ויש למחקה. 73) כלומר, אין קטורת כלל במזבח החיצון, ולכן אם עלתה תרד (אמנם מצאנו קטורת על מזבח החיצון בקרבנות הנשיאים, אבל זו הוראת שעה היתה ואין ללמוד מהוראת שעה. מנחות נ:), אבל במזבח הפנימי – לא תרד (ראה למעלה בהלכה טז מנה רבינו קטורת סתם בין אלה שאם עלו ירדו, ומשמע אפילו קטורת ציבור, מפני שמקומה על המזבח הפנימי בלבד, ולפיכך נדחקנו לפרש כאן "זרה" היינו זרה למזבח זה. רש"י אמנם פירש "זרה" נדבת יחיד, והתכוון לפירוש שנדחה שם, שהמדובר במזבח הפנימי. 74) זבחים כג: והטעם אמרו שם, מפני שמזבח הפנימי נמשח ונתקדש בקדושת כלי שרת. ואע"פ שכלי שרת מקדשים את הראוי להם בלבד (ראה המשך הלכה זו), מזבח עדיף, מפני שיש בו שתי קדושות, של מזבח ושל כלי שרת (שיטה־מקובצת שם). 75) משנה שם פו. "מוליכים את כל האיברים לכבש, ומולחים אותם שם" (רבינו פרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). 76) למעלה כתב רבינו דין מזבח הפנימי, שהוא כלי שרת. ולפיכך כתב כאן ושאר כלי השרת. 77) משנה מנחות ק: 78) פרק ו הלכה ד.

יט. אֵין[79] כְּלֵי הַלַּח[80] מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא כְּלֵי הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַלַּח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדּוֹת[81] הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ[82]; אֲבָל הַמִּזְרָקוֹת[83] מְקַדְּשׁוֹת הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ[84]. וּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין דָּם הַפָּסוּל לְקָרֵב[85].

79) משנה זבחים פח. 80) כלים שבמקדש שנותנים בהם דברים נוזלים. 81) כלים שנעשו כדי למדוד בהם, היינו שבע מדות ללח ושתי מדות ליבש. 82) פרק א הלכה טז־יז. והטעם, מפני שכלים אלה נמשחו ונתקדשו רק למדידה, מדות מיוחדות ללח ומדות אחרות ליבש, ולפיכך אין מקדשים בנתינה שלא למדידה. 83) קערות גדולות, אגנים. 84) מימרא של שמואל, שם. והטעם, מפני שנמשחו לקבל דם – ולא למדידה בלבד – ומתוך שהם ראויים לקבל בהם נוזלים, הם ראויים גם לקדש דברים יבשים (רש"י שם). 85) כר' יוסי בכריתות כח: וכר' יוחנן זבחים פז. (בלחם־משנה כאן מעיר, שדבריו כאן סותרים את דברי עצמו בפרק רביעי הלכה יט שפסק: הדם ישפך והבשר ישרף. ראה שם).

כ. כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ[86], וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת[87], וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִתּוֹכָן[88], וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא שְׁלֵמִים. נִקְבוּ, אִם עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵם שְׁלֵמִים[89] - מְקַדְּשִׁין, וְאִם לָאו - אֵין מְקַדְּשִׁין. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מְלֵאִין[90]. אֲבָל הַמִּדּוֹת אֵין מְקַדְּשׁוֹת חֲסֵרוֹת אֶלָּא אִם דַּעְתּוֹ לְמַלֹּאתָן[91]; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְמַלֹּאתָן - מְקַדְּשׁוֹת לְהִפָּסֵל[92], אֲבָל לֹא לִקָּרֵב[93].

86) אבל לא חוץ לעזרה. משנה זבחים פח. 87) שהכהן מתכוון לקדש את הדבר שנותן לכלי שרת. כר' יוחנן במנחות ז. 88) אבל אם הגדיש עד שחלק מן הסולת וכדומה נמצא למעלה מדפנות הכלי, לא נתקדש הגודש (זבחים פח.). בפ"א מהלכות כלי המקדש הי"ט חילק רבינו בין כלי יבש לכלי לח, ופסק שכלי הלח מקדשים את הבירוצים (הגודש שנשפך על דופן הכלי מבחוץ, וכאן הכוונה לכלי היבש), ראה לחם־משנה. 89) כלומר, כשהם שלמים. 90) כשיש בהם השיעור המלא שצריכים לו אז, כגון עשרון סולת לכבש או שני עשרונים לאיל וכדומה. 91) ר' יוסי בברייתא שם. 92) פסול שהוא חל רק אחרי קידוש בכלי, כגון לן ויוצא, ואילמלא נתקדשו לא נפסלו. 93) מנחות ז. רבינו מחלק בין דם לקמצים. בדם פסק למעלה בהלכה יט, שכלי שרת מקדשים ליקרב, וכאן המדובר בקמצים (לחם־משנה כאן).

כא. כְּלֵי שָׁרֵת[94] מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן לְהִפָּסֵל, אֲבָל לֹא לְהִקָּרֵב. כֵּיצַד? דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּלַּיְלָה - נִפְסָל[95] וְיִשָּׂרֵף, אֲבָל אֵינוֹ קָרֵב. כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחָה בַּלַּיְלָה וְנָתַן קֻמְצָהּ לִכְלִי שָׁרֵת - הֲרֵי זוֹ נִשְׂרֶפֶת[96].

94) מנחות ק. 95) אלמלא נתקדש לא היה נפסל, ומועיל הקידוש שנעשה שלא בזמנו, כדי שייפסל. 96) במקום המיוחד לשריפת קדשים שנפסלו (ראה פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ג).

כב. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם[97] - נִפְסְלוּ כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁחוּטִין[98] בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִזְרַק דָּמָם; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מִזְבֵּחַ לִזְרֹק עָלָיו, וְנֶאֱמַר: וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. כְּלוֹמַר, תִּזְבַּח וְהוּא עוֹמֵד בְּתִקּוּנוֹ, לֹא פָּגוּם[99].

97) זבחים נט. 98) שנשחטו לפני שנפגם המזבח, והיה דמם ראוי להיזרק עליו, וכשנפגם נדחה הדם מזריקה, ומכיון שנדחה רגע אחד אינו חוזר ונראה. אבל אם נשחטו אחר שנפגם לא נפסלו, מפני שזה "דיחוי מעיקרו" (ראה הלכה כד). 99) ואין זורקים את דמם אפילו אם תיקנו את הפגם לפני שקיעת החמה. מימרא של ר' ישמעאל בר' יוסי שם.

כג. אֲבָל קָדָשִׁים חַיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בָּעֲזָרָה כְּשֶׁנִּפְגַּם - לֹא נִפְסְלוּ, אֶלָּא כְּשֶׁיִּבָּנֶה[100] הַמִּזְבֵּחַ יִקְרְבוּ; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[101].

~ נקודות משיחות קודש ~

מזבח שנפגם, נפסלו כל הקדשים שהיו שם שחוטין במקדש שעדיין לא נזרק דמם... אבל קדשים חיים שהיו שם בעזרה כשנפגם לא נפסלו אלא כשיבנה המזבח יקרבו, שאין בעלי חיים נידחין".

כלומר, שהקרבן קשור עם המזבח כי אי־אפשר להקריב קרבן ללא מזבח, וכשם שהקרבן צריך להיות תמים ומובחר, וכשם שהכהן המקריב אסור שיהיה בעל מום, כך גם המזבח אסור שיהיה פגום. אבל קדשים חיים שהיו בעזרה כשנפגם המזבח - לא נפסלו, כי "אין בעלי חיים נידחין".

ועניינו בעבודת האדם, שכללות עבודתו היא להיות קרבן לה', וכאן ישנה הוראה נפלאה שגם כאשר יש איזה חיסרון "אין בעלי חיים נידחין". כל אחר מישראל הוא 'בעלי חיים', כי נשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומובן שיש בו את מהות עניין החיים בתוקף היותו קשור עם הקב"ה מקור החיים, ולכן בכל מעמד ומצב "אינם נידחין", ועניין זה חודר גם את כל מציאותו של אדם במחשבה דיבור ומעשה כאשר יהודי מתפלל, לומד תורה ומקיים מצוות, אז נראית בפועל פעולת ה"חלק אלקה ממעל" שבו, באופן של ממשות. וזהו התוכן הפנימי של ההלכה "בעלי חיים אינן נידחין", כי על ישראל נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם, חיים כולכם היום", ובכל מצב גם כשהמזבח פגום "אינן נידחין".

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נא)

100) כלומר, כשיתוקן הפגם. 101) פסק כרב שם נגד דעת ר' יוחנן, נגד הכלל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, מפני שביומא סח: אמר רבא שהמשנה מסייעת לרב, וברייתא לר' יוחנן, ומשנה עדיפה מברייתא.

1 **כד. הִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה הַמִּזְבֵּחַ -**
2 **כְּשֶׁיִּבָּנֶה מַקְרִיבִין אוֹתָן; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ[102] אֵינוֹ**
3 **דָּחוּי[103].**

102) הקרבן הזה לא היה ראוי מעולם למזבח, ודיחוי הפוסל הוא רק במה שהיה פעם ראוי. 103) שם. רבינו לא היה צריך לטעם זה, ומספיק היה הנימוק שאמר בהלכה הקודמת שאין בעלי חיים נדחים, אלא שנקט הנימוק שנאמר שם בגמרא, שהוא גם לדעת ר' יוחנן. ראה לחם־משנה.

4 **כה. וְכֵן[104] אֵין אוֹכְלִין קָדָשִׁים וְהַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם,**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ[105]. וְהוּא הַדִּין**
6 **לְקָדָשִׁים קַלִּים[106], שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם**
7 **וְהַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם עַד שֶׁיִּבָּנֶה.**

104) זבחים ס. 105) ר' אלעזר שם דורש: "המזבח", בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. 106) אע"פ שנאכלים בכל העיר, ולא נאמר באכילתם "אצל המזבח". אביי שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר חטאת ותמורת חטאת של יחיד או של ציבור שמתו בעליה וחטאת שאבדה ונמצאת.

8 **א. וְלַד חַטָּאת[2] וּתְמוּרַת חַטָּאת וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ**
9 **וְחַטָּאת שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת אַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי**
10 **אֵלּוּ יָמוּתוּ[3]. נִמְצֵאת אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה הַחַטָּאת הַשְּׁנִיָּה**
11 **שֶׁהִפְרִישׁ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק דָּמָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[4] אִם תָּמוּת**
12 **אִם תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם, לְפִיכָךְ תָּמוּת[5]. וְכֵיצַד**
13 **הֵן מֵתוֹת? לֹא שֶׁיַּהַרְגֵם בִּכְלִי אוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא יַכְנִיסֵם**
14 **לְבַיִת וְנוֹעֵל עֲלֵיהֶם[6] עַד שֶׁיָּמוּתוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּם**
15 **מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִשְׁמְעוּ[7]. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים**
16 **אֶלָּא בְּחַטַּאת יָחִיד בִּלְבַד[8]; אֲבָל חַטַּאת צִבּוּר**
17 **שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת אַחַר כַּפָּרָה[9], בֵּין רְאוּיָה[10] בֵּין אֵינָהּ**
18 **רְאוּיָה[11] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[12], וְתִמָּכֵר וְיִפְּלוּ**
19 **דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[13]. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר[14] בְּחַטַּאת**
20 **צִבּוּר וְלַד אוֹ תְּמוּרָה אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, שֶׁכָּל קָרְבְּנוֹת**
21 **הַצִּבּוּר זְכָרִים, וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ**
22 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[15], וְאֵין כָּל יִשְׂרָאֵל מֵתִים.**

2) משנה תמורה כא, ב. 3) רבינו אינו מונה חטאת שעברה שנתה (פירוש, שהזדקנה והיא למעלה מבת שנה) בין החטאות המתות, מפני שהוא פוסק לקמן ה"ז כריש לקיש, שעברה שנתה אינה מתה, ומפרש את המשנה כרבא שם כב, א. ראה לקמן ה"ח בהערות. 4) שם כב, ב. בעיה של רב פפא, אבודה בכוס, מאי? 5) שאסור להקריב ספק פסולים. 6) שם יז, ב. ונזיר כה, א. 7) בכורות טז, א: "חטאות מתות הילכתא גמירי לה". 8) כתנא־קמא במשנה, תמורה טו, א. 9) כלומר, אפילו לאחר שהקריבו אחרת במקומה. 10) להקרבה על המזבח. 11) נמצאת בעלת מום או שעברה שנתה. 12) קרבן תמים אין לו פדיון, ואין קדושתו נפקעת על ידי מכירתו. 13) לקנות בהם בהמות להקריבן עולות נדבת ציבור כשהמזבח יהיה פנוי. שנינו בשקלים פ"ו מ"ו: זה הכלל: כל שהוא בא משום חטאת ומשום אשם ילקח בהם עולות וכו'. 14) רבי שמעון בברייתא שם טז, א. 15) בהל' תמורה פ"א ה"א.

23 **ב. פַּר וְשָׂעִיר[16] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ**
24 **אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[17] שֶׁאָבְדוּ**
25 **וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן**
26 **מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה; שֶׁאֵין חַטַּאת**
27 **הַצִּבּוּר מֵתָה[18]. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ עַצְמָן נְדָבָה,**
28 **שֶׁהֲרֵי זְכָרִים הֵם? גְּזֵרָה לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי**
29 **כַּפָּרָה.**

16) יומא סה, א. מחלוקת של תנאים, ופסק כרבים. 17) בית־דין שטעו והתירו איסור עבודה־זרה ועשו הציבור כהוראתם, מביאים שעיר לחטאת ופר לעולה (ראה הל' שגגות פי"ב ה"א). 18) רבינו קבע הלכה בפני עצמה לפר

ושעירים אע"פ שנכללו כבר בהלכה הקודמת, מפני שכל החטאות חוץ מאלו הן נקבות ופסולות לקרבן עולה, ולפיכך אין להן תקנה אלא ע"י מום, אבל אלה הם זכרים ואפשר לחשוב שמותר להקריבם לעולת נדבה ואינם צריכים רעייה, ולפיכך כתב דינם שנית, ומנמק בסוף ההלכה למה טעונים רעייה.

ג. הַמַּפְרִישׁ[19] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצָאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶם עוֹמְדוֹת: מָשַׁךְ אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן וְנִתְכַּפֵּר בָּהּ - הָאַחֶרֶת תָּמוּת[20]; בָּא לְהִמָּלֵךְ[21] - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּזוֹ שֶׁהִפְרִישׁ בָּרִאשׁוֹנָה[22], וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה[23] עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן תְּמִימָה וְאַחַת בַּעֲלַת מוּם - תְּמִימָה תִּקְרַב, וּבַעֲלַת מוּם תִּפָּדֶה[24]. נִשְׁחֲטָה[25] בַּעֲלַת מוּם קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתְּמִימָה[26] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין[27] - יִמָּכְרוּ שְׁתֵּיהֶן וְיָבִיא מִדְּמֵיהֶם חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפֹּל לִנְדָבָה[28].

19) תמורה כב, ב. 20) כרב הונא בשם רב, שם כג, א: "הכל מודים, שאם משך אחת והקריבה שהשניה מתה". והטעם, מפני שהבעלים דחו בידים את השניה ע"י הקרבת האחרת. 21) בבית־דין מה לעשות. ובזה הוכיחו, שאין דעתם לדחות, אלא מעוניינים למצוא תקנה. 22) היינו האבודה. 23) כרבנן החולקים על רבי, וסוברים "שאין חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים" (שם כב:), אם לא דחוה בידים. 24) ברייתא, שם כד, א. 25) לאחר פדיונה. 26) חסרון יש כאן, וצ"ל "התמימה – מותרת, אחר שנזרק דמה אסורה בהנאה", מחלוקת רבי אלעזר ורבנן שם, ופסק כרבים (כסף־משנה ולחם־משנה). נימוקם של רבנן הוא, שאם נזרק הדם של התמימה הרי בעלת המום היא חטאת שכיפרו בעליה באחרת, ודינה – מיתה, אבל אם כבר נשחטה והותרה לאכילה - אינה נאסרת ע"י הקרבת האחרת. 27) משנה, שם כב, ב. 28) ראה למעלה הערה יב.

ד. הִפְרִישׁ[29] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת וְנִמְצְאוּ הָאוֹבְדוֹת וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת וְנִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה מֵתָה, וּשְׁלִישִׁית רוֹעָה[30]; נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה מֵתָה, וְרִאשׁוֹנָה רוֹעָה[31]; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶם מֵתוֹת.

29) מנחות פ, ב. 30) כרבי זירא, שם. בניגוד לדעת אביי שסובר – שתיהן מתות. וטעמו של דבר, מפני שהשלישית אינה חליפי הראשונה ואין לה קשר ישר עמה. 31) מאותו הנימוק עצמו.

ה. הַמַּפְרִישׁ[32] שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרִיּוֹת - מִתְכַּפֵּר בְּאֵי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה.

32) שם כד, א. מימרא של רבי אושעיא.

ו. הִפְרִישׁ[33] חַטָּאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה - הֲרֵי הִיא וּוְלָדָהּ כִּשְׁתֵּי חַטָּאוֹת שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ לְאַחֲרִיּוֹת.

33) שם כה, א. מימרא של רבי יוחנן.

ז. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתָהּ[34] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְנָפַל בָּהּ מוּם[35] - יָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת.

34) שם כב, א. מימרא של ריש לקיש. 35) משנה, שם כב, ב.

ח. כָּל חַטָּאת[36] שֶׁאָבְדָה וְנִמְצְאָת קֹדֶם כַּפָּרָה, (אַף עַל פִּי[37] שֶׁנִּמְצְאָת בַּעֲלַת מוּם אוֹ שֶׁנִּמְצְאָת אַחַר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ) - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. נִמְצְאָת אַחַר כַּפָּרָה, אַף עַל פִּי[38] שֶׁנִּמְצְאָת בַּעֲלַת מוּם אוֹ עָבְרָה שְׁנָתָהּ, הוֹאִיל וְהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה - הֲרֵי זוֹ תָּמוּת.

36) מסקנה של רבא שם, ליישב קושיות הגמרא על ריש לקיש (ראה הלכה הקודמת). ונחלקו שם רש"י ו'תוספות' מחלוקת עקרונית, וממנה תוצאות לכמה חילוקי דינים. דעת רש"י שריבוי ריעותות (מגרעות) בקרבן גורם למיתתה. ועם התמעטות מספר הריעותות נוטה הדין לרעייה. ושיטת ה'תוספות' מנוגדת מן הקצה אל הקצה, היינו הריעותות מכריעות לרעייה. ונימוקם, שהרי אם הקרבן ראוי למזבח ולא הקריבוהו, הרי זה דיחוי, וחטאת שנדחתה – מתה, אבל אם אינה ראויה יש מקום לומר: הרי לא נדחתה אלא היא פסולה, ולכן תרעה. לשיטת רש"י יוצא, אם נמצאה קודם כפרה והיא בעלת מום או שעברה שנתה – תמות אפילו לרבנן, מפני שיש בה שתי ריעותיות – אבודה ומום או אבודה ועברה שנתה. ולשיטת ה'תוספות' אם נמצאה לפני כפרה ויש בה מום שבינתיים עברה שנתה – תרעה. ורבינו נקט שיטת ה'תוספות'. 37) בעל ה'לחם משנה' מוחק את כל המשפט, מן "אע"פ" עד "שנתה" (בספרים שלפנינו הכניסו משפט זה בסוגריים מעוגלים). וטעמו, שהרי לשיטת רבינו אין מקום לומר "אע"פ" שיש בה כמה ריעותות – תרעה, כי ריעותות מכריעות לרעייה. אולם אפשר לקיים את הגירסה שלפנינו, וכוונת רבינו היא להוציא מדעת רש"י – שאולי שמע עליה – האומר שאם נמצאת בעלת מום או עברה שנתה לפני כפרה – תמות. וקובע רבינו שגם במקרה שכזה תרעה לדעת רבנן אם נמצאה קודם כפרה. 38) בהתאם לשיטתו שריעותות מכריעות לרעיה, אומר כאן רבינו, שאם נמצאה אחר כפרה - תמות, אפילו כשיש בה כמה ריעותות, שהלכה למשה מסיני היא: חטאת שכיפרה בעליה – מתה.

ט. הָיְתָה גְנוּבָה[39] אוֹ גְזוּלָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה. לֹא שָׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא אֲבוּדָה[40]. הָיְתָה עִקֵּר אֲבֵדָתָהּ בַּלַּיְלָה[41], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה[42].

39) שם סב, ב. מימרא של אביי. 40) ואין להוסיף מדעתנו על מה שנאמר למשה מסיני. 41) רבא, שם כב, א. 42) כי בשעה שנאבדה לא היתה ראויה להקרבה, שאין מקריבים קרבנות בלילה.

1 **י. אָבְדָה[43] מִמֶּנּוּ[44] וְלֹא מִן הָרוֹעֶה[45], אוֹ שֶׁאָבְדָה מִן**
2 **הָרוֹעֶה[46] וְאֵינָהּ אֲבוּדָה מִבְּעָלֶיהָ - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא**
3 **רוֹעָה.**

43) מימרא של רב פפא, שם. 44) הבעלים אינם יודעים מקומה של החטאת. 45) הרועה יודע איפה היא. 46) מפני שההלכה למשה מסיני התכוונה לאבודה ממש, אבל לא למקרה שזה או זה אינו יודע מקום הבהמה ואחרים יודעים.

4 **יא. וְכָל אֵלּוּ שֶׁרוֹעוֹת - רוֹעוֹת עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[47],**
5 **וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[48].**

47) תמורה יט, ב. 48) ראה למעלה ה"א.

6 **יב. הָיְתָה אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִן הָרוֹעֶה וְאַחַר מַכִּירָהּ**
7 **אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[49], לְפִיכָךְ תָּמוּת[50].**

49) בעיה שלא נפתרה, שם כב, ב. 50) שאין להקריב על המזבח ספק פסולים.

8 **יג. הָיְתָה נֶחְבֵּאת אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת[51] אוֹ בְּסִתֶּר**
9 **הַמַּדְרֵגָה[52] - הֲרֵי זוֹ אֲבוּדָה, שֶׁהֲרֵי אֵין אָדָם רוֹאֶה**
10 **אוֹתָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. הָיְתָה בַּשָּׂדֶה אוֹ בָּאֲגַם[53] - הֲרֵי**
11 **זוֹ סְפֵק[54] אֲבוּדָה, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ**
12 **בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, לְפִיכָךְ תָּמוּת מִסָּפֵק.**

51) שם. מימרא של רבי יוחנן. 52) לשון המקרא (שיר השירים ב, יד), פירוש, עמדה במקום שהמדריגה מסתירה אותה ואינה נראית, וזה כמו אחורי הדלת, ראה לחם־משנה. 53) מקום מרעה רחוק מן העיר. 54) רבינו מפרש כך את האיבעיה של "אבראי". ורש"י פירש אחרת, ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

13 **יד. הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ[55] מִמְּדִינַת הַיָּם[56] - מַקְרִיבִין**
14 **אוֹתָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם[57]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
15 **בְּחַטַּאת הָעוֹף[58], אוֹ בְּחַטַּאת בְּהֵמָה שֶׁל אִשָּׁה,**
16 **שֶׁאֵינָהּ בַּת סְמִיכָה[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60]. אֲבָל אָשָׁם[61]**
17 **וַדַּאי[62] שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלָיו - יִרְעֶה[63] עַד**
18 **שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה. שֶׁכֹּל**
19 **שֶׁבַּחַטָּאת תָּמוּת - בָּאָשָׁם יִרְעֶה[64] עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם,**
20 **וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה.**

55) משנה, גיטין כח, ב. 56) ואין אנו יודעים אם הוא חי בשעה שהחטאת הגיעה לבית המקדש. 57) אין חוששים שמא מת בינתיים. 58) כל הקרבנות בהמה של יחיד, הבעלים סומכים ידיהם עליהם בעזרה לפני שחיטתם, אבל עופות אינם טעונים סמיכה ('תורת כהנים' פרשתא ג פ"ד). 59) משנה, מנחות צג, א. 60) בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. אבל חטאת בהמה של גבר, אין מקריבים כשאינו יכול לסמוך ואע"פ שבדיעבד כשר בלי סמיכה (ראה כסף־משנה פי"ב מהל' ביאת המקדש הי"ב, ו'תוספות' גיטין שם ד"ה והא, וזבחים עד: ד"ה והא). 61) אין לזה קשר עם דין השולח חטאתו ממדינת הים, אלא זה נמשך לעיקר הדין של חטאות המתות (יש להניח, שהמעתיק דילג כאן על שני חצאי משפטים, מן "אבל". וכך צ"ל: "אבל חטאת בהמה של איש – לא. במה דברים אמורים בחטאת, אבל אשם וכו'". ובדפוס רומא (ר"מ) מתחילה הלכה טו בפיסקה: "אבל אשם". ומכאן סיוע לפירושנו). 62) אשם הבא על חטא ודאי או לרגל מקרים מסוימים, כגון נזירות, מצורע שנתרפא. ויש גם אשם הבא על הספק, ונקרא אשם תלוי, ודיניו מפורשים בהל' שגגות פ"ח. 63) משנה, תמורה כ, ב. 64) שם יח, א.

21 **טו. כָּל אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה[65], אִם הִקְרִיבוֹ עוֹלָה[66] -**
22 **כָּשֵׁר. וְלָמָּה לֹא יִקְרַב בְּעַצְמוֹ עוֹלָה לְכַתְּחִלָּה? גְּזֵרָה**
23 **לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי כַּפָּרָה.**

65) שבעליו מסרוהו לרועה או בעצמם העבירוהו למרעה כדי שירעה עד שיפול בו מום. שם ה, ב. פסחים עג, א. עג, ב. 66) כלומר, הקריבו בפירוש לשם עולה. בלשון הגמרא: "עקירה", משמע שאם שחטו סתם – פסול. בזבחים שם, דרשו מהכתוב (ויקרא ה, יט): "אשם הוא" – בהוויתו יהא. פירוש, יישאר אשם כמו שהיה, ואע"פ שאין אפשרות להקריבו אלא־אם־כן עוקר בפירוש שם אשם ממנו.

24 **טז. הַמַּפְרִישׁ[67] נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ[68] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
25 **בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם. אִם הִקְרִיב**
26 **אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דָמֶיהָ לִנְדָבָה. וְכֵן וְלָדָהּ[69].**

67) משנה, תמורה יט, ב. מחלוקת רבי שמעון ורבנן, ופסק כרבים. 68) אשם בא מן הזכרים בלבד. 69) שם: "אמר רבי יוסי בן חנינא, מודה רבי אליעזר במפריש נקבה לאשם, דאין (שאין) בנה קרב אשם". ראה הלכה הסמוכה.

27 **יז. הִפְרִישׁ[70] נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד**
28 **שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה.**

70) שם יח, ב - מחלוקת רבי אליעזר ורבנן, רבי אליעזר אומר הולד עצמו יקרב עולה, וחכמים אומרים ירעה עד שיפול בו מום וימכר בדמיו עולה. והטעם מפני שאמו אינה ראויה להקרב עולה, גם הולד שקדושתו מכח האם - אינו קרב עולה. ופסק כרבנן.

29 **יח. אֲבָל הֶדְיוֹט[71] שֶׁהִפְרִישׁ זָכָר לְחַטָּאת[72], וְנָשִׂיא**
30 **שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה לְחַטָּאת[73], וְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁהִפְרִישׁ**
31 **פָּרָה לְחַטָּאת[74] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵין מִתְקַדְּשִׁין[75] לֹא קְדֻשַּׁת**
32 **הַגּוּף וְלֹא קְדֻשַּׁת דָּמִים, לְפִיכָךְ יִמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּמוּם.**

71) כלומר, אדם פשוט, לא נשיא ולא כהן גדול. 72) חטאת יחיד באה נקבה. 73) נשיא שחטא מביא שעיר זכר (ויקרא ד, כג). 74) ומצוותו להקריב פר (שם, ד). 75) לא חלה עליהם קדושה כלל, מפני שאינם ראויים לאותו דבר שהקדישו "כל המשנה בחטאות, לא נתקדשה כלל"

(פ"א מהל' תמורה הכ"א). רבינו מחלק בדין זה בין חטאות לאשמות, שהרי למעלה בהלכה טז פסק, שהמפריש נקבה לאשם תרעה עד שיפול בה מום, ולמד דין זה מסוגיית הגמרא תמורה כ, א. ששאלו שם למה שלושה אלה אינם קדושים כלל, ומשמע שפשוט היה להם שאינם קדושים (ראה כסף־משנה ולחם־משנה).

יט. הֵבִיא[76] אָשָׁם תָּלוּי[77] וְנוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא אוֹ שֶׁחָטָא וַדַּאי[78]: אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם[79], וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ שֶׁל אָדָם דָּוֶה עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְהוּאִיל וְעַל סָפֵק הִפְרִישוֹ - גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְדִּישׁ[80]. הִפְרִישוֹ אֲפִלּוּ עַל פִּי עֵדִים[81] וְהוּזַמּוּ[82] - יִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה. וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נוֹדַע לוֹ - הַדָּם יִשָּׁפֵךְ וְהַבָּשָׂר יִשָּׂרֵף, כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[83]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים כְּכָל הָאֲשָׁמוֹת[84].

76) משנה, כריתות כג, ב. 77) ראה הלכה יד בהערות. 78) וחייב להביא חטאת. 79) כדעת חכמים שקדושה חלה עליו, ולהקריבו אי־אפשר, שהרי בעליו אינם חייבים להביא אשם תלוי. 80) מפני הספק. ולפיכך, אפילו אם לא חטא אין זה הקדש טעות (ראה לקמן ה"כ). 81) עדים העידו שאכל ספק חלב, והוא עצמו אינו יודע כלום שאכל ספק איסור. 82) שם כד, א. פוסק כרבי יוחנן נגד רב ורבי אלעזר. 83) שכולם נשרפים, כמו שיתבאר לקמן בפי"ט ה"א. 84) שהרי בא על הספק וגמר כפרתו וקרבן כשר הוא.

כ. אָשָׁם וַדַּאי אֵינוֹ כֵּן[85]. אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט נוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר כִּשְׁאָר הַחֻלִּין[86], וְאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל; וְאִם מִשֶּׁנִּשְׁחַט - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[87]; וְאִם מִשֶּׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[88], כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[89].

85) משנה, שם כג, ב. 86) באשם ודאי מודים חכמים לר' מאיר שלא הקדיש אלא על מנת שחטא, ולכן כשנודע שלא חטא הרי זה הקדש טעות, מה־שאין־כן באשם תלוי שגמר בלבו להקדישו על הספק. 87) אינו נשרף כמו באשם תלוי, מפני שאין בו קדושה כלל, ודינו ככל חולין שנשחטו בעזרה. 88) שם. 89) כיון שנזרק הדם נראה כקדשים פסולים, ולכן גזרו חכמים שיישרף. סברא של רב אשי, כד, ב.

כא. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי וְהִפְרִישׁ שְׁנַיִם לְאַחֲרִיּוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה[90]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאָשָׁם וַדַּאי שֶׁהוּא כֵּן[91].

90) כמו בחטאת, למעלה ה"ה. שם כג, ב: "אמר רב ששת, מודה רבי מאיר (שבנודע לו שלא חטא, דעתו שיצא וירעה בעדר) לחכמים במפריש שני חטאות לאחריות ונתכפר באחד מהם, השני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. 91) לא נתברר למה באשם ודאי פשוט יותר דין זה מבאשם תלוי. ראה משנה־למלך.

כב. כָּל הָאֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בָּאִין בְּנֵי שְׁתַּיִם[92] וּבָאִים בְּכֶסֶף שְׁקָלִים[93]; חוּץ מֵאֲשַׁם מְצֹרָע וַאֲשַׁם נָזִיר, שֶׁהֵם בְּנֵי שָׁנָה[94] וְאֵין לִדְמֵיהֶם קִצְבָּה[95]. אָשָׁם תָּלוּי בָּא מִן הַקְּטַנִּים אוֹ מִן הַגְּדוֹלִים[96]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[97] לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים[98].

92) איל בין שתי שנים, היינו מבן שלשה־עשר חודש מלאים ומעלה. משנה, זבחים צ, ב. 93) שמחירו שני שקלים, שקל = סלע בזמן המשנה = ארבעה דינרי כסף, שם. ובגמרא כריתות כב, ב - למדו דין זה מן המקרא. 94) נזיר ומצורע מביאים כבש לאשם, וכבש הוא בן שנה (משנה, פרה פ"א). 95) "בערכך שקלים", נאמר (ויקרא ה, טז) באיל ולא בכבש. 96) בדפוס קושטא, ובדפוס רומא (ר"מ) הגירסה: "אשם תלוי בפירוש שהוא מן הגדולים, ומפי השמועה למדו שאינו בא אלא בכסף שקלים". ברור שגירסה זו נכונה. והגירסה במהדורת וילנא משובשת. ופירוש הדברים: באשם ודאי כתוב בפירוש שבא מן הגדולים (איל) ושמחירו לא פחות משני שקלים, אבל באשם תלוי נאמר בפירוש בתורה שבא מן הגדולים, אבל דין שני שקלים לא נאמר בפירוש אלא למדו מפי השמועה. 97) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. 98) פליאה היא, שרבינו מייחס דין זה לפי השמועה, והרי בגמרא הנזכרת למדו זאת מן הכתוב (שם, יז) "ואם נפש".

כג. הוּזְלוּ אֵילִים וְלֹא יִמָּצֵא אַיִל בִּשְׁתֵּי סְלָעִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה[99], אֶלָּא יִשְׁהֶה עַד שֶׁיּוּקְרוּ וְיָבִיא בִּשְׁתֵּי סְלָעִים; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל דָּמָיו וְנָתְנָה[100] לוֹ קִצְבָּה.

99) שם כז, א. 100) בדפוס רומא (ר"מ): ונתנה.

כד. הִפְרִישׁ[101] אֲשָׁמוֹ, וְהָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה סֶלַע, וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר[102]; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ[103] אֵינוֹ דָחוּי, וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה[104] עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה שְׁתַּיִם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵאֵלָיו[105] - אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַח הֶקְדֵּשׁ. הָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה שְׁתַּיִם, וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה סֶלַע - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[106]. חָזַר וְנַעֲשָׂה יָפֶה שְׁתַּיִם - יַחֲזוֹר לְכַשְׁרוּתוֹ; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[107], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[108]. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמוּם שֶׁנָּפַל וְעָבַר.

101) שם. 102) איבעיא שם, אם אדם מתכפר בשבח הקדש, ונפשטה מברייתא מפורשת. 103) דבר שמעולם לא היה ראוי להקרבה אינה בגדר נדחה, שעליו אמרו שאינו חוזר להיות ראוי. 104) לא היה ראוי. 105) לא מפני שפיטמו אלא מחיר האילים עלה. רבינו סתם ולא כתב אם הוא מחויב להחזיר להקדש את הסלע שהרויח על ידי שבח הקדש, ומזה משמע שהוא פטור. ראה גמרא שם, ולחם־משנה כאן. 106) מפני שבשעת הקרבה, אין כאן "כסף שקלים". 107) דעת רבי יוחנן בקידושין ז, א. ובכמה

מקומות. שבעלי חיים, שהיו ראויים להקרבה ונדחו מהקרבה אינם חוזרים להיות ראויים אפילו אם עבר הפסול, אבל רב סובר (יומא סד.) בעלי חיים אינם נדחים (חטאות המתות הלכה למשה מסיני, ואין למדים ממנה לדחויים אחרים). ופסק רבינו כרב, ואע"פ שרב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן, מפני שבגמרא יומא שם אמר רבא שהמשנה מוכיחה כדעת רב, ובזבחים נט, א - אמרו שרבי ישמעאל ברבי יוסי נוקט בשיטתו של רב. 108) בפט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

כה. הִפְרִישׁ[109] שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם, וְלָקַח בָּהֶם שְׁנֵי אֵילִים לְאָשָׁם, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים - יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה[110] עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה.

109) משנה, כריתות כו, ב. 110) כמו הפריש שנים לאחריות, למעלה הכ"א.

כו. הָיָה חַיָּב[111] בְּאָשָׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם, אוֹ בְּבֶן שְׁתַּיִם וְהֵבִיא בֶּן שָׁנָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים[112] - פָּסוּל, וּתְעֻבַּר צוּרָתוֹ[113] וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. זֶה הַכְּלָל[114]: כָּל הַפָּסוּל בְּחַטָּאת - פָּסוּל בְּאָשָׁם; חוּץ מִן הָאָשָׁם שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[115], שֶׁהוּא כָּשֵׁר[116], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[117].

111) תוספתא זבחים פ"א, וגמרא מנחות מח, ב. 112) שטרם הגיע זמנם של הבעלים להקריב את האשם, כגון נזיר טמא בתוך שבעת ימי טומאתו או מצורע לפני יום השמיני לטהרתו על ידי הכהן. ויש מחוסר זמן בקרבן עצמו, כגון לפני שעברו שמונת ימים ללידתו. 113) ילינו אותו, כדי שייפסל בלינה, שאין שורפים קדשים שלא נפסלו פסול הגוף (גופו של קרבן). "זה הכלל, כל שפסולו בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה" (פסחים לד:). וגם אם הביא כבש במקום איל או להיפך, אין זה פסול בגוף הקרבן, אלא שהבעלים חייבים להביא בהמה אחרת. 114) תוספתא שם. 115) אלא לשם קרבן אחר. 116) ובחטאת פסול. 117) לקמן פט"ו ה"א.

כז. עוֹלַת נָזִיר[118], עוֹלַת יוֹלֶדֶת, עוֹלַת מְצֹרָע, שֶׁשְּׁחָטָן בְּנֵי שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, אוֹ מְחֻסְּרֵי זְמַן בַּבְּעָלִים - כְּשֵׁרִים[119] וּטְעוּנִין נְסָכִים[120]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת נְדָבָה - אֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת חוֹבָה, בֵּין עָלְתָה לַבְּעָלִים בֵּין שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהֶם.

118) מנחות, שם. 119) שם: "זה הכלל, כל הכשר בעולת נדבה (לכתחילה) כשר בעולת חובה (בדיעבד), וכל הפסול בחטאת – פסול באשם". ובתוספתא זבחים פ"א, מסיימים: "אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה", כלומר מחוייבים להביא קרבן אחר. 120) כל העולות הכשרות.

יום ב' י"ד ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המפריש מעות לחטאתו ומת או אבדו והקריב חטאת תחתיהן.

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וָמֵת - יֵלְכוּ הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח[2]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִקְרִיב חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְנִמְצְאוּ הַמָּעוֹת אַחַר כַּפָּרָה - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[3].

2) דינם כחטאת שמתו בעליה, וכדי שלא ייכשלו בהם בני אדם משליכים אותם לים המלח. 3) כחטאת שכיפרו בעליה.

ב. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן חַטָּאת עַד שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ לְחַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה[4].

4) לעולות ציבור.

ג. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וְהֲרֵי הַחַטָּאת בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ד. הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶם עַד שֶׁנִּמְצָאת חַטָּאתוֹ, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ה. הִפְרִישׁ[5] שְׁנֵי צִבּוּרֵי מָעוֹת לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד מֵהֶם, וְהַשֵּׁנִי יִפֹּל לִנְדָבָה[6].

5) אבל אסור לקחת קצת מציבור זה וקצת מזה, בניגוד לדינים שבהלכות ב־ד שנאמר בהם "יביא מאלו ומאלו". 6) כמו בהפריש שתי חטאות לאחריות, למעלה פרק ד הלכה ה.

ו. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ אוֹ דְּמֵי חַטָּאתוֹ, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב - הֲרֵי אֵלּוּ חֵלִין[7] וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ. הִפְרִישׁ שְׁתַּיִם אוֹ דְּמֵי שְׁתַּיִם, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתַּיִם וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת - יָבִיא אַחַת, וְהַשְּׁאָר[8] יִפְּלוּ לִנְדָבָה[9].

7) שזה הקדש טעות ועל מנת כן לא הקדישו. 8) בהפריש דמים המובן כפשוטו, ובהפריש בהמות הכוונה שירעו עד שיפול בהן מום וימכרן ויקנו חטאת אחת ושאר הכסף יפול לנדבה. 9) מפני שחלה עליהם קדושה.

ז. הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ[10] אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט[11] וְאָמַר:

1 אֵלּוּ אָבִיא מֵהֶם חַטָּאתִי - הַמּוֹתָר חֵלִין[12]. וְכֵן יֵרָאֶה
2 לִי, שֶׁהַדָּבָר קַל וָחֹמֶר בִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[13] שֶׁהַמּוֹתָר
3 חֵלִין.

10) לקח בידו בבת אחת כמה מטבעות. 11) מצרף פרוטה לפרוטה עד שנתלקט סכום גדול. 12) אם קנה בהם בהמה לחטאת ונשאר מותר, הרי הוא חולין, מפני שאמר, אביא מהם חטאתי, לא הקדיש כולם אלא כדי מחירו של הקרבן. וכל זה כשאמר "אביא מהם", אבל כשאמר "אלו לחטאת", - המותר נדבה, מפני שהקדיש כולן. 13) חטאת באה לכפרה על חטא, ואולי התכוון לתת יותר מחובתו, מפני שלבו נוקפו, מה שאין כן בקרבנות נדבה ולפיכך קל וחומר הוא שהמותר חולין.

4 ח. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְמִנְחַת חוֹטֵא וְהֵבִיא מֵהֶם
5 מִנְחָתוֹ[14], אוֹ שֶׁהִפְרִישׁ מִנְחַת חוֹטֵא וְהוֹתִירָה[15] -
6 הַמּוֹתָר יָבִיא מִנְחַת נְדָבָה[16]. אֲבָל מוֹתַר עֲשִׂירִית
7 הָאֵיפָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהִיא הַחֲבִתִּין[17] - יִרְקַב.
8 וְכֵן מוֹתַר לַחְמֵי תּוֹדָה וּמוֹתַר לַחְמוֹ שֶׁל נָזִיר -
9 יִרְקְבוּ[18]. וּמוֹתַר דְּמֵי נְסָכָיו - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[19]. כְּבָר
10 בֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים, שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים - חֵלִין.

14) ונשאר חלק מהכסף. 15) הביא קמח יותר ממה שהיה צריך להביא. 16) ככל מותר חטאת שקרב נדבה. במשנה שקלים פרק ז הלכה ד שנינו: זה מדרש דרש יהוידע הכהן וכו' כל הבא משום חטאת ושום אשמה, יקח בהם עולות. מלשונו של רבינו משמע שהחוטא מקריב את המותר כמנחת נדבה, אבל בגמרא שם אמרו שזה כמותר החטאת והרי שנינו שם, שמותר חטאת הוא לקיץ המזבח לעולות ציבור. 17) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשירית האיפה סולת והיא נקראת מנחת חביתין. 18) והטעם, מפני שלא מצאנו לחם קרב בפני עצמו, אלא כתוספת לקרבן, ואין לצרף מותר זה לקרבנו של נזיר אחר, כי הנזיר האחר חייב להביא לחמי נזיר משלו, כמפורש בתורה ואינו יכול להוסיף עליהם. ומזה הטעם גם לחמי תודה ירקבו, כי אין להם תקנה. 19) נסכים קדשי קדשים הם ודינם כמותר חטאת ואשם.

11 ט. מוֹתַר קִנֵּי זָבִים[20], קִנֵּי זָבוֹת, קִנֵּי יוֹלְדוֹת,
12 חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - מוֹתְרֵיהֶם יִפְּלוּ לִנְדָבָה[21]
13 וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מוֹתַר עוֹלָה[22] -
14 לְעוֹלָה. מוֹתַר שְׁלָמִים - לִשְׁלָמִים. מוֹתַר מִנְחָה
15 - לְמִנְחָה. מוֹתַר פֶּסַח - לִשְׁלָמִים[23]. מוֹתַר
16 נְזִירִים[24] - לִנְזִירִים. מוֹתַר נָזִיר - לְאוֹתוֹ נָזִיר[25].
17 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמּוֹתַר חַטָּאת לִנְדָבָה?
18 בְּחַטָּאת קְבוּעָה[26]; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן
19 עוֹלֶה וְיוֹרֵד[27] שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטַּאת בְּהֵמָה
20 וְהֶעֱנִי[28] - מֵבִיא תַּחְתֵּיהֶם עוֹף וּמְחַלְּלָן[29] עַל
21 הָעוֹף וְיֵהָנֶה מֵהֶם[30]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ דְּמֵי הָעוֹף
22 וְהֶעֱנִי[31] - מֵבִיא תַּחְתֵּיהֶם עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וִיחַלֵּל
23 הַמָּעוֹת עָלֶיהָ וְיֵהָנֶה בָּהֶם.

20) זב סופר שבעה ימים נקיים מראיית זיבה ואחר כך הוא חייב להביא קרבן שתי תורים או שני בני יונה (ויקרא טו, יד) ובלשון התלמוד זוג עופות זה נקרא קן. 21) לנדבות ציבור. 22) שהפריש מעות לעולת נדבה וקנה מהם בהמה ונשארו מעות, יקנה בהן עוד עולה וגם השנייה היא נדבת יחיד בניגוד למותר חטאת ואשם שנופל לנדבת ציבור. 23) בירושלמי שם למדו דין זה מהכתוב "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" (שם ג, ו) דבר שאינו בא אלא מן הצאן - שלמים. ומה הוא שאינו בא אלא מן הצאן ולא מן הבקר? זה פסח. 24) אם גבו כספים לקנות קרבנות בשביל כמה נזירים ואחרי שקנו נשארו מעות, יקנו בהן קרבנות בשביל נזירים אחרים. 25) הכסף היה מיוחד לאותו נזיר ולפיכך אין לקנות בו קרבן נזיר אחר, אלא הוא מביא במותר זה קרבן נדבה. במשנה כתוב בפירוש: "מותר נזיר - לנדבה". 26) בין עני בין עשיר מביא אותו קרבן. רוב החטאות קבועות הן. 27) עשיר מביא חטאת בהמה ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם הוא עני מדוכא מביא עשירית האיפה סולת למנחה. בלשון התלמוד: "דלי דלות". העובר על שבועה או טמא שנכנס למקדש או אכל קודש חייב קרבן עולה ויורד (שלוש דרגות: בהמה, עופות, סולת. ויקרא ה). ויולדת (שתי דרגות: כבש, עופות. שם יב, ז-ח). 28) ירד מנכסיו. 29) מעביר קדושתן על העופות והן יוצאות לחולין. 30) כמכסף חולין. 31) דלי דלות.

24 י. הִפְרִישׁ בְּהֵמָה וְנָפַל בָּהּ מוּם - תִּמָּכֵר וְיָבִיא
25 בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל - לֹא יָבִיא
26 בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן, כְּמוֹ
27 שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[32].

32) אבל מעות שהפריש לקנות בהן עוף יש להן חילול כמו שנתבאר בהלכה ט.

28 יא. כָּל חַיָּבֵי קִנִּין[33] שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהִפְרִישׁוּ מָעוֹת
29 לְקִנֵּיהֶן, רָצָה לְהָבִיא בְּכָל הַמָּעוֹת חַטַּאת הָעוֹף
30 לְבַדָּהּ - יָבִיא[34], רָצָה לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלַת הָעוֹף לְבַדָּהּ
31 - יָבִיא. אֲפִלּוּ אָמַר: אֵלּוּ דְּמֵי חַטָּאתִי וְאֵלּוּ דְּמֵי
32 עוֹלָתִי - יֵשׁ לוֹ[35] לְעָרֵב הַמָּעוֹת וְלִקַּח בָּהֶן כְּאֶחָד
33 חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ, אוֹ לִקַּח בַּכֹּל חַטָּאת אוֹ עוֹלָה;
34 שֶׁאֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת[36] אֶלָּא בִּלְקִיחַת הַבְּעָלִים[37] אוֹ
35 בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן[38].

33) סתם קן פירושו שני עופות. אחד לחטאת ואחד לעולה. 34) ויקנה עוף אחר לעולה. 35) מותר לו. 36) נקבעות איזהו לחטאת ואיזהו לעולה. 37) כשהבעלים קנו בפירוש עוף זה לחטאת ועוף זה לעולה, אבל אם קנה זוג סתם ואחר כך אמר זה יהיה חטאת וזה עולה, מותר לו לשנות. 38) הכהן רשאי להקריב איזה שירצה לחטאת או לעולה, אם הבעלים לא קבעו בשעת לקיחה ואף על פי שקבעו בין לקיחה להקרבה.

36 יב. לְפִיכָךְ[39], אִם הִפְרִישׁ מָעוֹת לְקִנִּין סְתָם וָמֵת -

1 יִפְּלוּ כָּל אוֹתָן הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין לִנְדָבָה[40], שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן
2 רְאוּיִין לָבוֹא עוֹלָה.

39) מפני שהוא רשאי לקנות בכל הדמים עולה. 40) ואין דינם כדמי חטאת שמתו הבעלים שצריך להשליכם לים המלח.

3 יג. מִי שֶׁהָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[41],
4 וְהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ לְחוֹבָתִי[42], רָצָה לְהָבִיא
5 בָּהֶן חַטָּאת בְּהֵמָה - יָבִיא, עוֹלַת בְּהֵמָה - יָבִיא. מֵת
6 וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[43].

41) ומוטלת עליו חובה להביא עולה. 42) ולא פירש אם לחטאת או לעולה והרי שתיהן חובה עליו. 43) ולמה לא יפלו לנדבה כמו בהלכה יב? אין שני הדברים דומים זה לזה. בהלכה יב אפילו אם הבעלים אומרים אלו לחטאת ואלו לעולה רשאים הם לעשות כולן לעולה ולפיכך "כולן ראויים לבוא לעולה", מה שאין כן בהלכה זו שמסופקים אנו אם התכוון לחטאת או לעולה ומפני הספק ילכו לים המלח, וכל זה כשמת ולא גילה דעתו למה התכוון, אבל כשהוא מביא מדמים אלו חטאת או עולה הרי הוא מגלה את כוונתו באמירתו "לחובתי" (לחם משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר כל הזבחים שנתערב בהן אחת מהחטאות או אחד מאיסורי מזבח.

7 א. כָּל הַזְּבָחִים[2] שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן אַחַת מֵחַטָּאוֹת הַמֻּתּוֹת
8 אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא - כֻּלָּן יָמוּתוּ,
9 לְפִי שֶׁבַּעֲלֵי חַיִּים חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין. וְאִם
10 הִקְרִיב - הֲרֵצָה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[3].

2) משנה זבחים ע: 3) בגמרא שם עג: אמרו שלפי השיטה שבעלי חיים אינם נדחים, אם הקריב את התערובת הורצה, אע"פ שנדחו מהקרבה, ורבינו לשיטתו למעלה בפרק ד הלכה כד שבעלי חיים אינם נדחים.

11 ב. נִתְעָרֵב בָּהֶן אֶחָד מֵאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ[4] - יִרְעוּ כֻּלָּם
12 עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָמֻתוּ, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה
13 שֶׁבָּהֶן[5] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב[6].

4) שם. בהלכה הקודמת המדובר כשנתערבה בהמת קדשים בבהמות שדינן מיתה, ובהלכה זו אנו עוסקים בתערובת באיסורי מזבח. פירוש, בהמות שאסור להקריבן למזבח, כגון שור שהמית אדם או שרבע אשה על־פי עד אחד או על־פי הבעלים, שאינו נסקל אלא על־פי שני עדים כשרים, או בהמה טריפה וכדומה. 5) שמא בהמת קדשים היתה היפה ביותר. 6) אם היתה עולה – מקריב עולה, ואם שלמים – שלמים. וכיצד הוא עושה? לוקח מדמי המכירה סכום שווה למחיר הבהמה השמנה ביותר, ואומר: בהמת הקדשים שנתערבה, בכל מקום שהיא תהא מחוללת על כסף זה, וקדושת הקרבן עוברת בזה על הכסף. נתבאר כבר כמה פעמים, שקרבן תמים אין לו פדיון, ולפיכך ירעו עד שיפול בהם מום.

14 ג. נִתְעָרְבוּ[7] קָדָשִׁים בְּחֻלִּין תְּמִימִים - יִמָּכְרוּ הַחֻלִּין
15 שֶׁבַּתַּעֲרֹבֶת לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין[8] וְיִקְרְבוּ כֻּלָּן. כֵּיצַד?
16 אַרְבַּע בְּהֵמוֹת שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאַרְבַּע בְּהֵמוֹת חֻלִּין
17 תְּמִימִים - יִמָּכְרוּ הָאַרְבַּע שֶׁל חֻלִּין[9] לְמִי שֶׁהוּא צָרִיךְ
18 לְהָבִיא שְׁלָמִים וְיִקְרְבוּ הַכֹּל שְׁלָמִים. וְכֵן בְּעוֹלָה אוֹ
19 בְּאָשָׁם. וְהַדָּמִים חֻלִּין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי דְּמֵי חֻלִּין הֵן.

7) שם. 8) מין הזבח שנתערב, אם שלמים – שלמים, ואם עולה – עולה. 9) יאמר לקונה בפירוש, שהוא מוכר לו את ארבע הבהמות שהן חולין. תקנה זו היא יותר יעילה מזו שבהלכה ב.

20 ד. נִתְעָרֵב[10] שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁוָרִים שֶׁל חֹל - גָּדוֹל
21 שֶׁבְּכֻלָּן הֶקְדֵּשׁ[11], וִימַכְּרוּ[12] הַשְּׁאָר לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין.
22 נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים[13] מִין בְּמִינוֹ[14] - זֶה יִקְרַב
23 לְשֵׁם בְּעָלָיו[15], וְזֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, אַף עַל פִּי
24 שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר קָרְבָּנוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים
25 אֲמוּרִים? בְּקָרְבְּנוֹת נָשִׁים, שֶׁאֵין בָּהֶם סְמִיכָה[16]; אֲבָל
26 קָרְבְּנוֹת אֲנָשִׁים, הוֹאִיל וְכָל אֶחָד צָרִיךְ לִסְמֹךְ עַל
27 רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עַד שֶׁיִּתֵּן הָאֶחָד
28 חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ[17], אוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל מוּם בַּכֹּל, וְיִמָּכְרוּ,
29 וְיָבִיאוּ כָּל אֶחָד בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מֵאוֹתוֹ הַמִּין.

10) תוספתא מנחות פי"ג הלכה ב. 11) כלומר, יקריב את הגדול שבהם לאותו מין קרבן, אם עולה – עולה, ואם שלמים – שלמים. והמדובר כשכל השוורים הם של המקדיש, ולפיכך הוא יכול להקריב את הגדול, אבל כשנתערב בשוורים של אחרים אין המקדיש יכול להקריב את הגדול, שמא אין זה שור שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובתוספתא מנחות שם כתוב בפירוש: שנתערב "בשוריו". וראה גמרא מנחות קח: 12) והדמים שיקבל בעד השוורים הם חולין. ואפילו אם אחד מהנמכרים הוא הקדש, אין קדושתו עוברת על הדמים, כי קרבן שאין בו מום אינו מתחלל (ראה רש"י שם). 13) משנה זבחים עא: 14) עולה בעולה או שלמים בשלמים, והם של שני בני אדם. 15) לשם מי שהוא בעליו. 16) ראה למעלה פרק ד הלכה יד, בפנים ובהערות. 17) המדובר בקדשים קלים שהם ממון בעלים, אבל קדשי קדשים אינם ממונו ואינו יכול ליתנם במתנה (אולם יש לתמוה, שהרי רבינו פסק בפרק ד מהלכות מעילה הלכה ח, ש"המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום". ראה הגהות ר' עקיבא איגר במשנה שם).

30 ה. נִתְעָרְבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[18], כְּגוֹן עוֹלָה
31 בִּשְׁלָמִים - לֹא יִקְרְבוּ אֲפִלּוּ כַּחֲמוּרָה שֶׁבָּהֶן[19],
32 שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל.

18) שם עה: 19) להקריב שניהם עולה. במשנה שם המדובר באשם ושלמים ששניהם נאכלים, אלא שזה נאכל לזכרי כהונה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים בעזרה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם ולכל אדם מישראל. ונחלקו בזה ר' שמעון ורבנן. ר' שמעון אומר:

"ישחטו בצפון (כדין אשם) ויאכלו כחמור שבהם", וחכמים חולקים ואומרים "אין מביאים קדשים לבית הפסול", פירוש אין לגרום לקדשים פסול על ידי צמצום זמן אכילתם, כי שמא לא יספיקו לאכול את כל הבשר, והנשאר ייפסל בנותר. אבל רבינו מדבר כאן בעולה ושלמים, ובמקרה זה אין אנו צריכים כלל לנימוק שאין מביאים קדשים לבית הפסול, שהרי רבינו בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ד פסק שהמעלה בשר קדשים קלים למזבח – לוקה, ואם כן אי־אפשר להקריבם כחמור שבהם. ונראה שרבינו נקט כאן "עולה ושלמים" לדוגמה, לבאר את המונח "מין בשאינו מינו", שלא תטעה לפרש כגון שור וכבש, אבל ההלכה עצמה כוללת כל סוגי תערובות של מין בשאינו מינו, ובהלכות הבאות מפורטים דיני כל סוג תערובת בפני עצמו.

1 **ו. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְמַעֲטִין בִּזְמַן אֲכִילָתָן, כָּךְ אֵין**
2 **מְמַעֲטִין בְּאוֹכְלֵיהֶן[20] וְלֹא בִּמְקוֹם אֲכִילָתָן[21]. אֶלָּא**
3 **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?[22] יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם,**
4 **וְיִמָּכֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן לְבַדּוֹ[23], וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה**
5 **שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין הָאַחֵר,**
6 **וְיַפְסִיד הַמּוֹתָר[24] מִבֵּיתוֹ.**

20) כגון בכור ומעשר בהמה, ששניהם נאכלים לשני ימים ולילה, אלא שהמעשר מותר לכל אדם מישראל, ובכור נאכל רק לכהנים. 21) לא מצאנו דבר שיהיה בו צמצום במקום ולא יהיה בו גם צמצום או באוכליו או בזמן אכילתו, ולפיכך לא נתבאר למה הביא רבינו דין זה בכלל. 22) זה נמשך גם להלכה הקודמת. 23) שאם ימכור שניהם יחד, לא ידע כמה מחיר היפה שבהם. 24) ההפרש, שבין דמי יפה ובין דמי גרועה.

7 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִקְרִיב עוֹלָה שֶׁחַיָּב בָּהּ אוֹ**
8 **שְׁלָמִים שֶׁהָיָה חַיָּב לְהַקְרִיבָן[25] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב[26]**
9 **מִדְּמֵי הַתַּעֲרֹבֶת עוֹלָה אַחֶרֶת וּשְׁלָמִים אֲחֵרִים.**

25) כדי שלא יאחר קיום נדרו. 26) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ב.

10 **ח. חַטָּאת[27] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁלָמִים - יִרְעוּ הַכֹּל עַד**
11 **שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן שְׁלָמִים,**
12 **וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן חַטָּאת. וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב חַטָּאת**
13 **אַחֶרֶת עַל חַטָּאת שֶׁהִפְרִישָׁהּ לוֹ - כֻּלָּן יָמוּתוּ[28].**

27) תוספתא שם. 28) כדין חטאת שאבדה וכיפרו בעליה לפני שנמצאה (למעלה פרק ד ה"א). וסובר רבינו, שנתערבה - דינה כאבודה. ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

14 **ט. וְכֵן[29] אִם נִתְעָרְבוּ מָעוֹת חַטָּאת בִּמְעוֹת אָשָׁם -**
15 **לוֹקֵחַ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, וּמְחַלֵּל דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם**
16 **שֶׁהוּא עַל חַטָּאת, וּדְמֵי אָשָׁם עַל אָשָׁם. וְאִם כְּבָר**
17 **קָרְבָה חַטָּאתוֹ[30] - יוֹלִיךְ כָּל הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח[31].**
18 **וְאִם כְּבָר קָרְבָה אֲשָׁמוֹ[32] - יִפְּלוּ הַכֹּל לִנְדָבָה[33].**

29) תוספתא שם. 30) לפני שחילל הכסף, והרי כאן דמי חטאת שכיפרו בעליה לפני שנמצאה האבודה מעורבים בדמי אשם. 31) כמו בפרק ב הלכה א. 32) והחטאת לא קרבה. 33) פירוש, כל מה שישאר אחרי שיקנה בהמה יפה ויקריבנה לחטאת – יפול לנדבה כדין מותר אשם.

19 **י. תּוֹדָה[34] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ[35] - שְׁתֵּיהֶן תִּקָּרֵבְנָה,**
20 **וְיָנִיף הַלֶּחֶם עִמָּהֶן[36]. וְכָךְ[37] אִם נִתְעָרְבָה תּוֹדָה בִּשְׁאָר**
21 **זְבָחִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבָה תּוֹדָתוֹ - יִרְעוּ הַכֹּל עַד**
22 **שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה תּוֹדָה אַחֶרֶת,**
23 **וּבִדְמֵי הַיָּפֶה זֶבַח אַחֵר.**

34) שם. 35) אם אמר על בהמת חולין הרי זו תמורת תודה זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): "ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 36) עם התודה מביאים ארבעים חלות (לחמי תודה) ומניפין אותן בעזרה ביחד עם התודה, ואם נתערבה התודה בתמורתה מניפים הלחם עם שתיהן (ראה לקמן פרק יב הלכה ח, והלכה יג). 37) זה נמשך להלכות ו־ז. תוספתא שם הלכה ג. סתם רבינו ולא פירש אם תודה שניה זו טעונה לחם או לא, וכן בתוספתא אין רמז ללחם. ראה ראב"ד וכסף־משנה כאן.

24 **יא. נִתְעָרְבָה בְּאֵיל נָזִיר[38] - שְׁתֵּיהֶם תִּקָּרֵבְנָה[39],**
25 **וְיָנִיף הַלֶּחֶם[40] עִמָּהֶן.**

38) שם. נזיר מביא איל לשלמים. 39) ואע"פ שהזרוע נאכל כקדשי קדשים וממעט באוכליו, מפני שלא חששו לחלק קטן כזה (כסף־משנה). 40) ראה הערה לה.

26 **יב. בְּכוֹר[41] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח - שְׁנֵיהֶם יִרְעוּ עַד**
27 **שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם[42], וְיֵאָכְלוּ כְּבְכוֹר[43]. וְלָמָּה לֹא**
28 **יִקְרְבוּ? לְפִי שֶׁהַפֶּסַח נֶאֱכָל לְכָל אָדָם עַד חֲצוֹת,**
29 **וְהַבְּכוֹר לִשְׁנֵי יָמִים, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לַכֹּהֲנִים;**
30 **וְאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל, וְאֵין מְמַעֲטִין**
31 **בַּאֲכִילָתָן.**

41) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ד, פסחים צח: 42) רבינו השמיט כאן דברי רבא (פסחים שם.) הנוגעים לתקנתו של הפסח שצריך פדיון, היינו שמביא בהמה ומחלל עליה את הפסח ומקריבה שלמים, כדין מותר פסח. 43) כחומרת בכור שאסור לשוחטו באטליז הקבוע, ושחיטת בהמות חולין, וגם אין מוכרים את בשרו באיטליז ואין שוקלים אותו במשקלות אלא באומד, אבל באכילה עצמה אין בבכור בעל מום כל חומרה (ראה רש"י שם, וכסף־משנה כאן).

32 **יג. וְכֵן מַעֲשֵׂר[44] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח, כְּשֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם**
33 **יֵאָכְלוּ כְּמַעֲשֵׂר. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ - יֵאָכְלוּ**
34 **בְּמוּמָן[45].**

44) תוספתא זבחים שם. גם כאן צריך לחלל את הפסח על בהמה אחרת ויקריבנה שלמים (לחם־משנה). 45) בלי כל תיקון, שהרי אין כל הבדל בין דיני בכור לדיני מעשר בעלי מומים.

יד. וְכֵן שְׁאָר קָדָשִׁים[46] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם אוֹ כְּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם.

46) משנה זבחים עא:

טו. אָשָׁם[47] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִשְׁגֵּיהֶן אֶלָּא הָאֵמוּרִין אֲבָל הַבָּשָׂר נֶאֱכָל - לֹא יִקְרְבוּ[48], אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה אָשָׁם, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שְׁלָמִים, וְהַמּוֹתָר יַפְסִיד מִבֵּיתוֹ. וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - שְׁגֵיהֶן יִפְּלוּ לִנְדָבָה[49].

47) משנה שם עה: 48) מפני שאשם נאכל ליום ולילה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, ו"אין מביאים קדשים לבית הפסול" (למעלה הלכה ה). 49) עולות ציבור, כדין מותר אשם (ראה למעלה הלכה ח בדין חטאת).

טז. כָּל הַקָּדָשִׁים[50] אֲפִשָׁר שֶׁיִּתְעָרְבוּ מִין בְּמִינוֹ, חוּץ מִן הַחַטָּאת עִם הָאָשָׁם; שֶׁאֵין הָאָשָׁם אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה.

50) משנה שם עא:

יז. וְכָל אֵלּוּ הַמִּתְעָרְבִין[51] בַּחַיִּים, אִם הִקְרִיב - הֵרָצָה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[52].

51) גמרא שם עג: 52) ראה למעלה הלכה א, ובהערות שם.

יח. בְּהֵמָה[53] שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד מִגְדַּל עֵדֶר[54], וּכְמִדָּתָהּ[55] לְכָל רוּחַ: אִם נְקֵבָה בַּת שְׁנָתָהּ הִיא - כּוֹנְסָהּ לְכִפָּה עַד שֶׁתָּמוּת, שֶׁמָּא חַטָּאת הִיא[56]. הָיְתָה בַּת שְׁתַּיִם[57] - יְבִיאֶנָּה שְׁלָמִים[58], וְיָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם[59], שֶׁמָּא תּוֹדָה הִיא[60]. מָצָא זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁמָּא אָשָׁם הוּא[61] וַעֲדַיִן לֹא כִּפְּרוּ בְּעָלָיו[62]. מָצָא זָכָר בֶּן שָׁנָה[63] - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וּמֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת תַּחְתָּיו, וּמַתְנֶה וְאוֹמֵר: אִם עוֹלָה הָיָה - זֶה עוֹלָה תַּחְתָּיו, וְאִם שְׁלָמִים הָיָה - זֶה שְׁלָמִים תַּחְתָּיו; וּמַקְרִיב הָאֶחָד עוֹלָה, וּנְסָכָיו[64] מִשֶּׁל צִבּוּר[65], וְהָאַחֵר שְׁלָמִים עִם הַלֶּחֶם, שֶׁמָּא תּוֹדָה הָיָה. וּמַה יֵּעָשֶׂה בָּזֶה הַנִּמְצָא? יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ. שֶׁאִפְלוּ הָיָה בְּכוֹר אוֹ מַעֲשֵׂר[66] - בְּמוּמוֹ הוּא נֶאֱכָל; וְאִם פֶּסַח אַחַר זְמַנּוֹ הוּא - הֲרֵי זֶה שְׁלָמִים[67]; וּבִזְמַנּוֹ - הַכֹּל נִזְהָרִין בּוֹ[68]. וְאִם תֹּאמַר: שֶׁמָּא אָשָׁם נָזִיר אוֹ אָשָׁם מְצֹרָע[69] הוּא - אֵינָן מְצוּיִין תָּמִיד, לְפִיכָךְ לֹא חָשׁוּ לָהֶן.

53) משנה שקלים פרק ז, ד. ופירושו של ר' יוחנן קידושין נה: 54) שם עיר קרובה לירושלים. 55) כמרחק זה. בהמות הנמצאות שם, רובן זבחי קרבנות הם. 56) ואין לה תקנה. דברי אביי שם. 57) ופסולה לחטאת ולעולה, ואין אנו חוששים שמא נאבדה לפני זמן רב כשהיתה בת שנה. 58) "שלמים" הוא שם כולל לשלמים ותודה. 59) ראה למעלה הלכה י, והערה לה. 60) מלשונו של רבינו משמע שמקריב רק אותה הבהמה, ואף־על־פי שתודה נאכלת ליום ולילה, ושלמים לשני ימים ולילה, ואין מביאים קדשים לבית הפסול (ראה הלכה יב), כאן מותר להקריב מפני שזה כדיעבד, שהרי אין תקנה אחרת לאותו קרבן (הר המוריה). אולם בגמרא שם נאמר בפירוש שמביא גם בהמה אחרת (ראה לחם־משנה). 61) קרבן אשם הוא בן שתים. 62) שאם כיפרו יש לו תקנה ברעייה עד שיומם, ודמיו נופלים לנדבה (למעלה פרק ד הלכה יד). 63) והרי הוא ספק עולה ספק שלמים. 64) שמן ויין שמביאים עם הקרבנות. 65) שהרי אין על מי להטיל חובת הבאתם, משנה שקלים שם. 66) שאין להם פדיון. 67) גם בדין זה אנו צריכים להסברו של "הר המוריה" שהבאנו בהערה נט, שהרי פסח אחר זמנו נאכל ליום ולילה, ושלמים אחרים נאכלים לשני ימים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול. 68) משגיחים עליו שלא יאבד. 69) שניהם באים בני שנה.

יט. נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים אַחֵר שֶׁנִּשְׁחֲטוּ[70] - יֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. נִתְעָרְבוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[71] אוֹ בְּחֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה - תִּעֲבַר צוּרָתָן[72] וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

70) משנה זבחים עה: ותוספתא שם פרק ח, ד. 71) תוספתא שם. 72) ילינו אותן, כדי שיפסלו בלינה. שאסור לשרוף קדשים שלא נפסלו.

כ. אֵיבְרֵי חַטָּאת[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[74] - מַנִּיחִין הַכֹּל עַד שֶׁיִּפָּסְדוּ וּתְעֲבַר צוּרָתָן, וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן[75] בָּעֲזָרָה בַּמָּקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[76].

73) משנה שם עז. 74) שטעונים הקטרה על המזבח, אבל איברי חטאת נאכלים לכהנים ואסור להקטירם. 75) כדעת רבנן שם. ואין להם ביטול, מפני שאיברים חשובים הם ואינם בטלים בתערובת. 76) בתוך העזרה. ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ז הלכה ג.

כא. אֵבֶר[77] שֶׁל בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵיבְרֵי קָדָשִׁים, אֲפִלּוּ אֵבֶר בְּאֶלֶף אֵיבָרִים - יֵצְאוּ הַכֹּל לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת - הֲרֵי זֶה יִשָּׂרֵף בָּעֲזָרָה בַּמָּקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

77) משנה שם עז:

כב. חֲתִיכוֹת[78] קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּחֲתִיכוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, אוֹ הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד בְּנֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים - יֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן.

78) משנה שם עה:

כג. חֲתִיכָה[79] שֶׁל חַטָּאת טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חַטָּאת טְהוֹרָה, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּטְמָא שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל לֶחֶם

הַפָּנִים הַטָּהוֹר - הֲרֵי זֶה תַּעֲלֶה[80], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת[81].

79) ברייתא יבמות פא: 80) מתבטלת, ומותר לאכול את התערובת. המדובר בחתיכות קטנות שאינן ראויות לכבד בהן אורחים. בגמרא שם מעמיד ריש לקיש את הברייתא כשנימוחה שאין בה כל חשיבות, אבל ר' יוחנן שהלכה כמותו מעמידה בחתיכות קטנות, שלא כל אדם מחשיב אותן. ראה תוספות שם ד"ה ר' יוחנן וד"ה דברי. וראה למעלה הלכה כ. 81) בהלכות תרומות פרק יד הלכה יד.

כד. אֲבָל[82] חֲתִיכָה שֶׁל חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חֵלִין, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הַטָּהוֹר שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל חֵלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲלוּ, אֶלָּא יֵאָכֵל הַכֹּל לַכֹּהֲנִים[83] כְּכָל הַמְּדֻמָּעוֹת[84].

82) שם. 83) זהו הנימוק למה אינה מתבטלת, מפני שאפשר להאכיל הכל לכהנים, מה־שאין־כן בהלכה הקודמת. 84) תערובת של קודש וחולין.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כל הפסולין לעבודה שמלקו, והמולק בלילה, וכל שהיה פסולו בקודש.

א. כָּל הַפְּסוּלִין[2] לַעֲבוֹדָה שֶׁמָּלְקוּ[3] - מְלִיקָתָן פְּסוּלָה[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ הָעוֹף פָּסוּל - אֵינוֹ כְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְטַמְּאָה[5]. וְכֵן אִם מָלַק בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט[6] חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ[7] - אֵינָם כַּנְּבֵלָה.

2) משנה, זבחים סח, א. 3) קרבנות העוף אינם נשחטים בסכין, אלא הכהן מולקם מן העורף בציפרנו, שנאמר (ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו". 4) שמליקה טעונה כהן כשר, שנאמר (שם): "והקריבו הכהן וגו' ומלק". 5) האוכל נבילת עוף טהור – טמא. אבל כשמלק פסול קדשים, אע"פ שהקרבן נפסל, מועילה המליקה להוציא מטומאת נבילה. 6) עופות. 7) והוא־הדין לשחט קדשים בפנים, ברייתא שם סט, א.

ב. מָלַק תּוֹרִים[8] שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[9] וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּם, וְשֶׁיָּבֵשׁ גַּפָּהּ[10] וְשֶׁנִּסְמֵית עֵינָהּ[11] וְשֶׁנִּקְטְעָה רַגְלָהּ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ[12] - פְּסוּלָה וְאֵינָהּ נְבֵלָה; לֹא הָיְתָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר.

8) משנה, שם. 9) תורים כשרים גדולים בלבד משיזהיבו נוצותיהם, ובני יונה באים רק כשהם קטנים, כל זמן שעוקרים נוצה גדולה ומתמלא מקומה דם (הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ג). 10) כנפה. 11) שנחטטה העין, אבל אם איבדה ראייתה והיא שלימה, כשרה להקרבה. מומים אינם פוסלים בעוף אלא נטילת אבר, ויבש אבר - דינו כניטל האבר. "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף (פירוש, עולת בהמה צריכה להיות תמימה ובאה רק מן הזכרים, אבל לא עולת העוף), יכול יבש גפה, נקטעה רגלה ונחטטה עינה? תלמוד־לומר "מן העוף" ולא כל העוף" (ברייתא קידושין כד, ב ובכמה מקומות). 12) שנפסל אחרי שהביאו לעזרה (רש"י שם. ו'תוספות' ד"ה אמר, מפרשים שנפסלו אחרי שחיטה).

ג. לְפִיכָךְ, הַמּוֹלֵק[13] וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[14], אוֹ שֶׁמָּלַק בְּסַכִּין, אוֹ שֶׁמָּלַק חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[15] לְכָל דָּבָר; שֶׁאֵין הַמְּלִיקָה מַתֶּרֶת וּמְטַהֶרֶת אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ.

13) משנה, שם סט, ב. 14) טריפות פוסלת את העוף למזבח (שם פ"ג ה"א). 15) משנה, שם סח, א.

ד. אֲבָל הַנִּרְבָּע[16], וְהַמֵּקְצֶה[17] וְהַנֶּעֱבָד[18], וְהָאֶתְנָן[19] וְהַמְּחִיר[20], וְהַטְּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁנִּמְלְקוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר, וּמְטַמְּאִין בְּגָדִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה; שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי אֵין פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.

16) שם פה, ב. 17) שהופרש להקריבו לעבודה־זרה. 18) כאליל. 19) אתנן זונה. 20) מחיר כלב, היינו שמכר כלב וקיבל במחירו בהמה כשרה. כתוב בתורה (דברים כג, יט): "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך".

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[21], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַטָּה[22], וְעוֹלַת הָעוֹף לְמַעְלָה[23]. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה - פְּסוּלָה. בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ הַזְּיָתָהּ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת[24] בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה[25], בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם עוֹלָה בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

21) פ"ו ה"כ, ופ"ז ה"ו. 22) מזים את דמה בחציו התחתון של המזבח. קו אדום היה חוגר את המזבח באמצעו, ונקרא "חוט הסיקרה" ומבדיל בין מקום הדמים הניתנים למעלה ומקום הניתנים למטה. 23) להיפך מקרבנות בהמה, שהחטאת מעשיה למעלה והעולה למטה. 24) הזה את הדם ומיצה את הנשאר בצוואר. 25) מיצוי בלי הזיה. או שהבדיל את הראש מן הגוף, ובחטאת נאמר בפירוש (ויקרא ה, ט): "ומלק... ולא יבדיל".

ו. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה, אֲפִלּוּ מָלַק סִימָן אֶחָד לְמַטָּה וְסִימָן אֶחָד לְמַעְלָה - פְּסוּלָה. בֵּין שֶׁמְּלָקוֹ כִּמְלִיקַת עוֹלָה[26] בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם חַטָּאת בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ לְשֵׁם עוֹלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שחטאת העוף נעשית למטה, ועולת העוף למעלה. חטאת העוף שעשאה למעלה פסולה... וכן עולת העוף שעשאה למטה... פסולה".

ומשמעו בעבודת האדם, ידוע החילוק שבין חטאת לעולה, שחטאת באה לכפר, ועולה היא דורון, על־דרך "פרקליט שנכנס, ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו, "כאדם שסרח

במלך וריצהו על־ידי פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו".

וזהו הפירוש הפנימי במה ש"חטאת נעשית למטה, ועולת העוף למעלה", שאפילו אחרי הכפרה שכבר עשה תשובה והביא קרבן לבית־המקדש וכבר הקריבוהו על גבי המזבח, בכל זאת "נעשית למטה" והוא בבחינת 'תשובה תתאה' עד שיביא עולה כדי לרצות, ואז יתעלה למעלה. עניין זה מתבטא גם במה שכתב הרמב"ם ש"בעלי־תשובה דרכן להיות שפלים וענווים ביותר", ולכן "חטא גמור הוא לומר לבעל־תשובה זכור מעשיך הראשונים, והוא בכלל האיסור של "ולא תונו איש את אחיו".

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נג)

26) שהבדיל הראש מן הגוף.

1 **ז. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ לְמַטָּה[27] כִּמְלִיקַת עוֹלָה**
2 **לְשֵׁם חַטָּאת, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ**
3 **כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה - פְּסוּלָה[28].**

27) כמצוותה. 28) שינוי השם פוסל בעוף כמו בחטאת בהמה. ראה לקמן פט"ו ה"א.

4 **ח. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת**
5 **לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת -**
6 **פְּסוּלָה[29]. כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת - כְּשֵׁרָה[30],**
7 **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[31].**

29) אע"פ שעשאה במקומה, כיוון ששינה מעשיה — פסולה. 30) כעולת בהמה שעשאה שלא לשמה. 31) חייבים להביא עולה אחרת.

8 **ט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ מִפְּנֵי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָן אוֹ**
9 **מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשֵׂיהֶן אוֹ שִׁנּוּי שֵׁם - אֵינָן כִּנְבֵלַת**
10 **הָעוֹף[32] לְטֻמְאָה. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף אוֹ עוֹלַת הָעוֹף**
11 **שֶׁנִּתְפַּגְּלָה[33] אוֹ נִטְמְאָה אוֹ נַעֲשֵׂית נוֹתָר - אֵינָהּ**
12 **מְטַמְּאָה[34] בְּבֵית הַבְּלִיעָה[35] כִּנְבֵלַת הָעוֹף. שֶׁכָּל אֵלּוּ**
13 **פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.**

32) משנה, זבחים סו, ב. 33) דיני פיגול מבוארים לקמן פרק יג. 34) ברייתא, שם סט, א. 35) נבלת עוף טהור אינה מטמאה בנגיעה אלא כשאוכלים אותה ובשעה שהיא נוגעת בבית הבליעה.

14 **י. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק - נַעֲשֵׂית כְּמִצְוָתָהּ,**
15 **וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת[36], אֶלָּא תִּשָּׂרֵף כְּכָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.**
16 **וְכֵיצַד תָּבוֹא עַל הַסָּפֵק? כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה סְפֵק**
17 **זָבָה אוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת[37] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין לָנוּ**
18 **חַטַּאת בְּהֵמָה עַל סָפֵק; שֶׁאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא**
19 **אִם לֹא חָטָא - יָבִיא אָשָׁם תָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
20 **בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[38].**

36) נזיר כט, א. 37) שאינן נטהרות לגמרי עד שמביאות קרבנותיהן, לפיכך התירו להן להביא קרבנות מספק, אבל חוטא שהוא חייב להביא חטאת העוף, אינו מביא על ספק חטא (הל' שגגות פי"א ה"ב). 38) פ"ח ה"א.

21 **יא. חַטַּאת הָעוֹף[39] הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק וְנוֹדַע לָהּ שֶׁהִיא**
22 **חַיֶּבֶת בָּהּ וַדַּאי: אִם עַד שֶׁלֹּא נִמְלְקָה נוֹדַע לָהּ -**
23 **תֵּעָשֶׂה וַדָּאִית וְתֵאָכֵל[40]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּמְלְקָה נוֹדַע לָהּ**
24 **- הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר הַדָּזַיִת דָּמָהּ וְתַמְצִיתוֹ[41] וְתִשָּׂרֵף[42], כְּדֵי**
25 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תֵּאָכֵל,**
26 **שֶׁהֲרֵי בַּתְּחִלָּה עַל סָפֵק בָּאָה[43].**

39) משנה, כריתות כב, ב. וגמרא שם כו, ב. 40) משנה, שם. 41) מיצוי מותר הדם שבצוואר. 42) שם כו, ב. מחלוקת רב ורבי יוחנן, ופסק כרבי יוחנן. 43) וקל לטעות.

27 **יב. נוֹדַע לָהּ שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בָּהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְלְקָה -**
28 **הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר[44].**

44) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם כו, ב - מפרשים שמן התורה מותרת בהנאה, שהרי חולין הוא, מאחר שלא הוזה הדם ולא כיפרה ספיקה, ורבנן אסרוה. ראה למעלה פ"ד ה"כ בדין אשם תלוי.

יום ג' ט"ו ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר חטאת העוף שנתערבה בעולת העוף מפורשות או סתומות.

29 **א. חַטַּאת הָעוֹף[2] שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעוֹלַת הָעוֹף[3], אוֹ עוֹלַת**
30 **הָעוֹף שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחַטַּאת הָעוֹף, אֲפִלּוּ אַחַת בְּרִבּוֹא**
31 **- כֻּלָּן יְמוּתוּ[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ**
32 **מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁעַת לְקִיחַת הַבְּעָלִים זוֹ חַטָּאת וְזוֹ עוֹלָה;**
33 **אֲבָל אִם הֵבִיא עוֹפוֹת לְחוֹבָתוֹ, מֵהֶן חַטָּאת וּמֵהֶן**
34 **עוֹלָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶלָּא כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְנִתְעָרְבָה חַטָּאת**
35 **אוֹ עוֹלָה בְּחוֹבָה[5] זוֹ הַסְּתוּמָה - יֵשׁ לָהֶן דִּינִים**
36 **אֲחֵרִים[6].**

2) נקדים פירושם של מונחים אחדים הנזכרים כמה פעמים בשלושת הפרקים הבאים: א) "קן" - משמעותו שתי תורים או שני בני יונה שהופרשו להקריבם על המזבח. ב) "חובה" או "קן חובה" - קן, אחד חטאת ואחד עולה שאדם מחוייב להביא. ג) "קן סתומה" - קן חובה, שבשעת לקיחתו, לא קבעו הבעלים איזה עוף לחטאת ואיזה לעולה. ד) "קן נדבה" - אדם שהתנדב להקריב "קן" מביא שני עופות כאמור, ושניהם עולות. ה) "פרידה" - עוף אחד. 3) אפילו אחת בריבוא. 4) מפני שחטאת נעשית בחציו התחתון של המזבח ועולה בעליון, ואם שינה פסול. 5) קן שלם, היינו זוג, אחד לחטאת ואחד לעולה. 6) מפני שהרשות ביד הבעלים להקריב איזה מהם שירצה לחטאת או לעולה.

37 **ב. וְכֵיצַד דִּינֵיהֶן? אִם נִתְעָרְבָה חַטַּאת בְּחוֹבָה[7] זוֹ**
38 **הַסְּתוּמָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן חַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה**
39 **בִּלְבַד[8]; אֲבָל מִנְיַן הָעוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה עִם הַחַטָּאת**

שֶׁנִּתְעָרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין[9], שֶׁהֲרֵי נִתְעָרְבָה חַטָּאת בְּעוֹלוֹת.

7) כגון קן של זב, זבה, יולדת ענייה או של חוטא עני שנכנס למקדש או אכל קודש בטומאה, או שעבר על שבועה, שמביא קן במקום כבשה. 8) לדוגמא: אם הביא שני קינים שהם ארבעה עופות יכול להקריב מהם שתי חטאות, שהרי רשאי הוא להקריב למטה שתי חטאות מתוך שני הקינים איזה מהם שירצה ואין כאן כל חשש של תערובת עולה, אבל שלוש חטאות אסור לו להקריב, כי שמא כל שלושת העופות שהקריב הם מן קיני החובה ואין בהם רק שתי חטאות. 9) אחרי שהקריב שתי חטאות נשארו בתערובת שתי עולות וחטאת אחת וכל עוף הוא ספק חטאת שנתערבה, ספק עולה. והוא הדין אם נתערבה עולה בשני קיני חובה, מקריב שתי עולות, ושלושת עופות שנשארו - פסולים.

ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַחוֹבָה שְׁתַּיִם בְּחַטָּאת[10] - חֲצִי הַחוֹבָה כָּשֵׁר[11], וְחֶצְיָהּ פָּסוּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּלָּן לְמַטָּן, כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת.

10) לשון המשנה שם. ופירשום הראב"ד והרא"ש, שמספר העופות שבקיני החובה היה פי שניים ממספר החטאות שנתערבו, כגון שנתערבו שתי חטאות בשני קינים סתומים. והמדובר כשהקריב הכהן חציים למעלה וחציים למטה בהתאם לסיומה של המשנה הקודמת. ודינם: חצי כשר וחצי פסול, פירוש שלושה עופות כשרים ושלושה פסולים, כי אנו חוששים שמא הקריב למעלה שתי החטאות שנתערבו ועוף אחד מהסתומות ונפסלו שתי החטאות ורק העוף השלישי הוא עולה וכשר, ולמטה הוקרבו שתי חטאות מקיני חובה ועולה השנייה ואם כן השתיים כשרות והעולה פסולה. 11) כשנתערב מספר זוגי של חטאות ועשה חצי התערובת למעלה וחצי למטה כשר חצי התערובת, אבל אם נתערב מספר בלתי זוגי, כגון חטאת אחת, אין אפשרות מציאותית לחלק את כל התערובת לחצאים, אלא את מניין החובה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "חצי החובה כשר" שזה שייך בכל תערובת שהיא.

ד. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה עוֹלָה בְּחוֹבָה זוֹ הַסְּתוּמָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה; אֲבָל מִנְיַן הַחַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה עִם הָעוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרְבָה עוֹלָה בְּחַטָּאת. בֵּין שֶׁהָיְתָה הַחוֹבָה הַסְּתוּמָה מְרֻבָּה עַל הָעוֹלוֹת שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ, בֵּין שֶׁהָיוּ הָעוֹלוֹת מְרֻבִּין עַל הַחוֹבָה הַסְּתוּמָה, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַחוֹבָה שְׁתַּיִם בְּעוֹלוֹת - חֲצִי הַחוֹבָה כָּשֵׁר, וְחֶצְיָהּ פָּסוּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּלָּן לְמַעְלָה, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה.

ה. חוֹבָה סְתוּמָה וְחוֹבָה אַחֶרֶת סְתוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן מִשֵּׁם אֶחָד, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי זָבִים, אוֹ מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי יוֹלְדוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶם לְאָדָם אֶחָד בֵּין שֶׁהָיוּ לִשְׁנַיִם: אִם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת[12] - מֻחֶצָה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָה פָּסוּל[13]. בֵּין שֶׁעָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה אוֹ הַכֹּל לְמַטָּה, אוֹ עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה - לְעוֹלָם מֻחֶצָה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָה פָּסוּל. מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חֶצְיָן עוֹלָה וְחֶצְיָן חַטָּאת, וְהַחַטָּאת לְמַטָּה וְהָעוֹלָה לְמַעְלָה. אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה - חֶצְיָן כְּשֵׁרוֹת וְהֵן עוֹלוֹת, וְאִם עָשָׂה כֻּלָּן לְמַטָּה - חֶצְיָן כְּשֵׁרוֹת וְהֵן חַטָּאוֹת. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַטָּה וְחֶצְיָן לְמַעְלָה - חֲצִי הַחֵצִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַעְלָה כָּשֵׁר מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת[14] וְהוּא עוֹלוֹת, וַחֲצִי הַחֵצִי שֶׁל מַטָּה כָּשֵׁר וְהוּא חַטָּאוֹת.

12) מספר הקנים של האחת כמספר הקנים של השנייה. 13) במשנה שם: אחת לזו ואחת לזו, שתיים לזו, ושתיים לזו, שלוש לזו ושלוש לזו - מחצה כשר ומחצה פסול. ורבינו ממשיך ומבאר כאן טעמו של דין זה. 14) פירוש, מפני שמעורבים קרבנותיהם של שני בני אדם. ויש לחשוש, שמא הקריבו למעלה כל העופות של רחל ונפסלו חציים, היינו החטאות ולמטה היו כולם של לאה ונפסלו העולות.

ו. הָיוּ שְׁתֵּי הַחוֹבוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה אַחַת אַרְבַּע עוֹפוֹת וְהַשְּׁנִיָּה שֵׁשׁ: אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה אוֹ עָשָׂה הַכֹּל לְמַטָּה - מֻחֶצָה פָּסוּל וּמֻחֶצָה כָּשֵׁר, וּמִטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַטָּה וְחֶצְיָן לְמַעְלָה: אִם אַחַר שֶׁשָּׁאַל עָשָׂה כֵּן - הַמּוּעָט כָּשֵׁר, וְאִם מִדַּעְתּוֹ עָשָׂה - הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר.

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁעָשָׂה הַכֹּהֵן מִדַּעְתּוֹ חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשֶּׁל אֶחָד לְמַעְלָה וּלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר; הוֹאִיל וְדָבָר יָדוּעַ שֶׁמִּקְצָת קָרְבְּנוֹתָיו לְמַעְלָה וּמִקְצָתָם לְמַטָּה, יִהְיוּ כָּל קָרְבְּנוֹתָיו[15] כְּשֵׁרִים.

15) כלומר, מניין של כל קרבנותיו.

ח. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ קִנֵּיהֶן בְּעֵרוּב, אוֹ שֶׁנָּתְנוּ דְּמֵי קִנֵּיהֶן לַכֹּהֵן - לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה הַכֹּהֵן יַקְרִיב חַטָּאת, וּלְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב עוֹלָה; שֶׁאֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשִׁין אֶלָּא בִּלְקִיחַת הַבְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת הַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. הָיוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן חַטָּאוֹת וְעוֹלוֹת, עָשָׂה שְׁתֵּיהֶן[16] לְמַעְלָה אוֹ שְׁתֵּיהֶן לְמַטָּה - מֻחֶצָה כָּשֵׁר[17] וּמֻחֶצָה פָּסוּל. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אִם הַחַטָּאוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה אוֹ הָעוֹלוֹת - הֲרֵי הַכֹּל פָּסוּל; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הָעוֹלוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה וְהַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה.

16) כלומר, כולן. 17) מפני שמין אחד - החטאות או העולות - נעשה כולו כמצוותו.

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה צִבּוּרֵי עוֹפוֹת, אֶחָד חַטָּאוֹת וְאֶחָד עוֹלוֹת וְהָאֶחָד סָתוּם, חֶצְיוֹ עוֹלוֹת וְחֶצְיוֹ חַטָּאוֹת וְלֹא פֵּרֵשׁ: אִם עָשָׂה כֻּלָּן לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה - מֻחֶצָּה כָּשֵׁר[18] וּמֻחֶצָּה פָּסוּל.

18) שהרי מחצית העופות נעשו במקומם.

יא. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה[19] - אֵין הַכָּשֵׁר אֶלָּא הַסָּתוּם בִּלְבַד[20] שֶׁעָשָׂה חֶצְיוֹ לְמַעְלָה וְחֶצְיוֹ לְמַטָּה. וְהוּא מִתְחַלֵּק בֵּין הַבְּעָלִים[21] וְעוֹלֶה לִשְׁנֵיהֶן[22], שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵי זֶה מֵהֶן פֵּרֵשׁ וּלְאֵי זֶה מֵהֶן הָיָה הַסָּתוּם. וּשְׁנֵי הַצִּבּוּרִין הַמְפֹרָשִׁין פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע אֵי זֶה עָשָׂה לְמַעְלָה וְאֵי זֶה עָשָׂה לְמַטָּה, וְשֶׁמָּא הָעוֹלָה נַעֲשֵׂית לְמַטָּה וְהַחַטָּאת לְמַעְלָה.

19) פירוש, הקריב ציבור אחד למעלה וציבור אחד למטה והציבור השלישי הסתום עשה חציו למעלה וחציו למטה. 20) שהרי חציו נעשה למעלה וחציו למטה כהלכתו, אבל המפורשים כולם פסולים, שמא עשה החטאות למעלה והעולות למטה. 21) המדובר, כשהקנים היו של שני בני אדם שהביאו סתומות והכהן הפריש חלק מהן. 22) מחציתו לזה ומחציתו לזה וישלימו את השאר.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר קן סתומה ממנה גוזל לבין העופות או לבין הקרבנות.

א. קֵן סְתוּמָה[2] שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גוֹזָל לָאֲוִיר, אוֹ שֶׁפָּרַח לְבֵין הָעוֹפוֹת שֶׁיָּמוּתוּ כֻּלָּן[3], אוֹ שֶׁמֵּת גוֹזָל אֶחָד - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי[4].

2) משנה קנים פרק ב, א. ראה ההגדרות בתחילת הפרק הקודם. 3) שדינם כך, כדוגמאות המובאות למעלה בפרק ח. 4) נקט "סתומה" לרבותא, שאפילו בקן סתומה, שקיים קשר בין שני הגוזלות, וכל אחד מהן היה ראוי בין לחטאת ובין לעולה, אין אנו אומרים שהנשאר הוא חציו חטאת וחציו עולה (אם לא פרח, והבעלים או הכהן קובעים איזה חטאת ואיזה עולה, עובר חלק החטאת מזה לזה, וכן חלק העולה) ואין לו תקנה, מכל־שכן בקן מפורשת, שפסק הקשר בין שני הגוזלות, דבוודאי שיכול ליקח זוג לנשאר (תפארת ישראל יכין ג).

ב. פָּרַח[5] לְבֵין הַקְּרֵבוֹת[6] - פָּסוּל וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ[7]; שֶׁהַגּוֹזָל[8] הַפּוֹרֵחַ מִקֵּן סְתוּמָה לְבֵין הַקְּרֵבוֹת - פָּסוּל וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ. כֵּיצַד? פָּרַח גּוֹזָל מִן הַסָּתוּם לַעֲשָׂרָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת: אִם עָשָׂה חֲמִשָּׁה לְמַטָּה וְשִׁשָּׁה לְמַעְלָה - הֲרֵי חָמֵשׁ עוֹלוֹת כְּשֵׁרוֹת[9] מֵהַשִּׁשָּׁה שֶׁל מַעְלָה[10], וְאַרְבַּע חַטָּאוֹת כְּשֵׁרוֹת מֵהַחֲמִשָּׁה עוֹפוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמַטָּה; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַגּוֹזָל הַפּוֹרֵחַ הוּא אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה שֶׁל מַטָּה[11]. וְכֵן אִם עָשָׂה מֵהֶם שִׁשָּׁה לְמַטָּה וַחֲמִשָּׁה לְמַעְלָה - נִמְצָא הַכָּשֵׁר חָמֵשׁ חַטָּאוֹת וְאַרְבַּע עוֹלוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַגּוֹזָל מֵחֲמִשָּׁה שֶׁל מַעְלָה. נִמְצָא הַכָּשֵׁר מֵהָעֲשָׂרָה תִּשְׁעָה. הֲרֵי פָּסַל אֶחָד[12].

5) שם. 6) קנים סתומות של בעלים אחרים, שעומדות להקרבה. 7) שני גוזלות שבתערובת פסולים. 8) לשון המשנה. הסגנון מורה על נתינת טעם לדין האמור, אולם למעשה אין כאן כל נימוק אלא חזרה מילולית על הדין (ראה תפארת ישראל שמרגיש בזה). 9) שהרי נעשו למעלה כמצוותם. 10) בין אם זה שפרח הוא בין אלה שקרבו למעלה ובין אם כל הששה הם של בעלת התערובת, יש כאן חמש עולות כשרות. 11) והוקרבו רק ארבע חטאות משל בעלת התערובת, הרי תשעה גוזלות כשרים ושנים פסולים. 12) "והפורח בעצמו גם כן פסול". לשון רבינו בפירושו למשנה. ראה תפארת ישראל על המשנה שם יכין ובועז ב, וברטנורא ד"ה פרח, שהסבירו שבתערובת נפסל אחד – הפורח או אחר במקומו, והשני חבירו של הפורח, שהרי אי־אפשר להקריבו לא לחטאת ולא לעולה, שמא הוקרב הפורח לאותו קרבן. ולפירושם מקריבים עשרה, אולם רבינו כאן מפרש שהקריבו כולם, ושנים מהם פסולים. ולא פירש דינו של הגוזל הנשאר.

ג. אַרְבָּעָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת וְאַרְבָּעָה עוֹפוֹת שְׁנִיּוֹת סְתוּמוֹת, פָּרַח אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לַשְּׁנִיּוֹת - פָּסַל אֶחָד מִן הַשְּׁנִיּוֹת[13]. אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבוּ חָזַר אֶחָד[14] מִן הַשְּׁנִיּוֹת וּפָרַח לָרִאשׁוֹנוֹת - פָּסַל אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת[15]. וְנִמְצָא הַכָּשֵׁר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שְׁתַּיִם בִּלְבַד[16].

13) כל בבא זו, לא בשביל עצמה נאמרה, שהרי דינה כתוב כבר בסיפא של ההלכה הקודמת, אלא היא כעין הקדמה לדין השני. 14) כל מקום שנאמר בדינים אלה "חזר", אין הכוונה שחזר אותו עוף שפרח, שהרי במקרה זה אין כל בעיה והכל כמו שהיה לפני שפרח. אלא מתכוון לומר, שפרח אחד מן התערובת אל הקנים הראשונות, ואפשר שחזר אותו גוזל עצמו או אחר במקומו (רבינו בפירושו למשנה כאן). 15) ומובן שגם החוזר פסול כמו בפריחה הראשונה. במשנה שם אמרו: פרח מזו לזו, פוסל אחד בהליכתו. חזר, פוסל אחד בחזירתו. ובשני המקרים, גם הפורח עצמו או אחר במקומו – נפסל. 16) וכן מן השניות, יכול להקריב אחד לחטאת ואחד לעולה בלבד, שאם יקריב שתי חטאות יש לחשוש שמא אותו שחזר לראשונות היה משל השניות, ויקריבו אותו שם לחטאת, וביחד תהיינה שלוש חטאות משתי הקנים, והרי לא היו בשניות יותר משתי חטאות.

ד. חָזַר[17] אֶחָד וּפָרַח מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לַשְּׁנִיּוֹת, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם[18] - אֵינוֹ מוֹסִיף לְהַפְסִיד[19] יָתֵר עַל זֶה; שֶׁאֲפִלּוּ הֵן מְעֹרָבוֹת כֻּלָּן זוֹ בָּזוֹ - מֻחֶצָּה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָּה פָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[20].

17) פירוש, אחר שחזר אחד מהתערובת, והשלים את הקנים הראשונות, חזר אחד מן הראשונות ופרח לשניות. 18) פרח אחד מראשונות לשניות ובחזרה כמה וכמה

1 ה. צִבּוּר אֶחָד[21] יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וּבַשֵּׁנִי אַרְבָּעָה,
2 וּבַשְּׁלִישִׁי שִׁשָּׁה, וּבָרְבִיעִי שְׁמוֹנָה, וּבַחֲמִישִׁי עֲשָׂרָה,
3 וּבַשִּׁשִּׁי שְׁנֵים עָשָׂר, וּבַשְּׁבִיעִי אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּפָרַח
4 גּוֹזָל מִן הָרִאשׁוֹנָה לַשְּׁנִיָּה, וְאֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה
5 לַשְּׁלִישִׁית, וּמִשְּׁלִישִׁית לִרְבִיעִית, וּמֵרְבִיעִית
6 לַחֲמִישִׁית, וּמֵחֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית, וּמִשִּׁשִּׁית לִשְׁבִיעִית,
7 וְחָזַר אֶחָד וּפָרַח מִצִּבּוּר לְצִבּוּר עַד שֶׁחָזַר לָרִאשׁוֹנָה
8 שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה רִאשׁוֹנָה - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד
9 בַּחֲזִירָתוֹ[22]. הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהֶם כְּלוּם[23],
10 וְהַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וְהָרְבִיעִית יֵשׁ לָהּ
11 אַרְבָּעָה, וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שִׁשָּׁה, וְהַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ
12 שְׁמוֹנָה, וְהַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר[24]. חָזַר אֶחָד
13 וּפָרַח פַּעַם שְׁנִיָּה[25] מִזּוֹ לָזוֹ, וְחָזַר אֶחָד וּפָרַח מִן
14 הָאַחֲרוֹנָה לְשֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה עַד שֶׁחָזַר לָרִאשׁוֹנָה -
15 פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ. הַשְּׁלִישִׁית
16 וְהָרְבִיעִית אֵין לָהֶם כְּלוּם[26], וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי
17 עוֹפוֹת כְּשֵׁרִים, וְהַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, וְהַשְּׁבִיעִית
18 יֵשׁ לָהּ עֲשָׂרָה[27]. פָּרַח פַּעַם שְׁלִישִׁית[28] גּוֹזָל מִזּוֹ לָזוֹ,
19 וְחָזַר פַּעַם רְבִיעִית[29] מִזּוֹ לָזוֹ - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ
20 וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ, וְהַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית נִפְסְלוּ כֻּלָּן,
21 וְהַשְּׁבִיעִית נִשְׁאֲרוּ לָהּ שְׁמוֹנָה עוֹפוֹת כְּשֵׁרִין.
22 כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁבַע לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה -
23 יִהְיוּ שְׁמוֹנָה מֵהֶן כְּשֵׁרִין, וְהַשִּׁשָּׁה פְּסוּלִין[30] מִפְּנֵי
24 תַּעֲרֹבֶת גּוֹזָלוֹת אֵלּוּ שֶׁפָּרְחוּ בַּהֲלִיכָה וּבַחֲזָרָה.

פעמים. 19) אינו מפסיד יותר משנים כאן ושנים כאן, שהרי אפילו אם נתערבו כולם, מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שמסיים רבינו כאן. 20) למעלה פרק ח הלכה ה.

21) משנה שם ג. 22) כלמעלה בהלכה ג. נמצא, שכל פריחה מפסידה קן שלם, הן בהליכה והן בחזרה. 23) הראשונה נפסלת כשפרח ממנה בפעם הראשונה, כמו שביארנו למעלה, והשניה כשפרח ממנה עוף אחד לשלישית חוששים, שמא זה שפרח משלה הוא ונשארו אצלה רק שלשה עופות משלה, ולפיכך אפשר להקריב רק אחד חטאת ואחד עולה, שאם תקריב שתי חטאות יוקבע העוף שפרח לשלישית לעולה ושמא יקריבוהו שם חטאת, ותהיינה שלוש חטאות מעופותיה של בעלת שתים, ומתוך כך יצא שאסור יהיה להקריב מהשלישית אף חטאת אחת רק עולות ויהיה הפסד יותר גדול, וכאשר חזר ופרח אחד מהשניה לראשונה חוששים שמא משלה פרח ונשארו רק שנים, ואם תקריב אפילו חטאת אחת בלבד שמא הקריבו לחטאות שני העופות שלה שפרחו, ואם כן יקריבו שלש חטאות משלה במקום שתים שהיא חייבת, וכן הדבר אם תוקרב עולה. ולפי אותו החשבון, יוצאים כל הדינים שבהלכה זו (המפרש על המשנה שם מתפלא, אם השניה אין לה כלום, למה מקריבה השלישית רק שנים, הרי אין כל חשש ששני עופות משלה יוקרבו לחטאות או לעולות, מכיון שזה שפרח לשניה לא יוקרב כלל. ועוד הקשה: אם הראשונה אין לה כלום, למה השניה אין לה כלום? הרי העוף שפרח ממנה לראשונה לא יוקרב. ותירץ בדוחק, שמפני שנקבע הכלל שפוסל בחזירתו, גזרו גם במקום שאין שם החששות שנאמרו. וראה רבינו בפירושו למשנה זו. ולא ירדתי לסוף דעתו). 24) השביעית מפסידה פחות מאלו שלפניה, מפני שממנה פרח עוף אחד בלבד – לששית, ואילו מהאחרות פרחו שנים, אחד לאלו שלאחריה ואחד שלפניה. 25) פירוש, פרח אחד מן השלישית, שאם פרח אחד מהראשונה או השניה שאין להם כלום, הרי הוא עומד למיתה ונפסלו כולם מפני תערובת של חטאות המתות (תפארת ישראל. וראה פירוש הרא"ש בסוף פרק ב מקינים, בענין אם דין חטאות המתות נוהג בעוף). 26) כל אחת מפסידה ארבעה עופות, כמו בפריחה וחזרה הראשונה וכפי אותו החשבון. 27) מפסידה רק שניים, כפי שביארנו בדין פריחה ראשונה. 28) החשבונות והדינים שלמעלה, מסבירים גם בבא זו. 29) כלומר, החזרה השלישית. רבינו שינה כאן את סדר מנין הפריחות, וקבע חזרה מספר בפני עצמו, שלא כדרך המניינים הקודמים. 30) שמא יש בתערובת שלשה עופות מקנים אחרות, ואפשר שכולם למעלה או כולם למטה, ולפיכך אנו פוסלים שלושה מכאן ושלושה מכאן, ונשארו ארבע חטאות וארבע עולות כשרות שעלו לבעליהן לשם חובה.

25 ו. קֵן סְתוּמָה[31] וְקֵן מְפֹרֶשֶׁת, פָּרַח מִן הַסְּתוּמָה
26 לַמְּפֹרֶשֶׁת - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי[32]. חָזַר[33] אוֹ שֶׁפָּרַח[34] אֶחָד
27 מִן הַמְּפֹרֶשֶׁת לַסְּתוּמָה, וְלֹא יָדַע זֶה שֶׁפָּרַח אִם הָיָה
28 עוֹלָה אוֹ חַטָּאת - יָמוּתוּ כָּל הָעוֹפוֹת שֶׁבַּסְּתוּמָה;
29 שֶׁאִם נִתְעָרְבָה בָּהֶן עוֹלָה - כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁבָּהּ
30 פְּסוּלוֹת[35], וְאִם חַטָּאת נִתְעָרְבָה - כָּל הָעוֹלוֹת שֶׁבָּהּ
31 פְּסוּלוֹת, לְפִיכָךְ יָמוּתוּ כֻּלָּן[36].

31) משנה שם ד. 32) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורא ותפארת ישראל). 33) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. 34) פירוש, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה כתוב: או שפרח מן המפורשת "ראשון". 35) מפני שאי־אפשר להקריב אפילו אחד מהתערובת למטה, שמא היא העולה. 36) שהרי אין אנו יודעים אם חטאת נתערבה ונפסלו העולות, או עולה נתערבה ונפסלו החטאות.

32 ז. חַטָּאת מִכָּאן[37] וְעוֹלָה מִכָּאן וּסְתוּמָה בָּאֶמְצַע,
33 פָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין אֵילַךְ אֶחָד וְאֵילַךְ אֶחָד -
34 לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, אֶלָּא יֹאמַר: זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל
35 הַחַטָּאוֹת חַטָּאת, וְזֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל הָעוֹלוֹת עוֹלָה.
36 חָזַר אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבוּ וּפָרַח אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן
37 לָאֶמְצַע[38] - הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים יָמוּתוּ, שֶׁהֲרֵי הֵן
38 חַטָּאת וְעוֹלָה מְעֹרָבִין; וְהַצְּדָדִין - אֵלּוּ[39] יִקְרְבוּ
39 חַטָּאת וְאֵלּוּ יִקְרְבוּ עוֹלָה כְּשֶׁהָיוּ[40]. פָּרַח מִן

37) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורא ותפארת ישראל). 38) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. 39) פירוש, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה כתוב: או שפרח מן המפורשת "ראשון". 40) מפני שאי־אפשר להקריב אפילו אחד מהתערובת למטה, שמא היא העולה. 36) שהרי אין אנו יודעים אם חטאת נתערבה ונפסלו העולות, או עולה נתערבה ונפסלו החטאות.

הָאֶמְצָעִית[41] לַצְּדָדִין[42] - כֻּלָּן יָמוּתוּ, שֶׁמָּא עוֹלָה נִתְעָרְבָה בַּחַטָּאוֹת וְחַטָּאת בָּעוֹלוֹת.

37) משנה שם ה. 38) ואינו יודע אם חזרו אותם שפרחו לשם, או אלה שהיו שם בתחילה. 39) ההלכה מתחילה אמנם בלשון יחיד: "חטאת", אבל גם כשהיו הרבה חטאות הדין כך. 40) בצדדים אין חשש תערובת של חטאת ועולה, שאפילו אם המפורשת פרחה ונשארה הסתומה, אפשר להקריבה בין חטאת ובין עולה. 41) אחר שפרחו לתוכה, אחד מכאן ואחד מכאן. 42) אחד לצד זה ואחד לצד זה. במשנה שלפנינו הגירסא: "חזר או שפרח מן האמצע לצדדין", אולם רבינו גורס: "חזר ופרח".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר האשה שאמרה הרי עולה קן כשאלד זכר וילדה זכר, ודין פירשה לכהן ואמרה אלו לנדרי ואלו לחובתי.

א. הָאִשָּׁה[2] שֶׁאָמְרָה: הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר, יָלְדָה זָכָר - מְבִיאָה אַרְבָּעָה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ, וְהֵן עוֹלָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[3], וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ מִשּׁוּם לֵדָה[4], וְהֵן אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידִין[5] לְמַעְלָה[6] וּפְרִידָה אַחַת לְמַטָּה[7]. טָעָה[8] וְעָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה וְלֹא נִמְלַךְ[9] - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת[10] וַיַּקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה מִמִּין אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ כֻּלָּן תּוֹרִין אוֹ בְּנֵי יוֹנָה[11]; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי תּוֹרִין עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וְעָשָׂה שְׁנַיִם לְמַעְלָה וּשְׁנַיִם לְמַטָּה[12] - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד תּוֹר וּבֶן יוֹנָה וְיַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן לְמַעְלָה כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתָהּ; שֶׁאִם עָשָׂה בַּתְּחִלָּה שְׁתֵּי הַתּוֹרִין לְמַטָּה[13] - צְרִיכָה תּוֹר לְמַעְלָה לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ[14], וְאִם עָשָׂה שְׁנֵי בְּנֵי הַיּוֹנָה לְמַטָּה - צְרִיכָה בֶּן יוֹנָה לְמַעְלָה[15] לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ. שֶׁאֵין אָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ גּוֹזָל אֶחָד תּוֹר וְאֶחָד[16] בֶּן יוֹנָה, אֶלָּא אוֹ שְׁנֵיהֶן תּוֹרִין אוֹ שְׁנֵיהֶן בְּנֵי יוֹנָה[17].

2) קנים פ"ג מ"ו. רבינו מבאר כאן הדינים בהתאם לפירושו למשנה זו. אולם לרש"י (זבחים סז:) שיטה אחרת בזה. 3) לא מצאתי בשום מקום ב'משנה תורה' במפורש שקיני נדר ונדבה הם כולם עולות. אמנם כתב כן בפירוש בהקדמתו לסדר קדשים ובכמה מקומות בפירושו על המשנה, אבל כשרבינו אומר סתם: "כמו שביארנו" מתכוון הוא לספרו הגדול, ולפיכך יש להניח שכוונתו למה שכתב למעלה בפ"א הי"א, שאין עוף בא שלמים (כולל תודה), וחטאת ואשם אינם באים אלא על חטא, יוצא מזה שכולן עולות. 4) מדובר ביולדת עניה, אבל עשירה מביאה כבש לעולה ועוף לחטאת (ויקרא יב, ו, ח). 5) שלושה עופות. 6) כדין עולה. 7) חטאת חובה. 8) הכהן. 9) לא שאל את האשה איזו חטאת ואיזו עולה, ואם כן הוא קובע (למעלה פ"ז ה"ח). 10) השתים שלמעלה כשרות והן עולות, ולמטה אחת – והיא חטאת – כשרה, והשניה פסולה ועליה להביא עולה שלישית. 11) יולדת עניה, מביאה שתי תורים או שני בני יונה. 12) פירוש, שעשה מין אחד למעלה ומין אחד למטה, ואינו יודע איזה מין למטה ואיזה למעלה (ראה ראב"ד, לא השיג אלא פירש דברי רבינו, וכן פירש רבינו עצמו בפירושו למשנה). 13) ואם כן הקריבה תור לחטאת, ומחויבת להביא תור לעולה ולא בן יונה, כמו שמסיים רבינו בהלכה זו. 14) קרבנות הלידה. 15) כמו שביארנו בתורים. 16) בדפוס רומא ר"מ: "גוזל אחד תור ואחד בן יונה", וגירסה זו נכונה. 17) ולפיכך צריכה להביא תור ובני יונה. במשנה שם, פ"ב מ"ה, שנינו סתם: "אין מביאין תורין נגד בני יונה ובני יונה נגד תורין". ורבינו הוסיף וכתב: "שאין אדם מביא חובתו", לומר לך שרק קן חובה צריכה להיות ממין אחד, אבל נדבה מותר להביא משני מינים. והטעם, מפני שדין זה למדו ב'תורת כהנים' (תזריע פ"ד) מן הכתוב "את האחד חטאת ואת האחד עולה" (ויקרא ה, ז) ומן הכתוב (שם יב, כ): "אחד לעולה ואחד לחטאת", ושניהם נאמרו בקיני חובה.

ב. פִּרְשָׁה נִדְרָהּ[18] וְאָמְרָה לַכֹּהֵן: אֵלּוּ לְנִדְרִי וְאֵלּוּ לְחוֹבָתִי[19], וַעֲשָׂאָם הַכֹּהֵן שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אֵי זֶה מֵהֵן עָשָׂה לְמַעְלָה וְאֵי זֶה מֵהֵן עָשָׂה לְמַטָּה - צְרִיכָה לְהָבִיא שְׁלֹשָׁה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ[20] וְאֶחָד לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ. וְיַעֲשׂוּ הַשְּׁנַיִם לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי פִּרְשָׁה נִדְרָהּ, וְשֶׁמָּא שְׁנַיִם שֶׁל נִדְרָהּ נַעֲשׂוּ לְמַטָּה, שֶׁהֵם פְּסוּלוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה שֶׁפִּרְשָׁה נִדְרָהּ בִּשְׁנַיִם מֵהֵן מִמִּין אֶחָד[21]; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מִינִין[22] - תָּבִיא אַרְבָּעָה אֲחֵרִים: שְׁנַיִם מִמִּין שֶׁפִּרְשָׁה בּוֹ נִדְרָהּ יֵעָשׂוּ לְנִדְרָהּ[23], וּשְׁנַיִם מֵאֵי זֶה מִין שֶׁתִּרְצֶה יִהְיוּ לְחוֹבָתָהּ, וְיֵעָשׂוּ אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה.

18) קנים פ"ג מ"ו. גם הלכה זו מתבארת בהתאם לפירוש רבינו למשנה זו. 19) ונתערבו ביד הכהן. 20) שלוש עופות נפסלו, כדין עולה שנתערבה בקן סתומה (למעלה פ"ח ה"ד), שאין כשר אלא מנין העולות שבקיני החובה (ראה שם ההערות), ואם כן עליה להביא שתי עולות לנדרה, וגם חטאת לחובתה, שהרי החטאת שהביאה נפסלה גם כן. 21) פירוש, כל הארבעה היו ממין אחד, ושנים מהם פירשה שהם לנדרה. 22) ואשה קבעה מין אחד לנדרה, והכהן אינו זוכר מה עשה למעלה ומה למטה. 23) דוגמה: האשה נדרה שתי תורים ושתיהן עולות (ראה ה"א), ושמא עשה הכהן שתי התורים למטה ונפסלו, כדין עולה שעשאה למטה, ואם־כן עליה להביא שתים אחרות, ובמקרה זה לא הקריבה האשה את חטאת החובה שלה, שהרי החטאת שהביאה נעשתה למעלה ונפסלה.

ג. קָבְעָה נִדְרָהּ[24] וְאָמְרָה: אִם אֵלֵד זָכָר - הֲרֵי עָלַי שְׁתֵּי תּוֹרִים[25], וְיָלְדָה וְהֵבִיאָה אַרְבָּעָה עוֹפוֹת[26], שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ, וְעָשָׂה[27] שְׁנַיִם לְמַעְלָה וּשְׁנַיִם לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אֵי זֶה נַעֲשָׂה לְמַעְלָה וְאֵי זֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה[28], וְגַם הִיא שָׁכְחָה וְלֹא יָדְעָה בְּאֵי זֶה מִין קָבְעָה נִדְרָהּ אִם

בְּתוֹרִים אוֹ בִּבְנֵי הַיּוֹנָה[29] - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה לְהָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָהּ[30], וְיֵעָשׂוּ אַרְבַּעְתָּן לְמַעְלָה, וְתָבִיא גּוֹזָל אֶחָד[31] לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ, וְיֵעָשֶׂה לְמַעְלָה[32]; (שֶׁכְּבָר עָשָׂה שְׁנַיִם לְמַטָּה, שֶׁהֵם חַטָּאת). בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה[33] מִמִּין אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מִינִין[34] - צְרִיכָה לְהָבִיא שִׁשָּׁה עוֹפוֹת: שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָהּ[35], וְתָבִיא לְחוֹבָתָהּ שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[36], וְיֵעָשֶׂה אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה. וְכֵן אִם נְתָנָתַם לַכֹּהֵן וְשָׁכְחָה מַה נָּתְנָה לוֹ[37], וְהָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן עָשָׂה, אִם הַכֹּל לְמַעְלָה אוֹ הַכֹּל לְמַטָּה אוֹ מֶחֱצָה לְמַעְלָה וּמֶחֱצָה לְמַטָּה - הֲרֵי זוֹ תָּבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָהּ[38], וְתָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְחוֹבָתָהּ[39].

24) שם. פירוש, כשנדרה קבעה את המין, ואמרה הרי עלי להביא מין פלוני, ואם הביאה מין שני לא יצאה ידי חובתה. 25) לדוגמה נקט "תורים". שהרי מדובר בשכחה איזה מין קבעה. 26) ממין אחד, ופירשה איזו מהם לנדרה ואיזו לחובתה (כסף־משנה, וראה 'תוספות יום־טוב'). 27) הכהן. 28) כלומר, שאינו יודע אם עשה למעלה את העופות שקבעה האשה לנדרה. 29) כלומר, יודעת היא איזה מין נתנה לכהן להקריבו לנדרה, אבל אינה יודעת אם זה הוא המין שקבעה בשעה שנדרה (כסף־משנה). 30) יש כאן שני ספקות לחומרא: א. שמא העופות שנתנה אינם מאותו המין שנדרה, וספק זה מחייב אותה להביא עוד שני עופות ממין השני, כגון אם הראשונים היו תורים תביא שני בני יונה לנדרה ולא יותר, כי שני תורים מארבעת הראשונים עלו לחובת לידתה. ספק ב. שמא עשה הכהן למטה את שני העופות שפירשה לנדרה שדינם למעלה, במקרה זה נפסלו שניהם. ואם כן לא הקריבה כלום לתשלום נדרה, ומפני שאינה יודעת מה נדרה – תורים או בני יונה – צריכה להביא קן מזה וקן מזה, היינו ארבעה עופות וכולם למעלה, שהרי כולם עולות. 31) מאיזה מין שתרצה, נוסף על הארבעה. וגוזל זה יוקרב חטאת ללידתה, שמא השנים שהוקרבו למטה היו אלה שפירשה לנדרה לעולות. 32) צ"ל: למטה. ולמחוק התיבות המוקפות (כסף־משנה). 33) שני הקינים הראשונים. 34) והכהן אינו זוכר איזה מין עשה למעלה ואיזה למטה. 35) כמו במין אחד. 36) כשהביאה שני מינים, אין אנו יודעים מאיזה מין היתה עולת הלידה, ומפני שהחטאת והעולה צריכות להיות ממין אחד (ראה למעלה ה"א), אינה יכולה להשלים את החטאת אלא צריכה להביא זוג שני אחד לחטאת ואחד לעולה. 37) יודעת מה קבעה לנדרה, אבל אינה יודעת אם נתנה לכהן אותו המין שנדרה. 38) שהרי לא ידוע אם שילמה את נדרה. 39) שמא עשה למטה את העופות שפירשה לנדרה ונפסלו, ולא הקריבה חטאת כלל. ומפני שאין אנו יודעים מאיזה מין היתה העולה שעלתה לחובתה, מחויבת להביא עולה ממין אחד מאיזה שתרצה (הכסף־משנה מעיר, שדין האחרון הזה אינו נמצא במשנה, כי מה שנאמר שם "נתנתם לכהן וכו'" מתפרש למטה בה"ד).

ד. קָבְעָה חוֹבָתָהּ[40] וְקָבְעָה נִדְרָהּ וְשָׁכְחָה בַּמֶּה קָבְעָה[41], וְאֶפְשָׁר שֶׁחוֹבָתָהּ כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה וּפְרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה לְחַטָּאת; לְפִיכָךְ תָּבִיא שִׁשָּׁה פְּרִידִין[42]: אַרְבָּעָה לְנִדְרָהּ וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ[43], וְעוֹד תָּבִיא חַטָּאת אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תּוֹר עִם כֶּבֶשׂ[44]. נִמְצֵאת שֶׁהֵבִיאָה שִׁבְעָה עוֹפוֹת [וְכֶבֶשׂ].

40) קבעה איזה סוג של קרבנות תביא ללידתה, קרבנות עשירה או עניה (ראה למעלה הערה כג), אבל לא קבעה מאיזה מין עופות תביא ללידתה (כסף־משנה. וראה פירוש רבינו למשנה זו). 41) ללידתה ולנדרה, וגם שכחה מה נתנה לכהן, והכהן אינו זוכר אם עשה הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה. 42) עופות. 43) כמו בדין שבהלכה הקודמת. 44) שמא קבעה קרבנות עשירה, ומחויבת להביא חטאת העוף ביחד עם הכבש לעולה אע"פ שהקריבה כבר עולת עוף ביחד עם חטאת עוף (ההלכות שבפרק זה מיוסדות על פירוש רבינו למשניות קנים. אמנם במשנה עצמה שם לא הוזכר כבש, אלא: "ושתים לחובתה וחטאת אחת". אבל רבינו הוסיף כבש, מפני שקשה היה לו למה היא חייבת להביא עוד חטאת אחת, אחרי שהקריבה שני עופות אחד לחטאת ואחד לעולה. וכדי לסלק קושיה זו, פירש שאולי קבעה ללידתה קרבנות עשירה, ועליה להביא גם כבש, ועמו חטאת העוף – כסף־משנה).

ה. וְכָל הַחַטָּאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סָפֵק[45].

45) משנה, סוף תמורה: חטאת העוף הבא על הספק – תשרף.

יום ד' ט"ז ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל המנחות שקמצן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.

א. כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁקִּמְצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה - הֲרֵי הֵם פְּסוּלוֹת. וְכֵן אִם לִקֵּט הַלְּבוֹנָה - פָּסַל[2], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָמַץ.

2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.

ב. קָמַץ הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, קָמַץ בִּימִינוֹ וְנָתַן לִשְׂמֹאלוֹ, וְאַחַר כָּךְ נְתָנוֹ לַכְּלִי; קָמַץ מִכְּלִי קֹדֶשׁ וְנָתַן לִכְלִי חֹל - פָּסַל.

ג. קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קֹרֶט לְבוֹנָה - פָּסוּל[3].

3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגרגיר, וקומץ חסר - פסול.

ד. קָמַץ עַד שֶׁהוּא בַּחוּץ[4] וְנִכְנַס לִפְנִים - יַחֲזֹר וְיִקְמֹץ בִּפְנִים וְכָשֵׁר.

4) חוץ לעזרה.

ה. נִתְפַּזֵּר הַקֹּמֶץ עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה - יַחֲזֹר וְיַאַסְפֶנּוּ[5].

5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.

ו. הָיְתָה הַמִּנְחָה שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהָיָה קֶמְצָהּ שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהֶעֱלָהוּ לַמִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁבִּלְּלָהּ בְּשַׁמְנָהּ חוּץ לָעֲזָרָה[6] - פְּסוּלָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּלִילָתָהּ בִּפְנִים.

6) ואף על פי שבלילה כשרה בזר - פסולה בחוץ.

ז. כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁיָּצַק עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן פָּסוּל לָעֲבוֹדָה, כְּגוֹן הַדָּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁבִּלְּלָן אוֹ פִּתְּתָם[7] אוֹ מְלָחָן - כְּשֵׁרוֹת. הִגִּישָׁן אוֹ הֱנִיפָן[8] - חוֹזֵר הַכֹּהֵן וּמַגִּישׁ אוֹ מֵנִיף; וְאִם לֹא הִגִּישׁ וְלֹא הֵנִיף הַכֹּהֵן - כְּשֵׁרוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְקָמַץ - מִקְּמִיצָה וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה; לִמֵּד עַל יְצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר.

7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, ו): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות.
8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.

ח. מִנְחָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן מִנְחָה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁמֶן חֻלִּין כָּל שֶׁהוּא - נִפְסְלָה. חִסֵּר שַׁמְנָהּ - פְּסוּלָה; חִסַּר לְבוֹנָתָהּ[9] - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עָלֶיהָ שְׁנֵי קָרְטֵי לְבוֹנָה, אֲבָל קֹרֶט אֶחָד - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת כָּל לְבוֹנָתָהּ.

9) שנינו (שם קו:) "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ. ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.

ט. רִבָּה שַׁמְנָהּ[10] וּלְבוֹנָתָהּ: עַד שְׁנֵי לֻגִּין[11] לְכָל עִשָּׂרוֹן וּשְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה לְכָל מִנְחָה - כְּשֵׁרָה[12]; שְׁנֵי לֻגִּין אוֹ שְׁנֵי קְמָצִין אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה - פְּסוּלָה.

10) מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. 11) כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול.
12) בריבה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".

י. מִנְחַת חוֹטֵא[13] שֶׁנָּתַן עָלֶיהָ שֶׁמֶן אוֹ עַל הַקֹּמֶץ שֶׁלָּהּ - נִפְסְלָה. נָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה - יְלַקְּטֶנָּה. הָיְתָה שְׁחוּקָה[14] - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה מִסָּפֵק, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְלַקֵּט.

13) נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". 14) ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.

יא. נָתַן שֶׁמֶן עַל שְׁיָרֶיהָ אַחַר שֶׁקָּמַץ - אֵינוֹ לוֹקֶה[15] וְלֹא פְּסָלָה, שֶׁחֲרֵי הַקֹּמֶץ כָּשֵׁר.

15) משום "לא ישים עליה שמן".

יב. נָתַן מַשֶּׁהוּ שֶׁמֶן[16] עַל גַּבֵּי כְּזַיִת מִן הַמִּנְחָה - פְּסָלָהּ מִסָּפֵק. אֲבָל אִם נָתַן הַשֶּׁמֶן עַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת - לֹא פְּסָלָהּ[17]. וְאֵינוֹ פּוֹסֵל הַלְּבוֹנָה[18] עַד שֶׁיִּתֵּן כְּזַיִת לְבוֹנָה[19].

16) של חולין או של מנחה אחרת. 17) משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב.
18) פירוש, הלבונה אינה פוסלת. 19) בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".

יג. אֲפִלּוּ נָתַן הַלְּבוֹנָה עַל כָּל שֶׁהוּא מִן הַמִּנְחָה - פָּסַל[20] עַד שֶׁיְּלַקֵּט.

20) והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בידינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

יד. גִּבְּלָהּ בְּמַיִם וְקָמַץ - כְּשֵׁרָה; לֹא נֶאֱמַר חֲרֵבָה[21] אֶלָּא מִשֶּׁמֶן.

21) "וכל מנחה בלולה בשמן וחריבה" (ויקרא ז, ו) וחריבה היינו מנחת חוטא.

טו. מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ פַּעֲמַיִם - כְּשֵׁרָה. אֲפִלּוּ פְּעָמִים רַבּוֹת. וְהוּא שֶׁיַּקְטִיר כְּזַיִת בְּבַת אַחַת, שֶׁאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

טז. הִקְרִיב הַקֹּמֶץ בְּלֹא מֶלַח - פְּסוּלָה; שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בְּמִנְחָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. מִנְחָה שֶׁחָסְרָה קֹדֶם קְמִיצָה - יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה; שֶׁהַקְּמִיצָה הִיא הַקּוֹבַעַת[22], לֹא נְתִינָתָהּ[23] בִּכְלִי שָׁרֵת.

22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. 23) לפני הקמיצה.

יז. הִתְנַדֵּב קֹמֶץ לְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[24], אִם חָסַר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם הַלֶּחֶם[25], אִם חָסַר אֶחָד מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלִין[26], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי קְמָצִין מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

24) לא עם מנחת סולת. 25) בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונתת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. 26) ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.

יח. הִפְרִישׁ שְׁנֵי קְמָצִין[27] לְמִנְחָה אַחַת, וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן: קֹדֶם קְמִיצָה - לֹא הֶקְבַּע[28]; לְאַחַר קְמִיצָה - הֶקְבַּע וּפְסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁרִבָּה לְבוֹנָתָהּ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ אַרְבָּעָה קְמָצִים לִשְׁנֵי בְּזִיכֵי לֶחֶם[29], וְאָבְדוּ שְׁנַיִם מֵהֶם: קֹדֶם סִלּוּק הַבְּזִיכִים[30] - לֹא הֶקְבְּעוּ וּכְשֵׁרִים; לְאַחַר סִלּוּק הַבְּזִיכִין - הֶקְבְּעוּ וּפְסוּלִין מִפְּנֵי הָרִבּוּי[31].

27) לבונה. 28) לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. 29) מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. 30) בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הבזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כן מחלקים את הלחם לכהנים. 31) שריבה לבונתם.

יט. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּטְמָא וְהִקְטִירוֹ - הַצִּיץ מְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשָׂא אַהֲרֹן. יָצָא הַקֹּמֶץ[32] חוּץ לָעֲזָרָה וְהִכְנִיסוֹ וְהִקְטִירוֹ - אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה. שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא.

32) ונפסל ביוצא.

כ. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ כֻּלָּן אוֹ נִשְׂרְפוּ אוֹ יָצְאוּ חוּץ לָעֲזָרָה אוֹ אָבְדוּ - לֹא יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֶצָה. נִשְׁאַר מְעַט מִן הַשִּׁירַיִם בְּכַשְׁרוּתָן - יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאוֹתָן הַשִּׁירַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[33].

33) ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.

כא. הָיְתָה מְחִיצָה מִלְּמַטָּה בִּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִשָּׂרוֹן שֶׁל מִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלְּמַעְלָה - לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - פְּסוּלָה.

כב. הָיָה הַכְּלִי חָלוּק בִּמְחִיצָה מִלְּמַעְלָה וּמְעֹרָב מִלְּמַטָּה - קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ[34].

34) עריבת תרנגולים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה לשולי הכלי.

כג. חָלַק הָעִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד, וְאֵין חֶלְקָיו נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה, וְאֵין בֵּינֵיהֶן מְחִיצָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מְצָרֵף הַכְּלִי לִקְמִיצָה אוֹ אֵינוֹ מְצָרֵף. לְפִיכָךְ לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֶצָה, וְלֹא יֹאכְלוּ הַשִּׁירַיִם.

כד. קָמַץ וְנָתַן הַקֹּמֶץ לְמַעְלָה עַל הַשֻּׁלְחָן כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת לֶחֶם הַפָּנִים - קִדְּשׁוֹ הַשֻּׁלְחָן[35] לְהִפָּסֵל[36], אֲבָל אֵינוֹ מְקַדְּשׁוֹ לִקָּרֵב. וְאֵינוֹ קָרֵב עַד שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי[37] שָׁרֵת הָרָאוּי לְקֹמֶץ.

35) כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא מקדש את הקומץ באותו הגובה היינו חמישה עשר טפחים לר' יהודה שם צו. 36) בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. 37) רש"י בפירושו השני שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו אם יקדשוהו אחר כן בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.

כה. הִדְבִּיק הַקֹּמֶץ לְדֹפֶן הַכְּלִי וְקָמַץ[38], אוֹ שֶׁהָפַךְ הַכְּלִי עַל יָדוֹ וְקָמַץ מִתּוֹכוֹ וּפִיו לְמַטָּה - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֵרֶצָה.

38) מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא הניחו בתוך הכלי על שוליו.

כו. עִשָּׂרוֹן שֶׁחִלְּקוֹ וְאָבַד אֶחָד מֵחֶלְקָיו, וְהִפְרִישׁ חֵלֶק אַחֵר תַּחְתָּיו וְנִמְצָא הָאָבוּד, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מֻנָּחִין בִּכְלִי אֶחָד וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה[39]: נִטְמָא זֶה שֶׁאָבַד - הֲרֵי הוּא מְצָטָרֵף עִם חֵלֶק רִאשׁוֹן וְנִפְסְלוּ[40], וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ אֵינוֹ מְצָטָרֵף[41] אֶלָּא יַשְׁלִים עָלָיו[42]. נִטְמָא הַמֻּפְרָשׁ - מֻפְרָשׁ וְרִאשׁוֹן מְצָטָרְפִין[43] וְנִפְסְלוּ, וְזֶה שֶׁנִּמְצָא אֵינוֹ מְצָטָרֵף עִמָּהֶן[44]. נִטְמָא הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי הָאָבוּד וְהַמֻּפְרָשׁ תַּחְתָּיו מְצָטָרְפִין[45].

39) ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה. 40) שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת. 41) שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך אין הכלי מצרפם להיפסל. 42) כדין מנחה שחסרה בהלכה טז. 43) מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא החלק האבוד. 44) כי מעולם לא עמד להצטרף עם המופרש. 45) מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.

כז. וְכֵן לְעִנְיַן קְמִיצָה: קָמַץ מִן הַנִּמְצָא - שְׁיָרָיו עִם הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן[46] נֶאֱכָלִין, וְהַמֻּפְרָשׁ אֵינוֹ נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הַמֻּפְרָשׁ - שְׁיָרָיו נֶאֱכָלִין[47], וְהַנִּמְצָא אֵינוֹ נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הָרִאשׁוֹן - שְׁנֵיהֶן[48] אֵין נֶאֱכָלִין; לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁיָרִים יְתֵרִים[49], שֶׁהֲרֵי הֵן עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה. וְהֵיאַךְ קָרֵב הַקֹּמֶץ הַזֶּה, וַהֲרֵי לְפָנָיו עִשָּׂרוֹן וּמְחֻצָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַקְּמִיצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן, וּבָעֵת שֶׁקּוֹמֵץ אֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל הָעִשָּׂרוֹן בִּלְבַד[50], וַהֲרֵי הַחֲלָקִים אֵינָן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

46) כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים.

47) וכן כל החלק הראשון. 48) האבוד והמופרש; אבל שיירי הראשון נאכלים. 49) הקומץ שייך לכל שלושת החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון. 50) היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף - שניהם אסורים.

כח. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקֹמֶץ מִנְחָה אַחֶרֶת - מַקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֵן כְּשֵׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב הַקֹּמֶץ בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[51] אוֹ בְּמִנְחַת הַנְּסָכִים אוֹ בַּחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל[52] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת וְיַקְטִיר הַכֹּל כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל לָאִשִּׁים[53].

51) שכולה כליל. 52) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל. 53) מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני ש"עולים (דברים העולים למזבח להקרבה) אין מבטלים זה את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים נאכלים ואסור להקטירם.

כט. שְׁתֵּי מִנָּחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ: אִם יָכוֹל לִקְמֹץ מִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[54] וּמִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כְּשֵׁרוֹת, וְאִם לָאו - פְּסוּלוֹת.

54) ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.

ל. קֹמֶץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - לֹא יַקְטִיר[55]; וְאִם הִקְטִיר הַכֹּל - זוֹ שֶׁנִּקְמְצָה עָלְתָה לַבְּעָלִים[56], וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים.

55) שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. 56) יצאו ידי חובתם.

לא. נִתְעָרֵב קֻמְצָהּ בִּשְׁיָרֶיהָ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבוּ שְׁיָרֶיהָ בִּשְׁיָרֵי חֲבֵרְתָּהּ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - עָלְתָה לַבְּעָלִים[57].

57) ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם (כג:) למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינן מבטלים את הקומץ.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

א. שְׁתֵּי[2] הַלֶּחֶם[3] וְלֶחֶם הַפָּנִים[4] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[5] שֶׁהוֹסִיף בְּמִדָּתָן אוֹ חִסֵּר כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלוֹת.

2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. 3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. 4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. 5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

ב. חַלּוֹת[6] תּוֹדָה[7] וּרְקִיקֵי נָזִיר[8] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דַּם הַזֶּבַח - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דַּם הַזֶּבַח - כְּשֵׁרִין.

6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. 7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. 8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה רקיקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לרקיקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, ורקיקים נילושים במים פושרים בלבד, ואחרי אפייתם מושחים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[9] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים[10] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָן - כְּשֵׁרִים.

9) שם עו: 10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי ציבור, ועמהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

ד. וְכֵן[11] שְׁנֵי סִדָּרִים[12] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא הֻקְטְרוּ הַבְּזִיכִין[13] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁהֻקְטְרוּ - כְּשֵׁרִים.

11) תוספתא שם. 12) שתי מערכות של לחם הפנים. 13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

ה. אֲבָל[14] הַנְּסָכִים[15] שֶׁחָסְרוּ, בֵּין מִשֶּׁקָּרַב הַזֶּבַח בֵּין עַד שֶׁלֹּא קָרַב - כְּשֵׁרִים, וְיָבִיא נְסָכִים אֲחֵרִים לְמַלֹּאתָן.

14) תוספתא שם. 15) הבאים עם הקרבנות.

ו. נְסָכִים[16] שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת וְנִפְסַל הַזֶּבַח: אִם נִפְסַל בַּשְּׁחִיטָה - לֹא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לִקָּרֵב[17]; נִפְסַל מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ[18] - קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לִקָּרֵב[19]; שֶׁאֵין הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁים לִקָּרֵב אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. וּמַה יַּעֲשֶׂה כָּהֵן?[20] אִם הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[21] - יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה וְיִשָּׂרְפוּ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבַּן צִבּוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֵּב בֵּית דִּין מַתְּנֶה עֲלֵיהֶן[23]; אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עִם זֶבַח אַחֵר[24], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֶלָּא מַנִּיחָן עַד שֶׁיִּפָּסְלוּ בְּלִינָה[25] וְיִשָּׂרְפוּ.

16) משנה שם עט. וברייתא שם מז. 17) אבל קדשו להיפסל בלינה. 18) פירוש, הקבלה היתה פסולה. כסף־משנה. 19) שהשחיטה מקדשת את הנסכים ליקרב, כדעת רבי בברייתא שם. ובזה מסולקת השגתו של הראב"ד (ראה כסף־משנה). 20) הלא אי־אפשר לנסכם על המזבח בלי קרבן? 21) ואין עמו נסכים. 22) שם עט: נעשו כמו שנפסלו בלינה. ואעפ"כ צריך להלינם ואחר־כך ישרפם, מפני שמן התורה הם כשרים (ראה הערה כב), וגם אין פסולם בגופם אלא מחמת דבר אחר. וראה בסוף הלכה זו בדין קרבן יחיד, כשיש זבח זבוח. 23) בית־הדין דואג לכל המכשולות האפשריים, ומַתְנֶה שאם ייפסל הזבח,

יקרבו הנסכים עם זבח אחר, ומן הדין מותר להקריבם אפילו עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה, וחכמים גזרו ואסרו (שם). 24) שבקרבן יחיד אין לומר לב בית־דין מַתְנֶה. ראה תוספות שם טו: ד"ה אפשר. 25) בלשון התלמוד: "עיבור צורה". שנינו בתוספתא פסחים פרק ו הלכה ו, ובגמרא שם לד: "זה הכלל, אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה". ובדין שלפנינו, אין הפסול בגוף הנסכים, ולפיכך טעונים עיבור צורה.

1 **ז. וְכָל הַזְּבָחִים[26] שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - יִקְרְבוּ**
2 **נְסָכֵיהֶם.**

26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

3 **ח. וְלַד תּוֹדָה[27] וּתְמוּרָתָהּ, וְהַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה**
4 **וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ: אִם הֶבִיאָן לְאַחַר שֶׁכִּפֵּר[28]**
5 **בְּתוֹדָה רִאשׁוֹנָה - אֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם; וְאִם עֲדַיִן לֹא**
6 **כִּפֵּר בָּהּ, וַהֲרֵי הִיא וַחֲלִיפָתָהּ אוֹ הִיא וּוְלָדָהּ אוֹ הִיא**
7 **וּתְמוּרָתָהּ עוֹמֶדֶת - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן צְרִיכִין לֶחֶם[29]. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּנוֹדֵר תּוֹדָה[31]; אֲבָל תּוֹדַת נְדָבָה[32]**
9 **- חֲלִיפָתָהּ וּתְמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם[33], וּוְלָדָהּ אֵינוֹ**
10 **טָעוּן לֶחֶם, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה[34].**

27) משנה וגמרא שם עט: 28) כלומר, אחר שקרבה ראשונה. 29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש בברייתא שם. 30) ששניהם טענים לחם. 31) שאמר הרי עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה, חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד הבהמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר' יוחנן שם פ.). ומובן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא מקריבו ראשון. 32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב באחריותה. 33) כל אחת כדינה: חליפתה – בין לפני כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבה בתודות" (לשון הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין טעם לחלק בין נודר לנודב, וכשם שתמורת תודה חובה אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודת נדבה. וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם. 34) פיסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד. ובגמרא (שם פ.) נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו טעון לחם. פירושנו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש בהגהותיו למנחות שם על רבינו, שסותר דברי עצמו בהלכה יג, ונתבלטו בזה החזון־איש ואחרונים אחרים.

11 **ט. הִפְרִישׁ[35] תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ**
12 **וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת**
13 **וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת: נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנֵיָה**
14 **אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[36], שְׁלִישִׁית טְעוּנָה לֶחֶם[37]; נִתְכַּפֵּר**
15 **בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנֵיָה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, רִאשׁוֹנָה**
16 **טְעוּנָה לֶחֶם; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶן אֵינָן**
17 **טְעוּנוֹת לֶחֶם[38].**

35) שם: 36) שהרי היא חליפתה של הראשונה. 37) מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה והיא לא הוקרבה. 38) לפי שלשתיהן קשר ישיר עם האמצעית.

18 **י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת[39] לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת**
19 **אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן תּוֹדָה עַד**
20 **שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ**
21 **תּוֹדָה בְּלַחְמָהּ, וְהַשְּׁאָר יָבִיא בָּהֶן תּוֹדָה וְאֵינָהּ טְעוּנָה**
22 **לֶחֶם[40], אֲבָל טְעוּנָה נְסָכִים[41]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ**
23 **וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ וְאַחַר כָּךְ נִמְצָאת -**
24 **יָבִיא בַּמָּעוֹת תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם[42]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת**
25 **לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ תּוֹדָה תַּחְתֶּיהָן וְאַחַר כָּךְ**
26 **נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת - יָבִיא מִן הַמָּעוֹת תּוֹדָה וְלַחְמָהּ[43],**
27 **וְזוֹ הַתּוֹדָה הָאַחֲרוֹנָה תִּקְרַב בְּלֹא לֶחֶם.**

39) תוספתא שם פרק ח הלכה יא. 40) שדינה כמותר תודה. 41) ככל תודה. 42) פירוש, בראשונה יקריב את האבודה עם הלחם, ואחריה בלי לחם, את השניה שקנה במעות שהפריש. 43) כלומר, מקריבים בתחילה את התודה שקנה בדמים שהופרשו קודם שהפריש את הבהמה לתודה. ואין בדינים אלה סתרה להאמור למעלה בהלכה ח, שיכול להקריב איזו מהן שירצה, כי יש לחלק בין בהמות למעות.

28 **יא. הָאוֹמֵר[44]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה וַהֲרֵי זֶה לַחְמָהּ, אָבַד**
29 **הַלֶּחֶם - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר, אָבְדָה הַתּוֹדָה - אֵינוֹ**
30 **מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַלֶּחֶם בָּא בִּגְלַל**
31 **הַתּוֹדָה[45], וְאֵין הַתּוֹדָה בָּאָה בִּגְלַל הַלֶּחֶם.**

44) שם פ. מימרא של רבא. 45) ולפיכך, אע"פ שאמר "הרי זו", חייב להביא לחם אחר כשהתודה קיימת.

32 **יב. הִפְרִישׁ[46] מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ וְנוֹתְרוּ - מֵבִיא בָּהֶן**
33 **לֶחֶם; הִפְרִישׁ לַלֶּחֶם וְהוֹתִיר - אֵינוֹ מֵבִיא בָּהֶן תּוֹדָה.**

46) מימרא של רבא שם. והטעם, מפני שלחם נקרא תודה, שנאמר (שם): "והקריב על זבח התודה חלות מצות", אבל תודה אינה קרויה לחם.

34 **יג. הָאוֹמֵר[47]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה, וְנִתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ,**
35 **וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - הֲרֵי זוֹ**
36 **הַנִּשְׁאֶרֶת אֵין לָהּ תַּקָּנָה; שֶׁאִם יָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם -**
37 **שֶׁמָּא הַתְּמוּרָה הִיא[48], וְאִם הֶבִיאָהּ בְּלֹא לֶחֶם - שֶׁמָּא**
38 **הַתּוֹדָה הִיא. לְפִיכָךְ לֹא תִּקְרַב זוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא תִּרְעֶה**
39 **עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[49].**

47) שם. תני ר' חייא. 48) ותמורה אינה צריכה לחם. ואע"פ שאמרנו למעלה בהלכה ח שתמורה לפני כפרה טעונה לחם, וכאן לפני כפרה אנו עומדים, דעת רבינו

שבאומר "הרי זו" ומתה, דינה כלאחר כפרה, מפני שאינו חייב להביא אחרת במקומה. 49) ותימכר ויפריש מעות לתודה אחרת, ויקח מדמים אלה ואלה בהמה לתודה ולחמה, ומותר הדמים יהיו למותר תודה, ואינה צריכה לחם, כמו שכתב בהלכה י באבודה, באומר הרי עלי (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה, ותשובות חכם־צבי סי' כד).

1 **יד. תּוֹדָה שֶׁנִּפְרְסָה חַלָּה מֵחַלּוֹתֶיהָ - כֻּלָּן פְּסוּלוֹת[50].**
2 **יָצְאַת הַחַלָּה אוֹ נִטְמְאָה - שְׁאָר הַחַלּוֹת כְּשֵׁרוֹת[51].**
3 **נִפְרַס לַחְמָהּ אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה**
4 **הַתּוֹדָה - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט[52]; וְאִם אַחַר**
5 **שֶׁנִּשְׁחַט נִפְרַס אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא - הַדָּם יִזָּרֵק,**
6 **וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְהַלֶּחֶם כֻּלּוֹ פָּסוּל[53], וִידֵי נִדְרוֹ לֹא**
7 **יָצָא[54]. נִזְרַק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ נִפְרַס מִקְצָת הַלֶּחֶם אוֹ**
8 **נִטְמָא אוֹ יָצָא - תּוֹרֵם[55] מִן הַשָּׁלֵם עַל הַפָּרוּס, וּמִן**
9 **הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וּמִמַּה שֶּׁבִּפְנִים עַל שֶׁבַּחוּץ.**

50) שם יב: והמדובר כשנפרסה בין שחיטת התודה ובין זריקת הדם. 51) רבא שם לומד מהברייתא, שיצאה אחת מהן לא נפסלו הנשארות, ומכל־שכן נטמאה, שהרי הכל מודים שהציץ מרצה על הטומאה. 52) המדובר, כשנפרסו, יצאו ונטמאו כולן, אבל אם מקצתן נפרסו או נטמאו ישלים. בברייתא שם מו. אנו שונים, אם יצא לפני שחיטה מכניסו, מפני שלפני שחיטה לא נפסל ביוצא. ולפלא, שרבינו כתב כאן "מביא לחם אחר", ומשמע שגם ב"יצאו" הדין כן. 53) ברייתא שם. רבינו משווה כאן דין נטמא ויצא, לדין נפרס. וזה מנוגד לדבריו בתחילת ההלכה. ובדוחק אפשר לפרש, שכאן המדובר כשנטמאו או יצאו כולן (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 54) וצריך להביא תודה אחרת ולחמה. בברייתא שם נאמר בנטמא "וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא". וכנראה שגירסת אחרת היתה לרבינו. 55) ארבעה מיני לחם באים עם התודה, עשרה עשרה מכל מין, והכהן מרים אחד מכל מין ומניפם, ונאכלים לכהנים (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב, יז־יח). וארבע חלות אלו נקראות "מורם מתודה".

10 **טו. תּוֹדָה[56] שֶׁנִּשְׁחֲטָה עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת - לֹא**
11 **קָדְשׁוּ[57] אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְאִם אָמַר: יִקְדְּשׁוּ**
12 **אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים - מוֹשֵׁךְ אַרְבָּעִים[58] מִתּוֹךְ**
13 **שְׁמוֹנִים וּמֵרִים מֵהֶם אַחַת מִכָּל קָרְבָּן[59], וְהָאַרְבָּעִים**
14 **הַשְּׁנִיּוֹת יִפָּדוּ[60] וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[61].**

56) שם מח. וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. 57) כר' יוחנן שם. 58) כר' זירא שם, שבזה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים עם התודה ולא אמר כלום. 59) מכל מין מארבעת מיני הלחם. ראה למעלה הי"ד. 60) בגמרא שם מח: משמע שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן בקרבן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד: "ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם בפה, שאמר הרי אלו ללחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו ארבעים מתוך השמונים). 61) לא פירש רבינו מה יעשה בדמים (ראה למעלה הי"ג).

15 **טז. הַשּׁוֹחֵט[62] אֶת הַתּוֹדָה וְהָיָה לַחְמָהּ חוּץ לְחוֹמַת**
16 **בֵּית פַּגִּי[63] - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם; אֲבָל אִם הָיָה חוּץ**
17 **לָעֲזָרָה - קָדַשׁ הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לִפְנִים[64].**

62) משנה וגמרא שם עח: 63) חומת הר הבית (רבינו בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא מציעא צ.). 64) בעזרה. כר' יוחנן שם.

18 **יז. שְׁחָטָהּ[65] עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פְּנֵי הַלֶּחֶם בַּתַּנּוּר,**
19 **וַאֲפִלּוּ קָרְמוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאַחַת מֵהֶן - לֹא קָדַשׁ**
20 **הַלֶּחֶם[66].**

65) משנה שם. 66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפרוס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

21 **יח. שְׁחָטָהּ[67] וְנִפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן[68] אוֹ**
22 **בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם[69] - קָדַשׁ הַלֶּחֶם[70]. נִמְצֵאת בַּעֲלַת**
23 **מוּם[71] אוֹ טְרֵפָה אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[72] - לֹא**
24 **קָדַשׁ הַלֶּחֶם. וְכֵן הַדִּין בְּאֵיל נָזִיר[73] עִם הַלֶּחֶם שֶׁלּוֹ.**

67) משנה וגמרא שם. 68) חשב לאכלה אחרי יום ולילה. 69) לאכול את המורם חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פי"ג ה"א). 70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפניה. 71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפיסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פיסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. 72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפיסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. 73) משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

25 **א. שָׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת הֵן שֶׁפּוֹסְלִין אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵלּוּ**
26 **הֵן: מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[2], וּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם,**
27 **וּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם כֵּיצַד? זֶה**
28 **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹלָה**
29 **וְיַחְשֹׁב שֶׁהוּא שְׁלָמִים[3], אוֹ יִשְׁחָטֶנּוּ לְשֵׁם עוֹלָה**
30 **וּשְׁלָמִים, אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט**
31 **הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי**

הַשֵּׁם. מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרֹק דָּמוֹ אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִמְקוֹמָן. מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרֹק דָּמוֹ מֵאַחַר שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, שֶׁאֵינוֹ זְמַן זְרִיקָתוֹ, אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטִיר לְמָחָר מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁאֵינוֹ זְמַן הַקְטָרָתוֹ, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ חוּץ לִזְמַנָּן, וְהֵם הַנִּקְרָאִים פִּגּוּל בְּכָל מָקוֹם, וְזֶהוּ פִּגּוּל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[4].

2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). 3) ואע"פ ששנינו שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. 4) ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[5]: וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמַחֲשֵׁב[6] בִּשְׁעַת הַקְרָבָה שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁלִישִׁי. וְהוּא הַדִּין לְכָל קָרְבָּן שֶׁחָשַׁב עָלָיו בִּשְׁעַת מַעֲשָׂיו שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילַת אוֹתוֹ קָרְבָּן. וְכֵן אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ בַּמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה [לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְהַקְטָרָה]. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: אֶחָד אֲכִילַת אָדָם וְאֶחָד אֲכִילַת מִזְבֵּחַ[7], אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן אַחַר זְמַנָּן - הֲרֵי הַקָּרְבָּן פִּגּוּל.

5) שם. 6) שם כט. 7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

ג. אֲבָל קָרְבָּן שֶׁלֹּא נִפְסְדָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, אֶלָּא נִזְרַק דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ - אוֹתוֹ הַנִּשְׁאָר נִקְרָא נוֹתָר, וְאָסוּר לְאָכְלוֹ, וְהַקָּרְבָּן כְּבָר נִרְצָה וְכִפֵּר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּדָּם: וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים וְנִרְצָה הַקָּרְבָּן. לְפִיכָךְ אֵין מִתְפַּגֵּל אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. אֶחָד זֶבַח שֶׁחָשַׁב בּוֹ אַחַת מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַדָּם, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בְּשַׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

8) משנה, שם מג, א. 9) לקמן פי"ח ה"ז, עיי"ש.

10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים וכו'".

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁבְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[10] הַזֶּבַח נִפְסָל בְּמַחֲשָׁבָה: בִּשְׁחִיטָה, וּבְקַבָּלָה, וּבְהוֹלָכָת הַדָּם, וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

ה. וְהָעוֹף - בִּשְׁנֵי דְּבָרִים[11]: בִּמְלִיקָה, וּבְמִצּוּי הַדָּם[12].

11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. 12) רבינו סובר שמחשבה פוסלת במיצוי הדם בין בעולת העוף ובין בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה בהתאם לדעתו בפ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמיצוי בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה שם שנינו בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה – פסול".

ו. וְהַמִּנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת - בְּאַרְבָּעָה[13]: בִּקְמִיצָה[14], וּבִנְתִינַת הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שָׁרֵת[15], וּבְהוֹלָכַת הַקֹּמֶץ לַמִּזְבֵּחַ, וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ.

13) משנה, מנחות יב, א. 14) דומה לשחיטה בזבח, השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לבשר, וגם הקומץ כן (רש"י זבחים יג:). 15) דומה לקבלת הדם.

ז. אֲבָל אִם חָשַׁב בִּדְבָרִים אֲחֵרִים חוּץ מֵאֵלּוּ[16], כְּגוֹן שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט אוֹ בִּשְׁעַת נִתּוּחַ אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכַת אֵמוּרִין לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בִּשְׁעַת בְּלִילַת הַמִּנְחָה[17] אוֹ בִּשְׁעַת הַגָּשָׁתָהּ[18], וְכַיּוֹצֵא בִדְבָרִים אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת כְּלוּם. בֵּין שֶׁהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.

16) ב'תורת כהנים' פרשת צו פי"ב ה"ד - למדו, שאין המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל אלו אינם מעכבים. 17) לפני הקמיצה, ואין מחשבה פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה 'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). 18) ראה ההערה הקודמת.

ח. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּכֻלָּן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת חוּץ מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מַפְסֶדֶת כְּלוּם. כֵּיצַד? הַמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וּזְרִיקָה לְהַנִּיחַ דַּם הַזֶּבַח אוֹ אֵמוּרָיו לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאָן חוּץ לָעֲזָרָה[19], אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק הַדָּם עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, אוֹ לִתֵּן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה, אוֹ לִתֵּן דָּמִים הַנִּתָּנִין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי אוֹ אֶת הַנִּתָּנִין בַּפְּנִימִי לַחִיצוֹן, אוֹ לְהַכְנִיס דַּם הַחַטָּאת לִפְנִים, אוֹ שֶׁחָשַׁב שֶׁיֵּאָכְלוּ הַזֶּבַח טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לַאֲכִילָה, אוֹ שֶׁיַּקְרִיבוּם טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, אוֹ לְעָרֵב דַּם הַזֶּבַח בְּדַם הַפְּסוּלִין, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׁבֹּר עַצְמוֹת הַפֶּסַח וְלֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ נָא, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׂרֹף

חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת חוּץ לִזְמַנָּן אוֹ חוּץ לִמְקוֹמָן - בְּכָל אֵלּוּ הַמַּחֲשָׁבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַזֶּבַח כָּשֵׁר[20]. וְכֵן אִם חָשַׁב בִּשְׁעַת קְמִיצַת הַמִּנְחָה וּבִשְׁעַת נִתִּינָתוֹ לַכֵּלִי וּבִשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ לְהַנִּיחַ קֶמְצָהּ אוֹ לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי יהודה, הפוסל בשלושה אלה. 20) כל הדינים שנמנו כאן חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁהוֹלָכָה שֶׁלֹּא בָּרֶגֶל - אֵינָהּ הוֹלָכָה, לְפִיכָךְ אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. וְהַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ - הֲרֵי זוֹ הוֹלָכָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. כֵּיצַד? קִבֵּל הַדָּם וְהוּא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ וּפָשַׁט יָדוֹ לְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ[22], וְחָשַׁב בְּעֵת שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בַּדָּם - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ; אֲבָל אִם קִבֵּל הַדָּם בִּפְנִים וְלֹא הָלַךְ בּוֹ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא הָלַךְ בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ[23], וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ לַחוּץ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת[24].

21) למעלה פ"א הכ"ג. 22) זוהי הולכה שלא ברגל. 23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח (רש"י שם). 24) מחלוקת תנא־קמא ורבי אלעזר שם יג, א. ופסק כתנא־קמא. (כסף־משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו למזבח אחרי שהרחיקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

יום ה' י"ז ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל, אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי לה.

א. אֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד, אֲבָל מַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַקָּרְבָּן אֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם[2]. אֲפִלּוּ שָׁמַעְנוּ הַבְּעָלִים שֶׁפִּגְּלוּ, וְהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז)"תני ר' ישמעאל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט".

ב. וְאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה, וּבְדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה, וּבְמָקוֹם רָאוּי לָעֲבוֹדָה. מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי כֵּיצַד? אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה שֶׁקִּבֵּל הַדָּם אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק, וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - לֹא פָּסַל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה. וְאוֹתוֹ הַדָּם שֶׁקִּבֵּל אוֹ שֶׁזָּרַק מִקְצָתוֹ - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה[3]. וְאִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ - יַחֲזֹר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה וִיקַבֵּל בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה. אֲבָל אִם חָשַׁב הַפָּסוּל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פָּסַל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בִּפְסוּלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. יֵשׁ קָרְבָּנוֹת, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל הַדָּם כֹּהֵן זֶה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה אוֹ הוֹלִיכוֹ אוֹ זְרָקוֹ - פָּסַל הַזֶּבַח, כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהוּ לִשְׁמוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְחָזַר הַכָּשֵׁר וְקִבֵּל וְזָרַק - כְּבָר נִפְסַל הַזֶּבַח[4]. וְלֹא מִפְּנֵי מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם פָּסַל אוֹתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּסוּל לָעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה.. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין כו'".

ומקורו בגמרא זבחים (רפ"ג) "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה... ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר כו'", ומכל־מקום "אם עבר ושחט, הזבח כשר". ודנו מפרשי הש"ס היאך יתכן בכלל שיהיה טמא שוחט את הזבח ששחיטתו על ירך המזבח, ואפילו אם נאמר שמדובר בטמא־שרץ שמותר ליכנס בחיל, הרי עזרת נשים ארוכה קל"ה אמה, ואיך יתכן שתהיה הסכין ארוכה כל כך, אלא שחייבים לומר שנטמא בעזרה, וקודם שהוציאוהו משם הספיק לשחוט, ומכיון שמדובר בטמא־שרץ שאינו נעשה אב הטומאה לטמא כלים, הרי אין גם קבלת טומאה על־ידי הסכין.

מכאן רואים גודל מעלתו של יהודי, שבאיזה מצב שיהיה, אפילו אם נטמא וצריכים להוציאו מהעזרה, יכול לשחוט אפילו קדשי קדשים, כולל "פר כהן־גדול של יום הכיפורים", וכל זה לא מפני שהשחיטה אינה עבודה חשובה, אדרבא היא העיקר כפי שנתבאר בהלכות שלפנ"ז "אין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח", אלא רק בגלל מעלתו של השוחט.

זוהי גם כוונתו של שמואל בן חנה שאמר את ההלכה "שחיטה כשרה בזר" להדגיש את מעלתו של יהודי, שאף שאינו כהן, יכול לעסוק בעבודת השחיטה שהיא עבודה עיקרית.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נו)

3) למרזב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במזרק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמזרק כשר. ואולי כאן הזריקה היא

כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. 4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

1 ג. בְּדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִנְחַת הָעֹמֶר
2 שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנַּעֲשֵׂית לִשְׁמָהּ
3 וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׂעוֹרִים, וְאֵין
4 הַשְּׂעוֹרִים דָּבָר הָרָאוּי לִשְׁאָר קָרְבָּנוֹת[5]. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב
5 בְּמִנְחַת קְנָאוֹת[6] וְהַלְּבוֹנָה עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט הַלְּבוֹנָה
6 - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ דָּבָר הָרָאוּי
7 לָעֲבוֹדָה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[8].

5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "דחידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "דחדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. 6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת. 7) מפני שיש עליה לבונה. 8) כגון חיסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

8 ד. בְּמָקוֹם הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם[9]
9 וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - לֹא פָּסַל
10 הַזֶּבַח בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין הַמָּקוֹם עַתָּה רָאוּי
11 לָעֲבוֹדָה[10]. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה בַּחוּץ[11] וְחָשַׁב בִּשְׁעַת
12 קְמִיצָה מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - אֵין
13 מַחֲשָׁבָה זוֹ כְּלוּם.

9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). 10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנוהו. 11) חוץ לעזרה.

14 ה. אֵלּוּ דְבָרִים[12] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִן הַקָּרְבָּנוֹת
15 וּרְאוּיִין לְהַקְטָרָה: הַדָּם[13] וְהָאֵמוּרִין וּבְשַׂר הָעוֹלָה,
16 וְהַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מִן הַמְּנָחוֹת הַנִּקְמָצוֹת.

12) הלכות ה־ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן. 13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

17 ו. וְאֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה:
18 הַבָּשָׂר הַנֶּאֱכָל מִכָּל הַזְּבָחִים, בֵּין הַנֶּאֱכָל לַכֹּהֲנִים[14]
19 בֵּין הַנֶּאֱכָל לְכָל אָדָם, וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם
20 וְלֶחֶם הַפָּנִים.

14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

21 ז. וְאֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא
22 לְהַקְטָרָה: בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], וְהָעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה
23 כֻּלּוֹ, חוּץ מֵעוֹר הָאַלְיָה[16] שֶׁהוּא [רָאוּי] לַאֲכִילָה.
24 אֲבָל הַמַּרְאָה, וְהוּא הַקְּרוּם הַדַּק הַדָּבֵק בָּעוֹר וּמַבְדִּיל
25 בֵּינוֹ וּבֵין הַבָּשָׂר - אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה. וְכֵן הָעֲצָמוֹת
26 וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וְהַנּוֹצָה שֶׁל עוֹף
27 וְהַצִּפָּרְנַיִם וְהַחַרְטוֹם שֶׁלּוֹ, וְרָאשֵׁי אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ
28 הַזָּנָב. אֲפִלּוּ מְקוֹמוֹת הָרַכִּים מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבוּקִים
29 בַּבָּשָׂר, שֶׁאִלּוּ יַחְתְּכוּ מִן הַחַי יִבָּצְבֵּץ הַדָּם וְיֵצֵא,
30 הוֹאִיל וְאֵינָן חֲשׁוּבִין - נִקְרָאִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי
31 לַאֲכִילָה לְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן הַמָּרָק וְהַתַּבְלִין,
32 וְהַשְּׁלִיל[17] וְהַשִּׁלְיָא[18] וּבִיצַת הָעוֹף, וְהַבָּשָׂר שֶׁפּוֹלַטְתּוּ
33 הַסַּכִּין בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט וְיִשָּׁאֵר מֵדְבָּק בָּעוֹר, וְהוּא
34 הַנִּקְרָא אֲלָל - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין לְעִנְיַן מַחֲשֶׁבֶת
35 הַקָּרְבָּנוֹת, וַהֲרֵי הֵן כְּדָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה.

15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה למזבח. 16) במשנה קכב. "העור שתחת האלייה". 17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים אינם אוכלים אותו. 18) העור שהעובר מונח בו ויוצא אחר הלידה.

36 ח. וּמְחַשְּׁבִין עַל דָּבָר הָעוֹמֵד לְאִבּוּד אוֹ עַל דָּבָר
37 הָעוֹמֵד לִשְׂרֵפָה[19]. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאוֹתָן אַרְבַּע
38 הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּן לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה
39 אוֹ לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטָרָה, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת
40 הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. כֵּיצַד?
41 חִשֵּׁב לִשְׁתּוֹת מִדַּם הַזֶּבַח אוֹ לֶאֱכֹל מֵאֵמוּרָיו אוֹ מִן
42 הַקֹּמֶץ וּמִן הַלְּבוֹנָה בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר, אוֹ שֶׁחִשֵּׁב
43 לְהַקְטִיר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמִּנְחָה בַּחוּץ אוֹ
44 לְמָחָר - הֲרֵי הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל אוֹ
45 לְהַקְטִיר מִן הָעוֹר וּמִן הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַמָּרָק אוֹ
46 הָאֲלָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת
47 מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִפְּרִים
48 וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - הֲרֵי הֵן
49 כְּשֵׁרִים[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשורפו, אלא לדבר שסופו להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים. 20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום". כאן אנו עומדים בדיני מחשבת אכילה בדברים שאינם ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב בשריפתם, שזו היא מצוותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

50 ט. חָשַׁב שֶׁיֹּאכְלוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר הָרָאוּי
51 לַאֲכִילָה אוֹ שֶׁיַּקְטִירוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר
52 הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לִזְמַן אֲכִילָה וְהַקְטָרָה - הַזֶּבַח
53 פִּגּוּל[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָה וְהַקְטָרָה
54 - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[23] וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

21) והאוכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים

ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פוסלת. 22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פיגול. 23) ואין חייבים כרת על אכילתו.

1 י. אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וְלֹא הַקְטָרָה פְּחוּתָה
2 מִכַּזַּיִת. לְפִיכָךְ, הַמְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה
3 פָּחוֹת מִכַּזַּיִת אוֹ שֶׁחָשַׁב לְהַקְטִיר מִדָּבָר הָרָאוּי
4 לְהַקְטָרָה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין
5 בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת
6 בַּחוּץ וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, אוֹ שֶׁחָשַׁב לֶאֱכֹל
7 כַּחֲצִי זַיִת אַחַר זְמַן אֲכִילָה וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת אַחַר
8 זְמַן הַקְטָרָה - הַזֶּבַח כָּשֵׁר; שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה
9 מִצְטָרְפִין. וְאִם הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה וְאָמַר:
10 שֶׁיֹּאכַל כַּחֲצִי זַיִת וְתֹאכַל הָאֵשׁ חֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ
11 מִצְטָרְפִין; לְשׁוֹן אֲכִילָה אֶחָד הוּא. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ
12 לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר
13 בְּאוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל
14 כַּחֲצִי זַיִת וְשֶׁתֹּאכַל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה כַּחֲצִי זַיִת, בֵּין
15 בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ
16 מִצְטָרְפִין; שֶׁשֵּׁם אֲכִילָה אֶחָד הוּא[24]. חָשַׁב עַל כְּזַיִת
17 שֶׁיֹּאכְלוּהוּ שְׁנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל
18 כְּזַיִת בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס[25] - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף.
19 חָשַׁב בִּשְׁעַת זְבִיחָה לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּבִשְׁעַת זְרִיקָה
20 לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת
21 הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל כְּזַיִת[26]
22 בִּשְׁעַת קַבָּלָה וְעַל כְּזַיִת בִּשְׁעַת הוֹלָכָה; שֶׁאַרְבַּע
23 הָעֲבוֹדוֹת מִצְטָרְפוֹת וַהֲרֵי הֵן כַּעֲבוֹדָה אַחַת. חָשַׁב
24 לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת מִן הַקֹּמֶץ וְכַחֲצִי זַיִת מִן הַלְּבוֹנָה
25 - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; שֶׁהַלְּבוֹנָה עִם הַקֹּמֶץ לַמִּנְחָה
26 כָּאֲמוּרִין לַזֶּבַח. לְפִיכָךְ, אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר כְּזַיִת מִן
27 הַלְּבוֹנָה חוּץ לִזְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.
28 אֶחָד הַמְחַשֵּׁב לִזְרֹק דַּם הַזֶּבַח כֻּלּוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר,
29 אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק מִקְצָת דָּמוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - כֵּיוָן
30 שֶׁחָשַׁב עַל כְּדֵי הַזָּיָה מִן הַדָּם פָּסַל[27].

24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים־ב ט, י): ואת איזבל יאכלו הכלבים. 25) זמן אכילת שלוש ביצים. 26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה). 27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פיגול.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

31 א. כָּל הַזְּבָחִים[2] שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין
32 בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר[3] - כְּשֵׁרִים, אֶלָּא
33 שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[4]; חוּץ מִן הַחַטָּאת
34 וְהַפֶּסַח, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלִין[5].
35 וְאֶחָד הַמְשַׁנֶּה שֵׁם הַזֶּבַח בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת
36 קַבָּלָה אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָה אוֹ בִּזְרִיקָה[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].
37 כֵּיצַד לֹא עָלוּ לְשֵׁם חוֹבָה? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט עוֹלָה לְשֵׁם
38 שְׁלָמִים - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים לֹא מִשּׁוּם עוֹלָה שֶׁהֵם
39 חַיָּבִין בָּהּ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁלָמִים, אֶלָּא חַיָּבִין לְהָבִיא
40 זֶבַח אַחֵר. וְכֵן אִם שָׁחַט עוֹלַת רְאוּבֵן לְשֵׁם שִׁמְעוֹן[8]
41 - לֹא עָלְתָה לֹא לִרְאוּבֵן וְלֹא לְשִׁמְעוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים
42 אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָקַר שֵׁם הַזֶּבַח בִּזְדוֹן; אֲבָל אִם טָעָה[9]
43 וְדִמָּה שֶׁזּוֹ הָעוֹלָה שְׁלָמִים הִיא, וְעָשָׂה כָּל עֲבוֹדוֹתֶיהָ
44 לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְכֵן
45 הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח שֶׁעֲשָׂאָן בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם
46 בְּטָעוּת - כְּשֵׁרִים. שֶׁעַקִּירָה בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה.
47 וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף[10] שֶׁמְּלָקָהּ אוֹ שֶׁמִּצָּה דָּמָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת
48 שִׁנּוּי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרָה, וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים. וְחַטַּאת
49 הָעוֹף - פְּסוּלָה[11].

2) משנה זבחים ב. 3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם) ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן, מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר' עקיבא איגר שם. וצ"ע). 4) לקמן מפרש. 5) משנה שם. ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג. 6) משנה שם יג. 7) למעלה פרק יג הלכה ד. 8) זה נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה על־מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישב בשעת זריקה שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה משנה־למלך כאן. 9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף־משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת בשיטה זו. 10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית למעלה כחטאת בהמה. 11) שם.

50 ב. וְכֵן[12] כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם
51 - כְּשֵׁרוֹת, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים; חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא
52 וּמִנְחַת קְנָאוֹת[13], שֶׁאִם חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[14]
53 שֶׁלָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלוֹת. שִׁנּוּי הַשֵּׁם
54 בְּמִנְחָה כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחַת נְדָבָה לְשֵׁם מִנְחַת
55 חוֹטֵא, אוֹ מַרְחֶשֶׁת[15] לְשֵׁם מַחֲבַת, אוֹ מַחֲבַת לְשֵׁם
56 מַרְחֶשֶׁת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) מנחות ב. 13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. 14) קמיצה, נתינה בכלי שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה למעלה פרק יג הלכה ו). 15) פרטי דיני מרחשת ומחבת, נתבארו בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

57 ג. אָסוּר לְחַשֵּׁב בְּקָדָשִׁים מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה,
58 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. לְפִיכָךְ, זֶבַח שֶׁשָּׁחְטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ
59 אוֹ מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין
60 בִּשְׁגָגָה - חַיָּב לְהַשְׁלִים שְׁאָר עֲבוֹדוֹת לִשְׁמָן. אֲפִלּוּ
61 שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - חַיָּב לִזְרֹק
62 בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה[17]. וּמִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנָּה דִּין הַחַטָּאת
63 וְהַפֶּסַח מִכָּל הַזְּבָחִים, וְדִין מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת
64 קְנָאוֹת מִכָּל הַמִּנָּחוֹת? מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵיהֶם הַכָּתוּב[18].

הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּחַטָּאת: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת - שֶׁתִּהְיֶה שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן שְׁאָר עֲבוֹדוֹתֶיהָ לִשְׁמָהּ. וְנֶאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ - שֶׁתַּעֲשֶׂה לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא. וְנֶאֱמַר: וְכִפֶּר עָלָיו - שֶׁתִּהְיֶה לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְנֶאֱמַר בְּפֶסַח: וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ - שֶׁתִּהְיֶה כָּל עֲשִׂיָּתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. וְנֶאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ - שֶׁתִּהְיֶה זְבִיחָתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. הָא אִם שִׁנָּה שְׁמוֹ אוֹ שֵׁם בְּעָלָיו - פָּסוּל. וּבְמִנְחַת חוֹטֵא הוּא אוֹמֵר: מִנְחָה הִיא, וּבְמִנְחַת סוֹטָה נֶאֱמַר: כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הִיא - שֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן לִשְׁמָן[19].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה... לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו... בין בזדון בין בשגגה, חייב להשלים שאר העבודות לשמן..".

כלומר, אע"פ שהקרבן נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבה נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה. ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה) ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל עבודותיה לעולה או שכיון שנפסלה אפשר לאחר שאר עבודותיה לאחרי העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה המוכרחת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם נפסל בשחיטה נשאר סדר ההקרבה כדינו. ומסתבר שכן הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.

עניין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא שנכשל בכמה וכמה עניינים עד שרוב העבודות נעשו שלא כדבעי, מכל־מקום העניין שבא אחר־כך - חייב להיות "במחשבה נכונה".

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נז)

16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. 17) מימרא של רבא שם ז: 18) הזהיר עליהם ביותר. 19) שם ז. ומנחות ד.

ד. חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה אוֹ לְשֵׁם אָשָׁם אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים - פְּסוּלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֵלִין - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[20], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[21].

20) זבחים מו: 21) כפירושו של אביי שם.

ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַקֳּדָשִׁים מְחַלְּלִין קָדָשִׁים, וְאֵין הַחֻלִּין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים[22].

22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.

ו. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֵטְא אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁבָּאָה עַל אֲכִילַת חֵלֶב וּשְׁחָטָהּ עַל אֲכִילַת דָּם - פְּסוּלָה[23].

23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:

ז. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אָדָם אַחֵר שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת, אֲפִלּוּ חַטָּאת שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה[24] - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[25].

24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד. היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא — סולת. 25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.

ח. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אֶחָד שֶׁהוּא מְחֻיָּב עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[26], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[27]. וְכִפֶּר עָלָיו - וְלֹא עַל חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת כְּמוֹתוֹ[28].

26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". 27) רבינו מדמה זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביי שם. 28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא על חבירו. ומשמעות חבירו, שהוא מחוייב חטאת כמותו, אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא נפסלה.

ט. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מֵת - כְּשֵׁרָה[29], וְלֹא עָלְתָה[30] לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין כַּפָּרָה לַמֵּתִים. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל, לֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה וְלֹא שְׁאָר קָרְבָּנוֹת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁמָּא מְחֻיָּב הוּא[31] וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

29) שם ט: 30) כמו בהלכה ד' וח'. 31) מימרא של רבא שם "שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה", וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה. ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה שהפריש תכפר על כל מצוות־עשה שעבר.

י. שְׁחָטָהּ לִשְׁמָהּ וְחִשֵּׁב בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה לִזְרֹק דָּמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. לְפִי שֶׁמְּחַשְּׁבִין מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, וְזֹאת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה - כְּאִלּוּ חָשָׁבָהּ בִּשְׁעַת זְרִיקָה, וּלְפִיכָךְ פְּסוּלָה[32].

32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן. ודין זה נאמר בעל־מנת לזרוק בלבד, אבל על־מנת לקבל או על־מנת להוליך — כשר, שהרי דין זה למדנו מפיגול או משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת הקטרה פוסלות (ראה מל"מ).

יא. הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁשִּׁנָּה שְׁמוֹ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר[33] בֵּין שֶׁשִּׁנָּהוּ לְשֵׁם חֵלִין - פָּסוּל[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'. בַּמֶּה

דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁשְּׁחָטוֹ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן. אֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ בְּשַׁחֲרִית[35] בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פָּסוּל. אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - כָּשֵׁר; שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו[36] - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[37] בִּזְמַנּוֹ וּפָסוּל.

33) שם יג: 34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה, המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה. ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין כשרה (בכסף־משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה'", משמע שצריך לזבוח לשם ה' ולא לשם חולין). 35) פסק כבן־בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש שקלא־וטריא בדברי בן בתירה. 36) שלא בזמנו. 37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).

יב. פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ לִשְׁמוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר קֹדֶם חֲצוֹת - פָּסוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זְמַנּוֹ[38]. עָבְרָה שְׁנָתוֹ[39] וּשְׁחָטוֹ בִּזְמַנּוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׁאָר זְבָחִים לְשֵׁם פֶּסַח, אֲפִלּוּ שְׁחָטָן אַחַר חֲצוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[40], וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה.

38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן־בתירה. 39) ופסולה לקרבן פסח. 40) כר' יהושע שם יא.

יג. תּוֹדָה[41] שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים; וּשְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם תּוֹדָה - לֹא עָלוּ לַבְּעָלִים. לְפִי שֶׁהַתּוֹדָה נִקְרֵאת שְׁלָמִים[42], וּשְׁלָמִים לֹא נִקְרְאוּ תּוֹדָה.

41) זבחים ד. 42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת שלמיו", משמע שהתודה היא שלמים, שם.

יד. עוֹלָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁשְּׁחָטָהּ לִשְׁמוֹ אֵינוֹ מְחֻיָּב כְּלוּם בְּעִנְיָנוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה חַיָּב כַּפָּרָה לַשָּׁמַיִם; שֶׁאֵין לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָבַר מֵעוֹלָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה[43].

43) ראה הלכה ט, הערה ל.

טו. עוֹלָה הַבָּאָה לְאַחַר מִיתָה[44] שֶׁעֲשָׂאָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ - עָלְתָה לַבְּעָלִים[45] לְשֵׁם חוֹבָה[46], שֶׁאֵין בְּעָלִים לְאַחַר מִיתָה.

44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. 45) שם ז: 46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש אמר "הרי עלי עולה".

טז. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת[47] שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - לֹא עָלוּ לַצִּבּוּר[48] לְשֵׁם חוֹבָה[49]. וְאִם דְּמָה שֶׁהֵן אֵילִים וּשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - עָלוּ לָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲקִירָה בְּטָעוּת[50].

47) מנחות מט. 48) בגמרא שם: "בעלים", והכוונה לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. 49) כדין כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני כבשים אחרים. 50) ראה הלכה א.

יז. אֲשַׁם מְצֹרָע[51] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[52] - טָעוּן נְסָכִים[53]; שֶׁאִם יִקְרַב בְּלֹא נְסָכִים - נִמְצָא כְּמַקְרִיב נְדָבָה[54], וְאֵין הָאָשָׁם בָּא נְדָבָה.

51) שם ה. ברייתא. 52) מצורע שנתרפא מביא אשם, והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא ידי־חובתו וצריך להביא אשם אחר. 53) ככל אשם מצורע. 54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון נסכים אלא אשם מצורע בלבד.

יח. כֶּבֶשׂ הַבָּא עִם הָעֹמֶר[55] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יָבִיא מִנְחַת נְסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד כִּשְׁאָר הַנְּדָבוֹת[56]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְשֵׁם חוֹבָתוֹ. וְכֵן תָּמִיד שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יַעֲלֶה עִמּוֹ שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים[57] כִּשְׁאָר הַתְּמִידִים; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְחוֹבַת הַתָּמִיד, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּכָל הַנְּדָבוֹת.

55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. 56) ואין זה דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרבא שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד אביי. 57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים, ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין ה"ב).

יט. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת[58] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בֵּין לִפְנֵי זְמַנָּן בֵּין לְאַחַר זְמַנָּן - הַדָּם יִזָּרֵק[59] וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[60], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַצִּבּוּר לְשֵׁם חוֹבָה. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - לֹא יִזְרֹק[61], וְאִם זָרַק - הֲרֵיצָה לְהַקְטִיר אֵמוּרִין לָעֶרֶב.

58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. 59) ברייתא שם מח. 60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האימורים, שהרי אסור להקטירם ביום־טוב ככל קרבנות נדבה (ראה פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר האימורים הרי זה כאילו נאבדו שמותר לאכול את הבשר. וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם שהאריך בזה). 61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה ביום־טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

כ. וְכֵן שַׁלְמֵי נָזִיר[62] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִין[63] לְיוֹם וָלַיְלָה[64], וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. וְכֵן אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם

מִצְרָע שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִים.

62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא כמצוותן" שלא לשמם (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות מח: הביא שני הפירושים). 63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב הופרכה (שם ה). 64) כדין שלמי נזיר ולא כשלמים אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישב על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; וְאִם חִשֵּׁב מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פִּגּוּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא עֵרֵב עִם מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן מַחְשָׁבָה אַחֶרֶת; אֲבָל אִם[3] עֵרֵב מַחְשֶׁבֶת מָקוֹם, אוֹ מַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּפֶסַח וּבְחַטָּאת[4], עִם מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל. כֵּיצַד? שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק, וּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ[5] מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהָיְתָה מַחְשַׁבְתּוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּעְתָּן מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וּבִשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת הָיְתָה מַחְשַׁבְתּוֹ נְכוֹנָה אוֹ לֹא הָיְתָה שָׁם מַחְשָׁבָה כְּלָל בִּשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל בִּלְבַד. וְכֵן הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[6] וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - אֵין זֶה פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל. וְהוּא הַדִּין בְּעוֹפוֹת[7] וּבַמִּנְחוֹת[8]. אֵין שֵׁם פִּגּוּל אֶלָּא קָרְבָּן שֶׁנִּפְסַל בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּפְסָלִין בְּמַחְשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[9].

2) למעלה פי"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים כאן. 3) משנה, זבחים כט, ב. 4) ששינוי השם פסול בהם. 5) בכולן. 6) שם. 7) שם סד, ב. 8) משנה, מנחות יב, א. 9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פוסל בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

ב. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּם לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה בַּחוּץ וּכְזַיִת לְמָחָר, אוֹ כְּזַיִת לְמָחָר וּכְזַיִת בַּחוּץ[10], אוֹ כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, אוֹ כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ - הֲרֵי הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[11]. וְכֵן אִם עֵרֵב הַמַּחֲשָׁבָה בַּהַקְטָרָה[12] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[13].

10) כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין להיפך. 11) זבחים כט, ב – כחכמים, בניגוד לדעת רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום – הרי זה פיגול. 12) שחט על־מנת להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום. 13) שדין אכילת מזבח כדין אכילת אדם. (רבינו לא פירש מה הדין אם חישב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששנינו "שאין אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פי"ד ה"י) אין מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי גירסת הגר"א שאינו פיגול).

ג. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְלֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כְּזַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. בֵּין שֶׁהִקְדִּים מַחְשֶׁבֶת כְּזַיִת בֵּין שֶׁאֵחֵר אוֹתָהּ. שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת חָשׁוּב אֵצֶל כְּזַיִת.

ד. חִשֵּׁב[14] עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְעַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן[15] - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל כְּזַיִת[16] חֶצְיוֹ בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן וְחֶצְיוֹ בְּמַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

14) ראה ההלכה הסמוכה. 15) שם לא, א. כרבא האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן – הן מצטרפות לפגל. 16) הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמיענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם כחצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

ה. חָשַׁב עַל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לִתֵּן אוֹתָם לְמַעְלָה, אוֹ עַל הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְתִתָּם לְמַטָּה, וְכַיּוֹצֵא בְּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17], וְעֵרֵב עִמָּהֶן[18] מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[19]. וְאִם חָשַׁב עִמָּהֶן מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לְבַדָּהּ[20] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

17) למעלה פי"ג ה"ח. 18) פירוש, בעבודה אחרת חישב מחשבת זמן. 19) שם כז, א - ברייתא. 20) פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

ו. חָשַׁב[21] עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַעְלָה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַטָּה,

אוֹ עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַטָּה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַעְלָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בִּכְּנִים בַּהֵיכָל לִתְּתוֹ לְמָחָר בְּמִזְבַּח הַחִיצוֹן, אוֹ שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לִתְּתוֹ לְמָחָר בִּכְּנִים בַּהֵיכָל - אֵינוֹ פִּגּוּל. אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹם נְתִינַת הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל. וּמֵאַחַר שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ[22], שֶׁהַדָּם שֶׁנִּתַּן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ - כְּאִלּוּ נִתַּן בִּמְקוֹמוֹ, לָמָּה לֹא יִהְיֶה זֶה פִּגּוּל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁחָשַׁב לִתֵּן הַדָּם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ לְמָחָר? מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם הַנִּתָּן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶזֵּבַח כָּשֵׁר, אֵינוֹ מַתִּיר הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]; וְכָל זְרִיקָה[24] שֶׁאֵינָהּ מַתֶּרֶת הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, אִם חָשַׁב לִתְּנָהּ חוּץ לִזְמַנּוֹ - לֹא פִּגֵּל. לְפִיכָךְ[25], אִם חָזַר וְחָשַׁב בִּזְבַח זֶה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

21) שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף־משנה). 22) פ"ב ה"י. 23) שם. 24) זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. 25) פיסקה זו היא סיום תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

ז. חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בִּשְׁעַת קְמִיצָה אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת לִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בִּשְׁעַת לִקּוּט הַלְּבוֹנָה[26] אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת קְמִיצָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[27]; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּכָל הַמַּתִּיר[28], שֶׁהוּא הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה, בִּשְׁעַת קְמִיצַת הַקֹּמֶץ וְלִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ בִּשְׁעַת נְתִינַת שְׁנֵיהֶן בַּכְּלִי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתָן, אוֹ בִּשְׁעַת זְרִיקָתָן[29].

26) אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטירם ביחד (פי"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושניהם – הקומץ והלבונה – נקראים מתיר אחד. 27) כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. 28) ואע"פ שחישב בחצי המתיר הראשון – בקומץ – ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהופרכה שם, ראה משנה־למלך. 29) טעות סופר, וצ"ל "הקטרתם" (כסף־משנה).

ח. חָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרַת הַקֹּמֶץ שֶׁיַּקְטִיר הַלְּבוֹנָה לְמָחָר - אֵינָהּ פִּגּוּל, שֶׁאֵין הַקְטָרָה מְפַגֶּלֶת הַקְטָרָה[30]. וְכֵן אִם הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה לְבַדָּהּ אוֹ הַקֹּמֶץ לְבַדּוֹ וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל שְׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[31], שֶׁאֵין מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר. אֲבָל אִם הִקְטִיר אֶת הַקֹּמֶץ לְבַדּוֹ וְחָשַׁב שֶׁיַּקְטִיר לְבוֹנָה לְמָחָר, וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה וְחָשַׁב שֶׁיֹּאכַל הַשְּׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בְּכָל הַמִּנְחָה[32].

30) אלא אם חישב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יז, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". 31) שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. 32) ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר – שתיהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית, שאמרנו למעלה (פי"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הבדל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראיה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

ט. הִקְטִיר כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם[33] מִן הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם מִן הַשְּׁיָרִים לְמָחָר, עַד שֶׁהִשְׁלִים[34] כָּל הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּכָךְ מְעַט מְעַט - אֵין דֶּרֶךְ הַקְטָרָה בְּכָךְ[35], אֶלָּא הֲרֵי זוֹ כְּמִנְחָה שֶׁלֹּא הֻקְטַר קֻמְצָהּ.

33) גרעין קטן. 34) פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. 35) מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמנחה אינה כשירה (כסף־משנה).

י. מִנְחַת חוֹטֵא אוֹ מִנְחַת קְנָאוֹת[36] שֶׁהָיָה עָלֶיהָ לְבוֹנָה[37] וְחָשַׁב בָּהּ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט הַלְּבוֹנָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל. וְאִם אַחַר שֶׁלִּקֵּט הַלְּבוֹנָה[38] חָשַׁב עָלֶיהָ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[39].

36) שאינן טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). 37) ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"י). 38) וחזרה להכשירה (שם). 39) שהרי קרב המתיר כמצוותו.

יא. שְׁיָרִים שֶׁחָסְרוּ[40] בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, וְהִקְטִיר הַקֹּמֶץ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִקְבְּעוּ לְפִגּוּל וַהֲרֵי הֵן פִּגּוּל, אוֹ לֹא נִקְבְּעוּ וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

40) בעיא שלא נפשטה (מנחות יב.). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפני־זה שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראיה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכן נשארה הבעיה בתיקו, 'הר המוריה').

יום ו' י"ח ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן שֶׁנָּתַן מֵהֶם מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה, וְנָתַן מִמַּתָּנָה שְׁנִיָּה וְאֵילַךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כִּפֵּר וְהֵרְצָה הַקָּרְבָּן[2]. וְאִם נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְהִשְׁלִים הַמַּתָּנוֹת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[3]; שֶׁמַּתָּנָה רִאשׁוֹנָה הִיא הָעִקָּר[4]. אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, הוֹאִיל וְכֻלָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרִנוּ, אִם נָתַן אַחַת מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּתִקְּנָהּ אֶלָּא הִפְסִיד בָּהּ הַמַּחֲשָׁבָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַשְּׁאָר כְּתִקְּנָן - הַזֶּבַח פָּסוּל[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הדמים הניתנין על המזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה ראשונה... הרי זה כיפר... אבל כל הדמים הניתנים על המזבח הפנימי..."וכולן מעכבין זה את זה.. אם נתן אחת מהן שלא כתקנה... הזבח פסול".

ההוראה בעבודת ה' מהלכה זו: המזבח החיצון והפנימי בעבודת האדם הם העניינים החיצוניים והפנימיים, היינו קיום המצוות ולימוד התורה. קיום המצוות קשור עם דברים גשמיים שבעוה"ז, כמו למשל מצות צדקה שעם היותה קשורה ל"החיית נפש העני", מכל־מקום מדובר על ממון גשמי.

בשני המזבחות ישנו עניין של מתן דמים, היינו חיות והתלהבות שבלב, כי גם עניינים של פנימיות הלב וגם עניינים הקשורים לחיצוניות הלב צריכים להעשות בחיות ובהתלהבות. אלא שבעניינים החיצוניים, היינו קיום המצוות "מתנה ראשונה היא העיקר", כלומר הגישה הכללית צריכה להיות מחשבה נכונה לקיום רצון ה', שזהו תוכנן של מצוות "אשר קדשנו במצותיו וצוונו", ובזה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב עניין אחר בזה, אבל אחר שפעל זאת המחשבה הראשונה גם אם יתערב עניין בלתי רצוי, אין ביכולתו לפסול את העבודה, כי העניין הלא רצוי אינו מפנימיותו של יהודי כי־אם מדבר חיצוני שאינו קשור בו, או מ"הגוי אשר בקרבך". אבל בענייני פנימיות הלב צריכה להיות זהירות יתירה, ו"כולן מעכבין זה את זה", כי בעבודה של פנימיות הלב צריכה להיות זהירות על כל פרט ופרט, וככל שהעניין נעלה יותר כך פוגם בו עניין פעוט יותר, על־דרך תלמיד־חכם שנמצא רבב על בגדו, משא"כ אצל מי אינו תלמיד־חכם שאינו כלום.

כך גם בלימוד התורה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב בו עניין בלתי רצוי, שלא יבוא ח"ו לידי מצב ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", כי בעניינים של "תורת אמת" שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה "אפילו נתן אחת מהן שלא כתיקנה, הזבח פסול".

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נח)

2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. 3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פיגול. 4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. 5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדיניה מבוארים בהלכה הסמוכה.

ב. חָשַׁב בָּרִאשׁוֹנָה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְשָׁתַק בַּשְּׁאָר[6], אוֹ שֶׁנָּתַן כֻּלָּן כְּתִקְּנָן חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁנָּתַן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[7] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל, עַד שֶׁיַּזֶּה[8] בְּמַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן בְּמַתָּנָה אַחַת הֵן[9].

6) משמיענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". 7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. 8) כולן. 9) ואין מפגלים בחצי מתיר.

ג. טְבִילַת אֶצְבַּע בְּדַם הַחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת[10] מְפַגֶּלֶת. כֵּיצַד? חָשַׁב בִּשְׁעַת טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כְּמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת הַזָּיָה.

10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בַּחַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים - אֵינוֹ פִּגּוּל. חָשַׁב בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

ה. כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה[11] וְאָמַר: הֲרֵינִי שׁוֹחֵט לְהַזּוֹת דָּמוֹ לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהַהַזָּיָה לִפְנִים בַּהֵיכָל.

11) לגבי היכל חוץ היא.

ו. הָיָה עוֹמֵד בַּהֵיכָל וְאָמַר: הֲרֵי אֲנִי מַזֶּה לִשְׁפֹּךְ שִׁירַיִם[12] לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְשָׁחַט וְהוּא מְחַשֵּׁב לִשְׁפֹּךְ שִׁירַיִם לְמָחָר אוֹ לְהַקְטִיר אֵמוּרִין[13] לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ.

12) שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, אף על פי ששפיכת שיריים אינה מעכבת - מפגלים בה מפני שהיא אכילת מזבח. 13) אימוריהן מקטירים גם כן על מזבח החיצון.

ז. הַתּוֹדָה מְפַגֶּלֶת אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ יִזְרֹק דָּמָהּ אוֹ שֶׁיַּקְטִיר אֵמוּרֶיהָ לְמָחָר - הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם פִּגּוּל. אֲבָל אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְזֶבַח הַתּוֹדָה אֵינוֹ פִּגּוּל[14].

14) והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

ח. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת עִם שְׁתֵּי לֶחֶם הַבָּאוֹת עִמָּהֶן: שֶׁאִם חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בַּכְּבָשִׂים - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; חָשַׁב שֶׁיֹּאכַל מִשְּׁתֵי הַלֶּחֶם לְמָחָר - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם פִּגּוּל, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל. חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם[15] לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְהַתּוֹדָה אוֹ הַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל.

15) פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

ט. הַמַּקְטִיר שְׁנֵי בְזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם לֶחֶם הַפָּנִים וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרָתָן שֶׁיֹּאכַל לֶחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פִּגּוּל[16].

16) זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם לאכילה.

י. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת וְחָשַׁב לֶאֱכֹל אַחַת מִשְּׁתֵי הַחַלּוֹת לְמָחָר - שְׁתֵּיהֶם פִּגּוּל.

יא. הִקְטִיר שְׁנֵי הַבְּזִיכִים וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִּדָּרִים[17] לְמָחָר - שְׁנֵי הַסִּדָּרִים פִּגּוּל.

17) לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישב על לחם אחד, שני הסדרים פיגול.

יב. וְכֵן אִם חִשֵּׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּאַחַת מֵהַחַלּוֹת הַתּוֹדָה אוֹ בְּאַחַת מֵהַחַלּוֹת מִנְחַת מַאֲפֵה הַתַּנּוּר - הֲרֵי כָּל הַחַלּוֹת פִּגּוּל.

יג. אֲבָל אִם נִטְמְאַת אַחַת מִשְּׁתֵי הַחַלּוֹת אוֹ אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִّדָּרִים אוֹ אַחַת מֵהַחַלּוֹת הַתּוֹדָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - אוֹתָהּ הַחַלָּה וְאוֹתוֹ הַסִּדֶּר אָסוּר, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ יֵאָכֵל.

יד. חָשַׁב בַּעֲבוֹדַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִשְּׁתֵי הַלֶּחֶם לְמָחָר, וְכֵן אִם חָשַׁב בְּהַקְטָרַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִלֶּחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב בְּכָל הַמַּתִּיר, שֶׁהוּא עֲבוֹדַת שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים[18] וְהַקְטָרַת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[19].

18) לפי שאין הלחם ניתר באכילה אלא בהקרבת שניהם.
19) ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

טו. שָׁחַט אֶחָד וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ לְמָחָר, וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה שְׁנִיָּה לְמָחָר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְפִגּוּל[20]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין עִם שְׁנֵי הַסִּדָּרִים.

20) שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישב בשעת שחיטה.

טז. חָשַׁב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְעָשָׂה הַשֵּׁנִי בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה - זֶה שֶׁעֲשָׂאָהוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן פִּגּוּל[21], וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר[22].

21) הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. 22) ואין זה דומה לדינים שבהלכות יא־יב, מפני שכל כבש הוא קרבן בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

יז. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִבְּשַׂר הַשֵּׁנִי לְמָחָר - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים; שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין מִזֶּה עַל זֶה[23].

23) "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

יח. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה[24]. כֵּיצַד? שְׁחָטָם וְזָרַק דָּמָם בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ[25]. שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁזָּרַק לִשְׁמָן - לֹא קִדַּשׁ הַלֶּחֶם.

24) כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בידינו: "הלכה כרבי מחבירו". 25) לשון הברייתא שם ולא פירש רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה אביי ורבא ומובן שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו ניתר לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

יט. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ בֵּין שְׁחִיטָה לִזְרִיקָה, וְזָרַק דַּם הַכְּבָשִׂים בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּחוּץ; שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא[26] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בַּחוּץ.

26) כר' עקיבא שם בברייתא, שזריקת הדם קובעת בפיגול גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר הכבש מותר באכילה.

כ. כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְאָבַד הַלֶּחֶם: אִם זָרַק דָּמָן לִשְׁמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[27]; זָרַק דָּמָן

בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אַחַר שֶׁאָבַד הַלֶּחֶם - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֻתְּרוּ[28] בַּאֲכִילָה[29] אוֹ לֹא הֻתְּרוּ[30].

27) שהלחם מעכב את הכבשים. 28) הכבשים. 29) כשלמים שנזרק דמם שלא לשמם ואבידת הלחם אינה אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם. 30) מכיוון שהוקבעה זיקתם ללחם נפסלו על ידי אבידת הלחם, ואין מחשבת שלא לשמם מוציאה אותם מזיקתם.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיגול או קדשים שהוטל בהם מום.

א. כָּל הַמְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה בְּקָדָשִׁים - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא יֵחָשֵׁב[2].

2) כרבי ינאי, זבחים כט:

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּכְלַל דִּין זֶה שֶׁלֹּא יַפְסִיד הַקָּדָשִׁים בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמַטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה[3], שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מַעֲשֶׂה[4].

3) אע"פ שהמטיל מום בקדשים – לוקה (פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז). 4) וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו (פי"ח מה' סנהדרין ה"ב).

ג. כָּל קָרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהוּא פָּסוּל, בֵּין שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשָׁבָה בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר שֶׁפִּסְּלוֹ, כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בְּמֵזִיד - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה[5];

5) כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פיסקה צט. ראה בהערות בהלכות ד־ה.

ד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁאֵין הַכָּתוּב מַזְהִיר אֶלָּא[7] עַל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

6) בספרי שם, למדו זאת מגזירה־שוה, ורבינו מגדיר כל גזירה־שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה־שוה אלא אם למדה מפי רבו. 7) רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כדי שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל' סנהדרין שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק, מצוה תעח.

ה. וְכֵן קָדָשִׁים שֶׁהוּטַל בָּהֶם מוּם[8], הָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת - לוֹקֶה[9]. הֲרֵי הֵם בִּכְלַל כָּל תּוֹעֵבָה[10], עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהֶם מוּם אַחֵר וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[11], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[12]. וְכָל שֶׁפִּסּוּלוֹ מִסָּפֵק - אֵין לוֹקִין עָלָיו.

8) בידי אדם מישראל. 9) אם אכל לפני פדיונם (ראה לקמן בהערה הבאה). 10) בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא־תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים" נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום קנס מדרבנן. וקיבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן, ובפסולי המוקדשים פסק כאן – לוקה. ומה בין בכור לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שייפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומובן מאליו שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם אוזן בכור, שלא ייפדו במום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמסיים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה־למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. 11) בכור כדינו בלי פדיון, ושאר הקדשים כדינם אחר שייפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר קדשים, שבזה דינם שווה. 12) בהלכות בכורות פרק ב הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו הלכות בכורות).

ו. כָּל קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[13]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא[14]. וְאִם אָכַל מִמֶּנּוּ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[15].

13) משנה כריתות ב. 14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג, למדו גזירה־שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו עוונו ישא", ונאמר בו "ונכרתה הנפש ההיא". 15) בין עני ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

ז. אֵין חַיָּבִין[16] כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת דְּבָרִים שֶׁהֻתְּרוּ[17], בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ; אֲבָל אִם אָכַל מִן הַמֻּתִּיר עַצְמוֹ[18] - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, אֶלָּא לוֹקֶה כְּאוֹכֵל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶם פִּגּוּל. כֵּיצַד? מִנְחָה שֶׁנִּתְפַּגְּלָה, הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת;

אֲבָל אִם אָכַל מִן הַקֹּמֶץ שֶׁלָּהּ אוֹ מִן הַלְּבוֹנָה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, לְפִי שֶׁהֵן הֵן הַמַּתִּירִים אֶת הַשְּׁיָרִים לָאָדָם. וְכֵן זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל, הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מֵאֵמוּרָיו אוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹלָה - חַיָּב כָּרֵת; אֲבָל אִם אָכַל כְּזַיִת מִן הַדָּם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. שֶׁהַדָּם מַתִּיר אֶת הָאֵמוּרִין לִקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאֵמוּרִין מַתִּירִין אֶת הַבָּשָׂר לָאָדָם. וְדַם הָעוֹלָה מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. וְדַם עוֹלַת הָעוֹף מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. וְדַם חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת מַתִּיר אֵמוּרֵיהֶם לַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ חַיָּבִין עַל אֵמוּרֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מַתִּירִין הַשְּׁיָרִים לַכֹּהֲנִים. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת מַתִּירִין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[19] לַכֹּהֲנִים. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה מַתִּירִין לֶחֶם הַפָּנִים לַכֹּהֲנִים. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַתִּירִין, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[20] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת - אֵינָן מִתְפַּגְּלִין לְעוֹלָם.

16) משנה זבחים מב: ומג. 17) על־ידי עבודה בגוף אחר. 18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהדם מתיר את האימורים להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשונו של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה הקומץ). 19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם לאכילה. 20) מבואר בהלכה ח.

ח. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל לְעוֹלָם: הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וְהַדָּם וְהַיַּיִן, בֵּין יַיִן הַבָּא עִם הַנְּסָכִים[21] בֵּין יַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22]. וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת כֻּלָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם קֹמֶץ לְהַתִּירָן, כְּגוֹן מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת נְסָכִים. וּבְשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת. וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא דַּם הָאָשָׁם מַתִּירוֹ? אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֹג אַחַר כַּמָּה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[23].

21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן. 22) מתנדבים יין, משנה מנחות קד: 23) פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

ט. אָסוּר לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים כֻּלָּם[24]. וְהַמּוֹתִיר אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתְּקוֹ הַכָּתוּב לַעֲשֵׂה[25], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ.

24) בתורת כהנים פרשת צו פי"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להותיר למדים מכאן, שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. 25) פסחים פד. טעמו של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה. ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (כסף־משנה).

י. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁנּוֹתַר: בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת, בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה. וּמֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב כָּרֵת עַל אֲכִילַת הַנּוֹתָר? אִם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵם[26] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[27]; וְאִם קָדָשִׁים קַלִּים הֵם[28] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשֶּׁקִּיעַת הַחַמָּה שֶׁל יוֹם שֵׁנִי[29], שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַלַּיְלָה שֶׁל יוֹם שְׁלִישִׁי. וְהֵיכָן הִזְהִיר הַכָּתוּב עַל הַפִּגּוּל וְעַל הַנּוֹתָר? בַּמְּלוּאִים[30]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שָׁם: לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם[31] - לְהַזְהִיר עַל כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ[32] שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

26) שנאכלים ליום ולילה. 27) אע"פ שנאכלים רק עד חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר, תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. 28) הנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, חוץ מתודה ואיל נזיר שנאכלים ליום ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. 29) תוספתא שם ור' יוחנן זבחים נו: 30) קרבנות שקרבו כשנכנסו אהרן ובניו לעבודה במשכן. 31) כנראה הכוונה לַכָּתוּב השני "לא יאכל כי קודש הוא". "הם" נאמר בזר, ולא בפסולי קודש. 32) פסחים כד.

יא. וְהַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר מִצְטָרְפִין[33] זֶה עִם זֶה לִכְזַיִת. וְכָל הַפִּגּוּלִים וְהַנּוֹתָרִין מִצְטָרְפִין[34].

33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים. פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. 34) משנה שם טו: ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונותרות בפני עצמם, כגון פיגול מזבח וממנחה או מעולה ושלמים, וכן נותרות משני מינים. אבל פיגול ונותר שהם משני מינים אין מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור. ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים" והשמיט ה"וכל" השני, להשמיע שגם אלה מצטרפים (ראה הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

יב. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַקָּדָשִׁים אוֹ לְסַבֵּב לָהֶם טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי פּוֹסְלָן. וְהַמְטַמֵּא אֶת הַקָּדָשִׁים - אֵינוֹ לוֹקֶה[35]. אֲבָל אָדָם טָהוֹר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִקָּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁאִם אָכַל כְּזַיִת מִלְּבוֹנַת הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמְאָה אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בַּכְּלִי - לוֹקֶה[36]. אֶחָד קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה[37] אוֹ

1 לְאַחַר כַּפָּרָה. בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[38] אוֹ בְּוֹלַד
2 הַטֻּמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי תּוֹרָה. אֲבָל אִם נִטְמְאוּ בְּטֻמְאוֹת
3 שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתָן, אֲבָל מַכִּין
4 אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[39]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא הָאוֹכֵל אַחַר
5 זְרִיקַת דָּמִים; אֲבָל אִם אָכַל קֹדֶם זְרִיקָה - אֵינוֹ
6 לוֹקֶה[40] מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶשׁ טָמֵא[41], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ
7 מַכַּת מַרְדּוּת.

35) כר' יוחנן זבחים לג: 36) שם לד. 37) לפני זריקה, וזרקו את הדם ואחר־כך אכל הטהור את הבשר. גמרא במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה. 38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין אוכלין, נעשה ולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל הנוגע בראשון נעשה שני. 39) כעובר על איסורי דרבנן אחרים. 40) כר' יוחנן שם לד. ולמד דין זה מגזירה־שוה. 41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיענו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך (משנה־למלך כאן).

8 יג. כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא טֻמְאָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת עַל
9 בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[42] וְאָכַל כְּזַיִת מִן הַקֳּדָשִׁים, בֵּין בְּקֹדֶשׁ
10 טָהוֹר בֵּין בְּקֹדֶשׁ טָמֵא[43]: בְּמֵזִיד - הֲרֵי זֶה נִתְחַיֵּב
11 כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים
12 אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה; וְאִם אָכַל בִּשְׁגָגָה
13 - מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[44]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
14 בְּטֻמְאַת הַגּוּף?[45] שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא
15 בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא
16 וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְנִכְרְתָה. וְהוּא
17 הַדִּין לִשְׁאָר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל עָוֹן זֶה?
18 בְּיוֹלֶדֶת. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע[46].

42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה־שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין ביאת מקדש (כסף־משנה). 43) משנה שם קו. ופסק כתנא־קמא. 44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר מביא בהמה, עני — שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא — סולת. 45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל "מִזֶּבַח". 46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה. רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה־שוה. והטעם, מפני ששנינו בברייתא כריש לקיש.

19 יד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְטָמֵא שֶׁלֹּא
20 יֹאכַל קֹדֶשׁ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל. וְהָאוֹכֵל קֹדֶשׁ אַחַר שֶׁטָּבַל
21 קֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[47] קֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[48] - לוֹקֶה
22 וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[49]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו - עַד
23 שֶׁתִּהְיֶה כָּל טֻמְאָתוֹ עָלָיו.

47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים. טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. 48) זב וזבה, יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם מוזהרים על כניסה למקדש ואכילת קודש. 49) ולמעלה בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם ב'טבול יום' דעתו כך. ותמהו עליו מברייתא מפורשת במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא נמצא מקורה, ראה כסף־משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

24 טו. הָיָה טָמֵא בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה,
25 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ
26 מַכַּת מַרְדּוּת[51].

50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. 51) זה נמשך אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת פרה פי"א, משנה ה "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה) מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכולם", ראה פירוש רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות שעיקרן מן התורה).

27 טז. אֵינוֹ חַיָּב[52] כָּרֵת עַל קֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין עַד
28 שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו; אֲבָל אִם אָכַל
29 אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם - אֵינוֹ לוֹקֶה[53] מִשּׁוּם
30 טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ. זֶה הַכְּלָל[54]: כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ
31 מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ מִשּׁוּם נוֹתָר
32 אוֹ מִשּׁוּם טָמֵא עַד שֶׁיִּקְרְבוּ מַתִּירָיו כְּהִלְכָתָן; וְכֹל
33 שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין - כֵּיוָן שֶׁקָּדַשׁ בִּכְלֵי חַיָּבִין עָלָיו
34 מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ נִטְמָא הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיִּטָּמֵא
35 הָאוֹכֵל[55], הוֹאִיל וְקָרְבוּ הַמַּתִּירִין וְאַחַר כָּךְ אָכַל -
36 חַיָּב כָּרֵת. וְכֵן אִם אָכַל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[56]
37 וְהוּא טָמֵא אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָם - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת.

52) משנה מעילה י. 53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה למעלה הי"ב). 54) משנה מעילה י. 55) למעלה בהלכה יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן משמיענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר־כך נטמא האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על אדם זה, זבחים קח. 56) משנה מעילה ט.

38 יז. כְּבָר נִתְבָּאֵר לְךָ[57], שֶׁאַף דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין
39 עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל - חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נוֹתָר
40 וְטָמֵא. כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין
41 עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם נוֹתָר
42 וְטָמֵא. וְכֵן הַמַּתִּירִין עַצְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חַיָּבִין
43 עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חַיָּבִין עֲלֵיהֶן

מִשּׁוּם נוֹתָר[58] וְטָמֵא. חוּץ מִן הַדָּם[59], שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו לְעוֹלָם אֶלָּא מִשּׁוּם דָּבָר אֶחָד בִּלְבַד.

57) למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חייבים על פיגול אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום טומאה". והוא־הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו. 58) הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק בסוף הפרק שפטורים. 59) במשנה שם מה:

יח. טָמֵא שֶׁאָכַל אֲמוּרִין - חַיָּב כָּרֵת[60].

60) ברייתא שם לו:

יט. אָכַל[61] פֶּסַח שֶׁלֹּא נִצְלָה, וְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָן[62] - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם טֻמְאַת הַגּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַה שֶּׁהֵן[63]. אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם עַל אֲכִילָה אַחַת מִשּׁוּם פִּגּוּל וּמִשּׁוּם נוֹתָר[64]; שֶׁהַפִּגּוּל הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְאֵינוֹ עוֹלֶה לְשֵׁם קָרְבָּן וְלֹא נִרְצָה כְּלָל, וְהַנּוֹתָר הוּא הַנִּשְׁאָר מִקָּרְבָּן שֶׁקָּרַב כְּמִצְוָתוֹ לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ.

61) אדם טמא (מדברי הכסף־משנה כאן יש ללמוד שגרס "אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו נכונה). 62) המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם, עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן, והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים באכילה. 63) מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חיננא ורבא שם. ראה כסף־משנה. 64) "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא משכחת לה" (כריתות יד.) ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית אחד אי־אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות, ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

כ. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה וַאֲכָלָן - חַיָּב. אַף עַל פִּי שֶׁרֻבָּה מִין עַל חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מְבַטְּלוֹ, שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה[65].

65) כר' אלעזר (זבחים עט.) נגד דעת ריש לקיש, מפני שר' יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר – באיסורין.

כא. וּפִגּוּל אוֹ נוֹתָר אוֹ טָמֵא שֶׁהֶעֱלָן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - מִשֶּׁמָּשְׁלָה הָאוּר בְּרֻבָּן פָּקַע אִסּוּרָן מֵהֶן[66]. וְהָאֲמוּרִין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לִכְזַיִת, בֵּין בְּעוֹלָה בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים[67], לְחַיֵּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר אוֹ טָמֵא.

66) ר' יוחנן שם מג: 67) שם קט. ראה למעלה הלכה יא בהערות.

כב. זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל[68] אוֹ שֶׁנּוֹתַר לְאַחַר זְמַנּוֹ, וְאָכַל מִמֶּנּוּ מִן הָעוֹר אוֹ מִן הַמָּרָק אוֹ מִן הַתְּבִלִּין אוֹ מִן הָאֲלָלִין[69] אוֹ מִן הַמֵּרְאָה[70], מִן הַגִּידִים וּמִן הַקַּרְנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם, מִן הַצִּפָּרְנַיִם מִן הַחַרְטוֹם וּמִן הַנּוֹצָה וּמִבֵּיצֵי הָעוֹף - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת. וְכֵן טְמֵא הַגּוּף שֶׁאָכַל דְּבָרִים אֵלּוּ מִקָּרְבָּן כָּשֵׁר - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

68) משנה שם לה. 69) ראה למעלה פי"ד ה"ז. 70) שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליה פסק כמותו בהלכה הסמוכה.

כג. אָכַל מִן הַשִּׁלִּיל אוֹ מִן הַשִּׁלְיָא[71] - חַיָּב[72] מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּאוֹכֵל מִשְּׁאָר בְּשַׂר הַזֶּבַח.

71) ראה למעלה שם. 72) כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה שם) שלא נתפגל. ראה ראב"ד כאן.

כד. קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא[73]. וְכֵן דַּם הַקֳּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וְהָעֵצִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת לֹא מִשּׁוּם פִּגּוּל וְלֹא מִשּׁוּם נוֹתָר[74] וְלֹא מִשּׁוּם טֻמְאַת הַגּוּף[75].

73) שנינו (שם מה.) קדשי גויים אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ – פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חייבים עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן כסתם משנה, אע"פ שבכל מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול ונותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף־משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה 'תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי". ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו כאן). 74) כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. 75) במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטומאת עצמם, אבל בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב, מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמם דברי הכל לוקה. ג, בשתיהן מחלוקת. ופסק רבינו בטומאת הגוף אינו לוקה, מפני שלשיטה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטומאת עצמם פסק שלוקה (ראה למעלה הי"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף־משנה, ואולי התכוון לביאורנו זה).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׂרֹף כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף. וְכֵן הַנּוֹתָר - מִצְוַת עֲשֵׂה לְשָׂרְפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:

וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזָּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף. וּבְכְלַל הַנּוֹתָר הַפִּגּוּל וְכָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הַכֹּל נִשְׂרָפִין[2].

2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

ב. קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל אוֹ נִפְסַל - יִשָּׂרֵף בַּמִּקְדָּשׁ מִיָּד[3]. וְכֹל שֶׁפְּסוּלוֹ מִסָּפֵק[4] - תְּעֻבַּר צוּרָתוֹ[5] וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂרֵף בַּמִּקְדָּשׁ[6].

3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם או בבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. 4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. 5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. 6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן שמחוץ לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג-ד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

ג. פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים[7] - יֵשׁ בָּהֶם סָפֵק, אִם הַלִּינָה וְהַיְצִיאָה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּם לָצֵאת[8] פּוֹסֶלֶת בְּשָׂרָם כְּאֵמוּרֵיהֶן[9], אוֹ אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בְּשָׂרָן. לְפִיכָךְ פּוֹסְלִין אוֹתָן לְהַחְמִיר[10] וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם יָצָא חֲצִי הַבְּהֵמָה[11] בְּרֹב הָאֵבֶר[12] - אִם מַחֲזִיקִין אוֹתָן כְּיוֹצֵא, הוֹאִיל וְיָצָא רֹב הָאֵבֶר; אוֹ עֲדַיִן אֵינָן יוֹצְאִין, שֶׁהֲרֵי לֹא יָצָא רֹב הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם נְשָׁאוּם חֲמִשָּׁה[13] לְהוֹצִיאָן, וְיָצְאוּ שְׁלֹשָׁה וְנִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם, וְהוֹצִיאוּ הַשְּׁלֹשָׁה חֲצִי הַבְּהֵמָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁתְּעֻבַּר צוּרָתָן[14], הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לִשְׂרֵפָה[15] לְעוֹלָם אֲפִלּוּ לֹא נִפְסְלוּ.

7) שאימוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוץ לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוץ לעזרה שורפים אותו בעזרה. 8) לפני זריקת הדם. 9) אין כל ספק בדבר שהאימורים נפסלים ביוצא ובלינה כאימורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד:) אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או יישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. 10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פט:) בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) – ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת. ולפיכך תמהו הר"י קורקוס וה'כסף משנה' על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף־משנה כאן, ולחם־משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב)). 11) בעיא שלא נפשטה, שם. 12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרף לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. 13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. 14) כשאר ספק פסול. 15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביזוי קדשים, מה־שאין־כן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

ד. בָּשָׂר הַנִּמְצָא בָּעֲזָרָה[16]: אֵיבָרִים[17] - עוֹלוֹת, וַחֲתִיכוֹת - חַטָּאוֹת[18]. וְהַנִּמְצָא בִּירוּשָׁלַיִם - שְׁלָמִים. וְהַכֹּל תְּעֻבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שֶׁמָּא נוֹתָר הוּא. אִם כֵּן, מַה הוֹעִיל שֶׁתִּהְיֶה חֶזְקָתוֹ עוֹלָה אוֹ חַטָּאת אוֹ שְׁלָמִים? לְמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל[19]. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַנּוֹתָר אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף.

16) משנה, שקלים פ"ז. 17) שלמים (ל' צרויה). 18) אין לחשוש שמא הן עולות, ואע"פ שמותר לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו הי"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). 19) אם עולה היא – חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

ה. אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלָמִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִתְּחִלַּת לֵיל שְׁלִישִׁי - אֵין שׂוֹרְפִין אוֹתָן אֶלָּא בַּיּוֹם[20]. בֵּין בִּזְמַנּוֹ[21] בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ[22]. וְכֵן הַפִּגּוּל אֵינוֹ נִשְׂרָף אֶלָּא בַּיּוֹם[23]. וְאֵין שְׂרֵפַת טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב[24], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֶת הַשַּׁבָּת. וּמֵתֵר לִשְׂרֹף טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל כְּאֶחָד[25].

20) זבחים נו, ב. 21) ביום השלישי בבוקר. 22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסח נשרף אור ליום ששה עשר – היינו במוצאי יום־טוב – ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו"... ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו בליל ששה עשר אלא ביומו). 23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ' צו פי"ב. 24) שבת כג, ב. 25) פסחים טו, ב - כבית הלל, ואף־על־פי שאסור לטמא קדשים בידיים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמם ומטמאים את הידים מדרבנן.

ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא בִּפְנִים - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בִּפְנִים, וְאִם נִטְמָא בַּחוּץ - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחוּץ. בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה[26] בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה[27]. וּמִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים[28] לֹא נִמְנְעוּ מִלִּשְׂרֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה[29], שֶׁהֲרֵי הוּא שְׁלִישִׁי[30], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן - יַחֲזֹר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְלֹא עוֹד[31], אֶלָּא אֲפִלּוּ שֶׁמָּן

שֶׁנִּפְסַל בְּטִבּוּל יוֹם[32], שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי - מֵתֵר לְהַדְלִיקוֹ בְּנֵר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנָּגַע בָּהּ טְמֵא מֵת, שֶׁהַנֵּר אַב הַטֻּמְאָה[33]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַשֶּׁמֶן נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן[34] כְּשֶׁיִּגַּע בַּנֵּר, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שׁוּם טֻמְאָה - אֵין מַקְפִּידִין עַל תּוֹסַפְתָּהּ. וְאֵין נִזְהָרִין אֶלָּא מִן הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא יִפָּסֵל.

26) ראה למעלה פי"ח הי"ב. 27) במס' שקלים פ"ח מ"ו־ז, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. 28) משנה, פסחים יד, א. 29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. 30) בשר שנטמא בולד הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). 31) במשנה שם, ב - הוסיף רבי עקיבא. 32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א - למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין – נקרא פסול. 33) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש מקבלת דרגת טומאה של הדבר שנגעה בו, ולאו דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. 34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה־שאין־כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נוֹתָר שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[35] - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּעָלָיו בְּבָתֵּיהֶן[36].

35) שנאכלים בכל ירושלים. 36) משנה, שם פא, ב.

ח. מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בְּשַׂר קֹדֶשׁ[37]: אִם עָבַר הַצּוֹפִין[38] - שׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ[39]; וְאִם לָאו - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת[40] אוֹ יָתֵר, חוֹזֵר וְשׁוֹרְפוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְאִם הוּא אוֹרֵחַ שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת[41] - שׁוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה[42] מֵעֵצֵי הַמַּעֲרָכָה[43].

37) משנה, שם מט, א. 38) שם מקום, שממנו אפשר לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. 39) לא הטריחוהו לחזור. 40) כרבנן, שם. 41) בירושלים. 42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". 43) עצים המוכנים להבעירם על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חייבוהו חכמים, ובית־דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמותר יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כָּל עַצְמוֹת הַקָּדָשִׁים[44] שֶׁאֵין בָּהֶן מֹחַ[45] - אֵינָן טְעוּנִין שְׂרֵפָה[46], חוּץ מֵעַצְמוֹת הַפֶּסַח[47]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[48], שֶׁהַקָּרְבָּן שֶׁנִּפְסַל אַחַר שֶׁהִכְשַׁט - הָעוֹר לַכֹּהֲנִים[49], אוֹ לִבְעָלָיו בְּקָדָשִׁים קַלִּים[50]; אֲבָל אִם נִפְסַל קֹדֶם הֶכְשֵׁט - הֲרֵי הָעוֹר כַּבָּשָׂר וְיִשָּׂרֵף הַכֹּל[51]. וְכֵן זֶבַח שֶׁהִכְשַׁט וְנִמְצָא טְרֵפָה, אוֹ שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, הוֹאִיל וְלֹא נִרְצָה הַזֶּבַח - יִשָּׂרֵף הָעוֹר[52]. בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים. אֲבָל אִם נַעֲשָׂה בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[53], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלָה לַבְּעָלִים, הוֹאִיל וְנִרְצָה - הֲרֵי הָעוֹר לַכֹּהֲנִים אוֹ לִבְעָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54]. וְזֶבַח שֶׁהֻפְשַׁט קֹדֶם זְרִיקָה[55] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[56].

44) ברייתא, שם פג, א. 45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). 46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. 47) שנאמר בתורה (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו – בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשבור), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, ובזה סובר רבינו שם כרבי יעקב שמותר לשבור את העצמות). 48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. 49) בקדשי קדשים. 50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, הי"ט). 51) משנה, זבחים קג, ב - כחכמים (ראה כסף־משנה ולחם־משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). 52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה – טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום – אין מקטירים אימוריהם על המזבח. 53) במשנה, שם. 54) למעלה בהלכה זו. 55) ואחר־כך נפסל הזבח. 56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה הי"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

י. אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִים: בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא[57] אוֹ נוֹתַר אוֹ נִפְסַל, וְכֵן הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמֵאת[58] אוֹ נִפְסְלָה אוֹ נוֹתְרָה. וְאָשָׁם תָּלוּי[59] שֶׁנּוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא קֹדֶם שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ[60]. וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק[61]. וּשְׂעִיר נָזִיר[62] טָהוֹר[63]. וְהָעֶרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. וְדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשָּׂרֵף, כְּגוֹן מַשְׁקִין שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הֲרֵי אֵלּוּ יִקָּבְרוּ[64].

57) משנה, תמורה לג, ב. 58) משנה, סוטה כב, ב - במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. 59) הבא על ספק חטא, שם. 60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל, ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי כיפר על הספק כמצוותו. 61) שם, אסור לאכלה וטעונה שריפה. 62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הל' נזירות. 63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש

בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל השלמים שלו (במדבר ו, יח). 64) שם.

1 **יא. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְבָּרִים: קָדְשִׁים שֶׁמֵּתוּ[65], בֵּין קָדְשֵׁי**
2 **מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[66]. וְקָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ**
3 **נֵפֶל[67]. הִפִּילוּ שִׁלְיָא[68] - תִּקָּבֵר. וְשׁוֹר הַנִּסְקָל. וְעֶגְלָה**
4 **עֲרוּפָה. וְצִפֳּרֵי מְצֹרָע. וּשְׂעִיר נָזִיר טָמֵא[69]. וּפֶטֶר**
5 **חֲמוֹר[70]. וּבָשָׂר בְּחָלָב. וְחֵלֶב שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה.**

65) משנה, שם לב, א. 66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. 67) שם לג, ב. 68) שם. 69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו, מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. 70) בכור חמור שלא נפדה בשה ונערף.

6 **יב. הָאוֹרֵג[71] מְלֹא הַסִּיט[72] מִשְּׂעִיר נָזִיר וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר**
7 **בְּשֵׂק - יִדָּלֵק[73].**

71) משנה, ערלה פ"ג. 72) בפירושו על המשנה שם, וכן בשבת פי"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש רש"י בתמורה לד, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. 73) ואע"פ שפטר חמור ייקבר (ראה הי"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף משנה' פ"ג מהל' בכורות הי"ג.

8 **יג. כָּל הַנִּקְבָּרִין[74] - אֶפְרָם אָסוּר. וְכָל הַנִּשְׂרָפִין[75] שֶׁל**
9 **הֶקְדֵּשׁ - אֶפְרָן מֻתָּר, חוּץ מִדֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ[76] הַחִיצוֹן**
10 **וְהַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.**

74) שם לד, א. 75) בגמרא, שם. 76) שם דרשו את הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת, ושמו – כולו, ושמו - שלא יפזר, משמע שאסור בהנאה. פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח הפנימי והמנורה (כסף־משנה). ונראה שרבינו התכוון לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה של כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.

11 **יד. כָּל הַנִּשְׂרָפִין[77] לֹא יִקָּבְרוּ[78], וְכֵן כָּל הַנִּקְבָּרִים לֹא**
12 **יִשָּׂרְפוּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחְמִיר בִּשְׂרֵפָתָן - הֲרֵי**
13 **הֵקֵל בְּאֶפְרָן, שֶׁאֵפֶר הַנִּקְבָּרִים אָסוּר.**

77) משנה, שם. 78) שמצוותם בשריפה.

14 **טו. הָיָה מַקְרִיב[79] עִמּוֹ בִּזְבָחִים וְאָמַר לוֹ: נִתְפַּגְּלוּ[80],**
15 **עוֹשֶׂה עִמּוֹ בִּטְהָרוֹת וְאָמַר לוֹ: נִטְמְאוּ - נֶאֱמָן[81]. לֹא**
16 **נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ[82]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: זְבָחִים**
17 **שֶׁהִקְרַבְתִּי לְךָ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[83] נִתְפַּגְּלוּ, וְאוֹתָן הַטְּהָרוֹת**
18 **נִטְמְאוּ, אִם הָיָה נֶאֱמָן לוֹ - סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו; וְאִם**
19 **לָאו - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[84], וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר**
20 **עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[85].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה מקריב עמו בזבחים ונתפגלו, עושה עמו בטהרות כו', אבל אם אמר לו זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו, ואותן הטהורות נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח".

ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר **על עצמו**", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו". ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם שמסביבו, ובנוגע לעצמו ינהג לפי הדין, היינו ילמד תורה רק על־פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שההחמרה תהיה בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתיה שלו וכו', ודווקא על־ידי־זה נעשה "הרי זה משובח", כי הנהגה זו עושה אותו "משובח" ומכובד גם בעיני אומות העולם.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' נט)

79) גיטין נד, ב. 80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר בעודן בידו. 81) רישא של הברייתא, שם. 82) שישקר ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. 83) ביום מסוים שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. 84) כאביי שם נגד דעת רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף־משנה מעיר, שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא. ותירץ בדוחק, עיי"ש). 85) זה יוצא מלשונו של רבי אמי, שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות לפנים משורת הדין.

21 **סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בְּסִיַּעְתָּא**
22 **דִשְׁמַיָּא**

יום ש"ק י"ט ניסן ה'תשע"ז

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים

23 **מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם**
24 **הַכִּפּוּרִים כֻּלּוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי**
25 **מוֹת: הַקָּרְבָּנוֹת, וְהַוִּדּוּיִין, וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר, וּשְׁאָר**
26 **הָעֲבוֹדוֹת.**
27 **וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאין עבודתן אלא בכהן גדול.

א. בְּיוֹם הַצּוֹם מַקְרִיבִין[2] תָּמִיד בַּשַּׁחַר וְתָמִיד בֵּין הָעַרְבַּיִם, כְּסִדֶר כָּל יוֹם וָיוֹם. וּמַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם פַּר וָאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת נַעֲשֶׂה בַחוּץ[3], וְהוּא נֶאֱכָל לָעֶרֶב. וְעוֹד מַקְרִיבִין יָתֵר עַל מוּסָף זֶה פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְאַיִל לְעוֹלָה. וּשְׁנֵיהֶם מִשֶּׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְאַיִל הַבָּא מִשֶּׁל צִבּוּר הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְהוּא הָאַיִל הָאָמוּר בְּחוּמַשׁ הַפִּקּוּדִים[4] בִּכְלַל הַמּוּסָף, וְהוּא הַנִּקְרָא אֵיל הָעָם. וְעוֹד מְבִיאִין מִשֶּׁל צִבּוּר שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים: אֶחָד קָרֵב חַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשֵּׁנִי שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה: שְׁנֵי תְּמִידִין, וּפַר, וּשְׁנֵי אֵילִים[5], וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - כֻּלָּם עוֹלוֹת; וּשְׁנֵי שְׂעִירִים חַטָּאת: אֶחָד נַעֲשֶׂה בַחוּץ וְנֶאֱכָל לָעֶרֶב, וְהַשֵּׁנִי נַעֲשֶׂה בִּפְנִים וְנִשְׂרָף; וּפַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות עבודת יום הכיפורים".

צריך להבין מדוע בכותרת להלכות אלו, כתב הרמב"ם שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על־פי מה שכתב בהקדמתו שהי"ד החזקה הוא ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו גם עניין של הלכה, ולכן כותב "יום הצום" שמדגיש את החיוב ההלכתי של יום הכיפורים – הצום. משא"כ יום הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו ענין הלכתי.

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' ס)

2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). 3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. 4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. 5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

ב. עֲבוֹדַת כָּל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת אֵלּוּ הַקְּרֵבִין בְּיוֹם זֶה אֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד[6], אֶחָד כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[7]. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - אַף מוּסַף שַׁבָּת אֵין מַקְרִיב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל. וְכֵן שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה, כְּגוֹן הַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וַהַטָּבַת הַנֵּרוֹת - הַכֹּל עָשׂוּי בְּכֹהֵן גָּדוֹל נָשׂוּי. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ; 'בֵּיתוֹ' - זוֹ אִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום כו' הכל בכהן־גדול נשוי..".

מדבריו נראית שיטתו בבירור שהחיוב של הכהן הגדול להיות נשוי ביוהכ"פ הוא דין בכהן ולא ביום הכיפורים, שאל"כ היו יכולות שאר עבודות שנעשות גם בכל יום, להיעשות על־ידי כהן־גדול שאינו נשוי.

כשנסביר כך את דין כהן־גדול שצ"ל נשוי ביוהכ"פ, המובא במשנה הראשונה של מסכת יומא, ונקשר אותו לסיומה, תתורץ שאלה קשה בסוף המסכת, במאמרו של רבי עקיבא "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו' ואומר מקווה ישראל ה'". שלכאורה, מדוע הביא פסוקים מהנביא כמענה על שאלותיו "לפני מי אתם מטהרים כו' ומי מטהר אתכם כו'", והרי תשובות יותר מפורשות מצינו בפסוק מהתורה שהובא זה עתה במשנה לפני דברי ר"ע: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, לפני ה' תטהרו".

אלא, שכשם שבתחילת המסכת, דין כהן־גדול שצ"ל נשוי, הוא דין בגברא ולא מצד יוהכ"פ, כך מחפש ר"ע פסוקים מהם משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם ולא מצד היום הקדוש, ולכן הביא את הפסוק "וזרקתי עליכם מים טהורים כו'" שאינו מדבר ביום הכיפורים. אבל מכיון שמכל־מקום פסוק זה מדבר על זמן הגאולה, לכן הביא פסוק נוסף "מקוה ישראל ה'", שממנו משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם גם שלא בזמן הגאולה.

(על־פי לקו"ש חי"ז עמוד 173)

6) מלשונו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום, כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

ג. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קִבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ כָּל שִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ, שֶׁמָּא תִּמְצָא אִשְׁתּוֹ נִדָּה, וְנִמְצָא טָמֵא

1 שִׁבְעַת יָמִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן
2 גָּדוֹל אַחֵר, שֶׁאִם יֵאָרַע בָּזֶה פִּסּוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר
3 תַּחְתָּיו. בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[8] בֵּין
4 שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל אַחַר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּנוֹ - זֶה שֶׁנִּכְנַס
5 תַּחְתָּיו אֵינוֹ צָרִיךְ חִנּוּךְ[9], אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ מְחֻנֶּכֶתוֹ[10],
6 וּמַתְחִיל מֵעֲבוֹדָה שֶׁפָּסַק בָּהּ הָרִאשׁוֹן. עָבַר יוֹם
7 הַכִּפּוּרִים - חֲרֵי הָרִאשׁוֹן חוֹזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ, וְהַשֵּׁנִי
8 עוֹבֵר[11]. וְכָל מִצְוֹת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה עָלָיו[12], אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ
9 עוֹבֵד כְּכֹהֵן גָּדוֹל. וְאִם עָבַד[13] - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].
10 וְאִם מֵת הָרִאשׁוֹן - זֶה הַשֵּׁנִי מִתְמַנֶּה תַּחְתָּיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומתקינין לו כהן־גדול אחר, שאם יארע בזה פסול כו'.

בהרבה גירסאות נכתב "פיסול" במקום פסול, והוא תמוה. ובדפוס רומי נכתב "פסול" בלי יו"ד.

(על־פי לקו"ש חי"ב עמוד 188 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות..."

ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.

לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשטות "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא־משמע־לן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל – נקרא זה עבודה דמחנכתו, וכגון הוצאת הכף והמחתה מקודש־הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(על־פי לקו"ש חי"ב עמוד 188)

8) לפני שהתחיל לעבוד. 9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום־יומיות. 10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: 11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:) ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. 12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). 13) בשמונה בגדים. 14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ מַזִּין עָלָיו מֵאֵפֶר הַפָּרָה 11
בַּשְּׁלִישִׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ וּבַשְּׁבִיעִי[15] שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם 12
הַכִּפּוּרִים, שֶׁמָּא נִטְמָא בְּמֵת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם 13
שַׁבָּת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ - דּוֹחִין אֶת הַהַזָּיָה[16]. 14

15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזה ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצריכו הזאה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לדחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. 16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בידינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מַרְגִּילִין אוֹתוֹ בָּעֲבוֹדוֹת. זוֹרֵק 15
אֶת הַדָּם, וּמַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[17], 16
וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי תָּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל 17
בָּעֲבוֹדָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זְקֵנִים מִזִּקְנֵי 18
בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲבוֹדַת הַיּוֹם 19
וְסִדּוּרָהּ. וְאוֹמְרִין לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, קְרָא אַתָּה 20
בְּפִיךָ, שֶׁמָּא שָׁכַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ דָּבָר זֶה. 21
וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית הָיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ 22
בְּשַׁעֲרֵי הַמִּזְרָח וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים 23
וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר וְרָגִיל בָּעֲבוֹדָה. 24

17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מַאֲכָל 25
וּמַשְׁקֶה. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה לֹא הָיוּ 26
מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל הַרְבֵּה, שֶׁהַמַּאֲכָל מֵבִיא אֶת 27
הַשֵּׁנָה, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֹׁן, שֶׁמָּא יִרְאֶה קֶרִי. 28
וְלֹא הָיוּ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הַמַּרְגִּילִין לִשְׁכִבַת 29
זֶרַע, כְּגוֹן בֵּיצִים וְחָלָב חַם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. 30

ז. בִּימֵי בַּיִת שֵׁנִי צָץ[18] הַמִּינוּת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ 31
הַצְּדוּקִין, מְהֵרָה יֹאבְדוּ, שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה 32
שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְּטֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים 33
מַנִּיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בַּהֵיכָל חוּץ לַפָּרֹכֶת, וּכְשֶׁיַּעֲלֶה 34
עֲשָׁנָהּ מַכְנִיס אוֹתָהּ לִפְנִים לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. הַטַּעַם[19]: 35
זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, אָמְרוּ 36
כִּי הוּא עֲנַן הַקְּטֹרֶת. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ חֲכָמִים, 37

1 שֶׁאֵין נוֹתֵן הַקְּטֹרֶת אֶלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לִפְנֵי הָאָרוֹן,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'. וּלְפִי שֶׁהָיוּ
3 חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל זֶה נוֹטֶה לְצַד
4 מִינוּת, הָיוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים
5 וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[20] כֹּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין,
6 וַאֲתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[21]. מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ
7 בְּמִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה שֶׁלֹּא תְּשַׁנֶּה דָּבָר
8 שֶׁאָמַרְנוּ לְךָ. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה, עַל שֶׁחֲשָׁדוּהוּ
9 בְּמִינוּת; וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין, לְפִי שֶׁחָשְׁדוּ לְמִי
10 שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין, שֶׁמָּא אֵין בְּלִבּוֹ כְּלוּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אישי כהן גדול ... משביעין אנחנו עליך... שלא תשנה דבר... והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו במי שמעשיו סתומין, שמא אין בלבו כלום".

ולכאורה תמוה, מה מקום להנהגה זו, וממה־נפשך אם אין זה ראוי להשביעו שלא ישביעוהו מבלי לבודקו, ואם זהו דין תורה שצריך להשביעו בכל אופן, מדוע יש לבכות הרי קיימו ציווי ה'. וכמו"כ יש להבין מדוע בוכה הכהן הגדול, הרי אין זו אשמתו שחושדים בו.

וההסבר הוא על־פי מאמר הגמרא "אין אדם נחשד בדבר אלא־אם־כן עשאו, ואם לא עשה.. כו' הרהר בלבו כו'", והיינו שעצם העובדה שחושדים בו מוכיחה שיש אצלו איזושהי שייכות לעניין, שאם לא כן לא היו חושדים בו. ואע"פ שהסיבה היא דין תורה, מכל־מקום התורה על הרוב תדבר, ולכן יש מקום לחשש זה.

ומה ש"הן פורשין ובוכין כו" הוא מפני שעבודת הקטורת ביום הכיפורים לפני ולפנים היא עניין נעלה ביותר הנוגע לכלל ישראל ולכל השנה כולה, והיא עבודה אחת ויחידה הקשורה עם אחדות של ישראל והקב"ה, ומפני זה היה צורך להבטיח שעבודה זו תיעשה בתכלית השלימות וההידור, גם אם לשם כך צריך לחשוד ביהודי.

ואעפ"כ מצד הרגש של אהבת ישראל, נגע ללבם העובדה שחשדו ביהודי עד כדי כך שהדבר הביאם לידי בכיה בדמעות ממש.

ומכאן הוראה לגודל ההפלאה של אהבת ישראל, שהרי מדובר על ערב יום הכיפורים, שעת ההכנה הגדולה ליום הקדוש, ובזמן שזקני בית־דין עושים את ההכנות האחרונות לוודא שעבודת הקטורת תהיה כדבעי, ובזמן זה מצאו את הפנאי הדרוש לבכות בדמעות על שחשדו ביהודי!

(על־פי 'יין מלכות' החדש, ספר עבודה סי' סג)

18) צמחה. 19) נימוקם של הצדוקים. 20) אדוני. 21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש־ברוך־הוא הם.

11 ח. כָּל לֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים כֹּהֵן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ,
12 אִם הָיָה חָכָם. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד - דּוֹרְשִׁים לְפָנָיו. אִם
13 הָיָה רָגִיל לִקְרֹא - קוֹרֵא, וְאִם לָאו - קוֹרִין לְפָנָיו,
14 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִישַׁן. וּבַמֶּה קוֹרִין לְפָנָיו? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[22].
15 בִּקֵּשׁ לְהִתְנַמְנֵם - פִּרְחֵי לְוִיָּה[23] מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע
16 צְרָדָה[24], וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲמֹד
17 וְהִצְטַנֵּן[25] מְעַט עַל הָרִצְפָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּישַׁן.
18 וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ[26] עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן שְׁחִיטָה. וְלֹא הָיוּ
19 שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמַּכִּירִין שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר בְּרַדַּאי[27],
20 שֶׁמָּא יִשְׁחַטוּ בַּלַּיְלָה.

22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. 23) לויים צעירים. במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". 24) בגמרא מפרש אגודל. מקרבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. 25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. 26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. 27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

21 א. כָּל מַעֲשֵׂה[2] הַתְּמִידִין וְהַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם זֶה כֹּהֵן
22 גָּדוֹל עוֹשֶׂה אוֹתָן וְהוּא לָבוּשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדוֹת
23 הַמְיֻחָדוֹת לְיוֹם זֶה - בְּבִגְדֵי לָבָן. וַעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת
24 לְיוֹם זֶה הִיא מַעֲשֵׂה הַפָּר שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׁנֵי
25 הַשְּׂעִירִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[3], וְהַקְּטֹרֶת
26 הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[4]. כָּל אֵלּוּ בְּבִגְדֵי לָבָן הֵם
27 נַעֲשִׂים.

2) יומא לא: לב. ולד. 3) אבל שעיר החטאת השני מעשהו בבגדי זהב. 4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

28 ב. כָּל עֵת שֶׁיְּשַׁנֶּה הַבְּגָדִים[5] וְיִפְשֹׁט בְּגָדִים וְלוֹבֵשׁ
29 בְּגָדִים אֲחֵרִים טָעוּן טְבִילָה[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָשַׁט אֶת
30 בִּגְדֵי הַבָּד וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ
31 אֶת בְּגָדָיו. וְחָמֵשׁ טְבִילוֹת[7] וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין[8] טוֹבֵל
32 כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט
33 בִּגְדֵי חֹל שֶׁעָלָיו, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ
34 בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד,
35 וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת
36 הַנֵּרוֹת, וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד עִם הַחֲבִתִּין[9]

1 **וְהַנְּסָכִים, וּמַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף**
2 **הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי**
3 **הַזָּהָב, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג[10], וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן,**
4 **וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת הַיּוֹם: כָּל**
5 **הַוּדּוּיִים עִם הַהַגְרָלָה[11], וּזְרִיקַת הַדָּמִים בִּפְנִים[12],**
6 **וְהַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמוֹסֵר הַשָּׂעִיר**
7 **לִמְשַׁלְּחוֹ לַעֲזָאזֵל, וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי הַפָּר וְהַשָּׂעִיר**
8 **הַנִּשְׂרָפִים וּמוֹסֵר שְׁאָרָן לִשְׂרֵפָה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ**
9 **יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה**
10 **וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו.**
11 **וּמַקְרִיב שְׂעִיר חַטָּאת שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וְאֵילוֹ וְאֵיל**
12 **הָעָם, וְהֵם עוֹלוֹת, וּמַקְטִיר אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר**
13 **הַנִּשְׂרָפִין, וּמַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[13]. וְאַחַר**
14 **כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל**
15 **וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו**
16 **וְרַגְלָיו. וְנִכְנָס לִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמוֹצִיא מִשָּׁם אֶת**
17 **הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,**
18 **וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ**
19 **בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל**
20 **בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין**
21 **הָעַרְבַּיִם. וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב,**
22 **וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל וְיוֹצֵא.**

5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. 6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. 7) משנה שם ל. 8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). 9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). 10) מתנגב. 11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). 12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: 13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרבת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

23 **ג. כָּל הַטְּבִילוֹת[14] הָאֵלּוּ וְהַקִּדּוּשִׁין - כֻּלָּן בַּמִּקְדָּשׁ,**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. חוּץ**
25 **מִטְּבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִטְבֹּל אוֹתָהּ בַּחֹל,**
26 **שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְהוֹסִיף כַּוָּנָתוֹ[15]; שֶׁאִם יִזְכֹּר טֻמְאָה**
27 **יִשָּׁנָה שֶׁבְּיָדוֹ - יִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה בִּטְבִילָה זוֹ לִשְׁמָהּ. וְכָל**
28 **כֹּהֵן שֶׁלֹּא טָבַל בֵּין בְּגָדִים לִבְגָדִים אוֹ שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ**
29 **בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ**
30 **כְּשֵׁרָה[16].**

14) משנה שם ל. 15) שישתדל להזכר, כר' יהודה בתוספתא שם פ"א. 16) גמרא שם ל:

31 **ד. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[17] - מְלַבְּנִין[18]**
32 **עֲשָׁשִׁיּוֹת[19] שֶׁל בַּרְזֶל בְּאֵשׁ מִבָּעֵרֶב, וּלְמָחָר מְטִילִין**
33 **אוֹתָן בַּמַּיִם[20] כְּדֵי לְהָפִיג צִנָּתָן; שֶׁאֵין שְׁבוּת**
34 **בַּמִּקְדָּשׁ[21]. אוֹ מְעָרְבִין מַיִם חַמִּין בְּמֵי הַמִּקְוֶה עַד**
35 **שֶׁתָּפִיג צִנָּתָן.**

17) וקשה לו לטבול במים קרים. 18) ר' יהודה בברייתא שם לד: 19) גושים. 20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). 21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. [נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פי"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף – חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד־משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם־משנה שם תירוץ נפלא ביישוב סתירה זו].

36 **ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן**
37 **הַכִּיּוֹר כִּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מִקִּיתּוֹן שֶׁל**
38 **זָהָב[22], מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַכֹּהֲנִים עוֹלִים**
39 **בִּמְזִרְחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ[23] וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ[24], וְהַיּוֹם**
40 **עוֹלִים בָּאֶמְצַע[25] וְיוֹרְדִין בָּאֶמְצַע לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל,**
41 **כְּדֵי לְהַדְּרוֹ[26]. בְּכָל יוֹם מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה[27] חוֹתֶה**
42 **בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף[28] וּמְעָרֶה[29] הָאֵשׁ לְמַחְתָּה שֶׁל**
43 **זָהָב[30], וְהַיּוֹם חוֹתֶה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַחְתָּה שֶׁל זָהָב**
44 **וּבָהּ נִכְנָס לַהֵיכָל, שֶׁלֹּא לְיַגְּעוֹ בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדָה.**
45 **וְכֵן מַחְתָּה שֶׁל כָּל יוֹם מַחֲזֶקֶת אַרְבָּעָה קַבִּין,**
46 **וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קַבִּין; וּבְכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵדָה,**
47 **וְהַיּוֹם קַלָּה[31]; וּבְכָל יוֹם יָדָהּ קְצָרָה, וְהַיּוֹם**
48 **אֲרֻכָּה[32]; כְּדֵי לְהָקֵל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִיגַע.**
49 **בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת[33]**
50 **שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע[34]. מוֹסִיפִין**
51 **מַעֲרָכָה, כְּדֵי לְהַדֵּר הַמִּזְבֵּחַ וּלְעַטְּרוֹ[35].**

22) משנה שם מג: כתנא־קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. 23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). 24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של

הכבש ושם יורדים. 25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם־משנה. 26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. 27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. 28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחתה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. 29) שופך את הגחלים. 30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. 31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחתה היומיומית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. 32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. 33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). 34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיום האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. 35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

1 **ו. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ**
2 **וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[36] לָמְדוּ,**
3 **שֶׁזֶּה וִדּוּי דְּבָרִים[37]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהוּא מִתְוַדֶּה**
4 **בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וִדּוּיִים: אֶחָד - עַל יְדֵי עַצְמוֹ**
5 **תְּחִלָּה. וִדּוּי שֵׁנִי - עַל יְדֵי עַצְמוֹ עִם שְׁאָר**
6 **הַכֹּהֲנִים[38]. וּשְׁנֵיהֶם עַל פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ.**
7 **וְהַוִּדּוּי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שָׂעִיר**
8 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּמַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן שָׁלֹשׁ**
9 **פְּעָמִים. כֵּיצַד[39] הוּא אוֹמֵר? אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי**
10 **עָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא**
11 **לַחֲטָאִים וְלָעֲווֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי**
12 **וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְכוּ'. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר**
13 **עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'**
14 **תִּטְהָרוּ. הֲרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן**
15 **בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוֹרָל עַל שְׂעִיר**
16 **הַחַטָּאת, אוֹמֵר: לְהַשֵּׁם חַטָּאת. נִמְצָא מַזְכִּיר אֶת**
17 **הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים[40]. וּבְכֻלָּם הוּא מַזְכִּיר**
18 **כִּכְתָבוֹ[41], שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה**
19 **מַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ בַּשֵּׁם[42]. כֵּיוָן שֶׁרַבּוּ פְּרוּצִין[43] -**
20 **חָזְרוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ. וּמַבְלִיעוֹ בַּנְּעִימוּת[44], עַד**
21 **שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ אֲפִלּוּ חֲבֵרָיו הַכֹּהֲנִים.**

36) הלכה למשה מסיני. 37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: 38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". 39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. 40) שם לט: 41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א־ד־נ־י". בראב"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. 42) כשהזכיר את השם. 43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. 44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

22 **ז. כָּל הַכֹּהֲנִים[45] וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵם**
23 **שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל**
24 **בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים**
25 **עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**
26 **לְעוֹלָם וָעֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל**
27 **לֵאלֹהֵינוּ. וּבִשְׁלֹשֶׁת הַוִּדּוּיִים הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת**
28 **הַשֵּׁם[46] כְּנֶגֶד הַמְבָרְכִין, וְאוֹמֵר לָהֶן תִּטְהָרוּ. וְכָל**
29 **הַיּוֹם כָּשֵׁר לְוִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים[47] וּלְוִדּוּי הַפָּרִים**
30 **הַנִּשְׂרָפִים[48].**

45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. 46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. 47) משנה מגילה כ: 48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פי"ב ה"א, ופט"ו ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

31 **א. שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת[2] - אֶחָד כָּתוּב עָלָיו לְהַשֵּׁם, וְאֶחָד**
32 **כָּתוּב עָלָיו לַעֲזָאזֵל. וְהֵם כְּשֵׁרִים מִכָּל דָּבָר[3]: בֵּין מִן**
33 **הָעֵץ, בֵּין מִן הָאֶבֶן, בֵּין מִן הַמַּתֶּכֶת. אֲבָל לֹא יִהְיֶה**
34 **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כֶּסֶף וְאֶחָד זָהָב, אֶלָּא**
35 **שְׁנֵיהֶם שָׁוִין[4]. וְשֶׁל עֵץ הָיוּ. וּבְבֵית שֵׁנִי עָשׂוּ אוֹתָם**
36 **שֶׁל זָהָב[5]. וּמַנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּכְלִי אֶחָד הַמַּחֲזִיק**
37 **שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[6], כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַּוֵּן[7].**
38 **וּכְלִי זֶה חֹל[8] הוּא, וְשֶׁל עֵץ הָיָה, וְקַלְקֵפֵי שְׁמוֹ.**

2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. 3) ברייתא, יומא לז, א. 4) שם. 5) משנה, שם: "של אשכרוע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. 6) כלומר, רק שתי ידים ולא יותר. 7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. 8) לא

קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

1 **ב. הֵיכָן מַגְרִיל?[9] בְּמִזְרַח הָעֲזָרָה בִּצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ[10].**
2 **מַנִּיחִין שָׁם הַקַּלְפִּי, וּמַעֲמִידִין שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים פְּנֵיהֶן**
3 **לְמַעֲרָב וַאֲחוֹרֵיהֶם לְמִזְרָח. וְכֹהֵן גָּדוֹל בָּא לְשָׁם,**
4 **וְהַסְּגָן מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב[11] מִשְּׂמֹאלוֹ. וּשְׁנֵי**
5 **הַשְּׂעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.**

9) משנה, שם לז, א. 10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו-טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. 11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

6 **ג. טָרַף[12] בַּקַּלְפִּי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו[13]**
7 **לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וּפוֹתֵחַ יָדָיו. אִם שֶׁל שֵׁם עָלָה**
8 **בִּימִינוֹ - הַסְּגָן אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל[14], הַגְבַּהּ**
9 **יְמִינְךָ. וְאִם בִּשְׂמֹאל עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ:**
10 **אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְבַּהּ שְׂמֹאלְךָ. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת**
11 **עַל שְׁנֵיהֶם: שֶׁל יָמִין עַל יָמִין, וְשֶׁל שְׂמֹאל עַל שֶׁל**
12 **שְׂמֹאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עִכֵּב[15], אֶלָּא שֶׁחִסֵּר**
13 **מִצְוָה; שֶׁהַהַנָּחָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְהַהַגְרָלָה**
14 **מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה[16]. לְפִיכָךְ, הַהַנָּחָה**
15 **כְּשֵׁרָה בְּזָר, וְהַעֲלַיַת הַגּוֹרָלוֹת מִן הַקַּלְפִּי פְּסוּלָה**
16 **בְּזָר[17].**

12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. 13) אחד בימין ואחד בשמאל. 14) משנה, שם. 15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שעיר החטאת – כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגרלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. 16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). 17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב.) אין לדמות הגרלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה-שאין-כן הגרלה (לחם-משנה).

17 **ד. וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן[18] שֶׁל זְהוֹרִית[19] מִשְׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים[20]**
18 **בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ[21],**
19 **וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ[22]. וְשׁוֹחֵט אֶת פַּר**
20 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַשָּׂעִיר[23] שֶׁעָלָיו עָלָיו הַגּוֹרָל**
21 **לַשֵּׁם.**

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאוהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

22 **ה. וּמַכְנִיס דָּמָן לַהֵיכָל[24], וּמַזֶּה מִדַּם שְׁנֵיהֶן בַּיּוֹם**
23 **הַזֶּה אַרְבָּעִים וְשֶׁלֹּשׁ הַזָּיוֹת[25]. וְאֵלּוּ הֵן: מַזֶּה תְּחִלָּה**
24 **מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בֵּין בַּדֵּי**
25 **הָאָרוֹן קָרוֹב לַכַּפֹּרֶת[26] בְּטֶפַח[27], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי**
26 **הַכַּפֹּרֶת[28] יַזֶּה וְגוֹמֵר. וּמַזֶּה שָׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע**
27 **לְמַטָּה[29]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[30] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע**
28 **פְּעָמִים - יַזֶּה יָתֵר עַל הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה[31]. וְכָךְ הָיָה**
29 **מוֹנֶה: אַחַת. אַחַת וְאַחַת. אַחַת וּשְׁתַּיִם. אַחַת וְשָׁלֹשׁ.**
30 **אַחַת וְאַרְבַּע. אַחַת וְחָמֵשׁ. אַחַת וָשֵׁשׁ. אַחַת וָשֶׁבַע.**
31 **וְלָמָּה מוֹנֶה כָּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁכַּח[32] וְיִמְנֶה הַזָּיָה**
32 **רִאשׁוֹנָה מִכְּלַל הַשֶּׁבַע. וְאַחַר כָּךְ מַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר**
33 **בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה,**
34 **וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בְּדַם הַפָּר. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה בַּהֵיכָל**
35 **עַל הַפָּרֹכֶת[33] מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע**
36 **לְמַטָּה, שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַפָּר: עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי**
37 **הַכַּפֹּרֶת[34], וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בִּפְנִים. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה**
38 **מִדַּם הַשָּׂעִיר כֵּן עַל הַפָּרֹכֶת שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת, אַחַת**
39 **לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדַם הַשָּׂעִיר: וְעָשָׂה**
40 **אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר, וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה**
41 **בִּפְנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזָּיוֹת אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בָּהֶן לְהַזּוֹת לֹא**
42 **לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֶלָּא כְּמַצְלִיחַ[35]. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֵב**
43 **שְׁנֵי הַדָּמִים, דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם**
44 **אַרְבַּע הַזָּיוֹת[36] עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[37] מִזְבַּח הַזָּהָב**
45 **שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ[38] שֶׁל מִזְבֵּחַ זֶה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל כו'".

ובסדר העבודה ליוהכ"פ נכתב "ומזה מדם התערובת", כי כאן רוצה להדגיש שכיון שבמספר שמונה מרומזים ענייני יום הכיפורים,

שהרי תשובה-עילאה היא בספירת הבינה שהיא השמינית, עניינה של ספירת הבינה "אם הבנים שמחה" הוא עניין השמחה, וספירת הבינה היא "רחובות הנהר", הרחבה

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאוהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

בתורה ובכל ענייני האדם, כך גם הלשון ארבע הזיות משניהם - הם שמונה.

(על־פי לקו"ש חכ"ט עמוד 315)

24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב. 25) ברייתא, זבחים מב, א. 26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. 27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נה, א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). 28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. 29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה". פירש 'רבינו חננאל' שם ש"מצדד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו־תם' בספר הישר, בחידושיו ליומא, כותב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי 'רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של 'רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. 30) תורה שבעל־פה. 31) וביחד הן שמונה. 32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. 33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. 34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה.) אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו:) שגם בהיכל יזה כך. 35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת 'רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית־דין). 36) משנה, שם נח, ב. 37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

1 **ו. וְכָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ**
2 **בַּדָּם טְבִילָה עַל כָּל הַזָּיָה[39], לֹא שֶׁיַּזֶּה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת**
3 **מִטְּבִילָה אַחַת. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי**
4 **שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.**

39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

5 **ז. וְאַחַר כָּךְ[40] מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ**
6 **הַמּוּכָן[41] לְהוֹלִיכוֹ לַמִּדְבָּר. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ[42],**
7 **אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים אֶת**
8 **יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. וְסֵכוֹת[43] הָיוּ עוֹשִׂין מִירוּשָׁלַיִם עַד**
9 **תְּחִלַּת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֶת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה**
10 **בְּכָל סֵכָּה וְסֵכָּה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֵּכָּה**
11 **לְסֵכָּה. עַל כָּל סֵכָּה וְסֵכָּה אוֹמְרִין לוֹ: הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי**
12 **מַיִם. אִם כָּשַׁל כֹּחוֹ וְצָרִיךְ לֶאֱכֹל - אוֹכֵל. וּמֵעוֹלָם**
13 **לֹא הֵצְרַךְ אָדָם לְכָךְ. וְאַנְשֵׁי הַסֵּכָּה הָאַחֲרוֹנָה עוֹמְדִין**
14 **בְּסוֹף הַתְּחוּם[44] וְרוֹאִין אֶת מַעֲשָׂיו מֵרָחוֹק. כֵּיצַד הָיָה**
15 **עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּקַרְנָיו[45], חֶצְיוֹ**
16 **קוֹשֵׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו. וְדוֹחֲפוֹ**
17 **לַאֲחוֹרָיו וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי**
18 **הָהָר עַד שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה אֵיבָרִים אֵיבָרִים. וּבָא וְיוֹשֵׁב**
19 **לוֹ תַּחַת סֻכָּה הָאַחֲרוֹנָה[46] עַד שֶׁתְּחַשַּׁךְ. וְדַרְכִּיּוֹת[47]**
20 **הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין, כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁהִגִּיעַ**
21 **שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר שֶׁמְּשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[48] בְּיַד**
22 **מוֹלִיכוֹ, חוֹזֵר אֵצֶל הַפָּר וְהַשָּׂעִיר שֶׁהִזָּה דָּמָן לִפְנִים,**
23 **וְקוֹרְעָן וּמוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן וְנוֹתְנָם בַּכְּלִי וּמַקְטִירָן**
24 **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמְחַתֵּךְ שְׁאָר בְּשָׂרָן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת**
25 **מְעֹרוֹת זוֹ בָּזוֹ[49] כְּמִין קְלִיעָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵק אוֹתָן,**
26 **וּמְשַׁלְּחָן בְּיַד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[50],**
27 **וּמְנַתְּחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].**

40) משנה, שם סו, א. 41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". 42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". 43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמותר ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. 44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. 45) אותה לשון של זהורית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. 46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. 47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. 48) משנה, שם סז, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. 49) ברייתא, שם סז, ב. 50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). 51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

28 **ח. כֵּיצַד שֶׁהִגִּיעַ[52] שָׂעִיר לַמִּדְבָּר יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל**
29 **לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים[53] לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבִזְמַן קְרִיאָתוֹ[54]**
30 **שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשָּׂעִיר בְּבֵית הַדֶּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה**
31 **כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר**
32 **הַנִּשְׂרָפִין. וּשְׂרֵפָתָן כְּשֵׁרָה בְּזָר[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].**

52) משנה, שם סח, ב. 53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. 54) שם סח, ב במשנה. 55) 'ירושלמי' יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). 56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

1 ט. קְרִיאָה זוֹ[57] אֵינָהּ עֲבוֹדָה. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה
2 לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי חֹל לְבָנִים מִשֶּׁלּוֹ - קוֹרֵא. וְאִם רָצָה
3 לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי לָבָן - קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לֵהָנוֹת
4 בָּהֶן[58] שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].

57) משנה, שם סח, ב. 58) ראה 'תוספות' יומא סט, א - ד"ה בגדי. 59) פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

5 י. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא?[60] יוֹשֵׁב[61] בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וְכָל
6 הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְחַזָּן[62] הַכְּנֶסֶת[63] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה
7 וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[64], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן,
8 וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל.
9 עוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בְּעָשׂוֹר שֶׁבְּפָרָשַׁת
10 מוֹעֲדוֹת[65] עַד סוֹף הָעִנְיָן[66], וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה
11 וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם
12 כָּתוּב כָּאן. וּבֶעָשׂוֹר שֶׁבְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים[67] עַד סוֹף
13 הָעִנְיָן קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה. וְלָמָּה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי
14 שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר[68]. וְלָמָּה לֹא יִקְרָא
15 בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שֶׁאֵין אֶחָד קוֹרֵא בִּשְׁנֵי סְפָרִים,
16 מִשּׁוּם פְּגָם רִאשׁוֹן[69].

60) משנה, שם. 61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. 62) בזמן המשנה, קראו לשמש – חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקריא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. 63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית־כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים־טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. 64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). 65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). 66) עד תשבתו שבתכם. 67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז־יא), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. 68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. 69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

17 יא. בְּעֵת שֶׁקּוֹרֵא[70] מְבָרֵךְ לְפָנָיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כְּדֶרֶךְ
18 שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמוֹסִיף לְאַחֲרֶיהָ שֶׁבַע[71]
19 בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. מוֹדִים
20 אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ וְכוּ',
21 וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
22 בְּרַחֲמִים. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּתִקְּנָן[72]. וּמְבָרֵךְ עַל
23 הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. יְהִיֶה עִנְיָנָהּ, שֶׁיַּעֲמֹד
24 הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
25 שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמְבָרֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.
26 עִנְיָנָהּ, שֶׁיּוֹשִׁיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסוּר מֵהֶן מֶלֶךְ.
27 וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ
28 עַל הַכֹּהֲנִים בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עִנְיָנָהּ, שֶׁיִּרְצֶה
29 הַמָּקוֹם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם וּיְבָרְכֵם. וְחוֹתֵם בָּהּ:
30 בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר תְּפִלָּה
31 וּתְחִנָּה וְרִנָּה וּבַקָּשָׁה כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם:
32 הוֹשַׁע ה' עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין
33 לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה[73].

70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. 71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום־טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). 72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה־עשרה. 73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושנו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג־י"ט ניסן תשע"ז

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ז

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

34 א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג
35 הַמְּדִינָה[2] בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[3],
36 וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ[4] עִם אֲחֵרִים[5], וְלֹא יִתְעַסֵּק בִּסְחוֹרָה
37 אַחֶרֶת[6], וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה[7], אֶלָּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּכֵר
38 תָּמִיד[8] בְּהַקָּפָה, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אֲחֵרִים[9], אֶלָּא אִם כֵּן
39 הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[10]. עָבַר וְעָשָׂה
40 שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי
41 כָּךְ וְכָךְ, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[11]. וְאֵין כָּל
42 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן[12], אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבָד.

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשביקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הוליך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד A 380, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב:. 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

1 **ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר[13] וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ**
2 **פֵּרַשׁ[14] בַּיָּם[15], אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן**
3 **בְּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל**
4 **פְּחָת שֶׁיָּבוֹא מֵחֲמַת שֶׁעָבַר[16] חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ[17]; וְאִם**
5 **הָיָה[18] שָׁם שָׂכָר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְּנוּ**
6 **בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן[19] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת**
7 **שֻׁתָּפוּת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה[20], וְהָלַךְ וְקָנָה**
8 **שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים, וְקָנָה**
9 **חִטִּים: אִם[21] פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ לָזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם[22]**
10 **הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[23]. וְכֵן[24] אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף**
11 **עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת: אִם הִפְסִיד - הִפְסִיד**
12 **לְעַצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּכֵּר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם**
13 **נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ[25]: אִם פָּחַת - פָּחַת**
14 **לְעַצְמוֹ[26], וְאִם הִרְוִיחַ - הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְּנוּ**
15 **בֵּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי.**

13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14) הפליג, נסע בספינה. 15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21) לשון הברייתא שם. 22) ברייתא שם וכרבי יהודה. 23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. 24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

16 **ג. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית**
17 **שָׂכָר - רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ[27] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[28]; וּכְשֶׁהוּא**
18 **מוֹכֵר - לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[29], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ**
19 **בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ[30]**
20 **חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן**
21 **שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁוִין בָּחַבָּלָה[31].**

27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל עניניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביורה־דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר

כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). 30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31) בכתב־יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

1 **ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: נוֹלִיךְ הַסְּחוֹרָה לִמְקוֹם**
2 **פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בִּיקֶר[32], וְנִמְכֹּר שָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל**
3 **עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב**
4 **עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶתֵּן מָעוֹת**
5 **שֶׁבְּיָדִי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמְּךָ[34].**
6 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

7 **ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן**
8 **הַיְּדוּעַ[35] - אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן**
9 **לְאוֹתָן פֵּרוֹת - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.**

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

10 **ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן**
11 **אוֹנָיָה זֶה עַל זֶה[36]. עָרְבוּ פֵּרוֹת כְּלֵא שׁוּמָא[37]**
12 **וּמְכָרוּם, וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְּׁבִין**
13 **אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְּׁבִין**
14 **אֶת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.**

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב־יג).

15 **ז. שֻׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶם מוֹכְסִין[38] - מָחֲלוּ לָאֶמְצַע[39].**
16 **וְאִם אָמְרוּ[40]: מִשּׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ**
17 **מָחֲלוּ לוֹ[41]. הָיוּ[42] בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים**
18 **וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׂיָּרָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל**
19 **לָאֶמְצַע[43]. (אֲפִלּוּ אֵין יְכוֹלִים חֲבֵרָיו לְהַצִּיל, דְּלָא**
20 **פְּלַג, כֵּיוָן דְּלָא אֲמַר כְּלוּם.) וְאִם אָמַר[44]: לְעַצְמִי אֲנִי**
21 **מַצִּיל (אִם יְכוֹלִים לְהַצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֶלְקוֹ[45]**
22 **לְעַצְמוֹ, וְהַיּוֹתֵר שֶׁלָּהֶם[46]; וְאִם אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל[47])**
23 **- הִצִּיל לְעַצְמוֹ.**

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

24 **ח. דָּבָר[48] הַיְּדוּעַ[49] לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
25 **בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי כָּל**
26 **יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[50]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ**
27 **שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה[51], וְנֹאמַר לָאַחֵר שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
28 **עָלָיו הָרְאָיָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד**
29 **שֶׁיָּבִיא הָאַחֵר רְאָיָה[52].**

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים.

50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

1 **ט. אֶחָד[53] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחֲלֹק[54] שֶׁלֹּא מִדַּעַת**
2 **חֲבֵרוֹ - חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלִשָׁה, וַאֲפִלּוּ[55] הֵן הֶדְיוֹטוֹת[56];**
3 **וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ נֶאֱמָנִין[57], וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָא[58]. וְאִם חָלַק**
4 **לָהּ[59] בִּפְחוֹת מִשְּׁלִשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60]. בַּמֶּה**
5 **דְּבָרִים אֲמוּרִים[61]? בְּשֶׁחָלְקוּ פֵּרוֹת[62]; אֲבָל אִם הָיוּ**
6 **מָעוֹת[63] - הַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא**
7 **בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ[64] חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד**
9 **וְשָׁוִין; אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים,**
10 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת**
11 **- הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֶלָּא בְּבֵית דִּין.**

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית־דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

12 **י. אָסוּר[66] לְהִשְׁתַּתֵּף[67] עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא**
13 **יִתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וַיַּשְׁבִּיעוֹ בְּיִרְאָתוֹ[68]. וּכְבָר**
14 **בֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה[69] בְּפֵרוֹת**
15 **שְׁבִיעִית, [וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת], וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא**
16 **בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאִם**
17 **עָבַר[70] וְעָשָׂה - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[71]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם**
18 **הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר[72].**

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. 69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

19 **יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִין[73] שֶׁמֵּת -**
20 **בָּטְלָה[74] הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לִזְמַן**
21 **קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁים. וְכָזֶה**
22 **הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[75].**

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. 75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לז) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

23 **א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[2], אַף**
24 **עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת**
25 **שֻׁתָּפוּת, וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[3].**
26 **וְיֵשׁ לָהֶם לְהִתְנוֹת בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ,**
27 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל[4] אִם הָיָה הָאֶחָד בִּלְבַד הוּא**
28 **שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשֻּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן**
29 **מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם[5] - הֲרֵי זוֹ הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עֵסֶק[6], וְזֶה**
30 **הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ**
31 **מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֻׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן**
32 **נִקְרָא בַּעַל הַמָּעוֹת.**

2) כלומר: הממון ניתן על־ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא־והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא־מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו

המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם־משנה).

1 **ב. תִּקְּנוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ**
2 **לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה,**
3 **וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד**
4 **בְּאֹנֶס[8], וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא**
5 **בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת[9]. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַחֲצִי שֶׁל**
6 **פִּקָּדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[10]. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה**
7 **שְׂכַר זוֹ הַחֲצִי, אִם הִרְוִיחַ, שֶׁל בַּעַל הַמָּעוֹת. וּלְפִי[11]**
8 **תַּקָּנָה זוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל**
9 **כָּל הַמָּמוֹן לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן,**
10 **נִמְצָא בַּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן**
11 **פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ**
12 **לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא**
13 **בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית[12]. וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ[13], אִם רוֹצֶה**
14 **לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה?[14] יִתֵּן**
15 **לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם[15] מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת**
16 **כְּפוֹעֵל בָּטֵל[16] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה[17] שֶׁבָּטֵל מִמֶּנָּה[18].**
17 **וְאִם[19] הָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר[20] כָּל שֶׁהוּא[21] לְהִתְעַסֵּק בּוֹ**
18 **עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[22] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר**
19 **שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם[23], אֶלָּא אֲפִלּוּ הֶעֱלָה[24] לוֹ דִּינָר בְּכָל**
20 **יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת - דַּיּוֹ[25]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - יִהְיֶה**
21 **לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[26]: כָּל הָרֶוַח יִהְיֶה**
22 **לְךָ שְׁלִישׁוֹ[27] אוֹ עֲשִׂירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ, הוֹאִיל[28] וְיֵשׁ לוֹ**
23 **עֵסֶק אַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[29]; וְאִם הִפְסִידוּ - יַפְסִיד**
24 **מֶחֱצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ[30] וְהָיָה לוֹ עֵסֶק**
25 **אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אַחֵר כְּלָל;**
26 **שֶׁהָאֲרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.**

7) חכמי נהרדעא (שם קד:)? 8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א־ב). 11) בבא־מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על־מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה בריי"ף שם. 20) מאותו המין. כסף־משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא־מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד־בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. 24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף־משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכרך - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

27 **ג. וְעוֹד[31] תִּקְּנוּ חֲכָמִים: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ**
28 **לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ**
29 **שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי -**
30 **שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ חֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ**
31 **רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ,**
32 **אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי**
33 **הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח**
34 **בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן, נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי**
35 **הָרֶוַח; וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח. וְאִם פָּחֲתוּ**
36 **- יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפְּחָת[32], שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב**
37 **בַּחֲצִי הַפְּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְוָה, וְיֵשׁ לוֹ**
38 **שְׁתוּת בִּשְׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[33], וְנִמְצָא**
39 **שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפְּחָת שְׁלִישׁוֹ; וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד**
40 **שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפְּחָת[34].**

31) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד.

ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר: שֶׁהַנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ, וְאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁלִישׁ[35]. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בִּפְרוּשׁ[36]. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיַּפְסִיד[37] הַמִּתְעַסֵּק מֶחֱצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן[38] אִם הִתְנוּ, שֶׁאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁיעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסְדּוֹ - תְּנָאוֹ קַיָּם, וְתוֹסֶפֶת זוֹ כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין הַתְּנַאי[39] זֶה מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר[40] - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שָׂכָר הַמִּתְעַסֵּק יָתֵר עַל הֶפְסְדּוֹ בִּשְׁתוּת[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. שֶׁזֶּה דָּבָר אָסוּר[43] הוּא, וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בּוֹ[44]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי זֶה[45].

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם מגמרא בבא־מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם־משנה. 41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 42) בהלכה ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. 45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִם הִתְנוּ, שֶׁיִּטֹּל[46] הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָׁה חֲלָקִים מֵהַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר - נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלֹשָׁה רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלְוָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הֶפְסֵד[47] פָּחוֹת שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[48], וְיַפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה דִּינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[49] - בַּעַל הַמָּעוֹת מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה עָשָׂר[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם: כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר, אִם יִהְיֶה שָׁם רֶוַח - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצֵאתָ[51] לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, אִם פִּחֲתוּ - לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כֻּלּוּם; שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת[52], שֶׁהוּא רְבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וְכֵן[53] אִם הִתְנוּ עַל הַפְּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח: אִם פִּחֲתוּ - פּוֹחֵת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶׁהִתְנוּ, וְאִם הוֹסִיפוּ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? הִתְנוּ, שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יִפְחֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוּ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפְּחָת, וְאִם הוֹתִירוּ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[54]. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵם, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁמָּא[55] הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחֹת וְיִטֹּל שָׂכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׂכָר, וּפִחֲתוּ[56] - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִّבְעָה יָתֵר[57] עַל זֶה הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפִּחֲתוּ שִׁבְעָה דִּינָרִים - הֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חַיָּב לְךָ דִּינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנַאי[58], וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן[59]. נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִּינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִּינָרִין. וְזֶה תֵּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֲמֶת שֶׁיֵּרָאֶה לִי: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוּ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ[60]. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[61]; וְאִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[62]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תֵּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצֶּדֶק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש

מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף־משנה. 49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה־עשר שהם שלשה רבעים – למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. 50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים משששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף־על־פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו־הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים־עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא".

1 **א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[2] לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ**
2 **שֶׁהִתְנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם**
3 **בְּשָׁוֶה[3], וְנֶאֱבַד הַמָּמוֹן[4] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם**
4 **הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ[5], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[6] אִם אָבַד[7] מִקְצָת**
5 **הַמָּמוֹן. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁהוּא**
6 **בְּתוֹרַת מִלְוָה[8]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ**
7 **בַּהֶפְסֵד - בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת**
8 **פָּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן לְשִׁמְעוֹן**
9 **מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנָשָׂא וְנָתַן, וּפָחַת תִּשְׁעִים - הֲרֵי**
10 **שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים.**
11 **אֲבָל פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יַפְסִיד**
12 **שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא**
13 **רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רְאוּבֵן פָּחוֹת**
14 **מִשִּׁשִּׁים. לְפִיכָךְ, שְׁטַר עֵסֶק[9] הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוֹמִים[10],**
15 **שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע[11] בַּעַל הַשְּׁטָר**
16 **וְגוֹבֶה מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[12], אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיוֹרֵשׁ[13]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל**
18 **לְעוֹלָם פָּחוֹת מִמֶּחֱצָה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין**
19 **פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן כְּנֶגֶד שְׂכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן? שֶׁהֲרֵי**
20 **אָבַד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר כָּאן פִּקָּדוֹן**
21 **כְּלָל שֶׁנֹּאמַר: אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ - יֵרָאֶה כְּרִבִּית;**
22 **שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל[14]. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל**
23 **הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ[15] - מְשַׁלֵּם**
24 **הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר**
25 **מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט**
26 **שְׁתוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפִּחֲתוּ[17], יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ**
27 **יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁכְּבָר**
28 **בֵּאַרְנוּ[18].**

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא־בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא־מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. 11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא־מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה־שאין־כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה

יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא־בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממונו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם־משנה.

1 **ב. הַמִּתְעַסֵּק[19] שֶׁהִפְסִיד[20], וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהִרְוִיחַ**
2 **- אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב**
3 **הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים[21],**
4 **וּנְחַשֵּׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁ[22];**
5 **אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל**
6 **הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בָּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.**

19) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף־משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

7 **ג. נָתַן[23] לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָרִים בְּעֵסֶק,**
8 **וּכְתָבָן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר - מְחַשֵּׁב לוֹ עַל**
9 **כָּל שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל**
10 **עַצְמוֹ[24]. נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִינָרִים, וְחָזַר**
11 **וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה**
12 **דִינָרִין, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק בְּמָאתַיִם דִינָרִין - אֵינוֹ**
13 **מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא**
14 **שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[25]. כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה**
15 **יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלִשִׁים, וְהַמֵּאָה חָבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים -**
16 **בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד,**
17 **הֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם, וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם[26]. אֲבָל אִלּוּ**
18 **הִנִּיחָם שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק**
19 **בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[27], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בֶּחָבִיּוֹת**
20 **עֲשָׂרָה[28], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה ברי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

21 **ד. אֵין[29] הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחֲלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ**
22 **סְחוֹרָה, וְלוֹמַר: אֶטֹּל אֶת הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה**
23 **לְעַצְמִי, וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת**
24 **פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה אֶלָּא**
25 **לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ. וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין**
26 **הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד**
27 **בֵּינֵיהֶן עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו. והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

28 **ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן[30] מַתָּנָה לַאֲחֵרִים מִן הַמִּטַּלְטְלִין**
29 **שֶׁל עֵסֶק[31] אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּעוֹת**
30 **רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאִלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק**
31 **הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ שְׁנָה הַמְקַבֵּל**
32 **אוֹתָם, וּמְכָרָם וּנְתָנָם מַתָּנָה לַאֲחֵרִים, אוֹ הִפְסִיד -**
33 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[32]. וְהַכֹּל בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[33],**
34 **שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שֶׁמֵּת - נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֶחֱצָה.**
35 **וְאִם[34] יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת**
36 **שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בַּעַל הַמָּעוֹת[35] בְּלֹא**
37 **שְׁבוּעָה[36]. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶם**
38 **כְּלוּם[37]; אֶלָּא[38] אִם כֵּן הָיָה בָּהֶם רֶוַח - הֲרֵי חֵלֶק**
39 **הָרֶוַח שֶׁל מֵת שֶׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֹּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בַּעַל**
40 **חוֹב וְהָאִשָּׁה.**

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא־מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל־חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

41 **ו. הַנּוֹתֵן[39] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶם פֵּרוֹת לְמַחֲצִית**
42 **שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[40]. וְאִם[41]**
43 **נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמָכַר[42] - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא**
44 **מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כָּרְחוֹ.**

39) בבא־מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא־הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות

העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י).

ז. נָתַן[43] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְסוּת וְלֹא עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֻמָּן - לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48]. וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].

43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. 44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף־משנה). 45) דברים שאינם בכלל פירות. 46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. 47) תוספתא שם. 48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. 49) תוספתא שם. 50) אף בכספו. 51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. 52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וִיגַדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׁם[6] עֲגָלִים וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיַּגְדִּילוּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׁם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לִהְיוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרִי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16] שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ לַמְּפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אֲרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].

~ נקודות משיחות קודש ~

שלוחין ושותפין בפנימיות העניינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ששלוחו של אדם כמותו חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל־ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על־דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית־דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה - לעתיד־לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל־שכן וקל־וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על־אחת־כמה־וכמה ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד־לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל־דרך־זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

עבודתם של ישראל לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים

שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו.

ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד־לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

על פי יין מלכות סימן קס"ו

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. הַשָּׁם עֲגָלִים אוֹ סְיָחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ שָׁם בְּהֵמָה עַל הַפֶּטֶם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ שָׂכָר - חֲרֵי דִינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שָׁמִין[27] פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28] וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק[30], חֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמוֹת, שֶׁחֲרֵי שׂוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34], וְלֹא סָיַח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסָּיַח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. הַשָּׁם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ? בַּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוּדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טְפִילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לְטִפִּילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֶוַח מְרֻבֶּה, שֶׁחֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - חֲרֵי הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּ[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל

14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29

1 שֶׁיִּרְוִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָׁה חֲלָקִים,
2 וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֶוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי
3 שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46],
4 הֲרֵי שְׁלִשָׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלִשָׁה
5 - הֲרֵי מָחַל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן.
6 מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שְׂכַר כַּתֶּף[51] לִמְעוֹת
7 הָעֵסֶק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק
8 בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמָּעוֹת[55].
9 וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ.
10 מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59]
11 - מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא
12 יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

13 ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ
14 לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹּר
15 הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין
16 שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן
17 יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין
18 שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֻתָּר[64], וְאֵין כָּאן
19 אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְּטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ
20 וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65].
21 אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר
22 לִשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66],
23 וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

24 ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם
25 הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ
26 הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח,
27 וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת
28 [מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו

לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

1 **ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת**
2 **מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן**
3 **כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן**
4 **הַשֻּׁתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרֵוַח[79]**
5 **לָאֻמְצַע[80]. חֻלָּה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן**
6 **הָאֻמְצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג**
7 **אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי**
8 **זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.**

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מציניים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

9 **א. הַשֻּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ**
10 **אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת**
11 **וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעֲלָהּ חֲנֻנִית, וּבֶן**
12 **הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת**
13 **סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא**
14 **דִּקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים**
15 **שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה**
16 **שֶׁיִּקְּחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי**
17 **שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם**
18 **חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל**
19 **מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.**

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

20 **ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד**
21 **שֶׁיַּחְשֹׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14]**
22 **שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בִּפְחוֹת**
23 **מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.**

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן

בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

1 **ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין**
2 **הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֻׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא;**
3 **שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחָשְׁדוֹ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי**
4 **שֶׁיְּחַשֵּׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי**
5 **שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17]**
6 **רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה**
7 **שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].**

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

8 **ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֻׁתָּפוֹ,**
9 **אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ**
10 **אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה**
11 **נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ**
12 **שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ**
13 **לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים**
14 **וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ**
15 **פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס**
16 **בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן**
17 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמְּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְּתוֹמִים**
18 **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא**
19 **נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה**
20 **לְאַחַר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק.**
21 **וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין**
22 **מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לִקְבוּרָה;**
23 **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשְׁבַּע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר**
24 **לִקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.**

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא בראב"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה - צריך לברר. 22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

25 **ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח**
26 **מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי**
27 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה**
28 **בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי**
29 **זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָּזַל לוֹ**
30 **כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ**
31 **הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.**

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

32 **ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה**
33 **הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ**
34 **הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְיָן**
35 **- הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן**
36 **לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה**
37 **הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ**
38 **כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.**

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

39 **ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה,**
40 **וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה**
41 **שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם**
42 **וְלֹא תְּבָעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת**
43 **סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ**
44 **עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם**
45 **נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
46 **דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם**

אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אֲרִיסִי אוֹ בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל מַה שֶׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נְטָלוֹ - הֲרֵי חָלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלָקָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וְיַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה - מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8], וּמַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנָּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֶׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם[10], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה, עֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזִּקַּפְתּוֹ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ

אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֵׁתָּפוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טְעָנוֹ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שֵׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שֵׁתָּפִי מֵעוֹלָם - חֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֵׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21], וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֵׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁחֲרֵי הֶחְזֵק כַּפְרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע[23] שְׁבוּעַת הַשֵּׁתָּפִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בְּיַחַד, וַחֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים: יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֵּׁתָּפִין שֶׁפָּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֵּׁתָּפִין שֶׁפִּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמָּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוּ[31] שֶׁפִּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק שִׁמְעוֹן בְּשֵׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36], אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאֵין[39] הַשֵּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהִזָּהֵר בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ הַשֵּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44] לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה לַשֵּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמָּנֶה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי

מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלֵנוּ הוּא - יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה אֶצְלֵנוּ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין מִמָּמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר בְּהוֹדָאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ז

הִלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי[1]. ב) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר מִמְכֶּרֶת עֶבֶד[2]. ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ[3]. ד) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד[4]. ה) שֶׁלֹּא[5] נַגִּיחַ[6] גֵּר תּוֹשָׁב[7] לִרְדּוֹת בּוֹ[8] בְּפֶרֶךְ. ו) לְהַעֲנִיק[9] לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי. ז) שֶׁלֹּא[10] יֵצֵא רֵיקָם. ח) לִפְדּוֹת[11] אָמָה הָעִבְרִיָּה. ט) לְיַעֲדָהּ[12]. י) שֶׁלֹּא[13] תִּמְכֹּר. יא) לַעֲבֹד[14] בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא[15] אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו. יב) שֶׁלֹּא[16] לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יג) שֶׁלֹּא[17] לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצָּל אֵלֵינוּ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא־תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנז. 5) ראה ספר המצוות שם מ"לת רס. 6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז־נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא־תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא־תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא־תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא־תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[18]

18) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עברייה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

א. עֶבֶד עִבְרִי הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה יִשְׂרְאֵלִי[19] שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לִרְצוֹנוֹ. כֵּיצַד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[20] - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[21]. וְאֵין לְךָ אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגַּנָּב בִּגְלַל. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[22]. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי[23]. מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? זֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר, נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ[24]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ. וְאֵינוֹ[25] רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ לִקְנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתְּנָם לְבַעַל חוֹב[26], אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[27]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[28] לֹא תִשָּׁאֵר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.

19) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 20) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 21) שם הלכה יא. 22) מכילתא שם. 23) שם. 24) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל

עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 25) ספרא בשינויים קלים. 26) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הנגנב]. 27) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". 28) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

1 **ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[29], שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, וְכֵן**
2 **אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ[30]. וְאֵינָהּ[31] קוֹנָה לֹא עֶבֶד**
3 **עִבְרִי[32] וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי[33], מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד. וְאֵין[34] הַגֵּר**
4 **נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי**
5 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[35] מִשְׁפָּחָה.**

29) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. 30) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. 31) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. 32) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. 33) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. 34) ברייתא שם. 35) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

6 **ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ**
7 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[36] אוֹ לְגֵר צֶדֶק[37]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ[38]**
8 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ**
9 **לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ[39] אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד**
10 **כּוֹכָבִים[40], וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ - הֲרֵי זֶה**
11 **מָכוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעֵקֶר - זֶה**
12 **הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ.**

36) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. 37) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). 38) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". 39) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. 40) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

13 **ד. בָּא[41] וְאָמַר לְךָ: הֲרִינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
14 **- אֵין אַתָּה זָקוּק[42] לוֹ, עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל[43] לְאַחַר**
15 **שֶׁנִּמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה**
16 **שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן - מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ[44], וְלֹא יִטְמַע[45] בָּהֶם;**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.**

41) ספרא שם פרק ח הלכה א. 42) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. 43) שם. 44) בספרא שם נוסף: "מייד". 45) יתבולל.

18 **ה. אֶחָד[46] הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[47]**
19 **- אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא[48] עַל אֶבֶן הַמֶּקֶחַ[49], וְלֹא**
20 **בְּסִמְטָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
21 **יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עָבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בִּצְנִעָה וְדֶרֶךְ**
22 **כָּבוֹד.**

46) ספרא שם פרשה ו הלכה א. 47) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. 48) בפומבי. 49) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

23 **ו. כָּל עֶבֶד[50] עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא**
24 **עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה[51], וַעֲבוֹדָה**
25 **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ**
26 **בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן[52] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא**
27 **יֹאמַר לוֹ: עֲדַר[53] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא[54]; שֶׁהֲרֵי**
28 **לֹא נָתַן לוֹ קִצְבָּה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר עַד שָׁעָה**
29 **פְּלוֹנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: חֲפֹר**
30 **מָקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס**
31 **שֶׁל חַמִּין אוֹ לְהָצֵן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר**
32 **עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ. הָא**
33 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן**
34 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, אִם רָדָה בוֹ בְּפֶרֶךְ - הֲרֵי**
35 **יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא**
36 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ. וְאֵין[55] אָנוּ**
37 **נִזְקָקִין לִיכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלִבְדֹּק**
38 **אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵינֶיךָ - בִּזְמַן**
39 **שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.**

50) ספרא שם הלכה ב. 51) זמן קבוע. 52) כל מה

שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. 53) חפור. 54) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. 55) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

ז. כָּל עֶבֶד[56] עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בִּדְבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים[57], כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֹץ לוֹ מִנְּעָלָיו[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד. אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ. וּמֵתָּר[59] לְסַפֵּר לוֹ שְׂעָרוֹ, וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ; אֲבָל[60] לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן לָרַבִּים[61], אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם[62] הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קֹדֶם שֶׁיִּמָּכֵר - הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל[63] לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל[64], אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָהּ - הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמְּכִירָה; אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר - מֵתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

56) שם פרק ז הלכה ב. 57) הכנענים. 58) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 59) ספרא שם הלכה ג. 60) סיום דברי רבי יוסי. 61) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 62) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 63) שם. 64) שום מלאכה לרבים. 65) ספרא שם הלכה ב.

ח. אֲנָשִׁים[66] שֶׁאִינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - מֵתָּר לִרְדּוֹתָן[67] בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד[68] בָּהֶן. מֶלֶךְ[69] שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי[70], אֲבָל[71] לֹא כְּעֶבֶד[72]. וְאִם[73] אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה - מֵתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד[74].

66) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 67) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 68) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבודו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 69) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 70) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 71) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 72) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבודו - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס). 73) ברייתא שם. 74) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך־עיון].

ט. כָּל[75] עֶבֶד[76] עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁווֹתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה, בִּכְסוּת[77] וּבְמָדוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ[78] - שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר[79]; אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ; אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין, וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן; אַתָּה דָּר[80] בִּכְרָךְ וְהוּא דָּר בִּכְפָר[81], אוֹ אַתָּה דָּר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בִּכְרָךְ[82]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאן[83] אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי - כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ[84]. וְחַיָּב[85] לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[86]. וְאַף עַל פִּי כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת[87] בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

75) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 76) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 77) נקייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 78) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 79) פת מעורבת בסובין. 80) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 81) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 82) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 83) קידושין כ. בברייתא. 84) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 85) ספרא שם פרק ז הלכה א. 86) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 87) ספרא שם.

י. אֵין[88] אָמָה הָעִבְרִיָּה[89] נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[90], בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר עַצְמוֹ[91] בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[92]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[93] מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

88) ערכין כט. בברייתא. 89) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העברייה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 90) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 91) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 92) כן

מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 93) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג־י"ט ניסן תשע"ז

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַפִּגּוּל. וְהַפִּגּוּל הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת הַקְּרָבָתוֹ, שֶׁחָשַׁב הָאִישׁ שֶׁעָסַק בְּהַקְרָבָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ אוֹ יַקְטִיר מַה שֶּׁרָאוּי לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ (ב"פירוש המשניות") בְּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים. וְהָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת פִּגּוּל זֶה הִיא אָמְרוֹ: "לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם". (שמות כט, לג), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנַי זוֹ (קלא); אֲבָל אֶת־הָעֹנֶשׁ לָמַדְנוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפִּגּוּל בְּפָרָשַׁת צַו אֶת־אַהֲרֹן: "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח). וּבָאָה הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק זֶה, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּקָרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ וְהוּא הַנִּקְרָא: פִּגּוּל, וְשֶׁאָמְרוֹ "הֵאָכֹל יֵאָכֵל" אֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא אִם חָשַׁב עָלָיו שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמְרוּ (זבחים כט.): "כֹּף (הטה) אָזְנְךָ לִשְׁמוֹעַ, בִּמְחַשֵּׁב עַל זִבְחוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַכָּתוּב מְדַבֵּר", שֶׁהוּא מִתְקַלְקֵל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ אַחַר מַחֲשָׁבָה זוֹ — חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וְאָמַר בַּנּוֹתָר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה" (שם יט, ח). וּבִגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ה.) אָמְרוּ: "אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּגּוּל אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְלֹא לִמְּדוּ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּגְזֵרָה שָׁוָה דְּיָלֵף (שנלמד) עָוֹן עָוֹן מִנּוֹתָר: כְּתִיב הָכָא (ב"פגול") "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וּכְתִיב הָתָם (ב"נותר") "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" — מָה לְהַלָּן כָּרֵת אַף כָּאן כָּרֵת", וְגַם הָאוֹכֵל פִּגּוּל בִּשְׁגָגָה — יָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר קָדָשִׁים.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹתִיר שׁוּם דָּבָר (להשאיר, ולא לאכלו) מִקָּרְבָּן תּוֹדָה עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: "לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא כב, ל). וּמִזֶּה לָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים, שֶׁכָּל־מַה שֶּׁנּוֹתַר מֵהֶם לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָם — הֲרֵי הוּא נוֹתָר וְחַיָּב לִשְׂרָפוֹ לְפִי שֶׁהוּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (בזה שמקיים את מצות שריפת הנותר, מנתק ומבטל את הלאו של "לא תותירו", ואינו לוקה); וּשְׂרֵפָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה צ"א מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קלא.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַנּוֹתָר, וְהוּא מַה־שֶּׁנִּשְׁאַר מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים אַחַר הַזְּמַן הַקָּבוּעַ לַאֲכִילָתָם. וְלֹא בָּאָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה אַזְהָרָה מְפֹרֶשֶׁת לְאִסּוּר אֲכִילָתוֹ, אֶלָּא נִתְבָּאֵר בַּתּוֹרָה חִיּוּב הַכָּרֵת לְמִי שֶׁאוֹכֵל נוֹתָר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים בְּהַזְכִּירוֹ קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים: "וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה, וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ" (שם יט, ו־ח), הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם אָכַל בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. הִנֵּה הָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב; אֲבָל הָאַזְהָרָה הִיא מִמַּה־שֶּׁאָמַר בַּמְּלוּאִים: "וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כט, לד). כְּנוּי זֶה, שֶׁהוּא "הוּא", הוּא כּוֹלֵל גַּם כֹּל מַה־שֶּׁנִּתְקַלְקֵל מִן־הַקָּדָשִׁים וְאָסוּר לְאָכְלוֹ — כַּנּוֹתָר. וּבִמְעִילָה (יז:) אָמְרוּ עַל מַה־שֶּׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה: "הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת (של איסורים שונים)", אָמְרוּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְטֻמְאַת הַיָּדַיִם (ידים שנגעו בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מ)דְּרַבָּנָן; אֲבָל לְעִנְיַן (שיעור) אֲכִילָה מִצְטָרְפִין, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לֹא־יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם — כָּל־שֶׁבַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל, לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ", וְהַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר הֵם מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּלְפִיכָךְ כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְזֻהָרִים עַל אֲכִילָתוֹ עַל פִּי אָמְרוֹ: "לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם". וּכְבָר נִתְבָּאֵר עֹנֶשׁ הַנּוֹתָר שֶׁהוּא כָּרֵת.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קל. קכט.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים — הָאַזְהָרָה

שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא יב, יט); וּמִי שֶׁעָבַר וַאֲכָלוֹ — לוֹקֶה. וּבְתוֹסֶפְתָּא זְבָחִים (פרק ה) נִתְבָּאֵר, שֶׁטָּהוֹר שֶׁאָכַל בָּשָׂר טָמֵא — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶת־הָאַרְבָּעִים. וּבְפֶרֶק ב׳ מִגְּמָרָא פְּסָחִים (כד:) אָמְרוּ: "טֻמְאַת הַגּוּף (טמא שאכל בשר של קדש) בְּכָרֵת, טֻמְאַת הַבָּשָׂר (שאכל בשר טמא של קדש) בְּלָאו". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (משנה ב).

הַמִּצְוָה הַקכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַטָּמֵא מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ בַּיּוֹלֶדֶת: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" (שם, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא — מָה מִקְדָּשׁ הַנִּכְנָס לוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת, אַף הַקֹּדֶשׁ הָאוֹכְלוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת". וְלָמַד בְּאָמְרוֹ "לֹא־תִגָּע" בְּאָדָם שֶׁאָכַל בְּמֵזִיד, שֶׁסּוֹמֵךְ עַל הַכְּלָל שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (יד:) בְּבֵאוּר אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע", וְהוּא אָמְרָם בִּגְמָרָא מַכּוֹת: טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ, בִּשְׁלָמָא עֹנֶשׁ כְּתִיב: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה׳ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה" (שם ז, כ); אַזְהָרָה מְנָא לַן? אָתְיָא מ"בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע". וְשָׁם אָמְרוּ: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" — אַזְהָרָה לָאוֹכֵל. אַתָּה אוֹמֵר אַזְהָרָה לָאוֹכֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לַנּוֹגֵעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" — מַקִּישׁ קֹדֶשׁ לַמִּקְדָּשׁ: מָה מִקְדָּשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה (חיוב כרת) אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה; וְאִי לִנְגִיעָה — מַאי נְטִילַת נְשָׁמָה אִיכָּא (איך תיתכן נטילת נשמה)? אֶלָּא לַאֲכִילָה. וְאַפִּקֵּהּ רַחֲמָנָא (התורה התבטאה) לַאֲכִילָה בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה לְמֵימַר דִּנְגִיעָה כַּאֲכִילָה. וּמִן־הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה יִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁטָּמֵא שֶׁאָכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ חַיָּב כָּרֵת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא מֵזִיד; אֲבָל אִם הוּא שׁוֹגֵג — הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּמִצְוָה ע"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (קו.).

יום חמישי י"ז ניסן ה׳תשע"ז

מצות עשה צא.

הַמִּצְוָה הַצ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׂרוֹף הַנּוֹתָר (התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר הזמן הוא "נותר"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף" (ויקרא ז, יז). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ עַל זֶה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שמות יב, י), אָמְרוּ בִּמְכִלְתָּא: "בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים בְּפִסְחִים (פד.) וּבְמַכּוֹת (צ: וטז.) וְזוּלָתָם (מקומות רבים נוספים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁלָּאו דְּנוֹתָר לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה הוּא (שאם מקיים את ה"עשה": "באש תשרפו" — מנתק את הלאו ומבטלו), וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו. וְהָעֲשֵׂה הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ". וְדִין הַפִּגּוּל (שהכהן המקריב חשב מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) וְהַנּוֹתָר שָׁוֶה, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קלב), שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר אֶת־הַפִּגּוּל בִּלְשׁוֹן "נוֹתָר". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסְחִים (כז:) וּבְסוֹף תְּמוּרָה (לד.).

יום שישי י"ח ניסן ה׳תשע"ז

מצות עשה צ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה תִּשְׁעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׂרוֹף קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף" (ויקרא ז, יט), וּבִגְמָרָא שַׁבָּת (כד:) בָּאוּ־לְבָאֵר, מַה־טַּעַם אָסוּר לְהַדְלִיק שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָא וְאָמְרוּ: "שַׁבָּתוֹן (מצות השביתה ממלאכה ביום־טוב) עֲשֵׂה הוּא, וְהָיוּ יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה (של שריפת קדשים שנטמאו) דּוֹחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה". עִנְיַן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הוּא: שֶׁעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב אֲסוּרָה, וְהָעוֹשֶׂה עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכֵּן בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ בְּיוֹם טוֹב: "יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן" (שם כג, כד); וְעוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, לְפִי שֶׁעָבַר עַל לָאו, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז), כְּלוֹמַר: בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל שְׂרֵפַת קָדָשִׁים טְמֵאִים אֵינָהּ אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אָסוּר לִשְׂרָפָם בְּיוֹם טוֹב מֵחֲמַת הַכְּלָל שֶׁהִזְכִּיר: "אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה". וְאָמְרוּ שָׁם (שבת כה.) עוֹד דָּבָר, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: "כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִשְׂרוֹף קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, כָּךְ מִצְוָה לִשְׂרוֹף שֶׁמֶן (לאו דוקא) תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָא". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסְחִים (פב.) וּבְסוֹף תְּמוּרָה (לג:).

יום שבת קודש י"ט ניסן ה׳תשע"ז

מצות עשה מט.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר: כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת וְהַדּוּיִין שֶׁהֵן חוֹבָה בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר לְכַפֵּר בָּהֶם כָּל־הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב. וְהִיא כָּל־הַחֵקֶה הָאֲמוּרָה בְּ׳אַחֲרֵי מוֹת׳ (ויקרא טז, א). וְהָרְאָיָה שֶׁהַכֹּל מִצְוָה אַחַת, אָמְרָם בְּסוֹף פֶּרֶק ה׳ מִכִּפּוּרִים (ס.): "כָּל־מַעֲשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ — לֹא עָשָׂה כְּלוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת יוֹמָא.

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס׳ סוטה
נוסף על השיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום

היום יום ז׳ אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ״ה

1 י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על־דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר נשיא דורנו ללמוד
2 בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה״סיום״
3 דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

4 ובהקדים - ״קלאָץ־קשיא״ בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים
5 ״כחוט השערה״:

6 מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ״ט דפים - בהתאם למ״ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף
7 ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ״ח דפים בלבד. שכן, התחלת המסכת (כבכל
8 המסכתות) - בדף ב׳, ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה־שאין־כן
9 בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח״ו יום אחד ממ״ט ימי הספירה, אין זה ״שבע[1] שבתות תמימות״!

10 ויש לומר - ש״דף־השער״ דמסכת סוטה משלים את מניין מ״ט הדפים המכוונים כנגד מ״ט ימי
11 הספירה.

12 והביאור בזה:

13 ״דף־השער״ הוא בבחינת ״שומר״ על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו
14 דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש״דף־השער״ של ״סידור״, ״תהילים״
15 וכיוצא־בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו,
16 וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא־בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל״פנים״ הספר, ובנדון־דידן -
17 מסכת סוטה.

18 אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין. שכן, יום ראשון דספירת־העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא
19 רק הקדמה וכיוצא־בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי
20 הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם־כן, כיצד ייתכן
21 שביום זה ילמדו את ה״שער״ בלבד?

22 ולכן, יש לומר, ש״דף השער״ אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו׳, אלא אדרבה - יש בו עילוי
23 לגבי כל המסכת:

24 ב״דף־השער״ נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא־מינה לדינא בנוגע למכירת
25 ספר (מסכת) על־ידי ״שטר״, שכאשר כותבים ב״שטר״ את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר
26 לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב״שמות הסכמיים״, ועל־אחת־כמה־וכמה ב״שמו אשר יקראו לו
27 בלשון הקודש״, אשר כתורת הבעל־שם־טוב[2], מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

28 ולהעיר מדברי השל״ה[3]: ״אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין

1) אמור כג, טו. וראה טוש״ע ואדה״ז) או״ח סתפ״ט ס״ח (סכ״ג-כד).

2) שעהיוה״א פ״א.

3) יג, סע״א ואילך בהג״ה.

שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל־פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם״.

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת ״סוטה״ - להיותו מהמסכתות ששמם נזכר בגמרא[4].

ונמצא, ש״דף־השער״ אינו ״שומר״ בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחי׳ את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של ״דף־השער״ ליום א׳ דספירת־העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומד בדרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על־דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה־שאין־כן ביום א׳ דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב״דף־השער״ (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק ״בכוח״ בלבד, אלא) באופן של ״כלל״, ומזה נמשכים ה״פרטים״ - דף ליום דף ליום, על־דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א׳.

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד״נעוץ סופן בתחילתן״[5] - דלכאורה, מכיוון שב״סופן״, לאחרי שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש״נעוץ סופן בתחילתן״, ״תחילתן״ ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחרי שכבר התחיל - שוב אינו אוחז בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב״תחילתן״, ב״דף־השער״, ישנו כל העניין באופן של ״כלל״.

יא. על־פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - ״סוטה״.

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל־מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב״ם[6]: ״האומר שאין התורה מעם ה׳, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל־פה״. מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה׳, כדלקמן.

והעניין בזה:

הפירוש ד״סוטה״ הוא - מלשון ״שטות״, כדרשת חכמינו ז״ל[7] על הפסוק[8] ״איש כי תשטה אשתו״, ״אין אדם עובר עבירה אלא־אם־כן נכנס בו רוח שטות״.

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד״נכנס בו רוח שטות״ - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה (״סוטה״) יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב״ה הוא ״כל יכול״, מכל־מקום הרי נאמר[9] ״לא יהי׳ לך אלהים אחרים על פני״, ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב״ה - ״על פני״ - יהי׳ עניין של ״רוח שטות״ שעלול להביא לעבירה על רצונו ית׳, שזהו עניין ד״אלהים אחרים״[10]?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי׳, כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על־דרך מעלת הבעל־תשובה לגבי צדיק[11], וזהו גם הדיוק בלשון ״נכנס בו רוח שטות״ - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש״נכנס בו״ ממקום אחר, באופן ד״נורא עלילה על בני אדם״[12], וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

---

4) סוטה בתחילתה.
5) ספר יצירה פ״א מ״ז.
6) הל׳ תשובה פ״ג ה״ח.
7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ״ד.
8) נשא ה, יב.
9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.
10) ראה תניא שם.
11) ראה ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. ובכ״מ.
12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו״ח תולדות יג, א ואילך. שעה״ת לאדהאמ״צ ח״א כ, ד ואילך.

וכן הוא בנוגע לירידה ד״סוטה״, שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי׳ העילוי ד״ונקתה ונזרעה זרע״, ״אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו׳״[13], וכמסופר בגמרא[14] בנוגע לחנה: ״אם ראה תראה[15] . . אמרה חנה לפני הקב״ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע״.

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי׳ - כמאמר רבותינו ז״ל[16] ״גדול השלום שהשם [שם הוי׳, שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, ״שם המפורש״[17]] שנכתב בקדושה, אמר הקב״ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו״, שבזה מודגש גודל העילוי דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש״מזבח מוריד עליו דמעות״[18], אלא יתירה מזה, שהקב״ה אומר שבשביל עילוי זה מותר ש״ימחה שמי על המים״, תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר, ובלבד שיהי׳ ״שלום בין איש לאשתו״].

יב. ביאור העניין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה ״אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו׳״ - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור[19]), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש[20] בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי׳ מעלה עמו את כל אנשי העיר שבדרך, ו״בדרך שהי׳ עולה שנה זו לא הי׳ עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים״, כלומר, שזיכה רבים מישראל בעניין ד״יראה כל זכורך אל פני האדון ה׳״[21], ״כדרך[22] שבא ליראות כך בא לראות״! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל־שכן וקל־וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי זה על־דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) ״האומר אחטא ואשוב״, ש״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״[23] (אלא אם כן ״דחק ונתחזק כו׳[24]) !

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו׳, אלא רק ״אמרה . . אלך ואסתתר כו׳״, אבל אף־על־פי־כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי׳ העניין ד״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא[25], ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב״סתירה״ זו עניין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד״סתירה״ - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר ״דחק ונתחזק כו׳ מקבלין תשובתו״, וטעם הדבר - מכיוון שמצד פנימיות העניינים לא הי׳ כאן עניין של חטא.

---

13) סוטה כו, א. הובא בפרש״י עה״ת נשא שם, כח.
14) ברכות לא, ב.
15) ש״א א, יא.
16) במדב״ר פי״א, ז. וש״נ. וראה שבת קטז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ חנוכה בסופן.
17) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב.
18) גיטין בסופה.
19) ראה צפע״נ הל׳ סוטה פ״א ה״ז. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 61.
20) יל״ש ש״א רמז עז.
21) משפטים כג, יז.
22) חגיגה בתחלתה.
23) יומא פה, ב - במשנה. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ד.
24) ראה תניא פכ״ה. אגה״ת פי״א.
25) כש״ט הוספות סל״ח. וש״נ. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 426 הע׳ 78. וש״נ.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״, אלא) מצד ה״רוח שטות״, ויתירה מזה, אפילו לאחרי שנתברר שהי׳ עניין של היפך הטהרה כו׳ - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי׳ דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי ״בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח״[26].

ולכן, גם אז הרי זה (״סוטה״) שם דתורה - דמכיוון ש״בוודאי סופו לעשות תשובה״, נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי׳[27].

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד״אחטא ואשוב״, שאז ״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״ - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי׳ ״דחק ונתחזק״, היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר[28].

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[29], שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, ״ארץ אשר גו׳ תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״[30], שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים שם את התורה - ״אוריאן תליתאי״, שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, ״חוט המשולש״[31],

וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

---

26) תניא ספל״ט. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד סוס״ג.

27) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 65 ואילך. ח״ח ע׳ 236 הע׳ 14. חי״ח ע׳ 395. וש״נ.

28) ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1153 הע׳ 16.

29) בא י, ט.

30) עקב יא, יב.

31) ראה קהלת ד, יב.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ׳ ב

המשנה, **וְכָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – אם כן נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** – להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, ומכל מקום **מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** – שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים** עדות זו **בְּעֵד אֶחָד.** אין הדין כן משום **שתַּלְמוּד לוֹמַר** אמרה התורה לגבי ערוה ״**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**״, **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** ״**עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**״, ודורשים גזירה שווה ׳דבר׳ דבר׳, **מַה דָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן** – לגבי ממון, מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן** – לגבי ערוה מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם**, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן.

מקשה הגמרא על המשנה, **הַאי מִ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ נַפְקָא** – האם דין זה – שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי **מִ׳בָּהּ׳ נַפְקָא** – דין זה נלמד מהפסוק ׳ועד אין בה׳, שדורשים דווקא **בָּהּ** - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל **וְלֹא בְּקִינּוּי** - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים ׳**בָּהּ׳ וְלֹא בְּסְתִירָה** – שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לתנא להביא. מתרצת הגמרא, **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום שתַּלְמוּד לוֹמַר ׳**בָּהּ׳ בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי ׳בָּהּ׳ וְלֹא בְּסְתִירָה.** אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, **שְׁטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה** – באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא **דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד** אלא צריך שנים, ודין זה **מְגַלָּן**, על זה משיבה המשנה, **נָאֱמַר כָּאן**, לגבי ערוה ״**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**״ **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** ״**עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**״, ודורשים בגזרה שוה, **מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן** מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם, אַף כָּאן** לגבי ערוה מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם.**

תָּנוּ רַבָּנַן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה – איזו עדות נקראת במשנה ׳עדות ראשונה׳, **זוֹ עֵדוּת סְתִירָה** – עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה ׳**עֵדוּת אַחֲרוֹנָה**׳, **זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה** – העדות שנבעלה לאחר קינוי וסתירה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתיחדי עם פלוני, ונסתרה, דהיינו שעברה על ציוויו והתיחדה עמו – היא הנקראת סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם כן תיבדק כסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני. סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול משקים אותה מים מארררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה – סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מזיקים לה המים – סימן הדבר שטהורה היא ולא נבעלה לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת בבנים זכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה, חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על הבועל, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.

משנה. בעל **הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ** ואומר לה אל תתייחדי עם איש פלוני, והיא עברה על ציוויו והתיחדה עמו מרצון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** אינה נאסרת על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאררים, אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – ציווה עליה בפני שני עדים כשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתיחדה עם אותו פלוני, אלא **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד** – אף אם העיד עד אחד שהתיחדה עמו **אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ** – או שהבעל עצמו אומר שראה שהתיחדה עמו – הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** חולק **וְאוֹמֵר** שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את המים המאררים – אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – שהעידו שנים שציוה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם** – וכן שהעידו שנים שהתיחדה עמו בפניהם.

כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה על ציוויו. דנה המשנה **כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ** – מהו הציווי שמצווה עליה, אם **אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי**, אין זה נחשב קינוי, ואף שעברה על ציוויו **וְדִבְּרָה עִמּוֹ**, ואפילו אם התיחדה עם אותו פלוני **עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני, והיא עברה על ציוויו **וּנִכְנְסָה עִמּוֹ** – עם אותו פלוני **לְבֵית הַסֵּתֶר** – מקום מסתור, **וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ** באותו מקום **כְּדֵי טוּמְאָה** – זמן של העראה, **אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם בעלה כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא השקה אותה והוכח שהיא טהורה. **וְאִם** לפני שהספיק להשקותה **מֵת** הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה, **חוֹלֶצֶת** לאחי בעלה, אך **וְלֹא מִתְיַיְבֶמֶת**, ובגמרא יתבאר טעם הדבר.

גמרא. שואלת הגמרא, **מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר סָלִיק** – הרי התנא סיים לעסוק במסכת נזיר, **מַאי תָּנָא דִּקָּא תָּנָא סוֹטָה** – איזה דבר שנה התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, **כְּדַרְבִּי** – על פי דברי רבי, **דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לְמָה נִסְמְכָה** בתורה **פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה**, כדי ללמדך **וּלוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ** – בניוולה, **יִזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן** – יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן **וְלִיתְנֵי** תחילה מסכת **סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי** מסכת **נָזִיר** כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום **שֶׁאֵידֵי דְּתָנָא** מאחר ששנה את מסכת **כְּתוּבוֹת וְתָנָא** בה את פרק **הַמַּדִּיר** שעוסק בעניני נדרים, **תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נְדָרִים, וְאֵידֵי דְּתָנָא** את מסכת **נְדָרִים, תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נָזִיר** משום **דְּדָמֵי לִנְדָרִים** – שנזירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. **וְקָתָנֵי** את מסכת **סוֹטָה** סמוך למסכת נזיר, **כִּדְרַבִּי** – ללמדך שכל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין.

מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר **הַמְּקַנֵּא** לאשתו, ולא אמר – רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, **שֶׁהֵיעֵבַד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא** – לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, **שֶׁקְּסָבַר תַּנָּא דִּידָן שֶׁאָסוּר לְקַנְּאוֹת** – כיון שהקינוי גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, **כִּי הֲוָה פָּתַח** רֵישׁ לָקִישׁ **בְּסוֹטָה** – לדרוש בפרשת סוטה, **אָמַר חָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו** – צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. **שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים** למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם" הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. **אָמַר** רַבָּה **בַּר בַּר חָנָה אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן **וְקָשִׁין לְזִוּוּגָן** – איש לאשה **כְּקִרִיעַת יַם סוּף** אשר נשתנו בה סדרי בראשית, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה** – מושיב את האיש ואשה שהיו ביחידות בתוך אותו בית, **וּמוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשְׁרוֹת**" – והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, **אִינִי, וְהָא אָמַר** רַב יְהוּדָה **אָמַר** רַב **אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד** הזכר, **בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** – ומבואר שאין הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הוולד נקבע הזיווג משמים, זהו **בְּזִוֵּג רִאשׁוֹן** שהוא לפי מזל, **וְהָא** – מה שאמר ריש לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו **בְּזִוֵּג שֵׁנִי** שהוא לפי מעשיהם.

שנינו במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'** רבי יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, **עֵד כָּאן לֹא פְּלִינֵי** רבי אליעזר ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, **אֶלָּא בְּקִינּוּי וּסְתִירָה** – שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי, ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, **אֲבָל בְּטוּמְאָה** – אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתירה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, כולם מודים שה**עֵד אֶחָד מְהֵימָן** – ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל, שהרי לא נחלקו בכך. **וּתְנַן נַמִּי** – וכן מפורש במשנה לקמן, **עֵד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּיטְמֵאת** - שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה** את המים המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא, **מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד** – מהו המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששנינו בברייתא **דְּתָנוּ רַבָּנַן** נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה "והיא נטמאה **וְעֵד אֵין בָּהּ**" – ואף שנכתב 'עד' בלשון יחיד, **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד** – שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן, **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר** - שהרי נאמר בתורה "**לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ** לכל עוון ולכל חטאת",

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד א

רש"י

הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ. לִשְׁנָא דִּקְרָא נָקִט, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ (במקבץ ה). וּלְקַמָּן בגמ' מְפָרֵשׁ מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי, וּבְמִתְנִיתִין מְפָרֵשׁ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ אַל תִּסְתָּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי: מְקַנֵּא לָהּ **ע"פ שְׁנַיִם.** אם בָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁנֵי עֵדִים שֶׁאָמַר לָהּ בִּפְנֵיהֶם אַל תִּסְתָּרִי עִמּוֹ, וְאִם לֹא קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו בְּסִתִּירָתָהּ וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה: **וּמַשְׁקֶה ע"פ עֵד אֶחָד אוֹ ע"פ עַצְמוֹ.** וְאֲפִלּוּ אֵין עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה, אֶלָּא עֵד אֶחָד אוֹ הוּא עַצְמוֹ אוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר שֶׁקִּנַּאתִי לָהּ, נֶאֱסֶרֶת בְּסִתִּירָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן יְלַפֵּינָן מִקְּרָאֵי שֶׁסְּתִירָתָהּ אוֹסֶרְתָּהּ עָלָיו מִסָּפֵק: **ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר.** צָרִיךְ ב' עֵדִים אַף לְסִתִּירָתָהּ: **וְדִבְּרָה עִמּוֹ.** שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סֵתֶר: **עֲדַיִן** [הִיא] **מֻתֶּרֶת לְבַיְתָהּ.** לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעֲלָהּ: **וּמֻתֶּרֶת בִּתְרוּמָה.** אִם אִשֵּׁת כֹּהֵן הִיא: **כְּדֵי הַצָּרָאָה:** אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ. מִשֶּׁפֵּק הַדַּלְפִּינוֹ לְקַמָּן (דף כח.) שֶׁלִּשָּׁה וְנִטְמְאָה אֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, תְּחֹת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, אֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לְבוֹעֵל אִם יְמוּת בַּעֲלָהּ אוֹ יִגְרְשֶׁנָּה, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לִתְרוּמָה: **וְאִם מֵת.** קֹדֶם שֶׁהִשְׁקָה וְאֵין לוֹ בָּנִים וְהִיא זְקוּקָה לְיִבּוּם: חוֹלֶצֶת. לְנָשָׂא לְשׁוּק וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּבַגְּמָרָא יְלִיף לָהּ: גמ' **מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר קָא סָלִיק:** כֵּן סֵדֶר הַמִּשְׁנָה, סוֹטָה אַחַר נָזִיר: **מַאי תְּנָא דְּתָנָא סוֹטָה.** מַאי תָּנָא בְּנָזִירוּת דְּדָמֵי לְסוֹטָה דְּתָנָא סוֹטָה בְּתַרְהּ: **בְּקִלְקוּלָהּ.** בְּנוּוּלָהּ וּבְבִשָּׁתָהּ שֶׁמְּנַוְּלִין אוֹתָהּ כְּדִקְתָנֵי מְתָנֵי' (לְקַמָּן דף ז:) קוֹשֵׁר חֶבֶל לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ: **יַיִן עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן.** שֶׁהַיַּיִן מֵבִיא לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ וְהוּא גָּרַם לָהּ: **וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר נָזִיר.** שֶׁכָּךְ הִיא סְמִיכַת פָּרָשָׁתֵיהוּ: **וְתָנָא הַמַּדִּיר.** פֶּרֶק הוּא בִּכְתֻבּוֹת הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאֵיזֶהוּ דְּאִיתֵיהּ בִּנְדָרִים תָּנָא נְדָרִים אַחֵר כְּתֻבּוֹת, וְאֵיזֶהוּ דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר בְּתַרְהּ, שֶׁאַף הַנְּזִירוּת בָּאָה עַל יְדֵי נֶדֶר, וְהַדַּר תָּנָא סוֹטָה בְּתַרְהּ: **לְכַתְּחִלָּה לֹא.** מִדְּלֵא תָּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם: **אָסוּר לְקַנְּאוֹת.** שֶׁמַּבִּיא עַצְמוֹ לִידֵי תִּגְרָ וְאֶת אִשְׁתּוֹ לִידֵי נוּול וְאַפֵּי' הִיא טְהוֹרָה: **כִּי** [הָוָה] **פָּתַח.** כְּשֶׁהָיָה בָּא לִדְרוֹשׁ בְּפָרָשַׁת סוֹטָה: **מְזַוְּגִין אִשָּׁה לְפִי מַעֲשֶׂיהָ.** צְנוּעָה לְצַדִּיק וּפְרוּצָה לְרָשָׁע: **כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים.** לֹא יְזַדְּוֵג מִמְּשֶׁלֶת רָשָׁע בְּגוֹרָל צַדִּיק: **וְקָשִׁין.** לְפָנֵי הַמָּקוֹם: **לְזַוְּגָם.** הָנַךְ דְּלִפִּי מַעֲשֵׂיהוּ: **כְּקַרְיַעַת יַם סוּף.** שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית: **מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה.** אָדָם יָחִיד וְאִשָּׁה יְחִידָה, וְהוּא מְזַוְּגָם יַחַד וּמְיַשֵּׁב מֵהֶם בַּיִת: **מוֹצִיא אֲסִירִים בְּבוֹשְׂרוֹת.** הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ כִּשֵּׁר, לֹא חֲמָמָה וְלֹא צִינָה, מַקִּישׁ זִוּוּג יְחִידִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם: **אֵינִי.** מִי הָוֵי זִוּוּג לְפִי רָשָׁע וּזְכוּת, וְהָא מִקֹּדֶם יְצִירָתָם שֶׁאֵין נוֹדָע רִשְׁעוֹ וּזְכוּתוֹ מְבָרְיוֹן אֶת זוּגוֹ, וְאִם תֹּאמַר הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם דִּבְאָמַר בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף ט:): מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן נוֹטֵל טִפָּה וּמֵבִיאָהּ לְפָנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְפָנָיו, טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, עָשִׁיר אוֹ עָנִי. אֲבָל צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר לֵיהּ, דְּאֵין זֶה בִּידֵי שָׁמַיִם: **זוּג רִאשׁוֹן.** לְפִי הַמַּזָּל: **זוּג שֵׁנִי.** לְפִי מַעֲשֵׂיהוּ, וְקָשֶׁה לְזַוְּגָן לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת זוּגוֹ: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה.** כְּלוֹמַר עַד כָּאן לֹא שָׁמַעְנוּ מִפְּלוּגְתֵּיהוּ דְּבַעְנִינָן שְׁנֵי עֵדִים אֶלָּא בְּקִנּוּי לְר' יְהוֹשֻׁעַ: **אֲבָל בְּטֻמְאָה.** אִם יֵשׁ עֵדִים בְּקִנּוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עַד אֶחָד מְהֵימָן וּתְנַן נַמִּי עַד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עַד אֶחָד, דִּתְנוּ רַבָּנָן "וְעַד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ.

תוספות

המקנא. איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא בריש מסכת נזיר (דף כ.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי וי"ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ"ר. ותימה אמאי לא [קאמר ד] קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבועות (דף כ:) דייק נמי בכה"ג:

המקנא דיעבד אין. וא"ת וכי כל היכא דתני ה"א בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השור (דף מט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק בשמעתתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב' דשחיטת חולין (דף לז.) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש פ"ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ' קמא (דף עו:) השוחט במגל יד ובפ' קמא דביצה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ' חבית (פכ"ח דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא [לימלך] כדמתרץ בפ"ק דביצה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש"י:

הא בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ' ואלו מגלחין (מו"ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני:

קודם יצירת הולד. נראה לרבי קודם יצירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מהימן. תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בענין בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עולם ואי לאו ממתני' דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי"ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגלים לדבר:

הַמְקַנֵּא

לְאִשְׁתּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ, עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַיְתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר אֲסוּרָה עִמּוֹ כְּדֵי טוּמְאָה, אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת: **גְּמָרָא** מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר סָלִיק מַאי תָּנָא דְּקָא תָּנָא סוֹטָה, כְּדְרַבִּי דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַיִן עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי נָזִיר, אֵיידֵי דְּתָנָא כְּתוּבוֹת וְתָנָא הַמַּדִּיר תָּנָא נְדָרִים, וְאֵיידֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר דְּדָמֵי לְנְדָרִים וְקָתָנֵי סוֹטָה כְּדְרַבִּי. הַמְקַנֵּא דְּיֵעָבֵד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא, קָסָבַר תַּנָּא דִּידָן אָסוּר לְקַנְּאוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזַוְּגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּזִוּג רִאשׁוֹן הָא בְּזִוּג שֵׁנִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ': עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עַד אֶחָד מְהֵימָן וּתְנַן נַמִּי עַד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עַד אֶחָד, דִּתְנוּ רַבָּנָן "וְעַד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ.

ממשמע

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד כתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במלכי לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין קף לז.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דברים יז) דרשינן בפרק ראשון דמכות (קף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ה) ומחייבין אפילו אחד כדתנן (שבועות קף לא:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי״ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:

מאי טעמא דר׳ יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע״פ שנים תני רבי יוסי בר׳ יהודה וכו׳ משקה ע״פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו׳ שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קינויו קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינויו קינוי אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב: רבי

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד. וְלֹא נֶאֱמַר עֵדִים אֵינִי יוֹדֵעַ דְּאֶחָד קָאֲמַר, אֶלָּא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב אֶחָד שָׁמַע מִנֵּהּ דְּעֵד שְׁנַיִם מִשְּׁמַע, דְּאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֵדוּת וּסְתָם עֵדוּת שְׁנַיִם: **וְאָמַר רַחֲמָנָא** תְּרֵי לֵית בָּהּ. לְעֵיל קָאֵי לְפַרוּשֵׁי מִסְקָנָא דְּמִלְּתֵיהּ הֵיכִי מִידְּרִישׁ וְעֵד אֵין בָּהּ: **אֶלָּא מַעְמָא כּוֹ׳**. קוּשְׁיָא הִיא, כְּלוֹמַר טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עַד אֶחָד, דְּהַהוּא מוּכָח לָךְ דְּהַאי וְעֵד אֵין בָּהּ בְּתְרֵי קָאֲמַר, הָא לָאו הָכֵי הֲוָה אָמֵינָא עַד דִּכְתִיב הָכָא בְּסוֹטָה חַד הוּא וְקָאֲמַרִינָן אֲפִלּוּ אֶחָד אֵין בָּהּ: **אִיצְטְרִיךְ**. לֹא יָקוּם עַד אֶחָד לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי וּלְאַשְׁמוּעִינָן דְּחַד מְהֵימְנָן, דְּאִי לָאו הָכֵי הֲוָה אֲמִינָא כָּל סְתָם עַד אֶחָד הוּא וּבְסוֹטָה לֹא הֲוָה אֲמִינָא דְּמִתְּסְרָא וְאַפִּ׳ בְּעֵד א׳ וְכָל שֶׁכֵּן בְּלֹא עַד, וְהָכֵי הֲוָה דָּרְשִׁינָן לֵיהּ וְעֵד אֵין בָּהּ דְּקָא אָמַר רַחֲמָנָא הָכֵי קָאֲמַר וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ אֶלָּא שְׁנַיִם: **וּפְרִכִינָן אֵין נֶאֱמָן בָּהּ. בְּתַמִּיהָ: אֶלָּא מַאי בָּעֵי**. קְרָא עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי בְּתַמִּיהָ, אַמַּאי אָתָא קְרָא לְהַאי לִשְׁתּוֹק קְרָא מִנַּיהּ כו׳: **דָּבָר דָּבָר מִפִּמּוֹן**. כְּתִיב בְּנוֹאֲפֶת כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר (דְּבָרִים כד) וּכְתִיב בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת ע״פ שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שָׁם יט:): **אִיצְטְרִיךְ**. לֹא יָקוּם לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי עַד דִּבְשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּאִי לֹא גְּלֵי עֲלֵיהּ הֲוָה אֲמִינָא עַד חַד מִשְּׁמַע וְאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, קָאָתָא קְרָא לְאַשְׁמוּעִינָן. וּדְקִשְׁיָא לָךְ לְמָה לִי קְרָא, סְלֵקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה בָּא עַד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנִּטְמְאָה בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁאֲנִי וְרָאוּי לְהַאֲמִינוֹ כָּאן שְׁתֵּי רְגָלַיִם לַדָּבָר: **וּמִי מָצִית אָמַרְתָּ**. דְּאִי לֹא גְּלֵי רַחֲמָנָא דְּכָל עַד שְׁנַיִם הֵם דְּאָנָא (וּדַהֲוָה) אֲמִינָא דְּהַאי עַד אֵין בָּהּ אֵין נֶאֱמָן בָּהּ קָאָמַר א״כ בָּא הַכָּתוּב לְהָקֵל עָלֶיהָ: **וְהָא מְדַכְּתִיב וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה** מִכְּלָל. דִּפְשִׁיטָא לָךְ דְּנִטְמְאָה, וְהֵיכִי קָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה אוֹעֵד אֵין בָּהּ, נְהִי דְּרִישָׁא דִּקְרָא אִיבָּא לְמֵימַר ע״י שְׁנַיִם עֵדִים, וְשֶׁכֵּב אִישׁ אוֹתָהּ בְּעֵדִים וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֶלָּא וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה הֵיכִי קָאֵי אַאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, הָא אָמַרְתָּ דְּלֹא מִחַזְקֵי לֵהּ בְּנִבְעֶלֶת: **בָּהּ**. בְּטֻמְאָה קָאֵי דְּהָא מִנָּהּ סָלִיק, וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ, וְדִרְשִׁינָן אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד: **בָּהּ**. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּקִנּוּי: **סְתִירָה עֲדֵיפָא**. לְאַחֲמוּרֵי בָּהּ: **שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּה**. עַל הַבַּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל מִסְפֵּק: **בְּטֻמְאָה**. וְדַאִית כְּדִדְרִשִׁינָן לְקַמָּן מִגִּיד לָךְ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסְּפֵק אֲסוּרָה, בְּפֶרֶק כֵּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (קף כח.): **שֶׁכֵּן עִקָּר גָּרַם לָהּ**. שע״י הַקִּנּוּי סְתִירָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ: **מתני׳. דְּקִתְנֵי לְר״א** דִּקְנּוּי בִּשְׁנַיִם וּסְתִירָה עַל פִּי עַצְמוֹ: **דְּלֹא כִּי הַאי תָּנָא. דְּקָתָנֵי** לְר״א סְתִירָה בִּשְׁנַיִם וְקִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ: **לְדִבְרֵי ר״י בר׳ יְהוּדָה אֵין לְדִבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר סוֹף**. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: **מַאי נִיהוּ**. אֵין לְדָבָר סוֹף דְּקָאָמַר: **וְאָמַר נַנָּאי**. כְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר קִנַּאתִי לָהּ מִפְּלוֹנִי וּמֵבִיא עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ סְתִירָה כָּל שֶׁהוּא, דִּבְיָון דְּלֹא קִנָּא לָהּ לֹא נִזְהֲרָה בּוֹ: **הָא לְמִשְׁנָתֵנוּ יֵשׁ סוֹף**. לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּתַמִּיהָ: **וְהָא זְמָנִין דְּלֹא אִסְתְּתַר**. וְאוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה: **וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ**. בְּתַמִּיהָ: **אִיכָּא עִקָּר**. שֶׁכְּבָר הִתְחִיל בְּעֵדִים שֶׁלֹּא ע״י כַּעַס: **הָכָא לֵיכָּא עִקָּר**. וְלִכְשֶׁיִּכְעוֹס נָקֵל לוֹמַר קִנַּאתִי וְהוּא יִמְצָא לָהּ סְתִירוֹת הַרְבֵּה: **לֹא לֵיכָּא אִינִישׁ**. אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ: **וּמִסְתָּתְרָא**. וְנִסְתְּרָת וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו: **קִנְאָה**. כַּעַס כְּמוֹ הֵם קִנְּאוּנִי בְּלֹא אֵל (דְּבָרִים לב) כִּי

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד בְּאִישׁ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד זֶה בְּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳עֵד׳ הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיְּפֹרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד, וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד. ״וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה״ אֲסוּרָה אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא עַד דְּסוֹטָה חַד הוּא, וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא כְּמַאי מִיתַּסְרָא, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאֲנִי דְּהָא אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ דְּאָתְיָא ׳דָּבָר׳ ׳דָּבָר׳ מִמָּמוֹן, וְאָנָא יָדַעְנָא מִידֵּי דַּהֲוָה אֲכָל עֲדָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאֲנִי דְּרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהֲרֵי קִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה לִיתְהֵימַן בָּהּ עַד אֶחָד וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא וְהָא מִדְּכְתִיב וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי וּבְתְרֵי נַמֵּי הִיא דְּלֹא נִתְפָּשָׂה כָּא מַשְׁמַע לָן: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכו׳: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא ׳בָּהּ׳, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי. וְאֵימָא ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה, סְתִירָה אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה. קִינּוּי נַמִּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמְאָה, הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא בָּהּ. וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדֵיפָא שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה. אַדְּרַבָּה קִינּוּי עָדִיף שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ, אִי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא, וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנִי, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדֵיפָא דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא. מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, מַאי נִיהוּ, דִּזְמָנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנַּאי. הָא לְמִשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף, זְמָנִין דְּלֹא אִסְתַּתַּר וְאָמַר אִסְתַּתַּר, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ, אַדְּרַבָּה לְמִשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר הָתָם לֵיכָּא עִיקָּר, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אַף לְמִשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִפּוּרָא לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְתֵּיהּ בַּזְּמַן הַזֶּה לֹא תִּיסַּתְּרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי דִּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וּמִיסְתַּתְּרָא וְלֵיכָּא הָאִידְנָא מִי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ וְקָאָסַר לָהּ עֵילָּוֵיהּ אִיפּוּרָא דְּלְעוֹלָם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים, אֲלָמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ וְאָמְרִי מַאי דִּקְמָא דְּבָדְלָה וְאָתוּ לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אֲלָמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ

אלמא

קִנְאָה חֲמַת גֶּבֶר (מִשְׁלֵי ו:) **מַאי דִּקְמָא**. מַה יֵּשׁ לְפָנֵינוּ, מָה אֵירַע עַכְשָׁיו שֶׁזּוֹ בּוֹדֶלֶת מִן הָאֲנָשִׁים: **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ**. שֶׁהָעֵדִים מְגַלִּין הַדָּבָר וְאֵינָן שׁוֹנְאִין אוֹתָהּ: **וְאִיהוּ דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ**. שֶׁזּוֹ מְקַנֵּיטַתּוּ עַל שֶׁחוֹשֶׁדֶת:

אלמא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ויש להקשות, הרי מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ – בלשון יחיד, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶחָד״ – לשם מה נאמר ״עד אחד״, אלא זֶה בְּנֶה אָב – התורה באה ללמדנו בזה שבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה ״עֵד״ אין פירושו עד אחד, אלא הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עֵד שֶׁיְּפֹרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד – אלא אם כן נאמר בפירוש ״עד אחד״. מסיימת הגמרא, מאחר וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ - שהרי ״ועד אין בה״ היינו שאין שני עדים שנבעלה אֶלָּא חַד, ואף על פי כן נאמר ״וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה״ – שאם לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, אֲסוּרָה לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.

מקשה הגמרא על הברייתא, אֶלָּא טַעֲמָא – ההוכחה ש״ועד אין בה״ היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מִדִּכְתִיב ״לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ״, הָא לָאו הָכִי הָוֶה אֲמִינָא עֵד דְּסוֹטָה חַד הוּא – אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא – אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שהפסוק ״עֵד אֵין בָּהּ״ בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה – אֵין נֶאֱמָן בָּהּ ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ לומר שנבעלה, וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי – אלא צריך שני עדים, אם כן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ – והיינו יודעים זאת, משום דְּאִתְיָא דיני עריות נלמדים בגזירה שווה ״דָּבָר״ ״דָּבָר״ מִמְּמוֹן, וְאַנָּא יָדַעְנָא שצריך שני עדים מִידֵּי דַּהֲוָה אֲכָל עֲדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה – כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדיני ערוה בתורה. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שַׁאנִי – דין סוטה שונה משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה דְּרַגְּלַיִם לַדָּבָר – שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, שֶׁהֲרֵי קִנְּאָה לָהּ וְנִסְתְּרָה, ולפיכך היינו סבורים שלִיתְהֵימַן בָּהּ עֵד אֶחָד - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום ״עד״ היינו שנים. חוזרת הגמרא ומקשה, וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּאִין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא – האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה, וְהָא מִדִּכְתִיב בהמשך הפסוק ״וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה״ – שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה – מוכח שהפסוק בא לאוסרה ולא להתירה. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – ללמוד מהפסוק ״לא יקום וגו׳״ ש״עד״ היינו שני עדים, שלולי כן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי. וּכְתְרֵי נַמִּי הִיא דְּלֹא נִתְפְּשָׂה – והמשך הפסוק ״והיא לא נתפשה״ בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם הבעילה הייתה במזיד. קָא מַשְׁמַע לָן מהפסוק ״לא יקום וגו׳״ שכל מקום שנאמר ״עד״ היינו שנים, וחידשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.

שנינו במשנה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳. שואלת הגמרא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שצריך שני עדים על הקינוי והסתירה. ומשיבה, אָמַר קְרָא ״ועד אין בָּהּ״, ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא ״בָּהּ״ – להעיד שנטמאה עד אחד נאמן וְלֹא בְּקִנּוּי, וכן ״בָּהּ״ וְלֹא בְּסִתִּירָה – אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הסובר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, אוֹמֵר שדורשים רק ״בָּהּ״ וְלֹא בְּקִנּוּי. שואלת הגמרא, וְאֵימָא ״בָּהּ״ וְלֹא בְּסִתִּירָה ונצריך שני עדים גם שנסתרה. ומשיבה, סְתִירָה אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה״ – התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מההיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי קִינּוּי נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב ״וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה״, ומדוע בקינוי מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא ״בָּהּ״, שרק על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, וּמָה רָאִיתָ – הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ״בה״ שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא להחמיר בה שלא יצטרכו שני עדים שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה – שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, אַדְּרַבָּה, קִינּוּי עֲדִיף להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ – שהרי הקינוי הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום שאִי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא – שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת הקינוי. שואלת הגמרא, וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנֵי – הרי גם בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא להחמיר בה, משום דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא – היחוד הוא התחלת הטומאה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא – אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם – וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, הֶשִּׁיבוּ חֲכָמִים לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו אֵין לַדָּבָר סוֹף – שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בדעת רבי אליעזר, שלקנוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה, אָמַר קְרָא ״בָּהּ״, וממעטים בָּהּ - על טומאה נאמן עד אחד וְלֹא בְּסִתִּירָה. שואלת הגמרא, וְאֵימָא – שידרוש גם ״בָּהּ״ וְלֹא בְּקִנּוּי – ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קִינּוּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה״ – וכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, סְתִירָה נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה״. ומשיבה, הַהוּא לְכַמָּה שֶׁיָּעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא - מהיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.

שנינו בברייתא, הֶשִּׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. שואלת הגמרא, מַאי נִיהוּ – מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה דְּזִמְנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנַּאי – פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, הָא לְמִשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף – משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי זִמְנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר אִיסְתַּתַּר – פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, משמע שוְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ – על שיטת רבי אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב, והרי אַדְּרַבָּה – מסתבר להיפך, שלְמִשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר – שקינא לה בפני עדים, ולכך מסתבר להאמין לו, אבל הָתָם – לשיטת רבי יוסי לֵיכָּא עִיקָּר – שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו

המשך בעמוד סד

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אומרת הגמרא, **אֵלְּמָא קָסָבְרֵי** ריש לקיש ואביי **דְּאָסוּר** לבעל **לְקַנָּאוֹת** לאשתו – שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת הגמרא, **וּמַאן דְּאָמַר שְׁמוּתָּר** לבעל **לְקַנָּאוֹת** – וצריך לומר שלדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן **מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה** – שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מצינו קינוי מלשון התראה, שנאמר "**וְקִנֵּא ה' לְאַרְצוֹ** ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָדָם **עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו** ומתפרסם הדבר **בְּגָלוּי**, וכגון אשה פרוצה שמזנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה** וקנא את אשתו", **וְאֵין עֲבֵירָה** – אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה** – משמשמים רוצים להכריז על מעשיה ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה**" - והיינו על ידי הכרזת קול: **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** "**אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ**", ומכך **שׁתִּשְׁטֶה כְּתִיב** ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור לקנאות.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה לַעַד אֶחָד בְּסוֹטָה – שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום **שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר** – יש לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, **שֶׁהֲרֵי** שני עדים מעידים **שׁקִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ומלבד זאת **וְעַד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה**. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי** מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, **וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה** – הרי הפסוק בתורה שמדבר על קינוי – 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** "**וְעָבַר**" **וּכְבָר עָבַר** – הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מַעֲתָּה** ש'ועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק "**וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ**" **הָכִי נַמִּי** נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת המילה 'ועבר' לפי הענין, **הָתָם** - לגבי בני גד ובני ראובן **מִדְּכְתִיב** בהמשך "**וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תָּשֻׁבוּ**" – ו'תשובו' הוא לשון להבא, **מַשְׁמַע** שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון **דְּלְהַבָּא. אֶלָּא הָכָא** – לגבי סוטה **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְכְתִיבִי** ש"**וְעָבַר**" הוא מלשון להבא, ומתפרש הפסוק **בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה** שכבר נאסרה עליו, אם כן קשה **קִינּוּי לָמָּה לִי** – למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר קינא לה הבעל.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ ממרום **רוּחַ** לקנאות, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**". מבארת הגמרא, **מַאי רוּחַ** – איזה רוח מביאה את האדם לידי קינוי. **רַבָּנַן אָמְרֵי רוּחַ טוּמְאָה** – על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – מסתבר כדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, מה שנאמר "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו לקנא לה, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר, חוֹבָה** על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא את הראיה מהברייתא, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאדם מקנא משום שנכנסת בו **רוּחַ טָהֳרָה, שַׁפִּיר** – מובן שנחלקו האם חייב לקנאות או רשות בידו, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאדם מקנא משום **רוּחַ טוּמְאָה** שנכנסה בו, וכי שייך לומר **רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעִיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ** – לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.

גּוּפָא, חוזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת** – מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - חייב הבעל לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' **לָהּ יִטַּמָּא**", אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו להיטמא להם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר חוֹבָה** – מצווה עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם, אלא **רְשׁוּת** – מותר לשעבדם לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.

מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שהקשה כן **רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, לֵימָא** – האם נאמר שרַבִּי יִשְׁמָעֵאל **וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגֵי** – חולקים לגבי כל מצוות עשה שבתורה, **דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה** – שלרבי ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אביי **הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי** – דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא** – סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּלַפֵּי** – מאחר **שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה** "**לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ**" ואסור לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, **יָכוֹל** – היינו יכולים לומר שגם **בְּגוֹן זוֹ** – שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא תשנא אותו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" – מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמותר לקנאות. ומשיבה, **קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב** – חזרה התורה וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו והיא לא נטמאה", ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא **אַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב** – כיון שהוצרכה התורה לכתוב "**וְהִוא נִטְמָאָה**" "**וְהִיא לֹא נִטְמָאָה**" – ללמדנו שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, **כְּתִיב נַמִּי** – חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**'. ודרך התורה לכפול כן **לְכַדְתָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית שוב, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור

המשך בעמוד רלא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד א

רש״י

אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת. כֵּיוָן דְּאָמְרֵי לְשׁוֹן הַטְּלַת קִנְאָה הוּא אַלְמָא אָסוּר: וּלְמ״ד מֻתָּר לְקַנְּאוֹת מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי: **וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ.** הִתְרָה בְּיָלֶק וְחָסִיל וְגֶזֶם שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ עוֹד אֶת אַרְצוֹ, דִּבְשִׁלּוּחַ גּוֹבְאֵי מִשְׁתְּעֵי פְּרָשָׁה לְעֵיל. לְאַרְצוֹ עַל אַרְצוֹ, כְּמוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית כו) עַל אִשְׁתּוֹ הָאִתָּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל (שׁוֹפְטִים ז): **אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה.** כְּגוֹן אִשָּׁה פְּרוּצָה עוֹבֶרֶת בַּסֵּתֶר: **וְהַקָּבָ״ה מַכְרִיז בְּגָלוּי.** שֶׁנּוֹתֵן בְּלֵב בַּעֲלָהּ לְקַנְּאוֹת לָהּ וְהַדָּבָר מִתְפַּרְסֵם בְּגָלוּי: וְאֵין עֲבֵרָה גַּרְסִינָן: לְשׁוֹן הַכְּרָזָה. הַקָּבָ״ה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר קוֹל: **רַיְלִים לַדָּבָר.** שֶׁנִּטְמֵאת: **וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי כְּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה.** דְּאִתְהַיְּמִין בָּהּ עַד אֶחָד כְּתִיב, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְגוֹ׳, וְסָמִיךְ לֵיהּ וְעָבַר עָלָיו וְגוֹ׳, אֲלַמָּא בְּלֹא קִנּוּי נַמִּי עַד אֶחָד מְהֵימַן בְּטֻמְאָה: **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ.** בְּבָנֵי גָּד וּבְבָנֵי רְאוּבֵן כְּתִיב, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְצַוֶּה אוֹתָם לַעֲבוֹר עִם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַיַּרְדֵּן: **תְּשׁוּבוֹ.** מוֹכִיחַ דְּלַהֲבָא הוּא: **נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ.** מִמָּרוֹם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ רוּחַ טָהֳרָה אוֹ רוּחַ טֻמְאָה ע״י שִׁטָּן הַבָּא לְהַחְטִיאוֹ לְהַקְנִיט אֶת אִשְׁתּוֹ: **רַבָּנָן.** דְּבֵי רַב אָשֵׁי אֲמָרֵי רוּחַ טֻמְאָה: **רוּחַ טָהֳרָה.** שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַפְּרִיצוּת: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמ״ד.** דְּרוּחַ דְּקָאֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טָהֳרָה הִיא: **דְּתַנְיָא.** דְּקָאֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רִשְׁוּת. פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְר׳ עֲקִיבָא לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעֲמֵיהוּ: **שַׁפִּיר.** אִי רִשְׁוּת אִי חוֹבָה: **ר׳ עֲקִיבָא אוֹסֵר חוֹבָה.** שֶׁאָסוּר לְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ: **בְּכָל הַתּוֹרָה.** בְּכָל עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, א״כ אֵין לָךְ מִצְוֹת עֲשֵׂה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹבָה: **דְּתַנְיָא.** לֹא גַּרְסִינָן, אֶלָּא הָדֵר וְנָקִיט לְמִלְתֵּיהוּ לְפָרוּשׁ כָּל חָדָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: **כָּלְפֵי.** כְּמוֹ אַחֲרֵי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאָסוּר לְהָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי שִׂנְאָה וְתִגְרָה: יָכוֹל אַף זֶה בֵּן. שִׁיְּרָאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ עוֹבֶרֶת עַל דַּת יְהוּדִית נִסְתֶּרֶת עִם שְׁכֵנֶיהָ לֹא יְקַנֵּא לָהּ. כְּלַפֵּי לְשׁוֹן נְגִיגָה: תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא. אִם רָצָה לְקַנֵּא הַרְשֻׁת בְּיָדוֹ, וּמִשּׁוּם דְּאִי לֹא כְּתִיב קָרֵי הֲוָה אֲמִינָא דְּאָסוּר הוּא, דְּא״ר יִשְׁמָעֵאל הָכָא רִשְׁוּת אֲבָל בְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא אָמַר הָכִי: **קִנּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב.** וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, חַד לְרִשְׁוּת וְחַד לְחוֹבָה: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** אָמַר לָךְ, אֵידֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, שֶׁסָּפֵק הוּא בְּיָדֵינוּ וְאַעפ״כ אֲסָרָהּ הַכָּתוּב מִסָּפֵק, כְּתֹב נַמִּי וְקִנֵּא אַחֲרִינָא. וְאַף ע״ג דְּמִצִּי לְמִכְתַּב הָכִי, וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה אוֹ לֹא נִטְמְאָה, אֲפִלּוּ הָכִי אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא לַחֲזוֹר וְלִשְׁנוֹת אֶת הָאָמוּר מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר הַמִּתְחַדֵּשׁ בְּכַפֵּילוּתוֹ: **אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לָהּ יַטְמֵא.** לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לִטְמֹא לְקָרוֹבִים הֵילוֹ: **מִכֵּי אִם לְשֹׁאֵרוֹ נַפְקָא.** לְנַפֵּשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמָּיו, כִּי אִם לְשֹׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְגוֹ׳ וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִינָן דְּמִטַּמֵּא לְאֵלּוּ: **לָהּ יַטְמֵא.** אִם מֵתָה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאִיבְּרֵיהּ. אִם אֶחָד מֵאֵלּוּ מֵכָּה שְׁחִין וְאִיבְּרֵיוּ נוֹפְלִין, אֵין מִטַּמֵּא לָהֶן, דְּקַיְּימָא לָן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קַדָּ קכח): אָבַר מִן הַחַי מִטַּמֵּא כְּאָבַר מִן הַמֵּת, וְאִיצְטְרִיךְ לָהּ לְמַעוּטֵי אִיבְּרֵיהּ: אִם

תוספות

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג.): שש מאות וי״ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר׳ עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר׳ ישמעאל מקרא עביד ליה ר׳ עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי׳ דר׳ אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר׳ אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמרי׳ בפ׳ קמא דקידושין (דף כלח.) וגאל את ממכר אחיו ר׳ אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין דף לח:) נמי [אמר] אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ״ב דמכות (דף יכ.) דאמר ר׳ עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב יצרצח והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות ומפרש טעמא אתיא דר׳ יהושע בבית הילל דבית הילל אומרים אפי׳ הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר׳ עקיבא מיקל התם טפי מבית הילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי׳ הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר׳ יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר׳ אליעזר בבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א״כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברים בעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים בעורים לפום כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה פרוע וצדדיה מפורמין וזרועותיה חלוצות [מנין] ת״ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי ביון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר בסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי דאיכא דאיכא למדרש דרשינן וכן בפרק כל שעה (פסחים דף מ:) כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאו יתירי:

לה יטמא מצוה. ונ״מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן דף מד.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא יראה לטמאות כדאמרי׳ בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו׳:

ורבי

1 אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת, וּמַאן דְּאָמַר מוּתָּר
2 לְקַנְּאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק
3 אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳וַיְקַנֵּא
4 ה׳ לְאַרְצוֹ׳. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם עוֹבֵר
5 עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי,
6 שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה׳ וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא
7 לְשׁוֹן הַכְרָזָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֵּצוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה׳.
8 רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן
9 נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה
10 אִשְׁתּוֹ׳ תִּשְׂטֶה כְּתִיב. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי
11 מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד בְּסוֹטָה, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר.
12 שֶׁהֲרֵי קַיִן לָהּ וְנִסְתְּרָה וְעַד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה.
13 אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בְּתַר
14 סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה, אָמַר לֵיהּ ׳וְעָבַר׳ וּכְבָר
15 עָבַר. אֶלָּא מַעְתָּה ׳וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ׳ הָכִי נַמִּי,
16 הָתָם מִדִּכְתִיב ׳וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ׳
17 מִשְׁמַע דְּלְהַבָּא, אֶלָּא הָכָא אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבֵי,
18 ׳וְעָבַר׳ בְּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה, קִינּוּי לָמָּה לִי. תָּנָא דְּבֵי
19 רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן
20 נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא
21 אֶת אִשְׁתּוֹ׳. מַאי רוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִי רוּחַ טוּמְאָה, רַב
22 אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ
23 טָהֳרָה, דְּתַנְיָא ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי
24 יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא
25 רוּחַ טָהֳרָה שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רוּחַ טוּמְאָה, רְשׁוּת
26 וְחוֹבָה לְעַיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ. גּוּפָא, ׳וְקִנֵּא
27 אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא
28 אוֹמֵר, חוֹבָה. לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.
29 וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רְשׁוּת,
30 דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אָמַר
31 לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא,
32 לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ
33 הָכִי פְּלִיגִי, דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה. אָמַר
34 לֵיהּ, הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי, ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי
35 רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא,
36 דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה ׳לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ׳ יָכוֹל
37 כְּגוֹן זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, קִינּוּי אַחֲרִינָא
38 כְּתִיב. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דְּבָעֵי דְּלִמְכְתַּב ׳וְהִוא נִטְמָאָה׳ ׳וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׳ כְּתִיב נַמִּי
39 ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה
40 וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי
41 טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב ׳אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׳ אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב ׳לָהּ
42 יִטַּמָּא׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ׳כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ׳ נַפְקָא, ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳לָהּ׳ מִיטַּמָּא וְאֵין מִיטַּמָּא לְאֵיבְרֵיהּ.

ורבי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

ורבי עקיבא א"כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (מיר קף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר [לענין יוחסין]:

כתיב נמי (ובאחיכם) [בהם] לכדתנא דבי רבי ישמעאל. וא"ת הא אצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (כ"מ קף מג:) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א"כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קידושין קף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו' תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:

כמה

רש"י

אם בן. דְּלָאו לְחוֹבָה אִתָּא אֶלָּא לְהַך דְּרָשָׁא: **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לָהּ וְלִשְׁתּוֹק.** דְּמִשְׁמַע לְנַפֶּשׁ לֹא שַׁמְעַ בְּעַמּוּיוּ כִּי אִם לִשְׁאָרוֹ וְגוֹ' וְלָאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה לָהּ, כְּלוֹמַר לְגוּפָהּ שָׁלֵם וְלֹא לְאִיבָרֶיהָ: **לֹא תִהְיֶה כָּל נָשָׁמָה.** בְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת כְּתִיב, הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת. מִשְּׁאָר שִׁבְעִים אֻמּוֹת: **שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית.** כָּל ז' אֻמּוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם כְּנַעַן: **וְהוֹלִיד בֵּן.** דְּהָלֵךְ אַחַר הָאָב וּמֵתֶר לְהַחֲיוֹתוֹ לֵךְ לְעֵבֶד: **דַּתְּנִיא.** דִּלְהַכִּי אִתָּא קְרָא: **בְּעֶבֶד.** גְּרִסִי' בְּבֵי"ת: **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים** וְגוֹ'. לְעִיל מִנַּיהּ כְּתִיב מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמְנָה, אֲשֶׁר סְבִיבוֹת אַרְצְכֶם וְלֹא מִבְּנֵי אַרְצְכֶם דְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת. וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כָּל תּוֹשָׁב הַיֵּינוּ שֶׁבָּא מִמְּקוֹם אַחֵר וְנִתְיַשֵּׁב כָּאן, וְקָאָמַר קְרָא שֶׁמִּתֹּר לִקְנוֹת מִבְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיוּ לָהֶם מִבְּנוֹת אַרְצָךְ: **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם.** בָּנִים הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְהֵם בְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, דְּהַיְינוּ אֲחֵרִים שֶׁנִּשְׂאוּ בְּאַרְצְכֶם נָשִׁים אַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹת: **וְלֹא מִן הַגֵּרִים בְּאַרְצְכֶם.** וְלֹא מִן הַבָּנִים הַנּוֹלָדִים לִבְנֵי אַרְצְכֶם בְּמָקוֹם אַחֵר מִבְּנוֹת שְׁאָר אֻמּוֹת וְהֶבִיאוּם לִבְנֵיהֶם לְגוּר שָׁם: **וְלֹא בַּאֲחֵיכֶם.** עֲבוֹדַת עֶבֶד: הַ"ג וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵידֵי דִּכְתִיב וּבַאֲחֵיכֶם כְּתִיב נַמִּי בָּהֶם כִּדְתַנְיָא כוֹ': **קַרְיָא.** תּוֹלַעַת שֶׁל שׁוּמְשְׁמִין הָאוֹכֶלֶתְן, כָּךְ הִזְּנוּת מְחַרֶּבֶת אֶת הַבַּיִת: **תּוּקְפָא.** כַּעַס: **אִידֵי וְאִידֵי.** תּוֹקְפָא וּזְנוּתָא דְּאָמְרִינָן דְּמְחַרֶּבֶת אֶת הַבַּיִת: **בְּאִתְּתָא.** כְּשֶׁהָאִשָּׁה מְזַנָּה אוֹ כַּעֲסָנִית, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַסֶּקֶת בְּזִנּוּנֶיהָ וְאֵינָהּ עוֹשָׂה מְלַאכְתָּהּ וְלֹא מִשְׁמֶרֶת בֵּיתָהּ וּמַפְקֶרֶת אֶת שֶׁל בַּעְלָהּ לְמַנָּאפִים: **כְּדַם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל.** בְּעֵגֶל: **עַם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.** בְּבֵיתוֹ: **נִסְתַּלְּקָה מֵהֶם.** מִלְּבָא לְבֵיתָם דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעֲבֵירוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ: **מְקַדְּמָתוֹ.** לְפָנֵי מִיתָתוֹ מִכְּרָזוֹת לְפָנָיו: **מְלַפֵּפָתוֹ.** כּוֹרַכְתּוֹ: **תְּנַן הָתָם.** בְּפ' מִי שֶׁקִּנֵּא (נַזִּיר לח.) אַמּאי דְּקָתָנֵי אֲמַר עַד אֶחָד רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה לֹא הָיְתָה שׁוֹתֶה: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלֹּא לְהַאֲמִינוֹ אִי לָאו דִּכְתִיב קְרָא: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה: **אֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם.** שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה וְתִמָּצֵא טְהוֹרָה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ וְלִתְרוּמָה: **אֵין מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמִיגְּמַר דָּבָר דָּבָר מִמְּזוֹן: **הָאַחֲרוֹנָה.** טְמֵאָה שֶׁהִיא אַחַר הַסְּתִירָה: **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶאֱמָן כְּדַדְרִשִׁינָן לְעֵיל וְעֵד אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד, וְקָא אָמַר אֲסוֹרָה וְאִטְּמְאָה קָאֵי דְּהָא מַנָּהּ סְלִיק וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ: **קָל וָחֹמֶר.** שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד: **תַּלְמוּד לוֹמַר.** בְּאִשָּׁה מְקַלְקֶלֶת כִּי מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר וּלְהַלָּן כו': **וּפְרִכִינָן לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לְמִילְּפָהּ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה:** **בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כו' מִיבְּעֵי לֵיהּ.** דְּכִינּוּן דִּכְתִיב בָּהּ מִיעוּטָא הוּא וְלֹא גָּמְרִי שֶׁאֵר עֵדְיוֹת דְּאִשָּׁה מִנָּהּ וְקָמוּ לְהוּ בְּמִלְּתַיְיהוּ בְּכָל עֵדְיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר.** וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי נָקֵט, וּמִתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי תְּנָא לֵיהּ ת"ל בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִטְמֵאת אִשָּׁה דְּעָלְמָא שֶׁלֹּא קִנָּא לָהּ בַּעֲלָהּ וּבָא עַד אֶחָד וְאָמַר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה דְּלֹא מְהֵימִן וְהָכָא הוּא דְּמְהֵימִן מִשּׁוּם דְּרִגְלַיִם לְדָבָר:

כדי

וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם בֵּן, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לָהּ' וְלִישְׁתּוֹק, 'יִטַּמָּא' לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דְּכָתַב 'לָהּ' כָּתַב נַמִּי 'יִטַּמָּא' לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. 'לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב 'לֹא תִחְיֶה כָּל נְשָׁמָה' אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב 'לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ' לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ' יָכוֹל אַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם' מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ'מֵּהֶם תִּקְנוּ' נִפְקָא, 'לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ' לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'בָּהֶם' וְלֹא 'בְּאַחֵיכֶם'. וְרַבִּי עֲקִיבָא, 'בְּאַחֵיכֶם' מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא 'וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ'. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב 'וּבְאַחֵיכֶם' כְּתִיב נַמִּי 'בָּהֶם' לְכִדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לִשּׁוּמְשְׁמָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, תּוּקְפָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לִשּׁוּמְשְׁמָא. אִידֵי וְאִידֵי בְּאִיתְּתָא אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בִּתְחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ', כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ' וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְלַפֵּפָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְפִתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וִיאֻבֵּדוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קְשׁוּרָה בוֹ כְּבֶלֶב שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ', 'לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ' בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'לִהְיוֹת עִמָּהּ' לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְעֵד אֵין בָּהּ' כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וְקָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה, וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר' מַה 'דָּבָר' הָאָמוּר לְהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן עַל פִּי שְׁנַיִם. הַאי, מִ'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' נַפְקָא, מִ'בָּהּ' נַפְקָא, 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִינּוּי, 'בָּהּ' וְלֹא בְּסִתִּירָה מִיבְּעֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בָּהּ' בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי 'בָּהּ' וְלֹא בְּסִתִּירָה, וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סִתִּירָה דְּלֹא מְהֵימְנָן עַד אֶחָד מִנָּלָן, נֶאֱמַר כָּאן 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר' מַה 'דָּבָר' הָאָמוּר לְהַלָּן עֵדִים שְׁנַיִם אַף כָּאן עֵדִים שְׁנַיִם. תְּנוּ רַבָּנַן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, זוֹ עֵדוּת סִתִּירָה. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה, זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה.

וכמה

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך ״ש״ס לובלין – מכון המאור״

שואלת הגמרא **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, **אִם כֵּן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאיברים, **לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** ״לָהּ״ **וְלִישְׁתּוֹק** – היתה התורה כותבת ״כי אם לשארו וגו״ ולאחותו הבתולה לה״ והיינו לומדים דין זה, אך ״**טַמָּא**״ **לָמָּה לִי** – למה הוסיפה התורה וכתבה ״לה יטמא״, **שְׁמַע מִינָּהּ** - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ידרוש מהייתור של ״יטמא״. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק ״יטמא״ שחייב להיטמא, אלא **שאֵיידֵי דִּכְתַב לָהּ כְּתַב נַמִּי יִטַּמָּא** – מאחר שחזר הכתוב וכתב ״לה״ ללמדנו שאינו מיטמא לאיברים – חזר וכתב גם ״יטמא״. **לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. ״**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ״ רְשׁוּת** – מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – חייב לעבוד בו לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא **אֵיידֵי דִּכְתִיב** לגבי שבעה אומות ״**לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה**״ - שחובה להורגם, **אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב** ״**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**״ כדי **לְמִישְׁרֵי** – להתיר **אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן**, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק ״לעולם בהם תעבודו״, **לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֲתָה רַשַּׁאי לְקַנּוֹתוֹ** כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לְאֶחָד מִן שאר הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקַנּוֹתוֹ בְּעֶבֶד** – לקנות את הבן לעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** ״**וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ**״ – כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, **יָכוֹל** – שמא נאמר **שאַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן שאר הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקַנּוֹתוֹ בְּעֶבֶד** כיון שאמו אינה משבעה אומות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** ״**אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם**״, שדווקא **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם** – בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם לעבדים, **וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם** – אך אסור לקנות בנים שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים, והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם משבעה אומות – אסור להחיותם.

חוזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם כן **וְרַבִּי עֲקִיבָא** כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, **מִ״מֵּהֶם תִּקְנוּ״ נַפְקָא** – ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק ״מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו״, ״**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ״ לָמָּה לִי**, על כורחך **לְחוֹבָה** – ללמדנו שחייב לעבוד בעבדו הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק ״לעולם בהם תעבדו״, והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מ״מהם תקנו״. ומשיבה, שדורש ״**בָּהֶם**״ – עבד כנעני מותר להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, **וְלֹא בְּאַחֵיכֶם** – אך אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שדורש מהפסוק ״לעולם בהם תעבודו״ שחובה לעבוד בו ואסור לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בנכרי. ומשיבה, **בְּאַחֵיכֶם** – דין זה שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בכנעני, **מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא** – נלמד מהמשך הפסוק של ״לעולם בהם תעבודו״, שכתוב ״**וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ**״ – הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מדוע הוצרך ללמוד זאת מ״לעולם בהם תעבודו״. ומשיבה, אכן האיסור להעביד עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק ״ובאחיכם בני ישראל וגו״. ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק ״לעולם בהם תעבודו״ לא בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא **שאֵיידֵי דִּכְתִיב** ״**וּבְאַחֵיכֶם**״ **כְּתִיב נַמִּי בָּהֶם** – מאחר שכתבה התורה את הדרין בעבד עברי ״ובאחיכם בני ישראל וגו״ – שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את הדין של עבד כנעני ״לעולם בהם תעבדו״ – שאותו מותר להעביד עבודת פרך. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא – זנות בבית, גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא** – כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא תּוּקְפָא בְּבֵיתָא** – גם כעס בבית גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא**. ומבארת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי בְּאִיתְתָא** – החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או כועסת, משום שמתעסקת בזנותה ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, **אֲבָל בְּגִבְרָא לֵית לָן בָּהּ** – זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא בַּתְּחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל** באיסורי עריות **הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – עם כל איש ואשה בביתם, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ**״ - כלומר בתוך ביתך. **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ** בעריות **נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** ״**וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ**״ – אם חוטאים בעריות ״ושב מאחריך״, שמסתלקת השכינה. **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, אותה מצוה **מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו** – מקדימה ומכריזה עליו כשמגיע **לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר** ״**וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ**״. **וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, העבירה **מְלַפַּפְתּוֹ** – נכרכת סביבו **וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין** להעיד עליו שעבר, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**יִלְפְּתוּ אֲרָחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ**״ – שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינום שהוא מקום תהו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** העבירה שעבר **קְשׁוּרָה בּוֹ בְּכֶלֶב**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** אצל יוסף כאשר אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבור איתה עבירה, ״**וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ**״, ודורשים, שלא רצה **לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ** – עמה **בָּעוֹלָם הַזֶּה**, כדי שלא יצטרך **לִהְיוֹת עִמָּהּ** – עם העבירה **לָעוֹלָם הַבָּא**.

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך המשנה שם.

תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין – היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה עם פלוני שקינא לה הבעל שלא תסתר עמו, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם** - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** - להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אין הדין כן משום **שתַּלְמוּד לוֹמַר** – אמרה התורה ״**וְעֵד אֵין בָּהּ**״ - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** אפילו עד אחד נאמן. דנה

המשך בעמוד רט

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הברייתא, **וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה** - שאם התייחדה האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדין סוטה. ומשיבה, **כְּדֵי** זמן שיכולה לבא בו לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **כְּדֵי בִּיאָה** – שיכול לבוא עליה בזמן זה, והיינו **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – תחילת ביאה. מבארת הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל** – כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּס** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס של רביעית הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית הלוג יין. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות ביצה. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא** – שיקשור הארג חוטים שיוצאים מהבד. **חָנִין בֶּן פְּנִחָס אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל קֵיסָם** הנמצא בין שיניה. **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לְסַל לִיטּוֹל** ממנו **כִּכָּר**, **וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה** מן המקרא **לְדָבָר** זה, שהשיעור הוא כדי שתיטול ככר מהסל, מכל מקום יש **זֶכֶר** – רמז **לְדָבָר**, שנאמר "**כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**", הרי שהוקשה אשה זונה לכבר לחם.

מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי** – מדוע האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי העראה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכִי** – הוצרך התנא לכתוב כך, משום **דְּאִי הָנָא** רק **'כְּדֵי טוּמְאָה', הֲוָה אֲמִינָא** שזמן סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לפיכך אמר התנא **'כְּדֵי בִּיאָה'** – שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. **וְאִי תָּנָא** רק **'כְּדֵי בִּיאָה' הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שזמן סתירה הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – דהיינו זמן שנדרש לתחילת ביאה. **וְאִי אִשְׁמְעִינַן** רק **'כְּדֵי הַעֲרָאָה', הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** - לפיכך אמר התנא תחילה שהשיעור הוא **'כְּדֵי טוּמְאָה'**, ללמדנו שמה שאמר לאחר מיכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התיחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה בלא ריצוי – נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'.

ומפרש התנא **וְכַמָּה** זמן הוא **כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.**

וּרְמִינְהִי – הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי סוטה **'וְנִסְתְּרָה', וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ** – לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **כְּשֶׁהוּא** – הפסוק **אוֹמֵר 'וְהִיא נִטְמָאָה', הֲוֵי אוֹמֵר** – אנו למדים ששיעור סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָה**, והיינו **כְּדֵי בִּיאָה**, כלומר **כְּדֵי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּס, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, **קָא סָלְקָא דַּעְתִּין** – הבנו בתחילה **שֶׁהֵיינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל הַיֵּינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל** – מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', זוהי אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ** – ושם נחלק עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו **הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי **הַקָּפָה** של דקל, היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת **פָּרֶגֶל** סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור הוא כדי **חֲזָרָה** של דקל, היינו **פָּרוּחַ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחוזר למקומו. **כָּעֵי רַב אַשִׁי,** מהי כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של **חֲזָרָה** של הדקל **פְּרוּחַ,** האם **כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְהָדַר אָתֵי** – כפי הזמן שנדחף הענף על ידי הרוח וחוזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. **אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.** ממשיכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּס,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – מזיגת כוס וחזרת דקל הם אותו שיעור של זמן.

מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין הברייתות, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – זמן שנדרש כדי לשתות כוס של רביעית יין, ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּס** – זמן שנדרש כדי למזוג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא **כְּדֵי לְמַזּוֹג וְלִשְׁתּוֹת** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום **שאידי וְאידי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** - מזיגה ושתייה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי מזיגה ושתיה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי מזיגה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, **הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – נמצא שאין חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר השיעור הוא כדי מזיגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כדי מזיגה ושתייה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר בֶּן עַזַּאי** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אידי וְאידי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית ביצה ושתיית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – את הביצה, ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה.** מתרצת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוּמְעָהּ.** שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום **שאידי וְאידי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, **הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי** – נמצא שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית ביצה, אלא מוכח שכוונת רבי עקיבא לשיעור של צלייה וגמיעה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שהשיעור

המשך בעמוד רמג

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד א

רש"י

כְּדֵי טֻמְאָה. וּמַהוּ כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה. וּמַהוּ כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה, דְּהַיְינוּ נְשִׁיקַת אֲבָר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לֵילֵךְ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי כְּלָהוֹן: כְּדֵי מְזִינַת כּוֹס. לְמָזְגוֹ בְּמַיִם, וּסְתָם כּוֹס רְבִיעִית. וּלְקַמָּן אֲמָרִי' כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחֲכָמִים הִלְּלוּ בְּעֵצְמוֹ שֵׁעַר כַּמָּה שֶׁהוּא שׁוֹהֶה בְּהַעֲרָאָתוֹ: לִיטּוֹל קֵיָּסָם. מִבֵּין שִׁנָּיוּ; וְאַף ע"פ שֶׁאֵין רְאָיָה. גְּמוּרָה לְדָבָר, דִּקְרָא לָאו הוֹשֵׁטַת יָד לְסֵל כְּתֹב בֵּיהּ: יֵשׁ זֶבֶר וְרִמָּז מִקְצָת דְּהַקְשָׁה אִשָּׁה נוֹזָה לְכִבֹּר לֶחֶם: וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי. לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא' לִיתְנֵי שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל: דְּאִי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה הָוָה אֲמִינָא. בְּכָל שִׁיעוּר הַצָּרִיךְ לָבֹא לִידֵי כָּךְ דְּהַיְינוּ טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ, שֶׁיְּפַתֶּה אוֹתָהּ וִיתַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁתִּתְרַצֶּה: קַמ"ל. דְּמַאי טֻמְאָה בִּיאָה לְחוּדָהּ, דְּאִיכָּא לְמֵימַר קְרֵם הַסְּתִירָה נִתְרַצִּית לוֹ: קַמ"ל כְּדֵי הַעֲרָאָה. דְּקִי"ל בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת נ"ל.) הַעֲרָאָה כִּגְמַר בִּיאָה לְכָל הַעֲרָיוֹת; וְאִי תָּנָא כְּדֵי הַעֲרָאָה. וְלֹא תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה, הָוָה אֲמִינָא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, וְאַפִּי' תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה לֹא הָוָה מִימְעִיט אַרְצוּתָהּ, דְּאֲנָא אֲמִינָא הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי גְּמַר בִּיאָה וּמִיהוּ אַרְצוּתָהּ בְּעִינָן, דְּהָכִי הָוֵי מִשְׁמַע כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי בִּיאָה וַאֲנָא אֲמִינָא כָּל צָרְכֵי בִּיאָה דְּהַיְינוּ אַרְצוּתָהּ וּגְמַר בִּיאָה, וְהַדַּר מְפָרֵשׁ מַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה, אַבַּתֵּי אַרְצוּתָהּ לֹא אִימְעִיט, הִלְכָּךְ תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה דְּמִשְׁמַע טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ וְהַדַּר פָּרֵישׁ מַה הִיא טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה, וְעַל בָּרְחִיץ אִימְעִיט אַרְצוּתָהּ דְּהָא בִּיאָה כֻּלָּהּ גְּמַר בִּיאָה מִשְׁמַע וְלֹא מִיעֵט אֶלָּא אַרְצוּתָהּ, וְהַדַּר תָּנָא וּמַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי דְּלֹא בְּעִינָן גְּמַר בִּיאָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִי' מִנָּהּ נַמִּי (דְּאִי) לֹא תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה אִבַּתֵּי לֹא הָוָה מִמְעַטָא אַרְצוּתָהּ, דִּכְדֵי טֻמְאָה גְּמַר בִּיאָה וְאַרְצוּתָהּ מִשְׁמַע, וְהַעֲרָאָה דְּפָרֵישׁ בְּתַרְהּ לֹא מִמְעַטָא אֶלָּא גְּמַר בִּיאָה, הִלְכָּךְ אִיצְטְרִיכוּ כְּלָהוּ; וְכַמָּה. הוּא שִׁיעוּר הַעֲרָאָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל. וְהָא לִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי, הוֹאִיל וְסוֹף סוֹף שִׁיעוּרָא כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל הוּא לִיתְנֵי כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְתָנָא לְפָרוּשֵׁי אִסּוּר סְתִירָה מִשּׁוּם מַאי אוֹ גְּמַר בִּיאָה אוֹ הַעֲרָאָה, מִשּׁוּם הָכֵי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה כְּדִפְרִישִׁית: כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. קס"ד הַשְׁתָּא דְּהַיְינוּ הַקָּפָה: בָּרוּחַ. שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפָתוּ לְהֶעְנָף וְהוּא חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ: קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ. נָח מִנִּיעֲנוּעוֹ: אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת. וְהַאי כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּקָאֲמַר לְעֵיל, אַמּוּזִיגָה דְּקָאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא מוֹסִיף ר' יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר שְׁתִיָּה נַמִּי בְּעִינָן עִם הַמּוּזִיגָה, וּכְדֵי מְזִיגָה דְּתָנָא הָכָא בִּבְתַרְיֵיתָא מְזִיגָה שְׁתִיָּה קָאָמַר, מִדְּתָם מְזִיגָה לְמִשְׁתְּיֵיהּ מִיָּד הוּא, שֶׁאַחַר שֶׁמְּזָגוֹ מִתְקַלְקֵל אם מִשֶּׁהָה אוֹתוֹ: א"כ הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּהָא ר' אֱלִיעֶזֶר בְּקַמָּיֵיתָא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס קָאָמַר וְקָא פְּלִיג ר' יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, וּבִבְתַרְיֵיתָא (נַמִּי) [דְּקוּ] אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲזָרַת דֶּקֶל וְאוֹקִימְנָא דְּהַיְינוּ כְּדֵי מְזִיגָה, וְאִי מִזִּיגָה דְּקָאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּתַרְיֵיהּ בְּלֹא שְׁתִיָּה קָאָמַר, הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. לְכוֹס: חַד שִׁעוּרָא הוּא. וְלִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי א"כ הַיְינוּ ר' יְהוֹשֻׁעַ, דִּבְקַמָּיֵיתָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ לְכוֹס, וְאָמַר בֶּן עַזַּאי בְּתַרְיֵהּ כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה דְּהוּא אוֹקִימְנָא כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּר' יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת, וְקָאָמַר לֵיהּ בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה לְחוּדָהּ דְּכוֹס: אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת וּלְגַמְעָה. גְּמִיעָה דְּקָאָמַר ר"ע בְּקַמָּיֵיתָא אַצְלִיָּה דְּבֶן עַזַּאי דְּלֵעֵיל מִנַּיהּ קָא מוֹסִיף לָהּ, וּבִבְתַרְיֵיתָא דְּקָאָמַר כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה לִצְלוֹת וּלְגַמְעוֹ חַם שְׁלֹא יִצְטַנֵּן: לְדִבְרֵיו דְּר"ע קָאָמַר לָהּ. דְּאָמַר לִצְלוֹת וּלְגַמְעוֹ, לְדִידֵיהּ אִדְּקָמְשַׁעְרַתְּ בִּצְלִיָּה וּגְמִיעָה בְּחַדָּא (שפיר) (ס"א שיעור) בְּגְמִיעָה דְּשְׁלֹשׁ דְּהוּא כִּצְלִיאָה וּגְמִיעָה בְּחַדָּא: דְּמַהֲרַסְ. שְׁנֵי רָאשֵׁי הַנִּימָא הַנִּפְסָקוֹת מְרוּחָקוֹת זֶה מִזֶּה, דְּאִיכָּא שְׁהִיָּה טְפֵי: דְּמַהֲדַר. הַקִּיסָם בְּדַחַק בֵּין הַשִּׁנַּיִם: דְּמַהֲדַר בְּתוֹךְ הַסֵּל: בַּחֲדָתָא אוֹ בְּעַתִּיקָא. סֵל יָשָׁן חֶלְקָן הוּא וְנוֹחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הַחָדָשׁ, שֶׁהַחָדָשׁ יוֹצְאִין לְתוֹכוֹ רָאשֵׁי קִיסָמִין שֶׁל אֲרִיגָה: בְּקָרִירָא אוֹ בַּחֲמִימָא. לְחֵם חַם נִמְעָךְ וְנִשְׁמָט מִן הַיָּד וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ בְּנַחַת וְשׁוֹהֶה בְּהוֹצְאָתוֹ:

תוספות

כמה שיעור סתירה. בירושלמי כל אלין שיעורין אחר [והתרת סינרו]: **בן** עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הרואה (כלכות סכ.) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום דצלייה קודמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באידך ברייתא משום דמסיק שיעורין דשייכי בכוס אבל תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר אבילה ושתיה סמיך:

אי הכי היינו רבי אליעזר. ה"ה דהוה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט א"נ יתרץ בבן עזאי כדי למזוג ולשתותו:

אם כן היינו בן עזאי. ה"ה דהוה מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט:

דמרחק או דמקרב. בחורת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה דהיינו כדי מזיגת הכוס וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי' כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמיבעי ליה:

נעקר

1 וְכַמָּה שִׁעוּר סְתִירָה, כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי
2 הַעֲרָאָה, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי
3 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,
4 כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי
5 עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא
6 אוֹמֵר, כְּדֵי לְגַמְעוֹ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
7 בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר, כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא. חָנִין בֶּן פִּנְחָס
8 אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל קֵיָּסָם.
9 פְּלִימוֹ אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסֵּל לִיטּוֹל כִּכָּר, אַף
10 עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר, זֵכֶר לַדָּבָר 'כִּי בְעֵד אִשָּׁה
11 זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם'. וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי, צְרִיכֵי. דְּאִי תָּנָא
12 'כְּדֵי טוּמְאָה' הָוָה אֲמִינָא כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ,
13 קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי בִּיאָה'. וְאִי תָּנָא 'כְּדֵי בִּיאָה' הָוָה
14 אֲמִינָא כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה, קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי הַעֲרָאָה'. וְאִי אָשְׁמְעִינַן 'כְּדֵי הַעֲרָאָה' הָוָה אֲמִינָא
15 כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי טוּמְאָה', וְכַמָּה כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.
16 וּרְמִינְהִי, 'וְנִסְתְּרָה' וְכַמָּה שִׁעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְהִיא נִטְמְאָה', הֲוֵי אוֹמֵר
17 כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי הַעֲרָאָה, כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,
18 כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי
19 יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין דַּיְינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל דַּיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל,
20 הָתָם אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ, הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
21 כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. אָמַר אַבָּיֵי, הַקָּפָה בְּרֶגֶל, חֲזָרָה בְּרוּחַ. בָּעֵי רַב אַשִׁי, חֲזָרָה בְּרוּחַ, כִּי הֵיכִי
22 דְּאָזֵיל וְדָדַר אָתֵי אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזֵיל וְאָתֵי וְדָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ, תִּיקוּ. הָתָם אָמַר
23 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, הָכָא אָמַר כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם
24 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת.
25 וְלֵימָא אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. הָתָם אָמַר בֶּן עַזַּאי כְּדֵי
26 לִצְלוֹת בֵּיצָה, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא
27 כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוֹמְעָהּ. וְלֵימָא אִידִי
28 וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי. הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא כְּדֵי
29 לְגַמְעוֹ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, לְדִבְרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר
30 מִשְׁעָרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה. אֵימָא שִׁיעוּר גְּמִיעָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי לְגַמְעוֹ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ
31 דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא: בָּעֵי רַב אַשִׁי,
32 דְּמַרְחַק אוֹ דְּמִקְרַב, תֵּיקוּ: חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל קֵיָּסָם:
33 בָּעֵי רַב אַשִׁי, דְּמִהֲדַר אוֹ דִּלְמָא מִהֲדַר, תֵּיקוּ: פְּלִימוֹ אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסֵּל לִיטּוֹל
34 כִּכָּר: בָּעֵי רַב אַשִׁי, דְּמִהֲדַר אוֹ דִּלְמָא מִהֲדַר, בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא, בַּחֲמִימָא אוֹ בְּקִרִירָא,

בדחט

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר מן העולם. תימה לר״י לפ׳ רש״י דפי׳ דעובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי׳ כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ׳ במה אשה יוצאה (שבת קף סב:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המלול בנטילת ידים ובפ׳ עושין פסין (עירובין קף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו׳ עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע״י עניות דקשה ממיתה ע״י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (קף מה:) וסנהדרין (קף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים קף סב.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא נינהו דענויות אלא מיתה חטופה או משונה. מ״ר:

היא תצאדנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי בפ״ק דחגיגה (קף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק״ק מפ׳ הזהב (כ״מ קף נע.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעה״ב וי״ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ׳ ג׳ דיבמות (קף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין קף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד ההוא גברא א״ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי׳ מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב״א. א״נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

רש״י

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי, בְּרַכִּיכָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁה, תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אֶחָד בְּעַצְמוֹ שֵׁעֵר, וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב, אִיבָּעְיָא אֵימָא נְסִיב וּפִירֵשׁ חָוָה, וְאִיבָּעְיָא אֵימָא מַרְבֵּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ, וְאִיבָּעְיָא אֵימָא סוֹד ה׳ לִירֵאָיו. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳ אָמַר רָבָא, הַאי ׳בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳, ׳בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם. אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, מַיִם רִאשׁוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, מַיִם אַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יַצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֹּאמֶר ה׳ כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ׳. וּמַאי ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאִשֶּׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳. אָמַר רָבָא, הַאי ׳נֶפֶשׁ יְקָרָה׳, נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ ׳יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים׳ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, הֵיא תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳ וּכְתִיב הָתָם ׳וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ אָמַר, כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וָרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ׳. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳, וּכְתִיב הָתָם ׳כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ׳. עוּלָּא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא׳ אַל תִּיקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָּמָה. מַאי ׳יָד לֵיד לֹא יִנָּקֶה׳ אָמַר רַב, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳הַרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה׳ אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לְהוּ לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁילָא, הַאי ׳יָד לֵיד לֹא יִנָּקֶה׳ יָדֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא, אֲפִילּוּ קִיבֵּל תּוֹרָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי ׳יָד לֵיד׳, יָד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

אפילו

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי. שֶׁל חִטִּין חֵלֶק וְנִשְׁמָט יוֹתֵר מִשֶּׁל שְׂעוֹרִים: רַכִּיכָא. נִשְׁמָט יוֹתֵר מֵאַקּוּשָׁא: רַכִּיכָא. שֶׁנְּלוּשָׁה הַעִסָּה רַכָּה: כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִן הַתְּנָאִים הַלָּלוּ: בְּעַצְמוֹ שֵׁעֵר. כַּמָּה שֶׁהָיָה שׁוֹהֶה בְּבִיאָתוֹ: וְהָאִיכָּא בֶן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב. כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (קף סג:) אָבֵל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חֲשֻׁקָה בְּתוֹרָה, אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּם עַ״י אֲחֵרִים. בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ: כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳. הַשִּׁתָּא דְּרִישׁ לֵיהּ מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם אָדָם מִתְחַיֵּב בְּעִנְּשׁ שֶׁל אִשָּׁה זוֹנָה: בְּמִלְּתֵיהּ דְּרָבָא נָרֵס׳ בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה מִבָּעֵי לֵיהּ. דְּמִשֹּׁמַע בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם רַב הָעִנְּשׁ עַד כְּדֵי עִנְּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה, וְה״ה נַמִּי אִי הָוָה כְּתִיב עַד אִשָּׁה זוֹנָה בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם לֹא הָוָה קָשְׁיָא לְרָבָא מִידֵי, דְּוַדְּאִי מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִדְּרִישׁ קְרָא, אֶלָּא עַד וּבְעַד קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, דְּגַבֵּי כִּכַּר לֶחֶם הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב בְּעַד וְגַבֵּי אִשָּׁה זוֹנָה הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב עַד: הַמְזַלְזֵל. שֶׁאוֹכֵל תָּמִיד בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם: נֶעֱקָר. דְּעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּיב מִיתָה דִּכְתִיב וּפוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ (קהלת י:) מַיִם רִאשׁוֹנִים. שֶׁלְּפְנֵי הַמְּזוֹן: שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו. רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁיִּהוּ הַמַּיִם מְשֻׁפָּעִים לְצַד זְרוֹעוֹתָיו. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: שֶׁמָּא יַצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. כִּדְתָנַן בְּמַסֶּכֶת יָדַיִם (פ״ב מ״ג) שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן הַמַּיִם עַל יָדָיו שְׁנֵי פְּעָמִים, הָרִאשׁוֹנִים מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶת הַמַּיִם הַטּוּפְחִים עַל יָדָיו שֶׁנִּטְמְאוּ בְּתְחִלָּה מִלְּמַעְלָה וּתְנַן הָתָם הַיָּדַיִם מִטַּמְּאוֹת וּמְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק, כְּלוֹמַר מִן הַפֶּרֶק וּלְמַטָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת וּפוֹסְלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה וּמְטַהֲרוֹת בְּנְטִילָה עַד הַפֶּרֶק, שֶׁעַד הַפֶּרֶק צָרִיךְ נְטִילָה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי טִיהֲרוּ הַשְּׁנִיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְמֵאָה, כְּלוֹמַר יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְעַל הַשְּׁנִיִּים לֹא הִקְפִּיד לְטוֹל עַד מְקוֹם שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים אֶלָּא עַד הַפֶּרֶק כְּמִשְׁפָּטָם וְחָזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים לִיד טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי נִטְמְאוּ תְּחִלָּה מִלְּמַעְלָה הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים לֹא טִהֲרוּ אֶת הַיּוֹצְאִים, הִלְכָּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהַּ רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים וַיַּחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם: אַחֲרוֹנִים. שֶׁל אַחַר הַסְּעוּדָה שֶׁחִיְּבוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁמְּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ שֶׁמַּסְמֵא אֶת הָעֵינַיִם: צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד הַזּוֹהֲמָא שֶׁל תַּבְשִׁיל שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי לְהַעֲבִיר הַזּוֹהֲמָא הִוּ: כָּל הָאוֹכֵל בְּלֵי נִגּוּב יָדַיִם. דָּבָר מָאוּס הוּא וְחָשׁוּב כִּטְמֵאָה שֶׁנֶּאֱמַר כֹּכָה יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא, אֵלְמָא דָּבָר מָאוּס קָרֵי טָמֵאנֵי: מַאי וְאִשֶּׁת אִישׁ וְגוֹ׳. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דִּלְעֵיל הוּא, כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם: לְסוֹף מְבַקֵּשׁ כִּאֶשֶּׁת אִישׁ. וְהָכִי קָאָמַר, בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם, וְאִשֶּׁת אִישׁ זוֹנָה נֶפֶשׁ הַיְקָרָה הַגְּבוֹהָה הִיא תְּצוּדֶנָּה, רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ וְצַד אוֹתָהּ וּמַגִּיעָהּ: הִיא תָּצוּד מִבָּעֵי לֵיהּ. כֵּיוָן דְּמִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ קָדְרִשְׁתָּ לֵיהּ, הָכִי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב, וְאִשֶּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה הִיא תְּצוּד אוֹתָהּ, אֲבָל הַשִּׁתָּא מִשֹּׁמַע שֶׁאִשֶּׁת אִישׁ צָדָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה: מִכֹּהֵן גָּדוֹל. דְּאֲפִלּוּ מַמְזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ לִפְתּוֹחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וּמֵהַאי קְרָא יַלְפִינָן לֵיהּ בְּהוֹרָיוֹת (קף יג.): וְרָם לְבָבֶךָ. מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁכַחְתּוֹ: כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת. גַּבֵּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: בָּמָה. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ. שֶׁמְּחַזִּיק עַצְמוֹ כְּבַעַל נֶפֶשׁ, דְּהַיְינוּ גַּאֲוָה, שֶׁחֲשׁוּבָה נִפְשׁוֹ בְּעֵינָיו: מַאי יָד לֵיד לֹא יִנָּקֶה. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דְּאֵיירֵי בֵּיהּ לְעֵיל הוּא, תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: הַ״ג כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִלּוּ הִקְנָהוּ כו׳. וְל״ג כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, דְּלֹא מִשְׁתָּעֵי קְרָא אֶלָּא בְּגַסֵּי הָרוּחַ: הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹ״ה כו׳. הִשְׁלִיטוֹ בִּשְׁבוּחוֹ עַל הַכֹּל, כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוּהוּ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהַיְינוּ יָד לְיָד, אֲפִלּוּ דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר הַרִימוֹתִי יָדִי: קַשְׁיָא לְהוּ לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁילָא. מֵהַהוּא דְּרָשָׁה דְּרַב: הָכִי גַּרְסִינָן, הַאי יָד לְיָד יָדֵי לֹא יִנָּקֶה; יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא אֲפִלּוּ הוּא כְּמֹשֶׁה. שֶׁקִּבֵּל מִיָּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדוֹ תּוֹרָה: יָד מִיָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ. דְּהָא קְרָא בְּמִקַּבֵּל מוֹקְמִינָן לֵיהּ וְלֹא בְּנוֹתֵן, וְהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב יָד מִיָּד לֹא יִנָּקֶה, יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה:

אפלו

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרִחְטֵי אוֹ בְּרִשְׁעָרֵי** – בכבר העשוי מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרַכִּיכָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁא** – בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד, או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, **תֵּיקוּ**.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, **בְּעַצְמוֹ שֶׁיֵּעָר** – שיער כפי הזמן שהיה שוהה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, **וְהָאֵיכָא בֶּן עַזַּאי דְּלָא נְסִיב** – שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו שהה בביאה. עונה הגמרא, **אִיבְּעִית אֵימָא** – אם תרצה תשיב **שִׁנְסִיב וּפִירֵשׁ הֲוָה** – נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. **וְאִיבְּעִית אֵימָא, מַרְבִּיהּ שְׁמִיעָ לֵיהּ** – אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. **וְאִיבְּעִית אֵימָא**, התקיים בו מה שנאמר "**סוֹד ה' לִירֵאָיו**" – שידע כמה זמן היה שוהה אם היה נשוי.

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, וְמִנִּין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם** לפני האכילה, מענישים אותו **כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם"**, ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, **אָמַר רָבָא הַאי** – הרי לשון הפסוק 'בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם' אינו מתפרש כפי שדרש רב עוירא, שהרי לדבריו 'בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה' **מִיבַּעֵי לֵיהּ** – צריך היה לכתוב, משום ש'בְּעַד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עַד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עוירא דרש את הפסוק להיפך. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף** – סופו **שִׁמְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם**, שמגיע לידי עניות. **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם** – שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת **וְנֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם.**

אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, כשנוטל אדם **מַיִם רִאשׁוֹנִים** - נטילת ידים שלפני הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו** בשעת הנטילה **לְמַעְלָה**. וכשנוטל **מַיִם אַחֲרוֹנִים** – נטילת ידים שבסוף הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו לְמַעְלָה**, שאם לא יעשה כן, יש חשש **שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם** שנטמאו בנטילה הראשונה **חוּץ לַפֶּרֶק** – מחוץ למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, **וַיַּחְזִרוּ** לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, **וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם** – שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב **כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה לישראל בגלות, "**וַיֹּאמֶר ה' כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגו'**" - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.

שואלת הגמרא, **וּמַאי** – מה דורשים מהמשך הפסוק "**וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד**". עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, יש לדרוש כך, **כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נַפּוּת הָרוּחַ** – גאווה, **לְכַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ** – באיסור אשת איש, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִשֶּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד'** – ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה, תרדוף אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק 'נֶפֶשׁ יְקָרָה' אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו, **נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה** - שהוא לשון גאווה **מִיבַּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לכתוב. **וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבַּעֵי לֵיהּ** – אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** הפסוק נדרש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** ולא עשה תשובה, **אֲפִילּוּ** אם **לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ "יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים"** - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר **מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים** - לקודש הקודשים, אף על פי כן **הִיא** – העבירה שבא על אשת איש **תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** – תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' – מי שבא על אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' – שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהינום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נַפּוּת הָרוּחַ – בעל גאווה, נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה "**וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ**". **וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ** – בעצמו **אָמַר**, שבעל גאווה נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר** – בד', **שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'"** – שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר** בעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ שֶׁבָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה, "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** - לגבי עריות, "**כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגו'**". **עוּלָּא אָמַר** שבעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה** – בעבודה זרה, **שֶׁנֶּאֱמַר "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא"**, ודורשים, **אַל תִּיקְרֵי** את הפסוק 'כי בַּמֶּה נחשב הוא', **אֶלָּא** 'כי בָּמָה נחשב הוא', דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש – נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה דורשים מהפסוק "**יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**". עונה הגמרא, **אָמַר רַב** יש לדרוש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** (– כל שיש בו גסות רוחו), **אֲפִילּוּ** אם אותו אדם **הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמים וארץ **כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ "הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"**, אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם**. מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא לְהוּ לְרַבִּי** – בני הישיבה של **רַבִּי שִׁילָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק "יָד לְיָד **לֹא יִנָּקֶה**" לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יָדִי מִיבַּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אֲפִילּוּ** אם הבעל גאווה **קִיבֵּל תּוֹרָה** מידי הקדוש ברוך הוא **כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** – על קבלת התורה "**מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי** – הרי לשון הפסוק "יָד לְיָד" לא מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **יָד מִיַּד מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך הוא. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

ההבנה במוח ורגש שבלב צריכים לרדת מעולם המחשבה והרגש – לעולם המעשה בפועל ממש, תכלית האדם.

אגרות קודש כרך יד עמודים תצה-ו

ישעיה פרק מ כד־לא

כד אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם־נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָּשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם:
(ס) כה וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ: כו שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא
בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר: (ס) כז לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב
וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר: כח הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי
עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ: כט נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים
עָצְמָה יַרְבֶּה: ל וְיֵעָפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ: לא וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים
יָרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ: (ס)

רש"י

(כד) אף בל נטעו. אף הרי הם כמי שלא נטעו: **אף בל זרעו.** ועוד יתר מכאן שישורשו ויעקרו כאילו לא זורעו, זריעה פחותה מנטיעה: **בל שורש בארץ גזעם.** לכשיעקרו לא ישריש הגזע בארץ שיהא מחליף, כל שורש שבמקרא טעמו באות ראשונה ונקודה הרי"ש פתח וזה טעמו למטה ונקוד קמץ לפי שהוא לשון פועל אינרצינ"י בלע"ז: **(כו) מי ברא אלה.** כל הצבא אשר תראו במרום מרוב אונים, שיש לו ושהוא אמיץ כח איש מהצבא לא נעדר שלא יקרא בשם: **(כז) למה תאמר.** עמי יעקב ותדבר בגלות: **נסתרה דרכי מה'.** העלים מנגד עיניו כל מה שעבדנוהו והמשיל עלינו אות' שלא ידעוהו: **ומאלהי משפטי יעבור.** העביר מלפניו משפט הגמול הטוב שהי' לו לשלם לאבותינו ולנו: **(כח) בורא קצות הארץ וגו'. אין חקר לתבונתו.** ומי שיש לו כח כזה וחכמה כזו הוא יודע את המחשבות למה הוא מאחר טובתכם אלא כדי לכלות את הפשע ולהתם את החטאת ע"י היסורין: **(כט) נותן ליעף כח.** וסופו להחליף כח לעייפותכם: **(ל) ויעפו נערים.** גבורת הכשדי' המנוערים מן המצות תיעף: **ובחורים כשול יכשלו.** אותם שהם עכשיו גבורים וחזקים יכשלו ואתם קווי ה' תחליפו כח חדש וחזק: **(לא) אבר.** כנף:

מצודת דוד

(כד) אף בל נטעו. והרי הם אפי' כאילו לא נטעו מעולם ואפילו כאילו לא נזרעו מעולם שהוא פחות מנטיעה: **אף בל שורש וכו'.** לכשיעקרו לא ישריש אפי' הגזע בארץ שיהא מחליף ר"ל לא יחזרו לקדמותם: **וגם נשף.** ואפילו בנפיחה בעלמא יבושו יאבדו ורוח סערה תשאם ממקומם כקש הנישא ברוח: **(כה) ואל מי תדמיוני.** ר"ל הואיל וכל אלה בי א"כ אל מי תדמיוני להיות שוה לי באמת: **יאמר קדוש.** ר"ל האל הקדוש יאמר אל מי וכו': **(כו) מי ברא אלה.** הכוכבים והמזלות הנראים במרום ומי הוא המוציא בכל יום צבא מרום במספר אחד: **לכולם.** לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו וכאומר הלא ה' עושה כל אלה: **מרוב אונים.** בעבור רוב האון ואמצות הכח שיש לו לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם כי מתחלה עשאן שיהיו קיימין לעולם: **(כז) נסתרה דרכי.** העלים עיניו מכל מה שעבדנוהו והעביר מלפניו משפט הגמול כי לא שלם לנו הטוב כפי הגמול: **(כח) הלא ידעת.** הלא תוכל להשכיל מדעתך אם לא שמעת ממלמד ומורה: **אלהי עולם ה'.** ר"ל ואת זה תשכיל אשר ה' הוא אלהים עד עולם והוא ברא כל הארץ מהקצה אל הקצה ובכל ידו משלה ולא ייעף ולא ייגע וכחו שוה בכל זמן א"כ יכול הוא לשלם גמול בכל זמן ובכל מקום: **אין חקר לתבונתו.** ר"ל ומה שמאחר לשלם הגמול הוא על כי אין חקר לתבונתו כי באמת בתבונה יעשה את זאת ואנחנו לא נדע: **(כט) נותן ליעף כח.** יבוא הזמן שיתן כח לישראל היעף בגולה: **ולאין אונים וכו'.** כפל הדבר במ"ש: **(ל) ויעפו.** ואז העכו"ם שמוסיפים כח כנערים יעפו ויגעו: **ובחורים וכו'.** כפל הדבר במ"ש: **(לא) וקוי ה'.** אבל המקווים לה' יחליפו כח חדש בכל עת: **יעלו אבר.** יגדלו כנף כנשרים למהר לעוף אל ארצם והוא ענין מליצה: **ירוצו.** בשובם לארצם ירוצו ולא ייגעו וילכו בדרך ולא ייעפו:

מצודת ציון

(כד) גזעם. שרשם וכן מגזע ישי (לעיל יא): **נשף.** ענין הפחה כמו נשפת ברוחך (שמות טו): **כקש.** תבן: **(כה) תדמיוני.** מל' דמיון: **(כו) אונים.** ענין כח כמו ואונו בשרירי בטנו (איוב מ): **ואמיץ.** ענין חוזק: **איש.** ר"ל אחד מהם: **נעדר.** ענין חסרון כמו אחת מהנה לא נעדרה (לעיל לד): **(כח) ייעף. ייגע.** פתרון אחד להם: **(כט) עצמה.** ענין חוזק כמו ועוצם כחו (דניאל ח): **(לא) יחליפו.** ענין התחדשות ותמורה: **אבר.** כנף כמו אבר כיונה (תהלים נה): **ירוצו.** ענין מהירות ההליכה:

איוב פרק כא כ־כט

כ יִרְאוּ (עינו) עֵינָיו כִּידוֹ וּמֵחֲמַת שַׁדַּי יִשְׁתֶּה: כא כִּי מַה־חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו חֻצָּווּ:
כב הַלְאֵל יְלַמֵּד־דָּעַת וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוֹט: כג זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם תֻּמּוֹ כֻּלּוֹ שַׁלְאֲנַן וְשָׁלֵו: כד עֲטִינָיו מָלְאוּ
חָלֶב וּמֹחַ עַצְמוֹתָיו יְשֻׁקֶּה: כה וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה וְלֹא־אָכַל בַּטּוֹבָה: כו יַחַד עַל־עָפָר יִשְׁכָּבוּ וְרִמָּה
תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם: כז הֵן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי תַּחְמֹסוּ: כח כִּי תֹאמְרוּ אַיֵּה בֵית־נָדִיב וְאַיֵּה
אֹהֶל | מִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים: כט הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם עֹבְרֵי דָרֶךְ וְאֹתֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ:

רש״י

(כ) יראו. עיניו כידו. שברו, ואיני יכול למצוא לו דמיון בתורה כי אם לפי ענין הפסוק נראה שבר וכן הרב לא מצא לו דמיון: (כידו. לשון אידו א׳ מתחלף בכ״ף): **(כא) כי מה חפצו בביתו אחריו ומספר חדשיו חצצו.** כי מה הוא חושש שקלירי״ר בלע״ז וחפץ בביתו לאח׳ מותו לדאג בחייו בפורענו׳ העתידה לבוא עליהם אחרי שמספר חדשיו נקבצו ויכלו לפני הרעה שהבטיחם המקום והיו ימיו מאה ועשרים שנה (שם ו) זאת היא שאמרתי לכם פנו אלי והשמו: **(כב) הלאל ילמד דעת.** היש אחד מכם אשר הוא תחת האל שילמד דעת מה היא המדה הזאת: **והוא רמים ישפוט.** כגון אני והצדיקים והחשובים הוא מייסר ודן ונפרע מהם כמו (לקמן כד) ולא יפנה דרך כרמים האמור בנח ובמתושלח באגדת חלק, ל״א הלאל ילמד דעת כלומר האני צריך ללמדו דעת לשפוט אמת הוא עצמו נודע שכן אבל הוא ישפוט דינים רמים בגבהו ונגדלו ואינו חש לדקדק, זה שמעתי ולא הראשון: **(כג) זה.** הרשע: **ימות.** נענש בעצם תומו במראה שלימתו לא חסר: **שלאנן.** כמו שאנן: **(כד) עטיניו מלאו חלב.** ל׳ משנה הוא (מנחות פו ע״א) עוטנו בבית הבד צוברים הזיתי׳ יחד ושומנן מתעגל ומתאסף לתוכו כדי שיהא מוכן כשעוצרו בבית הבד ואותו כלי שצוברין אותו כדי להאסף שמנו לתוכו נקרא מעטן אף כאן חלבו ולחלוחו ושומנו נקרא עטיניו: **(כה) וזה ימות בנפש מרה.** הרמים והקדושים אליו יפרע מיד מהם: **(כו) יחד על עפר ישכבו.** ולאחר מותן אין ניכר לבריות מי הרע מי הטוב כי כזה כן זה יחד על עפר ישכבו: **(כז) הן ידעתי מחשבותיכם.** והמזמות אשר עלי תחמוסו. תריעו לחשוב חמס: **(כח) כי תאמרו וגו׳.** בשביל הרעה אשר באתני אתם אומרים ראו איה ביתו של זה שהיה נדיב ואיה אהל ומשכנות שאר רשעים כלומר כמוהו כמוהם ברשעו אבד ביתו, (ולמה אתם בוטחים בשלותכם): **(כט) הלא שאלתם וגו׳.** כל זה אתם מושלים עלי משלות: **ואותתם.** אשר הודיעו אתכם לא תנכרום משום על לב כמו ויתנכר אליהם (בראשית מב):

מצודת דוד

(כ) יראו. מהראוי שעיני הרשע עצמו יראו כידו ורעתו והוא עצמו ישתה מחמתו וכעסו של המקום: **(כא) כי מה חפצו.** מה רצונו בתקנת ביתו אחרי מותו ומה הוא חושש לזה הואיל ומספר חדשיו אשר הוקבע לו הלא נקבצו אליו וקבל את שלו וכבר נשלמו: **(כב) הלאל.** היש מי אשר בעבור האל ילמד דעת להבין משפטו והלא הוא יתברך ישפוט משפטים רמים אשר גבהו מתבונת האדם: **(כג) זה ימות.** הנה אף ברשעים האחד ימות בתוקף שלמותו וכל ימי חייו ישב בהשקט ובשלוה: **(כד) עטיניו.** השדים שלו מלאו חלב ולא נתייבש מוח עצמותיו כאילו היו משקין אותו בדבר המלחלח כי כל ימיו התענג בתענוגים: **(כה) וזה ימות.** והאחד ימות בנפש מרה מן קושי המזל ולא אכל מעולם בסעודה טובה וענוגה: **(כו) יחד.** והמה שוכבים לאחר המיתה על העפר יחד זה כזה והרימה תכסה על שניהם דומה בדומה וכאומר מדוע יהיה כן הלא שניהם היו שוים בדבר הרשע ואף לאחר המיתה ישוו ומה זה שהאחד היה בחייו שקט ושאנן והאחד בנפש מרה: **(כז) הן ידעתי.** הנה ידעתי מה שאתם חושבים להשיב על אמרי: **ומזימות.** אבל מה מן המחשבות אשר המה מקבילות ומנגדות להם הנה אותם תסירו בעבורי ולא תאמרום כאומר הנה הדברים המסייעים להם תאמרו ולא את המקבילות: **(כח) כי תאמרו.** אשר תחשבו לומר איה בית נדיב וכאומר הלא לא ימצא לו בית חזק להתחזק בה כי יחסה בסתר אהלו מבלי פחד ומבלי מורך ואיה אהל משכנות רשעים כי לא ימצא מי מהם שוכן באוהל כי לרוב פחד לבבו יסתיר עצמו בבית החזק יותר מן האוהל ותחשבו א״כ לומר שהפחד הזה הוא בעצמו יחשב להם לגמול ועונש: **(כט) הלא שאלתם.** כאומר והנה הסרתם בעבורי מה מן המחשבות כי הלא שאלתם לעוברי דרך היודעים הקורות המתהווים בעולם: **ואותותם.** האות והסימן אשר נתנו לסיפורם הלא לא תוכלו להתנכר אותו לומר שהסימן זר ונכרי ולא כן הוא:

מצודת ציון

(כ) כידו. ענינו כמו אידו, או הוא מל׳ כידון ורומח: **(כא) חצצו.** נקבצו כמו ויצא חצץ כולו (משלי ל): **(כג) בעצם.** בחוזק כמו וכעצמו נשברה הקרן (דניאל ח): **חומו.** מל׳ חמימות: **שלאנן.** הוא מלה מורכבת מן שלוה ושאנן וכפל עוד לומר ושליו להפלגת הענין: **(כד) עטיניו.** הם השדיים והוא מושאל מדרז״ל (ב״מ סד) המעטן של זיתים והוא שם כלי עשויה לאצור בה הזיתים להתאסף שמנם: **(כז) תחמוסו.** ענין הסרה כמו נחמסו עקביך (ירמיה יג): **(כח) נדיב.** ישר ובעל מתן:

ו נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת — אֵין אוֹמְרִים לוֹ: כַּבֵּה, וְאַל תְּכַבֶּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן; אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן.

ז כּוֹפִין קְעָרָה עַל גַּבֵּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֶאֱחֹז בַּקּוֹרָה, וְעַל צוֹאָה שֶׁל קָטָן, וְעַל עַקְרָב שֶׁלֹּא תִּשַּׁךְ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב, וְאָמַר: חוֹשֵׁשְׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת.

ח נָכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר — מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל — אָסוּר. מִלֵּא מַיִם לְהַשְׁקוֹת בְּהֶמְתּוֹ — מַשְׁקֶה אַחֵרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל — אָסוּר. עָשָׂה גּוֹי כֶּבֶשׁ לֵירֵד בּוֹ — יוֹרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם

פירוש ברטנורא

ו אין אומרים לו כבה. דאמירה לנכרי שבות: **ואל תכבה.** אין צריך למחות בידו, אלא יניחנו ויכבה מפני שאין שביתת הנכרי עליהם, דישראל אינו מוזהר על שביתת הנכרי כשאינו עבדו:

ז כופין קערה. של חרס על גבי הנר ובלבד שלא יכבה. ואע"פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת, הא אותיבנא מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, ושני לה בצריך למקומו של כלי דשרי לטלטלו לצורך מקומו: **ועל צואה של קטן.** לאו צואה של נער קטן קאמר, דהא גרף של רעי הוא ומותר לטלטלו ולהוציאו לאשפה, אלא הכי קאמר ועל צואה של תרנגולים, מפני הקטן שלא יטפח ויתלכלך בה. וכגון שצואה זו מונחת באשפה שבחצר דלא רמיא קמיה ולאו גרף של רעי הוא, הילכך אין מותר לטלטלה ולהוציאה, אבל כופין עליה קערה בשביל הקטן שלא יתלכלך: **מעשה בא.** כפיית כלי על עקרב: **בערב.** שם מקום: **חושש אני לו מחטאת.** דכיון שלא היה עקרב רץ אחריו חושש אני שמא חייב חטאת משום צידה. ולענין פסק ההלכה אותן בעלי הארס שנושכין וממיתין ודאי, כגון הנחשים השרפים וכלב שוטה, מותר להרגן מיד כשיראה אותן ואפילו שאין רצים אחריו. ואותן שאינן נושכים וממיתין ודאי, אלא פעמים ממיתין ופעמים אין ממיתין, אם רצים אחריו מותר להרגן, ואם אין רצים אחריו כופה עליהם כלי, ואם דרסן והרגן לפי תומו מותר. ולצוד נחש מפני שרוצה לצחק בו, אסור:

ח מילא מים. מבור ברשות הרבים: **כבש.** עושין בספינה גדולה לירד בו מן הספינה ליבשה. ואיצטריך תנא לאשמעינן נר ומים, דאי תנא נר הוה אמינא נר הוא דשרי דליכא למגזר שמא ירבה בשביל ישראל דנר לאחד נר למאה, אבל מים דאיכא למיגזר אסור. ואי אשמעינן מים הוה אמינא מים הוא דבשביל

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

הנכרי אינו מצווה על השבת, וכן אין ישראל מוזהר על שביתת הנכרי, אלא אם כן הוא עבדו. אבל אסור לישראל לומר לנכרי שיעשה בשבת מלאכה בשבילו, שכן "אמירה לנכרי שבות", כלומר שאסרו חכמים דבר זה משום "שבות" (עיין בפתיחה למסכתנו בענין "שבות"). והרמב"ם מבאר הטעם, כדי שלא תהיה השבת קלה בעיניהם ויבואו לעשות בעצמם. ברם, במכילתא דרשו זה מן הכתוב (שמות יב, טז): "כל מלאכה לא יעשה בהם" – שלא יעשה נכרי מלאכתך. משנתנו דנה בכיבוי דליקה על ידי נכרי.

נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת – בשבת את הדליקה שנפלה בביתו של ישראל, **אֵין אוֹמְרִים לוֹ: כַּבֵּה** – שאמירה לנכרי שבות, כמו שבארנו לעיל, **וְאַל תְּכַבֶּה** – וגם אין צריכים למחות בידו ולומר לו שלא יכבה את הדליקה, מאחר שעושה זה על דעת עצמו, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ** – של הנכרי, **עֲלֵיהֶן** – על ישראל, כלומר שאין ישראל מוזהר על שביתת הנכרי. בגמרא אמרו, שאף התירו בדליקה לומר: "כל המכבה אינו מפסיד". **אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת** – את הדליקה בשבת, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – כלומר שאין נותנים לו לכבות, **מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן** – שמוזהרים על שביתת הקטן. בגמרא מבואר, שאמנם הלכה היא שקטן האוכל נבלות אין בית דין מצווים להפרישו (להניאו מזה), אבל כאן מדובר בקטן העושה לדעת אביו, כלומר שיודע הוא שהכיבוי נוח לאביו, ועושה זה בשבילו, הלכך חייבים למחות בידו. ברם, בנכרי בכגון זה מותר, שאף על פי שיודע שנוח הכיבוי לישראל, מכל מקום להנאת עצמו הוא מתכוון, שיודע הוא שיקבל שכר טרחתו.

באור משנה ז

כּוֹפִין קְעָרָה – של חרס, **עַל גַּבֵּי הַנֵּר** – בשבת, **בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֶאֱחֹז** – האש, **בַּקּוֹרָה** – של תקרת הבית, כגון בבית נמוך, ובלבד שיישאר רווח בין הנר לקערה, כדי שלא יכבה; **וְעַל צוֹאָה שֶׁל קָטָן** – בגמרא מבואר: "על צואה של תרנגולים מפני קטן"; כלומר שכופין עליה קערה בשבת מפני קטן שלא יתלכלך בה. ואמנם צואה המונחת בחצר שיושבים בה, מותר להוציאה בשבת לאשפה או לבית הכסא, כדין גרף של רעי שמותר לטלטלו בשבת כדי להוציאו, אבל כאן מדובר בצואת תרנגולים שהיתה בחצר אחרת שאין יושבים בה, ואסור לטלטלה ולהוציאה משם בשבת, הלכך באה המשנה להשמיענו, שמכל מקום מותר לכוף עליה כלי, כדי שלא יתלכלך בה קטן; **וְעַל עַקְרָב** – וכן כופין קערה על עקרב, **שֶׁלֹּא תִּשַּׁךְ** – ואף על פי שהעקרב ניצוד בכפיית הכלי, מכל מקום הרי זו מלאכה שאינו צריך לגופה, וסובר התנא של משנתנו, שמלאכה שאינו צריך לגופה, פטור עליה, וכיון שיש כאן קצת סכנה, לפיכך מותר לכתחילה לעשות כן **(המאירי; "שנות אליהו").** **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** – שכפה אדם כלי על עקרב, **בַּעֲרָב** – שם מקום, **וְאָמַר** – רבי יוחנן בן זכאי: **חוֹשֵׁשְׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת** – חושש אני שמא חייב הוא חטאת משום צידה. רבי יהודה הולך לשיטתו, שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה, ואין כאן סכנה וודאית. ולענין פסק ההלכה: בעלי הארס הנושכים וממיתים, כגון הנחשים וכלב שוטה, מותר להרגם בשבת כשיראה אותם; ושאר כל המזיקים: אם רצים אחריו מותר להרגם; ואם אין רצים אחריו, מותר לכוף עליהם כלי, כדי שלא ישכו; ואם דורסם לפי תומו בשעת הילוכו והורגם, מותר **(פירוש המשניות להרמב"ם; ברטנורא).**

יום שני

באור משנה ח

משנה זו באה ללמד, שכשעשה נכרי מלאכה בשבת בשביל עצמו בלבד, מותר לישראל ליהנות ממנה בשבת, אבל אם עשה אותה בשביל ישראל, אף על פי שעשאה מעצמו, אסור לישראל ליהנות בשבת מאותה מלאכה (רמב"ם הל' שבת ו, ב).

נָכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר – לצורך עצמו בשבת, **מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל** – הואיל ולא הודלק על ידי הנכרי בשביל ישראל אלא בשביל עצמו בלבד; **וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל** – אבל אם הדליק הנכרי את הנר בשביל ישראל, **אָסוּר** – לישראל להשתמש לאורו. **מִלֵּא** – הנכרי, **מַיִם** – מבור שברשות הרבים, והבור רשות היחיד הוא, ונמצא שהוציא מים מרשות היחיד לרשות הרבים, **לְהַשְׁקוֹת בְּהֶמְתּוֹ** – משנתנו נקטה דוגמה זה שכן במקום השקאת הבהמות מצויים נכרים וישראלים, **מַשְׁקֶה אַחֵרָיו יִשְׂרָאֵל** – את בהמתו ממים אלו, ואין חוששים שמא ירבה הנכרי לשאוב בשביל ישראל. במה דברים אמורים? כשאין אותו נכרי מכיר לאותו ישראל, אבל אם הנכרי מכירו, אסור לאותו ישראל להשקות אחריו את בהמתו בשבת שמא ירבה בשבילו. ברם, בנר שאין בו אפשרות להרבות ולמעט, שנר לאחד נר

בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל — אָסוּר. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים, שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, וְעָשָׂה גּוֹי כֶּבֶשׁ לֵירֵד בּוֹ, וְיָרְדוּ בּוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים.

פרק שבעה עשר

א כָּל הַכֵּלִים נִטָּלִין בַּשַּׁבָּת וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בַּשַּׁבָּת; שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְדַלְתוֹת הַבַּיִת, לְפִי שֶׁאֵינָן מִן הַמּוּכָן.

ב נוֹטֵל אָדָם קֶרְנָס לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֲגוֹזִים, וְקֶרְדֹּם לַחְתּוֹךְ אֶת הַדְּבֵלָה, מְגֵרָה לִגְרוֹר בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה, מַגְרֵפָה לִגְרוֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגְרוֹת, אֶת הָרַחַת וְאֶת הַמַּזְלֵג לָתֵת עָלָיו לַקָּטָן, אֶת הַכּוּשׁ וְאֶת הַכַּרְכֹּר לִתְחוֹב בּוֹ, מַחַט לִגְרוֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגְרוֹת,

פירוש ברטנורא

ישראל אסור, אבל נר אע"ג דבשביל ישראל כיון דאיהו נמי צריך ליה שרי, דנר לאחד נר למאה, צריכא. וכבש אע"ג דדמי לנר, דכבש לאחד כבש למאה, משום מעשה דר"ג וזקנים תנא ליה, דמעשה רב:

יז א כל הכלים. שיש להן דלתות: **ניטלים בשבת ודלתותיהן עמהן.** ואע"פ שנתפרקו הדלתות מן הכלים קודם השבת ניטלים בשבת אגב הכלים: **ואינן דומין לדלתות הבית.** שאפילו נתפרקו בשבת אין ניטלין, לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן, כלומר לא נעשו לטלטול:

ב קורנס. פטיש. **הדבלה.** לאחר שעשאה עגול היא עבה וקשה וצריכה קרדום לחתכה: **מגרה.** כעין סכין ארוך ויש בו פגימות הרבה: **לגרור בו את הגבינה.** לחתכה ולחלקה לחלקים שעל ידי פגימותיו ממהר וחותך הדבר העב: **מגריפה.** לגרוף בה הגרוגרות מן החבית: **רחת.** לוח שיש לה בית יד ושתי

משניות מבוארות – קהתי

למאה, הואיל ועשה הנכרי בשביל עצמו, נהנה אחריו ישראל בשבת, ואף על פי שהוא מכירו. **וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל** — אבל אם הנכרי מלא מים בשביל להשקות בהמתו של ישראל, **אָסוּר** — לישראל להשתמש בהם. **עָשָׂה גּוֹי כֶּבֶשׁ לֵירֵד בּוֹ** — כעין גשר משופע שיורדים בו מן הספינה ליבשה, **יוֹרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל** — ואף זה דינו כנר, שאפילו הנכרי מכירו, מותר לו להשתמש בכבש, **וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל** — אם הנכרי עשה את הכבש בשביל ישראל, **אָסוּר** — לישראל לרדת בו. **מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים, שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה** — בשבת, **וְעָשָׂה גּוֹי כֶּבֶשׁ לֵירֵד בּוֹ** — מן הספינה ליבשה, **וְיָרְדוּ בּוֹ** — באותו כבש, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים** — לאחר שירד בו הגוי. בתוספתא מבואר, שהספינה הגיעה לנמל בערב שבת קודם חשכה, שכן ספינה הבאה בים, אין יוצאים בשבת מתוכה ליבשה אלא אם כן היתה בתוך התחום עד שלא חשכה, שכל הבא מחוץ לתחום ביום השבת, אינו רשאי לזוז ממקומו.

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שדברים שאינם מוכנים מערב שבת להשתמש בהם בשבת לצרכי דברים המותרים, אסרו חכמים לטלטלם בשבת, והם הנקראים: "איסורי מוקצה". בענין זה כותב הרמב"ם: "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה? אמרו: ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר (ישעיהו נח, יג): "ודבר דבר", קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה "למען ינוח". ועוד, כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור, אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנויות אלא בטלין כל ימיהן, כגון הטיילין ויושבי קרנות, שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים, נמצא שלא שבת שביתה הניכרת, לפיכך שביתה מדברים אלו היא שביתה השווה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם, כמו שיתבאר.

— יש כלי שמלאכתו להיתר, והוא הכלי שמותר לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו בחול, כגון כוס לשתות בו, וקערה לאכול בה, וסכין לחתוך בו בשר ופת, וקורנס לפצוע בו אגוזים וכיוצא בהן. ויש כלי שמלאכתו לאיסור, והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו, כגון מכתשת וריחיים וכיוצא בהן, שאסור לכתוש ולטחון בשבת. — כל כלי שמלאכתו להיתר, בין היה של עץ או של חרס או של אבן או של מתכת, מותר לטלטלו בשבת, בין בשביל עצמו של כלי (כגון שמפנהו מן החמה או מן הגשמים, כדי שלא ייפסד) בין לצורך מקומו (כגון שהוא רוצה לשבת במקום שמונח הכלי) בין לצורך גופו (לצורך גוף הכלי להשתמש בו, כגון קערה לאכול בה). וכל כלי שמלאכתו לאיסור, בין היה של עץ או של חרס או של אבנים או של מתכת, מותר לטלטלו בשבת בין לצורך גופו (כגון מכתשת לשבור עליה אגוזים), בין לצורך מקומו, אבל בשביל עצמו של כלי אסור. וכל שאינו כלי, כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן, אסור לטלטלן" (הל' שבת כד, יג–יד; כה, א–ג, ו).

הלכות אלו בענין טלטול כלים מקורן בפרק זה; וכן נישנים בו דיני מוקצה אחרים. — משנתנו עוסקת בכלים בעלי דלתות, כגון ארון או תיבה, שמלאכתם להיתר, והיא באה ללמד, שיש הבדל בין דלתות אלו לדלתות הבית, כפי שיתבאר במשנה.

כָּל הַכֵּלִים נִטָּלִין בַּשַּׁבָּת וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן — כלומר, כל הכלים שיש להם דלתות, כגון ארון וארגז, שמשתמשים בהם לדברים המותרים בשבת, מותר לטלטלם בשבת יחד עם דלתותיהם, **אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בַּשַּׁבָּת** — בגמרא מבואר: אף על פי שנתפרקו. ניטלים הם בשבת, כלומר: אף על פי שנתפרקו הדלתות מן הכלים לפני השבת, ובשעת כניסת השבת כבר לא היו מחוברות לכלי, מותרות הדלתות להיטלטל בשבת אגב הכלי, **שֶׁאֵינָן דּוֹמִין** — דלתות הכלים, **לְדַלְתוֹת הַבַּיִת** — שאסור לטלטלן כשנתפרקו מן הבית, **לְפִי שֶׁאֵינָן מִן הַמּוּכָן** — שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטול, כלומר שלא נעשו לטלטול אלא לשמוש הבית המחובר לקרקע, הלכך תורת מוקצה עליהן, ואפילו נתפרקו מן הבית בשבת אסור לטלטלן, מה שאין כן דלתות הכלים, שאגב הכלים אף דלתותיהם מוכנות לטלטול.

בעל "תפארת ישראל" מפרש, שמשנתנו נקטה "ודלתותיהן עמהן" לרבותא, שאפילו עם הכלים מותר לטלטל את הדלתות, ואין חוששים שמא יחזור ויתקע אותן בשבת, ומכל שכן שמותר לטלטל את הדלתות בלי הכלים (ועיין "תוספות חדשים").

יום שלישי

באור משנה ב

בהקדמה למשנה הקודמת הזכרנו, שאפילו כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו, כלומר לשם שימוש המותר בשבת. משנתנו מונה, איפוא, כלים שמלאכתם לאיסור, והיא באה להדגים לצורך אלו דברים מותר לטלטלם בשבת.

נוֹטֵל אָדָם קֶרְנָס — פטיש, **לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֲגוֹזִים** — בשבת; **וְקֶרְדֹּם** — נוטל אדם קרדום, שמבקעים בו עצים, **לַחְתּוֹךְ אֶת הַדְּבֵלָה** — בשבת; דבלה היינו תאנים דרוסות ודבוקות יחד; **מְגֵרָה** — מין משור נוטלה אדם בשבת, כדי **לִגְרוֹר בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה** — לחתוך בה גבינה יבשה ולחלקה לחלקים, שעל ידי הפגימות שבמגירה היא נחתכת יפה ואינה מתפוררת; **מַגְרֵפָה לִגְרוֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגְרוֹת** — התאנים היבשות מן החבית; **אֶת הָרַחַת** — העשויה לזרות בה תבואה בגורן, **וְאֶת הַמַּזְלֵג** — כלי בעל שיניים העשוי להפוך בו את התבן בגורן, מותר ליטלם בשביל **לָתֵת עָלָיו לַקָּטָן** — להגיש עליהם בשבת מזונות לילד קטן, כגון מי שלא נטל ידיו או שידיו טמאות, והמזונות הם של תרומה, ונוטל האוכלים ברחת ובמזלג ומניחם לפני

שֶׁל יָד לִטּוֹל בּוֹ אֶת הַקּוֹץ, וְשֶׁל סַקָּאִים לִפְתּוֹחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת.

ג קָנֶה שֶׁל זֵיתִים, אִם יֵשׁ קֶשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ – מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְאִם לָאו – אֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, נִטָּל בַּשַּׁבָּת.

ד רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַכֵּלִים נִטָּלִין, חוּץ מִן הַמַּסָּר הַגָּדוֹל וְיָתֵד שֶׁל מַחֲרֵשָׁה. כָּל הַכֵּלִים נִטָּלִין לְצֹרֶךְ וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵין נִטָּלִין אֶלָּא לְצֹרֶךְ.

פירוש ברטנורא

דפנות וזורין בה את החטה: **ומזלג.** כלי שיש לו שלש שינים ומהפכים בו את הקש בגורן: **כוש.** פלך שטוות בו הנשים: **כרכר.** עץ של אורגים ודומה למחט של סקאין: **לתחוב בו.** לאכול בו תותים וכל מיני פרי רך: **מחט של יד.** מחט קטנה שתופרים בה בגדים: **ליטול בו את הקוץ.** שנכנס בבשרו, שמותר ליטלו בשבת כמו שמותר להפיס מורסא להוציא ממנה ליחה ובלבד שלא יתכוין לעשות לה פה: **ושל סקאים.** מחט גדול שתופרין בה שקין: **לפתוח בו את הדלת.** מי שאבדה לו מפתח:

ג קנה של זיתים. קנה שעשוי לבדוק הזיתים שבמעטן אם נתאסף שמנן בתוכו והגיע להיות ראויין לבית הבד: **אם יש קשר בראשו.** כעין פקק שבקנה, מקבל טומאה, לפי שעל ידי שהוא פקוק בקשר משתייר בו מן השמן הזב מן הזיתים ובודק בו אם הגיע לעצור והוה ליה בית קבול: **ואם לאו.** שאין בו קשר אע"פ שהוא חלול אין חללו עשוי לקבל כלום, הילכך הוה ליה פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה: **בין כך ובין כך ניטל בשבת.** דהא כלי הוא ועשוי להפוך בו את הזיתים:

ד מסר הגדול. מגרה גדולה שנוסרים בה קורות: **ויתד של מחרישה.** כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה והנך קפיד עלייהו ומייחד להו מקום דלא חזו למלאכה אחריתי: **כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך.** ה"ק כל הכלים שמלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות ניטלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי, ושלא לצורך, אפילו שאינו צריך לגופו ולמקומו של כלי אלא לטלטלו מחמה לצל או שלא יגנבוהו הגנבים שרי בכלי שמלאכתו להיתר. וכלי שמלאכתו לאיסור כגון מדוכות ורחיים וכיוצא בהן, לצורך גופו ולצורך מקומו מותר, מחמה לצל או מפני הגנבים אסור: **רבי נחמיה אומר אין ניטלים אלא לצורך.** מפרש בגמרא לצורך תשמיש המיוחד לו בלבד, ולא לצורך דבר אחר ואפילו לצורך גופו, כגון סכין לחתוך בו בלבד שרי ולא לסמוך בו את הקערה. ואין הלכה כר' נחמיה:

משניות מבוארות – קהתי

הקטן (**המאירי**). ויש מפרשים: "להושיט על ידם מזונות לקטן שמעבר לנחל"; ונקט התנא קטן, כדרכו של דבר, שכן גדול יכול להפסיע על הנחל להביא בעצמו מזונותיו משם (**"תפארת ישראל"**); **אֶת הַכּוּשׁ** – מוט של הפלך שהנשים טוות בו, **וְאֶת הַכַּרְכַּר** – מחט של עץ, שבו שובט האורג את חוטי השתי, שלא יתקפל חוט על חבירו, מותר ליטלם בשבת כדי **לְתָחוֹב בּוֹ** – לתחוב אותם לתוך דבר מאכל, כגון לתוך תותים וכדומה, שלא ילכלך ידיו; **מַחַט שֶׁל יָד** – מחט קטנה העשויה לתפירה נוטלה אדם בשבת כדי **לִטּוֹל בּוֹ אֶת הַקּוֹץ** – שנתחב בבשרו, שמותר להוציאו בשבת (**עיין ברטנורא**), **וְשֶׁל סַקָּאִים** – מחט גדולה שתופרים בה שקים, מותר ליטלה בשבת בשביל **לִפְתּוֹחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת** – כגון אם אבד לו המפתח.

באור משנה ג

קָנֶה שֶׁל זֵיתִים – רגילים היו לצבור את הזיתים במעטן, שהוא כלי המיוחד לזיתים, כדי שיתחממו ויתרככו, ולאחר זמן היו מהפכים אותם בקנה העשוי לכך, והיו בודקים על ידי השמנונית שנדבקה בקנה, אם נגמר ריכוכם והם ראויים להיעצר בבית הבד; ובאה המשנה ללמדנו דינו של אותו קנה לענין טומאה ולענין טלטולו בשבת: **אִם יֵשׁ קֶשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ** – כעין פקק של קנה (**רש"י**), ויש מפרשים כעין עיגול (**רמב"ם**), או כעין כפתור (**"תפארת ישראל"**), שבשעה שמהפכים בקנה את הזיתים שבמעטן ומוציאים אותה נשאר על הקשר שבראשו קצת שמן, ונוח לבדוק בו אם הזיתים ראויים לבית הבד, הרי הקנה **מְקַבֵּל טֻמְאָה** – שהואיל והקשר הוא כעין בית קבול, הקנה נחשב כלי; **וְאִם לָאו** – שאין קשר בראשו, **אֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה** – שדינו כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה (כמו שבארנו לעיל ו, ח). **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין שיש קשר בראשו ובין שאין קשר בראשו, **נִטָּל בַּשַּׁבָּת** – שהרי כלי הוא להפוך בו את הזיתים, הילכך מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו או לצורך מקומו. ברם, דבר שאינו כלי, אסור לטלטלו, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנה א).

יום רביעי

באור משנה ד

משנה זו באה ללמד את עיקר ההלכה בענין טלטול כלים בשבת, כפי שהבאנו בהקדמה למשנה א' מתוך "משנה תורה" להרמב"ם; ובריש בא רבי יוסי להשמיע, שכל כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, והיינו שאדם מקפיד עליו שלא להשתמש בו אלא לצורך מלאכתו המיוחדת, מפני שיש בשימושו הפסד ממון, אסור בכלל לטלטלו בשבת.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַכֵּלִים – שמלאכתם לאיסור, **נִטָּלִין** – בשבת, לצורך דבר המותר בשבת, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **חוּץ מִן הַמַּסָּר הַגָּדוֹל** – משור שמנסרים בו קורות, **וְיָתֵד שֶׁל מַחֲרֵשָׁה** – העושה את החריץ בתלם המחרשה. שני הכלים הללו בעליהם מקפידים עליהם, שלא לעשות בהם כל מלאכה אחרת, לפי שקלקולם כרוך בהפסד מרובה, והרי הם "מוקצה מחמת חסרון כיס", כלומר שהם מופרשים ומובדלים שלא להשתמש בהם, לפי שיש בשימושם הפסד ממון, הלכך אסור לטלטלם בשבת. **כָּל הַכֵּלִים** – שמלאכתם להיתר, כגון קערות וכוסות, **נִטָּלִין** – בשבת, **לְצֹרֶךְ** – כשיש צורך בגוף הכלי, כגון קערה לאכול בה, וכוס לשתות בה, וכן לצורך מקומו, כגון שצריך הוא למקום שהכלי מונח שם, ונוטלו ומעבירו למקום אחר, **וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ** – כלומר, אפילו שלא לצורך גופו ולא לצורך מקומו של הכלי, אלא כגון שמפנהו מחמה לצל שלא ייפסד הכלי, או שמניחו במקום אחר שלא ייגנב. אבל כלים שמלאכתם לאיסור, כגון אלו שנימנו במשנה ב, אמנם לצורך גוף הכלי, דהיינו להשתמש בו בדבר המותר בשבת, וכן לצורך מקומו, מותר לטלטלם בשבת, אבל מחמה לצל או מפני גנבים, אסור. וטלטול שלא לצורך כלל אסור אפילו בכלים שמלאכתם להיתר (**מגיד משנה על הרמב"ם הל' שבת כה, ג; הר"ן**). ויש דעות, שכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל, וזוהי לדעתם כוונת משנתנו בפיסקה "ושלא לצורך" (**עיין ר"ן; ועיין מגיד משנה שם, שכותב על המפרשים הללו: "ואין להם על מה שיסמוכו"**). **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵין נִטָּלִין אֶלָּא לְצֹרֶךְ** – אפילו כלי שמלאכתו להיתר אסור ליטלו בשבת אלא לצורך גופו, כלומר לצורך שימושו המיוחד בלבד, כגון סכין לחתוך בה לחם וכדומה, אבל לא לשימוש אחר, כגון לסמוך בה את הקערה (**גמרא**). כן גם מתיר רבי נחמיה לטלטל כלי לצורך מקומו (**גמרא**), אבל לצורך דבר אחר, אסור. ואין הלכה כרבי נחמיה.

ה כָּל הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בַּשַּׁבָּת, שִׁבְרֵיהֶן נִטָּלִין עִמָּהֶן, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלָאכָה: שִׁבְרֵי עֲרֵבָה לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת הַחָבִית, שִׁבְרֵי זְכוּכִית לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַפַּךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן: שִׁבְרֵי עֲרֵבָה לָצוּק לְתוֹכָן מִקְפָּה, וְשֶׁל זְכוּכִית לָצוּק לְתוֹכָן שֶׁמֶן.

ו הָאֶבֶן שֶׁבַּקְּרוּיָה, אִם מְמַלְּאִין בָּהּ וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת — מְמַלְּאִין בָּהּ; וְאִם לָאו — אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ. זְמוֹרָה שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בַּטָּפִיחַ — מְמַלְּאִין בָּהּ בַּשַּׁבָּת.

ז פִּקַּק הַחַלּוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָשׁוּר וְתָלוּי — פּוֹקְקִין בּוֹ; וְאִם לָאו — אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — פּוֹקְקִין בּוֹ.

ח כָּל כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה — נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִסּוּיֵי

פירוש ברטנורא

ה מעין מלאכה. איזו מלאכה שתהיה, ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה: **לצוק בתוכן מקפה.** עבה, דומיא דעיסה מעורבת במים. ולא פליגי אלא בנשברו בשבת, אבל נשברו מע"ש כ"ע מודים דניטלים אפילו אין עושין מעין מלאכתן הראשונה. ואין הלכה כר"י:

ו האבן שבקרויה. דלעת יבשה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה: **אם ממלאין.** בקרויה: **ואין האבן נופלת.** שהדקוה יפה בפי הקרויה הוה כלי: **ואם לאו.** הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקרויה, שנעשית בסיס לאבן שנושאתה: **זמורה שהיא קשורה לטפיח.** לפך קטן ששואבין בו מים מן הבור או מן המעין ממלאים בו דשויא להך זמורה כלי:

ז פקק החלון. כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמים בו החלון: **ותלוי.** שאינו נגרר בארץ: **ואם לאו אין פוקקין בו.** שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא שומטו מעל הארץ לסתום בו, מיחזי כמוסיף על הבנין, וסבר רבי אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת: **בין כך ובין כך.** בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו, הואיל והיה מוכן מאתמול לכך, דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת. והלכה כחכמים:

ח במה דברים אמורים בכסויי קרקעות. בגמרא קאמר דבכסויי כלים כ"ע לא פליגי דשרי אע"ג דלית להו בית אחיזה, ובכסויי קרקעות כגון כסוי של

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

משנתנו דנה בטלטול שברי כלים בשבת.

כָּל הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בַּשַּׁבָּת, שִׁבְרֵיהֶן נִטָּלִין עִמָּהֶן – אם הכלים נשברו, בין בשבת בין לפני השבת, מותר לטלטל את שבריהם בשבת, **וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלָאכָה** – שאפשר להשתמש בשברים הללו לאיזו מלאכה שהיא, ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה, כגון **שִׁבְרֵי עֲרֵבָה** – כלי שלשים בו את הבצק, **לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַחָבִית** – שאפשר להשתמש בשברים לכיסוי פי החבית של יין או של שמן, **שִׁבְרֵי זְכוּכִית לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַפַּךְ** – שברים כגון אלו ניטלים בשבת. אבל אם אין השברים ראויים למלאכה כלל, אסור לטלטלם בשבת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן** – אין השברים ניטלים בשבת אלא אם כן אפשר לעשות בהם מעין מלאכתן הראשונה, כגון **שִׁבְרֵי עֲרֵבָה לָצוּק לְתוֹכָן מִקְפָּה** – מרק עבה, הדומה לעיסה הניתנת בעריבה, **וְשֶׁל זְכוּכִית** – שברי זכוכית, **לָצוּק לְתוֹכָן שֶׁמֶן** – וכן כל כיוצא בזה. אבל אם אין אפשרות לעשות בהם מעין מלאכתן הראשונה, אף על פי שאפשר לעשות בהם איזו מלאכה שהיא, אסור לטלטלם. בגמרא מבואר, שאין רבי יהודה חולק על תנא קמא אלא בכלים שנשברו בשבת, שאם אין השברים עושים מעין מלאכתם הראשונה, הרי הם נחשבים ככלים אחרים, ולכן אסורים הם בטלטול משום מוקצה מחמת "נולד", כדין דבר שנולד בשבת. אבל אם נשברו הכלים לפני השבת, אף רבי יהודה מודה שניטלים הם בשבת אפילו אינם עושים מעין מלאכתם הראשונה אלא כל מלאכה שהיא.

יום חמישי

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שאם דבר האסור בטלטול מחובר לכלי המותר בטלטול והוא טפל לו, מותר לטלטלו בשבת.

הָאֶבֶן שֶׁבַּקְּרוּיָה – האבן הנמצאת בדלעת יבשה, שהתקינוה לשאוב בה מים מן הבור, ומתוך שהיא קלה וצפה על פני המים נתנו בה אבן להכבידה, **אִם מְמַלְּאִין בָּהּ** – בקירויה מים, **וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת** – והאבן אינה נופלת ממנה, שמהודקת היא היטב בתוך הקירויה, **מְמַלְּאִין בָּהּ** – מים בשבת, שהאבן בטלה אגב הקירויה; **וְאִם לָאו** – אם האבן אינה מהודקת היטב בקירויה, והיא נופלת ממנה, **אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ** – אסור בשבת למלא בקירויה מים, שהאבן היא כשאר אבנים ואסור לטלטל את הקירויה אגב האבן, ואפילו נפלה האבן בשבת, אסור למלא בה, לפי שנעשתה בסיס לאבן (**רש"י**). **זְמוֹרָה** – ארוכה של גפן, **שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בַּטָּפִיחַ** – כעין דלי קטן של חרס ששואבים בו מים מן הבור או מן המעיין, **מְמַלְּאִין בָּהּ בַּשַּׁבָּת** – מותר למלא על ידי זמורה זו (כמו על ידי חבל) מים בטפיח, לפי שהיא נחשבת כחלק מן הטפיח, ואין עליה תורת מוקצה.

באור משנה ז

העושה בשבת אוהל קבוע, חייב משום בונה. לפיכך אין עושין בשבת אוהל עראי, כגון לפרוס מחצלת על ארבע מחיצות, גזירה שמא יעשה אוהל קבוע. ברם, להוסיף על אוהל עראי בשבת, כגון שהיתה מחצלת פרוסה על הכתלים מלפני השבת, ונשאר בה אויר, ובאים למתוח את כולה בשבת, נחלקו בזה התנאים שבמשנתנו, שרבי אליעזר סובר: אין מוסיפים על אוהל עראי אפילו ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת; וחכמים סוברים: מוסיפים על אוהל עראי בשבת ואין צריך לומר ביום טוב (גמרא, שבת קכד, ב; רמב"ם הל' שבת כב, כז).

פִּקַּק הַחַלּוֹן – לוח העשוי לסתום בו את החלון, שכן בימיהם לא היו שמשות בחלונות, והיו משתמשים בלוח עץ וכיוצא בו כדי לסתום את החלון בשעת הצורך, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָשׁוּר** – שהפקק קשור בחלון, **וְתָלוּי** – באויר, שאינו נגרר בארץ, **פּוֹקְקִין בּוֹ** – סותמים בו את החלון בשבת. **וְאִם לָאו** – אם אינו קשור, או שאינו תלוי אף על פי שהוא קשור, אלא שנגרר בארץ (**המאירי**), **אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ** – בשבת, לפי שנראה כמוסיף על הבניין, וסובר רבי אליעזר: אין מוסיפין על אוהל עראי בשבת, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין קשור בין שאינו קשור, **פּוֹקְקִין בּוֹ** – בשבת, הואיל והיה מוכן מערב שבת לכך, שסוברים חכמים: מוסיפים על אוהל עראי בשבת. והלכה כחכמים.

יום שני

באור משנה ח

משנה זו דנה בטלטול כיסויי כלים או כיסויי בורות וכדומה.

כָּל כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה – לאוחזם בו, **נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת** – מותר לטלטלם בשבת, שהואיל ויש להם בית אחיזה, תורת כלים עליהם. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאין מטלטלים כיסויים אלא אם כן יש להם בית אחיזה? **בְּכִסּוּיֵי**

הַקַּרְקָעוֹת; אֲבָל בְּכִסּוּיֵי הַכֵּלִים — בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נִטְּלִים בַּשַּׁבָּת.

פ ר ק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

א מִפְּנַיִן אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קֻפּוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְשֶׁל תְּבוּאָה, מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצָר. מִפַּנַּיִן תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וּדְמַאי, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַתְּרוּמוֹס הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לָעֲנִיִּים; אֲבָל לֹא אֶת הַטֶּבֶל, וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר

פירוש ברטנורא

בור ודות כ"ע לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה. כי פליגי בכסויי כלים המחוברים לקרקעות, מר סבר כקרקעות דמיין, ומר סבר לאו כקרקעות דמיין. והלכה כחכמים שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

יח א מפנין. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה, ודוקא לדבר מצוה שרי ולא חיישינן לטירחא דשבת: **ארבע וחמש.** לאו דוקא, דאי בעי אפילו טובא נמי: **אבל לא את האוצר.** כלומר ובלבד שלא יגמור את האוצר כולו עד שיגיע לקרקעיתו, דלמא אתי לאשוויי גומות: **מפנין תרומה טהורה.** ואפילו ישראל דלא חזיה ליה יוכל לטלטלה ולפנותה, כיון דחזיא לכהן: **ודמאי.** דחזי לעניים, כדתנן מאכילין את העניים דמאי, ואי בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה: **ומעשר ראשון שנטלה תרומתו.** שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין, דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכרי, וזה שהקדים ולקח המעשר בשבלין אינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד, ומותר באכילה אע"פ שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה: **ומעשר שני והקדש שנפדו.** שפדו אותן הבעלים ונתנו את הקרן ולא נתנו את החומש, ושמעינן מהכא שהם פדויין והחומש הוי מלוה גבי בעלים: **אבל לא את הטבל.** ואפילו טבל דרבנן, כגון הזורע בעציץ שאינו נקוב: **ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה בכרי

משניות מבוארות – קהתי

הַקַּרְקָעוֹת – כגון כיסויי הבורות, **אֲבָל בְּכִסּוּיֵי הַכֵּלִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין שיש להם בית אחיזה בין שאין להם בית אחיזה, **נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת** – בגמרא מבואר, שבכיסויי כלים ממש, הכל מודים שמותר לטלטלם בשבת, אף על פי שאין להם בית אחיזה, שדינם כדין כלים; ובכיסויי קרקעות, כגון כסויי בורות, הכל מודים שאם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת, לפי שנראים כאילו עשויים לסתום בהם את הבור והרי זה כבונה. לא נחלקו רבי יוסי וחכמים אלא בכיסויי כלים המחוברים לקרקע, כגון חבית הטמונה בארץ וכיוצא בזה, שלדעת חכמים דינם כקרקע ואם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת; ולדעת רבי יוסי, הרי הם ככלים ומותר לטלטלם בשבת אף כשאין להם בית אחיזה. הלכה כחכמים, שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע (רמב"ם).

באור משנה א

משנה זו באה ללמד, שאף על פי שכל דבר הראוי לאכילה לאדם או לבהמה מותר לטלטלו בשבת, מכל מקום אם הטלטול כרוך בטירחה רבה, אינו מותר אלא לצורך מצווה. ברם, דבר שאינו ראוי לאכילה לא לאדם ולא לבהמה אסור לטלטלו בשבת.

מִפְּנַיִן – בשבת, **אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ** – כלומר אפילו הרבה, **קֻפּוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְשֶׁל תְּבוּאָה** – אף על פי שיש טורח בפינוי זה, **מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים** – אם אדם צריך למקום הקופות להושיב שם אורחים לסעודה, **וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ** – או שצריך לפנותן שיהא מקום לתלמידים בבית המדרש ולא יבטלו מלימוד תורה ומשמיעת הדרשה; כלומר שלצורך מצווה מותר לפנות את קופות התבן והתבואה, ואין חוששים לטירחה של שבת; **אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצָר** – כלומר שלא יפנה את האוצר כולו, לפי שחוששים שמא יבוא לידי השוויית הגומות שבקרקע, שהיא תולדת החורש. **מִפַּנַּיִן תְּרוּמָה טְהוֹרָה** – כלומר, מותר לישראל לטלטל בשבת ולפנות אפילו תרומה טהורה, שאינה ראויה לו לאכילה, שכן ראויה היא לכהן. אבל תרומה טמאה אסור לטלטלה בשבת, לפי שאינה ראויה לאכילה אף לכהן, שהרי דינה בשריפה; **וּדְמַאי** – תבואה שנלקחה מעם הארץ החשוד על המעשר (עיין פתיחה למסכת דמאי), שאסור לאכלה עד שיעשרוה מספק, ומכל מקום מותר לטלטלה בשבת לפי שהיא ראויה לאכילה לעניים, כמו ששנינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי"; ואף לעצמו ראויה היא, שכן יכול הוא להפקיר את נכסיו ולהיות עני; **וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבלים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה (עיין ברכות ז, א), וכיון שמותר לאכלו מותר גם לטלטלו בשבת; **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – רשאי אדם לפדות פירות מעשר שני שלו בכסף ולהעלות את הכסף לירושלים, והפירות שניפדו מותר לו לאכלם בכל מקום, וכן דבר שהוקדש לה' אפשר לפדותו בכסף, והוא יוצא לחולין, וכסף הפדיון נעשה הקדש. ברם, הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו; ובאה המשנה להשמיענו במעשר שני והקדש שפדו אותם הבעלים, שאף על פי שפדאום ללא תוספת החומש, אין החומש מעכב, והרי הם פדויים וראויים לאכילה, ומותר, איפוא, לטלטלם בשבת; **וְהַתְּרוּמוֹס הַיָּבֵשׁ** – מין קטנית (לופינו"ס בלעז), אף על פי שהוא מר וקשה, מותר לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לָעֲנִיִּים** – ויש גורסים: מפני שהוא מאכל לעזים. **אֲבָל לֹא אֶת הַטֶּבֶל** – אסור לטלטל בשבת את הטבל, היינו תבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשר, שאסורה באכילה אף לכהן; ובגמרא מבואר: אפילו טבל מדרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב, **וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – אין צורך לומר במעשר ראשון שלא הופרשה ממנו תרומת המעשר, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת המשנה היא – כמבואר בגמרא – שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי, היינו לאחר שנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי, ונטל את מעשרו קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והרי בכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי הוא טבל, ואסור לטלטלו בשבת. **וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – ואפילו ניפדו, אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון; שכן בפדיון מעשר שני נאמר (**דברים יד, כה**): "וצרת הכסף בידך" – דבר שיש בו צורה, ובהקדש נאמר (**ויקרא כז, יט**): "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו" – ומכאן שנפדה בכסף ולא בקרקע; הלכך מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה, ואסור, איפוא, לטלטלם בשבת, **וְלֹא אֶת הַלּוּף** – מין בצל (ארו"ם), **וְלֹא אֶת הַחַרְדָּל** – שאינו ראוי לאכילה בעין, ובשבת אין ראוי לתקנו (**המאירי**); כל אלו הואיל ואינם ראויים לאכילה לא לאדם ולא לבהמה, אסור לטלטלם בשבת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר בַּלּוּף** – לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל עוֹרְבִין** – שעשירים מגדלים אותם לשם שעשוע ותחביב, וסובר רבן שמעון בן גמליאל שכל ישראל בני מלכים הם, הלכך מותרים כולם

שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְלֹא אֶת הַחֲרָדָל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר בַּלּוּף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל עוֹרְבִין.

ב חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי זְרָדִים, אִם הִתְקִינָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה — מְטַלְטְלִין אוֹתָן; וְאִם לָאו — אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. כּוֹפִין אֶת הַסַּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ. תַּרְנְגֹלֶת שֶׁבָּרְחָה — דּוֹחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס. מְדַדִּין עֲגָלִין וּסְיָחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה גּוֹרֵר — אָסוּר.

ג אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. וּמְיַלְּדִין אֶת הָאִשָּׁה בַּשַּׁבָּת, וְקוֹרִין לָהּ חֲכָמָה מִמָּקוֹם

פירוש ברטנורא

קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו, מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן, שכיון שנתמרחה בכרי ונתחייבה בתרומה, כשלוקח המעשר ראשון אע"פ שמפריש ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוי ואסור לטלטלו בשבת: **ולא מעשר שני והקדש שלא נפדו.** כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה, כגון שפדה המע"ש על גרוטאות של כסף, ואין מעשר שני נפדה אלא במעות שיש עליהם צורה דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתן את הערכך ביום ההוא דבר הניתן מיד ליד: **לוף.** מין קטנית שאינו ראוי חי אפילו לבהמה. ורמב"ם פירש מין ממיני הבצלים: **לעורבין.** כגון עשירים שמגדלים עורבים לגדולה. ואין הלכה כרשב"ג:

ב חבילי. אגודות: **זרדים.** ענפי האילן לחים שמזרדין אותם למאכל בהמות: **כופין את הסל לפני האפרוחים.** ומבטל כלי מהיכנו לא הוי, שאין האפרוחים עומדים עליו. והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, מוקי למתניתין בצריך למקומו של כלי: **שברחה.** מן הבית: **דוחין אותה.** בידים: **עד שתכנס.** ודוקא דוחין אבל לא מדדין, לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה. אבל אווזין ושאר עופות מדדין: **מדדין עגלים.** אוחז בצוארו ובצדדיו וגוררו ומסיעו ומנענע לו רגליו: **והאשה מדדה את בנה.** אוחזתו בזרועיו מאחוריו והוא מניע רגליו והולך: **שנוטל אחת ומניח אחת.** כשהתינוק מניע את רגליו מניח אחת ומגביה אחת: **אבל גורר אסור.** שנושאתו. וכל מקום שאמר ר"י אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים, הילכך הלכתא כותיה:

ג אין מילדין. אין מושכין הולד מן הרחם ביו"ט, דאיכא טרחא יתירא: **אבל מסעדין.** אוחז את הולד שלא יפול לארץ: **חכמה.** מילדת בקיאה: **ממקום למקום.** ואין חוששין לאיסור תחומים: **ומחללין עליה את השבת.** משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה, בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין. מג' ועד ז', אמרה צריכה אני מחללין, לא אמרה צריכה אני אין מחללין. מז' ועד ל' אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין, אבל עושים צרכיה על ידי נכרי מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה, ודבר שאין בו סכנה עושין צרכיו על ידי נכרי: **וקושרים הטבור.**

משניות מבוארות – קהתי

לטלטל את הלוף בשבת. אבל תנא קמא סובר, הואיל ואין הדבר מצוי שבני אדם יגדלו עורבים, אין להתיר טלטול הלוף בשבת. והלכה כתנא קמא.

בתוספות מובא (שבת קנח, א), שרבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוף וכל שכן שמתיר בחרדל, מפני שהוא מאכל ליונים, כדעת התנא בברייתא (שם).

שבת קודש
באור משנה ב

הרישא של משנתנו באה ללמד, שדבר שסתמו אינו ראוי למאכל בהמה, אם הוכן מערב שבת למאכל בהמה, מותר לטלטלו בשבת. ובסיפא דנה המשנה בבעלי חיים, שאסור לטלטלם בשבת, כיצד נוהגים בהם.

חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים – חבילות של קש ושל עצים, **וַחֲבִילֵי זְרָדִים** – וחבילות של ענפי אילן רכים, **אִם הִתְקִינָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה** – אם הכין אותם אדם מערב שבת לשם מאכל בהמה, **מְטַלְטְלִין אוֹתָן** – בשבת; **וְאִם לָאו** – אם לא התקינן מערב שבת למאכל בהמה, **אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן** – שחבילות אלו סתם עומדות להסקה, ויש עליהן תורת "מוקצה". **כּוֹפִין אֶת הַסַּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים** – בשבת, כלומר שאף על פי שהאפרוחים אסורים בטלטול, מכל מקום כופים את הסל לפניהם, **כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ** – שיעלו על הסל וירדו ממנו, שלדעת התנא של משנתנו כלי ניטל בשבת אף לצורך דבר שאינו ניטל, ואין זה נקרא שמבטל כלי מהיכנו (עיין לעיל ג, ו), שהרי האפרוחים אינם נשארים עליו, וכשהם יורדים יכול הוא שוב להשתמש בסל כרצונו. ברם, אם עמדו על הסל בין השמשות, כיון שהוקצה לבין השמשות הוקצה לשבת כולה. ולדעת הסובר, שאין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל, מתפרשת משנתנו בצריך למקומו של הסל, וכשהוא מפנהו הוא מניחו לפני האפרוחים. **תַּרְנְגֹלֶת שֶׁבָּרְחָה** – והרי אסור לטלטלה בשבת, **דּוֹחִין אוֹתָהּ** – בידיים **עַד שֶׁתִּכָּנֵס** – למקומה; אבל אין מדדים אותה, כלומר שאין אוחזים בגפיה כדי להכניסה למקומה, לפי שתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ, ונמצא כאילו מטלטלה. ואפילו בחצר אסור לדדותה מאותו טעם (**גמרא**).

מְדַדִּין עֲגָלִין וּסְיָחִין (עיירים בני אתונות) **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – בשבת, כלומר שאוחזים באזניהם או בצואריהם ומסייעים להם ללכת, שאין לחשוש בהם שמא יגביהו עצמם ונמצא מטלטלם; בנוסח המשנה שבגמרא אין התיבות "ברשות הרבים". **אִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ** – כלומר שאוחזתו בזרועותיו ומוליכה אותו אף ברשות הרבים. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** – מותר לאשה לדדות את בנה בשבת? **בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת** – שהתינוק עוקר רגל אחת ומגביהה מן הארץ ומניח רגל אחת, **אֲבָל אִם הָיָה גּוֹרֵר** – רגליו בארץ ואינו מגביהן, **אָסוּר** – לדדותו, שנמצאת האשה נושאת את בנה, ובתינוק שאינו יכול לילך ברגליו אין אומרים "חי נושא את עצמו" (**הר"ן**). והלכה כרבי יהודה, שלא בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד כיצד נוהגים ביולדת בשבת.

אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה – אין מושכים את הוולד מרחם הבהמה, **בְּיוֹם טוֹב** – וכל שכן בשבת, משום שיש בזה טירחה יתרה, **אֲבָל מְסַעֲדִין** – אוחזים את הוולד בצאתו מן הרחם, שלא יפול לארץ, או שדוחקים את בשרה כדי שיהא הוולד יוצא (**גמרא**). יש מבארים שדווקא ביום טוב מותר לסעד, אבל בשבת לא (**רש"י, "תפארת ישראל"**). **וּמְיַלְּדִין אֶת הָאִשָּׁה בַּשַּׁבָּת** – ואין צריך לומר ביום טוב, **וְקוֹרִין לָהּ חֲכָמָה** – מזמינים בשבילה מיילדת, **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – אפילו ממקום שהוא מחוץ לתחום שבת, **וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת** – כדין חולה שיש בו סכנה, **וְקוֹשְׁרִין אֶת הַטַּבּוּר** – של הוולד, שהוא קשור במעי אמו, שאם לא יקשרוהו יצאו בני מעיו, אבל אין חותכים

לְמָקוֹם, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְקוֹשְׁרִין אֶת הַטַּבּוּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף חוֹתְכִין. וְכָל צָרְכֵי מִילָה עוֹשִׂין בַּשַּׁבָּת.

פירוש ברטנורא

של ולד שהוא ארוך, ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעיו. אבל אין כורתין אותו בשבת לדברי ת"ק: **ר' יוסי אומר אף חותכין.** והלכה כר"י שחותכין אותו ומנקים אותו ונותנין עליו אבק הדם וכיוצא בו: **וכל צרכי מילה עושין בשבת.** ולקמן באידך פירקא מפרש לצרכי מילה מאי ניהו:

משניות מבוארות – קהתי

אותו בשבת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף חוֹתְכִין** – את הטבור בשבת, וכן הלכה. **וְכָל צָרְכֵי מִילָה עוֹשִׂין בַּשַּׁבָּת** – כמפורש להלן בפרק הבא, שכן מילה בזמנה דוחה שבת, שנאמר (**ויקרא יב, ג**): "וביום השמיני ימול" – ואפילו ביום שבת.

אגרות קודש

ב"ה, תפארת שבתפארת תשט"ו
ברוקלין, נ.י.

להמשתתפים באסיפת היסוד של צעירי אגודת חב"ד,
אשר בניו יארק,
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפ"כ מאסיפתם הראשונה, אשר, תיכף לאחר ההתועדות דשבת מברכין חדש זיו, התחילו להתעסק בענין גדול הערך דארגון צעירי אגודת חב"ד - מתאים להוראת נשיאינו הק', אשר התכלית של התועדות היא - שתומשך ההתעוררות ותפעול במעשה בפועל. וכמובן גם מכמה ענינים שבתורה, שאין צריך להיות הפסק בין ההתעוררות להתחלת הפעולה עכ"פ. ולמדים זה גם מהרגל דאזלינן מיני' - חג הפסח - תיכף בהתחלת עניניו - בדיקת חמץ - שאין להפסיק בין הברכה, שהברכה היא ההתעוררות והמשכה מלמעלה, ופעולת הבדיקה עצמה. ומזה מובן ג"כ, שאי אפשר להסתפק בהפעולות של האסיפה לבד, שהרי הכוונה היא להמשיך הפעולות גם חוצה.

ובמה ששואלים אודות תכנית עבודתם ופעולותיהם - לפלא השאלה והספק בזה, שהרי נתפרטו הענינים בכמה שיחות ובכמה מההתועדויות. ובפרט שאגודת צעירי חב"ד באה"ק ת"ו פעילה זה איזה שנים, וכמדובר בעת ההתועדות הנ"ל - עליהם ללמוד - מהמעלות שלהם וכו'.

בכל זה, למלא בקשתם, אבוא, על כל פנים באיזה נקודות, בקיצור:

בכלל עבודת האדם, אתם קרויים אדם, הוא ענין הכיבוש. וכדבר המשנה (סוף קדושין) אני נבראתי לשמש את קוני, והשימוש - מובן שתכליתו הוא תכלית בריאת העולם, שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. וצריך לכבוש את התחתונים, היינו העולם גדול כלל והעולם קטן זה האדם בפרט, שיהיו ראויים להיות לו יתי' דירה ולעשותם דירה בפועל ממש.

מזה מובן, שהעבודה ועבודתם בפרט מתחלקת לשתים: עבודה עם הזולת ועבודה בעצמו. והן שתים שהן ארבע: העבודה עם הזולת שבזולת והפנימיות שבהזולת, והעבודה עם הפנימיות שבעצמו ועם הזולת שבעצמו. וכוונתי בזה, בהנוגע לעצמם ולפנימיותם -

מעדת חסידי חב"ד הם, ועבודתם בפנימיות - בעניני חסידות, החזקת והרחבת שיעורי לימוד תורת החסידות - פנימיות התורה - והליכה בדרכי' והנהגותי', וההתלהבות וחיות בתומ"צ בכלל. וזהו נוסף על החזקת והרחבת שיעורי למוד תורת הנגלה ודיוק בקיום המצות וכמו כן בהעבודה עם הזולת: בהנוגע להנגלה שלו - השפעה עליו בלימוד התורה ובקיום המצות. ובהנוגע להפנימיות שלו - להודיעו וללמדו באר היטיב, תשים לפניהם, עניני תורת החסידות הדרכותי' והנהגותי', ולהסבירו אשר בימינו אלו **מצוה** לגלות אלו הענינים, וכל אחד מישראל מחוייב בהם, ועל ידי זה דוקא יפקון ישראל מבי גלותא ברחמים ויזכו לקיום היעוד כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, ונאמר והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיהם.

וכבר ידוע אשר כל הנ"ל צריך להיות מיוסד על אהבת ישראל, ולכן צריך להשתדל עם כל אחד

המשך בעמוד רלב

רש"י

וקא מיפלגי בדרב קטינא – ר' נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי, הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת – דהא תרי נינהו.

נסעה שכינה – להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו. **מכפרת** – שהיתה רגילה לשכון שם, נסתלקה על אחד מן הכרובים שעשה שלמה, העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום. **ומכרוב למפתן** – הבית. **וממפתן הבית לחצר** – לעזרה בין האולם ולמזבח. **ומחצר למזבח** – החיצון. **וממזבח לגג ומגג לחומת העזרה ומחומה לעיר** – לירושלים. **ומעיר להר** – הזיתים וכל סלוקים הללו – לפי שבקושי היה מסתלק, ומצפה שישובו: וירכב על כרוב לא גרסינן, דההוא ביציאת מצרים קאמר. והכי גרסינן: מכפורת לכרוב, ומכרוב למפתן, דכתיב: "ונועדתי לך שם" וגו' "וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית" – למדנו שתחילת עיקר שכינה היתה על הכפורת. ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב, ושהתה שם כמה ימים, כדכתיב: "מעל הכרוב אשר היה עליו" (ומשם) למפתן. **ומנום אבד מנהם** – מעוזם נסתלק מהם.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף לא ע"א: מבארת הגמרא את מחלוקתם: **וְקָמִיפְּלְגֵי בִּדְרַב קְטִינָא, דְּאָמַר רַב קְטִינָא, שִׁיתָּא אַלְפֵי שְׁנֵי הֲוָה עָלְמָא** - ששת אלפים שנה יתקיים העולם, **וְחַד חָרוּב** - ואלף אחד יהיה העולם חרב, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ב יז) **'וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא'**, כלומר, 'ביום ההוא' שהוא האלף השביעי יהיה ה' לבדו, משום שלא יהיה העולם ובריותיו קיימים. מביאה הגמרא את החולק על רב קטינא: **(אמר אביי) [אַבָּיֵי אָמַר],** לאחר ששת אלפים שנה **תְּרֵי חָרוּב** - אלפיים שנה יהיה חרב, **שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע ו ב) **'יְחַיֵּנוּ מִיָּמִים** בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו', כלומר, לאחר אלפיים שנה של חורבן שהם כ'יומיים' של ה', יחיינו ה' ביום השלישי. ורבי עקיבא סובר כשיטת רב קטינא, שרק באלף השביעי יהיה העולם חרב, ולכן 'מזמור שיר ליום השבת' יכול להאמר על אותו זמן, ואילו רבי נחמיה סובר כשיטת אביי שהעולם יהיה חרב אלפיים שנה, ולא שייך לכנות זמן זה כ'יום השבת', שהרי זה כיומיים.

*

אגב כך שהוזכרה במשנה לעיל (כט:) תקנת רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעים ביבנה משום שהיו שם הסנהדרין לאחר שגלו מירושלים, מביאה הגמרא מימרא בענין גלויות הסנהדרין: **אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר אִידִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה** בימי בית המקדש ראשון, שכשחטאו ישראל נסתלקה מהם השכינה מעט מעט, לפי שהיה קשה לה הסילוק והיתה מצפה שישובו, ודבר זה נלמד **מִקְּרָאֵי** - מהפסוקים, **וּכְנֶגְדָּן גָּלְתָה סַנְהֶדְרִין** בימי בית שני עשר מסעות, ודבר זה **מִגְּמָרָא** - כך היה מקובל בידם. מבארת הגמרא: **עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה, מִקְּרָאֵי,** ותחילה מבארת הגמרא את סדר המסעות, ואחר כך יובאו הפסוקים: א. תחילה גלתה **מֵכַפֹּרֶת** שעל ארון העדות, ששם היתה רגילה לשכון, **לְכְרוּב** - לאחד הכרובים שעשה שלמה שהיו עומדים בקודש הקדשים על הארץ, מצידי הארון. **(וּמִכְּרוּב לְכְרוּב** - מהאחד לשני**).** ב. **וּמִכְּרוּב לְמִפְתָּן** שבין קודש הקדשים להיכל. ג. **וּמִמִּפְתָּן לְחָצֵר** העזרה, בין האולם למזבח החיצון. ד. **וּמֵחָצֵר** העזרה **לְמִזְבֵּחַ** החיצון. ה. **וּמִמִּזְבֵּחַ לְגַג** ההיכל. ו. **וּמִגַּג לְחוֹמָה** - חומת העזרה. ז. **וּמֵחוֹמָה לְעִיר** - לירושלים. ח. **וּמֵעִיר לְהַר** הזיתים. ט. **וּמֵהַר** הזיתים **לְמִדְבָּר. י. וּמִמִּדְבָּר עָלְתָה וְיָשְׁבָה בְּמְקוֹמָהּ** בשמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע ה טו) **'אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי'.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִתְעַכְּבָה שְׁכִינָה והמתינה **לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה** ותחזור לשכון במקדש, **כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ, אָמַר** ה' **תִּיפַּח עַצְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב יא כ) **'וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה וּמָנוֹס אָבַד מִנְּהֶם וְתִקְוָתָם מַפַּח נָפֶשׁ',** כלומר, מחמת רשעותם 'אבד מנוס מנהם', כלומר הסתלקה מהם השכינה, 'ותקותם', שהיה ה' מקוה שיחזרו בתשובה, 'מפח נפש', שכיון שלא חזרו יש להם מפח נפש.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

על כל העניין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו' שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. **"לָהּ יִטַּמָּא" רִשּׁוּת** – מותר לכהן להיטמא לקרוביו, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא **אַיְּדֵי דְּכָתִיב** – מאחר שכתוב **"אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו"** – שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים, **אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב 'לָהּ יִטַּמָּא'** – הוצרכה התורה לכתוב 'לה יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין זו חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שחייב להיטמא, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק **"מִבְּלִי אִם לְשָׁאֲרוֹ" נַפְקָא,** וכיון שכך, **'לָהּ יִטַּמָּא' לָמָּה לִי** – לשם מה חזרה התורה וכתבה 'לה יטמא', **לְחוֹבָה** – ללמדנו שמצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין חיוב להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש **'לָהּ מִיטַּמָּא' וְאֵין מִיטַּמָּא לְאֵיבָרֶיהָ** – שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא רק לכל גופם.

הגמרא מביאה את דעת אמימר להלכה: **אָמַר אֲמֵימַר, הִלְכְּתָא אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה** בלבד, בלא שטר מכירה, כְּדעת **רַבִּי.**

הגמרא מבררת האם כך קיבל מרבותיו, או שאף סברא יש בדבר: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַשִּׁי לַאֲמֵימַר, גְּמָרָא אוֹ סְבָרָא** – דבר זה מקובל בידך מרבותיך, או שאף מסברא דעתך כן. **אָמַר** לֵיהּ, **גְּמָרָא. אָמַר רַב אַשִּׁי, סְבָרָא נַמִּי הוּא** – אף מסברא יש לומר שדי במסירה בלבד, שהרי שטר קנין אינו מועיל בזה, כיון **דְּאוֹתִיּוֹת מִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי בְּמִילֵּי לֵא מִיקְּנִין** – כיון שהמוכר שטר חוב דברים בלבד הוא מוכר, שהרי אינו מוכר חפץ בעין, אלא את החוב עצמו, וסברא הוא שלא יהיו דברים נקנים על ידי דברים, דהיינו, שטר לא יקנה על ידי שטר, אלא על ידי מעשה בידים, כמסירה.

הגמרא מונה כמה דינים שנשנו יחדיו בבית המדרש בעניני שטרות, ומקשה שמתוך אחד מן הדינים מוכח ששטר כן יכול להיקנות בדברים בלבד: **וְלֵא** – וכי לא מצינו דברים הנקנים בדברים בלבד, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵם** – שני דינים שונים יש בכתיבת שטר על קניית שדה. הדין הראשון, אדם שאמר לשנים **זְכוּ בְּשָׂדֶה לִפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר** – הריני מקנה לכם שדה זו בקנין סודר, שתזכו בה עבור פלוני, וכן ממנה אני אתכם לכתוב ולתת לו שטר מתנה על השדה, הדין הוא, שחוֹזֵר בִּשְׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בְּשָׂדֶה – יכול הנותן לחזור בו ולצוות להם שלא יכתבו לו שטר, אך אין הוא יכול לחזור בו מנתינת השדה, שמיד שעשו קנין עבורו זכה המקבל בשדה.

הדין השני: אדם שאמר לשנים זכו בשדה זו לפלוני, **עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר,** כלומר, שלא יזכה בשדה עד שיגיע השטר מתנה לידו, שבאופן זה הריהו חוֹזֵר בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּשָׂדֶה – יכול הנותן לחזור בו אף מנתינת השדה ולא רק מכתיבת השטר, כיון שעדיין לא זכה המקבל בשדה.

הגמרא מביאה שרב הונא הוסיף אופן נוסף: **וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא, שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן** – שלשה חילוקי דינים מצינו בשטרות, **תְּרֵי הָא** דַּאֲמָרָן – שנים אלו האמורים לעיל, שפעמים שחוזר בשטר, ופעמים שחוזר אף בשדה, **וְאִידָךְ** – והאופן השלישי הוא, **אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב אֶת הַשְּׁטָר** – אם המוכר הקדים והכין שטר מכירה קודם מכירת השדה שיהיה מזומן בידו לתת ללוקח כשטר ראיה,

---

המשך מעמוד רל

ואחת מישראל מבלי הבט על מצבו העכשוי, כי בודאי ישתפר, וכהבטחת היוצר יחד לבם אשר בלתי ידח ממנו נדח.

מיוסד על אהבת השם, שלכן צריך לקרב את כל אחד ואחת מישראל לאהבתו ית׳ (ונכלל בה גם דחילו).

ומיוסד על אהבת התורה, שלכן צריך להחדיר לימוד התורה בכל מקום ומקום.

בתור דוגמא נוספת לעבודה עם הזולת, יש לציין: חזרת מאמרי דא״ח בבתי כנסיות, הקישור עם תלמידי הישיבות בכלל ולימוד תורת החסידות עמהם בפרט, הקישור עם תלמידי ישיבות תומכי תמימים ותלמידי ישיבות אחרות - לאחר שיצאו מכותלי הישיבה, הפצת ספרים ומאמרים הנדפסים מתורת נשיאינו הק׳, וכיו״ב.

כמה מהפעולות אלו נעשות הן מכבר, באופנים שונים, על ידי אנ״ש, ועל צעירי אגו״ח לסייע גם בחיזוק אלו הברים והרחבתם הן בכמות והן באיכות, ושיהיו באופן מסודר, שאז תהי׳ גם התועלת במילואה יותר.

סימן כל דבר חי הוא - צמיחתו גידולו והתפתחותו, וגם בכחות עצמו - ולא רק ע״י, התעוררות תמידית הנשפעת עליו. וכן הוא גם בנוגע לעבודתם - אשר העבודה עצמה תביא ותמציא נקודות חדשות לפעולה, ויתעוררו מזמן לזמן בהוספה, ולא רק בהענינים שעד עתה, אלא גם בסוגי עבודה חדשים.

* * *

מובן אשר באמת לאמיתו, וככתוב בראש המכתב, כל הנ״ל הוא בתפקידו של כל אחד מישראל, וכידוע פתגם רבנו הזקן (בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשלחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה) אשר החסידות היא חלקו ונחלתו של כל אחד ואחת ישראל, ומזמן לזמן מתרבה הדעה את הוי׳, וכספור רז״ל, כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי׳ דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא, עד אשר, סוף סוף, כולם ידעו אותי - אלא שאלו שזכו וכבר עוסקים הם בפועל בתורת החסידות - פנימיות התורה הדרכותי׳ ומנהגי׳ - עליהם במיוחד מוטלת העבודה הק׳ להכשיר הלבבות ולהפיץ המעיינות בתוככי כל בני ובנות ישראל עד שיפוצו גם כן חוצה. וכל אלו אשר תוספת כח בהם ומרץ ועדיין המגע והקישור שלהם בעניני עולם הזה - קלוש הוא, הנה לפום דמלא שיחנא, וחלקם בעבודה זו גדול יותר.

ולכן הנוער והצעירים, אשר שתי תכונות אלו בהם: תוספות מרץ וכח ומיעוט יותר בהשייכות לעניני העולם הזה, עליהם לקחת חלק בראש בכל פרטי עבודה זו, (ע״פ הוראת זקנים, וכידוע מרז״ל בענין סתירת זקנים, ועאכו״כ - בנין זקנים).

ומובטחים העובדים, בפסק בי״ד של מעלה, אשר בגלל המסירת נפש של מייסד תורת החסידות חב״ד הוא רבנו הזקן, הרי בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי׳ ידם על העליונה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ומתוך שמחה אמיתית.

מ. שניאורסאהן

רש"י

הכי גרסינן: אמר אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה כרבי — וכן ריהטא דגמרא ומסקנא בהרבה מקומות, דאותיות נקנות במסירה, ולא צריך למכתב "קני לך וכל שעבודיה", ולא שום שטר. **אמר רב אשי סברא היא** — דאין השטר מועיל כלום לקנות שטר אחר על ידו, אלא במסירה תליא מילתא. **דאותיות** — מכירת שטר חוב. **מילי נינהו** — דברים הוא מוכר, ולא ממון ממש. הלכך מעשה בידים, דהיינו מסירה — הוא עיקר קנייתן. אבל שטר אחר לא מהני, דמילי במילי לא מיקנו, שטר לא יקנה בשטר. **שני שטרות הן** — חלוקין זה מזה. **זכו בשדה זו לפלוני** — אני מקנה לכם בסודר זה שדה זו לצורך פלוני. והן קנו לאותו פלוני כמו שצווה להם. **חוזר בשטר** — ואפילו אמר "כתבו ותנו". דכל זמן שלא בא ליד מקבל מתנה — יכול זה לעקור שליחותו, דאין עושין שטר בעל כרחו של נותן, דאם ייפה כחו במתנה בעל פה — לא ניחא ליה דתיהוי מתנה בשטר. ואף על גב דאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ, א): קנין בפני שנים ואין צריך לומר "כתבו", דסתם קנין לכתיבה עומד — הני מילי סתמא, דמסתמא ניחא ליה למקנה שיכתבו שטר לקונה. אבל היכא דמחי — לא כתבינן בעל כרחו. **ואינו חוזר בשדה** — שכבר זכו, וזכין לו לאדם שלא בפניו. **על מנת שתכתבו כו'** — הכי קאמר: לא יזכה עד שיבא השטר לידו. **אם קדם מוכר כו'** — מי שצריך למעות ורוצה למכור מנכסיו לחבירו, ופעמים שהוא מוצא סופר, וכותב שטר מכירה כדי שיהא מזומן ליתנו ללוקח כל שעה שירצה למכור.

כאותה

תוספות

אֲמַר אַמֵּימָר, הִלְכְתָא: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה, כְּרַבִּי. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: גְּמָרָא אוֹ סְבָרָא? אֲמַר לֵיהּ: גְּמָרָא. אֲמַר רַב אַשִׁי: סְבָרָא נַמִּי הוּא, דְּאוֹתִיּוֹת מִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי בְּמִילֵּי לָא מִיקַּנְיָין. - וְלָא? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵם: "זְכוּ בְשָׂדֶה לְפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בַּשְּׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה, "עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה; וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא, שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן: תְּרֵי - הָא דַּאֲמָרַן; אִידָךְ - אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב אֶת הַשְּׁטָר.

כאותה

לא קני מדאורייתא גם שעבוד הקרקע הכתובה בו? דהא קרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואפילו בלא מסירת שטר חוב יקנה ויש לומר: דכמו שאינו יכול להקדישו, כדמוכח בפרק "כל שעה" (פסחים לא, א) כיון שהקרקעות אינם ברשותו — כך אינו יכול להקנותן מן התורה. והא דלא תקינו רבנן שיוכל להקדישן כמו שתקנו שיכול להקנותן — לפי שאין הקדש כל כך צורך. ומיהו אומר רבינו תם: דיש לדחות ההיא ד"מי שמת", דהכי פריך: אי אמרת בשלמא דאורייתא, משום הכי אין יכול למחול — שאין כאן יורש אחר, דמקבל מתנה הוא היורש, דמתנת שכיב מרע דריש ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קמז, א) מקראי דירושה מ"והעברתם" — יש לך העברה אחרת שהיא כזו, ולעולם מכירת שטר איכא למימר דהוי דאורייתא. ומכל מקום צריך טעם שפיר דאמאי לא הוי קנין גמור, ויכול לומר לו הלוה: לאו בעל דברים דידי את, ויקנה לגמרי שלא יוכל עוד למחול, כיון דאקני ליה שעבוד הקרקעות בשטר. **אמר** אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה — כתב רב יהודאי גאון דאין אותיות נקנות בחליפין. ולרבינו תם ולרבינו יצחק נראה דגרס: "אין אותיות נקנות במסירה", כרבנן, דהכי הלכתא. ומייתי ראיה מסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) דאמר: ההיא איתתא דנפק שטר מתותי ידה, אמרה: ידענא בהאי שטרא דפריע הוא. הימנה רב נחמן. אמר ליה רבא: כמאן — כרבי, דאמר אותיות נקנות במסירה? אמר ליה: לאו, משום דאי בעיא קלתיה. ואי הלכתא כרבי — מאי פריך רבא? ורב נחמן נמי, אמאי לא מהדר ליה דודאי נאמנת משום דאותיות נקנות במסירה? ועוד, דקאמר התם: איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן, אמר ליה רבא: והא אי בעיא קלתיה? אמר ליה: כיון דאתחזק בבי דינא, אי בעיא קלתיה — לא אמרינן. והשתא, אי הלכתא כרבי, אמאי לא פריך רבא: כמאן דלא כרבי? ורב נחמן נמי אמאי לא הימנה? נהי דאי בעיא קלתיה לא אמרינן, כיון דאתחזק, מכל מקום להימנה משום דאותיות נקנות במסירה אלא משמע דאין הלכה כרבי. והא דאמר ב"מי שמת" (בבא בתרא קנא, א): אימיה דרב עמרם חסידא הוה לה מלוגא דשטרי, אמרה: ליהוי לעמרם ברי. אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: הא לא משך. משמע דאי משך קנה — הני מילי מתנת שכיב מרע, שאינו יכול לכתוב, דדברי שכיב מרע כבתובים דמו. והיו סבורים דמשיכה מיהא בעי, כיון דבעלמא בעי מסירה ושטר, ולא דמי לשאר מילי דשכיב מרע. וב"הכותב" (כתובות פה, א) גבי ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי, משמע דאי תפסתינהו מחיים — קניא, ואף על גב דליכא כתיבה אומר רבינו יצחק: דהיא לא היתה רוצה לקנות המלוה, אלא התם רצתה לדחוק היתומים שיפרעו לה, על ידי שתעכב השטרות בידה, שלא יוכלו לגבות החוב. והא דאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קעג, א): אותיות נקנות במסירה, אביי אמר: צריך להביא ראיה, רבא אמר: אין צריך להביא ראיה. לאו משום דסבר רבא דאותיות נקנות במסירה, דהא בסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) משמע דסבר דאין אותיות נקנות במסירה כדפרישית, אלא אליבא דהנהו דהתם קיימי. ומיהו, אביי סבר ודאי דנקנה במסירה בפרק "האשה שלום" (יבמות קטו, ב), גבי הא דמייתי רבא ראיה דלא חיישינן לתרי יצחק, מדגבי רבה בר אבוה בהנהי שטרי דמחוא דכתב בהו נאני בר חבי וחבי בר נאני, אף על גב דשכיחי טובא במחוא. ואביי דאמר התם: למאי ניחוש לה? אי משום נפילה — מיזהר זהירי, ואי משום פקדון, כיון דשמיה כשמיה — לא מפקיד גביה. מאי אמרת? דלמא מסר ליה — אותיות נקנות במסירה. ומהתם יש להביא ראיה דרבא סבר אין נקנה, מדמייתי מהתם דלא חיישינן לתרי יצחק. דאי סבר נקנה — היכי מייתי מינה? הא התם ליכא למיחש למידי, כדקאמר אביי דלנפילה ופקדון לא חיישינן, דהא רבא אית ליה ב"גט פשוט" דאין צריך להביא ראיה, והיינו משום דלא חייש לנפילה ופקדון. אלא ודאי אין נקנה, ולהכי מייתי דכי היכי דלא חיישינן דלמא מסר ליה — הכי נמי לא חיישינן לתרי יצחק. ואין לדחות דהכי מייתי: אם איתא דחיישינן לתרי יצחק, אף על גב דלא הוחזקו — פשיטא דחיישינן, כדמוכח התם גבי הני שטרי — הוה לן למיחש לנפילה ופקדון, דשכיחי נאני בר חבי טובא במחוא. מדקאמר: מאי אמרת דלמא מסר ליה — משמע דמכח זה דייק רבא. ואם תאמר: וכיון דסבר רבא דאין נקנה, אם כן הא דדייק רבא בריש "כל הגט" (גיטין כד, ב) הא קטנה מצי מגרש, זאת אומרת: שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת מוציאין שטר חוב על אחרים. והיכי דייק? דלמא לעולם אין מוציאין, דחיישינן דלמא מסר ליה לקנות, ואין אותיות נקנות במסירה. אבל בגט ליכא למיחש, כי למה היתה מוסרת לחברתה, דלא שייך שום קנין במסירתה לחברתה ויש לומר: דגרסינן התם "רבה", מדאיירי אביי בתר הכי. ואפילו אי גרס "רבא" — נראה לרבינו שמשון בן אברהם דשפיר דייק, דכי היכי דקטנה מצי מגרשה ולא חיישינן לפקדון ולשמא מסרה לה לצור על פי צלוחיתה — הכי נמי שני יוסף בן שמעון מוציאין, ולא חיישינן ולשמא מסר ליה לקנות) ולשמא מסר לו לצור על פי צלוחיתו. דלגבות החוב הם יודעין דאין המסירה מועלת, דאין אותיות נקנות במסירה. **אותיות** מילי נינהו ומילי במילי לא מיקני — ואומר רבינו יצחק: דמסירת השטר קרוי מילי, דקאמר ליה "קני לך שטר זה" דהיינו מילי בעלמא. אבל בשכותב שטר בשמו על השעבוד — אין לך מעשה גדול מזה. **חוזר** בשטר ואינו חוזר בשדה — ואם תאמר: כיון שאין מזיק לו כלום, בין במתנה בין במכר, נכתוב לו ממה נפשך, שלא יוכל לכפור לו כיון דאין מפסיד בכתיבה אפילו במכר. דליכא למימר שאינו רוצה שיטרוף ממשעבדי, דאפילו בלא שטר גובה מנכסים משועבדים, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב): המוכר שדהו בעדים — גובה מנכסים משועבדים ויש לומר: דמפסיד, לפי שעל ידי שטר יצא קול שמכר או נתן, ולא ילוו לו כל כך ברצון, לפי שאין לו כל כך קרקעות. ואף על פי שהלוקח ודאי יכול לחזור בו, דמצי אמר: אדעתא דלא תכותב לי שטרא לא זבני — מכל מקום מוכר יכול לחזור בו בשטר, ואם לא ירצה הלוקח ליקח בלא שטר — יניח. ורבינו תם מפרש: דבשטר מתנה דוקא מיירי, דלא ניחא ליה דליפוש שטרי עילויה, דהעולם לא ידעו שהוא שטר מתנה, אלא יסברו שהוא שטר חוב או שטר מכר, ושיעבד קרקעותיו, ולא יקנו ברצון ממנו לפי שיראים שיטרפו מהן. אבל בשטר מכר — אין יכול לחזור בו, דמסתמא אדעתא דכתיב ליה שטרא זבין ליה. וקשה: דלקמן ב"גט פשוט" (קסח, ב) (תנן): מי שבא ואמר אבד שטר חובי, אף על פי שאמרו עדים כתבנו וחתמנו — אין כותבין ונותנין אפילו בלא אחריות, דחיישינן שמא פרע לו ורוצה לגבות שנית. אבל בשטר מקח וממכר — כותבין, חוץ מאחריות שבו. והשתא ליכא למיחש דלמא טריף והדר טריף, ומשום אפושי שטרא לא חיישינן שמא לא ידעו העולם ששתי פעמים נכתב על שדה אחת, ויסברו שמכר שדה אחרת, או שהוא שטר חוב.

נקנה

על־ידי קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" נעשה העניין ד"ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך".

משיחת שבת פרשת קדושים, ה'תשכ"ז

כאשר הולכים לקראת משיח צדקנו – יש ללכת בשמחה.

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשי"ד

נקנה השטר בכל מקום שהוא — ואם תאמר: והיכי מוכח מהכא דמילי במילי מיקנו? הא הכא לא קנו שעבוד השטר, דבלאו הכי שעבד נכסיו, דמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים, ואין מועיל אלא לקנות שטר עצמו ויש לומר: דמשמע ליה בכל ענין, בין החזיק בעדים בין בלא עדים, שלא נשתעבדו נכסיו, ובכל ענין קתני: נקנה השטר בכל מקום שהוא. אבל אכתי קשה: דהיכי מוכח מהכא דמיקנו מילי במילי? דהכא לא חזינן דמיקנו אלא לענין שטר מכר הכתוב בשם מוכר ללוקח, ובההיא ודאי מהניא מסירה בלא כתיבה לבולי עלמא. אבל מוכר או נותן שטר שיש לו על אחרים — לעולם לא מקנו במילי, במסירה לחודה, עד שיכתוב ונראה לפרש דהכי פריך: והא אגב מילי נינהו, וקנין גרוע הוא, דאפילו הכי מקני בלא מסירה לקנות שעבוד שטר הכתוב בשמו — אם כן אפילו בשטר שאינו כתוב בשמו תועיל מסירה בלא כתיבה, כיון דשעבוד כל כך קל לקנות ומשני: אגב שאני. דאין אגב קנין גרוע, דאלים קנין אגב כמסירה גמורה, דהא אפילו דבר דאין נקנה בחליפין נקנה אגב קרקע, וחשיב כמסירה ומשיכה והגבהה. ורבינו שמואל מפרש: דהשתא לא אסיק אדעתיה קנין אגב, וסלקא דעתין דקני במה שנתרצה לו. וקשה: דאם כן אמאי איצטריך למימר: כיון שהחזיק בקרקע נקנה כו'? כיון שאינו קונה על ידי כך ויש לומר: דסלקא דעתין דלא נתרצה לו עד שיחזיק, ומכל מקום מילי נינהו, כיון דקני על ידי מה שנתרצה.

רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי — לפי ספרים דגרסי ב"הגהול" (בבא קמא קד, ב): "דהוה מסיק", קשה: דהיכי קנינהו ניהליה? ואגן נמי, היכי כתבינן הרשאה אמלוה? הא אמר בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנב, א): מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין — ארבבה אתרי ריכשי כו', הרי היא כמתנת שכיב מרע שאם אמר הלואתו לפלוני — הלואתו לפלוני. משמע דבריא לא מצי למיקני הלואה אפילו בקנין, דהתם בקנין איירי וליכא למימר דהתם מיירי בהלואת מטבע, שאינו נקנה בחליפין — דאם כן בחנם נקט הלואה, דהוה ליה למימר "מטבעותי לפלוני". ועוד, דאמרינן התם (קמח, א): למימרא דסבר רב נחמן מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע, דליתא כו' והאמר רב נחמן: שכיב מרע שאמר הלואתי לפלוני כו'. ומשני: הואיל ויורש יורשה, אי נמי במעמד שלשתן. הוה ליה למימר: דאיתא בבריא, אפילו בהלואה דמטבע אגב קרקע ואומר רבינו תם: דתקנת חכמים היא לענין הרשאה שיוכל לעשות שליח אפילו בהרשאת מלוה, אף על גב דאין יכול להקנותה.

כאותה ששינו — שמותר לעשות כן, אף על גב דמיחזי כשיקרא. דאין כאן הפסד לשום אדם, אלא למוכר עצמו, שאם יאבד השטר וימצאנו לוקח שכתב בשמו — יטעון שלקחו מזה המוכר. ואי הוא לא חייש להכי — אנן לא חיישינן בשבילו. **כיון שהחזיק זה** — הלוקח, בקרקע. מסקנא דמילתיה דאמורא הוא, ולא מן המשנה. **נקנה השטר** — שנכתב קודם המכירה, לזה הלוקח, בכל מקום שהוא. שהרי דעתו של מוכר להקנות השטר ללוקח, וקני ליה לשטר אגב קרקע, כדין כל מטלטלין הנמכרין עם קרקע, שנקנין בחזקת קרקע כאילו עבד משיכה במטלטלין גופייהו, וכדמפרש. **וזו היא ששנינו כו'** — בקדושין (כו, א) נפקא לן מקראי. **שאין להם אחריות** — מטלטלין ושטר. **שיש להם אחריות** — מקרקעי. **בכסף בשטר ובחזקה** — בכסף שקבל מן הקרקע, או שהחזיק בה, נקנין גם מטלטלין. וקא סלקא דעתין השתא דהשטר במילי בעלמא מיקני, שנתרצה המוכר להקנות ללוקח, ואף על פי שלא בא השטר לידו דלוקח — קני ליה. כל שכן לעיל, דשטר בשטר מיקני. דאילו הכא — אפילו במילי גרידי קני ליה בלא שטר, וכל שכן דמיקני במילי הכתובים בשטר. **ומשני: מאי דקני שטר אגב ארעא שאני** — דכיון שהחזיק בקרקע, קני ליה לשטר אגב ארעא. דמקראי נפקא לן בקדושין. ולאו הייגו מילי, אלא מעשה גדול הוא, כמשיכת הממון עצמו. **דהא מטבע כו'** — בפרק "הזהב". והתם מפרש טעמא. **בחליפין** — בקנין סודר. **אגב אסיפא** — סף ביתו, מקרקע, כדי שיביאם לו. והיינו הרשאה. ואילו לא אקנינהו ניהליה — לא הוו יהבי ליה, דלא ליחייבו באונסא דאורחא, כדאמר בבבא קמא. **נפק לאפיה** — מרוב שמחת מעותיו שהביא. **עד תווך** — מקום. במסכת נדה (לג, ב), וכך שמו. ולאשמועינן אתא דמשום קנין זה מסרו לו המעות, דכיון דנפק לאפיה — שמעינן דהביא המעות. **העבדים** — המשמרים והמנהיגים הספינה. **המרצופין** — שקין גדולים, שבהן משימין הפרקמטיא אשר בספינה. **עיסקא דבנווה** — פרקמטיא שבה. **משנה** קרון — עגלה. **הפרדות** — המושכות בקרון. ובשאין אדוקין בו מיירי, כדמפרש בגמרא. דרך פרדות לקרון, וצמד לבקר, וכלים לחמור. **צמד** — הוא העול וכלי העגלה קטנה, והעגלה עצמה, המחברין את השוורים יחד. **לא מכר את הצמד** — דברי הכל היא. אלא דפליגי רבי יהודה ורבנן בפירוש דדך מילתא, דלרבי יהודה זימנין מכר זימנין לא מכר, ולרבנן לעולם לא מכר. **אין הדמים ראיה** — אלא במתנה ביקש ליתן לו המותר. אי נמי ליהוי מקח טעות, כדאמרינן בגמרא, ויחזיר לו מעותיו ויטול צמדו. **גמרא** **איסמייה** — מקמי מתניתין. **תתרגם מתניתא בשאדוקין בו** — שקשורין ביחד בשעת המכירה,

כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ; כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקָע - נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא; וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת - בְּכֶסֶף וּשְׁטָר וַחֲזָקָה - אַגַּב שָׁאנֵי, דְּהָא מַטְבֵּעַ דְּלָא נִיקְנֵי בַּחֲלִיפִין וְאַגַּב אַרְעָא נִיקְנֵי. כִּי הָא דְּרַב פַּפָּא הָווּ לֵיהּ תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאי, אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא אַגַּב אַסֵּיפָא דְּבֵיתֵיהּ, כִּי אֲתָא, נְפַק לְאַפֵּיהּ עַד תָּווּךְ. "אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הַמַּרְצוֹפִין וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקֵי" וְכוּ'. מַאי אַנְתִּיקֵי? אָמַר רַב פַּפָּא: עִיסְקָא דְּבִנְוָוה. **מִשְׁנָה מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת, מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת - לֹא מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד - לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר, מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַדָּמִים מוֹדִיעִין; כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: "מְכוֹר לִי צִימְדְּךָ בְּמָאתַיִם זוּז", הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין הַצֶּמֶד בְּמָאתַיִם זוּז. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַדָּמִים רְאָיָה. **גְּמָרָא** תָּנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת. - וְהָא אֲנַן "לֹא מָכַר" תְּנַן - אֲמַר לֵיהּ: אִסְמְיֵיהּ? - אֲמַר לֵיהּ: לָא, תִּיתַרְגֵּם מַתְנִיתֵיךְ בַּאֲדוּקִין בּוֹ. "מָכַר אֶת הַצֶּמֶד - לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר" וְכוּ'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּקָרוּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא, וּלְבָקָר בָּקָר - פְּשִׁיטָא, צִימְדָּא זַבִּין לֵיהּ, בָּקָר לָא זַבִּין לֵיהּ וְאֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ נַמִי לְבָקָר צִימְדָּא - כּוּלֵּיהּ זַבִּין לֵיהּ - לָא צְרִיכָא, בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא, וּלְבָקָר - בָּקָר, וְאִיבָּא נַמִי דְּקָרוּ לְבָקָר צִימְדָּא; רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: הַדָּמִים מוֹדִיעִין, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין הַדָּמִים רְאָיָה. - וְאִי אֵין הַדָּמִים רְאָיָה, לֵיהֱוֵי בִּיטּוּל מִקָּח וכו'**

הלכך הכל מכר. ומתניתין בשאין אדוקין. **היכי דמי** — דמיפלגי רבי יהודה ורבנן. **אילימא** דקרו ליה — באותה העיר לצימדא צימדא — העול קורין אותו באותה העיר צמד, ולא השוורים. **ולבקר קורין בקר** — ולא צמד. **הכי גרסינן: צמד זבין ליה בקר לא זבין ליה** — ואמאי קאמר רבי יהודה דדמים מודיעין שמכר את הבקר? והלא בקר אינו בכלל צמד כלל, דנימא לשון שלו כך הוא, שקרא גם לבקר צמד ואפילו בשאדוקין בו נמי לא קני, דהא לא מפלגינן בין אדוקין לשאינן אדוקין, כדמפלגינן גבי קרון ופרדות. ולקמיה בשמעתין נמי אמרינן דמתניתין מילי מילי קתני. **הכי גרסינן: ואלא** דקרו ליה נמי **לבקר צמד כולה זבין ליה** — דכי האי גוונא גרסינן גבי המוכר בית לחבירו בבירה גדולה, בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סא, ב). **כולה זבין ליה** — ואמאי אמרי רבנן אין הדמים ראיה? הא ודאי, כיון דכולי עלמא קורין גם לבקר צמד, וגם הדמים מודיעין — עליה דמוכר רמיא לגלויי דלא בקר קא מזבין אלא העול לבדו, ומדלא פירש — אמרינן שמכר הכל **הכי גרסינן: לא צריכא באתרא דאיכא** דקרו ליה **לצמד צמד ולבקר בקר ואיכא** דקרו **נמי לבקר צמד** — והשתא מספקא לן בהאי גברא מהי מינייהו הוא, אם קרא לבקר צמד אם לאו. **רבי** יהודה **סבר הדמים מודיעין** — שהוא מן הקורין לבקר צמד, ובקר מכר עם הצמד. **ורבנן סברי** — כיון דיש קורין לבקר בקר, ולא קרו ליה צמד — לא אמרינן הדמים מודיעין, דדלמא האי מינייהו הוא, ולא מכר את הבקר. דיד לוקח על התחתונה, דאוקי ממונא בחזקת מריה, ולא אמרינן דמים מודיעין. אבל היכא דכל בני העיר קורין לבקר צמד, כיון דפשיטא לן דהאי גברא רגיל לקרות גם לבקר צמד, וגם דמים הרבה יש — כולה זבין ליה. **ואי אין הדמים ראיה** — כלומר, נהי נמי דאין הדמים ראיה, ומכר את הצמד לא מכר את הבקר, דמשמע: אבל הצמד מכור, ואמאי? ליהוי ביטול מקח, שיבטל המקח ויחזיר לו דמיו ויטול צמדו, כדין כל אונאה יתר משתות, דבטל המקח, בפרק "הזהב" (בבא מציעא מט, ב) ובשתות מצומצם אמרינן קנה ומחזיר אונאה, ובפחות הויא מחילה.

כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ במשנה להלן (קסז:) **שכּוֹתְבִין** – מותר לכתוב **שְׁטָר לְמוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ**, כיון שאין שום חשש הפסד בזה אלא למוכר עצמו, שאם יאבד השטר יוכל שמעון לטעון שקנה את השדה, ומכיון שחפץ המוכר בכך ואינו חושש, מותר לכתוב לו.

רב הונא מסיים את דבריו: ואם כן שכתב המוכר שטר מכירה על השדה קודם מכירת הקרקע, **כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה** [–הלוקח] **בַּקַּרְקַע** וקנאה, **נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא** בלא מעשה קנין נוסף, מאחר שנתרצה המוכר לתת לו את השטר עם השדה. **וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנה בקידושין (כו.), **נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת**, דהיינו מטלטלין, ובכללם השטר, **נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת**, דהיינו קרקעות, על ידי שעשה קנין בקרקע בלבד באחד מהקנינים המועילים בקרקעות, דהיינו **בְּכֶסֶף וּשְׁטָר וַחֲזָקָה**. הרי לנו שמכיון שנתרצה המוכר לתת ללוקח את השטר עם השדה, בכך בלבד זכה הלוקח בשטר בלא מעשה קנין, ואם כן הרי כל שכן שניתן למכור שטר הלואה לחבירו על ידי שטר מכירה, ומפני מה אמר רב אשי לעיל (ע"א) ש'מילי במילי לא מיקנין'.

מתרצת הגמרא: **אַגַּב שַׁאנִי** – אין דומה קנין אגב ל'מילי', כלומר, אין הלוקח זוכה בשטר בדברים בלבד, שנתרצה המוכר לתתו לו, אלא בקנין אגב, שכך הוא הדין שאדם החפץ לקנות מחבירו קרקעות ומטלטלים, כיון שעשה קנין בקרקעות, הרי זה נחשב כמעשה גדול וקנין משיכה במטלטלים עצמם.

הגמרא מביאה ראיה לדבריה, שקנין אגב קנין חשוב הוא: **דְּהָא מַטְבֵּעַ דְּלֵא נִיקְנֵי בַּחֲלִיפִין, וְאַגַּב אַרְעָא נִיקְנֵי** – שהרי מטבע אינו נקנה בקנין סודר, ומכל מקום אגב קרקע הרי הוא נקנה. **כִּי הָא דְּרַב פַּפָּא הָווּ לֵיהּ תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוּזָאֵי** – וכמו שמצינו שהיו לרב פפא שנים עשר אלף זוז בפקדון אצל אנשי העיר חוזאי, ורצה לשלוח את רב שמואל בר אחא לתבוע המעות עבורו, אך חשש שלא יתרצו למסור את המעות לידיו, ולכך **אַקְנִינְהוּ** למעות **נִיהֲלֵיהּ, לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא, אַגַּב אַסִּיפָא דְּבֵיתֵיהּ** – אגב מפתן הבית שלו, שקרקע הוא והקנהו לו בקנין סודר או בחזקה, **וּכִי אָתָא נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תַּווּךְ** – וכשהגיע רב שמואל בר אחא, יצא רב פפא לקראתו עד המקום ששמו 'תווך' מרוב שמחתו על המעות שהביא עמו. הרי לנו שהועיל הקנאת המעות אגב הקרקע, שאילולי כן לא היו בי חוזאי מוסרים את המעות ליד השליח.

שנינו במשנה: **אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי וְכוּ'**.

מבררת הגמרא: **מַאי אַנְתִּיקִי** – מהו אנתיקי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, עִיסְקָא דִּבְגַוָּוהּ** – הסחורה המצויה בספינה, אינה נמכרת בכלל הספינה.

משנה

לאחר שנתבאר במשנה הקודמת אלו דברים נכללים בכלל מכירת הספינה, עוברת משנתינו לבאר את דין המוכר פרדות או בהמה או את כליהם: **מָכַר אֶת הַקָּרוֹן, לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת** – המוכר לחבירו את העגלה, אין בכלל זה הבהמות העשויות להוליך את העגלה, שלא נתכוין למכור לו אלא את העגלה לבדה. וכן להיפך, אם **מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת, לֹא מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד, לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר** – ואם מכר לחבירו את העול של הבקר, אין בכלל זה הבקר. וכן להיפך, אם **מָכַר אֶת הַבָּקָר, לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד**.

המשנה מביאה שנחלקו תנאים בדין זה, באיזה אופן אכן המוכר את הצמד, לא מכר את הבקר: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַדָּמִים מוֹדִיעִין** – באופן שהדמים מוכיחין שלא לדבר זה בלבד נתכוין, ששילם דמים מרובים, הרי זה מוכיח שאכן נתכוין לקנות שני הדברים יחד.

מבררת המשנה: **כֵּיצַד** הדמים מודיעין. מבארת המשנה: כגון באופן **שאָמַר לוֹ** [הלוקח למוכר] **מְכוֹר לִי צִימְדְּךָ בְּמָאתַיִם זוּז**, והרי **הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין הַצֶּמֶד** נמכר **בְּמָאתַיִם זוּז**, שהרי זה ראיה שהכוונה היתה לקנות הצמד עם הבקר, ששוים מאתים זוז. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַדָּמִים רְאָיָה**, אלא יתכן שאכן לא נתכוין לקנות אלא את הצמד.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הסותרת למשנתינו: **תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא, קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** – רב תחליפא שהיה מבני ארץ ישראל, שנה ברייתא לפני רבי אבהו, **מָכַר אֶת הַקָּרוֹן, מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת**. שאלו רבי אבהו, **וְהָא אֲנַן לֹא מָכַר תְּנַן** – והרי במשנתינו שנינו, מכר את הקרון 'לא מכר' את הפרדות, ונמצא ברייתא זו סותרת למשנתינו. **אָמַר לֵיהּ** רב תחליפא, **אִיסְמְיֵיהּ** – האם אסיר ברייתא זו מגירסתי, מחמת המשנה. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו לרב תחליפא, **לֹא** – אין הכרח לדחות ברייתא זו, **תִּיתַרְגֵּם מַתְנִיתֵיךְ בַּאֲדוּקִין בּוֹ** – שיש להעמיד את הברייתא שלך באופן שהיו הפרדות קשורים בעגלה, שבאופן זה כיון שסיכמו ביניהם על מכירת העגלה, ודאי היתה כוונתם אף על הפרדות שעמה.

שנינו במשנה: **מָכַר אֶת הַצֶּמֶד לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר וְכוּ'** רבי יהודה אומר הדמים מודיעין וכו' וחכמים אומרים אין הדמים ראיה:

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו רבי יהודה וחכמים. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נחלקו רבי יהודה וחכמים, **אִילֵּימָא** בעיר **דְּקָרוּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא וּלְבָקָר בָּקָר** – אם במקום שהיו קוראים לעול בלבד, צמד, ולבקר בלבד, בקר, ואין מצוי כלל לקרוא לבקר ולצמד יחד, צמד, אם כן הרי **פְּשִׁיטָא שצִימְדָּא זַבֵּין לֵיהּ, בָּקָר לֹא זַבֵּין לֵיהּ** – אם כן הרי ברור שלא מכר אלא את הצמד, וודאי לא נחלק רבי יהודה על חכמים באופן זה, שלא יתכן לומר שהדמים מגלים לנו שהמוכר נתכוין אף לבקר, שהרי אין קוראים כלל לבקר, צמד.

וְאֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ נַמִּי לְבָקָר צִימְדָּא – ואם נאמר שנחלקו בעיר שרגילים כולם לקרוא לפעמים לבקר ולצמד יחד, צמד, ונמצא שהאומר צמד יתכן שכוונתו אף לבקר, אם כן ודאי אף חכמים יודו לרבי יהודה שיהיו הדמים ראיה **שכּוּלֵּיהּ זַבֵּין לֵיהּ** – שהכל מכר לו, הבקר עם הצמד.

מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא נשנתה מחלוקת זו אלא **בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא וּלְבָקָר בָּקָר** – בעיר שיש בני אדם הקוראים לעול בלבד צמד, ולבקר בקר, **וְאִיכָּא נַמִּי דְּקָרוּ לְבָקָר צִימְדָּא** – וישנם גם בני אדם באותה עיר שקוראים אף לבקר צמד, **שרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, הַדָּמִים מוֹדִיעִין**, שמתוך שלקח המוכר דמים מרובים הרי זה ראיה שהוא מן הבני אדם הקוראים אף לבקר צמד, **וְרַבָּנַן סָבְרֵי אֵין הַדָּמִים רְאָיָה** – אין בכח הדמים המרובים שלקח להוכיח שאכן מן אותם בני אדם הוא, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, וכל זמן שלא הביא הלוקח ראיה לדבריו ידו על התחתונה, ונותן לו המוכר צמד בלבד.

הגמרא מקשה לדעת חכמים, מפני מה הצמד עצמו כן מכור. מקשה הגמרא: **וְאִי** – ואם אכן לדעת חכמים **אֵין הַדָּמִים רְאָיָה**, ולכך לא קנה את הבקר, על כל פנים **לֵיחֲוֵי כִּיטּוּל מַקָּח** – שיתבטל המקח, כדין כל המשלם יותר משתות משווי המקח, שהמקח בטל, וכיון ששילם יותר משתות משווי העול, אם כן צריך המקח להיות בטל, ומתוך לשון המשנה 'מכר את הצמד לא מכר את הבקר', משמע שמכירת הצמד מכירה מעולה היא, כלומר, שלא רק שלא בטל המקח, אלא אף אינו צריך להחזיר את דמי האונאה.

הגמרא מבארת שאין ליישב שלרבנן אין חיוב השבת האונאה אלא לצאת ידי שמים: **וְכִי תֵּימָא** ליישב **שִׁבּוּטוּל מִקָּח לְרַבָּנָן לֵית לְהוּ** – שלדעת רבנן אין המקח בטל אף אם הונהו ביותר משתות, ואינו מחויב להשיב את דמי האונאה, אם הונהו בשתות, וכל חיובו אינו אלא לצאת ידי שמים, **וְלָא** – וכי ניתן לומר כן, **וְהָתְנַן** (ב"מ נו:), **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר סֵפֶר תּוֹרָה בְּהֵמָה וּמַרְגָּלִית אֵין לָהֶן אונְאָה,** כלומר, שאף אם הונהו יותר משתות אינו צריך אפילו להחזיר האונאה. **וְאָמְרוּ לוֹ חכמים, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא אֶת אֵלּוּ** – רק באלו המנויים ברישא של המשנה (שם) 'העבדים והשטרות והקרקעות' נאמר שאין להם אונאה, מה שאין כן בכל שאר הדברים צריך להחזיר האונאה. הרי לנו שדעת חכמים שצריך להחזיר האונאה, ואם כן יש להקשות מפני מה במשנתינו אין צריך המוכר להחזיר את האונאה, ששילם הלוקח דמים מרובים על הצמד.

מתרצת הגמרא: **מַאי אֵין דָּמִים רָאָיָה נַמִּי דְּקָתָנֵי, דְּהָוֵי כִּיטּוּל מִקָּח** – אכן מה שאמרו חכמים 'אין הדמים ראיה', היינו רק שאין הלוקח יכול לתבוע מהמוכר את הבקר, אמנם המקח בטל כיון ששילם יותר משתות משווי הצמד.

וְאִיבְּעִית אֵימָא, כִּי אָמוּר רַבָּנָן – לדעת רבנן, לא נאמר דין **אונְאָה וּכִיטּוּל מִקָּח,** אלא **בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה** – כשהונה המוכר את הלוקח בשיעור שיכול היה הלוקח לטעות שאכן זהו שווי החפץ, וכגון שמכר לו חפץ השוה חמש בשבע, או שש בשמונה, שלו היה יודע הלוקח שאין זה שווי החפץ לא היה מקיים המקח, **אֲבָל** אם הוסיף הלוקח דמים רבים **בִּכְדֵי שֶׁאֵין הַדַּעַת טוֹעָה, לֹא,** וכגון ששילם עבור הצמד ששוה פרוטה, מאה או מאתיים זוז, שאם כן **אֵימוּר מַתָּנָה יָהֵב לֵיהּ** – ודאי מסתבר שמתנה נתן לו הלוקח למוכר.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר, לֹא מָכַר את **כֵּלָיו. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר, מָכַר כֵּלָיו.** שכן הוא דעת בני אדם, שמוכרין החמור עם כלי תשמישו.

רבי יהודה מחלק, שפעמים קנה ופעמים לא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פְּעָמִים** הכלים **מְכוּרִין, פְּעָמִים אֵינָן מְכוּרִין. כֵּיצַד, הָיָה חֲמוֹר לְפָנָיו וְכֵלָיו עָלָיו, וְאָמַר לוֹ** הלוקח למוכר, **מְכוֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה, חֲרֵי כֵלָיו מְכוּרִין** – שלשון 'זה' משמע כמות שהוא, עם כליו. אמנם אם אמר לו **חֲמוֹרְךָ הוּא,** בלשון שאלה, כלומר, אם חמורך הוא זה, מכור לי אותו, **אֵין כֵּלָיו מְכוּרִין,** שהרי זה כמוכר חמור סתם, שדעת רבי יהודה שאף אם הכלים עליו, לא קנה הכלים.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה כלים נחלקו התנאים במשנתינו: **אָמַר עוּלָּא, מַחֲלוֹקֶת בְּשַׁק וְדִיסְקַנְיָא וְכוּמְנִי** – לא נחלקו תנא קמא ונחום המדי אלא בכלי החמור המשמשים לנשיאת משאות, כשק ודיסקיא שממלאים אותם משאות ומטעינים אותם על החמור, וכן כומני, מרכבה העשויה לישיבת נשים.

עולא מבאר את סברת מחלוקתם, לפי שיטתו: **דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, סְתָם חֲמוֹר לִרְכוֹב קָאֵי** – בדרך כלל עומד החמור לרכיבת אנשים, ולא למשא ולרכיבת נשים, ולכך אין דעת בני אדם למכור את השק ודיסקיא וכומני. **וְנַחוּם הַמָּדִי סָבַר, סְתָם חֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹ קָאֵי,** ולא לרכיבה, ולכך קנה את השק והדיסקיא והכומני. **אֲבָל אוּכָּף וּמִרְדַּעַת כִּילְכְלֵי וְחֶבֶל, דִּבְרֵי הַכֹּל מְכוּרִין,** לתנא קמא כיון שמשמשים לרכיבה, ולנחום המדי, כיון שמשמשים האוכף והמרדעת אף להטעין עליהם משאות.

הגמרא מקשה על עולא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, אם אמר לחבירו בפירוש **חֲמוֹר וְכֵלָיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, חֲרֵי זֶה מָכַר אֶת הָאוּכָּף וְאֶת הַמִּרְדַּעַת וְאֶת הַקִּילְכְלֵי וְאֶת הַחֶבֶל,** המשמשים לרכיבה. **אֲבָל לֹא מָכַר שַׁק וְדִיסְקַנְיָא וְכוּמְנִי** העשויים למשא ורכיבת אשה. **וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ הִיא וְכָל מַה שֶּׁעָלֶיהָ, חֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין,** ואפילו השק והדיסקיא והכומני. מדייקת הגמרא: **מַעְמָא דְּאָמַר לֵיהּ חֲמוֹר וְכֵלָיו, הוּא דְּקָנֵי אוּכָּף וּמִרְדַּעַת** – דווקא משום שפירש המוכר 'חמור וכליו' קנה הלוקח את האוכף והמרדעת ודומיהן המשמשים לרכיבה, **הָא לֹא אָמַר לֵיהּ הָכִי, לֹא** – אמנם אם מכר לו חמור סתם, אף את אלו לא קנה. והרי זה לא כדברי עולא, שלדעתו כולם סוברים שאף בלא לפרש מכר דברים אלו, אלא על כרחך צריך לומר שבאוכף ומרדעת נחלקו רבנן ונחום המדי, וסוברת הברייתא כרבנן שאף את אלו לא מכר לו אם אינו מפרש 'חמור וכליו'.

מתרצת הגמרא: **הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא אָמַר לֵיהּ חֲמוֹר וְכֵלָיו, נַמִּי אוּכָּף וּמִרְדַּעַת מְכוּרִין, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן** – ונקטה הברייתא לשון זה, להשמיענו **דְּאַף עַל גַּב דְּאָמַר לֵיהּ** בפירוש **חֲמוֹר וְכֵלָיו,** מכל מקום **שַׁק וְדִיסְקַנְיָא וְכוּמְנִי לֹא קָנֵי,** שברייתא זו סוברת כרבנן שבסתמא לא קנה אותם, ואף שהוסיף בלשונו 'חמור וכליו' לא הועיל לו לקנות אותם.

מבררת הגמרא: **מַאי כּוּמְנִי** – מהו כומני, שמנה עולא בין הדברים שנחלקו בהם תנא קמא ונחום המדי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא כַּר שְׁמוּאֵל, מֶרְכַּבְתָּא דְּנָשֵׁי** – מרכבה העשויה לרכיבת נשים.

הגמרא מבארת האם נחלקו התנאים במשנתינו באופן שהכלים על החמור, או שאינם עליו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּעוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת** – האם נחלקו חכמים ונחום המדי באופן שהיו השק והדיסקיא על החמור בשעת המכירה, ואף על פי כן דעת חכמים שלא מכר, **אֲבָל בְּשֶׁאֵינָן עָלָיו, מוֹדֶה לְהוּ נַחוּם הַמָּדִי** לחכמים שלא מכרן עם החמור, **אוֹ דִּלְמָא בְּשֶׁאֵינָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּעוֹדָן עָלָיו מוֹדוּ** [–מודים] **לֵיהּ רַבָּנָן לְנַחוּם** המדי, שמכר אף אותם.

הגמרא סבורה לפשוט את הספק מהברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע,** ששנינו בסיפא של הברייתא, **וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ הוּא וְכָל מַה שֶּׁעָלָיו, חֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין,** אפילו השק והדיסקיא והכומני, והרי ברייתא זו על כרחך שנויה באופן שעודן עליו, שהרי אמר לו 'וכל מה שעליו', ומכל מקום מבואר שרק מפני שאמר לו כן בפירוש קנה. הגמרא מסיימת את הוכחתה, **אי אָמְרַת בְּשֶׁלָּמָא בְּעוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת,** אם כן **הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא** – ברייתא זו כדעת רבנן היא, שלא מכר. **אֶלָּא אי אָמְרַת בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּעוֹדָן עָלָיו דִּבְרֵי הַכֹּל מְכוּרִין, הָא מַנִּי** – אם כן ברייתא זו כמי סוברת.

דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת, וּברייתא זו רַבָּנָן הִיא,** שלדעתם אם אין הכלים על החמור לא מכרן, **וְאִימָא וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ הוּא וְכָל מַה שֶּׁרָאוּי לִהְיוֹת עָלָיו** – ויש לתקן בדברי הברייתא שאמר לו המוכר 'היא, וכל מה שראוי להיות עליה'.

הגמרא סבורה לפשוט את הספק מהסיפא של משנתינו: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פְּעָמִים** הכלים **מְכוּרִין, וּפְעָמִים שֶׁאֵינָן מְכוּרִין,** והרי מדברי רבי יהודה מבואר שמדבר בחמור שהכלים עליו, שהרי מחלק שאם אמר לו הלוקח 'חמורך זה', כוונתו שחפץ לקנותה כמו שהיא, עם הכלים שעליה. ואם כן **מַאי לָאו אַמַּאי דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא, קָאֵי רַבִּי יְהוּדָה** – הרי מסתבר לומר שעל אותו אופן שדיבר תנא קמא, פירש רבי יהודה את דעתו. ואם כן מבואר שמשנתינו אמורה באופן שעודן עליו, ומכל מקום לדעת תנא קמא לא קנה, ולדעת נחום המדי, קנה, ורבי יהודה מכריע ביניהם, ומחלק שיש אופנים שקנה.

דוחה הגמרא: **לֹא, רַבִּי יְהוּדָה**

רש"י

הכי גרסינן וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו — כלומר, דאונאה ודאי אית להו, דמן התורה היא, דכתיב "לא תונו" (ויקרא כה). אבל ביטול מקח לית להו, אלא סבירא להו: יותר משתות כשתות עצמה דמי, וקנה, ומחזיר אונאה. **והתנן** — בפרק "הזהב". **רבי יהודה אומר המוכר ספר תורה בחמה ומרגלית אין להם דין אונאה ואמרו לו כו'** — ואמרינן בגמרא: עד כמה לא הוי אונאה? אמר אמימר: עד כדי דמיהן. דהיינו, יתר משתות לא הוי אונאה אליבא דרבי יהודה, ואפילו להחזיר אונאה, אלא מחילה היא, דעביד איניש דזבין להו ביזוקר. ומדקאמרי ליה: לא אמרו דאין להן אונאה אלא אלו המנוין במשנתנו, עבדים ושטרות וקרקעות, וטעמא יליף התם מקראי, אבל לכל מילי — אית להו דין אונאה וביטול מקח. כך פירשו רבותינו. ולא נהירא, דהא לא שמעינן להו מהכא דאית להו ביטול מקח ביתר משתות, אלא שמע מינה דאיכא אונאה, וצריך להחזיר הדמים ונראה בעיני לפרש כן: ואי אין הדמים ראיה לקנות בקר עם הצמד, אמאי מתקיימת מכירת הצמד לגמרי, שלא יחזיר לו זה כלום ללוקח מאונאתו? שכן משמע לשון המשנה: מכר את הצמד לא מכר את הבקר, אבל מכירת הצמד — מכירה מעלייתא היא, ואמאי? לא מיבעיא דאונאתו היה לו להחזיר אילו נתאנה שתות, אלא אפילו ביטול מקח לידהוי מן הדין, דהא נתאנה יותר משתות טובא וכי תימא רבנן לית להו לא החזרת אונאה בשתות ולא ביטול מקח ביתר משתות, אלא בכל ענין קנה, ולא יחזיר לו כלום, שאין לנו לבופו בבית דין לכך אם אינו רוצה לצאת ידי שמים — והתנן, אמרו לה: לא אמרו אלא את אלו, אבל שאר דברים יש להן אונאה, וצריך להחזיר. ואמאי אמרינן במתניתין: אין הדמים ראיה, דמשמע שהמכירה תתקיים לגמרי, ולא יחזיר לו מוכר ללוקח ממעותיו כלום? והאי דקאמר גמרא "וכי תימא ביטול מקח לית להו" — לאו דוקא, דהוא הדין דמאונאת שתות קפריך. אלא משום דקפריך: וליהוי ביטול מקח, דרבותא קפריך, משום הכי קאמר נמי: וכי תימא ביטול מקח כו'. **ומשני: מאי אין הדמים** — היינו ביטול מקח, שאין הדמים ראיה לקנות את הבקר להתקיים המכר. אלא לא מכר את הבקר, ויבטל המקח משום אונאת יתר משתות. **בכדי שהדעת טועה** — וסבור בלבו שכך שוה, כגון שוה חמשה בשבעה או ששה בשמונה. והלכך בטל מקח, דמקח טעות הוא. אבל בכדי שאין הדעת טועה — כמתניתין, דצמד ששוה פרוטה אין קונין אותו במנה או מאתים. ומסתברא כתירוץ אחרון, וקמא שינויא דחיקא הוא. **אימור מתנה כו'** — יש לנו לומר דמתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. **משנה כליו** — בגמרא מפרש להו. **רבי יהודה אומר כו'** — כולה מיפרשא בגמרא. **חמורך זו** — כמות שהיא, עם כלים שעליה. **חמורך היא** — כלומר, אם זו היא חמורך — מכור אותה לי, דהיינו כמוכר את החמור סתם. וסבירא ליה לרבי יהודה דאין כליו מכורין, אפילו בעודן עליו. **גמרא מחלוקת** — דתנא קמא ונחום המדי — בכלים העשויין למשוי החמור, כגון שק ודיסקיא שעשוין ליטול בתוכו משאוי ולתת על החמור. **וכומני** — מרכבתא דנשי, ובדלקמן. וגם הוא ממין משאוי, שהאשה יושבת כמשאוי, דסתם חמור לרכיבת אנשים קאי. **דתנא קמא סבר** — חמור לרכיבת אדם עומד ולא למשאוי. הלכך, המוכר את החמור סתם — לא מכר אותם כלים העשויין למשאוי, אלא אותם כלים העשויים לרכיבה, כגון אוכף ומרדעת. ונחום המדי סבר: חמור למשאוי עומד, וקנה כולן, גם האוכף ומרדעת, דלטעון משאוי על גבן עשויין. **אוכף ומרדעת** — בין לרכיבה בין למשאוי. **קילקלי** = צינגל"ש, לקשור האוכף בחבישת החמור. **חבק** = פוטרי"ל, וצרכי רכיבה הן. **הא לא אמר ליה** — "חמור וכליו", אלא סתם מכר לו את החמור — לא קנה את האוכף ומרדעת. ואם איתא לדעולא — הא מני? לא רבנן ולא נחום המדי אלא על כרחך באוכף ובמרדעת פליגי, והא ברייתא רבנן היא. **לא הוא הדין כו'** — ורבנן היא ולא נחום המדי. דלנחום מיקנא קני נמי שק ודיסקיא וכומני. **והא קא משמע לן דאף על גב דאמר ליה חמור וכליו** — לא אהני האי ייתור לשון לטפויי שק ודיסקיא, ולא קני להו, כרבנן. **בעודן עליו** — הא שק ודיסקיא מחלוקת — בעודן עליו בשעת מכירה. אבל בשאין עודן עליו — מודה להו נחום לרבנן דאין מכורין, ואפילו אוכף ומרדעת נמי אין מכורין אם אינן עליו. **או דלמא בשאין עודן עליו מחלוקת** — ואפילו הכי אוכף ומרדעת קנה. **תא שמע וכזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו הרי כולן מכורין** — אפילו שק ודיסקיא וכומני. ובעל כרחך בעודן עליו מיירי, דהא קתני "וכל מה שעליו", ואפילו הכי קתני רישא דאינן מכורין בכלל החמור עד דאמר ליה בהדיא "וכל מה שעליו", כדקתני סיפא. **אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת הא מני רבנן היא** — דאמרי: לא מכר את כליו אף על פי שעודן עליו. **הא מני** — לא נחום ולא רבנן, דהא בעודן עליו מיירי, ואפילו הכי לא מכר מסתמא עד דאמר ליה בהדיא "וכל מה שעליה". וכי היכי דפריך מסיפא — הוה ליה לפרוכי מרישא, דקתני בהדיא: לא מכר. אלא משום דעיקר פירכיה ממה דקתני "וכל מה שעליה", דמשמע: בעודן עליו — משום הכי אלימא פרוכי מינה דסיפא. **תא שמע רבי יהודה אומר פעמים מכורין כו'** — ורבי יהודה בעודן עליו מיירי, דהא קתני: "חמורך זו" — כליו מכורין. דמשום דאמר "זו", דמשמע: כמו שהיא טעונה — משום הכי כליו מכורים. ואמאי דקאמר תנא קמא קאי, דשמעינהו דמיפלגי בעודן עליו, למר מכר ולמר לא מכר, ואתא איהו למימר: פעמים מכורין כו', ולהכריע ביניהם אתא.

מילתא

תוספות

וכי תימא לרבנן בטול מקח ליה להו כו' — הוה מצי למיפרך מרישא, דקתני: אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות כו', מכלל דשאר דברים יש להן אונאה אלא משום דהוי מצי לדחויי: הא מני רבי יהודה היא. **אבל** בכדי שאין הדעת טועה [לא אימור] מתנה כו' — אומר רבינו יצחק בן מאיר: דליכא למיפרך מהכא לרב, דאמר בפרק "האשה" (קדושין מו, ב) גבי מקדש אחותו: אדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון. דהתם אין המעשה קיים כל עיקר. אבל הכא — לענין צמד המקח קיים. ואין סברא שמעות הצמד לא יחזיר והמוותר יחזיר. ומיהו, האי שינוייא לא שייך ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סג, ב) גבי האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה ואשכח יתירתא, אם בכדי שאין הדעת טועה — לא צריך לאהדורי, אימור במתנה יהבה ניהליה. ויש לומר: דהתם ליכא למימר דפקדון הוא, שאינו יודע שיחזור וימנה אותם. ועוד: אפילו יודע, מסתמא כיון דלא הודיעו שהן יתירות — אין דעתו לתבעו. **אבל** בשאין עודן עליו מודה להו נחום המדי — לרבנן, דלא קנה. והיינו דוקא בשק ודיסקיא וכומני, אבל באוכף ומרדעת — אפילו אין עודן עליו קנה, דתבסיסי דחמור הוו, וקני להו כל היכא דאיתנהו. ובקונטרס לא פירש כן. **או** דלמא בשאין עליו מחלוקת — הכי נמי הוה מצי למימר: או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת. **יש** ספרים שכתוב בהן: מאי לאו רבי יהודה טעמא דנחום קא מפרש. לא, רבי יהודה טעמא דנפשיה קאמר. והכי פריך: מאי לאו רבי יהודה שמע לנחום דלא מחלק בעודן עליו בין אמר ליה "חמורך זה" בין אמר ליה "חמורך הוא", אלא לעולם קנה בעודן עליו. ואמר ליה רבי יהודה דיש הפרש. אי נמי, מפרש ממש. ולא פליגי.

כולהו

מלתא

תוספות רש"י

מילתא אחריתי קאמר — אינהו איירו בשאין עודן עליו, אבל בעודן עליו — דברי הכל מכור. ואתא רבי יהודה לאפלוגי אדוקיא דידהו, דאפילו בעודן עליו פעמים שאין מכורין. **ואמר רב פפא עיסקא** — דאית בה מיקרי אנתיקי, אבל עיסקא דחוץ לספינה — לא מיקריא אנתיקי. הלכך, על כרחך בעודן עליו מיירי. ואי נמי, כל פרקמטיאות מיקרי אנתיקי, מידהו, מתניתין לא איצטריך למיתני דלא מכר אלא עיסקא דבגוה, אבל עיסקא דלבראי מינה — מימר בעי? בתמיה. **מילי מילי קתני** — חדא בעודן עליו וחדא בשאין עודן עליו. שהכל הולך אחר מנהגו של עולם, יש דבר שהוא בכלל חבירו בעודן עליו, ויש דבר שאין בכללו אפילו בעודן עליו. **כולהו סבירא להו כו'** — לאו משום דכולהו סבירא להו כי הדדי, דהאי ליה סברא דהאי, דלמר הא מילתא בטל לגבי דהך, ולמר אידך מילתא בטל לגבי אידך. ומיהו, בחדא שיטה הולכין, שמוסיפין מכירת תשמישין טפי מרבנן דידהו. חוץ מרבי מאיר לבדו, דסבירא ליה דכולהו מכורין, שהרי אמר: כל תשמישי כרם. ומשום הכי לא קאמר אביי "אמרו דבר אחד". ובכל מקום שאמר אביי "אמרו דבר אחד" בגמרא — כן צריך לפרש. **דרבי אליעזר ורבי שמעון** — ב"המוכר את הבית". **הכי גרסינן: דתניא רבי מאיר אומר מכר את הכרם כו'** — דלא תנן לה במתניתין. וכאבא שאול אשכחן לה בתוספתא. **רבי נתן וסומכוס** — בריש פירקא. **אמר רבא** — כשאמר "חמורך זו" ודאי יודע הוא שחמור זה שלו הוא, והכי הוה ליה למימר: "מכור לי חמורך", דהא ליכא קמיה שני חמורים, שיאמר "את זה מכור לי". והלכך, האי דקאמר "זה" — משום כליו. כלומר, חמור זה כמות שהוא. **חמורך הוא** — משמע לשון שאילה אמר לו: אם חמורך הוא ותמכרהו ליי? הלכך לא מכר את כליו, דסבירא ליה לרבי יהודה דהמוכר את החמור סתם לא מכר את כליו, אפילו בעודן עליו. **משנה המוכר את החמור** — סתם. **סיח** — בנו של חמור קרוי סיח. **לא מכר בנה** — בגמרא מפרש מאי שנא פרה מחמור. **מכר אשפתו** — מקום עמוק שלשה או גבוה שלשה, שרגיל לתת שם זבל בהמותיו. **בור** — של מים מכונסין. **מכר בוורת מכר דבורים** — דכל הני דקחשיב בטילי להני דקביעי. אבל מכר זבלו לא מכר אשפתו, מכר מימיו לא מכר בורו, וכן כולן. ומילתא דפשיטא היא, ולא אצטריך למיתני. **מכר יונים** — (שובכו) [שבו] ושבאים לתוכו. גמרא **היכי דמי** — דך מכירה דחמור ופרה, דבחמור מכר סיח ובפרה לא מכר בנה. **ואי דלא אמר ליה היא ובנה** — והלכך לא מכר את בנה, דסבירא ליה דאין תנא דאין הבן נמכר בכלל האם משום דגופין מחולקין הן, ואפשר לבן להיות בלא האם — אפילו חמור נמי, לא ימכר סיח בכלל חמור **אמר רב פפא** — כל היכא דזבין חמור ופרה — פשיטא ליה לתנא דמתניתין דאין הבנים מכורין. והכא במאי עסקינן — דאמר ליה: "חמור מניקה" ו"פרה מניקה". והלכך, בשלמא פרה — בדין הוא דלא מכר בנה, כדין המוכר פרה סתם. דהאי דאמר ליה מניקה — לאו לטפויי בנה קאתי, אלא לחלבה קאמר, דאי לא ליהוי לה חלב — ליהוי מקח טעות. הלכך מסתמא אין בנה מכור, עד שיפרש. **אלא חמור** — שאין צורך לחלבה, האי דאמר ליה "מניקה" — שיש לה ולד קאמר, ועם הולד מוכרה לו, וכמאן דפריש בהדיא היא ובנה דמי. **שמהלך אחר סיחה נאה** — בקריאה בנחת וברמיזה הולך למקום שהאדם חפץ, אבל זקן צריך מרדע. **אמר שמואל בר נחמן כו'** — משום דמיירי לקמיה בסיח נקט לה. **מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו'** — פשטיה דקרא מיירי שכשנלחם סיחון במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו, ונתנבא בלעם וחביריו שינצח סיחון למואב. ומיהו, פרשה יתירה היא, דמה צריך ליכתב זה? אם להשמיענו דעמון ומואב טיהרו בסיחון — הרי כבר כתיב "והוא נלחם במלך מואב הראשון" ואין צריך יותר הלכך לדרשה כתבה משה רבינו. **המושלים ביצרן** — צדיקים, כדכתיב: "ומושל ברוחו מלוכד עיר" (משלי טז), "צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב כג). **הפסד מצוה** — שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה, או נתן צדקה ומחסר ממונו, כנגד שכרה המרובה לעתיד. **ושכר עבירה** — שלא להשתכר בעבירה עכשיו, כנגד הפסדה — שיפסיד יותר לעתיד. **אם אתה עושה כן** — לחשוב הפסד כנגד שכר. **כעיר זה** — שמתפתה ביצרו ובדברי המינים, ואינו מושל ביצרו. **תצא אש מן המחשבים** — הצדיקים, ותאכל את שאינם מחשבים. כדאמרינן בפירקין לעיל (עה, א): [כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו], חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול ממנו. **שנקראו שיחין** — אילנות, כדכתיב (תהלים צב): "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה". וכתיב: "והוא עומד בין ההדסים" (זכריה א) ואמר רבי יוחנן (סנהדרין צג, א): אין הדסים אלא הצדיקים, כדכתיב "ויהי אומן את הדסה". וכתיב: (שיר השירים ז) "אמרתי אעלה בתמר" וגו', ואמור רבנן (סנהדרין צג, א): אני אמרתי אעלה בתמר ולא עלתה בידי אלא סנסן, ומנו — חנניה מישאל ועזריה. "תחת אחד השיחים" (בראשית כא) מתרגמינן: תחות חד מן אילניא, וכתיב נמי: "וכל שיח השדה טרם" (שם ב), ומתרגמינן: וכל אילני חקלא. **ער מואב** — כעיר שמהלך אחר תאוותו. ואכלה נמי האש גסי הרוח, המגביהין דעתן כבמות ארנון הללו. **בעלי במות** — בעלי גסות, דאמר מר: כל המגיס דעתו כו'. בפרק קמא דעבודה זרה (יח, ב) אמר ריש לקיש: כל המתלוצץ נופל בגיהנם, שנאמר "זד יהיר לץ שמו" וגו', וכל המתיהר נופל בגיהנם, שנאמר "זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון", ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר "יום עברה היום ההוא". **אבד חשבונו של עולם** — כלומר, לית דין ולית דיין.

1 **כולהו** סבירא להו — לאו ממש אמרו דבר
2 אחד, דאין דבריהם שוין, אלא כלומר
3 בשיטה אחת הן. וכי האי גוונא איתא ביבמות
4 פרק (שלישי) (דף ל) [צריך להיות: פרק חמישי דף
5 נא, ב]: כולהו סבירא מאמר קונה קנין גמור.
מועלין

1 מִלְּתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא
2 שְׁמַע: מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרִדוֹת; וְתָנֵי
3 רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: מָכַר אֶת
4 הַקָּרוֹן - מָכַר אֶת הַפְּרִדוֹת, וַאֲמַר לֵיהּ: וְהָא אָנַן "לֹא
5 מָכַר" תְּנַן וַאֲמַר לֵיהּ: אִיסְמְיֵיהּ? וַאֲמַר לֵיהּ: לָא,
6 תִּתַּרְגֵּם מַתְנִיתָךְ בַּאֲדוּקִים בּוֹ; מִכְּלָל דְּמַתְנִיתִין בְּשֶׁאֵין אֲדוּקִים בּוֹ, וּמִדְּרִישָׁא בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו,
7 סֵיפָא נַמִּי בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו - אַדְּרַבָּה, אֵימָא רֵישָׁא: אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת
8 הָאַנְתִּיקִי; וְאָמְרִינַן, מַאי אַנְתִּיקִי? אֲמַר רַב פַּפָּא: עִיסְקָא דִּבְגַוֵּהּ; וּמִדְּרִישָׁא בְּעוֹדָן עָלָיו, סֵיפָא
9 נַמִּי בְּעוֹדָן עָלָיו אֶלָּא, תַּנָּא מִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי. [סִימָן: זגם נסן] אֲמַר אַבָּיֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּן
10 שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס וְנַחוּם הַמָּדִי, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ: כִּי מְזַבֵּין
11 אִינִישׁ מִידֵּי, אֵיהוּ וְכָל תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ מְזַבֵּין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת
12 בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת הַקּוֹרָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - דִּתְנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
13 הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר אֶת הַסַּנְטֵר. רַבִּי מֵאִיר - דִּתַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָכַר אֶת הַכֶּרֶם
14 - מָכַר תַּשְׁמִישֵׁי הַכֶּרֶם. רַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס - בִּיצִית וְדוּגִית. נַחוּם הַמָּדִי - הָא דַּאֲמַרַן. "רַבִּי
15 יְהוּדָה אוֹמֵר: פְּעָמִים מְכוּרִין" וְכוּ'. מַאי שְׁנָא "חֲמוֹרְךָ זוּ", וּמַאי שְׁנָא "חֲמוֹרְךָ הוּא"? אֲמַר
16 רָבָא: "חֲמוֹרְךָ זוּ" - יָדַע דַּחֲמָרָא דִּידֵיהּ הוּא, וְהַאי דְּקָא אָמַר לֵיהּ "זוּ", מִשּׁוּם כֵּלָיו קָאָמַר
17 לֵיהּ; "חֲמוֹרְךָ הוּא" - דְּלָא יָדַע דַּחֲמָרָא דִּידֵיהּ הוּא, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ: חֲמוֹרְךָ הוּא, שֶׁתִּמְכְּרֶנּוּ
18 לִי? **משנה** הַמּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר אֶת הַסִּיָּח. מָכַר אֶת הַפִּיָּח - לֹא מָכַר אֶת בְּנָהּ. מָכַר
19 אַשְׁפָּה - מָכַר זִבְלָהּ. מָכַר בּוֹר - מָכַר מֵימָיו. מָכַר בִּוֹרֶת - מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ - מָכַר
20 יוֹנִים. **גמרא** הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאָמַר לֵיהּ הִיא וּבְנָהּ - אֲפִילּוּ פָּרָה וּבְנָהּ נַמִּי, אִי דְּלָא אָמַר
21 לֵיהּ הִיא וּבְנָהּ - אֲפִילּוּ חֲמוֹר נַמִּי לָא אָמַר רַב פַּפָּא, דְּאָמַר לֵיהּ: חֲמוֹר מֵנִיקָה וּפָרָה מֵנִיקָה
22 אֲנִי מוֹכֵר לְךָ; בִּשְׁלָמָא פָּרָה, אִיכָּא לְמֵימַר לַחֲלָבָהּ בָּעֵי לָהּ, אֶלָּא חֲמוֹר מַאי קָאָמַר לֵיהּ? שְׁמַע
23 מִינָּהּ: הִיא וּבְנָהּ קָאָמַר לֵיהּ. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ סִיָּח? שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל
24 בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים" וְגוֹ'? "הַמֹּשְׁלִים" - אֵלּוּ
25 הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם; "בּוֹאוּ חֶשְׁבּוֹן" - בּוֹאוּ וּנְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ,
26 וּשְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ; "תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן" - אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, תִּבָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְתִכּוֹנֵן
27 לָעוֹלָם הַבָּא; "עִיר סִיחוֹן" - אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה, מַה
28 כְּתִיב אַחֲרָיו? "כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן" וְגוֹ' - תֵּצֵא אֵשׁ מִמְּחַשְּׁבִין וְתֹאכַל אֶת שֶׁאֵינָן מְחַשְּׁבִין;
29 "וְלֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחוֹן" - מִקִּרְיַת צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין; "אָכְלָה עָר מוֹאָב" - זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר
30 יִצְרוֹ כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה; "בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן" - אֵלּוּ גֵּסֵי רוּחַ. דְּאָמַר מָר: כָּל
31 אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ נוֹפֵל בַּגֵּיהִנָּם; "וַנִּירֶם" - אָמַר רָשָׁע: אֵין רָם; "אָבַד חֶשְׁבּוֹן" - אָבַד
32 חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם; "עַד דִּיבוֹן" - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַמִּתֵּן עַד שֶׁיָּבֹא דִּין; "וַנַּשִּׁים
עד

מִלְּתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר – יש לומר שרבי יהודה דיבר על אופן אחר, כלומר, תנא קמא ונחום המדי אכן נחלקו באופן שאין הכלים על החמור, אלא שמדבריהם נלמד שבאופן שהכלים עליו לדעת שניהם קנה את החמור עם הכלים, ובא רבי יהודה ונחלק שאף באופן שהכלים על החמור, לא קנה את הכלים אלא באופן שאמר 'חמורך זו'.

הגמרא מוכיחה מהמשנה הקודמת, שמשניות אלו עוסקות באופן 'שאינן עליו': אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ממה ששנינו לעיל (עז:) שאדם שִׁמְכַּר אֶת הַקָּרוֹן לֹא מָכַר אֶת הַפִּרְדּוֹת. וְתָנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ – ורב תחליפא שהיה מבני ארץ ישראל, שנה ברייתא לפני רבי אבהו, מָכַר אֶת הַקָּרוֹן מָכַר אֶת הַפִּרְדּוֹת. וְאָמַר לֵיהּ רבי אבהו, וְהָא אֲנַן לֹא מָכַר תְּנַן – והרי במשנתינו שנינו, מכר את הקרון 'לא מכר' את הפרדות, ונמצא ברייתא זו סותרת למשנתינו. וְאָמַר לֵיהּ רב תחליפא, אִיסְמְיֵיהּ – האם אסיר ברייתא זו מגירסתי, מחמת המשנה. וְאָמַר לֵיהּ רבי אבהו לרב תחליפא, לֹא, אלא תְּתַרְגֵּם מַתְנִיתָךְ בַּאֲדוּקִים בּוֹ – שיש להעמיד את הברייתא שלך באופן שהיו הפרדות קשורים בעגלה, שבאופן זה כיון שסיכמו ביניהם על מכירת העגלה, ודאי היתה כוונתם אף על הפרדות שעמדה. מסיימת הגמרא את הוכחתה, מִכְּלָל דְּמַתְנִיתִין בְּשֶׁאֵין אֲדוּקִים בּוֹ – מתוך שהעמדנו את הברייתא באדוקים בו, מבואר שמשנתינו עוסקת באופן שאינן אדוקים בו, ומשום כן לא קנה את הפרדות. וּמִדְּרֵישָׁא בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו – ומכך שהמשנה הקודמת עוסקת באופן שאינן עליו, משמע שסֵיפָא נַמִּי בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו – שמשנתינו השנויה לאחריה גם עוסקת באופן שאין הכלים על החמור, ורק משום כן סוברים חכמים שלא קנה את הכלים.

דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה, אם אכן המשניות כולם עוסקות באותו אופן הרי ניתן להוכיח לאידך גיסא, שמדובר באופן שעודן עליו, שאֵימָא רֵישָׁא – ראה את ששנינו בתחילת הפרק (עג.), המוכר את הספינה מכר את התורן וכו' אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי. וְאַמְרִינָן – וביארנו לעיל (עז:) מַאי אַנְתִּיקִי. אָמַר רַב פָּפָּא עִיסְקָא דִּבְנָוֵה – סחורה המצויה בספינה. וּמִדְּרֵישָׁא – ומתוך שהרישא 'המוכר את הספינה' עוסקת בְּעוֹדָן עָלָיו, סֵיפָא – משנתינו 'המוכר את החמור' נַמִּי בְּעוֹדָן עָלָיו, והרי זה בהיפך מהמוכח מן המשנה הקודמת, וכמו שנתבאר ששם בהכרח מדובר בשאינן עליו, אֶלָּא תַּנָּא מִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי – אלא על כרחך כל משנה ומשנה עוסקת באופן שונה, ומשום שכל דינים אלו הולכים לפי מנהג העולם, שיש דברים שבעודם עליו, הם נכללים במכירה, וישנם דברים שאף בעודם עליו אינם נכללים במכירה.

אביי מונה את דעות התנאים ההולכים בשיטה אחת בענין דעת בני האדם במכירת חפץ: [סִימָן לשמות התנאים המנויים להלן, זגם נסן]. אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי נָתָן וְסוּמְכוּס וְנַחוּם הַמָּדִי, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, שכי מְזַבֵּין אִינִישׁ מִידִי – שכשמוכר אדם דבר לחבירו, אִיהוּ וְכָל תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ מְזַבֵּין – הרי כוונתו למכור אותו עם כל כלי תשמישיו.

הגמרא מביאה היכן נתבארה דעת תנאים אלו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּתְנַן – ששנינו במשנה לעיל (סז:) לגבי מכירת בית הבד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת בֵּית הַבַּד מָכַר אֶת הַקּוֹרָה העשויה להכביד על הזיתים, כיון שהיא עיקר בית הבד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דִּתְנַן – ששנינו במשנה לעיל (סח.) לגבי מכירת עיר, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר מָכַר אֶת הַסְּנִטֵּר. רַבִּי מֵאִיר, דִּתְנָיָא – ששנינו בברייתא לעיל (סה:) לגבי מכירת כרם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מָכַר אֶת הַכֶּרֶם, מָכַר תַּשְׁמִישֵׁי הַכֶּרֶם, וכגון הקנים שבכרם, שהם לצורכה. רַבִּי נָתָן וְסוּמְכוּס השנויים בברייתא בתחילת הפרק (עג.), שסוברים שהמוכר את הספינה מכר עמה את הַבִּיצִית וְדוּגִית, דהיינו, ספינה קטנה שהיו קושרים לספינה הגדולה, וכשרוצים לעלות ליבשה ואין יכולים להתקרב עם הספינה הגדולה מחמת עומקה, היו נכנסים לספינה הקטנה ועולים ליבשה. נַחוּם הַמָּדִי, היינו הָא דַּאֲמַרָן – מה ששנינו במשנתינו (בע"א) שהמוכר את החמור מכר את כליו.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר פְּעָמִים מְכוּרִין וְכוּ', פעמים אינן מכורין. כיצד, היה חמור לפניו וכליו עליו, ואמר לו מכור לי חמורך זה, הרי כליו מכורין. חמורך הוא, אינן מכורין.

מבררת הגמרא: מַאי שְׁנָא – מה החילוק בין אם אמר הלוקח למוכר מכור לי חֲמוֹרְךָ זוֹ, וּמַאי שְׁנָא חֲמוֹרְךָ הוּא.

מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, לשון חֲמוֹרְךָ זוֹ, משמע שיָדַע הלוקח דְּחַמְרָא דִּידֵיהּ הוּא – שחמור זה שייך למוכר, וְהַאי דְּקָא אָמַר לֵיהּ 'זוֹ' – וממילא מה שהוסיף בלשונו מכור לי חמורך 'זו', בעל כרחך מִשּׁוּם כֵּלָיו קָאָמַר לֵיהּ – משום שחפץ הוא בחמור זה כמו שהוא, עם הכלים שעליו. מה שאין כן לשון חֲמוֹרְךָ הוּא, משמע דְּלֹא יָדַע דְּחַמְרָא דִּידֵיהּ הוּא – שאין יודע הלוקח בבירור מי הוא בעל החמור, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ חֲמוֹרְךָ הוּא שֶׁתִּמְכְּרֶנָּה לִי – אלא משמע שכוונתו לשאול האם חמור זה שלך הוא שתוכל למוכרו לי, וממילא אין לשון 'הוא' נחשב כייתור לשון, וכמפרש שרצונו דווקא בחמור זה עם כליו, אלא הרי זה כאומר לחבירו 'מכור לי חמורך' סתם, שלדעת רבי יהודה לא קנה את כליו, אף בעודם עליו.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר, מָכַר אֶת הַסִּיחַ – בנה של החמור. אמנם אם מָכַר אֶת הַפָּרָה, לֹא מָכַר אֶת בְּנָהּ.

מָכַר אַשִּׁפָּה – אם מכר מקום עמוק שלושה טפחים או גבוה שלושה טפחים, שרגילים לתת עליו את זבל הבהמות, מָכַר זִבְלָהּ. וכן אם מָכַר בּוֹר של מים המכונסים, מָכַר מֵימָיהּ. וכן אם מָכַר כַּוֶּורֶת של דבורים, מָכַר דְּבוֹרִים. וכן אם מָכַר שׁוֹבָךְ של יונים, מָכַר יוֹנִים שבו, ושבאים לתוכו, שכל הדברים הללו בטלים לאלו הקבועים, שכיון שמכר את הדבר הקבוע, אף אלו בכלל.

גמרא

הגמרא מבררת מה החילוק בין חמור לפרה. שואלת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היה מכירת החמור והפרה, שמחלקת המשנה שבחמור מכר את הסיח, ובפרה לא מכר את בנה, אִי דְּאָמַר לֵיהּ המוכר בפירוש 'הִיא וּבְנָהּ', ולכך מכר את הסיח, אם כן אֲפִילּוּ פָּרָה וּבְנָהּ נַמִּי יהיה הדין שקנה את בנה, שהרי כך סיכמו. וְאִי דְּלֹא אָמַר לֵיהּ בפירוש הִיא וּבְנָהּ, ולכך סובר התנא שאין בן הפרה נמכר בכלל אמו שהרי גופים נפרדים הם, ויכול הבן להתקיים בלא אמו, אם כן אֲפִילּוּ חֲמוֹר נַמִּי לֹא ימכר הסיח בכלל אמו.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, משנתינו עוסקת באופן דְּאָמַר לֵיהּ חֲמוֹר מִנִּיקָה, וּפָרָה מִנִּיקָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וממילא יש חילוק בין פרה לחמור, שבִּשְׁלָמָא פָּרָה אִיכָּא לְמֵימַר לַחֲלָבָהּ בָּעֵי לָהּ – בפרה ניתן לומר שפירש לו שמניקה היא, כיון שניתן להשתמש בחלב שלה, וממילא הרי זה כמוכר פרה סתם, שלא מכר את בנה, אֶלָּא חֲמוֹר מַאי קָאָמַר לֵיהּ – מה שאין כן בחמור לשם מה אמר לו שמניקה היא, הרי אין שום שימוש בחלב שלה, שֶׁמָּא מִינָּהּ הִיא וּבְנָהּ קָאָמַר לֵיהּ – אלא ודאי היתה כוונתו לומר לו שיש לה ולד, ומוכרה לו עמה.

מבררת הגמרא: וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ סִיחַ – משום מה נקרא בן החמור 'סיח'. מבארת הגמרא, משום שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָהּ נָאָה – שאף על ידי שקוראים לו בנחת וברמז, הרי הוא הולך למקום שהאדם חפץ, בשונה מחמור זקן שצריך להכותו במרדע.

הגמרא מביאה את דרשתו של רבי יוחנן, שמזכיר בדבריו שהסיח מהלך אחר סיחה נאה: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב (במדבר כא כז, כח, ל) 'עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים וְגו' בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן. כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחוֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן. וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד דִּיבוֹן וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח אֲשֶׁר עַד מֵידְבָא'. שלפי פשטות הפסוקים, לא הוצרכו לכותבם.

המשך בעמוד יג

עַד נִפַּח, עַד שֶׁתְּבֹא אֵשׁ של גיהנם שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה נִיפּוּחַ, עַד מִידְבָּא, עַד שֶׁתְּדָאִיב [–שתצטער] נִשְׁמָתָן. וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שדרשו, עַד מידבא, עַד דְּעָבִיד מַאי דְּבָעֵי – עד שיעשה להם הקדוש ברוך הוא, את מה שחפץ הוא לעשות לרשעים לעולם הבא.

אגב שעסקה הגמרא בעונש הרשעים, מביאה הגמרא מהו עונשו של הפורש מדברי תורה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, אֵשׁ אוֹכַלְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מו ז) 'וְנָתַתִּי [אֶת] פָּנַי בָּהֶם, מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם', כלומר, שכיון שפרשו מן התורה שנאמר בה (ירמיה כג כט) 'הלא כה דברי כאש', לכך יענשו באש.

כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הַפּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא טז) 'אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל, בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ', כלומר, שאדם שפורש מן התורה שהיא דרך השכל, ינוח בעדת רפאים, וְאֵין רְפָאִים אֶלָּא מתים שבגֵיהִנֹּם, שנרפו ונחלשו על ידי המיתה, שֶׁנֶּאֱמַר במשלי (ט יח) לגבי אדם המתפתה לדבר עבירה, 'וְלֹא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם, בְּעֲמֻקֵּי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ', כלומר, שאינו יודע שעתיד הוא ליפול במעמקי הגיהנום.

שנינו במשנה, מָכַר אַשְׁפָּה מָכַר זִבְלָהּ וְכוּ' מכר בור מכר מימיה, מכר כוורת מכר דבורים, מכר שובך מכר יונים.

הסוגיא שלפנינו עוסקת באדם שהקדיש בור או שובך, וכן שדה או אילן להקדש, מה דין המים והיונים הפירות והעשבים, הן שהיו בעולם בשעה שהקדיש, והן שבאו לאחר מכן. ומתוך הדברים מסיקה הגמרא להלן (ע"ב) שמשנתינו הסוברת שהמוכר אשפה מכר זבלה וכדומה, דעת יחיד היא. המשנה המובאת להלן מונה תחילה כמה מיני הקדשות, ומבארת שבכולם יש דין מעילה.

תְּנַן הָתָם (מעילה יג.), כָּל דבר הָרָאוּי לעלות לַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא לְבֶדֶק הַבַּיִת – ואינו ראוי לשמש בגופו לבנין ותיקון בית המקדש, וכגון שור וכבש תמימים, וכן דבר הראוי לְבֶדֶק הַבַּיִת וְלֹא לַמִּזְבֵּחַ, וכגון זהב וכסף ואבנים יקרות ודומיהן. וכן דבר שאינו ראוי בעצמו לֹא לַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לְבֶדֶק הַבַּיִת, וכגון חלב וגבינה ודומיהן, מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמָה שֶׁבְּתוֹכָן – כל הדברים הללו אם הקדישם יש בהם דין מעילה, ואף במה שבתוכם.

מבארת המשנה: כֵּיצַד, הִקְדִּישׁ בּוֹר מְלֵאָה מַיִם, שזהו דבר הראוי לבדק הבית, לעשות ממנו טיט, ואינו ראוי למזבח, אַשְׁפּוֹת מְלֵאוֹת זֶבֶל, שזהו דבר שאינו ראוי בעצמו לא למזבח ולא לבדק הבית, שׁוֹבָךְ מְלֵא יוֹנִים, שזהו דבר הראוי למזבח ואינו ראוי לבדק הבית, שָׂדֶה מְלֵאָה עֲשָׂבִים, שאף הם אינם ראויים לא למזבח ולא לבדק הבית, וכן אִילָן נְשׂוּי פֵּרוֹת, שאין הפירות ראויים לא לבדק הבית, ואף לקרבן אינם ראויים, מוֹעֲלִין בָּהֶן אם נהנה מהם הנאה שיש בה שוה פרוטה, וּבְמָה שֶׁבְּתוֹכָן אם נהנה מגופם, כגון ששתה המים או אכל מן הפירות, ואף שלא הקדיש בפירוש אלא את הבור, האשפות, השובך, השדה והאילן, מכל מקום אף מה שבתוכן הוקדש.

המשנה עוברת לבאר מה דין המים והזבל שבאו לאחר שהקדיש את הבור והאשפה וכדומה: אֲבָל אם הִקְדִּישׁ בּוֹר וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, וכן אם הקדיש אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאָה זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא יוֹנִים, אִילָן וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא פֵּרוֹת – גדלו עליו פירות, שָׂדֶה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאָה עֲשָׂבִים – גדלו בה עשבים, מוֹעֲלִין בָּהֶן – בבור באשפה ובשובך, באילן ובשדה, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּמָּה שֶׁבְּתוֹכָן – ואין דין מעילה במים ובשאר הדברים שבאו לאחר שהקדיש, ואפילו הפירות והעשבים שגדלו באילן ובשדה, והיינו משום שאין בכך שקרקע ההקדש גרמה להם ליגדל, לעשותם הקדש, שסוף כל סוף אין ממשות הקדש מעורב בהם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

רבי יוסי נחלק בשדה ואילן: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה וְאֶת הָאִילָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְגִידוּלֵיהֶם שגדלו לאחר שהקדיש, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במחלוקתם של רבי יהודה ורבי יוסי: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ – מסתברים דברי רבי יהודה לגבי בור ושובך שאמר, שאין מועלין במים וביונים שבאו לתוכם, מאחר שלא באו מכח הקדש, וְנִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּשָׂדֶה וְאִילָן – לגבי שדה ואילן, שמועלין במה שגדל בהן, שהרי יונקים הם מן ההקדש. מקשת הגמרא: הַאי מַאי – דברי רבי אינם מבוארים, שהרי בְּשִׁלְּמָא מה שאמר רבי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, יש לבארם שמִכְּלַל דְּפָלִיג אַשָּׂדֶה וְאִילָן – שאין נראים לו דברי רבי יהודה שאמר שאף שדה ואילן אין מעילה בגידוליהם שבאו לאחר ההקדש, אֶלָּא מה שאמר רבי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּשָׂדֶה וְאִילָן, קשה, שמשמע מִכְּלַל דְּפָלִיג בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ – שאין נראים לו דברי רבי יוסי שאמר לגבי בור ושובך, וְהָא רַבִּי יוֹסֵי שָׂדֶה וְאִילָן קָאָמַר – והרי אין לבאר כן, שהרי אף רבי יוסי עצמו לא אמר דבריו אלא לגבי שדה ואילן, מה שאין כן בבור ושובך מודה הוא שאין מעילה במה שנתמלא לאחר ההקדש, ואם כן היה לרבי לומר בפשטות 'הלכה כרבי יוסי'.

הגמרא מבארת שאין לדחוק ולומר שאכן נחלק רבי יוסי אף בבור ושובך: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר שאכן דעת רבי יוסי עצמו שאף בבור ושובך מועלין במה שנתמלא לאחר שהקדיש, ומשום שלדעתו אדם יכול להקנות ולהקדיש דבר שלא בא לעולם, ונמצא שהקדיש אף את מה שיבוא לאחר מכן, ומה שנקט רבי יוסי בדבריו שדה ואילן בלבד, יש לומר שלִדְבָרָיו דְּרַבִּי יְהוּדָה קָאָמַר – שאמר כן לרבי יהודה, אף לדעתך שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ומשום כן אין מועלין במה שבא לאחר ההקדש, על כל פנים תודה לדברי באילן ושדה, שיונקים הגידולים מההקדש, שמועלים בהם, וְהָתַנְיָא – הרי אין לומר כן, ששנינו בפירוש בברייתא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין אֲנִי רוֹאֶה – אין מסתברים לי (דברי) [דְּבָרָיו] שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּשָׂדֶה וְאִילָן, שאמר שאין מועלים בגידוליהם שבאו לאחר ההקדש, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ. הרי לנו שרק בְּשָׂדֶה וְאִילָן הוּא דְּאֵינוֹ רוֹאֶה את דבריו של רבי יהודה, הָא בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ רוֹאֶה הוא, ומסכים אף הוא לדברי רבי יהודה. ואם כן שוב שבה הקושיא על דברי רבי למקומה, שאמר שנראים לו דברי רבי יוסי בשדה ואילן, שהרי היה לו לומר בפשטות 'הלכה כרבי יוסי'.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר רבי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי יוֹסֵי בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, שאין מועלים במה שבא לתוכם לאחר ההקדש, שֶׁאַף רַבִּי יוֹסֵי לֹא נֶחֱלַק עָלָיו אֶלָּא בְּשָׂדֶה וְאִילָן, שמועלים בגידוליהם כיון שיונקים הם מן ההקדש, אֲבָל בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ מוֹדֵי לֵיהּ – מודה רבי יוסי לרבי יהודה. ובא רבי להשמיענו בכך שלא נטעה לומר שנחלק רבי יוסי על רבי יהודה אף בבור ושובך, ולא נקט שדה ואילן אלא לדבריו של רבי יהודה, לכך השמיענו רבי שבבור ושובך אף רבי יוסי מודה שאין מועלים במה שבתוכן. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים נוספת בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, הִקְדִּישָׁן רִיקָנִין וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאוּ, מוֹעֲלִין בָּהֶן, כלומר במה שהקדיש, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּמָּה שֶׁבְּתוֹכָן, מאחר שבאו לאחר שהקדיש. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף מוֹעֲלִין בַּמָּה שֶׁבְּתוֹכָן.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו התנאים: אָמַר רַבָּה, מַחֲלוֹקֶת בְּשָׂדֶה וְאִילָן שגידלו עשבים ופירות לאחר שהקדישם, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה – שתנא קמא שאמר שאין מועלין בפירות, סובר כרבי יהודה, שאף בגידולים שיונקים מהקדש אין מועלים, וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, שמועלים בגידולי הקדש, על אף שבאו לאחר שהקדישם, אֲבָל בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ שנתמלאו במים ויונים לאחר שהקדישם, דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹעֲלִין בָּהֶן וְאֵין מוֹעֲלִין בַּמָּה שֶׁבְּתוֹכָן – לדברי שניהם, בין תנא קמא ובין רבי שמעון בן אלעזר, אין מועלים אלא בבור ובשובך, וכדעת רבי יהודה ורבי יוסי לעיל.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא – אין לומר כן, שאם כן יש להקשות במה ששנינו בסיפא של ברייתא זו, הִקְדִּישָׁן מְלֵאִין, מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמָה שֶׁבְּתוֹכָן. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַחֲלִיף – החליף שיטתו, כלומר, שדעתו בנידון זה בהיפך מהמקרה שברישא, שאילו הקדישן ריקנין ונתמלאו, דעתו שמועלין במה שבתוכן, ומאידך באופן זה שהקדישן מלאין סובר בהיפך שאין מועלין במה שבתוכן.

רש"י

עד נופח — כלומר אש שמנופח מעצמו, כדכתיב "תאכלהו אש לא נופח" (איוב כ). **שתראיב נשמתן** — כמו "ודאבון נפש" (דברים כח) "ולאדיב [את] נפשך" (שמואל א ב). **עד דעבד** — קודשא בריך הוא מאי דבעי למיעבד לרשעים לעולם הבא, דאילו בעולם הזה דרכם צלחה כדי לטרדם לעולם הבא. "עד" דריש ליה: עד דעבד, ו"מידבא" דריש ליה: מאי דבעי, ובלשון קצר. **מהאש יצאו** — מן התורה פירשו, דכתיב (ירמיהו כג) "הלא כה דברי כאש", וכתיב (דברים לג) "מימינו אש דת למו" (ופסוק הוא בירמיהו). **רפאים בעמקי שאול** — כפול לשון הוא. **תנן התם** — במסכת מעילה פרק שלישי. **כל הראוי למזבח ולא לבדק הבית** — כגון שור וכשב ועז תמימים. דהמתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה, וכן תורים ובני יונה סולת ולבונה ויין ושמן, כל הנך גופן ראוי למזבח, ואינו ראוי לכבשן בבנין. **לבדק הבית ולא למזבח** — כגון זהב וכסף ואבנים יקרות, וכיוצא בהן. **לא לזה ולא לזה** — כגון חלב, גבינה, מורייס, אשפה, עשבים, וכיוצא בהן. וכל הני דקתני — ראשון ראשון חשוב, דקדישי מזבח חשיבי מקדשי בדק הבית, וקדשי בדק הבית חשיבי מקדשי דמים, שאין ראוין גופן לא למזבח ולא לבדק הבית, אלא לימכר וליקח בדמיהן צרכי מזבח או בדק הבית, הכל כמו שפירש בשעה שהקדישו. הלכך, לא זו אף זו קתני, דלא מיבעיא הנך קמאי דחמירי, דמועלין במה שבתוכן, אלא אפילו הנך בתראי — מועלין נמי במה שבתוכן. **בור מלא מים** — כשהקדיש לא הזכיר אלא את הבור. **מים** — ראויין לבדק הבית לעשות טיט. ולא למזבח, דמים מכונסין פסולין לניסוך המים, וגם אין מדיחין בשר הקרבנות אלא מאמת המים שבעזרה. **אשפות מלאות זבל** — לא למזבח ולא לבדק הבית. **שובך מלא יונים** — ראוי למזבח ולא לבדק הבית, דלא חזו לשקען בבנין. והשובך עצמו לא הוקדש אלא לדמיו, דאם עוקרין אותו ממקומו ליתנו בבנין — זהו הפסד גדול, שהשובך נמכר ביוקר. ועוד, כל הני דקתני למזבח ולא לבדק הבית כו' — אמה שבתוכם קאי. והכי קאמר: לא מיבעיא אי הוו מה שבתוכו קדשי מזבח — דקדישי, אלא אי הוו נמי קדשי בדק הבית — קדשי. **אילן מלא פירות** — לא למזבח ולא לבדק הבית. דלבנין לא חזו, ולקרבן נמי לא חזו, כדכתיב "כל שאור וכל דבש לא תקטירו" (ויקרא ב). ובכורים לכהן הן, כתרומה. **שדה מלאה עשבים** — עשבים לא חזו לא למזבח ולא לבדק הבית. **מועלין בהן** — אם נהנה מהן שוה פרוטה, כגון הצניע חפציו בבור, או הורידו שם חבית של מים לקרר. וכן אם תלה חפציו באילן, או נתן יונים בשובך, והניח זבלו במקום אשפתו. **ובמה שבתוכן** — אם נהנה מגופן, שאכל מן הפירות ומן היונים ומן המים. כדנפקא לן במסכת מעילה בפרק "הנהנה מן ההקדש" (יח, ב) דבמחובר לקרקע יש מעילה אם נהנה, אף על פי שלא פגם, ובתלושין לא הויא מעילה עד שיפגם. **אין מועלין במה שבתוכן** — דסבירא ליה לרבי יהודה אין מעילה בגידולין, דמשום גרמא דקגרים ליה קרקע הקדש ליגדל — אין לנו לעשותו הקדש, דמכל מקום אין ממון דהקדש מעורב בהן. **נראין דברי רבי יהודה** — במקדיש בור ושובך ריקנין ואחר כך נתמלאו, דאין מועלין במה שבתוכן. **בשלמא** — מאי דאמר רבי: נראין לי דברי רבי יהודה בבור ושובך, דמשמע: אבל בשדה ואילן אין נראין לי אלא דברי רבי יוסי — שפיר קאמר, דהא חזינן דפליג רבי יהודה אדרבי יוסי בשדה ואילן. אלא האי דקאמר: נראין לי דברי רבי יוסי בשדה ואילן, דמשמע: אבל בבור ושובך אין נראין לי — מכלל דפליג בבור ושובך? בתמיה. **והא רבי יוסי בשדה ואילן קאמר** — בהדיא, ובבור ושובך מודי ליה. והכי הוה למימר: הלכה כרבי יוסי, או: רואה אני דברי רבי יוסי. ומיהו, במאי דקאמר: נראין דברי רבי יהודה בבור ושובך — איכא לאקשויי נמי, דהא משמע: מכלל דפליג עליה רבי יוסי בבור ושובך. וכיון דמסיפא פריך לה בהדיא טפי, הך פירכא גופא לא חייש לפרוכי מרישא. **הכי קאמר כו'** — כלומר, האי "ודברי רבי יוסי" דקאמר רבי — לאו א"נראין" קאי, לומר: ונראין דברי רבי יוסי. אלא כן תפרש אותו: שדברי רבי יוסי בשדה ואילן, אבל בבור ושובך מודי ליה. ורבי לפרושי אתא, דבבור ושובך לא פליגי. דלא תימא רבי יוסי בבור ושובך נמי פליג, וסבירא ליה כרבי אלעזר ברבי שמעון לקמן בשמעתין, דאמר: מועלין במה שבתוכן היכא דהקדישן לבור ושובך ריקנין ואחר כך נתמלאו, ולדבריו דרבי יהודה קאמר: לדידי מועלין נמי בבור ושובך, דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם דקנה לו רשות הקדש, אלא לדידך — אודי לי מיהא בשדה ואילן, דמועלין בגידולין הבאין לאחר מיכן, משום דקנקי מהקדש. וקאמר ליה רבי יהודה: לא. קא משמע לן רבי דבבור ושובך מודי, דלא אלים רשות הקדש לקנות מן רשותו כיד הדיוט, דאילו בהדיוט אתרבאי רשות מ"ואם המצא תמצא בידו" (שמות כב), אבל לא בהקדש. הקדישן ריקנין — לקמן מפרש אי בבור ושובך אי בשדה ואילן. **דברי הכל כו'** — כרבי יהודה ורבי יוסי, דלא פליגי בהו נמי לעיל. **אמר ליה אבי** — לרבה רבו הקשה. הלכך גרסינן לקמן: אלא אמר רבה. כלומר, חזר בו ופירש כן. ולא גרסינן "אלא אי איתמר הכי איתמר". **הקדישן מלאין** — סיפא דהך ברייתא דהקדישן ריקנין היא, כדקתני. **ורבי אלעזר מחליף** — החליף שיטתו, דלעיל גבי הקדישן ריקנין — מועלין במה שבתוכן, והכא קאמר: אין מועלין במה שבתוכן. ומשום דמילתא דתימה היא, דכל שכן הכא הוה ליה למימר מועלין במה שבתוכן, הלכך קתני: מחליף.

תוספות

מועלין בו — פירש בקונטרס: שיש מעילה במה שהניח חפציו בבור. ואין נראה לרבינו תם, דאמר ב"השולח" (גיטין לט, א) ובפרק קמא דסנהדרין (טו, א) דהמקדיש עבדו אין מועלין בשערו, משום דאיתקש לקרקעות. אלמא דאין מעילה במחובר. ואמר נמי בפרק "ולד חטאת" (מעילה יג, א): הדש קלעילין בשדה הקדש — מעל. ואמר: שמע מינה אבק מעלי לה. משמע דוקא אבק שנתלש בבר, אבל מחמת השדה — לא מעל, כיון שהוא מחובר. ואומר רבינו תם: דשייכא מעילה בבור — כגון שעקר חוליא מן הבור ונהנה ממנה.

ואין מועלין במה שבתוכו — דלא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט. דחצר משום יד איתרבאי, ולא מצינו יד להקדש.

דברי רבי יהודה — לא גרסינן, שאינו בסדר המשנה במסכת מעילה (יג, א). והא דקתני רבי בברייתא "נראין דברי רבי יהודה" — יודע היה רבי דרבי יהודה היא.

בשלמא נראין דברי רבי יהודה בבור ושובך כו' — אין להקשות: אמאי? בשלמא הוא דקאמר נראין — מכלל דרבי יוסי פליג עליה בבור ושובך, ורבי יוסי לא פליג אלא בשדה ואילן. דודאי נראין דברי רבי יהודה בבור ושובך — ניחא, דמצי לפרש שאף רבי יוסי לא נחלק אלא בשדה ואילן. אבל נראין דברי רבי יוסי בשדה ואילן — אי אפשר לקיים, אם לא נמחק "נראין".

הכי קאמר נראין דברי רבי יהודה כו' — ואיצטריך רבי לאשמועינן, דלא נימא: לדבריו דרבי יהודה קאמר ליה.

עַד נִפַּח" - עַד שֶׁתִּבְּא אֵשׁ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה נִיפּוּחַ; "עַד מֵידְבָא" - עַד שֶׁתַּדְאִיב נִשְׁמָתָן, וְאָמְרִי לָהּ: עַד דְּעָבֵיד מַאי דְּבָעֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִדִּבְרֵי תוֹרָה - אֵשׁ אוֹכַלְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי [אֶת] פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם". כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַפּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה - נוֹפֵל בַּגֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשִּׂכֶל בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ", וְאֵין רְפָאִים אֶלָּא גֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ". מָכָר אַשְׁפָּה - מָכָר זִבְלָהּ" וכו'. תָּנֵן הָתָם: כָּל הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לְבֶדֶק הַבַּיִת, לְבֶדֶק הַבַּיִת וְלֹא לַמִּזְבֵּחַ, לֹא לַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לְבֶדֶק הַבַּיִת - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמַה שֶׁבְּתוֹכָן; כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ בּוֹר מְלֵאָה מַיִם, אַשְׁפּוֹת מְלֵאוֹת זֶבֶל, שׁוֹבָךְ מָלֵא יוֹנִים, שָׂדֶה מְלֵאָה עֲשָׂבִים, אִילָן נְשׂוּי פֵּירוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמַה שֶׁבְּתוֹכָן; אֲבָל הִקְדִּישׁ בּוֹר וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאָה זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא יוֹנִים, אִילָן וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא פֵּירוֹת, שָׂדֶה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאָה עֲשָׂבִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן וְאֵין מוֹעֲלִין בְּמַה שֶׁבְּתוֹכָן,

דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הִקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה וְאֶת הָאִילָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְגִידּוּלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, וְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּשָׂדֶה וְאִילָן. הַאי מַאי? בְּשֶׁלָּמָא נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ - מִכְּלָל דְּפָלֵיג אַשָּׂדֶה וְאִילָן, אֶלָּא נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּשָׂדֶה וְאִילָן - מִכְּלָל דְּפָלֵיג בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ? וְהָא רַבִּי יוֹסֵי שָׂדֶה וְאִילָן קָאָמַר וְכִי תֵּימָא, לִדְבָרָיו דְּרַבִּי יְהוּדָה קָאָמַר - וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּשָׂדֶה וְאִילָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ; בְּשָׂדֶה וְאִילָן הוּא דְּאֵינוֹ רוֹאֶה, הָא בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ רוֹאֶה — הָכִי קָאָמַר: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי יוֹסֵי בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, שֶׁאַף רַבִּי יוֹסֵי לֹא נֶחְלַק עָלָיו אֶלָּא בְּשָׂדֶה וְאִילָן, אֲבָל בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ מוֹדֵי לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הִקְדִּישָׁן רֵיקָנִין וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאוּ - מוֹעֲלִין בָּהֶן וְאֵין מוֹעֲלִין בְּמַה שֶׁבְּתוֹכָן; רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף מוֹעֲלִין בְּמַה שֶׁבְּתוֹכָן. אָמַר רַבָּה: מַחֲלוֹקֶת - בְּשָׂדֶה וְאִילָן, דְּתַנְּא קַמָּא סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, אֲבָל בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ - דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹעֲלִין בָּהֶן וְאֵין מוֹעֲלִין בְּמַה שֶׁבְּתוֹכָן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: הִקְדִּישָׁן מְלֵאִין - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמַה שֶׁבְּתוֹכָן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַחֲלִיף;

תוספות

ואי בשדה ואילן אמאי מחליף — הא כולי עלמא מודו דמכר אילן מכר פירותיו דבבור ושובך ודאי הויא פלוגתא אם מכר מה שבתוכו, כדאמר לקמן. **אבל** בשדה ואילן דברי הכל מועלין בו ובמה שבתוכו — דהוה מצי למימר: דברי הכל מועלין בו ולא במה שבתוכו, למאן דאמר אין מעילה בגידולין. ומיהו, הא לא מצי למימר דבין בזה בין בזה פליגי, בבור ושובך ושדה ואילן בהקדישן ריקנין ונתמלאו, לפי מה שמפרש רבינו יצחק בסמוך דאין בידו להקדיש דבר שלא בא לעולם, אם לא שווכה בהן תחלה. ומיהו, הוה מצי למימר דפליגי אם יקדשו פירות האילן והשדה אם יבואו לרשותו. אבל לא ניחא ליה למימר דפליגי אלא בבור ושובך דוקא, דומיא דסיפא. **אימור** דשמעינן ליה לרבי מאיר כגון פירות דקל כו' — תימה: מהיכא שמעינן לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — היינו מדתנא: האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר" כו', דאמר רבי מאיר מקודשת, כדאמר ב"האשה רבה" (יבמות צג, ב), וההוא לא עביד דאתו, דמי יודע דישתחררנו רבו? ומפרש רבינו שמואל: דמיירי שהבטיחו רבו לשחררו, כדאמר בסוף פרק "ארבעה אחין" (שם לה, א) דשמעה מבי מרה. ורבינו יהודה בן נתן מפרש: דכל הנהו עבידי דאתו, כגון חציו עבד וחציו בן חורין. ושפחה נמי — חציה שפחה וחציה בת חורין ונהגו בה מנהג הפקר, שכופין את רבה לעשותה בת חורין, כדאמרינן ב"הבא על יבמתו" (שם סו, א). ו"לאחר שימות בעליך ואחותיך" — בגוסטין, ו"שיחלוץ לך יבמיך" — דמצות חליצה קודמת למצות יבום. אי נמי, בחולצת ולא מתייבמת. וקשה: דאמר בפרק "אף על פי" (כתובות נח, ב): המוֹתר, רבי מאיר אומר: הקדש. ומפרש בגמרא דקדוש לאחר מיתה קאמר, דאמר רבי מאיר: מקדיש דבר שלא בא לעולם, אף על גב דלא עביד דאתו שתמות היא קודם הבעל. ולא אפשר לאוקמי בגוסטת — שהרי עושה מלאכה, כדתנן: הרי זו עושה ואוכלת ויש לומר: בחולה וזקנה. והרב רבינו אליעזר מפליר"א אומר: דכיון שהגוף בעולם, אלא שאינו ראוי לקנין, כמו כל הנך — חשוב כמו עבידי דאתו. ומותר דקדוש אף על פי שאינו בעולם, ולא עביד דאתי שתמות האשה קודם, מכל מקום, כיון שהמותר מיהו עביד דאתי — חשוב הוא כאילו בעולם כבר. ואם היה בעולם לא הוי בעינן שיהא זה עביד דאתי שתמות היא לפני הבעל. ואם תאמר, והא דפריך הכא: מי יימר דאתו — הא לא בעינן דעביד דאתו בדבר שישנו בעולם, והמים הן בעולם ויש לומר: הא לא חשיב בעולם, כיון דליתנהו קמן. עוד יש לומר: דפירות דקל וכולהו דליכא בהו אלא "מי יימר" אחד — חשיב עביד דאתו. ובפרק "המפקיד" (בבא מציעא לג, ב) לא חשיב כפל עביד דאתי — משום דאיכא טובא "מי יימר", כדאמר התם: מי יימר דמיגנבא, ואם תמצי לומר דמיגנבא מי יימר דמשתכח גנבא, ואם תמצי לומר דמשתכח גנבא דלמא מודה ומיפטר. אבל קשה מהך דהכא, אף על גב דליכא אלא חד "מי יימר" — לא חשיב ליוני שובך ולמי הבור עבידי דאתו ומיהו, בלאו הכי קשיא לרבינו יצחק: אמאי לא חשיב להו עבידי דאתו כמו פירות דקל, שהרי אורחא דמילתא הוא שמתמלא שובך יונים, וכן הבור מתמלא מים כשהגשמים יורדין, שלא היו שותים בכל ארץ ישראל אלא מי גשמים ועוד קשה, דמשמע: אי הוו עבידי דאתו הוה ניחא ליה — אכתי תקשי ליה: דיאך המים והיונים קדושים, אפילו אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם? שהרי מכח חצרו של הקדש אינם קדושים, דאין חצר להקדש, כדפרישית לעיל. ומכח מה שמקדיש נמי אינן קדושים — דהיאך יכול להקדיש דבר שלעולם לא יבא ברשותו ולא יזכה בו לעולם ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו: מי יימר דאתו לרשותו שיזכה בהן, דודאי לא יבואו לעולם לרשותו, ואמאי מועלין במה שבתוכן? והלא אין כח בידו להקדישן כיון שלא באו לרשותו ומשני: בבאין דרך חצרו לבור, ודרך שובכו לשובך. שזוכה בהן תחלה, לפיכך יש כח בידו להקדישן. ורבינו שמשון בן אברהם פירש: דאי עבידי דאתו — ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש: כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. **ויונים** הבאים דרך שובכו לשובך — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דאיך יכול להקדישן הקדש גמור שימעלו בהן? והלא אינו זוכה בהן זכיה גמורה, דקיימא לן ב"הניזקין" (גיטין נט) [צריך להיות: בבא מציעא קב, א] דאין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום ואומר רבינו יצחק: דבביצים ואפרוחים זוכין מן התורה. **ורבי** אלעזר סבר כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — תימה: דלא חשיב רבי אלעזר ברבי שמעון בפרק "האומר" בקדושין (סב, ב), דאמר אביי: רבי אליעזר בן יעקב ורבי מאיר ורבי כולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ופריך נמי התם: וליחשוב נמי רבי יהודה הנשיא ורבי עקיבא? ומשני להו. ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דדוקא מהנהו פריך, מרבי יהודה הנשיא — משום דהוזכר באותה ברייתא גופא שהוחכר רבי מאיר, ומרבי עקיבא פריך — משום שהיה רבו של רבי אליעזר בן יעקב, ומסתמא רבי אליעזר בן יעקב מרבי עקיבא רבו שמיעא ליה, דאמר ביבמות (צג, א): רבי ברבי מאיר, ורבי מאיר ברבי אליעזר [בן יעקב], ורבי אליעזר [בן יעקב] ברבי עקיבא.

רש"י

ואי בשדה ואילן — פליגי לעיל גבי הקדישן ריקנין, והוא הדין בסיפא — אמאי מחליף? כל שכן הכא דמועלין במה שבתוכן, דאיכא תרתי: גידולי הקדש, וגם הקדיש הכל ביחד, דלא גרע ממוכר אלא אי בבור ושובך מוקמת לה — איכא לפרושי טעם מחלוקתן במלאין וריקנין, כדמפרש לקמן. אבל בשדה ואילן ליכא למיתב טעמא אמאי מחליף. **הכי גרסינן: אלא אמר רבה מחלוקת כו'** — מחלוקת דמלאין וריקנין בבור ושובך, כדמפרש ואזיל. אבל בשדה ואילן, בין מלאין בין ריקנין — דברי הכל מועלין בהן ובמה שבתוכן, כרבי יוסי דנימוקו עמו. **פלוגתא דרבי מאיר ורבנן** — גבי האומר לאשה "הרי את מקודשת לי על מנת שאתגייר, על מנת שתתגיירי" כו', בהרבה מקומות. **אימור דשמעת ליה לרבי מאיר כגון פירות** דקל — שהמוכר פירות דקל לחבירו, אף על פי שעדיין לא באו לעולם — אינו יכול לחזור בו משיבואו לעולם, דהא ודאי עבידי דאתו, דומיא ד"על מנת שאתגייר", דדעתיה לאיגיורי. וכי האי גוונא נמי מפרשינן ל"על מנת שאשתחרר", "על מנת שתשתחרר" כו' — שהבטיחו רבו לשחררו. ומיהו, רבי מאיר לא איירי בפירות דקל, אלא רב הונא דקאי כוותיה במסכת יבמות בפרק "האשה רבה" (צג, ב). דאמר רב נחמן בר יצחק: רב הונא כרב, ורב כרבי יגאי, ורבי יגאי כרבי חייא, ורבי חייא כרבי מאיר, וכולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. רב הונא מאי היא — דאיתמר: המוכר פירות דקל לחבירו, אמר רב הונא: עד שלא באו לעולם — יכול לחזור בו, משבאו לעולם — אינו יכול לחזור בו. **הני מי יימר דאתו** — אם לא יביא מים וישפוך לתוך הבור, או יביא יונים לשובך. הבאים דרך חצירו — שהבור עשוי במקום מדרון, דממילא אתו לבור. **דרך שובכו** — הסמוך לזה, דודאי עבידי דאתו יונים הנולדים לשובך ריקן זה. ודוקא שובכו, אבל שובך של אחרים — יכולין הן לעכב שלא יבואו לבאן (ולא דמי לפירות דקל). בשם רבינו זקני מנוחתו כבוד. **סבר לה כאבוה** — בשילהי "המוכר את הבית", דאמר: המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב כו'. ומפרשי בגמרא דסבירא בעין רעה מקדיש, דדנין דין גבוה מדין הדיוט כו'. והלכך, כי היכי דהדיוט המוכר בור סתם לא מכר את מימיו, כדמפרש בסמוך, ודלא כמתניתין דאמר: מכר בור מכר מימיו — אף דין גבוה כו'. ומיהו, היכא דאין בו מים בשעת הקדש — קדשי המים הבאין לאחר מכאן, דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ודעתו היה להקדישן. דבדבר שלא זכה בו עדיין ליכא למימר עין רעה. אבל כשהבור מלא מים, והמים והבור שלו הן, והוא הקדיש הבור — איכא למימר דהמים שייר לעצמו. ורבנן דפליגי עליה סבירא להו דבעין יפה מקדיש. אי נמי, סבירא להו כרבי נתן דאמר: מכר בור מכר מימיו, ולא גרע הקדש מהדיוט. **מתניתין יחידאה היא** — רבי נתן קאמר לה, אבל רבנן פליגי עליה. מיהו, הלכתא כמתניתין, כדאמר ביבמות (מב, ב) דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא — הלכה כסתם דמתניתין. ואף על גב דקאמר: יחידאה היא — לאו למימר דלא סבירא לן כוותיה, אלא לאשמועינן דרבי אלעזר ברבי שמעון סבירא ליה כרבנן. אבל כשאמורא אומר דבר מדעתו לפסוק הלכתא, היתר או איסור או דין, ומקשי ליה ממתניתין, ומשני: יחידאה היא — לא סבירא לן כי ההיא משנה, דאאמורא סמכינן, וכמאן דאמר האמורא: לית הלכתא כמתניתין דמי.

משנה

וְאִי בְּשָׂדֶה וְאִילָן, אַמַּאי מַחֲלִיף? אֶלָּא אֲמַר רַבָּה: מַחֲלוֹקֶת - בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, אֲבָל בְּשָׂדֶה וְאִילָן - דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמַה שֶּׁבְּתוֹכָן. וּבְבוֹר וְשׁוֹבָךְ, בְּרֵיקָנִין בְּמַאי פְּלִיגִי, וּבְמְלֵאִין בְּמַאי פְּלִיגִי? - בְּרֵיקָנִין פְּלִיגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנַן, דְּתַנְּא קַמָּא סָבַר לָהּ כְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם; וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. - אִימּוֹר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר - כְּגוֹן פֵּירוֹת דֶּקֶל דַּעֲבִידִי דְּאָתוּ, הָנֵי מִי יֵימַר דְּאָתוּ? אֲמַר רָבָא, מַשְׁפַּחַת לָהּ בְּמַיִם הַבָּאִין דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹ לַבּוֹר, וְיוֹנִים הַבָּאִין דֶּרֶךְ שׁוֹבְכוֹ לַשּׁוֹבָךְ. וּבְמְלֵאִים בְּמַאי פְּלִיגִי? אָמַר רָבָא: כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ בּוֹר סְתָם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ, דְּאָמַר: דָּנִין דִּין גָּבוֹהַּ מִדִּין הֶדְיוֹט, מַה דִּין הֶדְיוֹט - מָצִי אָמַר: בֵּירָא זַבֵּינִי לְךָ מַיָּא לָא זַבֵּינִי לְךָ, אַף דִּין גָּבוֹהַּ - בֵּירָא אַקְדֵּישׁ מַיָּא לָא אַקְדֵּישׁ; וְתַנָּא קַמָּא סָבַר: אֵין דָּנִין דִּין גָּבוֹהַּ מִדִּין הֶדְיוֹט. - וְדִין הֶדְיוֹט לָא? וְהָתְנַן: מָכַר בּוֹר - מָכַר מֵימָיו אָמַר רָבָא: מַתְנִיתִין יְחִידָאָה הִיא, דְּתַנְיָא: מָכַר בּוֹר - לֹא מָכַר מֵימָיו, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מָכַר בּוֹר - מָכַר מֵימָיו.

משנה

אביי מסיים את קושייתו: **וְאִי בְּשָׁדֶה וְאִילָן** – ואם אכן נאמר כדבריך רבה, שנחלקו תנא קמא ורבי אלעזר ברבי שמעון ברישא לגבי 'הקדישן ריקנין' בשדה ואילן, אם כן **אַמַּאי מַחֲלִיף** – מפני מה החליף רבי אלעזר ברבי שמעון את שיטתו בסיפא, שאם הקדיש את השדה והאילן מלאים, אין מועלין בפירות שעליהם, הרי כיון שבהקדישן ריקנין סובר רבי אלעזר ברבי שמעון שמועלין בגידולין, כל שכן הוא שבהקדישן מלאים מועלים בהם, ששתי מעלות יש להם, שהרי הם גידולי הקדש, וגם הקדיש הכל ביחד. רבה חוזר בו ומעמיד את מחלוקתם בבור ושובך: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה, מַחֲלוֹקֶת** – מחלוקתם של תנא קמא ורבי אלעזר ברבי שמעון נשנתה **בְּבוֹר וְשׁוֹבָךְ, אֲבָל בְּשָׂדֶה וְאִילָן דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְמָה שֶׁבְּתוֹכָן** – מה שאין כן לגבי שדה ואילן, לדברי שניהם מועלים בהם ובמה שבתוכם, ואפילו בהקדישם ריקנים ונתמלאו, וכדעת רבי יוסי לעיל (ע"א), שמועלים בגידולים שבאו לאחר שהקדיש כיון שגידולי הקדש הם.

הגמרא מבררת את טעמי המחלוקות. מבררת הגמרא: **וּבְבוֹר וְשׁוֹבָךְ, בְּרֵיקָנִין בְּמַאי פְּלִיגֵי** – במה נחלקו לגבי ריקנין ונתמלאו, **וּבִמְלֵאִין בְּמַאי פְּלִיגֵי** – ובמה נחלקו לגבי הקדישם מלאים.

מבארת הגמרא: **בְּרֵיקָנִין, פְּלִיגֵי כִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנַן. דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר לָהּ כְּרַבָּנַן דְּאָמְרֵי אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם** – שתנא קמא סובר כדעת רבנן שאין אדם יכול להקנות לחבירו דבר שלא בא לעולם עדיין, והוא הדין שאין יכול להקדישו, וממילא אין בכוחו להקדיש את המים והיונים שבאו לאחר מיכן. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר** במשנה בקידושין (סב:) **אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם**, ומיד כשיבוא הדבר לעולם יזכה בו הלוקח, ולא יוכל המוכר לחזור בו, וממילא אף בכוחו להקדיש את המים והיונים שיבואו לאחר מיכן.

מקשה הגמרא: **אֵימוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר כְּגוֹן פֵּירוֹת דֶּקֶל דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ** – לא שמענו מרבי מאיר שיכול אדם להקנות דבר שלא בא לעולם, אלא לגבי המוכר לחבירו את פירות הדקל שלא באו עדיין לעולם, כיון שעשויים הם לבא לעולם בדרך הטבע, מה שאין כן **הָנֵי** – בור ושובך, **מִי יֵימַר דְּאָתוּ** – מי יאמר לנו שאכן עתידים המים והיונים לבא לעולם כלל, אם לא שיביאם הוא בעצמו לבור ולשובך, ובכך לא שמענו שסובר רבי מאיר שיכול אדם להקנותם אף קודם שבאו לעולם.

מתרץ רבא: **אָמַר רָבָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצינו אופן שאכן עשויים המים והיונים להגיע לבור ולשובך, ובאופן זה ניתן להעמיד את מחלוקתם, וכגון **בְּמַיִם הַבָּאִין דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹ לַבּוֹר**, והיינו באופן שהיה הבור עשוי במקום מדרון, שכשירדו גשמים ודאי יתאספו המים בבור, **וְכֵן בְּיוֹנִים הַבָּאִין דֶּרֶךְ שׁוֹבְכוֹ לַשּׁוֹבָךְ**, וכגון שהיה לו שובך סמוך לשובך זה, שעשוים היונים שיוולדו לבוא לשובך ריקן זה.

ממשיכה הגמרא ומבררת: **וּבִמְלֵאִים בְּמַאי פְּלִיגֵי** – ובהקדיש בור מלא מים ושובך מלא יונים, במה נחלקו. מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ בּוֹר סְתָם**, ולא פירש אם כוונתו להקדיש אף את המים, **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** הסובר שלא הקדיש את המים, **סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ דְּאָמַר** (לעיל עא.) **דָּנִין דִּין גָּבוֹהַּ מִדִּין הֶדְיוֹט** – סובר כאביו, שלמדים דין המקדיש נכסיו לשמים מדין המוכר נכסיו לחבירו, וממילא סובר רבי אלעזר ברבי שמעון שמה **דִּין הֶדְיוֹט, מָצֵי אָמַר בִּירָא זַבִּינִי לָךְ מַיָּא לֹא זַבִּינִי לָךְ** – שכשם שהמוכר לחבירו בור סתם, יכול המוכר לומר לו הבור בלבד מכרתי לך, בלא המים שבתוכו, **אַף דִּין** המקדיש בור **לְגָבוֹהַּ** כן הוא, **שֶׁבִּירָא אַקְדִּישׁ מַיָּא לֹא אַקְדִּישׁ** – שאת הבור לבדו הקדיש בלא מימיו (**וְתַנָּא קַמָּא סָבַר אֵין דָּנִין דִּין גָּבוֹהַּ מִדִּין הֶדְיוֹט**).

הגמרא מבררת האם אכן כך הוא הדין בהדיוט שמכר בור. מקשה הגמרא: **וְדִין הֶדְיוֹט לֹא** – האם אכן כך הוא דין המוכר בור לחבירו, שלא קנה מימיו, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה לעיל (עח:), **מָכַר בּוֹר מָכַר מֵימָיו**, ואם כן שוב יש להקשות מה טעמו של רבי אלעזר ברבי שמעון שהמקדיש בור מלא מים, לא הקדיש מימיו.

מתרץ רבא: **אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין יְחִידָאָה הִיא** – משנתינו אינה אלא דעת תנא יחיד, וכמבואר בברייתא, **דְּתַנְיָא, מָכַר בּוֹר לֹא מָכַר מֵימָיו. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מָכַר בּוֹר מָכַר מֵימָיו**, הרי שמשנתינו רבי נתן אמרה, מה שאין כן רבנן נחלקו עליו שלא מכר מימיו, וסובר רבי אלעזר ברבי שמעון כמותם.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

הוא **כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ**, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִגּוֹמְעָהּ** – לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת. אלא **לְדִבְרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר** רבי עקיבא **שִׁמְשַׁעֲרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה** של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, **אֵימָא** - תאמר **שִׁיעוּר** של **גְּמִיעָה לְחוּדָהּ**, כלומר **כְּדֵי לִגְמֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה** – ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של ביצה אחת.

שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוֹר גֵּרְדִּי נַיְמָא** – שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. **כְּעֵי רַב אַשֵׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמִרַחַק** – קשירת שני חוטים שרחוקים אחד מהשני, **אוֹ דְּמִקָּרַב** – קשירת שני חוטים שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ**.

שנינו בברייתא, **חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל** את **הַקֶּיסָם. כְּעֵי רַב אַשֵׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמִהַדַּק אוֹ דְּלָא מִהַדַּק** – להוציא קיסם שנמצא דחוק בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ**.

שנינו בברייתא, **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטּוֹל כִּכָּר** ותיטלו. **כְּעֵי רַב אַשֵׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמִהַדַּק אוֹ דְּלָא מִהַדַּק** – להוציא ככר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא** – בסל חדש או בישן, סל חדש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק האם משערים **בַּחֲמִימָא אוֹ בְּקָרִירָא** – בככר חם או קר, ככר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך ככר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

משנה

המשנה שלפנינו מונה כמה דברים שדעת בני אדם המוכרים אותם בסתם, לשייר מעט מהם לעצמם: **הַלּוֹקֵחַ פֵּירוֹת שׁוֹכֵר מֵחֲבֵירוֹ** – אדם שאמר לחבירו מכור לי את הולדות שיולדו מהיונים שבשובך זה במשך שנה זו, אבל את האמהות שבשובך לא קנה. ודרך היונים להוליד בכל חודש שני ולדות, זכר ונקבה, וקרויים 'בריכה', **מַפְרִיחַ בְּרֵיכָה רִאשׁוֹנָה** – צריך הלוקח לשייר למוכר את הבריכה הראשונה שתיולד, ולתת לולדות לפרוח עם האם כדי שיהוו חברה לאמם, ועל ידי זה לא תברח ויתקיים השובך, שודאי לכך נתכוון המוכר בכך שלא מכר את האמהות, שרוצה בקיום השובך.

הלוקח **פֵּירוֹת כַּוָּרֶת** – דבורים הנולדים מן הכוורת בשנה זו, **נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִים, וּמְסָרְסָן** – נוטל הלוקח את שלושת נחילי הדבורים שנולדים תחילה, ולאחר מיכן יכול המוכר לגרום לדבורים שלא יילדו עוד דבורים, כדי שיהו טרודים ועסוקים בעשיית דבש, שהדבש שייך למוכר, ואין מחויב הוא להעמיד ללוקח עוד דבורים, כיון שהעיקר הוא שלושת הנחילים הראשונים שהם חשובים.

הלוקח מחבירו **חֲלוֹת דְּבַשׁ, מַנִּיחַ שְׁתֵּי חֲלוֹת** – על הלוקח לשייר למוכר שתי חלות דבש, שמאחר ולא מכר לו את הכוורת דבורים עצמה, אלא בכוונתו להצניעה בימות הגשמים לשנה הבאה שישובו הדבורים בימות הקיץ להוליד, לכך צריך להניח לדבורים שתי חלות דבש למזונותם בימות הגשמים.

וכן הקונה מחבירו עץ **זֵיתִים לָקוּץ** את ענפיו, **מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְּרוּפִיּוֹת** – על הלוקח להשאיר שני ענפים בעץ, שעל ידי כן חוזר העץ וצומח, וודאי על מנת כן מכר המוכר.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה מברייתא בענין הלוקח פירות שובך. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא,** אדם שלקח מחבירו פירות שובך של שנה זו, עליו לשייר למוכר **בְּרֵיכָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה,** ובמשנתינו שנינו שמשייר רק בריכה ראשונה.

מתרץ רב כהנא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא לָהּ הָא לְאִמָּהּ,** בברייתא ששנינו שצריך להשאיר אף בריכה שניה, היינו 'לה', כלומר שמשייר את הבריכה הראשונה הנולדת לבריכה, עבור הבריכה עצמה, שתהיה לה לחברה. ובמשנתינו ששנינו שמשייר בריכה ראשונה, היינו 'לאמה' בלבד, כלומר, שלא דיברה משנתינו אלא בשיור שמשייר לצורך האם. וודאי בין המשנה ובין הברייתא מודים שצריך להשאיר את הבריכה הראשונה של האם, ואת הבריכה הראשונה של הבריכה, אלא שמשנתינו לא פירשה אלא את השיור הנצרך עבור האם, ובאה הברייתא והוסיפה להשמיענו שאף לבריכה צריך לשייר בריכה אחת.

הגמרא מבררת מפני מה צריך לשייר את הבריכה הנוספת. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא אִמָּהּ דְּמִיצְטַוְּוִתָּא אַבְּרֵתָא וְאַזּוּנָא דְּשַׁבְּקִינָן לָהּ** – במה שונה האם מן הבריכה, שהרי האם, די לה בחברתם של בתה ובן זוגה, ואם כן **אִיהִי נַמִּי תִּיצְטַוְּוִתָּא אַאִמָּהּ וְאַזּוּנָא דְּשַׁבְּקִינָן לָהּ** – אף הבריכה תסתפק בחברתם של אמה, ובן זוגה שמשיירים לה.

משיבה הגמרא: **אִמָּהּ אַבְּרֵתָא מִיצְטַוְּוִתָּא** – אכן לאם די בחברת בתה, כיון שרחמי האם על הבת וממילא נשארת עמה, מה שאין כן **בְּרֵתָא אַאִמָּהּ לֹא מִיצְטַוְּוִתָּא** – הבת אינה מסתפקת בחברתה של אמה, ועל כן צריך לשייר לה אף את בתה, שאם לא כן הרי תברח הבת, וממילא אף האם תברח ויחרב השובך. אמנם לבריכה השניה אין צריך לשייר את בתה, שכיון שיש בשובך חבורות הרבה, דהיינו אמה ואם אמה, די לה בכך לחברה ואינה צריכה אף את בתה.

שנינו במשנה: **פֵּירוֹת כַּוָּרֶת נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִין וּמְסָרְסָן.** הגמרא מבארת באיזה אופן מסרס המוכר את הדבורים. מבררת הגמרא: **כַּמָּה מְסָרְסָן** – באיזה אופן מסרס המוכר את הדבורים, כדי שלא ילדו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּחַרְדָּל** – על ידי שנותן להם לאכול חרדל.

הגמרא ממשיכה ומבארת איך גורם החרדל סירוס: **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל אמרו **מִשֶּׁמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, לֹא חַרְדָּל מְסָרְסָן** – אין החרדל עצמו גורם להם סירוס שלא ילדו, **אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁפִּיחֵן חַד, חוֹזְרוֹת וְאוֹכְלוֹת אֶת הַדֶּבֶשׁ** – מתוך שחריף להן טעם החרדל בפיהן, הן חוזרות ואוכלות את הדבש שבכוורת, וממילא מתוך ששבעות הן הינן בטלות מלפרות ולרבות, וחוזרות ועושות דבש, כיון שאינן עסוקות בלפרות ולרבות. ומחדשת המשנה שלאחר שנטל הלוקח את שלושת הנחילים מותר למוכר לגרום להם שלא ילדו כדי שיעשו דבש עבורו.

רבי יוחנן מבאר באופן אחר את לשון 'ומסרס', שאינו לשון סירוס זכרות, שלא ילדו: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** כוונת המשנה היא שנוֹטֵל הלוקח **שְׁלֹשָׁה נְחִילִין בְּסִירוּס** – בדילוג, כלומר את הנחיל הראשון השלישי והחמישי, שכיון שהאחרון אחרון כחוש וגרוע מן הראשון, ודאי דעת המוכר היתה שיטול הלוקח בדילוג, והשאר יטול הוא, שנמצא שנוטל כל אחד מהם מן הטובים יותר ומן הכחושים.

הגמרא מביאה ברייתא, שעל פיה ניתן לפרש את משנתינו באופן נוסף: **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו, **נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִין בָּזֶה אַחַר זֶה** – נוטל הלוקח תחילה את שלושת הנחילים הראשונים ברציפות, **מִכָּאן וְאֵילָךְ נוֹטֵל** הלוקח **אַחַת, וּמַנִּיחַ** למוכר **אַחַת,** וכן הלאה.

שנינו במשנה: **חַלּוֹת דְּבַשׁ מַנִּיחַ שְׁתֵּי חַלּוֹת וְכוּ'.** אגב שעוסקת משנתינו במוכר חלות דבש שבכוורת, דנה הגמרא מהו גדר הדבש בכוורת לגבי קבלת טומאה: בכלל הדברים המקבלים טומאה הם אוכלים ומשקים, וכמבואר בפסוק (ויקרא יא לד) מִכֹּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וגו' יִטְמָא, וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא. ולמדו בתורת כהנים (שם) 'מכל האוכל' ולא כל אוכל, שדווקא אוכלים הראויים לאכילת אדם מקבלים טומאה.

אָמַר רַב כַּהֲנָא, דְּבַשׁ, אפילו **בְּכַוָּרֶת, אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵּי מַאֲכָל לְעוֹלָם** – אין בטל ממנו דין מאכל לעולם, ואף שיש זמנים שאוכלים הדבורים מן הדבש, מכל מקום נחשב הדבש כמאכל אדם לקבל טומאה. מדייקת הגמרא: **אַלְמָא קָסָבַר** – נמצא שסובר רב כהנא **שֶׁלֹּא בָּעֵי מַחְשָׁבָה** – שאין צריך האדם לחשוב על הדבש לצורך אכילת אדם, אלא מאליו מקבל הוא דין מאכל אדם.

הגמרא מקשה על דברי רב כהנא מברייתא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **דְּבַשׁ,** כל זמן שנמצא **בְּכַוָּרֶת, אֵינוֹ לֹא אוֹכֶל וְלֹא מַשְׁקֶה** – אין לו דין אוכל, ולא דין משקה לקבל טומאה ולטמא אחרים. וקשה לרב כהנא שאמר שדבש נחשב אוכל.

מתרץ אביי: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְאוֹתָן שְׁתֵּי חַלּוֹת** – אין דברי הברייתא אמורים אלא לגבי שתי החלות החיצוניות המיועדות לאכילת הדבורים בימות הגשמים (כמבואר במשנתינו), שכיון שבני אדם מסיחים דעתם מחלות אלו, לא חל עליהם כלל שם אוכלים ומשקים.

רבא מתרץ באופן אחר, ומעמיד את הברייתא לגבי כל החלות דבש: **רָבָא אָמַר,** ברייתא זו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא,** הסובר שהדבש שבכוורת דינו כקרקע, שאינה מקבלת טומאה,

---

כאשר בני־ישראל מתעלים לדרגא נעלית יותר, אזי מתעלה גם כללות העולם.

משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט

רש"י

משנה הלוקח **פירות שובך** — כגון שאמר לו בניסן: מכור לי פירות שנה זו מה שילדו בכל חדש. אבל האמהות לא קנה. ודרך היונים לעשות שני ולדות בכל חדש, זכר ונקבה, חוץ מחדש אדר שאין יולדין. והנהו ולדות גם הם לסוף שני חדשים עושים ולדות בכל חדש, וכל שני ולדות קרוין בריכה. **מפריח** — הלוקח. בריכה ראשונה מניח לפרוח עם האם, שאותן לא מכר. שכן דרך המוכרין פירות שובך לעכב בריכה ראשונה להיות צוות לאמהות להתקיים השובך, פן יברחו האמהות. והוא שובכו לא מכר, הלכך מסתמא גם בריכה ראשונה של שנה זו עיכב עם השובך, דזו היא קיום השובך. ובגמרא מפרש דגם פירות הראשונים דההיא בריכה ראשונה שייר המוכר, להיות צוות להך עם בריכה ראשונה פן תברח, דהא אאמה לא מצטוותא, ומכיון שתברח בריכה ראשונה — תברח גם האם, ונמצא מפסיד שובכו. כך דעתי לפרשה בגמרא. **פירות כוורת** — של שנה אחת, דבורים הנולדים מן הכוורת. **נוטל שלשה נחילים** — שלש חבורות הנולדות ראשונה בשלשה זמנים, מתשעה ימים או עשרה ימים זה אחר זה. שכן דרך הכוורת בתחלת ימות הקיץ יוצא מן הכוורת נחיל של דבורים ילדות שילדו האמהות, ויושבין על ענף האילן. ומביא כוורת חדש, ומכניסן לתוכו. וכן לסוף תשעה או עשרה ימים יוצא נחיל של דבורים אחר, ומביא כוורת אחרת ריקנית, ומכניסן לתוכו. וכן השלישי, וקורין לו *טירציל. ויש שעושין עד שבע ושמונה פעמים במלכות יון. ובמלכות זו רובן עושין שלש פעמים. והשלישי גרוע מכולן, דאחרון אחרון גרוע. הלכך די בשלשה נחילין ראשונים, שהן חשובין. **ומסרס** — כלומר, מכאן ואילך יגרום להם המוכר שיסתרסו מאליהן ולא יעשו עוד פירות, כדי שיהו טרודין ועסוקין לעשות דבש, וכל זמן שעושין דבש — אין עושין ולדות. והדבש של מוכר הוא, שכן דרך הכוורת לאחר שיצאו כל הנחילין עושה דבש. ויש שהורגין אותן ולוקחין הדבש, ויש שמריקין אותן לכוורת ריקנית. **ומסרס** — בגמרא מפרש. **חלות דבש** — הכוורת לאחר שעשתה פירות ויצאו הנחילין, לוקחין את הדבש. והוא עשוי חלות חלות, ויש בו עשר חלות או עשרים זה בצד זה משעוה ודבש מעורב יחד. והמוכר חלות כוורתו ולא מכר את הכוורת — רוצה הוא להכניסה בימות הגשמים להצניעה לשנה הבאה לעשות פירות, והלכך מסתמא שייר שתי חלות להתפרנס בהן הדבורים בימות הגשמים. **גרופיות** — ענפים. וחוזר וצומח, כדאמרינן בבראשית רבה: "ויטע כרם", לא היה לו ליטע לא ייחור אחד, ולא גרופית אחת, ומהיכן היה לו? אמר רבי אבא בר כהנא: הכניס עמו זמורות לנטיעות, וייחורים לתאנים, וגרופיות לזיתים. **גמרא** **והתניא** — הלוקח פירות שובך מפריח בריכה ראשונה ושניה. וקא סלקא דעתין דשתי בריכות הללו מן האמהות, כגון בריכה ראשונה של ניסן ובריכה שניה של אייר. והלכך קשיא למתניתין, דלא משיירא אלא בריכה ראשונה של אמהות לבדה, אבל כל מה שילדו האמהות עוד — הכל מכור. **הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל מרומי: לא קשיא הא לה הא לאמה** — האי שניה — אבריכה ראשונה קאי, שיפריח גם בריכה ראשונה שתלד ההיא בריכה ראשונה לסוף שני חדשים, כדי שיהו צוות לבריכת אמן ראשונה. וכן משמע "הא לה": האי שניה — לה, לבריכה ראשונה משיירין אותה, כדי שתתקיים היא. **והא לאמה** — האי בריכה ראשונה דקתני במתניתין ובברייתא — לאמה קאמר, שמשיירין לה לאם בריכה ראשונה ממנה להיות לה לצוותא. ובאה הברייתא להשמיענו דמההיא בריכה ראשונה של אם משיירין גם ממנה בריכה ראשונה, ומאי דלא פירש במתניתין פירש בברייתא. והאי דקרי לפירות בריכה ראשונה "שניה" — משום דשניים הם לאמהות של אמן, בני בנים שניים הם לזקנים. ובין מתניתין ובין ברייתא במוכר פירות שובכו סתם מיירי, והמשנה והברייתא במכירה אחת מיירי ובשובך אחד, כמו שפירשתי, אלא שהברייתא פירשה יותר מן המשנה, דמתניתין לא איירי בבני בריכה ראשונה אם יפריח גם מהם או לא. וכן נראה בעיני, ועיקר. ויש לשונות הרבה דמוקי לה בשני שובכין או בשתי מכירות, ואין בהן ממש, ושיטת השמועה אינה מתישבת בהן כלל. **ופריך גמרא: לאמה מאי טעמא** — די בבריכה ראשונה, כדקתני מתניתין: מפריח בריכה ראשונה, ולא קתני שתי בריכות? פשיטא דמשום דמצטוותא אברתא, כלומר אבריכה ראשונה דשבקינן לה, ואזוגא הוא הזכר בן זוגה. כן פירש רבינו חננאל. ולא הוה צריך הגמרא להזכיר דבר זה, אלא משום דלא תקשי: מה לנו לצוותא דברתא? הלא יש לה בן זוג דמצטוותא בהדיה. הלכך פירש לך דלכל היותר שני מיני צוות בעי מתניתין, בן זוגה ובניה. **איהי נמי** — בריכה ראשונה, תצטוות אאמה ואבן זוגה, שהרי יש לה שני מיני צוות, ולמה אנו מצריכין להניח לה בריכה ראשונה כדי שלא תברח היא ומתוך כך תברח גם האם וחרב השובך? **ומשני: אמה אברתא** — לבד מצטוותא, שרחמי האם על הבת. אבל ברתא, דהיינו בריכה ראשונה — לא מצטוותא אאמה לבד ואבן זוגה, אלא אם כן יש לה בנים. הלכך מניחין גם לבריכה ראשונה בנים, דהשתא איכא חבורות טובא: אמה ובן זוגה, ובריכה ראשונה, ובריכה של בריכה ראשונה = בת הבת. דכיון דאיכא שלש חבורות — אפילו בני בריכה ראשונה לא ערקי, דמצטוותי אאמם ואם אמם. ואין להניח להם בנים לאצטוותי בהדייהו, דהשתא האם מצטוותא אברתא = בריכה ראשונה, ובריכה ראשונה מצטוותא נמי אברתא = בריכה שניה לאם, שהיא ראשונה לה, וההיא מצטוותא אאמה ואאם אמה, דהוו להו חבורות טובא. כן נראית בעיני שיטת שמועה זו. ויש לשונות רבות ואי אפשר ליישבן. **במה מסרס** — דלשון סירוס זכרות משמע פשוטה של משנה. **בחרדל** — להאכילן חרדל, כדמפרש לקמיה. **לא חרדל מסרסן אלא** — גרמא בעלמא קגרים להו, כדמפרש. **חד** — מר. **ואוכלות את דובשנן** — ומתוך שביעותן בטילות מפריה ורביה, וחוזרות ועושות דבש. ורבינו חננאל פירש: אוכלות דבש שבנקבי החלות וחוזרות ומגדלות בנקבים, ואיכא למימר דלשנה הבאה ילדו אותן הדבורים, וידהו של מוכר. **ורבי יוחנן** — לאו אסירוס של זכרות מיירי כלל. אלא האי סירוס לשון דילוג הוא, כמו "קראה סירוסין" במסכת מגילה ירושלמית, והכי קאמרה מתניתין: נוטל שלשה נחילין על ידי דילוג, ראשון שלישי וחמישי, והמוכר יטול השאר. שיהיה לשניהן מן הטובים ומן הכחושין, שכן דרך סתם מוכרי כוורת. **במתניתא תנא** — והכי הלכתא. דברייתא עיקר, וגם לשון המשנה דקתני: ומסרס — כן משמע, שתחלה נוטל שלשה נחילין רצופין ואחר כך מסרס, זה נוטל אחד — [והלוקח] נוטל אחד, ומניח אחד לצורך המוכר. **דבש** — אפילו בכוורתו, אינו יוצא מידי מאכל. ואף על פי שיש עת שהדבורים אוכלין דובשנן, אפילו הכי אינו יוצא מידי מאכל עד שיקצהו בפירוש למאכל דבורים. אי נמי, דוקא בכוורתו הוי אוכל, אבל אם זב מכוורתו הוי משקה מסתמא, אלא אם כן חישב עליו לאכילה, כדתניא בהדיא בראש ברייתא דמסכת טהרות. **לא אוכל** — לטמא בבציצה. **ולא משקה** — לטמא ברביעית. ומיהו, לעצמו מקבל אוכל טומאה בכל שהוא, כדמפרש בתורת כהנים "מכל האוכל אשר יאכל" (ויקרא יא). אבל האי דבש בכוורתו — אין לו תורת אוכל כלל, אפילו לקבל טומאה. **שתי חלות** — שמניחין לימות הגשמים לפרנסת הדבורים. ומפורש בתוספתא שהן חלות חיצונות, בפירוש רבינו חננאל. **רבא אמר רבי אליעזר היא** — משום דסתם דבש לא משמע ליה שתי חלות, אלא כל דבש של כוורת. הלכך ניחא ליה לרבא טפי לאוקומה כיחידאה.

דתנן

תוספות

הא באמה והא בברתא — כלומר, משנה ובריתא חד הוא, ומפריח בריכה ראשונה דמתניתין — היינו בריכה ראשונה של כל אם ואם. [והא בברתא — כלומר, כל אם ואם, בין בנות בין אמהות]. ובריתא נמי הכי קאמר: מפריח בריכה ראשונה ושניה — היינו ראשונה לבריכה שהפריח, והיא שניה לאמה — לבריכה הראשונה שבשבילה מפריח אלו. והוא הדין שניה ושלישית ורביעית, אלא דאטו כי רוכלא ליחשיב וליזל. **דבש** בכוורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם — פירש הקונטרס: עד שיקצהו למאכל דבורים בפירוש. ואין נראה לרבינו יצחק, דאין לך דבר ראוי לאכילה שיועיל בו שום דבר, עד שיפסל מאכילת כלב.

אינו יוצא מידי מאכל לעולם — תימה לרבינו יצחק: דבמסכת מכשירין (פרק ששי משנה ד) חשיב דבש בהדי שבעה משקים ואומר רבינו יצחק: דהיינו אחר שהופרש מן השעוה, אבל בכוורתו שהוא עם השעוה — יש עליו תורת אוכל, ולא תורת משקה.

תריץ

משנה הַלּוֹקֵחַ פֵּירוֹת שׁוֹבָךְ מַחֲבִירוֹ - מַפְרִיחַ בְּרִיכָה רִאשׁוֹנָה; פֵּירוֹת כַּוֶּורֶת - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִים וּמְסָרֵס; חַלּוֹת דְּבַשׁ - מַנִּיחַ שְׁתֵּי חַלּוֹת; זֵיתִים לָקוֹץ - מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת. **גמרא** וְהָתַנְיָא: בְּרִיכָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה אֲמַר רַב כָּהֲנָא, לָא קַשְׁיָא: הָא לָהּ, הָא לְאִמָּהּ. - מַאי שְׁנָא אִמָּהּ? דְּמִיצְּטַוְּותָא אַבְרַתָּא וְאַזּוּגָא דְּשָׁבְקִינַן לָהּ - אִיהִי נַמִּי תִּיצְּטַוְּותָא אַאִמָּהּ וְאַזּוּגָא דְּשָׁבְקִינַן לָהּ - אִמָּהּ אַבְרַתָּא מִיצְּטַוְּותָא, בְּרַתָּא אַאִמָּהּ לָא מִיצְּטַוְּותָא. "פֵּירוֹת כַּוֶּורֶת - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִין וּמְסָרֵס". בַּמֶּה מְסָרְסָן? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּחַרְדָּל. אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: לֹא חַרְדָּל מְסָרְסָן, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁפִּיהֶן חַד, חוֹזְרוֹת וְאוֹכְלוֹת אֶת דּוּבְשָׁנָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִין בְּסִירוּס. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִין בָּזֶה אַחַר זֶה, מִכָּאן וְאֵילָךְ - נוֹטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת. "חַלּוֹת דְּבַשׁ - מַנִּיחַ שְׁתֵּי חַלּוֹת" וכו'. אָמַר רַב כָּהֲנָא: דְּבַשׁ בַּכַּוֶּורֶת אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵּי מַאֲכָל לְעוֹלָם. אַלְמָא קָסָבַר: לָא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה. מִיתִיבִי: דְּבַשׁ בַּכַּוֶּורֶת - אֵינוֹ לֹא אוֹכֵל וְלֹא מַשְׁקֶה אָמַר אַבָּיֵי: לָא צְרִיכָא אֶלָּא לְאוֹתָן שְׁתֵּי חַלּוֹת. רָבָא אָמַר: דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא; דתנן:

תוספות

תריץ ואימא הכי חישב עליו כו' — אינו מגיה הברייתא. אלא הכי קאמר: דבש בכוורתו אינו לא מאכל ולא משקה — לענין זה, שאם חישב לאכילה שיהא מטמא טומאת אוכלים. **בקנים** ובגפנים מן הפקק ולמעלה — ואם תאמר: בלא קנייה נמי יש לו מן הפקק ולמעלה מתנאי יהושע, כדאמר בסוף פרק "מרובה" (בבא קמא פא, א) ויש לומר: דלאו פירכא היא כלל, דאין לו רשות לחתוך בחנם, אלא בשביל נטיעה. ודוקא מן החדש שאינו עושה פירות, וממקום שאינו עושה פירות, וממקום שאין רואה את החמה, כדאמר התם. ועוד, דבמה פקקים יש בגפנים וקנים, והכא מן התחתון והתם מן העליון. **לא** מקשי קשי לה ולא עלויי מעלי לה — לאו דוקא, דאם כן גבי שביעית אמאי אסור? הא אמר בעבודה זרה (נ, ב): אוקמי אילנא — שרי, אברויי אילנא — אסור. אלא: לא ודאי מיקשי קשיא ולא עלויי מעלי לה.

מה ארז אינו עושה פירות — ואם תאמר: הא אמר בפרק קמא דעבודה זרה (יד, א): מאי איצטרובל — פירא דארזא ויש לומר: דהתם בשאר מיני ארזים, שעושין פירות, והכא בההיא שאין עושין פירות. **שיטה** תורניתא — והא דאמר בפרק קמא דעבודה זרה (שם) דתורניתא אין לו עיקר — לאו היינו תורניתא דהכא, אלא מין אחר. אבל האי שהוא מין ארז — יש לו עיקר.

ערמונים

דתנן כוורת דבורים כו' — כבר פירשתי בפרק "המוכר את הבית". **הרי היא כקרקע** — והלכך, אפילו אם חישב עליה — לא הוי מאכל לקבל טומאה, כדנפקא לן מ"יערת הדבש". **הכי גרסינן: דבש שזב מן הכוורת אינו לא אוכל ולא משקה בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא** — ולא גרסינן: בשלמא לאביי אף על גב דזב מוקצה הוא. ופירוש משובש היה בספרים, שטעו לומר דלענין שבת מיירי. ולאו מילתא היא, דלא שייך למימר האי לישנא, דאינן לא אוכל ולא משקה, אלא לענין טומאה, אבל לענין איסור מוקצה דשבת — הוה ליה למימר: דבש שזב מכוורת אסור. אלא לענין הלכות טומאה מיתנייא, כדתניא נמי כי האי גוונא בתוספתא, בתחלת מסכת טהרות (פרק שני): דבש שזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין, חשב עליו לאוכלין — מטמא טומאת אוכלין. **אינו לא אוכל כו'** — כלומר, לא מקבל טומאה. **בשלמא לאביי** — דמוקי דבש כוורת בשתי חלות — הכא נמי בשתי חלות, הלכך ניחא, ולא תקשי לרב כהנא, דכיון דאיתקצו לדבורים, אף על גב דזב — בעי מחשבה. **אלא לרבא** — דלא בעי לאוקומי בשתי חלות — קשיא לרב כהנא, דאפילו אי מוקי לה כרבי אליעזר, כיון דזב — לא חשיב כקרקע. **על גבי כלי מאוס** — והלכך, כיון דבתוך הכוורת לא הוי חשיב אוכל כרבי אליעזר, והשתא בשיוצא הרי זב על גבי כלי מאוס — הלכך צריך מחשבה. אבל אליבא דרבנן, דחשיבי ליה אוכל בתוך הכוורת — לא מיבטיל שם אוכל מיניה משום כלי מאוס עד שיפסל מלאכול הכלב, כדאמרינן בשחיטת חולין (עא, א). כן נראה בעיני. קשקשין — קיסמין דקין, שאין ראוי לאספו. אבל גבי כלי מאוס חשיב אוכל. **בשלמא לאביי ניחא** — דמוקי לה בשתי חלות, ולא תקשי לרב כהנא. **אלא לרבא קשיא** — לרב כהנא, דבעל כרחך לאו רבי אליעזר היא, דמחשבה לא מהניא ליה לשווייה כתלוש, כי היכי דלא מהני לפירות מחוברים לקרקע לקבולי טומאה במחשבה. **טפח** — דהדר וצמח, ואף על גב דלא הניח שום גרופית. **כתולת השקמה** — שלא נקצצה מעולם. **סדן** — שכבר נקצץ פעם אחרת וגדל. **לפי שאין גזעו מחליף** — אם יניח ממנו חוץ לקרקע, הואיל ונקצץ בראשו. **וכתולת השקמה שלשה טפחים** — בתמיה, והלא די בפחות **מפני שהיא עבודה** — שיגדל יותר, וכתיב "וכרמך לא תזמור" (ויקרא כה). **כדרבו אסור** — כדמפרש לקמיה. **מן הקרקע עד עשרה טפחים** — ולתנא קמא איבא למימר דלית ליה האי שיעורא, אלא שיעור אחרינא, כגון משלשה ולמעלה אסור. וקוצץ — מלמעלה מעשרה היזק הוא לאילן, ומכחישו. **הא אידך** — טפח או שני טפחים מעליא ליה, ואמאי קתני לעיל שלשה טפחים? במשהו סגיא **מכאן ואילך** — מן הקרקע עד שלשה, ומשלשה עד עשרה. **לא**

דִּתְנַן: כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים כו׳ - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע, וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוֹל, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוֹל, וְאֵינָהּ כְּקַרְקַע, וּמְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת - פָּטוּר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ", וְכִי מָה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה יַּעַר - הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת, אַף דְּבַשׁ - הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת. מֵיתִיבִי: דְּבַשׁ הַזָּב מִכַּוַּרְתּוֹ - אֵינוֹ לֹא אוֹכֶל וְלֹא מַשְׁקֶה; בִּשְׁלָמָא לְאַבַּיֵי נִיחָא, אֶלָּא לְרָבָא קַשְׁיָא אָמַר רַב זְבִיד: כְּגוֹן שֶׁזָּב עַל גַּבֵּי קַשְׁקַשִּׁין. מֵיתִיבִי: דְּבַשׁ בְּכַוַּרְתּוֹ - אֵינוֹ לֹא אוֹכֶל וְלֹא מַשְׁקֶה, חִישֵׁב עָלָיו לַאֲכִילָה - מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, לְמַשְׁקִין - אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּבַשׁ בְּכַוַּרְתּוֹ - מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה. "זֵיתִים לָקוּץ - מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת". תָּנוּ רַבָּנַן: הַלּוֹקֵחַ אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לָקוּץ - מַגְבִּיהַּ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח וְקוֹצֵץ, בְּתוֹלַת הַשִּׁקְמָה - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, סַדָּן הַשִּׁקְמָה - שְׁנֵי טְפָחִים, בְּקָנִים וּבִגְפָנִים - מִן הַפִּקֵּק וּלְמַעְלָה, בִּדְקָלִים וּבַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף. וּבְתוֹלַת הַשִּׁקְמָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּעֵינַן? וּרְמִינְהִי: אֵין קוֹצְצִין בְּתוֹלַת הַשִּׁקְמָה בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּדְרִכּוֹ אָסוּר, אֶלָּא מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְקוֹצֵץ, אוֹ גּוֹמֵם מֵעֵם הָאָרֶץ; מֵעֵם הָאָרֶץ הוּא דְּקָשֵׁי, הָא אִידָּךְ מַעֲלֵי לָהּ - אָמַר אַבַּיֵי: שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַעֲלֵי לָהּ, מֵעֵם הָאָרֶץ וַדַּאי קָשֵׁי לָהּ, מִכָּאן וְאֵילָךְ - לָא מִקְשֵׁי קָשֵׁי לָהּ וְלָאו עַלְוֵיי מַעֲלֵי לָהּ; גַּבֵּי שְׁבִיעִית עָבְדִינַן מִידֵי דְּוַדַּאי קָשֵׁי לָהּ, גַּבֵּי מִקָּח וּמִמְכָּר עָבְדִינַן מִידֵי דְּוַדַּאי מַעֲלֵי לָהּ. "בִּדְקָלִים וּבַאֲרָזִים חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף". וְאֲרֵז אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף? וְהָא דָּרִישׁ רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָינִי, מַאי דִּכְתִיב: "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרַח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"? אִם נֶאֱמַר תָּמָר לָמָּה נֶאֱמַר אֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז, לָמָּה נֶאֱמַר תָּמָר? אִילּוּ נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף צַדִּיק אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר תָּמָר; וְאִם נֶאֱמַר תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בִּשְׂאָר מִינֵי אֲרָזִים, כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא. דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמְרִי בֵּי רַב: עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים" וגו׳; אֶרֶז - אַרְזָא, שִׁיטָּה - תּוֹרְנִיתָא, הֲדַס - אָסָא, עֵץ שָׁמֶן - אֲפַרְסְמָא, בְּרוֹשׁ - בְּרַתִּי, תִּדְהָר - שָׁאנָא, וּתְאַשּׁוּר - שׁוּרְבִּינָא. - הָנֵי שִׁבְעָה הָוֵי כִּי אַתָּא רַב דִּימִי אָמַר, הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן: אַלּוֹנִים, אַלְמוֹנִים, אַלְמוּגִּים; אַלּוֹנִים - בּוּטְנֵי, אַלְמוֹנִים - בַּלּוּטֵי, אַלְמוּגִּים

כסיתא

לְמַשְׁקִין - מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין; בִּשְׁלָמָא לְאַבַּיֵי נִיחָא, אֶלָּא לְרָבָא קַשְׁיָא - אָמַר לְךָ רָבָא, תְּרֵיץ הָכִי: חִישֵׁב עָלָיו לַאֲכִילָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, לְמַשְׁקִין - אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּבַשׁ בְּכַוַּרְתּוֹ - מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה. "זֵיתִים לָקוּץ - מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת". תָּנוּ רַבָּנַן: הַלּוֹקֵחַ אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לָקוּץ - מַגְבִּיהַּ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח וְקוֹצֵץ, בְּתוֹלַת הַשִּׁקְמָה - שְׁנֵי טְפָחִים, בְּקָנִים וּבִגְפָנִים - מִן הַפִּקֵּק וּלְמַעְלָה, בִּדְקָלִים וּבַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף. וּבְתוֹלַת הַשִּׁקְמָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּעֵינַן? וּרְמִינְהִי: אֵין קוֹצְצִין בְּתוֹלַת הַשִּׁקְמָה בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּדְרִכּוֹ אָסוּר, אֶלָּא מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְקוֹצֵץ, אוֹ גּוֹמֵם מֵעֵם הָאָרֶץ; מֵעֵם הָאָרֶץ הוּא דְּקָשֵׁי, הָא אִידָּךְ מַעֲלֵי לָהּ - אָמַר אַבַּיֵי: שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַעֲלֵי לָהּ, מֵעֵם הָאָרֶץ וַדַּאי קָשֵׁי לָהּ, מִכָּאן וְאֵילָךְ - לָא מִקְשֵׁי קָשֵׁי לָהּ וְלָאו עַלְוֵיי מַעֲלֵי לָהּ; גַּבֵּי שְׁבִיעִית עָבְדִינַן מִידֵי דְּוַדַּאי קָשֵׁי לָהּ, גַּבֵּי מִקָּח וּמִמְכָּר עָבְדִינַן מִידֵי דְּוַדַּאי מַעֲלֵי לָהּ. "בִּדְקָלִים וּבַאֲרָזִים חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף". וְאֲרֵז אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף? וְהָא דָּרִישׁ רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָינִי, מַאי דִּכְתִיב: "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרַח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"? אִם נֶאֱמַר תָּמָר לָמָּה נֶאֱמַר אֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז, לָמָּה נֶאֱמַר תָּמָר? אִילּוּ נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף צַדִּיק אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר תָּמָר; וְאִם נֶאֱמַר תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בִּשְׂאָר מִינֵי אֲרָזִים, כִּדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא. דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמְרִי בֵּי רַב: עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים" וגו׳; אֶרֶז - אַרְזָא, שִׁיטָּה - תּוֹרְנִיתָא, הֲדַס - אָסָא, עֵץ שָׁמֶן - אֲפַרְסְמָא, בְּרוֹשׁ - בְּרַתִּי, תִּדְהָר - שָׁאנָא, וּתְאַשּׁוּר - שׁוּרְבִּינָא. - הָנֵי שִׁבְעָה הָוֵי כִּי אַתָּא רַב דִּימִי אָמַר, הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן: אַלּוֹנִים, אַלְמוֹנִים, אַלְמוּגִּים; אַלּוֹנִים - בּוּטְנֵי, אַלְמוֹנִים - בַּלּוּטֵי, אַלְמוּגִּים

כסיתא

מקשי קשי — כל כך, ולא עלויי מעלי. אלא מספקא לן, משום דזימנין קשי וזימנין מעלי. **הלכך גבי שביעית** — שאסור לזמור אילן כדי שיבריא, עבדינן מידי דודאי קשי, דפשיטא לן ביה דלא ישביח בזימור זה, משום דספק איסור דאורייתא לחומרא. אבל גבי מקח וממכר — דעת המוכר לשייר לעצמו כדי מחיית האילן ודאי. **אם נאמר תמר** — שעושה פירות ואין גזעו מחליף, למה נאמר ארז — שגזעו מחליף ואין עושה פירות. קשו קראי אהדדי, אם מדמהו לארז ותמר מכל וכל. **אף צדיק אין עושה פירות** — שאוכל צדקותיו בעולם הזה ואין לו לעולם הבא. אי נמי, שאין מאכילין אותו פרי מעלליו. לכך נאמר תמר, כדכתיב נמי קרא אחרינא "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" (ישעיהו ג). **אין גזעו מחליף** — אם נקצץ. **אף צדיק אין גזעו מחליף** — אם מת, שלא יוליד בן כמותו. אי נמי, אם יפול לא יקום. **לכך נאמר ארז** — כדכתיב "כי שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד). **ארזא** = קיצא בלעז. **תורניתא** = פי"ן. כל שמות הללו הם היו בקיאים בהם. **אפרסמא** — שף, שממנו עושין הזפת, כן נראה בעיני. **ברתי** = בויי"ש. **שאנא** — איכא דאמר: שף, ואם כן אפרסמא הוא, שממנו יוצא שמן אפרסמון. **שורבינא** — לא איתפרש. ומקשינן: הני שבעה הוו. **הוסיפו עליהן** — חכמים, על אותן שבאותו פסוק. **אלונים** — בוטמי, כדמתרגמא "תחת האלה" — בוטמא (בראשית לה). **בלוטי** — קיישנ"א, שטעון גלונ"ץ.

דִּתְנַן (שביעית פ״י מ״ז), כַּוֵּורֶת דְּכוֹרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע, שנקנית בכסף ושטר וחזקה, וניתן לקנות מטלטלין על ידה בקנין אגב, וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוֹל, שלא ישמט החוב בשביעית, שלא ניתן להיכתב אלא אם כן יש לוזה קרקע, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת, שהרי זה כתולש את הדבש ממקום גידולו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוֹל, וְאֵינָהּ כְּקַרְקַע אלא נקנית כשאר מטלטלים במשיכה והגבהה, ואין המטלטלים נקנים עמה בקנין אגב, וּמְקַבֶּלֶת טוּמְאָה אפילו בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת, פָּטוּר, כשאר מטלטלים. ואם כן יש להעמיד את הברייתא לעיל (ע״א) כרבי אליעזר, וממילא אין הדבש מקבל טומאה אף אם חישב עליו לאכילה, וכקרקע.

אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דִּכְתִיב (שמואל א׳ יד כז) וְיוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם, וַיִּשְׁלַח אֶת קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּיו וַתָּאֹרְנָה עֵינָיו׳, ויש לברר מהו לשון הפסוק ׳ביערת הדבש׳, וְכִי מָה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ, הלא היה לפסוק לומר שטבל את המטה בחלת הדבש, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ מַה יַּעַר הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת, אַף דְּבַשׁ דינו כן, שהָרוֹדֶה את הדבש מִמֶּנּוּ [–מן הכוורת] בְּשַׁבָּת, חַיָּיב חַטָּאת. ומתוך כן למד רבי אליעזר שלכל הדברים דין הכוורת כקרקע.

הגמרא מקשה שאין הברייתא דלהלן מתיישבת לדעת רב כהנא הסובר לעיל (ע״א) שדבש נחשב אוכל אף בלא מחשבה, אלא לפי תירוצו של אביי לעיל (שם): מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, דְּבַשׁ הַזָּב מִכַּוֵּורְתּוֹ, אֵינוֹ לֹא אוֹכֶל וְלֹא מַשְׁקֶה לקבל טומאה. בְּשִׁלְמָא לְאַבַּיֵי נִיחָא – אכן לדעת אביי, אין להקשות מן הברייתא לרב כהנא שאמר שדבש נחשב אוכל, שהרי ניתן להעמיד אף ברייתא זו כמו שהעמיד אביי את הברייתא לעיל (שם) באותם שתי חלות המיועדות לאכילת הדבורים. אֶלָּא לְרָבָא שלא רצה להעמיד את הברייתא לעיל (שם) בשתי החלות בלבד, אלא העמידה כדעת רבי אליעזר שדבש דינו כקרקע, קַשְׁיָא – קשה מברייתא זו על דברי רב כהנא, שהרי כיון שזב הדבש ודאי שוב אינו נחשב כקרקע, אלא על כרחך אין הדבש מקבל טומאה עד שיחשבו עליו לאכילה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב זְבִיד, ברייתא זו מדברת כְּגוֹן שֶׁזָּב הדבש עַל גַּבֵּי כְּלִי מָאוּס, שכיון שבתוך הכוורת לא היה על הדבש שם אוכל, וכעת זב הוא על גבי כלי מאוס, אין חל עליו שם אוכל, אלא אם כן חשבו עליו לאכילה.

תירוץ נוסף: רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, כְּגוֹן שֶׁזָּב עַל גַּבֵּי קַשְׁקַשִּׁין – שזב הדבש על גבי קיסמים דקים, ששוב אי אפשר לאסוף את הדבש מן הקרקע, ולכך אין חל עליו שם אוכל.

הגמרא מקשה על רב כהנא מברייתא נוספת, לדעת רבא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, דְּבַשׁ בְּכַוֵּורְתּוֹ, אֵינוֹ לֹא אוֹכֶל וְלֹא מַשְׁקֶה, לקבל טומאה. אמנם אם חִישֵׁב עָלָיו לַאֲכִילָה, הרי הוא מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. ואם חישב עליו לְמַשְׁקִין, הרי הוא מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין. בְּשִׁלְמָא לְאַבַּיֵי נִיחָא – אכן לדעת אביי, אין להקשות מן הברייתא לרב כהנא, שהרי ניתן להעמיד אף ברייתא זו באותם שתי חלות המיועדות לאכילת הדבורים, אלא שמועילה מחשבתו לתת לאותם שתי חלות שם אוכל, ששוב אין הם מיוחדים לאכילת הדבורים. אֶלָּא לְרָבָא קַשְׁיָא – קשה מברייתא זו על דברי רב כהנא, שהרי על כרחך אין להעמיד ברייתא זו כדעת רבי אליעזר שדבש דינו כקרקע, שהרי אם כן אין הדבש מקבל טומאה אף אם חשבו עליו לאכילה, אלא על כרחך מבואר בברייתא שלא כרב כהנא, שלדעתו דבש בכוורת נחשב אוכל אף בלא מחשבה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רָבָא, אכן אף ברייתא זו יש להעמידה כרבי אליעזר שהדבש הינו כקרקע, ומה ששנינו בברייתא שעל ידי מחשבה הריהם מקבלים טומאה, תְּרֵיץ הָכִי – כך יש לבארה, דבש בכוורת אינו נחשב כאוכלין ומשקין, דהיינו, שאף אם חִישֵׁב עָלָיו לַאֲכִילָה, אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, וכן אם חישב עליו לְמַשְׁקִין, אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשְׁקִין.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּבַשׁ בְּכַוֵּורְתּוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, אפילו שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה.

שנינו במשנה: זֵיתִים לָקוּץ מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְרוֹפִיּוֹת.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דין המוכר שאר מיני אילנות, מה עליו לשייר: תָּנוּ רַבָּנַן, הַלּוֹקֵחַ אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לָקוּץ, מַגְבִּיהַּ הלוקח מִן הַקַּרְקַע טָפַח, וְקוֹצֵץ, שעל ידי שמשייר טפח מן הגזע יחזור האילן ויצמח. והלוקח מחבירו בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה – שקמה בתולה שלא קצצוה מעולם, עליו לשייר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. והלוקח סַדַּן הַשִּׁקְמָה – שקמה שנקצצה כבר פעם אחת וחזרה וגדלה, די בכך שישייר שְׁנֵי טְפָחִים. בְּקָנִים וְכֵן בְּגֶפָנִים, הרי הלוקח נוטל מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה. אמנם בְּדֶקְלִים וּבַאֲרָזִים, הרי הוא חוֹפֵר וּמְשַׁרֵשׁ אחריו, ואינו צריך לשייר כלום מעל גבי הקרקע, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף – משום שאף אם ישייר מהם לא ישובו ויצמחו שוב, כיון שקצץ את ראשם.

מקשה הגמרא: וּבְתוּלַת הַשִּׁקְמָה, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּעֵינָן – האם צריך הלוקח לשייר בה שלשה טפחים, ואין די בפחות מכך. וּרְמִינְהִי, ששנינו במסכת שביעית (פ״ד מ״ה), אֵין קוֹצְצִין בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה האסורה בשביעית, שעל ידי שקוצץ אותה היא גדילה יותר, והתורה אמרה (ויקרא כה ד) ׳וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׳, שעל ידי שזומר גדל האילן יותר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אכן כְּדַרְכּוֹ – כפי שדרך בני אדם לקוצצה, דהיינו באופן שמועיל לאילן, אָסוּר לקוצצה, אֶלָּא מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְקוֹצֵץ, שכיון שקוצצה למעלה מעשרה, אין זה מועיל לאילן, אוֹ גּוֹמֵם מֵעַם הָאָרֶץ – או שחותך אותה בסמוך לקרקע ממש, שאף בכך אין הוא מועיל לה. מדייקת הגמרא: דווקא אם חותך הוא את בתולת השקמה מֵעַם הָאָרֶץ, הוּא דְּקָשֵׁי – מזיק לבתולת השקמה, הָא אִידָךְ, מַעֲלֵי לָהּ – משמע שאם הינו משאיר טפח או שנים מגזעו, הרי הוא מועיל לאילן, ומשום כן אסור לו לחתוך באופן זה, ואם כן מפני מה על הלוקח לשייר שלשה טפחים דווקא.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, יש לומר שאם משייר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, מַעֲלֵי לָהּ – הרי זה ודאי שיועיל בכך לאילן. וכן אם חותך מֵעַם הָאָרֶץ, וַדַּאי קָשֵׁי לָהּ – הרי זה ודאי שקשה הוא לאילן. מִכָּאן וְאֵילָךְ, כלומר אם קוצץ מן הקרקע עד שלשה טפחים, או משלשה עד עשרה טפחים, לֹא מַקְשֵׁי קָשֵׁי לָהּ, וְלָאו עֲלוּיֵי מַעֲלֵי לָהּ – אין זה ודאי שישפיע לרעה על האילן, או לטובה. וממילא גַּבֵּי שְׁבִיעִית עֲבִדִינָן מִידִי דְּוַדַּאי קָשֵׁי לָהּ – מוטל עלינו לעשות באופן שודאי יהיה קשה לאילן, שהרי ספק דאורייתא לחומרא. מה שאין כן גַּבֵּי מִקָּח וּמִמְכָּר, עֲבִדִינָן מִידִי דְּוַדַּאי מַעֲלֵי לָהּ – ודאי כוונת המוכר לשייר לעצמו מן האילן כשיעור שודאי יועיל לאילן שיחזור ויצמח, והיינו שלשה טפחים.

הגמרא מקשה על סיום דברי הברייתא: שנינו בברייתא לעיל, בְּדֶקְלִים וּבַאֲרָזִים חוֹפֵר וּמְשַׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעָן מַחֲלִיף – משום שאין הם שבים וצומחים. מקשה הגמרא, וְכִי אֶרֶז אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְהָא דָּרִישׁ רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָנִי, מַאי דִּכְתִיב (תהלים צב יג) ׳צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׳, אִם נֶאֱמַר תָּמָר, לְמָה נֶאֱמַר אֶרֶז. וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז, לְמָה נֶאֱמַר תָּמָר, כלומר, אם הכוונה לדמות את הצדיק לתמר או לארז מכל וכל, הרי זה סותר, כיון שהתמר מגדל פירות ואין גזעו מחליף, ומאידך הארז גזעו מחליף, ואינו עושה פירות. אלא כוונת הפסוק לדמותו לכל אחד בפרט אחד, שאילו נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, כֵּן אַף הַצַּדִּיק אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר תָּמָר, ללמדנו שהצדיק כן עושה פירות. וְאִם נֶאֱמַר תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר מַה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף אַף צַדִּיק אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז, ללמדנו שהצדיק כן גזעו מחליף. על כל פנים נמצינו למדים מדבריו שהארז כן גזעו מחליף, ושלא כמבואר בברייתא.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא הָכָא – כאן בברייתא, בְּמַאי עָסְקִינָן – במה מדובר, בְּשִׁאָר מִינֵי אֲרָזִים, שישנם מיני ארזים שאין גזעם מחליף, ובהם עוסקת הברייתא, שאין צריך לשייר מהם כלום, והפסוק שהמשיל הצדיקים לארז, היינו לארז שגזעו כן מחליף. ומצינו

המשך בעמוד נו

כְּסִיתָא – מין אילן יקר מאד הגדל בים.

הגמרא מביאה שיש שהוסיפו על שבעת מיני הארזים המנויים בפסוק, אילנות אחרים: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי**, שהוסיפו חכמים על המנויים בפסוק את **הָעֲרוֹנִים עֲרְמוֹנִים אַלְמוּגִים**. מבארת הגמרא, **עֲרוֹנִים**, הַיינו **עֲרִי** – אילן שגדילים בו פירות הקרויים ביישׁ. **עֲרְמוֹנִים**, הַיינו **דּוּלְבֵּי. אַלְמוּגִים**, הַיינו **כְּסִיתָא** – מין אילן יקר מאד הגדל בים.

משנה

המשנה מבארת את דין הקונה אילנות בשדה חבירו, מה דינו, והאם קנה אף את הקרקע עמהם: **הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵה** חֲבֵירוֹ בסתם, **חֲרֵי זֶה לֹא קָנָה** את **הַקַּרְקַע** סביבות האילן, ואפילו לא תחת נוף האילן, אלא את האילנות לבדם. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, כיון שקנה שני אילנות, **קָנָה** אף את **הַקַּרְקַע** עמהם, שהקונה שני אילנות, הריהו נחשב כקונה שדה אילן, שהקרקע טפילה לשני אילנות.

המשנה שבה לבאר את שאר דיני הקונה שני אילנות, לדעת תנא קמא: אם **הִגְדִּילוּ** והתארכו ענפי האילן, שנמצא שהאילן מצל כעת על שטח רחב יותר, והרי זה מזיק לבעל השדה, **לֹא יִשָּׁפֶה** – אין יכול המוכר לקצוץ ולקצר את הענפים, שכיון שאין לו קרקע לבעל האילנות, על כרחך שיעבד לו בעל השדה את שדהו לכל צרכי האילן. **וְהָעוֹלֶה מִן הַגֶּזַע** – וכל הענפים הצומחים מן הגזע, הרי הם **שֶׁלּוֹ** – של בעל האילנות, שהרי מגוף האילן שלו הם צמחו, **וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׂרָשִׁים, שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע. וְאִם מֵתוּ** – יבשו האילנות, **אֵין לוֹ קַרְקַע** אפילו במקום האילנות עצמם, לשוב וליטוע אחרים תחתיהם, שלא שיעבד לו המוכר את קרקעו אלא לצורך אילנות אלו שמכר לו.

אמנם אם **קָנָה שְׁלֹשָׁה** אילנות בתוך שדה חבירו, **קָנָה** אף את **הַקַּרְקַע** סביבם. ולכך אם **הִגְדִּילוּ** והתארכו ענפי האילן, עד שיצאו חוץ לשיעור הקרקע שקנה עמהם, והרי הצל מזיק לבעל השדה, **יִשָּׁפֶה** – צריך הלוקח לקוצצם, שלא יצאו חוץ לקרקע שלו, שלא שיעבד לו המוכר את שדהו כלל. **וְהָעוֹלֶה** – והענפים הצומחים בין **מִן הַגֶּזַע וּמִן הַשָּׂרָשִׁין**, הריהם **שֶׁלּוֹ**, כיון שאף אותו מקום שלו הוא. **וְאִם מֵתוּ** – יבשו האילנות, **יֵשׁ לוֹ קַרְקַע** ליטע אחרים תחתיהם.

גמרא

הגמרא מביאה משנה במסכת ביכורים, בה נשנתה מחלוקתם של רבנן ורבי מאיר שבמשנתינו, לגבי דין הבאת ביכורים: **תְּנַן הָתָם,** במסכת ביכורים (פ"א מ"ז), **הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ** שדה **שֶׁל חֲבֵירוֹ,** הריהו **מֵבִיא** ביכורים מפירות אילנות אלו, **וְאֵינוֹ קוֹרֵא** את הפרשה שנצטוה המביא ביכורים לקרוא, כיון שלא קנה את הקרקע, וממילא אין הפירות בכלל 'פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי' (דברים כו ז), שהרי אינם פירות אדמתו. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מֵבִיא וְקוֹרֵא.**

הגמרא מביאה את דעת שמואל בביאור שיטת רבי מאיר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְחַיֵּב הָיָה רַבִּי מֵאִיר** להביא ביכורים **אַף בְּלוֹקֵחַ פֵּירוֹת מִן הַשּׁוּק,** ואף שלא גדלו באדמה שלו.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מנין לנו לומר כן בדעתו, הרי מן המשנה אין מוכח אלא שבשני אילנות מביא.

מבארת הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי מִשְׁנָה יְתֵירָא** – מתוך שמשנה זו ששנינו במסכת ביכורים מיותרת יש לדייק כן, שהרי **מִכְּדֵי תְּנָא לֵיהּ דְּיֵשׁ לוֹ קַרְקַע, פְּשִׁיטָא דְּמֵבִיא וְקוֹרֵא** – מאחר ושנינו במשנתינו שדעת רבי מאיר שבשני אילנות קנה קרקע, ממילא פשוט הוא שעליו להביא ביכורים ולקרוא, ככל פירות שדהו, ומפני מה נשנו דברי רבי מאיר במסכת ביכורים שוב. **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ מְחַיֵּב הָיָה רַבִּי מֵאִיר אַף בְּלוֹקֵחַ פֵּירוֹת מִן הַשּׁוּק** – אלא להשמיענו שדעת רבי מאיר שאף באילן אחד, ואף בקונה מן השוק, עליו להביא ביכורים.

הגמרא מקשה איך יתכן לומר כן בדעת רבי מאיר, שהרי מן הפסוקים מבואר לא כן. מקשה הגמרא: **וְהָא כְּתִיב** (דברים כו ב) 'וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה **אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ** אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם', ומשמע שאין החיוב אלא על הפירות שגדלו 'בארצך'. מתרצת הגמרא: **הַהוּא לְמַעוּטֵי חוּצָה לָאָרֶץ,** שאין פירות חוץ לארץ חייבים בביכורים.

מקשה הגמרא: **וְהָא כְּתִיב** (שמות כג יט) 'רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי **אַדְמָתְךָ** תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ' וגו', ומשמע שאין החיוב אלא על הפירות שגדלו ב'אדמתך'. מתרצת הגמרא: **לְמַעוּטֵי אַדְמַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** שאם יש לגוי קרקע בארץ ישראל, וקנה הישראל מפירות אלו, אינו חייב להביא.

מקשה הגמרא: **וְהָכְתִיב** (דברים כו י) 'וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה **אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי** ה', וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', ומשמע שאין החיוב אלא על הפירות 'אשר נתתה לי ה'', ולא שקנה מאחר. מתרצת הגמרא: **דִּיהַבְתָּ לִי זוּזֵי וְזַבְנֵי בְּהוּ** – אין כוונת התורה דווקא לפירות שגדלו ברשותו, אלא שנתנם לו ה', על ידי שנתן לו מעות לקנותם בשוק.

רבה מקשה על דעת שמואל מברייתא, ודוחה את דבריו: **מָתִיב רַבָּה,** שנינו בברייתא, **הַקּוֹנֶה אִילָן אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ, מֵבִיא** ביכורים מפירות אילן זה, **וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** הרי לנו בפירוש שדעת רבי מאיר שבאילן אחד שלא קנה את הקרקע שעמו, הרי הוא מביא ואינו קורא, וכל שכן בקונה פירות מן השוק. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן פירכא היא, ונדחו דברי שמואל.

במשנה ובברייתא נתבאר שאף באופן שלא קנה קרקע [דהיינו, לרבנן בקונה שני אילנות, ולרבי מאיר בקונה אילן אחד] מכל מקום מביא ביכורים, אלא שאינו קורא. הגמרא מבררת את טעם הדבר שחייבים בהבאה, על אף שנתבאר שנתמעטו מחיוב הבאה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר,**

אגרות קודש

[א' דחוהמ"פ, תשט"ו]

במענה על מכתבו מז' ניסן, בו כותב שמזדמן לו להתפלל בבתכ"נ שונים, ויש מהם שאינם מסכימים לזה שלומד משניות ואומר קדיש שלאחריו, בטענה שאין להרבות בקדישים. ופליאה גדולה על התאוננות זהו, כי הרי זה מנהג ידוע בכל תפוצות ישראל.

ופשיטא שאין זה נכנס בגדר דלהרבות בקדישים, ואמרו רז"ל (סוטה מ"ט ע"א) איהא שמי' רבא דאגדתא (שלימוד משניות בכלל זה - כמבואר בפוסקים) **קאים עלמא**, ושרק זה מצילנו ומגין עלינו בחושך כפול ומכופל בדרא דעקבתא דמשיחא. ובודאי יסביר להם את כל הנ"ל...

רש"י

כסיתא — אילן שגדל בים ויקר הרבה, וקורין קוריי"ל. **ערי** — אילן שגדילין בו ביי"ש, וקורין לדיי"ר. **ודולבי** = קיישטניי"ר. **משנה הקונה שני אילנות** — סתמא לא קנה קרקע סביביו כלל, ואפילו מקום האילן. והרי הוא כמי שקנאן לפירותיו, שבשייבש יעקרנו וילך. **קנה קרקע** — דחשבי להו שדה האילן. **הגדילו** — הרחיבו הענפים הרבה. **לא ישפה** — לא יקצוץ אותן בעל הקרקע, אף על פי שהצל רע לבית השלחין. דכיון דאין לו קרקע לבעל האילנות, שהרי שִׁעבֵּד לו שדהו לצורך האילנות כל צרכן, שעל מנת כן לקחן. **גזע** — בגמרא מפרש. **שלו** — של בעל האילן, דמגוף אילנות קאתי. **של בעל הקרקע** — דכיון דמתחת לקרקע יוצא — מקרקעו גדל. **אם מתו** — יבשו. **אין לו קרקע** — ליטע אילן אחר במקומן. **קנה קרקע** — דחשיבי שדה האילן. ובגמרא מפרש כמה יש לו קרקע, והיאך נטועים, דמצטרפי. **הגדילו** — חוץ לקרקע שלהן. **ישפה** — המוכר. דכיון דאין נטועין בשל מוכר כי אם בקרקע של לוקח, והמוכר לא שעבד לו קרקע שלו — אינו מניחן ליכנס בשלו, מאחר שמזיקין לו. **גמרא תנן התם** — במסכת בכורים. **ואינו קורא** — לפי שלא קנה קרקע, ולא קרינא ביה "פרי האדמה אשר נתתה לי" (דברים כו). ולקמיה פריך: אם כן למה מביא? **מביא** וקורא — ורבי מאיר לטעמיה, דסבירא ליה קנה קרקע. אבל באילן אחד מודה. **מחייב** — להביא בכורים בלוקח פירות שבאילן, ואותה שביכרה תחלה קושר בה גמי לידע שמבכרת היא. והאי דקתני הקונה שני אילנות — משום רבנן נקט להו, דאילו רבי מאיר, אפילו באילן אחד, שאין לו קרקע, מביא וקורא. **משנה יתירא** — הך דבכורים. **אלא שמע מינה מחייב היה רבי מאיר כו'** — והכי קאמר: אפילו אם כדבריכם כן הוא, דשני אילנות אין להן קרקע — אפילו הכי מביא וקורא, דלא חיישינן לקרקע גבי מקרא בכורים. **והכתיב אשר תביא מארצך** — אבל לוקח פירות לא מביא ולא קורא. **והכתיב אדמתך** — "ראשית בכורי אדמתך תביא". **למעוטי אדמת גוי** — שאם יש לו לגוי קרקע בארץ ישראל, ולקח ממנו פירות — אין מביא מהן בכורים. ונראה בעיני דהכי גרסינן: והכתיב "אדמתך" "אדמתך" שני פעמים כתיב "ראשית בכורי אדמתך", בספר "ואלה שמות" ב"ואלה המשפטים", וב"כי תשא". וקמשני: חד למעוטי אדמת גוי, וחד למעוטי אדמת גר. שהרי הגר עצמו מן המביאין ולא קורין הוא, כדתנן במסכת בכורים (פרק ראשון משנה ד), שאין יכול לומר "אשר נשבע לאבותינו לתת לנו". ואתא האי קרא למעוטי, דהקונה מפירות קרקע שלו לא מביא ולא קורא. **תיובתא** — וכל הנך קראי דלעיל מידרשי בספרי, ובמסכת בכורים בפרק קמא.

מאי

תוספות

ערמונים — מכאן מוכיח רבינו תם דערמונים אין זה שקורין קשטניי"ס, דהא בפרק "לולב הגזול" (סוכה לב, ב) אמר: "ענף עץ עבות" — שענפיו חופין את עצו, ואיזה (זה) הוי אומר זה הדס. ופריך: ואימא זיתים? בעינן "עבות" וליכא. ואימא דולבא ואי ערמון שהוא דולבא היינו קשטניי"ס — מאי פריך? הלא אינו "עץ עבות". **ממאי** מדקתני משנה יתירה — ואם תאמר: והא דתנא בסיפא במסכת בכורים (פרק ראשון משנה יא): הקונה שלשה אילנות בתוך של חבירו — מביא וקורא, רבי מאיר אומר: אפילו שנים. אמאי איצטריך ההיא משנה? כיון דלרבנן קונה קרקע — אם כן פשיטא דמביא וקורא וכי תימא, איידי דנקט רבי מאיר שנים מביא וקורא נקט נמי שלשה לרבנן דמביא וקורא — מכל מקום אמאי איצטריך תו דברי רבי מאיר בסיפא, דקתני: רבי מאיר אומר אפילו שנים מביא וקורא? וכי תימא: איידי דתנא רבנן תנא נמי רבי מאיר — אם כן מאי קשיא ליה הבא משנה יתירא? דלמא איידי דתנא רבנן תנא נמי רבי מאיר, דלרבנן איצטריך לאשמועינן דמביא ואינו קורא. דלקמן בעי מאי טעמא דרבנן בשני אילנות ועוד תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דאי מחייב רבי מאיר בלוקח פירות מן השוק, בסיפא דקאמר רבי מאיר אפילו שנים — הוה ליה למימר: אפילו לקח פירות מן השוק

ההוא למעוטי חוצה לארץ — והכי נמי דריש בפרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א): "ארצך" — למעוטי חוצה לארץ. ותימה: אמאי איצטריך מיעוטא? הא אמר בסוף פרק קמא דקדושין (לו, ב): כל מצוה שהיא תלויה בארץ — אינה נהגת אלא בארץ ויש מפרשים: משום דבכורים איתקשו לבשר בחלב, דכתיב (שמות כג) "ראשית בכורי אדמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו", ובמכלתא בהדיא מקיש להו, וסלקא דעתך שיהו נוהגין אף בחוצה לארץ כמו בשר בחלב. ולרבינו שמשון בן אברהם נראה דלא חשיבי בכורים מצוה תלויה בארץ. דלא דמי לתרומה ומעשר וחלה, דהתם גוף הפירות מחוייבין בתרומה, דטבל נינהו ואסורין באכילה, ולכך חשובין הן תלוין בארץ. אבל בכורים — אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם, דאין נאסרין באכילה אף על פי שלא הפריש מהן בכורים. ועוד, מדלא חייב תרומה ומעשר עד שיתמרח בכרי — מוכח שהחיוב תלוי בפירות, לפי שלא הגיע עדיין זמן חיובן. אבל בכורים — ודאי חובת הגוף נינהו, כעבודה זרה דילפינן מינייהו בקדושין (לז, א), שאין החיוב תלוי בפירות אלא באדם, ואפילו בעודן באילן מתחייב, כדתנן במסכת בכורים (פרק שלישי משנה א) כיצד מפרישין בכורים? יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר — קושרו בגמי, ואומר "הרי אלו בכורים". ואף על גב דאם אין לו [אינו] חייב לקנות — מכל מקום חובת הגוף נינהו, כמו חובת ציצית, דאף על גב דאין חייב לקנות טלית בשאין לו — חשיב חובת הגוף. **למעוטי** אדמת גוי — רשב"ם גרס: והא תרי "אדמתך" כתיבי. ולפי שקשה לו אידך "אדמתך" למה לי, מגיה הספרים: והא כתיבי תרי אדמתך? חד למעוטי אדמת גוי, וחד למעוטי אדמת גר. ובחנם דחק עצמו, דחד "אדמתך" דרשינן בפרק קמא דבכורים: הנוטע בתוך שלו והבריך לתוך של חבירו או לתוך של רבים — הרי זה אינו מביא, משום דכתיב "אדמתך" — עד שיהו כל הגידולים מאדמתך. ודוקא לוקח פירות מביא וקורא לרבי מאיר, ולא מבריך בשל חבירו. דכיון דקנה מחבירו — חשיב "אדמתך". ועוד, לית לן למעוטי לוקח מגר, כיון דגר עצמו בר הבאה הוא, כדתנן (שם פרק ראשון משנה ד): אלו מביאים ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, לפי שאינו יכול לומר "אשר נשבע לאבותינו לתת לנו". ומכח ההיא משנה לא היה מניח רבינו תם לגרים לברך ברכת הזימון, לפי שאינו יכול לומר "שהנחלת לאבותינו ארץ טובה", וקתני נמי (שם) כשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר "אלהי אבות ישראל", וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר "אלהי אבותיכם", ואם היתה אמו מישראל אומר "אלהי אבותינו". ולרבינו יצחק נראה דשפיר מצי אמר גר "לאבותינו", ולא קיימא לן כההיא משנה, אלא כרבי יהודה דפליג עלה, כדאיתא בירושלמי (בכורים פרק ראשון) דאמר, תני בשם רבי יהודה: גר עצמו מביא וקורא, מאי טעמא — דאמר קרא (בראשית יז) "כי אב המון גוים נתתיך", לשעבר היה אב לארם, מכאן ואילך לכל גוים. רבי יהושע בן לוי אמר: הלכה כרבי יהודה. עובדא אתא קומי רבי אבהו, ואורי כרבי יהודה. והא דאמר בפרק בתרא דמכות (יט, א): כיון דאיכא גר, דבעי למימר "אשר נשבע לאבותינו" ולא מצי אמר — אתי שפיר כרבי יהודה, וסמיך א"לתת לנו" דסיפיה דקרא. והא דאמר רבי יהודה בירושלמי דמביא וקורא — דוקא גר מבני קיני חותן משה, דמצי אמר "לתת לנו", כדכתיב "והיה הטוב ההוא אשר ייטיב וגו' והטבנו לך" (במדבר י) שנתנו להן דושנה דיריחו, כדאמר בספרי. והכי נמי תניא בתוספתא דבכורים: רבי יהודה אומר כל הגרים מביאים ואינם קורים, ובני קיני חותן משה מביאים וקורים. ורבינו תם אומר: דההיא דירושלמי משבשתא היא, דהיכי מצי למימר גר קורא אפילו מבני קיני? "ארמי אובד אבי" דהיינו יעקב, "וירד מצרימה" "וירעו אותנו" "ויוציאנו" ההיא דתוספתא מוקי באמו מישראל, דמצי אמר "לאבותינו", וכן "לתת לנו" אם הוא מבני קיני. ופליג אמתניתין דמסכת בכורים דקתני באמו מישראל מביא וקורא. ולרבינו יצחק נראה: דמתניתין נמי איירי בבני קיני, ולא פליג. משום דאמו מישראל לא מהני ליה למימר "לתת לנו", דהא אמו עצמה אינה קוראה, כדתנן במתניתין (בכורים פרק ראשון משנה ה): האשה והשליח והעבד וטומטום ואנדרוגינוס אינן קורין, דלא נטלו חלק בארץ, דממעט להו בספרי מ"איש לפי פקודיו" (במדבר כו) אף על פי שהיה להן חלק על ידי ירושה. כל שכן הוא דלא קרי דלא עדיף מאמו. **ההוא** למעוטי אדמת גוי — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי איצטריך? הא לרבי מאיר יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, דתנן (עבודה זרה כ, ב): אין משכירין בתים לגוי בארץ ישראל, ואין צריך לומר שדות. ומפרש בגמרא (שם כא, א): מאי ואין צריך לומר שדות — דמפקיע להו ממעשר נמי ונראה לרבינו יצחק: דדלמא מהכא הוא דגמר בכל דוכתי דיש קנין. מיהו, אומר רבינו שמשון בן אברהם: דההיא דעבודה זרה (כא, א) יש לומר אפילו כמאן דאמר אין קנין, ושם מפורש.

כָּסִיתָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: עֲרוֹנִים, עֲרֵמוֹנִים, אַלְמוּגִים; עֲרוֹנִים - עָרֵי, עֲרֵמוֹנִים - דּוּלְבֵי, אַלְמוּגִים - כָּסִיתָא. **מִשְׁנָה** הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שֶׂדֵה חֲבֵירוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה קַרְקַע; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: קָנָה קַרְקַע. הִגְדִּילוּ - לֹא יְשַׁפֶּה. וְהָעוֹלֶה מִן הַגֶּזַע - שֶׁלּוֹ, וּמִן הַשָּׁרָשִׁים - שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע, וְאִם מֵתוּ - אֵין לוֹ קַרְקַע. קָנָה שְׁלֹשָׁה - קָנָה קַרְקַע. הִגְדִּילוּ - יְשַׁפֶּה. וְהָעוֹלֶה מִן הַגֶּזַע וּמִן הַשָּׁרָשִׁין - שֶׁלּוֹ. וְאִם מֵתוּ - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע. **גְּמָרָא** תְּנַן הָתָם: הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מֵבִיא וְקוֹרֵא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְחַיֵּב הָיָה רַבִּי מֵאִיר אַף בְּלוֹקֵחַ פֵּירוֹת מִן הַשּׁוּק. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי מִשְׁנָה יְתֵירָא, מִכְּדֵי תְּנָא לֵיהּ דְּיֵשׁ לוֹ קַרְקַע, פְּשִׁיטָא דְּמֵבִיא וְקוֹרֵא אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: מְחַיֵּב הָיָה רַבִּי מֵאִיר אַף בְּלוֹקֵחַ פֵּירוֹת מִן הַשּׁוּק. - וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ" - הַהוּא לְמַעוּטֵי חוּצָה לָאָרֶץ. - וְהָא כְּתִיב: "אַדְמָתְךָ" - לְמַעוּטֵי אַדְמַת גּוֹי. - וְהָכְתִיב: "אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי" - דִּיהַבְתָּ לִי זוּזֵי וּזְבַנִי בְּהוּ. מָתִיב רַבָּה: הַקּוֹנֶה אִילָן אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר תִּיוּבְתָּא. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר:

מאי

מאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאִילָן אֶחָד, וּמַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנַן בִּשְׁנֵי אִילָנוֹת? אָמַר לוֹ: דָּבָר שֶׁהָרִאשׁוֹנִים לֹא אָמְרוּ בּוֹ טַעַם, תִּשְׁאָלֵנִי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּדֵי לְבַיֵּשֵׁנִי? אֲמַר רַבָּה: מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא רַבִּי מֵאִיר בְּאִילָן אֶחָד סַפּוּקֵי מִסַּפְּקָא לֵיהּ, וְרַבָּנַן בִּשְׁנֵי אִילָנוֹת סַפּוּקֵי מִסַּפְּקָא לְהוּ - וּמִי מִסַּפְּקָא לֵיהּ? וְהָא קָתָנֵי: לְפִי שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - אֵימָא: שֶׁמָּא לֹא קָנָה קַרְקַע. - וְלֵיחוּשׁ דִּדִלְמָא לָאו בִּיכּוּרִים נִינְהוּ, וְקָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לַעֲזָרָה - דְּמַקְדִּישׁ לְהוּ. - וְהָא בָּעֵי מֵיכְלִינְהוּ - דְּפָרִיק לְהוּ. - וְדִלְמָא לָאו בִּכּוּרִים נִינְהוּ, וְקָא מַפְּקַע לְהוּ מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר - דְּמַפְרִישׁ לְהוּ. בְּשִׁלְמָא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה יָהִיב לָהּ לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נַמִּי יָהִיב לֵיהּ לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר עָנִי נַמִּי יָהִיב לֵיהּ לְכֹהֵן, אֶלָּא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן דְּלֵוִי הוּא, לְמַאן יָהִיב לֵיהּ? - דְּיָהִיב לֵיהּ לְכֹהֵן, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה; דְּתַנְיָא: תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְלֵוִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא; רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אַף לְכֹהֵן. - וְדִלְמָא בִּכּוּרִים נִינְהוּ וּבָעוּ קְרִייָה - קְרִייָה לֹא מְעַכֶּבֶת. - וְלָא? וְהָאֲמַר רַבִּי זֵירָא: כָּל הָרְאוּי לְבִילָה - אֵין בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה - בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ - דְּעָבֵיד לְהוּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר: בְּצָרָן וְשִׁגְּרָן בְּיַד שָׁלִיחַ, וּמֵת שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; מַאי טַעֲמָא? דִּכְתִיב: "וְלָקַחְתָּ וְהֵבֵאתָ", עד

ודלמא לאו בכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה — בכל מקום שיש כעין הקרבה, כי הכא, שיש הגשה או תנופה למאן דאמר. וכן בפרק "הזורע" (חולין קל, ב) גבי חזה ושוק, דקאמר: אי מאבראי — "לפני ה'" כתיב, ואי מגואי — קא מעייל חולין בעזרה, ויש בהן תנופה. אבל דבר שאין עושין בו הקרבה כלל — בההוא אין שייך איסור הכנסת חולין בעזרה, דאם לא כן לא ילבש כהן בגדי חול ויכנס בעזרה, וגם ישראל לא יכנס בעזרה ועוד: דקאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות כא, ב): "יאכלוה" — שיאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השבע. **אלא** מעשר ראשון דלוי הוא — ואף על גב דדמאי אינו מחייב ליתנו מספק, משום דמצי אמר: אייתי ראיה דלא מתוקן הוא, ושקול. אומר רבינו שמשון בן אברהם: דלא דמי, דהכא אין הכהן מוחזק יותר מן הלוי. ושל ישראל ממה נפשך אינם, דאם בכורים הם — דכהן הם, ואם לאו בכורים נינהו — אם כן מעשר ראשון הוא, והוי דלוי. ועוד: דמאי, דלא הוי אלא ספיקא דרבנן — אין צריך לקיים מצות נתינה. **דמקדיש** להו — תימה: דבפרק "התודה" (מנחות פ, ב) גבי תודה שנתערבה בתמורה, דמשני: דלמא לאו תודה היא, והוי לחם חולין בעזרה — ואמאי לא פריך: דלקדיש ליה על תנאי, שאם אינה תודה — יקדש הלחם לבדק הבית, או לדמי נסכים ויש לומר: דגבי תודה, כיון שעשה ארבעים חלות מארבעה מינים — מוכחא מילתא טובא שלשם תודה מביאם, ולהכי, אפילו הקדיש על תנאי — חשיבי חולין בעזרה, כיון שאין דרך לעשות משאר הקדש מה שעשה מזה. אבל הכא, בכורים כי מקדיש להו לדמי — לא מיחזי חולין בעזרה, אלא כשאר הקדש. שדרך להביא הקדש בעזרה, כדאמר (תמיד כט, א, מדות פרק שלישי משנה ח): גפן של זהב היתה שם, שכל מי שמתנדב רגריר מביא ותולה בה. שאינו עושה בכורים, אלא הגשה אצל המזבח לרבנן. ואפילו לרבי אליעזר בן יעקב דמצריך תנופה — אין הוכחה כל כך מתנופה שלשם בכורים מביאן. ואפילו בקריאת הפסוקים אין הוכחה כל כך, אלא הוי בקורא בתורה, הואיל ואינו עושה בגוף הפירות כלום. **תרומה** לכהן ומעשר ראשון ללוי דברי רבי עקיבא — ודלא כפירוש הקונטרס, דפירש דפליגי בתר דקנסינהו עזרא. אלא מדאורייתא פליגי, כדאמר ב"יש מותרות" (יבמות פו, ב) דמפיק טעמא מקראי, והוי לרבי עקיבא דוקא ללוי, ולרבי אלעזר אף לכהן. אבל בתר קנסא — הוי לרבי עקיבא אף לכהן, ולרבי אלעזר בן עזריה דוקא לכהן. והוה מצי לשנויי הכא אפילו כרבי עקיבא ובתר קנסא. אי נמי, שיפריש עליה ממקום אחר על תנאי, שאם אינן בכורים — יהו פירות הללו מעשר, ואם הם בכורים — יהא מעשר של אלו בצפונם או בדרומם. ומעשר עני שלהם יהיב ללוי עני, ואם מעשר שני — יעלה ויאכל בירושלים. ובחד מהנך שנויי צריך לשנויי אליבא דרבי מאיר דמאי טעמא באילן אחד מביא ואינו קורא, דלדידיה ליכא למימר כרבי אלעזר בן עזריה, דבהדיא פליג עלה ב"יש מותרות" (שם). **כל** הראוי לבילה כו' — עיקר מלתא בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קג, ב) גבי "הרי עלי ששים ואחד" כדפירש הקונטרס. ואם תאמר: ומאי פריך התם: וכי לא בלל מאי הוי? והתנן: אם לא בלל כשר. נהי דבלילה לא מעכבא, מכל מקום לכתחלה מצוה לבלול וטוב שיביאו בשני כלים, דיכול להביא בין בכלי אחד בין בשני כלים כמו שירצה, כיון דנדר סתם. דדוקא כי אמר "הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי אחד" תנן התם (קב, ב) דאם הביא בשני כלים פסול ואומר רבינו יצחק: דהך דששים ואחד קאי אהך דקתני רישא: מתנדב אדם מנחה ששים עשרון ומביא בכלי אחד, ואם אמר "הרי עלי ששים ואחד", כלומר מנחה של ששים ואחד. דהשתא צריך להביא בכלי אחד, דכיון דאמר "מנחה" — לקרבן גדול קא מכוין.

דעביד להו כרבי יוסי בר חנינא — פירוש: שלא עשה לקיחה והבאה כאחד. ואם תאמר: ומי דחקו לומר דעביד כרבי יוסי בר חנינא? לימא דעביד במתניתין, ששיגרם לגמרי ביד שליח, כדתנן במסכת בכורים (פרק ראשון משנה ה) דשליח מביא ואינו קורא ויש לומר: דהכי קאמר רבי מאיר מביא ואינו קורא, משמע שמביא הוא בעצמו, ולא שמשגרם ביד שליח. **בצרן** ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך נתתה לי ה'". והכא נמי — בצרן ושלחן על ידי שליח, דפטר להו מקרייה. והא ליכא למיפרך דמהבאה נמי יפטר — שהרי בקרקע קדשו, כדתנן במסכת בכורים.

מאי טעמא דרבי מאיר באילן אחד — כיון דאינו קורא, משום דכתיב "אשר תביא מארצך", למה מביא? הא מהבאה נמי ממעט ליה קרא **מספקא להו** — אי קנה קרקע מן הדין או לא. והאי דאמרי לא קנה קרקע — היינו משום דיד המוכר על העליונה, דמספיקא לא מפקינן מיניה. **דלמא לאו בכורים נינהו** — דשמא לא קנה קרקע, וקמעייל חולין לעזרה. ודרשינן ובסיפרי: "כי ירחק ממך המקום וזבחת" (דברים יב) — בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום חולין שלך. והוא הדין לכל הבאת חולין בעזרה שאסור. אי נמי — מדרבנן, דלמא איכא דחזי ליה דנוהג בהן מנהג חולין כדינן, וסבור קדשים הן, הואיל ואייתינהו בעזרה, ואתי לזלזולי בקדשים. **דמקדיש להו** — על התנאי, אי הוו ביכורים — שפיר, ואי לאו — ליקדשו לקנות בהן קרבן. **הא בעי מיכלינהו** — לכהן, ושמא קדושת דמים יש בהן, ונהנה מן הקדש, ומעל. **ומשני: דפריק להו** — אחר שהניחם לפני המזבח והניף. **וקא מפקע להו מתרומה כו'** — ונמצא אוכל טבלים. אבל בכורים הרי הן כתרומה, דכתיב (דברים יב) "תרומת ידך" — אלו הבכורים. וכל שדהו יכול לעשות בכורים, כדתנן במסכת בכורים (פרק שני משנה ד). ומשני: דמפריש. למאן יהיב ליה — ואין לנו לעשות תקנה לגזול את הלוים. **מעשר שני נמי** — אם שנה ראשונה או שניה של שמיטה הוא. דיהיב ליה לכהן — דאיהו לא מצי אכיל ליה דלמא בכורים נינהו. **מעשר עני נמי** — אם שנת שלש היא. **מעשר ראשון לכהן** — ולא ללוי, כדמפרש בכתובות בפרק "האשה שנתארמלה", ומוקי לה לבתר דקנסינהו עזרא. ומשמע ליה לרבי אלעזר בן עזריה לוים דקרא — אף כהנים במשמע, דבעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לוים. **ובעי קרייה** — והיאך יאכל מהם בלא קרייה? **לא מעכבת** — כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מכות. **כל הראוי לבילה** — במנחות, בפרק "המנחות" תנן: מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד. ואם אמר "הרי עלי ששים ואחד" — מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחד. ומפרשינן טעמא בגמרא: משום דששים נבללין ביחד יפה בלוג שמן, אבל ששים ואחד אי אפשר להבלל. ופרכינן: וכי לא בלל נמי מאי הוי? והתנן: אם לא בלל כשר ומשני, אמר רבי זירא: כל הראוי לבילה, כגון ששים עשרון, אם לא בלל — כשר. אבל ששים ואחד, שאין ראוי לבילה — בילה מעכבת בו. כלומר, מה שאי אפשר להבלל מעכבת בו. דכיון דכתיב "ויצק עליה שמן", ועצה לבלול, דכתיב "בלולה" — שמע מינה שצוה הקב"ה להביא מנחה שיכול לקיים בהן מצות בלילה. וכשהוא מביא ששים ואחד — מנחה כזו לא צוה להביא, והרי הוא כמביא מנחה מן הקטניות, דאינה כלום. שכל דבר שצוה הקב"ה להביא — יש עיכוב בעיקר הבאתו להביא באותו ענין שצוה הכתוב, ולא בענין אחר. אבל מצות האמורות באותה מצוה, כגון תנופה בקרבן, בלילה במנחה — יש שמעכבין, אם גילה הכתוב לשנות עליו ולעכב, ויש שאין מעכבין. וגבי בכורים נמי — דחזו לקרייה בעינן. ואף על גב דאיכא מביאי בכורים שמביאין ולא קורין, במסכת בכורים (פרק ראשון משנה ד) — הני מילי כגון גר, דמעיקרא כי מייתי על מנת שלא לקרות מייתי להו, וכגון מהחג ועד חנוכה דמביא ואינו קורא, כדנפקא לן מקראי בסיפרי. אבל הנך בכורים, דמייתי להו מספיקא — שמא טעונין קרייה מן התורה, דשמא קנה קרקע, והלכך חזו לקרייה בעינן. **בצרן ושיגרן ביד שליח** — או שמת שליח בדרך, שהשליח עצמו בצרן ומת בחזאי הדרך, ומינה שליח אחר תחתיו עד לירושלים. או שהביאוהו הבעלים עצמן משם ואילך. **מביא ואינו קורא** — אין הבעלים קורין, כדמפרש טעמא. **ולקחת והבאת** — דכתיב "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא", והאי "ולקחת" קרא יתירא הוא, דמצי למיכתב "והבאת מארצך". ודרשינן ביה: מי שלוקח, דהיינו בוצר — הוא מביא, דבעינן הבצירה והבאה כולה עד לירושלים באדם אחד. הלכך, היכא דבצרן איהו והשליח הביאן — לא הויא לקיחה והבאה באחד אלא בשנים. וכן היכא דמית בדרך — לא הויא לקיחה וגמר הבאה באחד. אבל היכא דבצרן שליח והביאן לירושלים — אז קורין הבעלים, דשלוחו של אדם כמותו ויכול לקרות "הנה הבאתי" וגו'. ומיהו, שליח עצמו לא בר קרייה הוא, כדתנן במסכת בכורים, שאין יכול לומר "אשר

מאי טעמא דרבי מאיר – מה טעמו של רבי מאיר **בְּאִילָן אֶחָד, ומאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן בִּשְׁנֵי אִילָנוֹת,** שעל אף שלא קנה את הקרקע מכל מקום מביא ביכורים, הרי מן אותו הפסוק שנתמעטו שאינם חייבים בקריאה, נתמעטו גם שאין חייבים כלל בהבאה, וכלשון הפסוק (דברים כו ב) 'אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ'.

אָמַר לוֹ רבי אלעזר לרבי שמעון בן אליקים, **דָּבָר שֶׁהָרִאשׁוֹנִים לֹא אָמְרוּ בּוֹ טַעַם, תִּשְׁאָלֵנִי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּדֵי לְבַיֵּשַׁנִי** ברבים, שיראו שאיני יודע להשיבך.

רבה מיישב את טעמם של רבי מאיר וחכמים: **אָמַר רַבָּה, מַאי קוּשְׁיָא** – מה הקושיא על רבי מאיר וחכמים, מפני מה נקטו שעל בעל האילן להביא ביכורים, **דִּלְמָא רַבִּי מֵאִיר בְּאִילָן אֶחָד סָפוּקִי מְסַפְּקָא לֵיהּ** – שמא מסתפק רבי מאיר באילן אחד, שמא כן קנה אף את הקרקע שעמה, **וְכֵן רַבָּנָן בִּשְׁנֵי אִילָנוֹת סָפוּקִי מְסַפְּקָא לְהוּ,** ומכל מקום אמרו לעיל במשנתינו (ע"א) שלא קנה קרקע, כיון שמחמת הספק יד הלוקח על התחתונה, שכלל הוא בידינו 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ומכל מקום לגבי מצות ביכורים מביא מן הספק.

מקשה הגמרא: **וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ** – וכי ניתן לומר שרבי מאיר נסתפק בכך, **וְהָא קָתָנֵי** – והרי שנינו לעיל בברייתא (ע"א) 'מביא ואינו קורא **לְפִי שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע' דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** ומשמע שדין ודאי הוא שלא קנה קרקע. מתרצת הגמרא, **אִימָּא** – אכן יש לתקן את דברי הברייתא, ולגרוס 'מביא ואינו קורא, **שֶׁמָּא לֹא קָנָה קַרְקַע'.**

הגמרא מקשה איך ניתן להביא ספק ביכורים לבית המקדש. מקשה הגמרא: **וְלֵיחוּשׁ דִּדְלְמָא לַאו בִּיכּוּרִים נִינְהוּ** – והרי יש לחשוש שמא פירות אלו אינם ביכורים, אלא סתם פירות חולין, **וְקָא מְעַיֵּל חוּלִּין לַעֲזָרָה** – ואם כן נמצא שמכניס פירות חולין לעזרה, והרי זה אסור. מיישבת הגמרא: **דְּמַקְדִּישׁ לְהוּ** – אכן אין אפשרות להביא ביכורים אלו, אלא על ידי שמקדישם על תנאי, אם פירות ביכורים הם הרי מצוה להביאם, ואם פירות חולין הם, הריני מקדישם לקנות בדמיהם קרבן, שבאופן זה ממה נפשך אינם פירות חולין ומותר להכניסם.

הגמרא מקשה שאם כן איך יאכלם הכהן. שואלת הגמרא: **וְהָא בָּעֵי מֵיכְּלִינְהוּ** – והרי על הכהן לאכול את הביכורים, ומאחר והוקדשו על התנאי איך יאכלם, הרי על הצד שהוקדשו, אם אכלם הכהן נמצא שמעל בהקדש. מיישבת הגמרא, **דְּפָרִיק לְהוּ** – לאחר שהניחם והניף אותם, פודה אותם הכהן, ויכול לאוכלם.

הגמרא מוסיפה לשאול איך ינהגו בדיני תרומות ומעשרות של פירות אלו. שואלת הגמרא: **וְהרי דִּלְמָא לַאו בִּכּוּרִים נִינְהוּ** – שמא אין פירות אלו ביכורים, **וְקָא מַפְקָע לְהוּ מִתְּרוּמָה וּמַעֲשַׂר** – ונמצא שאינו מפריש מהם תרומות ומעשרות, כדין פירות חולין, ונמצא שאוכל הכהן טבלים. מיישבת הגמרא: **דְּמַפְרִישׁ לְהוּ** – אכן על הבעלים להפריש מן הפירות תרומות ומעשרות.

הגמרא מברר איך יתכן להפריש תרומות ומעשרות מפירות אלו. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – תירוץ הגמרא מובן לגבי **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, שֶׁיְּהִיב לָהּ** [-שנותן אותה] **לַכֹּהֵן,** שבין ביכורים ובין תרומה ניתנים לכהן, וכן אם עומד בשנה ראשונה ושניה של שמיטה, שעליו להפריש **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, נַמִּי יָהִיב לֵיהּ לַכֹּהֵן** – גם יכול לתתו לכהן, שיאכלם בירושלים, ואם עומד בשנה השלישית, שבשנה זו, תחת מעשר שני עליו להפריש **מַעֲשֵׂר עָנִי, נַמִּי יָהִיב לֵיהּ לְכֹהֵן עָנִי** – גם יכול הוא לתתו לכהן עני. **אֶלָּא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן דְּלֵוִי הוּא** – אלא מעשר ראשון שעליו לתת ללוי, **לְמַאן יָהִיב לֵיהּ** – למי יתננו, הרי שמא שייכים פירות אלו ללוי כדין מעשר ראשון, ואיך יתקנו חכמים לתת ביכורים אלו לכהן, ונמצא גוזל את הלויים.

מיישבת הגמרא: **דְּיָהִיב לֵיהּ לַכֹּהֵן,** ובדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה** שאף מעשר ראשון ניתן לכהן דווקא, ולא ללוי, מאחר שעזרא קנס את הלויים, כיון שלא עלו לארץ ישראל אלא הלויים שקצצו בהונותיהם שלא היו ראויים לעלות לדוכן. **דְּתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה** ניתנת **לַכֹּהֵן, וּמַעֲשַׂר רִאשׁוֹן** ניתן **לַלֵּוִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (אף) לַכֹּהֵן** דווקא.

הגמרא מקשה איך יאכלו את הביכורים בלא קריאה. מקשה הגמרא: **וְדִלְמָא בִּכּוּרִים נִינְהוּ** – והרי שמא פירות אלו ביכורים הם, שקנה אף את הקרקע, **וּממילא בָּעוּ קְרִיָּיה** – חייבים הם בקריאה, ואיך יאכל הכהן את הפירות בלא קריאה. מתרצת הגמרא, **קְרִיָּיה לֹא מְעַכֶּבֶת** – אין הקריאה מעכבת את אכילת הפירות.

שואלת הגמרא: **וְלֵא** – וכי אף באופן זה שמחמת הספק אינו יכול לקרות, אין הקריאה מעכבת, **וְהָאָמַר רַבִּי זֵירָא** לגבי דין מנחה, **כָּל הָרָאוּי לְבִילָה אֵין בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ** – שאף שאין בלילת [-עירוב] המנחה עם הלוג שמן מעכבת, מכל מקום צריכה המנחה להיות ראויה להיבלל, וכל שאינה ראויה להיבלל, הרי זה מעכב בה. ואם כן יש להקשות שאף שאין הקריאה מעכבת בביכורים, מכל מקום באופן זה שמחמת הספק אי אפשר לקרות, הרי זה צריך לעכב.

מיישבת הגמרא: אכן אין באפשרות הבעלים להביא את ספק ביכורים אלו לבית המקדש, כיון שבאופן זה הרי הפירות מחויבים בקריאה, אלא מה ששנינו במשנה ובברייתא לעיל (ע"א) שמביא ואינו קורא, היינו **דְּעָבִיד לְהוּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר בְּצָרָן וְשִׁגְּרָן בְּיַד שָׁלִיחַ** – אם הבעלים בצרו את הפירות, ושלחום ביד שליח, או אם בצר השליח את הפירות, **וּמֵת שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ,** ומינה שליח אחר תחתיו להעלות את הפירות לירושלים, או שהבעלים עצמם העלום, הריהו **מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא** – אין הבעלים יכולים לקרוא. מבארת הגמרא, **מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב** (דברים כו ב) 'וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם' והרי תחילת הפסוק מיותרת היא, שהיה יכול הפסוק לומר 'הַבֵּאתָ מארצך',

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

ברכה ושלום!

... בהנוגע לשתי האפשרויות שיש לה, אם לעבוד בתור מדריכה ב... ולבוא על ש"ק הביתה או לגמור קורס לגננת שאז תהי' גננת מוסמכת. הנה נראית לי האפשריות השני', כי בזמננו זה ביחוד צריכים לנצל את הכשרונות שיש לאדם בשדה החינוך וכפי ההשקפה הרי יהי' זה ג"כ ענין של פרנסה בגשמיות..

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

אלא בא הפסוק ללמדינו **שעד שֶׁתְּהֵא** לְקִיחָה **וַהֲבָאָה כְּאֶחָד** – שצריך שתהיה הבצירה וההבאה לירושלים על ידי אדם אחד, **וְהָא** לֵיכָּא – וממילא אם הבעלים בצרו והשליח הביא, או שהשליח בצר ומת בדרך, אין לקיחה והבאה כאחד, ואין הבעלים יכולים לקרוא. ובאופן זה ניתן להביא את ה'ספק ביכורים', שיבצרו הבעלים וימסרום לשליח, שבאופן זה אין חיוב קריאה כלל.

הגמרא לעיל (פא:) נקטה בפשיטות שאין יכולים הבעלים לקרוא בהבאת ביכורים אלו, ומכח זאת הקשתה שהקריאה תעכב. כעת מבררת הגמרא מפני מה אכן אין יכולים הבעלים לקרוא את פרשת הביכורים על הספק: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִׁי, מִכְּדֵי פְּסוּקֵי נִינְהוּ** – והרי פרשת הביכורים הם פסוקים מן התורה, ואם כן **לִיקְרֵי** – שיקראו הבעלים פסוקים אלו על הספק, כשם שהם מביאים את הביכורים על הספק, וממילא נמצא שעל הצד שביכורים הם, קיים מצותם.

אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב אשי, בעל האילנות אינו יכול לקרוא מספק, **מִשּׁוּם דְּמֶחֱזֵי כְּשִׁיקְרָא** – שנראה כמשקר בקריאתו, כיון שקורא מחמת הבאת הביכורים, בעוד שיתכן שאין הפירות ביכורים כלל, כיון שלא קנה קרקע, וכתוב בתהילים (קא ז) שאומר הקדוש ברוך הוא 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'.

טעם נוסף, מפני מה אין לקרוא פרשת ביכורים על הספק: **רַב מְשַׁרְשִׁיָא בְּרֵיהּ** [-בנו] **דְּרַב חִיָּיא אָמַר, דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְקוּעֵינְהוּ מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר** – יש לחשוש שיראה אדם אחר שקוראים על ביכורים אלו כדין ביכורים ודאים, וכשיהיו לו ביכורים כאלו יהיה סבור שדינם כביכורים ודאי, שפטורים מתרומות ומעשרות.

שנינו במשנה: **הֲגִדִּילוּ לֹא יְשַׁפֶּה כּוּ'** והעולה מן הגזע שלו, ומן השרשים של בעל הקרקע.

במשנתינו התבאר שהקונה שני אילנות לא קנה קרקע עמהם, ולכך הענפים היוצאים מן גזע האילן בלבד שייכים לבעל האילן, מה שאין כן היוצאים מן השרשים שייכים לבעל הקרקע. מבררת הגמרא מה נחשב גזע, ומה נחשב שרשים: **הֵיכִי דָּמֵי מִן הַגֶּזַע** – מהו היוצא מן הגזע, ששייך לבעל האילן, **וְהֵיכִי דָּמֵי מִן הַשָּׁרָשִׁין** – ומהו היוצא מן השרשים, ששייך לבעל הקרקע.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל שֶׁרוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה** כלומר, כל האילן שעל פני הקרקע, **זֶהוּ מִן הַגֶּזַע, וְשֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה,** כלומר, החלק שתחת הקרקע, **זֶהוּ מִן הַשָּׁרָשִׁין.**

שואלת הגמרא: **וְלֵיחוּשׁ דִּלְמָא מַסְקָא אַרְעָא שִׁירְטוֹן** – אם אכן כדבריך שכל הענפים היוצאים מן החלק שרואה פני חמה, שייכים לבעל האילן ואף שסמוכים לקרקע, אם כן יש לחשוש שמא יקנה אדם אילן אחד מחבירו, ולאחר מכן יגבה קרקע השדה ויכסה את תחילת האילן בחול, ויהיו ענפי האילן נראים כשלשה אילנות נפרדים, **וְאָמַר לֵיהּ תְּלָתָא זַבִּינְתְּ לִי וְאִית לִי אַרְעָא** – ויטען הלוקח שקנה שלשה אילנות ואת הקרקע שעמהם. והלא לא יתכן שתיקנו חכמים דבר שיכול לבוא ממנו הפסד למוכר, אלא היה להם לחכמים לתקן שעל הלוקח לקצוץ ענפים אלו היוצאין מן הגזע.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן,** אכן כוונת המשנה שיָקוּץ הלוקח ענפים אלו, ששלו הם על מנת לקוצצם ולא להניחם שם. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** יָקוּץ.

הגמרא מביאה הלכה בענין הלוקח עץ דקל מחבירו, מה דין הענפים היוצאים מן הגזע: **אָמַר רַב נַחְמָן, נְקִיטִינָן** – קיבלנו מרבותינו, הלוקח מחבירו עץ **דֶּקֶל,** שאינו קונה הקרקע שאצל האילן, **אֵין לוֹ גֶּזַע** – אין הענפים היוצאים מן הגזע שייכים ללוקח, בשונה מקונה אילן אחר מחבירו, שמבואר במשנתינו לעיל (פא.) שהענפים היוצאים מן הגזע שייכים ללוקח.

הגמרא עוברת לדון בביאור טעמו של רב נחמן: **סָבַר רַב זְבִיד לְמֵימַר** – רב זביד היה סבור לבאר את טעמו של רב נחמן, **שאֵין לוֹ גֶּזַע לְבַעַל דֶּקֶל,** משום **דְּכֵיוָן דִּלְמֶחֱפַּר וּלְשָׁרֵשׁ קָאֵי, אַסּוּחֵי מַסַּח דַּעְתֵּיהּ** – שמאחר והדקל עומד להיעקר לאחר שיתייבש, כיון שדרכו שאחר שמתייבש אין הוא חוזר לצמוחה, ממילא הוא מסיח דעת מן הענפים היוצאים מן הגזע ואינו מתכוין לזכות בהם, שסבור הוא שמא יתייבש הדקל מהרה ולא יוציא כלום מן הגזע. ומה שאין כן שאר אילנות, שאם ראשם מתייבש ניתן לקוצצם למטה והרידהם חוזרים וגדלים, אין הוא מסיח דעת.

רב פפא דוחה את ביאורו של רב זביד: **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא** – הקשה רב פפא על רב זביד, **וְהָא קוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת** – והרי משנתינו לעיל (פא.) עוסקת באדם שקנה מחבירו שני אילנות מכל מין שהוא, ובכלל זה אף הקונה דקלים **דִּלְמֶחֱפַּר וּלְמִשְׁרַשׁ קָיְימֵי** – שלחפור ולעקור אותם הם עומדים לכשיתייבשו כיון שלא קנה הקרקע עמהם, **ומכל מקום קָתָנֵי דֵּישׁ לוֹ גֶּזַע** לבעל האילן, ועל כרחך שאין הוא מסיח דעתו משום כן מן היוצא מן הגזע.

רב פפא מבאר את טעמו של רב נחמן באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָא,** מפני מה אמר רב נחמן **שאֵין לוֹ גֶּזַע לְבַעַל דֶּקֶל, לְפִי שֶׁאֵין מוֹצִיא גֶּזַע** – לפי שאין דרך הגזע של הדקל להוציא ענפים מן הגזע, אלא רק בראש הדקל, ומשום כן מסיח הלוקח דעתו מן הענפים, ואף אם אירע והוציא הגזע ענפים, אין הם שלו. וממילא אין להקשות שבמשנתינו משמע שבכל האילנות היוצא מן הגזע שייך לבעל האילן, כיון שלא דיברה משנתינו אלא באילנות שדרכם בכך.

הגמרא שבה ליישב את משנתינו אף לדעת רב זביד. שואלת הגמרא: **וּלְרַב זְבִיד קַשְׁיָא מַתְנִיתִין** – לפי הנתבאר שלדעת רב זביד אף הדקל עשוי להוציא ענפים מן הגזע, אם כן שוב יש להקשות ממשנתינו שסתמה שכן הוא הדין בכל האילנות, שמשמע שאף בדקל היוצא מן הגזע שייך לבעל הדקל, ושלא כרב נחמן.

מיישבת הגמרא: **דְּזַבִּין לְחָמֵשׁ שְׁנִין** – משנתינו עוסקת באופן שקנה הלוקח את האילנות, ושיעבד לו המוכר את הקרקע לחמש שנים, שאף אם ימות האילן בתוך שנים אלו, יוכל לחזור וליטע אחר במקומו, וממילא אין הוא מסיח דעת מן היוצא מן הגזע, כיון שבתוך זמן זה יכול האילן להוציא ענפים מן הגזע. מה שאין כן אם קנה דקל בלא לפרש, כיון שאם יתייבש מיד לאחר יום או יומיים, לא יהיה לו כלל ענפים, הריהו מסיח דעתו מהם.

שנינו במשנה: **קָנָה שְׁלֹשָׁה קָנָה קַרְקַע.**

שואלת הגמרא: **וְכַמָּה** קרקע קונה עמהם. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲרֵי זֶה** [–הלוקח] **קָנָה תַּחְתֵּיהֶן** – את כל הקרקע שתחת עיקרי האילנות והענפים, **וּבֵינֵיהֶן** – וכן את הקרקע המגולה שבין ענפי אילן זה לענפי האילנות שאצלו, **וְחוּצָה לָהֶן** – ואת הקרקע שמסביב וחוץ לכל האילנות

בכל יום חול קודם תפילת הבוקר יפריש איזה מטבע לצדקה.

ממכתב י"ג ניסן, תשי"ח

כאשר נתינת הצדקה היא באופן ד"מקרבא הנייתה", אזי גם קירוב הגאולה הוא במידה רבה יותר.

משיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ז

רש"י

מכדי פסוקי נינהו ליקרי — ואמאי עביד להו כדרבי יוסי? כמו שמביא מספק כך יהא קורא מספק, כאדם שקורא בתורה **משום דמיחזי כשיקרא** — שהרי בשביל הבאת ביכורים קא קרי, ושמא לאו בקרקע שלו גדלו וקא משקר, וכתיב "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים קא). אבל בשקורא בתורה לא מיחזי כשיקרא. **דלמא אתי לאפקועינהו כו'** — מאן דחזי דקרי עלייהו כביכורים ודאים, כשיהיו לו ביכורים כאלו — לא יפריש מהן תרומה, דקסבר ביכורים ודאין הן. אי נמי, האי גברא גופיה. הלכך עבוד בהו היכרא שלא לקרות. **כל שרואה פני חמה** — היינו כל האילן חוץ מן הקרקע. **ושאינו רואה פני חמה** — היינו מתחת לקרקע. **וליחוש זימנין דמסקא כו'** — כיון דאמרת מן הגזע היינו כל שרואה פני החמה, ואפילו סמוך לקרקע הרי הוא של בעל האילן — ואם כן היכי תקון רבנן מילתא דאתי בה מוכר לידי פסידא? והא זימנין שיש לו אילן אחד בתוך שדה של חבירו, ואמור רבנן דהויצא מן הגזע שלו, ומסקא ארעא שירטון ותגביה הקרקע עד שיתכסה אילן היוצא מן הגזע מקצתו בקרקע, ויראו כשלשה אילנות. וכגון שהיה רוחב בין הגזע לאילן כשיעור המפורש לפנינו. ויטעון לוקח שיש לו קרקע, ויפסיד המוכר, דהוי כשלשה אילנות וקנה קרקע. והוה להו לרבנן למימר: היוצא מן הגזע יחתוך בעל האילן פן יפסיד המוכר **אמר רב נחמן** יקוץ — מתניתין דקתני: היוצא מן הגזע שלו — לא שיניחנו כך ויגדל, אלא הרי הוא שלו על מנת לקצוץ ולשרוף. **נקטינן** — מרבותינו: דקל אין לו גזע. לקמיה מפרש. **אין לו** — היוצא מן הגזע לבעל הדקל. דכיון דלחפור ולשרש קאי כשייבש האילן, דהא לא קנה קרקע. **אסוחי מסח דעתיה** — בעל הדקל, מן העתיד לצאת מן הגזע, דסבור הוא שמא ייבש הדקל מהרה ולא יוציא גזע. דלא דמי לשאר אילנות, שאם יבשו בראשן קוצצן למטה, וחוזרין וגדילין, שהרי גזען מחליף כדתניא לעיל (פ, ב). אבל דקל, מאחר שייבש — אין לו תקנה, כדתניא לעיל: בדקלים ובארזים חופר ומשרש. הלכך מייאש מן היוצא מן הגזע, ולא נתכוון לקנותו. **והא הקונה שני אילנות** — דמתניתין, בכל אילנות מיירי, ואפילו בדקלים. ואף על גב דלחפור ולשרש קיימי בשימותו, דהא אין לו קרקע — אפילו הכי קתני מתניתין דיש לו גזע **אלא אמר רב פפא** — לא תיתלי טעמא דאסוח דעתא בחופר ומשרש. אלא, אין לו גזע לבעל הדקל כדקאמרת, ולא מטעמיך. **אלא לפי שאין דרך** — דקל להוציא מן הגזע כלום, אלא מלמעלה בראשו גדילים כל עניפיו. והלכך עולין לו בחבל, כדאמרן ב"המוכר את הבית" (בבא בתרא סט, ב). ומשום הכי הסיח דעתו. ואפילו אי מיקרי ויוצא מן הגזע — הרי הוא של בעל הקרקע. ומתניתין — באילנות הרגילין להוציא גזע מיירי, ולא בדקל, הואיל ולא שביח להוציא גזע. דכל מילתא דלא מסיק לוקח אדעתיה — לא קני. **ולרב זביד** — דסבירא ליה דמוציא גזע. **קשיא מתניתין** — דבבל אילנות המוציאין גזע מיירי. **דזבין ליה לחמש שנין** — שאף אם ימות יטע אחר במקומו. והלכך, כיון דמשעבדא ליה ארעא לזמן קצוב — לא מסח דעתיה מן הגזע. אבל היכא דזבין סתמא, שאפילו אם ימות לסוף יום או יומים לעקור ולשרש קאי — התם ודאי מסח דעתיה. **תחתיהן** — תחת עיקר האילנות והנופות. **וביניהן** — קרקע מגולה שבין נופות אילן זה לנופות אילן זה. **וחוצה להן** — סביב האילנות, מקום שכלין נופותיהן ולחוץ.

כמלוא

תוספות

בדרך מביא ואינו קורא — תימה: הא נראו לקריאה ונדחו, והוה לן למימר ירקבו, כדאמר רבי זירא בפרק בתרא דמכות (יח, ב): הפריש ביכורים לפני החג, ועבר עליהם החג — ירקבו, משום דקודם החג הוו חזו לקריאה, ואחר החג תו לא חזו. וחשיב להו מטעם זה התם אין ראוים לבילה, דבילה מעכבת בהן ותירץ רבינו חיים: דהכא איירי כגון שהיה בדעתו מתחלה כשבצרן לשגרן ביד אחר, דאז יכול לשגרן ביד אחר כאילו לא נראו לקריאה מעולם. כדמוכח בירושלמי דביכורים (פרק ראשון), דגרס התם: רבי יוחנן וריש לקיש בשם רבי אושעיא אומר: כשלקטן לשלחן ביד אחר, אבל אם לקטן להביאן הוא — לא ישלחנו ביד אחר, דכל הביכורים שנראו להיתר קריאה אין נתרין אלא בקריאה. וקאמר בתר הכי: מתניתין פליגא, הפריש ביכוריו ומכר שדהו — מביא ואינו קורא. קיימונה שנתן דעתו למכור משעה ראשונה. והא דתנינא: יבש אילן או נקצץ מביא ואינו קורא — כשייבש משעה ראשונה. ולפי זה, הפריש ביכורים לפני החג על מנת להביאן לאחר החג — לא ירקבו, אלא אחר החג מביא ואינו קורא. ומה שפירש הקונטרס דבצירה היא הלקיחה — אין נראה לרבינו תם, דלקיחה לא משמע בצירה, אלא לקיחה מתוך הבית. ועוד: דלא קתני "או מת שליח", אלא "ומת" — משמע דמת הויא לקיחה והבאה בתרתי. ועוד: דהכי הוה ליה למיתני: בצרן ושגרן ביד שליח או בצרן שליח והוליכן הוא. אלא נראה לרבינו תם: דלקיחה שהיא מתוך הבית הויא לקיחה, ובצרן אורחא דמילתא נקט, שהוא רגיל ללקט מה (שנראה בעיניו) ולא שליח, משום דביכורים אין להם שיעור.

עד שתהא לקיחה והבאה באחד — פירש הקונטרס: דבצרן שליח והביאן לירושלים — קורין בעלים, דשלוחו של אדם כמותו, ויכול לקרות "הנה הבאתי" וגו'. ואין נראה שיקראו בעלים כדמשמע בירושלמי

מתקיף לה רב פפא והא קונה שני אלנות דלחפור ולשרש קיימי כו' — פירש הקונטרס: דפריך משום דמתניתין לא מפלגא, ומיירי אפילו בדקל. ותימה: דאם כן, מאי משני רב פפא? לדידיה נמי תקשי ומה שתירץ בקונטרס זהו דוחק. ועוד: דמפרש דמזבין ליה לחמש שנים, שאם ימות תוך כך יטע אחר במקומו. הא קתני: ואם מתו — אין לו קרקע, היינו שלא יטע אחר במקומו. דאי לזרוע תחתיו קאמר דאין לו קרקע כשמתו — פשיטא, דהא אפילו בעודן האילנות חיות קתני דלא קנה קרקע ונראה לרבינו תם: דרב זביד נקט דקל וכל דדמי ליה, כגון ארזים ושאר אילנות שכבר נקצצו פעם אחת, דתו אי יבשי — אין גזען מחליף. והשתא פריך ליה רב פפא שפיר, דמסתמא מתניתין איירי ברוב אילנות דקלים וארזים ושאר אילנות שנקצצו, מרובין משאר אילנות שלא נקצצו. ומשני: דמתניתין איירי דזבין ליה לחמש שנים, ומסתמא לפי שהן נטיעות ואין דרכן למות בחמש שנים איירי, ולא אסח דעתיה. ומיהו, אם מתו תוך חמש שנים — לא יטע אחרים במקומן. ובשלשה אילנות דקנה קרקע — יטע אחרים במקומן. עוד מפרש רבינו תם לפי שיטת רבינו חננאל, דלא גרס במילתיה דרב זביד "אין לו גזע לבעל הדקל", אלא: סבר רב זביד למימר אין לו גזע. כלומר: אין לו דין גזע, דנימא העולה מושרשים לבעל הקרקע, אלא הכל לבעל הדקל, ואפילו העולה מן השרשים. כיון דלחפור ולשרש קיימי, דכשיבש האילן יקח בעל האילן את השרשין ויחפור וישרש את הכל — אסוחי אסח דעתיה בעל הקרקע. ולאו דוקא נקט דקל, דהוא הדין שאר אילנות. והיינו טעותא, דאם כן אמאי קאמר רב נחמן דקל? ומתניתין לא קשיא, דהא משני ליה בדזבין ליה לחמש שנים, ובתר חמש שנים הדרי למוכר, דלא קיימי השתא לחפור ולשרש. ואין להקשות לכל הפירושים: דכיון דלוקח מסתלק מן האילנות לאחר חמש שנים, היכי אית ליה העולה מן הגזע שהיא שלו לקוץ, כדאמר רב נחמן לקוץ? הא אפילו ענפים שבאילן אין יכול לקוץ, כדאמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קט, א): המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות — אין לו קורות שקמה. ואמר אביי: שקמה אין לו, שבח שקמה יש לו. ורבא אמר: אפילו שבח שקמה אין לו. פירוש: ענפים שגדלו אחר שקבל שדהו. והלכה כרבא דשאני הכא, דאם לא היה קוצץ — היה לוקח פירות הגדילים ביוצא מן הגזע, ולכך כשאומר לו לקוץ, משום דחייש דלא לימא "תלת זבנת לי" — הרי הוא של לוקח תחת הפירות. ולרבינו יצחק נראה, דסלקא דעתיה דרב פפא דרב זביד הכי קאמר: דוקא דקל אין לו גזע לבעל הדקל, דאסוחי אסח דעתיה, לפי שכשמתייבש בראשו וקוצצין אותו שוב אין מחליף גזעו, דסבור הוא שלא יעלה כלום מן הגזע קודם שיתייבשו. אבל שאר אילנות, שיכול לקצוץ כשיתייבשו בראשן, ויחליפו גזע — לא מסח דעתיה. ומשום הכי פריך ליה רב פפא ממתניתין דקנה שני אילנות יש לו גזע: והא קיימי לחפור ולשרש, אפילו שאר אילנות כשמתייבשין בראשן, ואף על גב דגזען מחליף — אין מועיל לו כלום, דאין יכול לקצוץ כדי להחליף גזע, כדמוכח לקמן (פג, א), דתניא גבי שני אילנות: לפיכך יבש או נקצץ — אין לו קרקע. משמע: נקצץ אף על פי שלא יבש עדיין וראוי להחליף גזע. ואם כן, מה לי דקל מה לי שאר אילנות? כך זה עומד לשרש ולחפור כשייבש בראשו כמו זה ולבסוף מסיק רב זביד מתניתין דזבנה לחמש שנים, שאם יבש בתוך חמש יקצצו להחליף גזעו, ומכר לו האילן בחייו, לפיכך לא מסח דעתיה. והשתא רב זביד דנקט דקל — לאו דוקא, דהוא הדין שאר אילנות. אלא משום דשאר אילנות לא פסיקא ליה, דפעמים יש להם גזע — כשמוכרן לחמש שנים לקצצן כדי להחליף גזע, אבל דקל לא שייך למכרו לחמש שנים כדי לקצצו כדי להחליף גזעו, דאין גזעו מחליף. ומיהו, קשה לפירוש זה, דבקנה שלשה אמאי קתני דאם מתו יש לו קרקע ויטע אחר במקומו? כיון דמתניתין איירי דזבין לחמש שנים

כמלוא

עַד שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה וַהֲבָאָה כְּאֶחָד, וְהָא לֵיכָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוֵיָא לְרַב אַשִׁי: מִכְּדֵי פְּסוּקֵי נִינְהוּ, לִיקְרֵי אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּמֵחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא. רַב מְשָׁרְשִׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִיָּיא אָמַר: דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְקוּעֵינְהוּ מִתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר. "הִגְדִּילוּ - לֹא יְשַׁפֶּה" כו'. הֵיכִי דָּמֵי "מִן הַגֶּזַע", וְהֵיכִי דָּמֵי "מִן הַשָּׁרָשִׁין"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁרוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה - זֶהוּ "מִן הַגֶּזַע", וְשֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה - זֶהוּ "מִן הַשָּׁרָשִׁין". וְלֵיחוּש דִּלְמָא מַסְקָא אַרְעָא שִׁירְטוֹן, וְאָמַר לֵיהּ: תְּלָתָא זַבִּינְתְּ לִי וְאִית לִי אַרְעָא אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: יָקוֹץ. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יָקוֹץ. אֲמַר רַב נַחְמָן, נְקִיטִינַן: דֶּקֶל אֵין לוֹ גֶּזַע. סָבַר רַב זְבִיד לְמֵימַר: אֵין לוֹ גֶּזַע לְבַעַל דֶּקֶל, דְּכֵיוָן דִּלְמֶחְפַּר וּלְשָׁרֵשׁ קָאֵי - אַסּוּחֵי מַסָּח דַּעְתֵּיהּ; מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: וְהָא קוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת, דִּלְמֶחְפַּר וּלְמִשְׁרַשׁ קַיְּימִי, וְקָתָנֵי דִּיֵּשׁ לוֹ גֶּזַע - אֶלָּא אֲמַר רַב פַּפָּא: אֵין לוֹ גֶּזַע לְבַעַל דֶּקֶל, לְפִי שֶׁאֵין מוֹצִיא גֶּזַע. וְלֶרֶב זְבִיד קַשְׁיָא מַתְנִיתִין - דְּזַבִּין לְחָמֵשׁ שְׁנִין. "קָנָה שְׁלֹשָׁה - קָנָה קַרְקַע". וְכַמָּה? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲרֵי זֶה קָנָה תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן וְחוּצָה לָהֶן

תוספות

שהתנה עמו לקצוץ כדי שיחליף — אם כן ודאי לא מכר לו את הקרקע ליטע אחר במקומו ובדוחק יש לומר: דרישא איירי בזבין לחמש שנים, ולא סיפא. ואין להקשות: דהכא משמע דשאר אילנות מתקיימי טפי מן הדקלים, ובפרק "האשה שנפלו" (כתובות עט, א) אמר: ארעא ובתי — בתי, אילני ודיקלי — דיקלי. דהתם לאו משום דדיקלי מתקיימי טפי, אלא משום דחשיבי טפי מאילני, אף על גב דאין מתקיימי כל כך. ואף על גב דקאמר התם: דיקלי וגופני — דיקלי, ואף על גב דגופני חשיבי מדיקלי, דדאמרינן ב"החובל" (בבא קמא צב, א) דשמואל אייתי ליה אריסיה תמרי ואכל טעם בהו טעמא דחמרא, אמר: קא מכחשי גופני כולי האי? למחר אייתי לי מקורייהו. דדיקלי לא קנו גופני, וגופני קנו דיקלי. מכל מקום טוב הוא לקנות דיקלי מגופני, דגופני אית בהו טרחא, וצריך להוציא עליו הוצאות הרבה, אבל דקלים אין בהם טורח, ובא לו הריוח מאליו.

מדברי רבינו נלמד שלשה אין להן דרך הא שתים יש להן דרך — פירוש: משמע מתוך דברי רבי אלעזר דיותר יש להן דרך מאורה וסלו. ומדתנן בשנים: הגדילו לא ישפה — אלמא יש לו אורה וסלו, כיון דאפילו משפה אינו. ומדיש לו אורה וסלו בשנים — כל שכן דרך.

וזורע את הניר — ואינו מרחיק הזורעים מן השורה אלא כדי עבודת הכרם, ששתי שורות ששערן לצד אחד חשיבי כרם. אף על פי שמן העיקר אנו מודדין שש עשרה ויש בין שני השורות שש עשרה אמה, והוו מפוחרין, והוי גפן יחידי דאין צריך להרחיק אלא שלשה טפחים, מכל מקום ביניהן תחת ענפי הגפנים — אסור לזרוע מדרבנן, וחשיבי כרם.

זיל

כְּמְלוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: הָשְׁתָּא דֶּרֶךְ אֵין לוֹ, אוֹרֶה וְסַלּוֹ יֵשׁ לוֹ? דֶּרֶךְ אֵין לוֹ - דְּאַרְעָא אַחֲרִיתֵי הִיא, אוֹרֶה וְסַלּוֹ יֵשׁ לוֹ? אָמַר רַבִּי זֵירָא, מִדִּבְרֵי רַבֵּינוּ נִלְמַד: שְׁלֹשָׁה - הוּא דְּאֵין לוֹ דֶּרֶךְ, הָא שְׁנַיִם - יֵשׁ לוֹ, דְּאָמַר לֵיהּ: בְּאַרְעָא דִּידָךְ קַיְימִי. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא: לֵימָא, רַבִּי אֶלְעָזָר לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל רַבֵּיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר? אֲמַר לֵיהּ: לָא מִתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבִּי עֲקִיבָא. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: הִגְדִּילוּ - יִשְׁפָּה, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, אַמַּאי יִשְׁפָּה? הָאֲמַר: מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר אֲמַר לֵיהּ: אֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא - גַּבֵּי בּוֹר וְדוּת דְּלָא מַכְחֵשׁי אַרְעָא, גַּבֵּי אִילָן מִי שְׁמַעְתָּ לֵיהּ? מִי לָא מוֹדֵי רַבִּי עֲקִיבָא, בְּאִילָן הַנּוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, שֶׁקּוֹצֵץ מִלֹּא מַרְדֵּעַ מֵעַל גַּבֵּי מַחֲרִישָׁה? תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: הֲרֵי זֶה קָנָה תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן וְחוּצָה לָהֶן כְּמְלוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: אוֹתָן אוֹרֶה וְסַלּוֹ מִי זוֹרְעָן? אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ: הַחִיצוֹן זוֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ. אָמַר לֵיהּ: מִי דָּמֵי? הָתָם לֵית לֵיהּ פְּסִידָא לְלוֹקֵחַ, אֲבָל הָכָא אִית לֵיהּ פְּסִידָא לְלוֹקֵחַ, דְּאָמַר לֵיהּ: קְמִיטַּנְפִי פֵּירֵי הָא לָא דָּמֵיָא אֶלָּא לִסִיפָא: וְזֶה וְזֶה אֵינָן רַשָּׁאִין לְזוֹרְעָהּ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי: הֲרֵי זֶה קָנָה תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן וְחוּצָה לָהֶן כְּמְלוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ, וְזֶה וְזֶה אֵינָן רַשָּׁאִין לְזוֹרְעָהּ. וְכַמָּה יְהֵא בֵּינֵיהֶן? רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה; רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: מִשְּׁמוֹנֶה וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: לָא תִּפְלוֹג עֲלֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, דִּתְנַן מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ; דִּתְנַן: הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מוּתָּר לְהָבִיא זֶרַע לְשָׁם; אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּצַלְמוֹן, בְּאֶחָד שָׁנָטַע אֶת כַּרְמוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְהָיָה הוֹפֵךְ שְׁעָר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לְצַד אֶחָד וְזוֹרֵעַ אֶת הַנִּיר, לְשָׁנָה אַחֶרֶת הָיָה הוֹפֵךְ אֶת הַשַּׁעַר לְמְקוֹם הַזֶּרַע וְזָרַע אֶת הַבּוּר, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ. אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא לָא יָדַעְנָא, אֶלָּא עוּבְדָא הָוָה

ברורא

כמלוא אורה — המלקט, וסל בידו ללקט פירות הנופות החיצונות. כמו "וארוה כל עוברי דרך" (תהלים פ) "אריתי מורי" (שיר השירים ה). וולקמן מפרש כמה יהא ביניהן ויצטרפו. **כמלוא אורה וסלו** — אחוצה להן קאי. אורה שייך למימר בתאנים, ובוצר בענבים, וקוצר בתבואה, וגודר בתמרים, ומוסק בזיתים, ומלקט בשאר אילנות. **מתקיף לה רבי אלעזר** — לרבי יוחנן, דיהיב ליה דרך חוצה להן כמלוא אורה וסלו, כדי להלך סביבות האילנות ללקט פירותיו. השתא דרך אין לו ליכנס דרך שדהו של בעל שדה לילך לאילנותיו, אלא יפרח באויר או יקח לו דרך מבעל הקרקע, כרבנן ד"המוכר את הבית" (בבא בתרא סד, א) דאמרי גבי מוכר בור ודות: בעין רעה מוכר, וצריך ליקח לו דרך לבורו ולדותו, והוא הדין הכא גבי שלשה אילנות, דדמי לבור ודות. משום דארעא אחריתי היא, שאין האילנות נטועין בקרקע של בעל השדה — שהרי יש להן קרקע, וחשיבי שדה האילן בפני עצמו, דומיא דבור ודות שהוא קרקע בפני עצמו. ולא אישתעבד שדהו לאילנותיו של לוקח, דנימא גם לכל צרכיהן אישתעבד, אפילו לתת לו דרך, כדלקמן גבי שני אילנות. **כמלוא אורה וסלו** — שאין צריך לו כל כך, כמו דרך, יש לו? בתמיה, הרי אפשר לעלות באילן וללקוט, אי נמי מתחתיו ילקט **מדברי רבינו** — רבי אלעזר, שפירש טעמו משום דארעא אחריתי היא. **הא שנים יש לו** — דרך, דהא אין לו קרקע. **דאמר ליה** — לוקח: בארעא דידך קיימי, ושיעבדת לי קרקע שלך לצורך אילנות, כאדם שמשאיל מקום לחבירו בביתו להניח חפציו. כן גם זה משאיל לו. **דאמר שמואל** — ב"המוכר את הבית". **אמר ליה** — לעולם כרבי עקיבא סבירא ליה. ומיהו, מתניתין דפריש עלה רבי יוחנן כמלוא אורה וסלו — רבנן היא, והלכך קפריך ליה. **דלא מכחשי בארעא** — לא הבור ולא הדרך שאנו נותנין לו, הלכך בעין יפה זבין ויהיב ליה דרך. **גבי אילן מי אמר** — בתמיה, מי אית ליה עין יפה גבי אילן כל כך לשעבד לו קרקע שלו לכל מה שיגדלו נופותיו ויאבד קרקע שלו? שהצל רע לבית השלחין, וגם לא יוכל לחרוש בבקר בשביל בה המרדע. דנהי נמי דאית ליה עין יפה גבי אילן במכר אילנות ושייר קרקע לפניו, שיש לו קרקע לרבי עקיבא על מנת ליטע תחתיהן, כדאמרן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לז, א). מיהו, היזק גדול כל כך, כגון שמאבד לגמרי קרקע שלו — לית ליה עין יפה. **דמי לא מודי רבי עקיבא** — בהך סתמא, דתנן ב"לא יחפור": אילן הנוטה לתוך שדה חבירו כו'. והא נמי לההוא דמי, שהרי האילנות הללו אינן נטועין בקרקעו של מוכר, דהא יש להן קרקע בפני עצמן, ואיסתלק ליה מיניה לגמרי. ולעולם הא סיפא מתוקמא כרבי עקיבא. ומיהו, שיעורא דאורה וסלו אית ליה לרבי עקיבא, דלרבי עקיבא דרך יש לו דומיא דבור ודות, דלא דמי להיזק גדול של אילן הנוטה. ולעולם לית ליה דשמואל רביה. ומיהו, רישא ודאי דקתני גבי שני אילנות: אם מתו אין לו קרקע — לא מתוקמא כרבי עקיבא, דאמרן ב"חזקת הבתים": מכר אילנות ושייר קרקע לפניו — פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן כו'. **מלא מרדע** — בגבהו. **אותן אורה וסלו מי זורען** — בעל האילן, דשלו הן. או בעל השדה — דהא לא נשתעבדו לבעל האילנות אלא בשעת לקיטת פירותיו לדרוס עליהן. ואם כן בעל השדה זורען, ובעת הלקיטה ידרוס הלוקח אפילו בזרעים. אבל תחתיהן וביניהן — פשיטא לך דבעל האילן זורען. תניתוה — בפרק "המוכר פירות" לקמן: מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו כו' והחיצון זורע הדרך. הכא נמי בעל השדה זורע את הדרך, כלומר אורה וסלו. **התם לית ליה פסידא** ללוקח — לבעל הגינה הפנימית, שידרוס יפה כשיצטרך על זרעיו של זה. הכא, גבי אורה וסלו, אם בעל השדה זורען — אית ליה פסידא לבעל האילן. **קמיטנפי** — בשיפלו על הזרעים. **הא לא דמיא** — הא דאורה וסלו לא דמיא אלא לסיפא דההיא, דקתני: נתנו לו בית דין דרך מן הצד מדעת שניהן כו' וזה וזה אין רשאין לזורעה, הואיל ונתרצו שניהן ובחרו להן דרך זה על ידי בית דין, ואף על גב דהפסד מועט הוא, שהזרעים יעכבו הליכתן קצת. וכל שכן גבי אורה וסלו, דהוי כמדעת שניהן, דמסתמא הקונה אילנות יש לו שיעור אורה וסלו, והוי פסידא טובא טינוף פירות. **וכמה יהא ביניהן** — דנימא: קנה כל מה שביניהן. דאי קרובין יותר מדאי — הרי הן כיער העומד ליתלש, ולא חשיבי. ואם רחוקים נמי יותר מדאי — לא מצטרפי. **מארבע אמות** — לכל הפחות בין כל אילן לאילן מן השלשה, שתהא רואיה המחרישה לחרוש בינתים, לבד עובי האילנות, כדמוכח לקמיה. **ועד שמונה אמות** — ולא עד בכלל. **ועד שש עשרה** — ולא שש עשרה בכלל. **לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנן כו'** — ואתה חלית ושכחת. **הכי גרסינן במסכת כלאים: הנוטע כרמו על שש עשרה אמה מותר כו'** — שאם כל הכרם נטוע שורות שורות זו בצד זו, רחוקות זו מזו שש עשרה אמה שלימות — לא מיצטרפי למיהוי כרם. דשורה בפני עצמה אינה כרם, אלא אם כן יש שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב, כדתנן במסכת כלאים. **מותר להביא זרע לשם** — בין שורה לשורה, דלא הוה כרם. אבל בפחות משש עשרה — הוי כרם, ואסור להביא זרע לשם. ומיהו, אנן האידנא קיימא לן כרבי יאשיה בכלאים: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, בשחיטת חולין (קלו, ב). **אמר רב יהודה** — סייעתא לתנא קמא. **בצלמון** — שם מקום. **שנטע את כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה והפך שער שתי שורות לצד אחד** — שער היינו הענפים הנוטים, הפכן לצד אחד, כגון שאורך שתי השורות מן המזרח למערב, וסדורות זו כנגד זו מצפון לדרום. והפך זמורה של שורה דרומית לצד צפון, ושל צפונית לצד דרום — נמצא אויר שבין שתי שורות הללו מלא, ושחוצה להן ריקן, וכן כל הכרם. **וזרע את הניר** — החרישה ריקנית, דהוי שש עשרה ריקנות. אבל אם לא היה מהפך — נמצא שכל שורה תופסין זמורותיה מאויר השש עשרה, ואסור להביא זרע לשם. **למקום הזרע** — שזרע בו אשתקד. **וזרע את הבור** — שהיה בור אשתקד מחרישה וזריעה. **והתירוהו** — משום דהיפך. אבל אם לא היפך, דבציר ליה אויר שש עשרה אמות — אסור, דהוי כרם, כדרב נחמן. **אנא לא ידענא** — כלומר, לא סבירא לי כי ההיא משנה, אלא עובדא הוה כו'. וברבי שמעון סבירא ליה, כדלקמן.

כְּמִלּוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ – כשיעור הנצרך לאדם המלקט את הפירות שבענפים החיצוניים, ולסל שבידו.

רבי אלעזר מקשה על רבי יוחנן: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר על רבי יוחנן, וכי כך הוא הדין שמוכר בעל הקרקע לבעל האילנות אף את הקרקע שסביב האילנות כשיעור אורה וסלו, כדי ללקט שם, הרי הַשְׁתָּא דֶּרֶךְ אֵין לוֹ (אוֹרֶה וְסַלּוֹ יֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ אֵין לוֹ) דְּאַרְעָא אַחֲרִיתֵי הִיא – הרי המוכר שלשה אילנות לחבירו לא מכר לו דרך לעבור בשדהו, אלא יפרח באויר או יקנה ממנו דרך, וכדעת חכמים לעיל (סד.), שמאחר ומכר לו אילנות עם קרקע, הרי נמצא שהאילנות בקרקע אחרת עומדים, ולא שיעבד כלל את שדהו לאילנות, ואם כן, וכי קרקע סביב לאילנות בשיעור אוֹרֶה וְסַלּוֹ יֵשׁ לוֹ, הרי דבר זה פחות נצרך לבעל האילנות מן הדרך ליכנס לשם, שהרי יכול הוא לעלות באילן ללקט את הפירות, או ילקט מתחתיו.

רבי זירא מסיק הלכה מדברי רבי אלעזר: אָמַר רַבִּי זֵירָא, מִדִּבְרֵי רַבֵּינוּ – רבי אלעזר, שנקט בלשונו בטעם הדבר שדרך אין לו, 'דארעא אחריתי היא', דהיינו שכיון שיש ללוקח קנין בקרקע, היא נחשבת בקרקע נפרדת, גְּלְמַד שְׁלֹשָׁה הוּא דְּאֵין לוֹ דֶּרֶךְ, הָא שְׁנַיִם יֵשׁ לוֹ – יש ללמוד שדווקא המוכר לחבירו שלשה אילנות, שמכר הקרקע עמהם, אין ללוקח דרך ליכנס שם, מה שאין כן בלוקח שני אילנות, יש ללוקח דרך ליכנס, דְּאָמַר לֵיהּ הלוקח למוכר, בְּאַרְעָא דִּידָךְ קָיְימִי – הרי האילנות בקרקע שלך עומדים, ועל כרחך שיעבדת את הקרקע עבור האילנות לקיימם שם, וודאי אף לכך שיעבדת את השדה, שאוכל ליכנס דרכה.

הגמרא מבררת האם ניתן לדייק מדברי רבי אלעזר שלא פסק הלכה כשמואל רבו: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא, לֵימָא – האם נאמר שרַבִּי אֶלְעָזָר לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל רַבֵּיהּ – לא נקט להלכה כדברי שמואל רבו, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר מוֹכֵר כְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, והלוקח שלשה אילנות קנה אף דרך עמהם, ומתוך שהקשה רבי אלעזר על רבי יוחנן שכשם שאין לו דרך כך אין לו אורה וסלו, מבואר שנקט להלכה כחכמים שמוכר בעין רעה מוכר.

אָמַר לֵיהּ רבא לרב נחמן בר יצחק, לעולם ניתן לומר שדעת רבי אלעזר כשמואל רבו, שמוכר בעין יפה מוכר, וכדעת רבי עקיבא, אלא שמכל מקום הקשה כן לרבי יוחנן, כיון שלא מִתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבִּי עֲקִיבָא – שמשנתינו מוכחת שאינה סוברת כרבי עקיבא אלא כחכמים, שמוכר בעין רעה מוכר, ולכך הקשה שלדעת המשנה שלא קנה דרך, וכי אורה וסלו קנה.

מבררת הגמרא: מַמַּאי – מהיכן מוכח שמשנתינו סוברת שבעין רעה מוכר, וכחכמים. מבארת הגמרא, מִדְּקָתָנֵי – מתוך ששנינו במשנתינו, שאם קנה שלשה אילנות וְהִגְדִּילוּ האילנות לחוץ, יְשַׁפֶּה – יכול המוכר לקוצצם, שלא יצאו חוץ לקרקע של הלוקח. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא – ואם תעלה על דעתך לומר שמשנתינו סוברת כרבי עקיבא, אם כן אַמַּאי יְשַׁפֶּה – מפני מה יכול המוכר לקוצצם, שלא יצאו חוץ לקרקע של הלוקח, הָאָמַר רבי עקיבא מוֹכֵר כְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, ואם כן ודאי נתן לו אף רשות שיגדלו הענפים לתוך רשותו.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק לרבא, מנין לך שאין משנתינו סוברת כדעת רבי עקיבא, הרי יש לומר שאף לדעתו לא שיעבד המוכר את שדהו לכך, דְּאֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא גַּבֵּי בּוֹר וְדוּת, שמכר לו אף את הדרך, דְּלָא מְכַחֲשֵׁי אַרְעָא – כיון שלא הבור והדות ולא הדרך מכחישים ומפסידים את שדהו, ולכך הוא מוכרם לו בעין יפה, מה שאין כן גַּבֵּי אִילָּן מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – וכי שמעת שאף לגבי אילן משעבד לו המוכר את שדהו כל כך, שיגדלו הענפים לתוך שדהו, ונמצא מפסיד הרבה משדהו, כיון שהצל רע הוא לשדה בית השלחין, וכן לא יוכל לחרוש תחת הנוף של האילן מחמת גובה המרדע [–מקל] שמנהיג בו הבהמה. וראיה לדבר, שהרי מִי לֵא מוֹדֵי רַבִּי עֲקִיבָא לדין ששנינו במשנה לעיל (כז:), בְּאִילָּן הַנּוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ, שֶׁקּוֹצֵץ מִלֹּא מַרְדֵּעַ מֵעַל גַּבֵּי מַחֲרִישָׁה – שיכול בעל השדה לקצוץ את הענפים המעכבים אותו מלחרוש את שדהו, וקוצץ כשיעור הגובה הנצרך על מנת להגביה המרדע מעל גבי המחרישה כדי להכות את הבהמה, ואם כן הרי הוא הדין במוכר אילנות עם הקרקע לחבירו, שמאחר והאילנות עומדים ברשות הלוקח, הרי זה נחשב שהענפים נוטים לחצר חבירו, ויכול לקוצצם, וממילא שפיר ניתן להעמיד את הסיפא של משנתינו אף כרבי עקיבא, ואכן אין סובר רבי אלעזר כשמואל רבו, אלא נקט שהלכה כחכמים, ולכך הקשה על רבי יוחנן שפסק שמקבל הלוקח אף 'אורה וסלו'.

הגמרא מביאה סיוע מברייתא לדברי רבי חייא בר אבא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הקונה שלשה אילנות מחבירו, הֲרֵי זֶה קָנָה תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן, וְחוּצָה לָהֶן כְּמִלּוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ.

הגמרא עוברת לדון בגדר בעלות הלוקח על הקרקע ש'חוצה להן': אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, אוֹתָן אוֹרֶה וְסַלּוֹ שחוץ לאילנות, שקנה הלוקח, מִי זוֹרְעָן, האם הלוקח זורע שהרי שלו הן, או בעל השדה, שיש לומר שלא שיעבד לו קרקע זו אלא לצורך לקיטת הפירות, ולכך יכול המוכר לזרוע שם ובשעת לקיטת הפירות ידרוס בעל האילנות על הזרעים.

אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב יוסף לאביי, תְּנִיתוּהָ – שנינו כבר דין זה במשנה להלן (צט:), לגבי אדם שהיתה לו גינה לפנים מגינתו של חבירו, ונתרצה החיצון לתת לפנימי דרך בגינתו, הַחִיצוֹן זוֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ, שלא נתן לו החיצון את הדרך אלא לצורך מעבר. וממילא אף בנידוננו יש לומר כן, שלא נתן לו את הקרקע שחוצה להן אלא לצורך לקיטת הפירות, ובעל השדה יזרע קרקע זו ולא הלוקח.

אביי מבאר שיש לחלק בין הנידונים: אָמַר לֵיהּ אביי לרב יוסף, מִי דָּמֵי – וכי דומה נידוננו לדין המשנה, הרי הָתָם – שם במשנה לגבי שתי גינות זו לפנים מזו, לֵית לֵיהּ פְּסֵידָא לְלוֹקֵחַ – אין ללוקח הפסד בכך שזורע החיצון את הדרך, כיון שיכול הוא לפסוע על גבי הזרעים, אֲבָל הָכָא – כאן, בקרקע שחוץ לאילנות, אִית לֵיהּ פְּסֵידָא לְלוֹקֵחַ – אם יזרע בעל השדה את הקרקע, יהיה בכך הפסד ללוקח, דְּאָמַר לֵיהּ קָמִיטַנְפֵי פֵּירֵי – שאומר לו בעל האילנות לבעל השדה, הפירות שיפלו על הזרעים, יטנפו ויפסדו מחמת הזבל שמזבלים את הזרעים.

אביי מסיים את דבריו: הָא לֹא דָּמְיָא אֶלָּא לְסֵיפָא – אין נידון זה דומה לרישא של המשנה [שהובאה לעיל], אלא למה ששנינו בה בסיפא 'וְזֶה וְזֶה אֵינָן רַשָּׁאִין לְזוֹרְעָהּ' – שאם נתנו הבית דין לפנימי דרך בצד השדה מדעת שניהם, אין הלוקח והמוכר יכולים לזרוע בה, שסוף כל סוף הזרעים מעכבים מעט את בעל הגינה הפנימית בהליכתו, וכל שכן בנידוננו שנחשב כאילו נתרצו שניהם, כיון שבסתמא המוכר שלשה אילנות מכר עמהם את הקרקע שחוצה להן, יוכל הלוקח לעכב את המוכר מלזרוע סביב האילנות שיש לו בזה הפסד מרובה.

הגמרא מביאה סיוע מברייתא לדעת אביי: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי, הקונה שלשה אילנות מחבירו הֲרֵי זֶה קָנָה תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן, וְחוּצָה לָהֶן כְּמִלּוֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ, וְזֶה וְזֶה – הלוקח והמוכר אֵינָן רַשָּׁאִין לְזוֹרְעָהּ, כלומר את הקרקע שחוצה להן.

טעם הדבר שהקונה שלשה אילנות קנה קרקע עמהן, משום ששלשה אילנות חשובים 'שדה אילן' ובסתמא קונה אותן עם הקרקע. כעת מבררת הגמרא באיזה מרחק נטועים האילנות אחד מן השני, שנחשבים כשדה אילן. מבררת הגמרא: וְכַמָּה מרחק יְהֵא בֵּינֵיהֶן – בין האילנות, שיהיו נחשבים בכך כשדה אילן, שהרי אם הם נטועים קרוב מדי הרי הם כיער, שעומדים הם להיעקר ואין חשובים כשדה אילן. וכן אם רחוקים הם יותר מדי, אין הם מצטרפים כלל.

מבארת הגמרא: [אָמַר] רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כל שהמרחק בין כל אילן לחבירו הינו מַאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה אמות, דהיינו, לכל הפחות ארבע אמות חוץ מן עובי האילן, ועד שמונה אמות, ולא עד בכלל, הרי הם מצטרפים וקנה קרקע עמהם.

המשך בעמוד קיב

כְּדוּרָא דְּרַעֲוָתָא – אלא דעתי כמו שפסק רב יהודה להלכה במעשה שהיה בעיר של רועים, שמכר אחד לחבירו שלשה אילנות ולא היה ביניהם מרחק שמונה אמות, **וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה** – ובאו לפני רב יהודה לשאול האם קנה הלוקח גם את הקרקע, **וְאָמַר לֵיהּ** רב יהודה למוכר, **זִיל הַב לֵיהּ כְּמִלֵּא בָקָר וְכֵלָיו** – לך, תן ללוקח את הקרקע, אפילו אם אין בין האילנות אלא כשיעור הנצרך למעבר בקר וכליו, על מנת לחרוש את השדה.

רב יוסף מסיים את דבריו: **וְלֹא הֲוָה יָדְעִנָא כְּמִלֵּא בָקָר וְכֵלָיו, כַּמָּה** – ומתחילה לא הייתי יודע כמה הוא השיעור הנצרך עבור הבקר וכליו, שבאם יש שיעור זה בין האילנות קנה הקרקע. אמנם כֵּיוָן **דִּשְׁמַעְתָּהּ לְהָא דְּתַנַּן** – מאחר ששמעתי את מה ששנינו בברייתא על המשנה ששנינו לעיל (כו.) **לֹא יִטַּע אָדָם אִילָן** בקצה שדהו **סָמוּךְ לִשְׂדֵה חֲבֵירוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת. וְתָנֵי עֲלָהּ** – ושנינו בברייתא בטעם דברי המשנה, **אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ** שצריך להרחיק משדה חבירו, **הֵם כְּדֵי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם** – כשיעור הנצרך עבור עבודת הכרם, שבשעה שחורש הקרקע סביב האילן לא תיכנס מחרשתו לתוך שדה חבירו. ומתוך כן **אֲמִינָא** – אמרתי, **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח **שֶׁכְּמִלֵּא בָקָר וְכֵלָיו**, היינו **אַרְבַּע אַמּוֹת.** הרי שדעת רב יהודה שבאם יש בין האילנות שיעור ארבע אמות ומעלה, מצטרפים האילנות וקנה הלוקח את הקרקע, ודעתי במותו להלכה.

הגמרא מבררת מפני מה הקשה אביי על רב יוסף מן המשנה, בעוד שישנם תנאים במשנה הסוברים כמותו. מקשה הגמרא: **וּכְרַב יוֹסֵף מִי לֹא תְּנַן** – וכי כדברי רב יוסף לא שנינו במשנה, [**וְהָתְּנַן** – והרי מצינו גם תנאים הסוברים כדבריו במשנה], שכך שנינו בסיפא של המשנה בכלאים, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת עַל שְׁמוֹנֶה, מוּתָּר לְהָכִיא זֶרַע לְשָׁם** – מותר לזרוע ביניהם, כיון שאין הגפנים מצטרפים להיחשב כרם, ואם כן מה הקשה אביי לרב יוסף מן הרישא של המשנה.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ הָכִי מַעֲשֶׂה עָדִיף** – על אף שמצינו תנאים הסוברים כן, מכל מקום הקשה אביי לרב יוסף איך נחלק על הרישא, כיון ששם שנינו שהורו חכמים במעשה שהיה בצלמון שבמרחק שש עשרה אמה אין הגפנים מצטרפים, ומשמע שעד שש עשרה אמה הרי הם מצטרפים, וכלל הוא בידינו שעדיף כוחו של מעשה שהורו בו, לפסוק הלכה כמותו.

הגמרא מבררת מנין לרב נחמן הסובר לעיל (פב:) כדעת חכמים שעד שש עשרה אמה מצטרפים האילנות, שדעתם אף שצריך לכל הפחות שמונה אמות בין האילנות. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַב יוֹסֵף אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** – דעת רב יוסף הסובר להלכה כרבי שמעון מבוארת, שהרי **שַׁמְעִינָן לֵיהּ מְפוּזְרִין** – שהרי השמיענו רבי שמעון את דעתו גם בכמה מרחק נחשבים האילנות למפוזרים, דהיינו שמונה אמות, **וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ רְצוּפִין** – וכן השמיענו את דעתו בכמה מרחק נחשבים האילנות צפופים מדי, דהיינו בפחות מארבע אמות.

הגמרא מבארת היכן השמיענו כן רבי שמעון: דעתו של רבי שמעון לגבי **מְפוּזְרִין,** שמענו **מֵהָא דַּאֲמָרָן** – מהסיפא של המשנה במסכת כלאים שהבאנו לעיל, שמבואר שם שדעת רבי מאיר ורבי שמעון שכרם הנטוע במרחק שמונה אמות אינו כרם, ומותר לזרוע שם. ודעת רבי שמעון לגבי **רְצוּפִין** – השיעור שנחשבים האילנות מדי צפופים, שמענו **מִדְּתַנַּן** – ממה ששנינו במסכת כלאים (פ"ה מ"ב) **כֶּרֶם הַנָּטוּעַ עַל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** – כרם שאין בין שורות הגפנים מרחק ארבע אמות, **אֵינוֹ כֶּרֶם,** אלא יער, ומותר לזרוע בו זרעים אחרים, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** אף אם אין מרחק ארבע אמות בין הגפנים, הרי זה נחשב **כֶּרֶם, וְרוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיִּים כְּאִילּוּ אֵינָן** – ואף שהגפנים צפופים, מכל מקום כיון שחלק מן הגפנים עומדים להיעקר שהרי אין הדרך להשאירם באופן זה, ממילא יש להחשיב כאילו נעקרו כבר הגפנים האמצעים, עד שנשארו רק הגפנים שבמרחק ארבע אמות, ושוב דינם ככרם.

הגמרא מסיימת את קושייתה: **אֶלָּא לְרַב נַחְמָן אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** – אלא רב נחמן הסובר להלכה כחכמים, אכן דעת חכמים לגבי **מְפוּזְרִין, שַׁמְעִינָן לֵיהּ** – השמיענו חכמים, ברישא של המשנה במסכת כלאים שהובאה לעיל בגמרא (פב:), שבמרחק שש עשרה אמה אין הגפנים מצטרפים להיחשב כרם, אלא **רְצוּפִין מִי שַׁמְעִינָן לֵיהּ** – דעת חכמים לגבי השיעור בו נחשבים הגפנים צפופים מדי, וכי שמענו, ואם כן מנין לרבי נחמן לומר שצריך לכל הפחות שמונה אמות, ושלא כדעת רבי שמעון הסובר שדי במרחק ארבע אמות.

מתרצת הגמרא: **סְבְרָא הוּא** – מסברא נראה לומר שדעתם כן, שנראה לומר שמִדִּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן **פַּלְגָא, לְרַבָּנָן נַמִּי פַּלְגָא** – שמתוך שרבי שמעון סובר שהשיעור מרחק הנצרך לכל הפחות שלא יחשבו רצופין, הינו חצי מן השיעור של מפוזרין, דהיינו מארבע עד שמונה, מסתבר שאף לחכמים השיעור של רצופין הינו חצי משיעור מפוזרין, דהיינו משמונה עד שש עשרה אמה.

רבא חולק על דעת רב נחמן בשיטת חכמים, ומכריע ההלכה: **אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא** – ההלכה היא ששיעור המרחק הנצרך על מנת להיחשב כרם, הינו **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אמות.

הגמרא מביאה ברייתא מפורשת כדברי רבא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא** – שנינו בברייתא כדעת רבא, **כַּמָּה יְהוּ** האילנות **מְקוֹרָבִין** ויחשבו עדיין שדה אילן, **אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכַמָּה יְהוּ מְרוּחָקִין** ויחשבו עדיין שדה אילן, **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אמות, כלומר, עד שש עשרה אמות, ולא עד בכלל. שבשיעור זה, **הֲרֵי זֶה** [–הלוקח] **קָנָה** את **הַקַּרְקַע** שתחת וסביב האילנות, **וְכֵן אֶת הָאִילָּנוֹת** הקטנים **שֶׁבֵּינֵיהֶן. לְפִיכָךְ,** כיון שקנה את הקרקע, אם **יָבֵשׁ הָאִילָן אוֹ שִׁנְקְצַץ** בעודו חי, **יֵשׁ לוֹ קַרְקַע** לשוב וליטע אילן אחר במקומו. מה שאין כן אם היה בין האילנות **פָּחוֹת מִכָּאן** – פחות מארבע אמות, **אוֹ יָתֵר עַל כָּאן** – יותר משש עשרה אמה, **אוֹ שֶׁלְּקָחָן בָּזֶה אַחַר זֶה** – או אפילו אם היה ביניהם כשיעור שנתבאר, אלא שקנה הלוקח את האילנות אחד אחר השני, **הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה, לֹא אֶת הַקַּרְקַע, וְלֹא אֶת הָאִילָּנוֹת** הקטנים **שֶׁבֵּינֵיהֶן. לְפִיכָךְ,** כיון שלא קנה את הקרקע, אם **יָבֵשׁ הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ, אֵין לוֹ קַרְקַע** לשוב וליטע אחר במקומו.

הגמרא מבררת מהיכן מודדים את מרחק האילנות: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, כְּשֶׁהוּא מוֹדֵד** את הארבע אמות או שש עשרה אמות שבין האילנות, **מִמָּקוֹם קָצָר הוּא מוֹדֵד** – האם הוא מודד מגובה גזע האילן, ששם צר הוא, **אוֹ** שמא **מִמָּקוֹם רָחָב הוּא מוֹדֵד,** דהיינו בסמוך לקרקע, ששם רחב הוא.

הגמרא פושטת הספק: **אָמַר לֵיהּ רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כָּתִיל** [–שם מקום] **לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע** ממשנה לפשוט הספק, שממקום בינוני הוא מודד. **דִּתְנַן** – ששנינו במסכת כלאים (פ"ז מ"א) **הָרְכוּבָה שֶׁבַּגֶּפֶן** – גפן בחור וצעיר שהרכיבוהו על גפן זקן, אם בא למדוד ארבע אמות בינו לבין גפנים אחרים, כדי שיחשבו כרם, **אֵינוֹ מוֹדֵד אֶלָּא מֵעִיקָּר הַשֵּׁנִי** – מן הפקק השני, כלומר לא מן הפקק התחתון שרחב הוא, ולא מן השלישי שצר מאד, אלא מן השני שהוא בינוני. וממילא הוא הדין בשאר אילנות, שאין מודד בסמוך לקרקע או מן הגובה, אלא ממקום הבינוני.

ספק נוסף: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, מָכַר לוֹ שְׁלֹשָׁה כַּדֵּי אִילָן** – אדם שמכר לחבירו אילן אחד, שהיו בו שלשה ענפים מרוחקים, ולאחר מכן הוגבהה קרקע השדה, עד שנראים שלושת הענפים כשלשה אילנות נפרדים, ואף נשרשו בקרקע, **מַהוּ** – מה דינם, האם נחשבים כשלשה אילנות כיון שנשרשו בקרקע, וקנה את הקרקע כדין קונה שלושה אילנות, או שמא הולכים אחר עיקר האילן שאחד הוא, וממנו גדלים שלשתם.

הגמרא פושטת הספק: **אָמַר לֵיהּ רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כָּתִיל לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע** ממשנה לפשוט הספק, **דִּתְנַן** – ששנינו במשנה במסכת כלאים (שם מ"ב) **הַמַּבְרִיחַ שְׁלֹשָׁה גְּפָנִים,** דהיינו, שכופף שלשה גפנים אל הקרקע, וכיסה את אמצעיתם בקרקע כדי שישרישו, וכעת נראים כששה גפנים, **וְעֶקְרֵיהֶן נִרְאִין,** כלומר, שהשרישו בקרקע, **רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה** אמות, **מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו אֵין מִצְטָרְפִין** – ואם יש ביניהם

המשך בעמוד יג

רש"י

בדורא דרעותא — בעיר של רועים. שמכר אחד לחבירו שלשה אילנות, ולא היה שמונה אמות ביניהן, ואמר ליה רב יהודה למוכר: זיל הב ליה ללוקח הקרקע, ואף על גב דאין ביניהן אלא כמלא בקר וכליו. **כיון דשמעתא להא דתנן** — בלומר, כיון דשמעתא לברייתא הנשנית על הא דתנן ב"לא יחפור": לא יטע אדם אילן בקצה שדהו סמוך לשדה חבירו, כדי שלא תלך מחרישתו לחרוש אילן זה דרך שדה חבירו. **וכרב יוסף מי לא תנן** — בתמיה, ואמאי אמר ליה אביי לא תפלוג עליה דרב נחמן, דתנן כו'? **הכי גרסינן לה במסכת כלאים: רבי מאיר ורבי שמעון אומרים אף הנוטע כרמו על שמונה אמות מותר** — וסיפא דהך דרבי יהודה היא. **אפילו הכי מעשה** — דצלמון, רב. והלכך אמר ליה אביי: לא תפלוג עליה דרב נחמן, דמעשה השנוי במשנה מסייעיה. וההיא משנה עיקר טפי מהך דרבי שמעון, דסמכינן אעובדא. **וקמפרש גמרא: בשלמא לרב יוסף** — דאמר מארבע ועד שמונה, וסבירא ליה כרבי שמעון — שמעינן דאיירי רבי שמעון מתרוייהו שיעורי כרב יוסף. **מפוזרין** — שמונה אמות, דהיינו לכל היותר. **רצופין** — ארבע אמות לכל הפחות. **אינו כרם** — אלא יער, ומותר בכלאים. **רואין את האמצעיים כו'** — דכל העומד ליעקר בעקור דמי, וחומרא היא גבי כלאים. **אלא לרב נחמן** — דסבירא ליה שש עשרה, כרבנן. בשלמא מפוזרין שש עשרה — שמעינן ליה ממעשה דצלמון. **ומשני: סברא הוא** — דשמונה הוו רצופין. מדלרבי שמעון הוי שיעורא דרצופים פלגא דמפוזרין — לרבנן נמי פלגא דשש עשרה הוי רצופין. **אמר רבא הלכתא מארבע אמות** — כעובדא דרעותא. **ועד שש עשרה אמות** — כעובדא דצלמון. וכולה כרבנן קפסיק, דסבירא: במאי דפליגי — פליגי, ובמאי דלא פליגי — לא פליגי; פליגי בשמונה אמות מפוזרין דרבי שמעון ואמרי שש עשרה, אבל ברצופין ארבע אמות — מודו ליה. ולא נאמר: מדלרבי שמעון פלגא — לרבנן נמי פלגא. **כמה יהו מקורבין כו'** — נראה בעיני דהוא הדין למקדיש אילנות, דאיכא נמי האי שיעורא. והך ברייתא דקתני גבי הקדש: ממטע עשרה לבית סאה, בשילהי "המוכר את הבית" (לעיל עב, א) — פליגא אהך ברייתא, דלא שנא מוכר ממקדיש. וראיה לדברי מתוספתא דבבא בתרא (פרק רביעי), דקתני בתרוייהו: ממטע עשרה לבית סאה. **שש עשרה אמות** — כלומר, עד שש עשרה אמות, ולא שש עשרה בכלל. **ואת האילנות** — קטנים. **לפיכך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע** — ליטע אחר במקומו. **ממקום קצר** — מגובה גזע האילן הוא מודד הששׁ עשרה אמות והארבע אמות. **או ממקום רוחב** — סמוך לקרקע הוא עב. ואית דפתרי: מקום קצר — כל הגזע עד הענפים, מקום רחב — מקום הנופות, הענפים שמרחיבין אילך ואילך. ולא נהירא. **תא שמע** — דמן הבינוני הוא מודד. **הרכובה שבגפן** — גפן בחור מרכיבין בגפן זקן. **כשהוא מודד** — ארבע אמות בינתיים, כדי שיהו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב. **עיקר השני** — פקק השני, כדתניא: בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה. אבל לא מן העיקר הראשון שרחב יותר, ולא מן השלישי שקצר הרבה, אלא מן הבינוני. והוא הדין לאילנות. **שלשה בדי אילן** — אילן אחד מכר לו, שיש לו שלש בדים מרוחקין זה מזה ארבע אמות, והעלה הקרקע שירטון, ונראין בשעת מכירה כשלשה אילנות. מי אזלינן בתר גוף האילן דמיניה קא רבו — ואין לו קרקע, או דלמא כיון דנשרשו כל אחד בקרקע — קנה קרקע, ואף על גב דמיחברי מתחת לקרקע. ואית דמוקמי לה בשלושה אילנות ומכר לו בד בכל אחד. ולא נהירא, דכיון דשייר לעצמו רוב כל בדי אילן ואילן — שייר גם הקרקע לעצמו. **המבריך** — כופף אמצעית הגפן בקרקע ומכסהו בקרקע באמצעיתו, וכשנשרש באמצעיתו חותכין עיקר הראשון, ונעשו שתי גפנים. **שלש גפנים** — כשהוברכו בקרקע נעשו שש, והוי כרם, דבכל שש איכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב. והלכך נקט שלש, דאינו יכול למצוא חמש גפנים בפחות משלש, דשתי גפנים מוברכות לא הוו אלא ארבע. **ועיקריהן נראין** — כלומר, שהשרישו. **מארבע אמות ועד שמונה** — כרבי מאיר ורבי שמעון לעיל. **מצטרפין** — ואף על גב דכל שתי גפנים ינקי משורש אחד. והוא הדין לשלש בדי אילן, דקנה קרקע. **ואחד על המצר** — מי הויא הפלגה ולא מצטרף. דלא דמי לשדה האילן, ולא קנה קרקע. או דלמא קנה. **ואם תמצי לומר דקנה שתים כתוך שלו ואחד כתוך של חבירו מהו** — כגון שיש לו שני אילנות בקצה שדהו, ויש לו עדיין אילן אחד שקנה בשדה חבירו הסמוך לאילנות הללו, ויש לו גם הקרקע עם האילן.

בעי

תוספות

זיל הב ליה כמלא בקר וכליו — פירש הקונטרס: אי איכא כמלא בקר וכליו בין אילן לאילן — זיל הב ליה ארעא. ולפירושו לא מייתי רב יוסף ראיה אמאי דאקשי ליה אביי. ויש ליישב: דמייתי סייעתא לריש מילתיה דרב יוסף, דמארבע אמות לא הוו רצופין, ואם כן ריש מילתיה דרב נחמן משבשתא היא, ומדרישא ליתא — סיפא נמי ליתא. ועוד: דעובדא דרב(י) יהודה כרבי שמעון אתיא, ורבי שמעון אית ליה מארבע ועד שמונה. דלא מסתבר ליה לאוקמה דאתיא כרבנן, ורבנן סברי מארבע ועד שש עשרה, כדאמר בסמוך, דסבר ליה: מדלרבי שמעון פלגא — לרבנן נמי פלגא. ויש מפרשים: אי איכא לכל אילן כמלא בקר וכליו, דהיינו שמונה אמות — תן לו קרקע, אבל בטפי הוו מפוזרים. ורב יוסף משמיע ליה בהדיא מרב יהודה דלמעוטי יותר משמונה אמות אתא שהן מפוזרין, ולא למעוטי פחות משמונה, ולומר שהן רצופין. ולכל הפירושין כמלא בקר וכליו לא נקטי אלא לשיעורא בעלמא, ולא משום דצריך שיעור שיעבור לבקר וכליו, דהא בדורא דרעותא בבבל הוה, ובבבל שיעור בקר וכליו לא הוי אלא שתי אמות, כדאמר ב"לא יחפור" (כו, א). ואף על גב דלענין הרחקה משדה חבירו חלקנו בין בבל לארץ ישראל — לענין רצופה דשמעתין אין חילוק. תדע, דאמר רב נחמן אמר שמואל דפחות משמונה הוו רצופין, ואילו לענין הרחקה לא בענין אלא ארבע אמות, כדאמר ב"לא יחפור". וקצת יש גמגום אמאי נקט האי לישנא. **אפילו** הכי מעשה רב — ואם תאמר: ממעשה אין להוכיח כלום, דשמא ביותר משמונה נמי היו מתירים, ומעשה שהיה כך היה? ויש לומר: דסברא הוא דעל פי חכמים עשו, וכל מה שהיו יכולין להתיר לו — התירו.

כמה יהו מרוחקים שש עשרה אמה הרי זה קנה קרקע כו' — ותימה: דגבי מכר בשש עשרה לא חשיבי מפוזרים, וקנה קרקע. וגבי כלאים חשיבי מפוזרים, דקתני לעיל: כרם הנטוע על שש עשרה אמה — מותר להביא זרע לשם ויש לומר: דגבי מכר מודדין אמות מצומצמות, אבל אמות כלאים הן אמות שוחקות, ואי אפשר שלא יהא יותר משש עשרה, ולכך חשיבי מפוזרים. והשתא הא דקאמר לעיל מארבע ועד שמונה, וכן משמונה ועד שש עשרה — הוי עד ועד בכלל.

הרכובה שבגפן כו' — לפירוש הקונטרס דמפרש לשון הרכבה, קשה. חדא: דבמשנת כלאים גרס הארכובה. ועוד: דלא איירי ההיא משנה בהרכבה כלל. ועוד: דמאי נפקא מינה בהך הרכבה לענין כלאים? ונראה דארכובה היינו הברכה, כאדם הכורע על ברכיו, כן כורעין הגפן בארץ כשהוא זקן הרבה, ומכסין אותו בקרקע באמצע בדי שתשתרש. וקאמר דאין מודדין לענין כלאים אלא מעיקר השני, ומדנקט לשון עיקר — מוכח שמודדין ממקום רוחב.

רשות

תוספות

רשות הרבים מהו שתפסיק — לאו ברוחב שש עשרה איירי, אף על פי שסתמו כך. **מכר** את הקנה כו׳ — קנה היא ריאה עם הלב, ומספקא ליה לרבינו יצחק אם מכר הלב אם מכר ריאה, אם מכר ריאה אם מכר הלב. **לוקח** יכול לחזור בו ולא מוכר — אומר רבינו תם: דרבא, דפסיק בפרק "והזהב" (בבא מציעא נ, ב): שתות קנה ומחזיר אונאה — אתי שפיר כרב חסדא. ולא בעי למימר דקנה בעל כרחו, אלא: רצה — קנה ומחזיר אונאה. אלא שלא חש רבא לפרש "רצה", משום דקאי אמתניתין דהתם, דקתני: ידו על העליונה. ותניא כוותיה דרבא דקא מייתי התם — היינו מרבי יהודה הנשיא, דאמר: רצה — אומר "תן לי מקחי", ולא כרבי נתן. אף על גב דלכאורה משמע דהוי כרבי נתן, דנקט רבא ממש לישנא דנקט רבי נתן — מכל מקום רבא הוי כרבי יהודה הנשיא, ו"קנה" דרבא לא הוי כ"קנה" דרבי נתן, ד"קנה" דרבא — אם רצה, ו"קנה" דרבי נתן — על כרחו. והא דאמר התם בתר הכי: מתניתין דלא כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא כו׳. וקאמר רבה: לעולם רבי נתן, ותני נמי בברייתא: רצה. רבא אמר: לעולם כרבי יהודה הנשיא. מה שלא רצה רבא להעמיד כרבי נתן ותני רצה, אף על גב דרבא גופיה קאמר קנה ובעי למימר רצה — היינו משום דאיהו קאי אמתניתין, אבל רבי נתן דלא קאי אמתניתין — הוה ליה לפרושי.

אי

בְּעֵי רַב אַשִׁי: בּוֹר מַהוּ שֶׁתַּפְסִיק? אַמַּת הַמַּיִם מַהוּ שֶׁתַּפְסִיק? רְשׁוּת הָרַבִּים מַהוּ? רִיכְּבָא דְּדִיקְלֵי מַהוּ? תֵּיקוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ הִלֵּל מֵרַבִּי: עָלָה אֶרֶז בֵּינֵיהֶן, מַהוּ? - עָלָה, בְּרֹשׁוּתָא דִּידֵיהּ נָפַק - אֶלָּא, הָיָה אֶרֶז בֵּינֵיהֶן מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: קָנָה וְקָנָה. כֵּיצַד הֵן עוֹמְדִים? רַב אָמַר: כְּשׁוּרָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כַּחֲצוּבָא. מַאן דְּאָמַר כְּשׁוּרָה, כָּל שֶׁכֵּן כַּחֲצוּבָא; וּמַאן דְּאָמַר כַּחֲצוּבָא, אֲבָל כְּשׁוּרָה - לָא, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּמִיזְדְּרָע בֵּינְתַּיְיהוּ. מַתְקִיף לָהּ רַב הַמְנוּנָא: וּלְמַאן דְּאָמַר כַּחֲצוּבָא, מַאי טַעְמָא - דְּלָא מִיזְדְּרָע בֵּינְתַּיְיהוּ? אֶלָּא מַעֲתָה, זַבִּין לֵיהּ תְּלַת הֵיגֵי רוֹמַיְיתָא דְּלָא מִיזְדְּרָע בֵּינְתַּיְיהוּ, הָכִי נַמִּי דְּיֵשׁ לוֹ קַרְקַע? - אָמַר לֵיהּ: הָנָךְ לָא חֲשִׁיבִי, הָנָךְ חֲשִׁיבִי. **מִשְׁנָה** הַמּוֹכֵר רֹאשׁ בְּהֵמָה גַּסָּה - לֹא מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם, מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד, מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה; אֲבָל בְּדַקָּה, מָכַר אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם, מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ, מָכַר אֶת הַקָּנֶה - מָכַר אֶת הַכָּבֵד, מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה. אַרְבַּע מִדּוֹת בַּמּוֹכְרִין: מָכַר לוֹ חִטִּין יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת, יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; שְׁחֹמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחֹמְתִּית, עֲצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל שִׁקְמָה, שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת, יַיִן וְנִמְצָא חוֹמֶץ, חוֹמֶץ וְנִמְצָא יַיִן - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן. **גְּמָרָא** אָמַר רַב חִסְדָּא: מָכַר לוֹ שְׁוֵה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, וְהוּקַר וְעָמַד עַל שְׁמוֹנֶה, מִי נִתְאַנָּה? לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וְלֹא מוֹכֵר. מִשּׁוּם

דאמר

בְּעֵי רַב אַשִׁי — אם תימצי לומר דהנך אין מפסיקין — משום דליכא שום הפסק בינתים. אבל אם יש בור של מים מכונסים בין שלשה אילנות, מהו שתפסיק? ואם תמצי לומר דאינו מפסיק, דהא לא מיתחזו המים מבראי, אבל אמת המים מהו? ואם תמצי לומר דלא מפסיק, רשות הרבים, כגון מארבע אמות עד שש עשרה ולא שש עשרה בבלל, מהו שתפסיק? **ריכבא** דדיקלי — הרכבת דקלים הרבה ביחד, דמי להפסקה טפי מכולהו. **עלה ארז ביניהן** — לאחר מכירה, מהו? מי הוי הפסקה ולא יקנה קרקע? הכי סלקא דעתיה השתא. ומתמה עלה: הא ברשותיה דלוקח קאי דכיון דמעיקרא לא היה שום הפסק — קנה קרקע, וכיון דקנה קרקע — הארז שלו הוא, דבקרקע שלו גדל. **היה ארז** — בשעת מכירה. **קנה וקנה** — וגם הארז קנוי לו, כדתניא לעיל: ואת האילנות שביניהן. **כיצד הן עומדין** — היאך הן נטועין הני שלשה אילנות שיש בהן מארבע ועד שש עשרה? היאך סדר נטיעתן דקני קרקע? **כשורה** — כזה: והוי ארבע אמות או עד שש עשרה בין כל אחד לחבירו. **כחצובא** — קנקן שיש לו שלש רגלים, אחד בנגד אויר השתים, כזה: **כל שכן כחצובא** — דאין הקרקע ראוי לחרישה, ולא שיירה לעצמו. **תלת היגי רומייתא** — סנאים או אטדים גדולים, כחצובא. ולי נראה: אפילו כשורה נמי לא מיזדרע בינתים, שדואגים ללכת בסמוך להם, מפני שנועצים בגוף כקוץ, ומכאיב. **הנך לא חשיבי** — היגי רומייתא. ואנן תרתי בעינן: חשיבות דאילנות, והוא דלא מיזדרע. **משנה לא מכר את הרגלים** — ובתוספתא (פרק רביעי) תני: במה דברים אמורים — במקום שלא נהגו, אבל במקום שנהגו — הכל כמנהג המדינה. **הקנה** — היא הריאה, ונקראת על שם קנה שלה. **ארבע מדות במוכרין** — ארבעה דינין חלוקין זה מזה. ואלו הן: לוקח יכול לחזור בו, מוכר יכול לחזור בו, אין אחד מהן יכול לחזור בו, שניהן יכולין לחזור בהן — הרי ארבעה. והשתא מפרש להו ואזיל. ומנייגא לא למעוטי מידי אתא, אלא להודיעך שצריך לתת טעם לכל ארבעתן, למה הן חלוקין זה מזה. **מכר לו חטים יפות** — התנה לו למכור חטים יפות ונמצאו רעות — אין זה מקח טעות שיוכלו שניהם לחזור, שהרי חטין התנה לו למכור וחטין מכרו. ואי משום דרעות נינהו — אין זו אלא אונאה כגון אונאת שתות, ויכול לוקח לחזור שהרי נתאנה. אבל מוכר שלא נתאנה — לא יכול לחזור, אפילו אם הוקיר השער, דבשעת מכירה לא נתאנה הוא, אלא לוקח, ותנן ב"הזהב" (בבא מציעא נא, א): מי שהוטל עליו אונאה — ידו על העליונה, רצה אומר לו "תן לי מעותי" או "תן לי מה שאוניתני". והכא נמי, מי שנתאנה יכול לחזור בו. ואף על גב דלית הלכתא כי ההיא משנה, דהא פסק רבא ב"הזהב" (שם נ, ב): שתות — קנה, ומחזיר אונאה, ואינו יכול לומר "תן לי מעותי". וההיא משנה מוקי לה רבא כרבי יהודה הנשיא, ואיהו סבירא ליה כרבי נתן — אפילו הכי, הכא גבי יפות ונמצאו רעות כולי עלמא מודו דיכול לחזור, שהרי הטעהו ולא היה דעתו ליקח רעות. אבל גבי אונאת שתות, שקנה מה שרוצה לקנות וליכא שום טעות אלא מכירת יוקר — התם מחזיר אונאה, משום דכתיב "אל תונו", אבל המקח קיים, כרבי נתן, וכדפסק רבא. **רעות ונמצאו יפות** — מוכר נתאנה, והלכך יכול לחזור. ולא לוקח, ואפילו אם הוזל השער. **אין אחד מהן יכול לחזור בו** — ואפילו אם הוקר השער דנתאנה מוכר, או הוזל השער ונתאנה הלוקח. דסלקא דעתך אמינא, דהיכא דהוזל השער ורוצה לוקח לחזור — מצי טעין גבי רעות ונמצאו רעות: אני ליפות נתכוונתי, והאי דאמרי לך "רעות" — לאו משום דנתרצית, אלא משום ד"רע רע יאמר הקונה", כדאמר בגמרא. וכן היכא דהוקר השער ורוצה מוכר לחזור, מצי טעין גבי יפות ונמצאו יפות: רעות הייתי סבור למכור, והא דאמרי "יפות" — משום ד"טוב טוב יאמר המוכר". דמדרע רע יאמר הלוקח — המוכר אומר טוב טוב. קא משמע לן דתרוייהו לא מצו הדרי, הואיל ונמצא כמו שאמרו שניהן. והוא הדין במוכר סתם, שלא פירשו לא רעות ולא יפות — דאין אחד מהן יכול לחזור. **שחמתית** = אדומה, על שם חמה שמאדימתן. **ונמצאת לבנה** — שניהן טעו. דכיון דהתנה לו למכור שחמתית — חפץ היה לעבב הלבנה, וגם הלוקח לא היה חפץ בלבנה כי אם בשחמתית. וכן כל הנך דקתני ואזיל, דהוו שני מינין, ואיכא דניחא ליה בהאי ולא ניחא ליה בהאי, הלכך הוי מקח טעות. ושניהן נתאנו, הלכך שניהן חוזרין. ואף על פי ששוה יפה ממה שקנאו — מיהו אין חפצים במכירה זו לא לוקח ולא מוכר. אבל גבי חטין יפות ורעות — כולי עלמא ניחא להו ביפות ולא ברעות, ורצון המוכר לעבב היפות ולמכור הרעות, ודעת הלוקח ביפות ולא ברעות. **יין ונמצא חומץ** — אין זה יפות ונמצאו רעות, דאיכא דניחא ליה בחלא ואיכא דניחא ליה בחמרא, כדמפרש בגמרא. **גמרא אמר רב חסדא מכר לו שוה חמש בשש** — שעתה נתאנה לוקח שתות מעות, שהרי משש מעות שנתן לו למוכר לא היה לו ליתן כי אם חמש, דאינו שוה אלא חמש. אבל שוה שש בחמש דלקמיה — הוי שתות מקח, שנתאנה המוכר מפשוט אחד שהוא חלק שש משוויו של מקח, ששוה ששה ובחמש מכרו, וקרי ליה רב חסדא אונאה. וקאמר בתרוייהו: שנתאנה יכול לחזור בו, דסבירא ליה כשמואל, דאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא מט, ב): אף שתות מעות שנינו, דלא שנא אונאת שתות דמעות או אונאת שתות דמקח — דהויא אונאה, ויכול לחזור מי שנתאנה, כדתנן: מי שהוטלה האונאה עליו — ידו על העליונה. ותניא כוותיה דשמואל ורב חסדא בפרק "הזהב" (שם): מי שהוטל עליו ידו על העליונה, כיצד? מכר לו שוה חמש בשש, מי נתאנה? לוקח, יד לוקח על העליונה, רצה אומר לו "תן לי מעותי" או "תן לי מה שאוניתני". מכר לו שוה שש בחמש — נתאנה מוכר, יד המוכר על העליונה, רצה אומר לו "תן לי מקחי" כו׳. ומיהו, לית הלכתא כרב חסדא, אלא כרבא דפסק התם: הלכתא, שתות — קנה ומחזיר אונאה. ומיהו, רב חסדא כסתם מתניתין דהתם סבירא ליה, דמי שהוטל עליו ידו על העליונה. ואתא למימר דהיכא דמכר לו שוה חמש בשש דנתאנה לוקח, והיה יכול לחזור בבדי שיראה לתגר או לקרובו, כדאמר בגמרא ב"הזהב" (שם): הוקרו בתוך אותו זמן ועמדו על שמנה, דהשתא לבסוף נתאנה מוכר אפילו ביותר משתות, דהוי ביטול מקח, ורוצה מוכר לחזור עתה, משום דעדיין לא נתקיים המקח לגמרי כל זמן שיכול לוקח לחזור, דעדיין לא הראה לתגר או לקרובו. והלכך, הואיל ובתוך כך נתאנה גם הוא — רוצה לחזור, שהרי עתה נתאנו שניהם — אפילו הכי אינו חוזר, דמי הוא שנתאנה מעיקרא בשעת מכירה — לוקח, הלכך יכול לחזור בו כל שעה שירצה בתוך זמן הקצוב לו. אבל לא מוכר, שהרי הוא היה המאנה וידו על התחתונה. ואף על פי שלא נתקיים המקח עדיין כשחזר ונתאנה גם הוא. **משום**

דאמר

הגמרא ממשיכה ומסתפקת על הצד שנגקוט בספיקות דלעיל (ע"א) שהאילנות מצטרפים, וקנה את הקרקע: **בְּעֵי רַב אַשִׁי**, אם היה **בּוֹר** של מים בין השלשה אילנות, **מַהוּ שֶׁתַּפְסִיק** בין האילנות, ושוב לא יצטרפו האילנות להיחשב שדה אילן. שאף אם ננקוט בספק לעיל (ע"א) שאם היה אילן אחד עומד בשדה חבירו הרי הוא מצטרף לשנים האחרים, מכל מקום במקרה זה שיש הפסק ממש ביניהם שמא אינם מצטרפים.

ואף אם נאמר שאין הבור מפסיק משום שאין המים נראים מבחוץ, עדיין יש להסתפק במקרה שהיתה **אַמַּת הַמַּיִם** עוברת בין האילנות, שהמים נראים, **מַהוּ שֶׁתַּפְסִיק** בין האילנות.

ואף אם נאמר שאין אמת המים מפסקת, עדיין יש להסתפק במקרה שהיתה **רְשׁוּת הָרַבִּים** עוברת בין האילנות, **מַהוּ** – האם היא חשובה יותר, ומפסקת בין האילנות. ואף אם נאמר שאין רשות הרבים מפסקת, עדיין יש להסתפק במקרה שהיה **רִיכְבָּא דְּדִיקְלֵי** – הרכבה של דקלים רבים יחד, בין האילנות, **מַהוּ** – האם חשוב הדקל המורכב יותר להפסיק בין האילנות. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

ספק נוסף: **בְּעָא מִינֵּיהּ הִלֵּל מֵרַבִּי** – שאל הלל את רבי, **עֶלֶה אֶרֶז בֵּינֵיהֶן** – אם גדל עץ ארז בין האילנות לאחר שקנאם, **מַהוּ**, האם הארז מפסיק ביניהם, ולא קנה את הקרקע. תמהה הגמרא, **עֶלֶה** – וכי ניתן לומר שהסתפק הלל במקרה שגדל הארז לאחר שקנה את האילנות, הרי אם כן נמצא **שִׁבְּרְשׁוּתָא דִּידֵיהּ נָפַק** – שגדל הארז בקרקע של הלוקח ושלו הוא, מאחר ובשעת קניית האילנות לא היה שום הפסק ביניהם, וקנה את הקרקע. הגמרא מיישבת את ספיקו של הלל: **אֶלָּא** כך שאל הלל את רבי, אדם שקנה מחבירו שלשה אילנות, **וְהָיָה אֶרֶז בֵּינֵיהֶן, מַהוּ** – מה דינו, האם נחשב הוא להפסק בין האילנות. **אָמַר לֵיהּ** רבי להלל, **קָנָה וְקָנָה** – לא נחשב הארז להפסק ביניהם, אלא אדרבה קנה את הקרקע ואף את הארז, וכמו שנתבאר בברייתא לעיל (ע"א) שקנה אף את האילנות שביניהם.

הגמרא עוברת לדון באיזה אופן נטועים השלשה אילנות. מבררת הגמרא: **כֵּיצַד הֵן עוֹמְדִים** אותם שלשה אילנות, ששנינו לעיל (פא.) במשנתינו שקנה אף את הקרקע עמם. **רַב אָמַר, כְּשׁוּרָה** – באופן שהיו עומדים כמין שורה, כלומר אחד אחר השני בשוה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, כַּחֲצוּבָא** – מין קנקן, שיש לו שלשה רגלים, ורגל אחת עומדת כנגד האויר שבין השתים.

מבארת הגמרא: **מַאן דְּאָמַר כְּשׁוּרָה** – רב שהעמיד את המשנה באופן שנטועים האילנות כשורה, **כָּל שֶׁכֵּן כַּחֲצוּבָא** – ודאי הוא שאם עומדים האילנות כמין קנקן, שקנה את הקרקע. **וּמַאן דְּאָמַר כַּחֲצוּבָא, אֲבָל כְּשׁוּרָה לֹא** – ומה שאין כן שמואל שהעמיד באופן שנטועים כקנקן, לדעתו אם עומדים האילנות כשורה, לא קנה את הקרקע. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם לומר כן, ומנין לנו שכך דעתם. מבארת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּמִיזְדְּרַע בֵּינְתַיְיהוּ** – משום שבאופן שנטועים כשורה אין שום מניעה לזרוע ביניהם, וממילא לדעת שמואל באופן כזה לא מכר המוכר את הקרקע. ורק באופן שנטועים כקנקן, שקשה לזרוע ביניהם, מוכר אף את הקרקע עמם.

רב המנונא מקשה על שמואל מכח דין הברור לכל: **מַתְקִיף לָהּ רַב הַמְנוּנָא** – הקשה רב המנונא, **וּלְמַאן דְּאָמַר כַּחֲצוּבָא** – ולדעת שמואל שקנה רק באופן שהיו נטועים כחצובא, **מַאי טַעְמָא, דְּלֹא מִיזְדְּרַע בֵּינְתַיְיהוּ** – וכמו שנתבאר טעמו, משום שבאופן זה קשה לזרוע ביניהם, **אֶלָּא מֵעַתָּה** באופן שזַבִּין **לֵיהּ תְּלָת הֵינֵי רוּמְיָיתָא** שמכר לו שלשה סנאים או אטדים [–מיני קוצים קשים] גדולים שנטועים כחצובא, **דְּלֹא מִיזְדְּרַע בֵּינְתַיְיהוּ, הָכִי נַמִּי דְּיֵשׁ לוֹ קַרְקַע** – וכי גם באופן זה קנה קרקע עמם, כיון שקשה למוכר לזרוע ביניהם. הרי ודאי אין לומר כן, כיון שאין הם אילנות העושים פירות.

אָמַר לֵיהּ – השיב שמואל לרב המנונא, **הָנָךְ לֹא חֲשִׁיבִי** – אלו הסנאים אינם חשובים, **הָנָךְ חֲשִׁיבִי** – ומה שאין כן האילנות חשובים, ואין מתרצה המוכר לתת ללוקח אף את הקרקע אלא בצירוף שני הדברים, שקנה אילנות חשובים, וגם שבין כה קשה לו לזרוע ביניהם.

משנה

משנתינו בחלקה הראשון מבארת את דין המוכר חלק מסוים מן הבהמה, מה נמכר עמו. ובחלקה השני עוסקת בענייני אונאה ומקח טעות: **הַמּוֹכֵר** לחבירו **רֹאשׁ בְּהֵמָה נַפָּה, לֹא מָכַר** עמו **אֶת הָרַגְלַיִם**. וכן אם **מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם, לֹא מָכַר** עמם **אֶת הָרֹאשׁ**. וכן **מָכַר אֶת הַקָּנֶה** – הריאה, **לֹא מָכַר** עמו **אֶת הַכָּבֵד. מָכַר אֶת הַכָּבֵד, לֹא מָכַר** עמו **אֶת הַקָּנֶה**, כיון שבבהמה גסה, הדרך למכור כל אחד מהם לבדו, שחשוב הוא.

אמנם אין הדין כן אלא במוכר בהמה גסה, **אֲבָל בַּדַּקָּה** – אם מכר לחבירו בהמה דקה, **מָכַר אֶת הָרֹאשׁ, מָכַר** אף **אֶת הָרַגְלַיִם**, כיון שבהמה דקה אינה חשובה כל כך, והדרך למכור את הרגלים אגב הראש, שהרגלים טפלים אל הראש. אמנם אם **מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם, לֹא מָכַר** עמם **אֶת הָרֹאשׁ**, שהראש חשוב יותר מן הרגלים. וכן אם **מָכַר אֶת הַקָּנֶה, מָכַר** עמו אף **אֶת הַכָּבֵד**, שטפל אל הקנה. אמנם אם **מָכַר אֶת הַכָּבֵד, לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה**, שחשוב יותר מן הכבד.

המשנה עוברת לעסוק באופני מכירה שונים, ומבארת מי יכול לחזור בו מהמכירה באופן שהיה אונאה: **אַרְבַּע מִדּוֹת בְּמוֹכְרִין** – ארבעה דינים חלוקים זה מזה מצינו במוכרים. מבארת המשנה: **מָכַר לוֹ חִטִּין יָפוֹת** – אם התנה המוכר לתת ללוקח חיטים יפות **וְנִמְצְאוּ רָעוֹת, הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, ולא המוכר. מכר לו חיטין **רָעוֹת, וְנִמְצְאוּ יָפוֹת** – אם התנה המוכר לתת ללוקח חיטים רעות, ולבסוף נמצאו יפות, **מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, ולא הלוקח.

ואם התנה המוכר לתת ללוקח חיטים **רָעוֹת, וְנִמְצְאוּ רָעוֹת**, או **יָפוֹת, וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, שהרי קיימו מה שהתנו ביניהם.

ואם התנה המוכר לתת ללוקח **שְׁחֻמְתִּית** – חיטים אדומות, **וְנִמְצֵאת לְבָנָה** – ונמצאו החיטים לבנות. או שהתנה המוכר לתת ללוקח **לְבָנָה, וְנִמְצֵאת שְׁחֻמְתִּית**. וכן אם התנה המוכר לתת ללוקח **עֵצִים** של **זַיִת, וְנִמְצְאוּ** של **שִׁקְמָה**. או שהתנה המוכר לתת ללוקח עצים של **שִׁקְמָה, וְנִמְצְאוּ** של **זַיִת**. וכן אם התנה המוכר לתת ללוקח **יַיִן, וְנִמְצָא חוֹמֶץ**, או שהתנה המוכר לתת ללוקח **חוֹמֶץ, וְנִמְצָא יַיִן**, בכל אופנים אלו, **שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן**, בין המוכר ובין הלוקח, ומשום ששניהם נתאנו, שהרי יש אדם הצריך חיטים אדומות ויש שצריך לבנות, וממילא המוכר לא נתרצה למכור מין זה, וכן הלוקח לא נתרצה בזה, ולכך שניהם יכולים לחזור בהם.

גמרא

הגמרא מביאה את דברי רב חסדא בענין אונאה, שמוכיח את דבריו ממשנתינו: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מָכַר לוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ** – אדם שהונה את חבירו, ומכר לו חפץ ששוה חמש זוז, בשש זוז, ולאחר מכן, קודם שנתקיים המקח, **הוּזַּק וְעָמַד עַל שְׁמֹנֶה** – נתייקר מחיר החפץ, עד ששוה כעת שמונה זוז, ושוב נמצא שנתאנה המוכר, ורוצה המוכר לחזור בו, שהרי כעת שוה החפץ יותר מן המעות שקיבל. הדין הוא, שאין המוכר יכול לחזור בו, שהרי **מִי נְתָאֲנָה** – מי הוא זה שנתאנה מתחילה, בשעת עשיית המקח, **הַלּוֹקֵחַ**, ולכך **לוֹקֵחַ** בלבד **יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא מוֹכֵר**. וטעם הדבר, **מִשּׁוּם**

מצד הצדקה שלמטה תתעורר הצדקה שלמעלה, ותבוא הגאולה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כ. הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְהֵבִיאוּ לָהֶם אוּר לֹא יְבָרְכוּ עָלָיו כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא אֶחָד מְבָרֵךְ וְכֻלָּם שׁוֹמְעִים וְיוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָן[89][נא-נג] וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאִם הָיָה כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא הָיוּ מְבַטְּלִים כָּל־כָּךְ מִלִּמּוּדָם כְּמוֹ עַכְשָׁו שֶׁצְּרִיכִים לְבַטֵּל עַד שֶׁיִּשְׁתְּקוּ כֻּלָּם וְיִשְׁמְעוּ, מִכָּל־מָקוֹם עַכְשָׁו יֵשׁ הִדּוּר יוֹתֵר כִּי בְּרֹב עַם הַדְרַת מֶלֶךְ[93-94]:

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה סעיף כ

ביאורי הלכה

נא] ידי חובתן - יכול לפטור את חבירו גם אם חבירו עומד רחוק באופן שאינו יכול ליהנות מהאור יחד עם המברך, ורק לאחר מכן מקרב עליו את הנר באופן שיוכל ליהנות לאורו[90].

נב] ידי חובתן - ודווקא כשהמברך לא יצא עדיין ידי חובתו, אבל אם כבר יצא ידי חובתו - לא יברך לאחרים[91].

נג] ידי חובתן - המנהג שכל היוצאים ידי חובתם מסתכלים על הצפרניים ולא המבדיל בלבד[92].

ציונים והוספות

89) ובסי' ריג ס"ה: לא הצריכו שיהיו המברך והשומעים קבועים יחד בישיבה אלא בהנאת אכילה ושתיה שכל אחד נהנה בפני עצמו אבל במוגמר שכולם נהנים ביחד מהריח העולה ממנו פוטר אחד את חבירו אפילו בעמידה ואפילו אינן קבועים במקום אחד אלא זה בכה וזה בכה וכן ברכת האור במוצאי שבת.

(ועוד שברכת האור אינה כברכת הנהנין ממש כי היא הנאה כעין חובה, ומטעם זה גם בברכת הריח שבמוצאי שבת פוטר אחד את חבירו שלא בקביעות ישיבה אפילו מריחים זה אחר זה ואפילו שלא בשעת הבדלה).

90) כן משמע מסי' ריג ס"ה שהובא לעיל.

91) כדלעיל סי' רצז ס"ט.

92) ובכל אופן עליהם ליהנות מאור הנר, וראה לעיל על ס"ו כיצד יעשו בהבדלה מרובת משתתפים.

93) משלי יד, כח (ובמצודת דוד: הדרת מלך נראה בעבור רוב העם אשר אתו). וכדלעיל סי' ריג סוף ס"ו שאף שאין חיוב בדבר, מכל־מקום טוב לקיים המצוה ברוב עם.

94) מי שתורתו אומנותו שאינו מתבטל כלל כי־אם לדברים הכרחים וצרכי גופו, לימוד התורה שלו דוחה 'ברוב עם הדרת מלך' (סי' צ סוף סי"ז).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

ה נוהגין במדינות אלו שהג' מצות של מצוה הן נעשין מעשרון אחד קמח כעין לחמי תודה שהיו ג' חלות נעשות מעשרון אחד שהרי היו בה שלשים חלות של מצה נעשות מעשרה עשרונים נמצאו שלש חלות לעשרון לפיכך אנו עושין גם כן ג' מצות לעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורין חייב להביא תודה ואנו בפסח יצאנו מבית האסורין משעבוד מצרים לפיכך אנו עושין זכר ללחמי תודה:

ו ומי שיש לו בני בית רבים ואין מספיק לו עשרון אחד יכול להוסיף על עשרון בג' מצות הללו דהיינו שילוש ב' עיסות שאין בכל אחת מהן יותר מעשרון ויעשה שתי עיסות ומשתיהן יעשה ג' מצות ואם בכל אחת מהן בפני עצמה אין לה עשרון מרווח יצרף שתיהן יחד על־דרך שנתבאר בסימן תנ"ז ויפריש מהן חלה ואחר כך יעשה מהן ג' מצות.

ואם אינו יכול להפריש מהן בעודן עיסה מפני מהירות המתעסקין בהן יעשה מהן ג' מצות ועוגה אחת ויאפה את כולן ולאחר האפייה יצרפם יחד בכלי אחד ויפריש מן העוגה על כולן.

אבל מי שאין לו בני בית מרובים טוב שיקח עשרון מרווח ויעשה ממנו ג' מצות ועוגה אחת ויחזור וילוש עוד עשרון מצומצם ויעשה ממנו ג' מצות לצורך ליל שני ולאחר שיאפה את כולם יצרפם בכלי ויפריש מן העוגה על כולם:

ז ונוהגין לעשות בהן סימן איזו מהן ראשונה ואיזו מהן שניה ואיזו מהן שלישית שבהראשונה עושין בה מצוה הראשונה דהיינו ברכת המוציא שברכה זו היא המצוה הראשונה שעושין במצות הללו ובשניה עושין המצוה השנייה דהיינו ברכת על אכילת מצה ובשלישית עושין מצוה השלישית דהיינו הכריכה עם המרור לפיכך כשמניחין אותן על הקערה יניח אותן גם כן על סדר הזה השלישית למטה והשניה על גבה והראשונה על גבי השניה כדי שלא יצטרך להעביר על המצות, ומכל־מקום סדר זה אינו מעכב

שאף אם שינה כל סדרן שהניח הראשונה למטה והשניה למעלה והשלישית בראשונה אין בכך כלום בדיעבד:

ח והסימנים שעושה בהן לא יעשה אותן כמין אותיות על ידי דפוס או בידיו (מטעם שיתבאר בסי' ת"ס ועוד) שהרי צריך לשברם ביום טוב ויש אוסרין לשבור עוגה שיש בה כמין אותיות אע"פ שאין מתכוין למחקם אלא לאכלם ביו"ט כמו שנתבאר בסי' ש"מ אלא עושין סימנין הללו ע"י נקבים או חריצין רק שיזהרו למהר מאד בעשייתן כמו שיתבאר בסי' ת"ס ע"ש:

ט ויזהר לאפות הראשונה קודם השניה והשניה קודם השלישית דהיינו שיכניסם לתנור זה אחר זה שאם יאפה אותן בבת אחת לא הועיל כלום בסימנים שנתן בהם דכיון שגמר עשייתם הוא בבת אחת אין לאחת קדימה ומעלה על חבירתה:

י המצה השנייה צריכה להיות יותר גדולה מהראשונה והשלישית לפי שממנה צריך כשני זיתים לכל אחד מבני ביתו כזית אחד לברכת על אכילת מצה וכזית אחד לאפיקומן:

יא ואם נאבדה אחת ממצות הללו נכון לאפות ג' מצות אפילו ביום טוב כדי שיהיה לו ג' מצות הנעשות מעשרון אחד קמח כעין לחמי תודה לפי מנהג מדינות אלו ואפילו אם יש לו שלש מצות אחרות שנעשו מן עשרון אחד אין לו ליקח אותן לפי שיש לחוש בהן שמא נעשו על ידי קטנים דכיון שבשעת עשייתן לא היה דעתו עליהן שיהיו מצות מצוה, מן הסתם לא נזהר בהם מקטנים ומשאר הפסולין להתעסק במצות מצוה ונמצא שיש בהן ספק פיסול לפיכך אי אפשר ליקח אותן לברכת על אכילת מצה שאכילתה הוא מן התורה וספק של תורה להחמיר (אבל מותר לאכול מהן אפיקומן או לעשות מהן כריכה) שאכילה זו אינה אלא מדברי סופרים וספק דברי סופרים להקל ועל־דרך שיתבאר בסימן תע"ז:

יב אבל אם נשברה אחת ממצות הללו אין צריך לטרוח ולאפות עוד אפילו עדיין לא נכנס ליל יום טוב אלא יקח השבורה וישים אותה באמצע בין העליונה לתחתונה שהאמצעית אינה צריכה להיות שלימה שהרי בוצעין ממנה חתיכה אחת לאפיקומן קודם אמירת ההגדה ואף שלכתחלה הידור מצוה הוא שכל הג' מצות יהיו שלימות בשעה שמביאין אותן על השולחן, מכל־מקום אין מטריחין אותו בשביל כך לאפות עוד ואפילו נשברה מצה השלישית וכשישים אותה באמצע והשניה ישים למטה נמצא שיעשה מצה הג' משניה והרי זה כמורידה מקדושתה:

יג ויש נוהגין לאפות עוד ג' מצות מעשרון אחד וקורין אותן מצות ספיקות, כלומר שנעשו בשביל ספק שמא תחמיץ או תאבד אחד מג' הראשונות אזי יקח ג' מצות הללו.

אבל אם נשברה אחת מהן אפילו נשברה השלישית ואם יתן אותה באמצע והאמצעית למטה הרי זה כמורידה מקדושתה אף על פי כן מוטב להורידה מקדושתה מלדחות מצות הללו לגמרי וליקח את הספיקות שהרי אי אפשר לו לדחות את השבורה בלבד וליקח במקומה מצה אחרת מהספיקות כיון שלא נעשו מעשרון אחד:

יד ויש נוהגין שאין אופין ג' ספיקות מעשרון אחד אלא מעשרון אחד אופין ד' מצות דהיינו ג' מצות מצוה וספיקא אחת (ואף על פי שעושין כעין לחמי תודה ובלחמי תודה לא היה אלא ג' מצות לעשרון, מכל־מקום כיון שמצה הרביעית אינה נעשית לשם מצות מצוה אלא בשביל ספק אינה עולה לחשבון) וכן אופין מעשרון השני לצורך ליל ב' ולפיכך אם נשברה השלישית של מצת מצוה אין עושין אותה אמצעית והאמצעית למטה שלא יורידנה מקדושתה אלא דוחין לגמרי את השלישית השבורה ומשימין במקומה את הספיקא שהרי היא נעשית מעשרון אחד עם המצות של מצוה:

טו וכל דברים אלו אינן אלא מנהג וזריזות לכתחלה אבל מעיקר הדין אין צריך ליזהר כלל בכל דברים אלו שנתבאר בסימן זה:

טז הנוהגין לאפות מצה של מצוה בליל יום טוב כשחל במוצאי שבת יזהרו שלא יאפו אז הספיקות שמא לא יצטרך להם ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך יום טוב וכן יזהרו שלא יאפה בליל יום טוב ראשון המצות הצריכות לליל יום טוב שני:

יז מי שלש עיסה בערב פסח סמוך לחשיכה ולא הספיק לאפותה עד שחשיכה ליל יום טוב אם אין דעתו לאכול ממנה ביום טוב ראשון אלא ביום טוב שני או בחולו של מועד שיש לו מצות לצורך יום טוב ראשון אסור לו לאפותה ביום טוב אע"פ שאם לא יאפה אותה תחמיץ ויעבור עליה בבל יראה ובל ימצא, מכל־מקום לא יעשה איסור בידים וכשיאפה אותה יעשה איסור בידים לפיכך אין לו תקנה להנצל מאיסור אלא שיגמור בדעתו לאכול ביום טוב ראשון כזית מכל מצה ומצה שיאפה מעיסה זו או שיאכיל לקטנים ואז מותר לו לאפותה ואע"פ שזו היא הערמה שהרי אינו צריך כלל למצות הללו ביום טוב ראשון ואין בדעתו לאכול מהן אלא כדי להתיר לו אפייתן, אף על פי כן התירו לו חכמים לעשות כן כמו שיתבאר בסי' תק"ג ותק"ז והוא שיקיים הערמתו ויאכל כזית מכל מצה ומצה ביום טוב ראשון כמו שיתבאר שם:

חלק ג סימן תנח זמן וסדר לישת מצת המצוה:

א אין לשין העיסה של פסח במקום שהשמש זורח שם שחום השמש מחמם העיסה ובקל תוכל לבוא לידי חימוץ אבל במקום הצל מותר ללוש אפילו תחת אויר הרקיע אם אינו יום המעונן אבל ביום המעונן אסור ללוש תחת כל אויר הרקיע אפילו במקום צל לפי שהחמה בוקעת בכל מקום ואינה יוצאה דרך חלון כנגד חלונה שהעבים עומדים בפניה והיא מתפשטת עליהם ובוקעת בכל פיסוק שבהם:

ב ואפילו בבית אסור ללוש ביום המעונן כנגד חלון פתוח

אע"פ שהשמש לא יוכל לזרוח לתוכו לעולם כגון שהוא פתוח לרוח צפון:

ג ונהגו ליזהר שלא ללוש כנגד חלון פתוח אפילו ביום שאינו מעונן וגם השמש לא יוכל לזרוח לתוכו, מכל־מקום יש לחוש שמא פתאום יתכסו השמים בעבים ויהיה יום המעונן והוא לא ירגיש בדבר שיסיר מיד את העיסה מכנגד החלון, מה־שאין־כן כשלש תחת אויר הרקיע אם יבאו עננים ותתכסה החמה מיד ירגיש בדבר ויכניס העיסה לבית מיד:

ד וכל זה כנגד החלון ממש אבל מן הצד של חלון מותר ללוש אפילו אם השמש זורח לתוך החלון והוא לש בצל קרוב למקום זריחת השמש:

ה וכל זה בחלון פתוח ממש אבל אם הוא סתום בזכוכית אע"פ שהשמש זורח שם מותר ללוש כנגדו (ומכל־מקום צריך ליזהר שלא תחמם העיסה):

ו יש ליזהר כשמוליך קמח של פסח ביום וכן כשמוליך המצות לתנור לאפותן ביום לא יוליכם מגולין תחת אויר הרקיע אם הוא יום המעונן ואין צריך לומר שלא יוליכם מגולין במקום זריחת השמש אלא יכסה אותן במפה ואין לכסות פעמים הרבה במפה אחת דשמא נדבק בה מעט בצק ונתחמץ (כששהה כדי הילוך מיל) כמו שיתבאר ואם מוליכן בלילה או אפילו בבין השמשות אין צריך לכסותן כלל (עיין סימן תנ"ה):

ז לא יתקרב ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור שמחמם העיסה אבל מאחוריו או מצדיו מותר ללוש במה דברים אמורים בתנור שאופין בו שהוא עשוי מלבנים עבים ואין חומו שולט חוץ לדפנותיו אבל תנור בית החורף שהוסק אין ללוש בסמוך לו מכל צדדיו לפי שהוא מחזיק חומו ביותר ומתפשט חומו חוץ לדפנותיו ואף ברחוק ממנו אם מרגישים שם חום ההסקה אין ללוש באותו בית עד שיפתח הדלת והחלונות שיצא החום לפיכך נכון שלא להסיק תנור בית החורף בו ביום:

ח עבר ולש תחת השמש או סמוך לתנור אם על ידי כן הוחמה העיסה אסורה באכילה ואם לאו מותרת אפילו לש במזיד:

ט לכתחלה אסור להניח העיסה בלא עסק אפילו רגע אחד וכל זמן שעוסקין בבצק אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ ואם הניחוהו בלא עסק כדי הילוך מיל הרי זה חמץ.

ואם שהה פחות ממיל וחזר ונתעסק וחזר ושהה פחות ממיל אין השהיות מצטרפות לכדי הילוך מיל שהעסק שמתעסק בו בינתיים מבטל את החימוץ מעט שהתחיל להתחמץ בשהייה הראשונה במה דברים אמורים כשנתעסק בעסק גמור כגון בעיטת הידים בעיסה או הרידור שמרדדין המצות בעץ עגול אבל הניקור שמנקרין המצות כדי שלא יתפחו אינו נקרא עסק גמור לבטל החימוץ מעט שהתחיל כבר להתחמץ בשהייה הראשונה, ומכל־מקום נקרא עסק קצת לענין שאין המצה בא לידי חמץ בשעת הניקור.

אבל מה שנוהגין המון עם כשרואין מצה העשויה מונחת וא"א לאפותה מיד לפי שעדיין לא גרפו הגחלים מן התנור או מפני שאין לה מקום בתנור וכדי שלא תבוא לידי חימוץ משפשפין בה בידים אין זה מועיל כלום ואדרבה היד מחממת את הבצק וממהר להחמיץ (ולכך יש ליזהר שלא להניח היד על הבצק שלא לצורך) עיין סי' תנ"ו.

אלא כיצד יעשה (אם מתיירא שלא תשהה שיעור מיל חוץ לתנור ותחמיץ) ישברנה ויעשנה חתיכת בצק ויחזור ויתקנה כבתחלה כדי שהעסק יבטל החימוץ, ומכל־מקום לכתחלה טוב ליזהר שלא יבא לידי כך שיש לחוש שמא כשיתקנה פעם שניה לא יערוך אותה יפה יפה שתהיה גוש ממש אלא יהיה בה סדקים וכפילות והרי זה כעין מצה כפולה שנוהגין לאסור כמו שיתבאר בסי' תס"א.

לפיכך יש להזהר לכתחלה שלא להתחיל להעריך המצות ולרדדן עד שיתחילו לגרוף הגחלים מן התנור כדי שיוכלו לאפות מיד וגם מתחלה לא יתחילו ללוש העיסה עד זמן מה אחר שהוסק התנור בכדי שמיד אחר הלישה יוכלו לגרוף התנור ולהתחיל להעריך המצות ולאפותן מיד וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אין לאסור אלא אם כן נשתהה שיעור מיל בלא עסק:

י שיעור מיל הוא רביעית שעה וחלק עשרים שהרי אמרו חכמים מהלך אדם בינוני ביום בינוני דהיינו בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שוין הוא ארבעים מיל והיום י"ב שעות, תחלק הי"ב שעות לארבעים מיל יגיע לכל מיל רביעית שעה וחלק עשרים משעה שהרי עשר שעות שכשתחלקם למ' חלקים יגיע לכל חלק רביעית שעה והב' שעות כשתחלקם לארבעים חלקים יגיע לכל חלק עשרים משעה.

ויש חולקין על זה ואומרים ששיעור מיל הוא שני חומשי שעה לפי שיש אומרים שימי ניסן ותשרי שאדם יכול להלוך בהם ארבעים מיל מעמוד השחר עד צאת הכוכבים יש בהם יותר מי"ב שעות בינונית (פירוש אותן שעות שיש מהן כ"ד במעת לעת נקראין שעות בינונית לפי שיש שעות זמניות שנתבאר בסי' נ"ח) ואינן נקראין ימים בינונים אלא לפי שמהנץ החמה עד שקיעתה הוא כמו משקיעתה עד הנצה ולפי זה על כרחך יש מהנץ החמה עד שקיעתה י"ב שעות בינונית שהרי המעת לעת הוא כ"ד שעות בינונית ומהנץ החמה עד שקיעתה אין אדם יכול להלך כי אם שלשים מיל אם כן מגיע לכל מיל שני חומשי שעה שהרי בי"ב שעות יש בהם ס' חומשין תחלקם לשלשים חלקים יגיע לכל חלק שני חומשין.

ולענין הלכה העיקר כסברא האחרונה, ומכל־מקום יש להחמיר כסברא הראשונה אם אין שם הפסד מרובה:

יא לא אמרו חכמים שיעור מיל אלא כשעדיין לא נתחמם הבצק על ידי עסק הידים אבל לאחר שנתחמם על ידי עסק הידים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ וכן במקום חם כגון סמוך לפי התנור שאופין בו או שלש בבית שהוסק בו תנור בית החורף ומרגישין חומו עדיין אם שהה הבצק

בלא עסק יכול לבוא לידי חימוץ אפילו בפחות משיעור מיל וכן בכל מקום שמרגישין בו חום קצת ולפי יתרון החמימות ממהר הוא להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין:

יב אם התחילו ללוש ב' עיסות כאחת והחמיצה אחת מהן קודם ששהתה שיעור מיל בלא עסק כגון שנראו בה סימני חימוץ שיתבאר, בידוע שהחמיצה גם השנית אם שהתה כל כך כמו חבירתה אע"פ שלא שהתה שיעור מיל וגם לא נראו בה סימני חימוץ, מכל־מקום כיון שנתחמצה אחת מהן בידוע שיש שם איזה חמימות שממהר להחמיץ קודם שיעור מיל:

יג בצק שהחמיץ עד שיש בו סדקים אפילו לא נתערבו הסדקים זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה הרי זה חמץ גמור והאוכלו חייב כרת ואפילו אין סדקים נראה אלא במקצת העיסה הרי כל העיסה חמץ גמור.

ואם אין בו שום סדק אלא שהכסיפו פניו (פירוש מראה לובן הנוטה לשחרות שקורין בלייכלי"ך בל"א) כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת שפניו מכסיפין דהיינו שנשתנית צורתו הרי זה אסור באכילה ובהנאה מדברי סופרים כחמץ גמור והוא נקרא חמץ נוקשה שאינו ראוי לאכילה מחמת חמיצותו שלא גמר כל צרכו (עי' סי' תמ"ב) וצריך למחות בהמון עם שמשהין העיסות עד שמכסיפין פניהם:

יד אם האשה שלשה היא אופה בעצמה כשתבוא ללוש עוד לאחר שאפתה עיסה הראשונה צריכה היא לצנן ידיה במים צוננין קודם שתלוש לפי שידיה נתחממו מחום התנור ומחממים את העיסה ואם עברה ולא צננה ידיה קודם הלישה הפת מותרת:

טו אם האשה שלשה היא מקטפת (פירוש שטחה פני החררה במים קודם האפיה) לא תקטף באותן מים שמצננת בהם ידיה מפני שהם מתחממין מחום ידיה ומחמיצין את החררה אלא יהא לה כלי אחר מלא מים שתקטף בהם ובמדינות אלו אין נוהגין כלל לקטף המצות במים ומכל־מקום אם אירע כך אין אוסרין המצה באכילה:

טז אם לש אחר זמן איסור חמץ דהיינו מתחלת שעה ששית ואילך צריך ליזהר במים שרוחצין בהם העריבה עם שאר הכלים ששימשו בעיסה ובמים שמקטפת בהן ובמים שמצננת בהם ידיה שלא ישפכם אלא במקום מדרון כדי שיבלעו מהרה בקרקע אבל אם שופכן שלא במקום מדרון יש לחוש שמא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו קודם שיבלעו בקרקע ונמצא שיהיה חמץ ברשותו בפסח ואפילו אם שופכן לרשות הרבים ונמצאו שיצאו מרשותו קודם שנתחמצו, מכל־מקום כיון שכבר הגיע זמן איסור חמץ צריך הוא ליזהר לכתחלה בכל אשר יש לו שלא יבואו לידי חימוץ כלל:

יז ולא ישפכם על גבי רצפת אבנים אפילו היא מדרון שהרי אינם נבלעין בקרקע במהרה:

חלק ג סימן תנט מקום וסדר לישת המצות:

'לקוטי תורה' חג הפסח – הפרשה החסידית

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בַּהַגָּדָה: "מַצָּה זוֹ"

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בַּהַגָּדָה: "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק כו'[1], 'כִּי גֹרְשׁוּ כו'".

דְּמַשְׁמַע הָא אִלּוּ לֹא גֹּרְשׁוּ וְהִסְפִּיק לְהַחְמִיץ הָיוּ אוֹכְלִים חָמֵץ, וַהֲלֹא כְּבָר נִצְטַוּוּ "בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה כו'" (שְׁמוֹת יב, ג) – "עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ" (בְּמִדְבַּר ט, יא); וְגַם לְדוֹרוֹת נִצְטַוּוּ (שְׁמוֹת יב, יט־כ): "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא כו', בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת?

וּבַפָּסוּק עַצְמוֹ יֵשׁ לְהָבִין: שֶׁהַצִּיווּי שֶׁלְּדוֹרוֹת הָיָה "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם", וַהֲלֹא פֶּסַח־מִצְרַיִם אֵינוֹ נוֹהֵג אִיסּוּר חָמֵץ אֶלָּא יוֹם אֶחָד, כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא (פֶּרֶק ט' דִּפְסָחִים, דַּף צ"ו, עַמּוּד ב')!

וְהָעִנְיָן:

דְּפֶסַח־מִצְרַיִם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְלָכֵן דַּוְקָא "כִּי גֹרְשׁוּ", וּמֵחֲמַת זֶה, הוּא שֶׁאָכְלוּ מַצָּה גַּם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַפֶּסַח[2]. וְאַף עַל פִּי כֵן הַצִּיווּי שֶׁלְּדוֹרוֹת ז' יָמִים, וְהֵם "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּלְהָבִין קְצָת עִנְיָן אֲכִילַת מַצָּה, יֵשׁ לְהַקְדִּים עִנְיָן "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה":

שֶׁעִיקַּר הַמּוֹעֲדִים הוּא בְּחִינַת הַשִּׂמְחָה. וּבְדִבְרֵי תּוֹרָה (דְּבָרִים טז, יד): "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", שֶׁאָז הוּא זְמַן גִּילוּי מוֹחִין־דְּאִימָּא, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בַּהַלֵּל (תְּהִלִּים קיג, ט): "מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת, אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". וְהִנֵּה בְּשַׁבָּת הוּא גִּילוּי מוֹחִין־דְּאַבָּא, וְהֵם יוֹתֵר עֶלְיוֹנִים – וְאֵין שָׁם בְּחִינַת גִּילוּי שִׂמְחָה כְּבְיוֹם־טוֹב?

---

1. [בְּצֵאתָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ, נַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא וּגְאָלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוֹת יב לט): 'וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ, וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם'].

2. וְכֵן כָּתַב הַמִּזְרָחִי בְּפָרָשַׁת רְאֵה, עַל פָּסוּק (דְּבָרִים טז, ג) "כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ".

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה בֵּיאוּר מַהוּת מוֹחִין־דְּאִימָּא יוּבָן בְּמַה שֶׁנּוֹדַע שֶׁיֵּשׁ ב' בְּחִינוֹת בְּגִילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא:

הָא': בְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַהַמְשָׁכוֹת מֵעִילָּה לְעִילָּה כו', הֶאָרָה וְהֶאָרָה־דְּהֶאָרָה כו'. כִּמְשַׁל שֶׁכֻּל בְּמִדּוֹת, וּמִדּוֹת בְּמַחְשָׁבָה כו', שֶׁכָּל בְּחִינוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דֶּרֶךְ כְּלָל נִקְרָאוּ "יֵשׁ מִיֵּשׁ".

וְהַב': לְמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – יֵשׁ מֵאַיִן מַמָּשׁ, מֵאַיִן הַמּוּחְלָט כו'.

וְהִנֵּה, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֵלָּה וְעָלוּל, כְּשֶׁהָעָלוּל מִתְקָרֵב לְעִילָּתוֹ מִמַּטָּה־לְמַעְלָה הִנֵּה הוּא מַשִּׂיג אֶת עִילָּתוֹ. וְלָכֵן הוּא שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בּוֹ, וּתְהִי הַשִּׂמְחָה גְּדוֹלָה. כִּמְשַׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ שֶׁיָּצָא מִן הַשִּׁבְיָה וּבָא וְרָאָה אֶת פְּנֵי אָבִיו, כַּךְ תִּהְיֶה שִׂמְחַת הָעָלוּל בְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת עָלָיו אוֹר הָעִלָּה שֶׁלְּמַעְלָה, תַּחַת אֲשֶׁר יָרַד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְנַעֲשָׂה מֻרְחָק רָב בֵּינוֹ וּבֵין עִילָּתוֹ, וְרָחַק מֵאוֹר פָּנָיו בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת. וְהַכֹּל הוּא מִפְּנֵי שֶׁעַתָּה בְּגִילּוּי זֶה יֵשׁ לוֹ הַשָּׂגָה אֵיךְ שֶׁיָּצָא 'מֵאֲפֵילָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאוּלָה כו'".

וְזֶהוּ עִנְיָן יוֹם־טוֹב – גִּילּוּי הַשִּׂמְחָה – שֶׁמִּבְּחִינַת "עֲקֶרֶת הַבַּיִת" נַעֲשָׂה "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". פֵּירוּשׁ: כִּי 'עֲקֶרֶת' מִלְּשׁוֹן 'עֲקָרָה'; וּמִלְּשׁוֹן "כְּחוּלְדָּה זוֹ הַדָּרָה בְּ**עִיקְּרֵי** בָּתִּים" – בִּגְמָרָא – פֶּרֶק בָּתְרָא דִּפְסָחִים.

וְהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת שֶׁמְּלוּבֶּשֶׁת כָּל יוֹמִין דְּחוֹל בְּבִי"עַ, בְּ**קְלִיפַּת נוֹגַהּ** – כֵּן פֵּירֵשׁ בְּסֵפֶר "שׁוּשַׁן סוֹדוֹת" לְתַלְמִיד הָרַמְבַּ"ן ז"ל. וּבְיוֹם־טוֹב הִיא עוֹלָה לְמַעְלָה בַּאֲצִילוּת, בְּבְחִינַת "אֵם הַבָּנִים" – בִּינָה וַהֲשָׂגָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַנִּגְלֶה אָז, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף מִשְׁתַּלְשֵׁל וְיוֹרֵד אָז בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ וּמָבוֹא לְתִפְיסָא וַהֲשָׂגָה בְּמַה שֶׁיְּכוֹלִים לְהַשִּׂיג מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַנִּגְלֶה, וְאֵיךְ שֶׁהַגִּילּוּי רַב מְאֹד, עַד כִּי "נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה" (אֶסְתֵּר ט, כב), וְשֶׁהָיוּ "בַּחֹשֶׁךְ – רָאוּ אוֹר גָּדוֹל" (יְשַׁעְיָהוּ ט, א), הוּא גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת יֵשׁ וַהֲשָׂגָה, לִהְיוֹת אֵיזוֹ תְּפִיסָא וַהֲשָׂגָה "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ" (מִשְׁלֵי טז, טו) הַמִּתְגַּלֶּה אָז.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַנִּשְׁמָה: שֶׁמִּתְעַנֶּגֶת בָּעוֹלָם־הַבָּא מִזִּיו הַשְׁכִינָה, תַּחַת הֱיוֹתָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף הַגַּשְׁמִי, וְנִפְרְדָה מִשָּׁם וְעָלְתָה לִמְקוֹר חוֹצְבָהּ – שֶׁמִּתְעַנֶּגֶת בְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן וְנֶהֱנֵית מִזִּיו כו', הֲנָאָה וְתַעֲנוּג נִפְלָא. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ח, כא): "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי **יֵשׁ**", שֶׁמִּתְגַּלֶּה אוֹר אֵין־סוֹף בְּבְחִינַת "יֵשׁ", לִהְיוֹת הַשָּׂגָה וּתְפִיסָא לְהַנְּשָׁמָה, לִהְיוֹת "נֶהֱנֵית מִזִּיו" וְאוֹר הַנִּ"ל, דְּהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ הַשָּׂגָה וַהֲבָנָה אֵיךְ שֶׁיָּצְאָה מֵאֲפֵילָה לְאוֹר גָּדוֹל* כו'.

וְזֶהוּ "בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרֶגֶל, שָׁם נִשְׂמְחָה בוֹ" (תְּהִלִּים סו, ו), פֵּירוּשׁ, בַּנָּהָר הַ"יּוֹצֵא מֵעֵדֶן" (בְּרֵאשִׁית ב, י), שֶׁהוּא בִּינָה, הוּא הָעֲלִיָּיה בְּכָל רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, וְשָׁם הוּא מְקוֹר הַשִּׂמְחָה[3].

וְכָל זֶה הוּא מִבְּחִינַת מוֹחִין־דְּאִימָּא, בִּינָה, עוֹלָם־הַבָּא, גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן, גִּילּוּי תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמוֹת לְפִי הַשָּׂגָתָם. אֲבָל מוֹחִין־דְּאַבָּא – "הַחָכְמָה מֵ**אַיִן** תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב): "אַיִן" נִקְרָא מַה שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת בִּינָה וַהֲשָׂגָה. דְּהַיְינוּ שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַה "דְּלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא כו'", וְלֹא נִיתַּן לֵידָעוֹת בּוֹ, מֵאַחַר שֶׁאֵין שָׁם שׁוּם תְּפִיסָא וַהֲשָׂגָה. וְעִנְיָן גִּילּוּי זֶה, הוּא בִּיטּוּל הַהַשָּׂגָה וּבִיטּוּל הַנִּשְׁמוֹת בִּמְצִיאוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה כו'".

וְהַגִּילּוּי הַזֶּה הוּא שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּשַׁבָּת. וְלָכֵן אָמְרוּ: "בְּקוּשִׁי הִתִּירוּ לְדַבֵּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּשַׁבָּת", כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקָת", פֵּירוּשׁ "נָפְקָת" – יוֹצֵאת לַחוּץ, כְּמוֹ "נָפְקָת לְבַר" – שֶׁהִיא הֶאָרָה בִּלְבָד הַיּוֹצֵאת מֵחָכְמָה. אֲבָל עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה הִיא רָמָה וְנִשְׂגָּבָה, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹרַיְיתָא[4].

וּבְגִילּוּי זֶה לֹא שַׁיָּךְ שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג, שֶׁאֵין הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג נִרְאֶה וְנִרְגָּשׁ אֶלָּא בְּמַה שֶׁיֵּשׁ תְּפִיסָא וַהֲשָׂגָה אֵיךְ שֶׁיָּצָא מֵאֲפֵילָה לְאוֹר גָּדוֹל. וְהַיְינוּ מֵאַחַר שֶׁנִּרְגָּשׁ בִּחְינַת אוֹר גָּדוֹל, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַעְלָה מַעְלָה, וְאַחַר שֶׁיָּבִין שֶׁיָּרַד מַטָּה מַטָּה, הִנֵּה בַּעֲלוּתוֹ מִמַּטָּה־מַטָּה לְמַעְלָה־מַעְלָה תִּגְדַּל הַשִּׂמְחָה בִּמְאֹד מְאֹד.

וְכָל זֶה לֹא שַׁיָּךְ אֶלָּא בְּמוֹחִין־דְּאִימָּא שֶׁהוּא גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּבְחִינַת יֵשׁ וַהֲשָׂגָה, אֵיךְ שֶׁהוּא מַעְלָה מַעְלָה כו'. אֲבָל מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גִּילּוּי מַה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה, שָׁם לֹא שַׁיָּךְ מַעְלָה וּמַטָּה בְּלָל, וּמַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִין, וְ"בַּחֹשֶׁכָה כָּאוֹרָה" (תְּהִלִּים קלט, יב), שֶׁ"גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ כו'" (שָׁם).

וְדִקְדּוּק הַלָּשׁוֹן "בַּחֹשֶׁכָה כָּאוֹרָה" בִּשְׁנֵי כְּפִי"ן – וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר "חֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה"?

אֶלָּא מִשּׁוּם דַּ"חֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" בְּלִבָּד, לֹא סַגִּי אֶלָּא לוֹמַר שֶׁ'גַּם הַחֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ כו'". אֲבָל "בַּחֹשֶׁכָה כָּאוֹרָה" בִּשְׁנֵי כְּפִי"ן, מַשְׁמַע דְּלֹא זוֹ שֶׁגַּם הַחֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ, בְּשֵׁם הָאַרִיז"ל, בְּפֵירוּשׁ "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה תּוֹרָה". וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "יוֹנָתִי").

3. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הֲוָיָה לִי בְּעוֹרָי").

4. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה",

וְהַחֹשֶׁךְ שָׁוֶה לָאוֹר, אֶלָּא אַף הָאוֹר שָׁוֶה לְחֹשֶׁךְ – "דְּכָל נְהוֹרִין מִתְחַשְׁכָּאן קַמֵּיהּ[5] כו'", וְ"כֶתֶר עֶלְיוֹן אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח אוֹר מְצוּחְצָח – אוּכָּם[6] הוּא כו'".

([7] וְאֶפְשָׁר שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ב' הַכְּפִי"ן דְּ"בַחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה": כְּ"ף דְּ"**כָּאוֹרָה**" **זֶהוּ פֶּתֶר־עֶלְיוֹן**[8], וְכְ"ף דְּ"בַחֲשֵׁכָה" זֶהוּ כְּעִנְיָן "**כֶּלֶה** וְנֶחֱרָצָה" (יְשַׁעְיָהוּ י, כג)[9]; וְכֵן **כָּרֵת**[10]. וּלְגַבֵּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – "בַחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" כו').

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "יָשֵׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב), שֶׁאֵין שָׁם אוֹר וְגִילוּי הַהַשְׂגָּה כְּלָל אֶלָּא בִּיטּוּל הַהַשָּׂגָה. וְלָכֵן אֵין שָׁם בְּחִינַת שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג בְּגִילוּי בְּחִינַת בִּיטּוּל זֶה, מֵאַחַר "דְּלֵית מַחְשָׁבָה כו'", וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב לִבְחִינַת עֲלִיָּה כְּלָל, שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה רַק שֶׁהוּא בָּא לִבְחִינָה וּמַדְרֵגָה שֶׁמַּעְלָה וּמַטָּה שָׁוִין כו' כַּנַּ"ל.

(וְזֶהוּ (שְׁמוֹת יז, ז): "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ, אִם אָיִן", פֵּירוּשׁ: אִם הַגִּילוּי מִבְּחִינַת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ" – וְזֶהוּ "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ"; אוֹ שֶׁהַגִּילוּי מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִבְּחִינַת אַיִן – וְזֶהוּ "אִם אָיִן"[11].

גַּם, "קִנָּה חָכְמָה קִנָּה בִינָה" (מִשְׁלֵי ד, ה) – ב' פְּעָמִים "קִנָּה" גִּימַטְרִיָּא יֵשׁ. אָמְנָם בְּחִינַת אַיִן הוּא בְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבְּחָכְמָה, שֶׁדְּבוּקָה בְּמְקוֹרָהּ – בְּחִינַת "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"[12]):

קִיצּוּר. עִנְיָן "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת", וְעִנְיָן "שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֶקֶת כו'". עִנְיָן יוֹם־טוֹב שֶׁהוּא "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה". בְּחִינַת "מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". "בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרֶגֶל, שָׁם נִשְׂמְחָה בוֹ". וְעִנְיָן שַׁבָּת – בְּחִינַת גִּילוּי. "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" – "דְּלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ".

כִּי יֵשׁ בְּחִינַת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – עִילָּה וְעִלּוּל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵהַבִּינָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "נָהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן", וְשָׁם שֵׁיָּךְ הַשִּׂמְחָה מֵהַהַשָּׂגָה.

וְיֵשׁ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת עֵדֶן עַצְמוֹ, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "עַיִן לֹא רָאָתָה כו'". וְזֶהוּ "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת **עֹנֶג**" (יְשַׁעְיָהוּ נח, יג) –רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: עֵדֶן, נָהָר, גַּן, דְּהַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת 'עֵדֶן' שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת 'נָהָר':

ב **וְזֶהוּ** "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ **הִיא**" (שְׁמוֹת לא, יד): הִיא בְּעַצְמָהּ, הִיא בְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, בְּחִינַת חָכְמָה, מוֹחִין־דְּאַבָּא שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּשַׁבָּת.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן יוֹם־טוֹב נִקְרָא "**מִקְרָא** קֹדֶשׁ", הֶאָרָה בְּעָלְמָא מִקֹּדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, נֶה"י־דְּאַבָּא בְּתוֹךְ מוֹחִין־דְּאִימָּא. שֶׁהֲרֵי גַּם בְּיוֹם־טוֹב – בְּגִילוּי מוֹחִין־דְּאִימָּא צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ מוֹחִין־דְּאַבָּא. כִּי מוֹחִין־דְּאִימָּא הֲגַם שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ, מִכָּל מָקוֹם אֵינָם בְּחִינַת דָּבָר נִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא הוּא הֲיֵשׁ שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאַיִן.

כִּי אַיִן וְיֵשׁ – חָכְמָה וּבִינָה – הֵם "תְּרֵין רֵיעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין"[13]. שֶׁתָּמִיד נִמְשָׁךְ בְּחִינַת בִּיטּוּל מוֹחִין־דְּאַבָּא לְהִיוֹת בְּחִינַת מוֹחִין־דְּאִימָּא – הִתְגַּלּוּת הַתַּעֲנוּג, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא גַּם כֵּן מֵהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא דְּלֵית מַחְשָׁבָה וְכו'; וְלֹא תַּעֲנוּג מֵהַשָּׂגַת דָּבָר נִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁנִּיתָּן לֵיהָנוֹת בְּגִילוּי אוֹר זֶה מֵחֲמַת יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אוֹר וְגִילוּי זֶה, עַד שֶׁבָּא לְהַשָּׂגָה אֵיךְ שֶׁהוּא אוֹר גָּדוֹל כו', וְכָל מַה שֶּׁלְּמַטָּה מַטָּה כּוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא כו'. וְעַל יְדֵי כֵּן שָׁשׂ וְשָׂמֵחַ בְּהִגָּלוּת אוֹר וְגִילוּי זֶה. אַךְ בְּשִׂמְחָה זוֹ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ מוֹחִין־דְּאַבָּא גַּם כֵּן, שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה מִגִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף דְּלֵית מַחְשָׁבָה כו'[14].

וְזֶהוּ עִנְיָן "**מִקְרָא** קֹדֶשׁ", כְּאָדָם שֶׁקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ. וּכְמוֹ שֶׁהַקְּרִיאָה בְּאָדָם לַחֲבֵירוֹ הוּא בִּשְׁמוֹ, שֶׁהוּא רַק זִיו וְהֶאָרָה הִתְפַּשְּׁטוּת מִמֶּנּוּ בִּלְבָד, כָּךְ הוּא עִנְיָן "מִקְרָא קֹדֶשׁ" – מִבְּחִינַת שֵׁם, שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה בְּעָלְמָא מִבְּחִינַת אַבָּא. וּכְעִנְיָן "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"; "רַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם כו'" (שְׁמוּאֵל ב' ח, יג), בְּחִינַת נֶה"י כו'.

וְהִנֵּה, הֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ בְּיוֹם־טוֹב, הוּא עַל יְדֵי תְּפִלָּה וְהַלֵּל. אַךְ הֵם אֵינָם רַק מִדְּרַבָּנָן, וּמִדְּאוֹרַיְיתָא – נִמְשָׁךְ בְּפֶסַח עַל יְדֵי אֲכִילַת מַצָּה, שֶׁהוּא קַטְנוּת־אַבָּא.

כִּי מַצָּה – מוֹחִין־דְּאַבָּא: שֶׁ"אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת

---

5. [חוֹשֶׁךְ. כְּמוֹ הַמְּרֻאֶה הַטָּחוֹר]

6. [שֶׁכָּל הָאוֹרוֹת נֶחְשָׁכִים לְפָנָיו]

7. **וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר** סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שֶׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" **בְּפֵירוּשׁ** (אֶסְתֵּר א, א) "**הַמּוֹלֵךְ מֵהוֹדוּ וְעַד כּוּשׁ**".

8. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע".

9. **וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּזְכַּר בַּזֹּהַר** חֵלֶק א', דַּף ג' עַמּוּד א'.

10. עַיֵּן בְּמְאוֹרֵי אוֹר אוֹת כ', סָעִיף ט"ו.

11. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', שְׁלַח, קנ"ח, ב'.

12. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, דַּף ז', עַל פָּסוּק "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב". וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צָאֶינָה וּרְאֶינָה" בְּעִנְיָן "לְהַצְהִיל פָּנִים מִשֶּׁמֶן".

וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים", **בְּעִנְיָן "כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן"** (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב), **כִּי בְּחִינַת יַיִן הוּא "הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים"** (שׁוֹפְטִים ט, יג), **וּבְחִינַת "דּוֹדֶיךָ" זֶהוּ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַשִּׂמְחָה וְכַנַּ"ל.**

וְעַיֵּן שָׁם, וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׂים הֵמָּה מְלָכוֹת", בְּעִנְיָן "וּמַעְיָן מִבֵּית ה' יֵצֵא כו'". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן".

13. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי".

14. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית מט, יא): "**אֹסְרִי** לַגֶּפֶן" - **אָסַר־יו"ד** לִבְחִינַת גֶּפֶן כו').

אַבָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן". וְלִהְיוֹת יְדִיעָה זוֹ בְּהַתִּינוֹק, הוּא נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמּוּשָׂג. שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ בְּהַתִּינוֹק אֵינוֹ בְּדַעַת הַמּוּשָׂג, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיךְ וּמַה הוּא אָבִיו, כִּי דַּעַת הַתִּינוֹק – קָטָן כו'. וְגַם מַצָּה אֵין בָּהּ טַעַם, שֶׁאֵין בָּהּ הַהַגְבָּהָה כו'. וּלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הוּא בְּחִינַת אַבָּא, אֶלָּא שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּקַטְנוּת. וְלָכֵן נִקְרָא בַּזֹּהַר: "מֵיכְלָא דִּמְהֵימְנוּתָא"[15].

וְהִנֵּה, הַמִּשְׁכַּת מוֹחִין דְּאַבָּא בַּמַּצָּה, אֵינָהּ אֶלָּא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן. אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילָךְ,

– הֵגַם דִּכְתִיב (שְׁמוֹת יג, ז): "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים", וּפֵירוּשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהַאֲכִיל אֶת כָּל ז' הַיָּמִים, שֶׁיִּהְיוּ נִזּוֹנִין מִבְּחִינַת אַבָּא; וְכַנּוֹדָע מִסִּפְירָה, שֶׁבַּשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן הֵם ז' מוֹחִין דְּאַבָּא – שֶׁמּוֹחַ הַחָכְמָה נִמְשָׁךְ בְּכָל ז' הַמִּדּוֹת –

הִנֵּה פֶּסַח מִצְרַיִם אֵינוֹ נוֹהֵג אִיסּוּר הֶחָמֵץ אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבָד. לְפִי שֶׁהָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁהֵם שְׁנֵיהֶם מִבְּחִינַת אַבָּא; וְ"לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן כו'" (שְׁמוֹת יג, כב) – "עֲנָנָא דְּאַהֲרֹן", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת מַקִּיפֵי אַבָּא; וְ"הֶעָנָן הָיָה הוֹלֵךְ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים שֶׁבַּמִּדְבָּר" – שֶׁהַמַּקִּיף מְסַמֵּא עֵינֵי הַחִיצוֹנִים שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה כו'. וּלְכָךְ הָיָה דַּי לָהֶם בְּהַמִּשְׁכַּת מוֹחִין־דְּאַבָּא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

אֲבָל לְדוֹרוֹת – ז' יָמִים תֹּאכְלוּ מַצּוֹת". וּמִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל חָמֵץ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יְנִיקָה כו'. אֲבָל מַצָּה – מוֹחִין־דְּאַבָּא, דַּי בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן – "**בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ** מַצּוֹת" (שְׁמוֹת יב, יח) – שֶׁקִּבְּעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה. כִּי "**יוֹם** יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ" (תְּהִלִּים מב, ט) – "יוֹמָא דְּאָזִיל עִם כּוּלְּהוֹ כו'[16], עֲנָנָא דְּאַהֲרֹן דִּכְתִיב בֵּיהּ נָמֵי: "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן **יוֹם** כו'" – שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַיָּמִים כו'[17], וְהַיְינוּ יוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבָד שֶׁהוּא חֶסֶד כו':

קִיצּוּר. עִנְיָן "קֹדֶשׁ", וּ"מִקְרָא קֹדֶשׁ". וְהַמִּשְׁכָּה זוֹ בְּיוֹם־טוֹב שֶׁל פֶּסַח הוּא עַל יְדֵי הַמַּצָּה, עַל דֶּרֶךְ "אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אַבָּא כו'". וּפֵירוּשׁ "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים" :

ג וְהִנֵּה נִמְצָא, כִּי ב' מַצּוֹת הֵם: מַצָּה שֶׁל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן – חוֹבָה, וּמַצָּה שֶׁל כָּל יְמֵי פֶּסַח. וְעַל בְּחִינָה הַב' אָמַר: "שֶׁלֹּא הִסְפִּיק כו'", כִּי "אֲבוֹתֵינוּ" לֹא הָיוּ צְרִיכִים בֶּאֱמֶת לִהְיוֹת לָהֶם מַצָּה שֶׁל שִׁימּוּר כָּל יְמֵי הַפֶּסַח כַּנַּ"ל.

אַךְ זֶה הָיָה אֶצְלָם מִמֵּילָא – "שֶׁנִּגְּלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים":

פֵּירוּשׁ: דְּמַה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים" כִּפְשׁוּטוֹ, הַיְינוּ: "הַמְּלָכִים" הֵם הַמְּלָכִים שֶׁלְּמַטָּה בָּעוֹלָם־הַזֶּה, וּ"מַלְכֵי הַמְּלָכִים" הֵם הַשָּׂרִים הָעֶלְיוֹנִים שֶׁבִּצְבָא הַמָּרוֹם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדָנִיֵּאל סִימָן יו"ד (ו, יגז): "וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס כו'". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "מֶלֶךְ עַל מַלְכֵי הַמְּלָכִים".

וְעוֹד נִקְרָא "מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים" – בִּבְחִינַת מַלְכוּתוֹ וְהַנְהָגָתוֹ הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי עֶשֶׂר סְפִירוֹת: "הַמְּלָכִים" הֵם נֶה"י; ו"מַלְכֵי" – חַג"ת; ו"מֶלֶךְ מַלְכֵי" הַיְינוּ חַבַּ"ד:

כִּי בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה מְאִירִים בְּחִינַת נֶה"י; וּבְעוֹלָם הַיְצִירָה מֵאִיר חַג"ת; וּבְעוֹלָם הַבְּרִיאָה – בִּינָה; אַךְ בַּאֲצִילוּת מֵאִיר בְּחִינַת חָכְמָה. וְהַיְינוּ, כִּי בְּחָכְמָה שׁוֹרֶה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא הַנִּקְרָא "מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים"[18]. וְגִילּוּי חָכְמָה הוּא גִילּוּי אוֹר־אַבָּא, שֶׁנִּגְּלָה בִּבְחִינַת גִּילּוּי. לְפִיכָךְ **מִמֵּילָא** לֹא הִנִּיחַ לְהַחְמִיץ בְּצֵקָם כו' – לִהְיוֹת יְנִיקָה חַס וְשָׁלוֹם.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "יָרֵא אֶת ה' בְּנִי וָמֶלֶךְ" (בְּמִשְׁלֵי כ"ד, כא), דְּהַפֵּירוּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ הַיְינוּ: כְּשֵׁם שֶׁתִּצְטָרֵךְ לְיָרְאָה אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶהוּ, וְעִם זֶה תִּפְרוֹשׁ מִן הָעֲבֵירָה, כֵּן תִּצְטָרֵךְ שֶׁתִּתְיָרֵא מִן הַמֶּלֶךְ הַמּוֹלֵךְ בָּאָרֶץ, וְתָשִׂים צוּרָתוֹ נֹכַח פָּנֶיךָ אַף עַל פִּי שֶׁאֵי אַתָּה רוֹאֶהוּ, וּבְזֶה תִּנָּצֵל מִחִיּוּב מִיתָה לַמַּלְכוּת – כֵּן פֵּירֵשׁ בְּ"כַד הַקֶּמַח", עֵרֶךְ יִרְאָה.

וְיֵשׁ עוֹד בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק, כְּמָה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "יָרֵא אֶת ה' בְּנִי וָמֶלֶךְ" – "וּמְלוֹךְ עַל יִצְרְךָ".

וּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים אֱמֶת, וְהַיְינוּ: שֶׁעַל יְדֵי הַיִּרְאָה הָאֲמִיתִּית מֵה' שֶׁהוּא 'מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים', עַל יְדֵי זֶה "וּמְלוֹךְ עַל יִצְרְךָ", שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר תַּאֲוַת הַגַּשְׁמִיּוּת – מֵחֲמַת הַיִּרְאָה וְהַבִּיטּוּל.

וְהַיֵּצֶר הָרָע הוּא הֶחָמֵץ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עא, ד): "מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ". וְלָכֵן עַל יְדֵי "שֶׁנִּגְּלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", אֲזַי **מִמֵּילָא** "לֹא הִסְפִּיק לְהַחְמִיץ כו'". אֲבָל אֶצְלֵינוּ נַעֲשָׂה חִיּוּב לְדוֹרוֹת לִהְיוֹת "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת **שִׁבְעַת הַיָּמִים**", שֶׁהֵם ז' הַמִּדּוֹת, שֶׁבָּהֶם יֵשׁ שִׁלִּיטָה לַיֵּצֶר הָרָע, שֶׁשִּׁבְרַת־הַכֵּלִים הָיָה בְּז' תַּחְתּוֹנוֹת. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בְּחִינַת מַצָּה וּבִיטּוּל.

---

15. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", גַּבֵּי חַג הַשָּׁבוּעוֹת).

16. [יוֹמִין].

17. (עַיֵּן [בַּזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, דַּף ק"ג, עַמּוּד ב'. וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר).

18. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק א', דַּף ג', עַמּוּד א'. וּבַזֹּהַר חֵלֶק ב', יִתְרוֹ, דַּף ס"ז, עַמּוּד ב'.

וְעַל בְּחִינָה הָרִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יג, ח): "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה הֲוָיָה לִי" – "בַּעֲבוּר זֶה' – בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה כו'", שֶׁבַּעֲבוּר הַמִּשְׁכַּת מַצָּה "עָשָׂה הֲוָיָה" – הוּא גִּילוּי אוֹר־אַבָּא.

וּפֵירוּשׁ: דְּהַיְינוּ עִנְיָן "עָשָׂה הֲוָיָה לִי", הַיְינוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה מִמָּשׁ בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ "עָשָׂה הֲוָיָה לִי", שֶׁנִּמְשָׁךְ גִּילוּי שֵׁם הֲוָיָה בַּעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִיּוּת. וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיּוּמְשָׁךְ אוֹר גָּדוֹל זֶה כָּל כָּךְ לְמַטָּה, עַד שֶׁיּוּמְשָׁךְ "לִי" מַמָּשׁ – עִם שֶׁאֲנִי בַּעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִית בְּמִצְרַיִם?

זֶהוּ אִי אֶפְשָׁר, רַק "בַּעֲבוּר זֶה", דְּהַיְינוּ מַה שֶׁעַל יְדֵי הַמַּצָּה נִמְשָׁךְ מוֹחִין־דְּאַבָּא. שֶׁ"הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַד שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה"; וְ"הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה כו'", לָכֵן יוּכָל לִהְיוֹת "עָשָׂה הֲוָיָה לִי" – שֶׁיּוּמְשָׁךְ הָאוֹר "לִי" – לְמַטָּה בַּעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִיּוּת.

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת יב, יב): "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם" – "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ וְלֹא שָׂרָף כו'" שֶׁהֵם בְּחִינַת בִּי'ע. וְכֵן בַּאֲצִילוּת עַצְמָהּ יֵשׁ בְּחִינַת בִּי"עַ – שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרָא עֲשִׂיָּה־שֶׁבַּאֲצִילוּת, וְחַג"ת וּבִינָה הֵם יְצִירָה וּבְרִיאָה דַּאֲצִילוּת.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ": שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרָא גַּם כֵּן "הַמַּלְאָךְ כו'". אֶלָּא "אֲנִי" דַּוְקָא, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַמִּשְׁכַּת אוֹר־אַבָּא, מְקוֹר הַחָכְמָה שֶׁהוּא אֲצִילוּת־שֶׁבַּאֲצִילוּת[19]. לְפִי שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה מְקוֹם טוּמְאָה, וְהוּצְרַךְ דַּוְקָא לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּה עֶלְיוֹנָה שֶׁגַּם "חֹשֶׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ", וְ"כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה", וְהַיְינוּ אוֹר־אַבָּא וְלֹא אִימָּא כו'.

וְהַיְינוּ, כִּי מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מַלְאָךְ אוֹ שָׁלִיחַ, עִם הֱיוֹת שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְהַמַּלְאָךְ הוּא רַק שָׁלִיחַ, וְ'כַּחוֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר' הוּא בְּיָדוֹ יִתְבָּרֵךְ, אַךְ עִם כָּל זֶה הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְשָׁלִיחַ הוּא מִמְּקוֹר סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל, וּמִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת מַלְאָךְ אוֹ שָׂרָף כו'. לֹא כֵּן הַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – אֵין הַמַּלְאָךְ יוּכָל לִהְיוֹת כְּלִי וְשָׁלִיחַ לְגִילּוּי בְּחִינָה זוֹ כו'. וְזֶהוּ עִנְיָן "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ כו'"[20].

אַךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב: "אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר", דְּמִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר פֵּירֵשׁ: "וְלֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי הַשָּׁלִיחַ", אִם כֵּן מִי הוּא הָ"אַחֵר" שֶׁיִּצְטָרֵךְ לוֹמַר עַל זֶה עוֹד "אֲנִי וְלֹא אַחֵר"?

וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי הִנֵּה בֶּאֱלוּל וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים מַזְכִּירִין י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, לִהְיוֹת שֶׁהֵם הַמִּשְׁכּוֹת עֶלְיוֹנוֹת הַמִּתְגַּלּוֹת בְּבַעַל תְּשׁוּבָה. כִּי מֵאַחַר שֶׁחָטָא וּפָגַם – בַּמֶּה יִתּוּקַן? אֶלָּא עַל יְדֵי הַמִּשְׁכּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁמְּאֹד נַעֲלֶה, וְ"כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה כו'". וְלָכֵן הֵם שֶׁהַמְשִׁיכָם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּחֵטְא הָעֵגֶל – לְתַקֵּן הַחֵטְא.

וְהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר (שְׁמוֹת לד, ח): "וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ", כִּי "אֶרֶךְ **אַפַּיִם**' רָאָה – אַף לָרְשָׁעִים כו'"[21]. וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים גַּם כֵּן, זֶה הָיָה בַּקָּשַׁת מֹשֶׁה (שְׁמוֹת לג, טז): "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ" – "בִּיקֵּשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה"[22].

וְהִבְטִיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא (שְׁמוֹת לג, יז): "גַּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה". הָא אִילּוּ לֹא הִבְטִיחַ לוֹ כֵּן, הָיָה שׁוֹרֶה. וּכְמוֹ בִּבְלָעָם – הֲגַם שֶׁהָיָה מְזוֹהָם כו'. לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ כֹּל יָכוֹל, וְ"כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה כו'", "גַּם חֹשֶׁךְ כו'". וּמִשָּׁם הָיָה יְנִיקַת פַּרְעֹה בַּאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף – מָקוֹם גָּבוֹהַּ כו'. וְלָכֵן "עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם כו'".

אַךְ בִּצְאַתָּם מִמִּצְרַיִם – "בַּעֲבוּר זֶה – בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה" – הַמִּשְׁכַּת מוֹחִין־דְּאַבָּא – שֶׁמִּלְּמַטָּה בְּאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא שֶׁהִיא עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה, הָיָה אוֹר־אַבָּא נִמְשָׁךְ "לִי" בִּפְנִימִית – בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִמְשָׁךְ לַחִיצוֹנִים. וְזֶהוּ "לִי וְלֹא לוֹ, אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל" – וְלֹא כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּה שֶׁהָיְינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה, שֶׁהָיָה לוֹ יְנִיקָה מֵאוֹר־אַבָּא, מֵאַחוֹרַיִם כו'.

וְזֶהוּ "וְלֹא אַחֵר": וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַמִּצְוָה נִמְשָׁךְ "לִי" בִּפְנִימִית.

וְנִמְצָא, שֶׁהַמַּצָּה גָּרַם לָצֵאת מִמִּצְרַיִם "כִּי בְחִפָּזוֹן כו'" (דְּבָרִים טז, ג), הַמִּשְׁכַּת אוֹר־אַבָּא כו'. אֲבָל כָּל ז' הַיָּמִים – הוּא אַחֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם – "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים", וְהַיְינוּ לְדוֹרוֹת. כִּי אֲבוֹתֵינוּ לֹא הָיוּ צְרִיכִים לָזֶה, אֶלָּא "שֶׁלֹּא הִסְפִּיק" – מִמֵּילָא כו'.

(וּבִיאוּר עִנְיָן "בַּעֲבוּר זֶה":

---

19. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְהָבִין בְּתוֹסֶפֶת בִּיאוּר עִנְיָן וַיִּיצֶר כו'", שֶׁכְּמוֹ כֵּן בְּד' בְּחִינוֹת דַּצְחַ"מ שֶׁבַּאֲצִילוּת – חָכְמָה־עִילָּאָה הִיא בְּחִינַת מִדְבַּר כו'. עַיֵּן שָׁם).

20. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה".

21. ["כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְכוֹתֵב 'אֶרֶךְ אַפַּיִם'. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֶרֶךְ אַפַּיִם לְצַדִּיקִים. אָמַר לוֹ: אַף לָרְשָׁעִים. אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ. אָמַר לוֹ: הַשְּׁתָא חָזִית מַאי דִּמְבָעֵי לָךְ =כְּעֵת אַתָּה רוֹאֶה מַה שֶּׁנּוֹחַ לְךָ. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל אָמַר לוֹ (הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא): לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי 'אֶרֶךְ אַפַּיִם לְצַדִּיקִים'? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי 'אַף לָרְשָׁעִים'? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בְּמִדְבַּר יד־יז): 'וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹחַ ה' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר'" (סַנְהֶדְרִין קיא א־ב)]

22. ["בִּקֵּשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לג, טז): 'וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ'" (בְּרֵכוֹת, א)].

הִנֵּה פֵּירוּשׁ מוֹחִין־דְּאַבָּא מִבּוֹאָר לְמַעְלָה שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, דִּקְמַיְּהּ "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" מַמָּשׁ, מַה שֶּׁאֲפִילּוּ כֶּתֶר עֶלְיוֹן כו', אוּכְּמָא הוּא קֶדֶם כו'. וְעִם הֱיוֹת דְּשָׁם – בְּחֵינַת "אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ" (אִיּוֹב לה, ז), אָמְנָם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ וּמֵאִיר מִשָּׁם בְּחָכְמָה־עִילָּאָה הַנִּקְרָא אַבָּא, וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בָּנִים לִבְחֵינַת אַבָּא, כִּמְשֹׁל הַבֵּן שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחַ הָאָב – וְאַזַּי נִקְרָא הַהַמְשָׁכָה הַנַּ"ל מוֹחִין־דְּאַבָּא, אִם כֵּן עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הַהַמְשָׁכָה רַק בְּסִטְרָא־דִּקְדוּשָׁה דַּוְקָא[23].

וְזֶהוּ "עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ" (שְׁמוֹת טו, ב), שֶׁהֵם אַבָּא וְאִימָּא, וְעַל יְדֵי זֶה "זֶה אֵלִי כו'" (שָׁם).

וְהִנֵּה, הַהַמְשָׁכָה מֵחָכְמָה־עִילָּאָה הוּא עַל יְדֵי יְסוֹד־אַבָּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּיסוֹד זָ"א, וְזֶהוּ עִנְיָן "בַּעֲבוּר זֶה"[24].

וְזֶהוּ שֶׁבְּחֵינַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁהֵן רַחֲמִים גְּדוֹלִים בְּלִי גְבוּל, עִם כָּל זֶה נִקְרָאִים 'מִדּוֹת הָרַחֲמִים' – שֶׁיֵּשׁ בְּחִינָה הַמַּגְבִּיל הָרַחֲמִים שֶׁלֹּא יוּמְשְׁכוּ רַק בַּמָּקוֹם הָרָאוּי. וּכְעִנְיָן "כָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו כו'"[25].

וְזֶהוּ גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "בַּעֲבוּר זֶה". וּפֵירְשׁוּ בְּרַבּוֹת עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ה, א) "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם": "זֶה" הֱיֵינוּ י"ב שְׁבָטִים, וְעִם שֵׁבֶט לֵוִי הֵם י"ג, שֶׁהֵם נֶגֶד י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים כו'.

וְזֶהוּ "רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹקַי, נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ וגו'" (בְּתְהִלִּים סִימָן מ"ו, ו): פֵּירוּשׁ "רַבּוֹת" – כָּל דָּבָר שֶׁהוּא רַב וְעָצוּם[26].

וּבְרַבּוֹת סוֹף מְגִלַּת אֶסְתֵּר: "אַתָּה מוֹצֵא שֶׁמִּדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּהַשְׁפָּעָה, בְּפֵרוּי וְרִבּוּי הַטּוֹב, בְּרִבּוּי הַחֶסֶד, בְּרִבּוּי הָרַחֲמִים, בְּרִבּוּי כו'. עַיֵּן שָׁם.

וְזֶהוּ "רַבּוֹת עָשִׂית": דְּהֵיינוּ הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמִּדָּה וּגְבוּל, שֶׁנִּקְרְאוּ "רַבּוֹת" כְּעִנְיָן "וְרַב חֶסֶד" (שְׁמוֹת לד, ו); "וְרַב טוּב כו'" (יְשַׁעְיָהוּ סג, ז) – "עָשִׂיתָ" – שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ וְנִמְשְׁכוּ בַּעֲשִׂיָּיה הַגַּשְׁמִיּוּת[27];

וְעִם כָּל זֶה: "נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ – אֵלֵינוּ", וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "מַחְשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "וְרַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל" (שָׁם), וּכְתִיב (תְּהִלִּים לא, כ): "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ כו'"[28]).

וְזֶהוּ "בַּעֲבוּר זֶה" – לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר": שֶׁעַל יְדֵי הַמָּרוֹר וְהַמְּרִירוּת מֵרִיחוּקוֹ מֵה' עַל יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים כו'[29].

וְהָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּמְנָחוֹת דַף נ"ג: "יָבֹא זֶה, וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה כו'[30]" וְהֵיינוּ מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּ"זֶה", וְהוּא הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה[31].

וְהִנֵּה הַתּוֹרָה נִקְרֶאת "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה". אָכֵן לָעָתִיד יִהְיֶה גִּילּוּי פְּנִימִית הַתּוֹרָה, שֶׁמִּפְּנִימִית חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה. וְעַל זֶה בִּנּוּנוּ בְּרַבּוֹת שֶׁ"לָּעָתִיד יֹאמְרוּ ב' פְּעָמִים 'זֶה'" – "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה כו', זֶה הִוָּיָה" (יְשַׁעְיָהוּ כה, ט), דְּהֵיינוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה גַּם כֵּן פְּנִימִיּוּת־אַבָּא[32].

וּמִכָּל מָקוֹם גִּילּוּי זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" (דְּבָרִים ז, יא). וְזֶהוּ "בַּעֲבוּר זֶה" – לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר", דְּהֵיינוּ בִּבְחִינַת "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", שֶׁאָז הוּא דְּשַׁיָּיךְ בְּחִינַת הַבְּחִירָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ל, טו): "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ [..] אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע" - "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" (שָׁם, יט).

וְהִנֵּה אִיתָא בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים": מָרוֹר גִּימַטְרִיָּא מָוֶת. וְרוֹצֶה לוֹמַר, כִּי הַגַּשְׁמִיּוּת נִקְרָא 'מָוֶת וְרָע' – שֶׁהוּא כָּלֶה וְנִפְסָד; וְהָרוּחָנִיּוּת נִקְרָא 'חַיִּים וְטוֹב'[33]. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת מָרוֹר וּמְרִירוּת – מִמַּה שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר

---

23. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לִקְמָן בְּעִנְיָן "עֲבָדִים הָיִינוּ כו'", וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ כו'". וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים", גַּבֵּי עִנְיָן "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" כו'. וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׂימֵנִי כַחוֹתָם".

24. וְעַיֵּן (בּזֹהַר): בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא דַּף ק"ג, עַמּוּד ב', בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ (בְּרֵאשִׁית כח, יז) "וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם". וּבְפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, ס"א, א'. יִתְרוֹ דַּף ע'. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי כו', בַּיּוֹם הַזֶּה כו'".

25. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּאֲכִילְךָ אֶת הַמָּן".

26. עַיֵּן זֹהַר חֵלֶק א', פָּרָשַׁת וַיְחִי, דַּף רמ"ז, א'.

27. וּכְדָפַיְרֵשׁ בְּ"תּוֹרָה אוֹר", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי מִקֵּץ".

28. **וְעַיֵּן בְּרַבּוֹת תּוֹלְדוֹת,** פָּרָשָׁה ס"ה: **'רַבּוֹת עָשִׂיתָ' כו'** [. . כָּל פְּעֻלּוֹת וּמַחְשָׁבוֹת שֶׁפָּעַלְתָּ – 'אֵלֵינוּ' – בִּשְׁבִילֵנוּ], **לָמָּה כֹּהוּ כו'** [וְעִנְיָנוֹ שֶׁל יִצְחָק]: **כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יַעֲקֹב וְיִטּוֹל אֶת הַבְּרָכוֹת.**

וּבְפָרָשָׁה בֹּא, פָּרָשָׁה ט"ו, **עַל פָּסוּק** (שְׁמוֹת יב, ב) **"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם": הַצַּדִּיקָה שֶׁלָּכֶם** כו', **הָרַחֲמִים שֶׁלָּכֶם** כו'. עַיֵּן שָׁם.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַאֲכַלְתָּם אָכוֹל", בְּפֵירוּשׁ "אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא". יְעוּדֵן שָׁם.

29. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא כו'".

וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת בְּשַׁלַּח, סוֹף פָּרָשָׁה כ"ג, **בְּעִנְיָן "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא כו'"** (יְשַׁעְיָהוּ כה, ט).

30. [יָבֹא זֶה, וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה – לְעָם זוֹ: 'יָבֹא זֶה' – זֶה מֹשֶׁה דְּכְתִיב (שְׁמוֹת לב, א. כג): 'כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ'. 'וִיקַבֵּל זֹאת' – זוֹ הַתּוֹרָה, דְּכְתִיב (דְּבָרִים ד, מד): 'וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה'. 'מִזֶּה' – זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּכְתִיב (שְׁמוֹת טו, ב): 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ'. 'לְעָם זוֹ' – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם, טז): 'עַם זוּ קָנִיתָ'].

31. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", גַּבֵּי "לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר".

32. וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת, דַּף קל"ה, עַל פָּסוּק זֶה, "וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא כו'".

33. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם".

הַגַּשְׁמִיּוּת כו׳, וְלִהְיוֹת "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" כו׳. וְזֶה אֵינוֹ שַׁיָּיךְ רַק עַכְשָׁיו, אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא אוֹמֵר: "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח" (בִּישַׁעְיָה סִימָן כ"הו, חו), שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַגַּשְׁמִיּוּת מַעְלִים וּמַסְתִּיר כו׳.

וְזֶהוּ "וּמָחָה ה׳ דִּמְעָה" (יְשַׁעְיָהוּ כה, ח): אֲשֶׁר **דִּמְעָה** בְּגִימַטְרִיָּא **ק"ך** צִירוּפֵי "אֱלֹקִים" שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ הַהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר כו׳, אֶלָּא יִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית כח, כא): "וְהָיָה הַוְיָה לִי לֵאלֹקִים". עַל דֶּרֶךְ "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתֵּקָה כו׳". וְאִם כֵּן אָז אֵין שַׁיָּיךְ בְּחִינַת מָרוֹר – שֶׁהַמָּרוֹר הוּא עַל בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר הַנִּקְרָא מָוֶת – כִּי אָז "בִּלַּע הַמָּוֶת כו׳" בְּרוּחָנִיּוּת, וְכֵן בְּגַשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ.

וְכֵן בְּחִינַת מַצָּה שֶׁהוּא עִנְיָן הַשִּׁימּוּר מֵהֶחָמֵץ, אֵינוֹ שַׁיָּיךְ רַק עַכְשָׁיו. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עַל דֶּרֶךְ "שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַחְמִיץ", שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִבְחִינַת חָמֵץ, וְיֵשׁ גַּשְׁמִי כְּלָל מֵחֲמַת הַבִּיטּוּל כו׳.

אוֹ, כִּי גַּם מִבְּחִינַת חָמֵץ לֹא יִהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. דְּהַיְינוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶחָמֵץ בְּחִינַת יֵשׁ וְגַסּוּת דִּקְלִיפָּה, אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ "וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה׳" (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב׳ יז, ו), וּכְמוֹ שֶׁבְּקָרְבָּן תּוֹדָה הָיוּ עֲשָׂרָה חַלּוֹת חָמֵץ[34]. וַהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל בְּרִבּוֹת פָּרָשָׁה צוּ, פָּרָשָׁה ט׳: "לֶעָתִיד־לָבֹא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִין וְקָרְבָּן תּוֹדָה אֵינוֹ בָּטֵל כו׳". וַהֲרֵי "כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בָּאוֹת מַצָּה, חוּץ מֵחָמֵץ שֶׁב׳תּוֹדָה׳ וּ׳שְׁתֵּי הַלֶּחֶם׳ שֶׁהֵן בָּאוֹת חָמֵץ", אִם כֵּן מִזֶּה מוּכְרָח שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא מֵחֲמַת עוֹצֶם הַגִּילוּי יִתְבָּרֵר וְיִתְעַלֶּה גַּם הֶחָמֵץ[35].

וְלָכֵן בְּחִינַת "בַּעֲבוּר זֶה" זֶהוּ דַּוְקָא "בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר" – שֶׁהוּא בְּחִינַת "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", אָז דַּוְקָא מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת "זֶה", הוּא גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ׳סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳ דְּקַמֵּיהּ מַעְלֶה וּמַטֶּה שָׁוִין, עַל כֵּן נִקְרָא "זֶה". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" (יִרְמְיָהוּ כג, כד). מַה שֶּׁאֵין כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא אֵין מוֹעִיל בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּגְמָרָא פֶּרֶק כ"ג דְּשַׁבָּת, דַּף קנ"א עַמּוּד ב׳, עַל פָּסוּק (קֹהֶלֶת יב, א) "אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָּהֶם חֵפֶץ" - "שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה כו׳"[36].

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, לְתֶרֶץ הַקּוּשְׁיָא דִּלְעֵיל בְּעִנְיָן "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקֶת שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ" – וַהֲלֹא כְּבָר נִצְטַוּוּ מִקּוֹדֶם "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת"?

שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ מו, י): "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרִבּוֹת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, פָּרָשָׁה ט"ו, עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ב, יא) "הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה": עֲדַיִּין לֹא הָיְתָה ׳חֲוִילָה׳ וְאַתָּה אוֹמֵר ׳הַסּוֹבֵב׳? אֶתְמְהָא! אֶלָּא "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית".

וּכְמוֹ כֵן כָּאן, עִיקַּר הָעִנְיָן דְּ"מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים" הוּא "עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקֶת שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְאֲלָה כו׳". וּמַה שֶּׁכָּתוּב מִקּוֹדֶם "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת", זֶהוּ עַל דֶּרֶךְ "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית".

וּמִכָּל מָקוֹם הָאֱמֶת גַּם כֵּן כַּנַּ"ל, דְּב׳ בְּחִינוֹת מַצָּה הֵם שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית:

פֵּירוּשׁ: ׳רֵאשִׁית׳ – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, זֶהוּ עִנְיָן "רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳" (תְּהִלִּים קיא, י), שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן יִרְאָה־תַּתָּאָה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה" וְהִיא הַמַּצָּה הָא׳. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחַר כַּךְ בְּחִינַת ׳אַחֲרִית׳ הִיא הַמַּצָּה הַב׳.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פַּרְדֵּס", בְּעֶרְכֵי הַכִּינּוּיִים עֵרֶךְ אַחֲרִית, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יוֹבֵל. וְכַנּוֹדָע דִּיצִיאַת מִצְרַיִם נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת יוֹבֵל, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ הַחֵירוּת כו׳.

וּב"מְאוֹרֵי אוֹר" פֵּירַשׁ: ׳אַחֲרִית׳ עִם הַכּוֹלֵל – גִּימַטְרִיָּא כֶּתֶר. וְהוּא עִנְיָן "שֶׁנִּגְאֲלָה עֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים כו׳".

וְזֶהוּ "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית" – פֵּירוּשׁ: ׳מַגִּיד׳ לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה כְּמוֹ ׳נְהַר דִּינוּר דְּנָגִיד וְנָפֵיק׳[37]. שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת ׳רֵאשִׁית׳ שֶׁהוּא יִרְאָה־תַּתָּאָה, זָכוּ לִבְחִינַת ׳אַחֲרִית׳ הַיְינוּ יִרְאָה־עִילָּאָה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ: "אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה".

וְזֶהוּ "וּבְמוֹרָא גָּדוֹל זוֹ גִּילּוּי שְׁכִינָה כו׳", וּכְעִנְיָן "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן כו׳":

נִתַּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדְּרוּשִׁים בְּתוֹרָה־אוֹר לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַחֲסִידִית
מְנֻקָּדִים, מְפֻפָּקִים וְעִם פְּתִיחַת רָאשֵׁי הַתֵּיבוֹת בַּכְּתֹבֶת: docs.com/LikutayTorah

34. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר הַטַּעַם, עַל פָּסוּק "מִזְמוֹר לְתוֹדָה" (בַּ"סִידּוּר").

35. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר" דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, מֵעִנְיָן ׳שְׁתֵּי הַלֶּחֶם׳ שֶׁהָיוּ בָּאוֹת חָמֵץ.

36. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי", בְּעִנְיָן "הִנֵּה זֶה בָּא, מְדַלֵּג כו׳".

37. ["נְהַר דִּי נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן קֳדָמוֹהִי (דָּנִיאֵל ז, י)].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לח) **וזהו** עיקר בחי' נפ"א שע"ז אמר ובו תדבקון ממש כנ"ל שלמעלה גם ממס"נ דבכל נפשך דק"ש וביטול במציאות דש"ע כנ"ל לפי שאמר בזוהר בענין נפ"א שיהא דמי לי' כמו דאתפטר מהאי עלמא ממש כו'. ובאמת יש להבין במאמר זה האיך יוכל לאמת אמיתית בחי' מס"נ שבפ"מ בהריגה ושריפה במה דדמי לי' כמו דאתפטר כו' דמיון זה אינו רק כמו שמשער בנפשו בכח שיהיה מוכן למס"נ בפ"מ ע"כ דמי לי' כמו דאתפטר ממש ואין זה גם בדומה כלל לאמיתי' הפטירה בפ"מ כנ"ל שלזה היה ר"ע מצטער מתי יבא לידי קיום בפ"מ דוקא אמנם הנה באמת ענין זה דדמי כמו דאתפטר כו' לא קאי לענין לשער בעצמו שיהיה מוכן למס"נ על קדה"ש שבזה ודאי הקיום בפ"מ הוא העיקר כנ"ל אלא דדמי זה לא שיעור בעצמו הוא אלא דמי ממש כמו דאתפטר מהאי עלמא לגמרי כו' והענין הוא דודאי ע"י ההשגה בעילוי עד בחי' כלות הנפש אינו רק בנשמה האלקי' ועדיין כל חיות נה"ט קיימת וגם אם תתפעל הנה"ט עד כלותה אין זה כליון אמיתי בכל חושי גופו כו' רק כאלו הי' מוכן למסירת גופו כאשר יתבעוהו שאז גופו מוכן ממש ולא חסר רק המעשה כנ"ל אמנם חושי גופו במהותם ממש הטבעי רק שמוכן לאבדם וזהו הוראה שעוד נפשו בגופו ממש וא"א לומר בזה דאתפטר ממש ולא כמו דאתפטר כו' רק כאשר נפל עליו אימת מות שבפ"מ כעקידת יצחק וכה"ג כאשר כפות ומונח על העץ כו' שפרחה נשמתו ממש ואין נפשו בו כלל רק בחי' רשימו וקיסטא דחיות' בלבד במה שיוכל לחזור נפשו אליו מיד שיחזרוהו כו' כ"ז וכיוצא בו יוכל להיות בהפשטת חיות חומר גופו מצד עצמו ורצונו הטבעי כאלו אתפטר ממש ולא נשאר בו רק רשימו וקיסטא דחיות' כו' ואין זה דמיון בכח המדמה בלבד אלא הוא אמיתי' בהיות שכאשר בחי' יחידה שבנפשו עולה למעלה כמ"ש כי רוח האדם עולה כו' יש בכחה לעלות כל חלקי הנפש הטבעי' עד שלא ישאר רק בחי' רשימו כו' ולא נחשב כמת ממש אלא כנרדם בתכלי' התרדמה וכמו שסיפרו בצדיקי' המופלגי' שבדור כמו הבעש"ט ז"ל כשהיה לו עליית הנשמה כו' הי' מופשט מכל הגשמת חיי חומריות גופו כמו המתעלף ממש והוא בחי' תוקף התרדמה (וכמו ויפל כו' תרדמה כו') אשר לא ירגיש כל כאב והכאה שהרי לקח אחת מצלעותיו כו' ולא הרגיש כלל וזהו למעלה מהפשטת חומר גופם שבנביאים בשעת הנבואה שאין שם כליון כלל אלא אדרבה שלימים בכל חושי גופם רק בלתי נרגשים מפני שנזדככו לקבלת האור האלקי וממילא נתבטל חומר הגסות כו' וכמ"ש ביד הנביאים אדמה (וכמ"ש בשער הנבואה) ואין זה רק מצד בחי' יחידה שבנשמה שכלולה ודבוקה ממש בגופא דמלכא במהות האלקי ממש כנ"ל (בפרק לו) בענין הדבק כו' ע"כ יוכל להיות בנפ"א בכל ניצוץ מישראל שיהיה בנפשו כאלו אתפטר מהאי עלמא ממש ולא נשאר בו רק רשימו כו' דהיינו כמו שהנשמה לאחר פטירתה שצרורה בצרור החיים ממש וגם שעוד נפשו בגופו יוכל להיות בעצמו כמו דאתפטר כבר מהאי עלמא שלמעלה גם מהכנת הפטירה כשבאה לידי פ"מ שמורגש עכ"פ בחושיו ולמעלה ג"כ מבחי' מיתת נשיקה שמצד הנשמה בלבד הגם שחושי גופו כלין בע"כ כי אינה רק כהילוך הניצוץ אל השלהבת ולא כמו דכבר אתפטר כו' שנשמתו צרורה בצרור החיים במהו' א' ממש בלי חילוק ב' גופי' מחולקים כלל כנ"ל וד"ל. והנה כמו שמבואר למעלה (בפרק לו) בטעם יתרון מעלה שבדבק שלא יפרד לעולם גם בהיותו ברצון זר בגיא צלמות כו' דיוקני אשתאר בך כו' כך אמר בנפ"א ובו תדבקון שכל חשך הקליפות דנוגה דעשיה אינם מסתירים לו כלל וכלל לפי שגם כח גופו הופשט ועלה עם הנשמה בבחי' הדביקות והתכללות הזאת האמיתית ואין חומר הגוף מסתיר אחר שגם הוא בהתכללות זאת ממש (שלמעלה מעליות הגופים דחנוך ואליהו שהם בבחי' מציאות בפ"ע רק שנזדכך בבחי' אי"ן כו' כנ"ל) ובחי' ומדרגה כזו יהיה לע"ל בבחי' אור ישר והוא בימות המשיח ותחיית המתים שיחיו הגופים החומריים מחיי אור האלקי ממש והיו לאחדים ממש כמאמ' עוה"ב אין בו אכילה כו' אלא ניזונין בגופם מזיו השכינה ממש שהוא למעלה הרבה מאור האלקי בגופם דאליהו וחנוך למעלה שהן רק כמלאכי' כו' וזהו הטעם שאמרו בס' הקבלה שבשעת נפ"א הוא זמן עיקר בירור והעלאת דרע דנוג"ה שבגופו ובשרש כנ"י למעלה הוא בחי' מל' דבנפ"א מלקטא כו' עד שהוא כדוגמא דלע"ל שיבוער הרע מכל וכל וז"ש ובו תדבקון לשון עתיד דקאי בימות המשיח ועכשיו יש הארה מאין זה בכל נפ"א שבכל א' וא' מישראל מצד שרש נשמתו למעלה שהוא הנק' בחי' יחידה מטעם הנ"ל (והיינו ויט עד איש עדולמי כו' שהוא בחי' המל' שנק' יהודה הפעם

אודה בבחי' ביטול ובנפ"א הוא בהתכללות כמאן דאתפטר כו' שאז דווק' יורד למטה מטה לפי שאז דוקא עיקר הבירור גם מעומק היכלות דנוגה שנק' איש עדולמי כו' כמ"ש בלק"ת):

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו מ"ש עין בעין יראו, כי עין הוא בחי' ראי' וע"י ראי' בעוה"ז שהוא השגת המציאות ולא מהות וכמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה שזה נק' ג"כ בחי' ראי' ההתבוננו' שבפסוקי דזימרה בדברים פשוטי' ומים וארץ גשמי' וכדומה אבל ע"י משיגי' השגת המציאות, וע"י השגת המציאות משיגי' אח"כ בחי' ראי' המהות, וזהו עין בעין כי לפי ערך העין והראי' בהשגת המציאות אזי יבוא להשגת המהות, כי בהשגת המהות יש ג"כ כמה בחי' כמו ג"ע הוא השגת המהות ויש ג"ע התחתון ע"י מעשה המצות וג"ע העליון ע"י כונת המצות ובכלל הוא רק ב' בחי' ג"ע אבל באמת יש בזה בחי' עד אין קץ, זהו בג"ע וכמו"כ בעוה"ב לע"ל ג"כ יהי' כמה בחי', כאו"א נכוה מחופתו של חברו, והכל הוא רק ע"י ראי' המציאות דכעת, וזהו עין בעין יראו שע"י העין דעכשיו יבוא לבחי' מהות.

ונמצא יש ג' מדריגות השגת הנשמות בגופי' שמשיגי' רק השגת המציאות ולא מהות, והשגת המלאכי' שמשיגי' השגת המהות הזיו שבבחי' ממלא, והשגת הנשמות בג"ע שמשיגי' השגת המהות שבבחי' סובב. ויש עוד מדריגה הד' היינו שקורין אלקיא דאלקי' שזהו ענין קליפות נוגה, משא"כ [ג'] קליפות הטמאות לגמרי.

ויחי יעקב

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו שמש ומגן כו' דכמו הולד בבטן האם הוא בתחלה בהעלם במדור התחתון, ואח"כ מתעלה מעט מעט עד שבחדשים אחרונים מתעלה למדור העליון, מפני שבחדשים אחרונים הרי קרוב זמנו לצאת ונצרך להתגשם יותר לכן מתעלם, ומה שמתעלם יותר הוא מתגשם יותר, כמ"כ הוא למעלה דכדי שיהי' גשמי' העולם הוא ע"י ריבוי ההעלמות דשם אלקים המסתיר על גילוי שמש הוי'.

אך צ"ל הלא אמרו ג' שותפין יש באדם, הרי דבצאתו לאויר העולם נק' ע"ש האם ג"כ. אך הענין דהנה יש ב' בחי' נסים, נסים המלובשים בדרכי הטבע כמו נס דאחשורוש, ונסים היוצאים מדרכי הטבע לגמרי, ושרש כל הנסים הם מעלמא דדכורא, אלא שההפרש שנסים המלובשים בדרכי הטבע שרשם משם שדי, אלא שבשדי גופא יש ב' בחי', הא' מה שאמר לעולמו די שהוא כח המגביל, ובחי' הב' הוא מה שנאמר באברהם שפי' רש"י שכדאי באלקותי לכל ברי' היינו מלשון ריבוי עד בלי די שדי אפי' לנסים ג"כ, ונסים היוצאים מדרכי הטבע שרשם משם הוי'. ויצי"מ וקרי"ס היו נסים היוצאים מדרכי הטבע וא"כ הרי זה גילוי שם הוי', אלא שהנס הי' בנבראים שממים נעשה דם, והנברא שרשו ממל' שהוא אימא תתאה לכן נקרא ע"ש שותפים, והגם שאין ערוך לגבי שם הוי' מ"מ נקרא בשם שותף כמו שהאב והאם נק' בשם שותפים להקב"ה הגם שהעיקר הוא חלק הקב"ה שהוא הנשמה.

ובזה יובן פי' הפסוק משכו וקחו דקאי על יצי"מ שהוא הגאולה שנקרא בשם לידה וע"י הלידה נק' אח"כ בשם שותפים, לכן פי' הזהר משכו יומין עילאין שהוא שמש הוי' ליומין תתאין, והוא ע"ד מ"ש כימי השמים על הארץ היינו שימי השמים יאירו ויתגלו בימי הארץ שיהי' גילוי אלקות למטה כמו למעלה, וא"כ תיבת משכו אינו שייך לעצם הדין דוקחו לכם כ"א דזה הי' ביצי"מ וביצי"מ הי' החיבור דב' בחי' יומין, וע"ז מורה תיבת משכו כי משכו הוא שם

כ"ו, כ"ו הוא מספר שם הוי' כי הוי' מספרו כ"ו, ושם הוא מל' שם אלקים, וביציאת מצרים נתחברו הב' שמות יחד היינו החיבור דב' מיני ימים, לכן כתיב כאן תיבת משכו להורות ע"ז החיבור. ובעבודה הוא היינו שיתבונן במוחו ענין אחדות ה' הדק היטיב, עד שיפעול שיהי' מדה שבלב ומזה יעלה ויבוא למס"נ מחמת הגילוי א"ס דקמי' כולא כל"ח. ולע"ל יאיר ויתגלה זה בגילוי גמור.

ויקרא משה גו' משכו וקחו

בס"ד, ש"ק פ' בא, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזהו מה שנאמר[108]: שלושה שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו, **והקדוש־ברוך־הוא נותן בו רוח ונשמה דהיינו** - הפירוש בכך הוא שהקדוש־ברוך־הוא נותן באדם את **בחינת רעותא דלבא** - הרצון הנעלם לאלוקות שמעבר לשכל, **להיות שזהו עיקר בחינת אלקות שבנשמה דהיינו מה שהקדוש־ברוך־הוא נותן בו'.**

כלומר, יש בחינות שונות בנשמה (כפי שיפרט להלן) שאינם 'עיקר האלוקות', ובחינת הנשמה - רעותא דלבא - שהקדוש־ברוך־הוא נותן לאדם היא 'עיקר האלוקות'.

דהנה בנשמה יש ד' מדריגות (במקומות אחרים מבוארים ארבעת דרגות אלו באופנים אחרים).

המדרגה הראשונה היא, רצון שלמעלה מהשכל שהנשמה רוצה להיות דבוקה באלוקות.

והמדרגה השניה היא, **שכל** - יכולת הנשמה האלוקית להבין ולהשכיל באלוקות.

והמדרגה השלישית היא, **מחשבה ודבור** - מה שהנשמה יכולה להתבטאות על־ידי אותיות המחשבה והדיבור, שלמרות שאלו שתי צורות ביטוי שונות, הם **נחשבים למדריגה אחת להיותם בחינת חומר וצורה כו'** שהאותיות היוצאות בפועל על־ידי הבל הדיבור נחשבות כ'חומר', והאותיות כפי שהם במחשבת האדם נחשבות כ'צורה'[109].

והמדרגה הרביעית היא, **מעשה כו'** - יכולת הנשמה למלא ולבצע בפועל את רצון ה'.

וארבעת בחינות אלו הן **בחינת נפש** - מעשה, רוח - מחשבה ודבור, נשמה - שכל, ונשמה לנשמה - הרצון **כו'.**

דנפש רוח נשמה שבאדם **שרשם מעשר ספירות דאצילות והוא** מה שהאדם מקבל מחלק **אב ואם** דהיינו **בחינת חכמה ובינה כו',** שאביו נותן לו את בחינת החכמה ואמו את בחינת הבינה, כידוע, שאב ואם זה חכמה ובינה, ומזה נשתלשל למחשבה דבור ומעשה שהם הדרגות הנמוכות יותר (מחשבה ודבור - רוח, מעשה - נפש), **ומה שהקדוש־ברוך־הוא נותן בו נשמה** שזהו עיקר האלוקות היינו בחינת הכתר שלמעלה מהמוחין, שהיא **נשמה לנשמה שזהו נשמה** - היינו, הפנימיות - **דנפש רוח נשמה כו',**

שעל זה - על החלוקה של ארבעת דרגות אלו שבנשמה **נאמר**[110] הפסוק: **ומספר את רובע ישראל** שבו נרמז שבישראל יש ארבע בחינות, **דפירוש רובע הוא ארבעה, והן הד' מדריגות הנזכרות לעיל שבנשמה.** 'נפש', 'רוח', 'נשמה' ו'נשמה לנשמה'.

וגם פירוש נוסף בזה, **שרובע הוא לשון רביעית, דהיינו מדריגה הרביעית** "נשמה לנשמה" **בחינת הרצון שזהו עיקר בחינת ישראל כו',** - מה שמייחד את נשמת היהודי היא דרגת הרצון העצמי לאלוקות שיש בנשמה.

כי שכל ומחשבה דבור ומעשה ישנם גם בעובדי כוכבים ומזלות (אומות העולם) **שנמשכים מעשר ספירות** דקליפה כו', **ונשמות ישראל לבד שיש בהם מדריגות הנזכרות לעיל והן מעשר ספירות דקדושה,** - גם אצל אומות העולם וגם אצל ישראל יש את בחינות שכל ומחשבה, דבור ומעשה, הנמשכים מעשר הספירות, רק שאצל ישראל נמשכות בחינות אלו מעשר ספירות דקדושה, ואילו אצל אומות העולם נמשכות בחינות אלו מעשר ספירות דקליפה.

ובכל זאת, כיון שבחינות אלו קיימות גם אצל אומות העולם (אמנם באופן אחר כנ"ל), לא בזה מתייחדים ישראל, ולכן הנה העיקר האלוקות שבישראל **הוא מה שבנשמות ישראל יש בחינת הרצון פשוט לאלוקות בחינת נשמה לנשמה שזהו עיקר מדריגת ישראל כו'.**

---

108. קדושין ל, ב. נדה לא, א.

109. ראה תניא אגרת הקודש סימן ה' (ד"ה "ויעש דוד שם").

110. במדבר כג, י.

דישראל הוא מלשון[111] **כי שרית** עם אלקים ועם אנשים ותוכל **כו'** היינו, שיש לעם ישראל אפשרות לנצח ולהתמודד עם כל המונעים ומעכבים, **וגם ישראל הוא** אותיות **שר אל** לשון מושל ושליט, ולכן העיקר בישראל הוא הרצון לאלוקות שמעבר לטעם ודעת, שהרי כוח הרצון הוא הכוח השולט בנפש. מעלת השכל על המידות לא מתבטאת בכך ששולט עליהם, אלא בכך שמשכנע את המידות ומזככם, ולכן, עבודת ה' הבאה מהתבוננות שכלית היא מוגבלת ויכול להיות לה מנגד, ואילו עבודת ה' הבאה מצד התגלות הרצון העצמי היא באופן של שליטה והכרח על כל הכוחות.

כמו על דרך משל בטבע האדם, הרצון שליט על כל האיברים כי ברצונו יכול ליתן איבריו לאש או למים קרים היפך טבעם למרות שאדם מצד טבעו נרתע ממים קרים ומאש, ביכולת הרצון לכפותו להיפך מטבעו, **והם בטלים להרצון כו'.**

שבת פרשת נצבים

111. וישלח לב, כט.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

זמן הגלות הוא זמן התשובה, ולכן "ועתה", וזה בזכות אברהם אבינו שפרסם אלקות בעולם, ובמסירות נפשו המשיך למטה יותר, מדרגה גבוהה יותר. שמיעה תופסת קול רוחני, ראיה תופסת דבר גשמי, כי הוא כח עליון יותר. וזהו הכח לברר בירורים קשים בזמן הגלות.

וְזֶהוּ "וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ" וְגוֹ', וְאֵין "וְעַתָּה" אֶלָּא תְּשׁוּבָה, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ "וְעַתָּה", דְּעַתָּה אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה תְּחִלָּה, וּזְמַן הַגָּלוּת בִּכְלָל הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה, וְזֶהוּ "וְעַתָּה שְׁמַע" כוּ', דְּיִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה הִנֵּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם בִּתְנוּעָה שֶׁל תְּשׁוּבָה, דְּרִבּוּי הַגְּזֵרוֹת וְהַטְלְטוּלִים רַחֲמָנָא לִצְלָן מְעוֹרְרִים אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּהְתְעוֹרְרוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְעִם הֱיוֹת דְּגְדוֹלָה תְּשׁוּבָה, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה אַף דָּנִיאֵל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם שֶׁקָּרָאַךְ אָדוֹן, דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן עֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה, וּפִרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, וּבַעֲבוֹדָתוֹ זֹאת הִגִּיעַ לִבְחִינַת עַצְמוּת אֵין סוֹף עֵינָא דְּעַתִּיקָא, וְזֶהוּ "וַיַּעֲקֹד כוּ' מִמַּעַל לָעֵצִים", דְּעֵצִים עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הַמְבֹרֶרֶת עֵץ הַדַּעַת, וּמִמַּעַל לָעֵצִים הַיְנוּ בְּחִינַת עֵין ה' שֶׁלְּמַעְלָה מִב' הָעֵינַיִם דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות כַּנַּ"ל, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִגִּיעַ לָזֶה עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ בְּמַסָּעָיו וְטִלְטוּלָיו, וּבִפְרָט הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּעֲקֵדָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה", הַיְנוּ בְּחִינַת יִרְאָה עִלָּאָה, וְעַל יְדֵי זֶה הִמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא. וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה מֻכְרָח לָזֶה, כִּי בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי הָאוֹר לְמַטָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִמַּדְרֵגָה יוֹתֵר גְּבוֹהָה, וּכְמַאֲמַר "כָּל הַגְּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר", שֶׁכֵּן אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּב' הַכֹּחוֹת דִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, שֶׁעֵם הֱיוֹת שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם כֹּחוֹת הַמְחַבְּרִים, שֶׁבָּזֶה הוּא יִתְרוֹנָם עַל שְׁאָר הַכֹּחוֹת כַּנַּ"ל, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם עַצְמָם, וּכְמַאֲמַר "אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה", דִּשְׁמִיעָה תּוֹפֵס אֶת הַקּוֹל שֶׁהוּא רוּחָנִי, וּרְאִיָּה תּוֹפֶסֶת דָּבָר גַּשְׁמִי, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ, דְּכַאֲשֶׁר אָדָם שׁוֹמֵעַ אֵיזֶה דְּבַר סִפּוּר, וּבִשְׁמִיעָתוֹ זֹאת הֲרֵי מִצְטַיֵּר אֲצָלוֹ הַדָּבָר הַהוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה אַחַר כָּךְ כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר הִנֵּה אַף גַּם אִם בְּגוּף וְעֶצֶם הַצִּיּוּר הֲרֵי לֹא נִתּוֹסֵף לוֹ שׁוּם חִדּוּשׁ דָּבָר, וּמִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הִתְפַּעֲלוּת הַנֶּפֶשׁ בָּרְאִיָּה הִיא בְּאֹפֶן אַחֵר, וְאַדְרַבָּה רוֹאֶה הַמַּעֲלָה וְהַיִּתְרוֹן שֶׁבָּרְאִיָּה עַל הַשְּׁמִיעָה, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁרְאִיָּה הִיא כֹּחַ עֶלְיוֹן יוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר, דִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה — חָכְמָה וּבִינָה, הַשְּׂכָלָה וְהַשָּׂגָה. וְהַדֶּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בַּעֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַגִּלּוּי לְמַטָּה הוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, וְהַיְנוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, וְיָדוּעַ דְּהַתְחָלַת גָּלוּת מִצְרַיִם הִיא מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, דְּזֶהוּ כָּל עִנְיַן הַגָּלוּת לְבָרֵר הַבִּרּוּרִים הַיּוֹתֵר קָשִׁים, וְזֶהוּ בַּקָּשַׁת דָּנִיאֵל אִישׁ הַגָּלוּת "וְהָאֵר פָּנֶיךָ", גִּלּוּי בְּחִינַת עֵינָא פְּקִיחָא דְּעַתִּיקָא, לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

שבת־קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים [ת]רצ"ד

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ד. כשהרבי האמצעי הגיע לגיל שש עשרה שנה, מסר לו רבנו הזקן ההדרכה של אברכי החסידים שישבו בליאזנא, אלה שנקראו פרחי החסידים.

בשנת תק"ן אמר הרבי האמצעי לאברכים: מי שאינו עובד על תיקון המדות – בל יעמוד בד' אמותי. האברכים המחונכים סברו שהרבי האמצעי מתכוון לתיקון המדות בדקות.

אך הרבי האמצעי לא אהב דיבורים סתומים, ואמר להם שהוא מתכוון בפשטות, כפי שהדבר על פי מוסר, מדות גסות, כעס והדומה. וסיים אי אפשר לעלות למדריגה השניה כשלא עומדים לפני זה בחזקה על המדריגה הראשונה.

ה. בשבוע שעבר סיפרתי שאבי היה לומד בשנים תר"ן – נ"א עם אחדים 'לקוטי תורה' ו'תורה אור'. בשעת הלימוד היו נוכחים כמה חסידים וכמה בעלי בתים.

למדתי אצל המלמד ר' ניסן בשנת נ"א־נ"ב עד אמצע נ"ג. ר' ניסן היה גם כן נכנס אל אבי ללמוד. אני התחלתי להיכנס אל אבי ללמוד ('לקוטי תורה' ו'תורה אור') בתחילת תרנ"ג.

בין השומעים היו כאלה שלא רק שמעו והבינו מה ששמעו, אלא חיו והרגישו מה שהבינו.

במאמרים דיבר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק על פי רוב בעניני עבודה, ולא היו מתביישים בהזלת דמעה, דמעה אמיתית הבאה מלב נשבר של עבודה.

אז דיברנו במאמר שב'לקוטי תורה' "מה טובו אהליך יעקב", שה"סור מרע" צריך להיות ברע של בריאה, שכן אצילות היא כולו טוב, בבריאה יש גם רע וצריכים לבררו.

שוחחו גם על שלש המדריגות שבתשובה אודותן מדובר במאמר: א) סור מרע. ב) עשה טוב. ג) כאשר שלמים כבר במדריגות הקודמות, באה לאחר מכן התשובה אל עצמותו ית'.

ו. רצון ומחשבה אינם עדיין התכלית. זה צריך לבוא בהשגת המוח ובהרגש הלב עד למידות בפועל.

אצל חסידים ישנה אימרת־פירוש חסידית במאמר[3] מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה: מתי זה מחשבה טובה, כשזה בא במעשה, וזה הענין שהקב"ה עוזרו.

ז. השל"ה הקדוש אומר[4] על מה שאמר בלעם[5] חטאתי כי לא ידעתי, שישנם כאלה שאצלם החטא הוא ה"לא ידעתי". יכולים לחיות יום, שבוע, חודש, שנה, עשר־עשרים שנה, ולטעון "לא ידעתי". זהו חטא. עוברות מאה ועשרים שנה, והרי יתבעו על אי הידיעה, צריכים לדעת.

ח. שמעתי מהחסיד ר' אברהם בער מבוברויסק[6] בשם החסיד ר' אייזיק מה ששמע מהחסיד ר' משה ווילנקר:

פעם יצא הרבי הזקן מחדרו לחדר החיצון, שם ישבו חסידים, ופני קדשו היו להבים, ואמר:

מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה[7] – מי נתן שחכמה תהיה ראיית המהות, ומי נתן ששכל אנושי יבין אלקות.

כשר' משה חזר על אימרתו זו של רבנו הקדוש, פעל בי דביקות פנימית והתגלות המוחין.

ט. דבר נוסף סיפר החסיד ר' אברהם בער מבוברויסק. היו שני חסידים בבוברויסק, אחד היה בעל בכי והשני בעל שמחה, ושניהם היו עובדי ה' באריכות התפילה. שאלו את הר' אברהם בער, מה הם שני ההפכים האלה באופני העבודה, וענה: זה נמצא במרירות, שכן הוא מתבונן מהיכן באה הנשמה ומה מצבה עתה, והוא שוקע במרירות. השני מתבונן במצב הנשמה עתה ואיך תהיה בעתיד ואשר זה תלוי בעבודה העכשוית – הוא במילא מתמלא בשמחה.

החסיד ר' אברהם בער הסביר, שבעל השמחה גדול יותר בעבודה, שכן מרירות היא רפואה, שכאשר לוקחים אותה בזמן היא מביאה תועלת, אך כשלוקחים את הרפואה תמיד, אין היא אז רפואה ואיננה מביאה שום תועלת. ואילו השני שהוא תמיד בשמחה, הרי שמחה כשלעצמה יש בה מעלה שגורמת לפתיחת המוח והלב, ובפרט שהשמחה היא מהגילוים דלעתיד.

י. החסיד ר' אברהם בער מבוברויסק היה בעל הדרת פנים, היה בר דעת גדול בנגלה ובחסידות ובעל מדות טובות, פרנסתו היתה מפנקסאות.

החסיד ר' אברהם בער היה משפיע ולמדן גדול גם בנגלה. היתה לו הדרת פנים מאירה. הוא היה קובץ על יד על ידי עבודה בתפלה.

---

3) קידושין מ, א.
4) חלק תושב"כ ס"פ בלק.
5) במדבר כב, לד.
6) ראה אודותו "התמים" ח"ב ע' קך.
7) איוב לח, לו.

לחסיד ר' אברהם בער היתה הדרת פנים כזו, שהנפש הבהמית של הזולת התביישה פשוט להסתכל עליו. ביחוד כשהיה שקוע בענין, היה אז תענוג להסתכל עליו, למרות שהיה תקיף.

ש"פ בלק, בסעודת היום

אגרות קודש

ב"ה א' כ"ח שבט, תרפ"ב
רוסטוב־דאן

כבוד ידידי וו"ח אי"א מו"ה יחיאל שי'

שלום וברכה,

מאד עגמה נפשי מהשמועה המעציבה פטירת אביו ז"ל, ידידינו הנעלה העסקן במצות, ואשר עמל ויגע למלאות תעודת האדם עלי אדמות, כתורת החסידות, ליתן כחו ונפשו על עשיית הטוב, ואין טוב אלא תורה, להחזיק לומדי תורה, ויושבי באהלה של תורה, אשר בזה עושים את התורה, וכמבואר בענין תמכין דאורייתא דאינון עבדין רגלין לשכינתא.

זכות התורה טהרת המצוה וקיומה במס"נ לעת זקנותו, התקשרותו להוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, יעמדו לעד וכאמרו וצדקתו עומדת לעד, בעולם העליון הזך והטהור, ותהי' נפשו צרורה בצרור החיים את הוי'.

קוב"ה עביד עלמא תתאה כגוונא דעל' עילאה, ועשי' לעילא, ובפרט ההתמסרות וההתקשרות שהן הנה מהכחות הפנימי', הנה כעבור ע[י]דן ועדנים בחוק הניתן כו' יזכה לעמוד לשרת את הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', כאשר זכה להיות מקושר אליהם, ועל ידם לטוב לד', בחייו בעלמא דין.

המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים ועינינו תחזינה בטוב כו', ויקומו כו' וירננו לפני הוי'.

וזאת תורת הנחלאות, האב מזכה את בנו בכל דבר טוב ומועיל, אשר ע"כ הנני בזה כי יקבל עליו בל"נ להיות מתעסק בכל עניני הצדקה, אשר עשה אביו ז"ל בהשתדלות גדולה, ובסדר מסודר, ויתן דעתו ולבו ע"ז.

והוי' הטוב הנותן תורה לעמו ישראל, אשר קדשנו במצותיו, הוא יתן לו ברכה והשפעה מרובה, ובכל אשר יעשה, יצליח ויעלה בעילוי אחר עילוי בזכות הצדקה בפועל ובכח פנימי.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש ידידו המברכו בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מתחלת שבט - שנתקבל באיחור זמן - הנה הזכרתיו ואת כל ב"ב שיחיו על הציון הק' של מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובודאי יעורר ר"ר עליהם בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

נהניתי ממ"ש אודות עסקנותו, ומה שמתאונן שאינו נראה פירות על אתר וכו' - מובן שהתאוננות זהו באה מהלעומת זה, אשר אומן גדול הוא ובא לכל אחד ואחד בפיתויים כאלו שתקותו להצליח בהם, וכמבואר בהיום יום לכ"ג סיון שהבחינה בזה היא שאם הענינים מבלבלים ומחלישים בהפועל של תורה ומצוה, מקורם הוא מהצד שכנגד, ובמילא יבטלם לגמרי ויוסיף בהתעמולה ובהלימוד שלומר ברבים ולעצמו כו' וכו'.

ואנן פועלי דיממא אנן, והשי"ת יעשה הטוב בעניניו. ובטח יראה ג"כ הצלחה בזמן המתאים. וכמ"ש את הכל עשה יפה בעתו. וע"פ הנ"ל מובן ג"כ, אשר אותם הפחדים שיש לו שכותב אודותם

יסודם רק בערמומית ותחבולות היצה״ר, וזהו כל מציאותו, ובמילא לכשירעים בקול רעש ורוגז וכמבאר בתניא הרי כדונג ימס, ויראה את האמת אשר השי״ת משגיח עליו, כמו על כאו״א מישראל, בהשגחה פרטית ובמילא נכון יהי׳ לבו בטוח בה׳.

ולקראת חג המצות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה הנה יחוגו אותו הוא וכל ב״ב שיחיו בכשרות ובשמחה.

בברכת החג.

ב״ה, י״ג ניסן, תשט״ו
ברוקלין.

מר א.ז. שי׳ בן ישי

שלום וברכה!

מהמזכירות מסרו לי מכתבו - שנתקבל באיחור קצת - בו כותב ע״ד ספר התניא דפוס אלטונא תר״ו בצירוף הצילום משלשת עמודים בו, ובינתים נזדמן לי כאן ספר תניא מהוצאה זו אף כי חסר בסופו, בכל אופן ת״ח על טרחתו בהנ״ל ושימת לבבו.

ולקראת חג הפסח הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה לאחל לו לחגגו ברוח חירות אמיתית חירות הגוף והנפש גם יחד האפשרית רק בהגברת הצורה (הנפש) על החומר (הגוף).

בברכה.

ב״ה, א׳ חוהמ״פ, תשט״ו
ברוקלין.

ש״ב הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ

מוה״ר שמואל מנחם מענדל שי׳

שלום וברכה!

... בברכה.

מפני קדושת המועד לא בא כ״ק אדמו״ר שליט״א בעצמו על החתום, והנני חותם בשמו,

א. קווינט
המזכיר

נ.ב. במה שהעיר בתניא פרק ל״ז (מ״ח ע״א) וז״ל, וכל ניצוץ לא ירד לעוה״ז אף שהיא ירידה גדולה וכו׳, שהביטוי **אף** לדעתו אינו מובן.

הנה תיבת אף במקום זה היא לא במובן של ניגוד כמו הביטוי אע״פ אלא במובן של **ועוד**, וכלשון הכתוב ואף גם זאת, וכלשון חכמים אף הוא בביטול (סוטה פ״ט), אף כפת הירדן ובכ״מ. ויש להמתיק שהביא אדמו״ר הזקן במקום זה דוקא הביטוי אף, כלשון הכתוב **השייך לנדון דידן** - אף עשיתיו (שגם בזה הפירוש - ועוד) ובכתוב אף בדיוק הוא - וע״ד ד׳ שפתחו באף וכמבואר בדא״ח לקו״ת ר״פ בלק ועוד.

סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון בערב, יג ניסן

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:20	06:13	08:54	08:50	09:29	09:25	10:35	10:32	19:05	19:09	19:32	19:36	18:49	19:46
חיפה (ק)	06:18	06:10	08:52	08:47	09:28	09:23	10:34	10:30	19:09	19:13	19:33	19:37	18:42	19:48
ירושלים (ק)	06:18	06:11	08:52	08:47	09:27	09:23	10:33	10:30	19:09	19:13	19:31	19:35	18:32	19:46
תל אביב (ק)	06:19	06:12	08:54	08:49	09:29	09:25	10:35	10:31	19:06	19:10	19:33	19:37	18:50	19:48
אוסטריה, וינה (ק)	06:17	06:05	08:47	08:39	09:35	09:28	10:43	10:38	19:37	19:45	20:11	20:20	19:26	20:35
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:41	06:46	08:53	08:55	09:29	09:31	10:28	10:29	18:03	17:55	18:30	18:22	17:38	18:33
אוקראינה, אודסה (ק)	06:21	06:10	08:53	08:45	09:38	09:32	10:47	10:42	19:37	19:45	20:10	20:19	19:26	20:32
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:51	05:39	08:22	08:14	09:09	09:02	10:18	10:13	19:10	19:19	19:45	19:54	19:00	20:08
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:02	05:50	08:32	08:24	09:20	09:13	10:28	10:23	19:22	19:31	19:57	20:06	19:11	20:21
אוקראינה, ז׳יטומיר (ק)	06:25	06:12	08:54	08:45	09:44	09:37	10:53	10:48	19:50	20:00	20:26	20:37	19:40	20:52
אוקראינה, קייב (ק)	06:17	06:04	08:46	08:37	09:36	09:29	10:46	10:40	19:43	19:53	20:19	20:30	19:33	20:45
איטליה, מילאנו (ק)	06:49	06:38	09:20	09:13	10:05	09:59	11:13	11:08	20:04	20:12	20:34	20:43	19:53	20:56
אקוואדור, קיטו (ח)	06:12	06:11	08:43	08:42	09:12	09:10	10:14	10:13	18:19	18:17	18:41	18:40	17:59	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:13	07:17	09:27	09:28	10:02	10:03	11:01	11:01	18:38	18:31	19:04	18:57	18:14	19:07
ארגנטינה, ברילוצ׳ה (ח)	08:10	08:16	10:18	10:20	10:56	10:58	11:54	11:55	19:23	19:14	19:53	19:44	18:57	19:55
ארה״ב, בולטימור (ק)	06:38	06:29	09:12	09:06	09:51	09:46	10:58	10:54	19:38	19:44	20:08	20:14	19:25	20:26
ארה״ב, ברוקלין (ק)	06:26	06:17	08:59	08:53	09:40	09:34	10:47	10:43	19:29	19:35	19:59	20:06	19:16	20:18
ארה״ב, ג׳רסי סיטי (ק)	06:27	06:17	09:00	08:54	09:40	09:35	10:48	10:43	19:30	19:36	20:00	20:06	19:17	20:18
ארה״ב, דטרויט (ק)	07:01	06:51	09:34	09:27	10:15	10:10	11:23	11:19	20:07	20:14	20:38	20:45	19:55	20:58
ארה״ב, האוסטון (ק)	07:01	06:54	09:36	09:31	10:10	10:06	11:16	11:12	19:46	19:50	20:11	20:15	19:31	20:25
ארה״ב, לוס אנג׳לס (ק)	06:28	06:21	09:03	08:58	09:39	09:34	10:45	10:42	19:19	19:24	19:46	19:51	19:05	20:02
ארה״ב, מיאמי (ק)	07:04	06:58	09:38	09:34	10:11	10:07	11:16	11:13	19:42	19:45	20:06	20:09	19:26	20:19
ארה״ב, ניו הייבן (ק)	06:21	06:12	08:55	08:48	09:35	09:30	10:43	10:39	19:26	19:32	19:56	20:03	19:13	20:15
ארה״ב, פיטסבורג (ק)	06:50	06:41	09:24	09:18	10:04	09:59	11:11	11:07	19:53	19:59	20:23	20:30	19:40	20:42
ארה״ב, שיקגו (ק)	06:19	06:10	08:53	08:46	09:34	09:28	10:41	10:37	19:25	19:32	19:56	20:03	19:13	20:15
בוליביה, לה-פס (ח)	06:40	06:41	09:05	09:05	09:35	09:35	10:36	10:35	18:28	18:24	18:51	18:47	18:07	18:56
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:00	06:47	09:29	09:19	10:20	10:13	11:30	11:24	20:29	20:39	21:06	21:16	20:19	21:32
בלגיה, בריסל (ק)	07:01	06:48	09:30	09:21	10:21	10:14	11:30	11:25	20:28	20:38	21:05	21:16	20:19	21:31
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:18	06:20	08:40	08:40	09:11	09:11	10:11	10:11	18:02	17:57	18:22	18:17	17:40	18:26
ברזיל, ריו דה-ז׳נירו (ח)	06:06	06:08	08:28	08:28	08:59	08:59	09:59	09:59	17:46	17:41	18:10	18:05	17:24	18:15
בריטניה, לונדון (ק)	06:18	06:04	08:46	08:37	09:38	09:31	10:48	10:42	19:49	19:59	20:24	20:35	19:42	20:51
בריטניה, מנצ׳סטר (ק)	06:23	06:09	08:50	08:39	09:45	09:37	10:55	10:49	19:59	20:10	20:38	20:50	19:53	21:07
גרמניה, ברלין (ק)	06:22	06:09	08:50	08:40	09:43	09:36	10:53	10:48	19:56	20:07	20:33	20:44	19:47	21:00
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:45	06:32	09:14	09:05	10:04	09:57	11:13	11:08	20:10	20:20	20:46	20:56	20:00	21:11
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:20	06:23	08:41	08:41	09:12	09:13	10:13	10:12	18:03	17:58	18:22	18:16	17:40	18:26
הודו, מומבאי (ח)	06:26	06:21	09:00	08:57	09:31	09:28	10:35	10:33	18:54	18:56	19:18	19:20	18:38	19:29
הודו, פונה (ח)	06:22	06:18	08:57	08:53	09:27	09:24	10:32	10:29	18:50	18:52	19:14	19:15	18:33	19:25
הונגריה, בודפשט (ק)	06:07	05:55	08:37	08:30	09:24	09:18	10:33	10:28	19:25	19:33	19:59	20:08	19:14	20:22
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:31	06:21	09:04	08:58	09:44	09:39	10:52	10:48	19:34	19:40	20:04	20:11	19:21	20:23
יוון, אתונה (ק)	06:58	06:50	09:32	09:26	10:11	10:06	11:17	11:14	19:56	20:01	20:24	20:30	19:42	20:42
מולדובה, קישינב (ק)	06:28	06:17	08:59	08:52	09:45	09:39	10:54	10:49	19:45	19:53	20:19	20:28	19:34	20:41

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:23	06:18	08:57	08:54	09:28	09:25	10:32	10:30	18:52	18:54	19:16	19:18	18:35	19:27
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:57	07:05	09:01	09:03	09:42	09:45	10:40	10:41	18:04	17:54	18:36	18:26	17:37	18:38
נפאל, קטמנדו (ח)	05:46	05:39	08:20	08:16	08:53	08:50	09:59	09:56	18:25	18:29	18:51	18:54	18:10	19:04
סינגפור, סינגפור (ח)	07:02	07:00	09:34	09:32	10:02	10:01	11:05	11:03	19:10	19:09	19:32	19:31	18:51	19:40
פולין, ורשא (ק)	05:52	05:39	08:20	08:10	09:13	09:06	10:23	10:17	19:24	19:34	20:02	20:13	19:15	20:29
פרו, לימה (ח)	06:13	06:13	08:40	08:39	09:09	09:09	10:11	10:10	18:06	18:03	18:29	18:26	17:45	18:35
צרפת, ליאון (ק)	07:06	06:55	09:37	09:30	10:22	10:16	11:30	11:26	20:20	20:27	20:52	21:01	20:08	21:14
צרפת, פריז (ק)	07:12	07:00	09:42	09:34	10:30	10:23	11:39	11:34	20:35	20:44	21:09	21:18	20:25	21:33
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:50	08:24	08:22	08:53	08:51	09:56	09:54	18:04	18:03	18:26	18:26	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:45	06:34	09:17	09:10	10:00	09:54	11:08	11:03	19:57	20:04	20:26	20:33	19:45	20:46
קנדה, מונטריאול (ק)	06:19	06:08	08:51	08:44	09:36	09:29	10:44	10:39	19:34	19:42	20:06	20:14	19:23	20:27
קפריסין, לרנקה (ק)	06:22	06:14	08:56	08:51	09:32	09:28	10:39	10:35	19:13	19:18	19:41	19:46	18:59	19:57
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:08	05:53	08:33	08:22	09:31	09:23	10:42	10:36	19:49	20:00	20:29	20:42	19:40	20:59
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:40	05:25	08:04	07:52	09:04	08:55	10:14	10:08	19:27	19:39	20:05	20:19	19:19	20:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:45	05:33	08:16	08:08	09:02	08:55	10:10	10:05	19:02	19:10	19:35	19:44	18:51	19:58
שוויץ, ציריך (ק)	06:49	06:37	09:20	09:12	10:06	10:00	11:15	11:10	20:11	20:20	20:41	20:50	20:00	21:04
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:09	06:05	08:43	08:40	09:12	09:10	10:16	10:14	18:31	18:31	18:54	18:55	18:13	19:04

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־
לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם
וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה: ג וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה: ד וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים
לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם
יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם: ה וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה
מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וֵיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד
יְהוָה: (לוי) ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר
בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר
בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:
ט וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל
אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם
יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת
הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
(ישראל) יא וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: יב וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב: יג וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ
וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וַיִּרְחַץ אֶת־
הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה
הַמִּזְבֵּחָה: טו וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח
אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ
וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן: טז וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֵׂהָ
כַּמִּשְׁפָּט:

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הפסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש חול המועד פסח

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00573
09/04/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים